BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
201
13 C
19

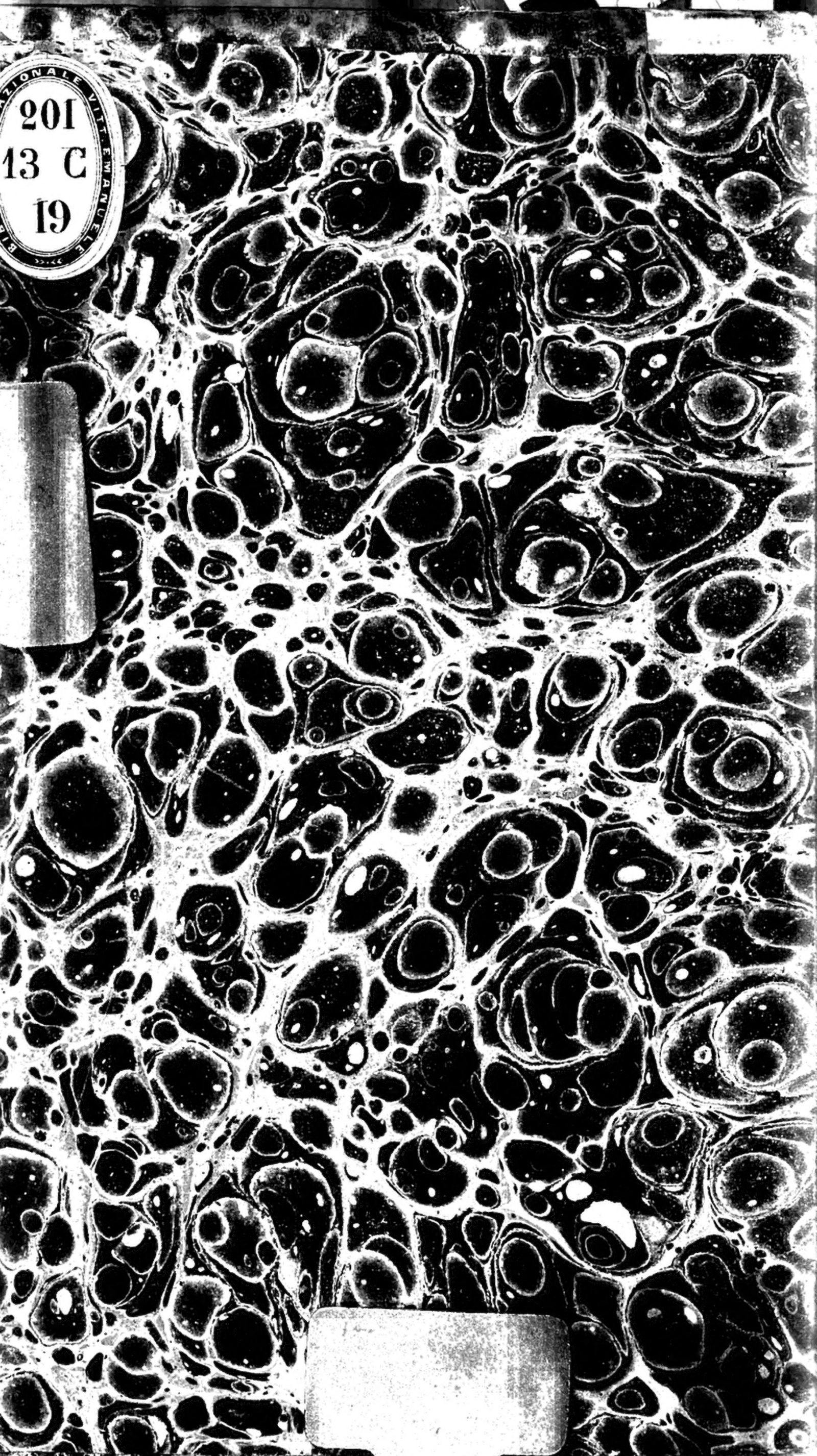

14-13.f.13.

Digitized by Google

EPICTETEÆ
PHILOSOPHIÆ
MONVMENTA.

TOM. IV.

Digitized by Google

SIMPLICII COMMENTARIVS

IN

EPICTETI ENCHIRIDION.

ACCEDIT

ENCHIRIDII PARAPHRASIS CHRISTIANA

ET

NILI ENCHIRIDION.

BIBLIOTECA ... HUMANIORES ... LITTERAE

Omnia ad veterum Codicum fidem recenſuit
et Varietate Lectionis Notisque illuſtravit

IOHANNES SCHWEIGHÆVSER
Argentoratenſis,
Inſtituti Literarii Reip. Gallofrancorum Socius.

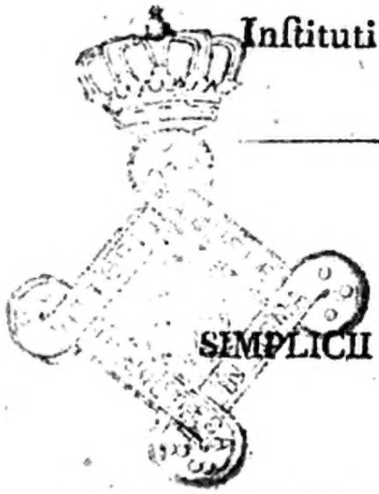

TOMVS PRIOR.

SIMPLICII COMMENTARIVS IN ENCHIRIDION.

LIPSIAE
IN LIBRARIA WEIDMANNIA
MDCCC.

Digitized by Google

ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ
ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ.

SIMPLICII COMMENTARIVS
IN
EPICTETI ENCHIRIDION

Ex verſione Latina

HIERONYMI WOLFII

ad emendati Græci exempli fidem recognita et caſtigata.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

IO. ALBERTVS FABRICIVS,

in Biblioth. Græc.

LIB. V. CAP. XXIX.

*SIMPLICIVS, patria Cilix, Ammonii, & Damaſci Syri, Stoici Philoſophi, diſcipulus: unus ex illis Philoſophis, qui, cum pertinaciter Ethniciſmo adhærerent, *) rebus ſuis ſub Juſtiniani imperio parum fidentes, profecti ſunt ad regem Perſarum Coſroën; ſed ſpe ſua fruſtrati Athenas reverterunt, poſtquam in induciis Romanorum cum Perſis A. C. DXLIX. cautum eſſet, ut illis tuto redire in ſedes ſuas, & arbitratu ſuo vivere liceret. Fuit Simplicius eximius quidam inter eos, qui Philoſophiam profeſſi Peripateticam, eandem non opponere Pythagoræ aut Platonis ſcholæ & Stoi-*

 cis,

*) Quid fuerit, quod Simplicii noſtri animum a Chriſtianorum ſacris, miſerrima ac plane impia ſuperſtitione per illa tempora foede pollutis, alienare cum maxime debuerit, intelligi ex eis par eſt, quæ in hoc Commentario in Epicteti Enchiridion pag. 246 & ſeqq. editionis Heinſianæ (quæ paginæ ad oras noſtræ editionis adnotatæ ſunt) tam graviter quam veriſſime disputata leguntur. Quæ qui legerit, tanto magis miraturus eſt, mentem ubi habuerit Villebrunius, cum in Codicum indice, ad emendandum Enchiridion a ſe adhibitorum, *Simplicii Commentarios a Chriſtianis mala fraude pluribus in locis interpolatos* eſſe contenderet: cujus quidem interpolationis nusquam nec vola nec veſtigium ullum comparet.

cis, ſed conciliare cum illis ſtuderent, adeoque in omnibus illis operam aſſiduam poſuiſſent: quod ex ſcriptis ejus etiamnum apparet, quæ ætatem tulerunt, cum non pauciora interciderint. Sed & hæc quæ exſtant, tanquam theſaurus quidam veteris Philoſophiæ, magni merito facienda exiſtimo, tum ob inſigne Simplicii ipſius judicium, tum ob fragmenta ex monumentis vetuſtiſſimorum Philoſophorum, quæ illa jam ætate raro obvia ſervavit, hypommematisque ſuis paſſim intexuit. Commentario *autem ejus* in Enchiridion Epicteti *fateor me ita eſſe affectum, ut in tota antiquitate putem exſtare pauciſſima ſcripta, (de Ethnicis jam loquor) quæ vel ad mores formandos ſaniora præcepta contineant, vel providentiam divinam rectius aſſerant propugnentque.*

HIERONYMVS WOLFIVS,

in Præfatione ad Simplicii Commentarium in Epicteti Enchiridion, latine a ſe converſum.

p. 10 ſeq.

Me quidem hæc opera ſerius eſſe nactum, (de SIMPLICIO & ARRIANO loquor) nec a primis annis adoleſcentiæ in iis eruditum fuiſſe, dolerem equidem, ſi quid dolendo proficeretur. Sed gaudendum eſt potius, vel ingraveſcente ætate felicitatem hanc mihi contigiſſe, ut, quæ religio noſtra credenda proponit, pleraque philoſophicis etiam rationibus comprobata cognoſcerem.

ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ
ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΣΙΜΠΛΙΚΙΟΥ.

Περὶ μὲν τοῦ βίου τοῦ Ἐπικτήτου, καὶ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, Ἀρριανὸς ἔγραψεν, ὁ τὰς Ἐπικτήτου Διατριβὰς ἐν πολυστίχοις συντάξας βιβλίοις· καὶ ἀπ' ἐκείνου μαθεῖν ἔστιν, ὁποῖος γέγονε τὸν βίον ὁ ἀνήρ. Τὸ δὲ βιβλίον τοῦτο, τὸ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον ἐπιγεγραμμένον, καὶ τοῦτο αὐτὸ συνέταξεν ὁ Ἀρριανὸς, τὰ καιριώτατα καὶ ἀναγκαιότατα ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ κινητικώτατα Ed. Heinſ. p. 1. b. c.

SIMPLICII COMMENTARIVS
IN
EPICTETI ENCHIRIDION.

SIMPLICII PRAEFATIO.

De Vita & obitu Epicteti Arrianus ſcripſit, is qui complurium verſuum libris Diſſertationes Epicteti eſt complexus: ab eoque diſci poteſt, qualis ille vir in vita fuerit. Hunc vero libellum, qui *Epicteti Manuale* inſcribitur, idem compoſuit Arrianus, delectis ex Epicteti disputationibus Philoſophiæ locis præci-

τα τῶν ψυχῶν ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν Ἐπικτήτου λόγων· ὡς αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Μασσαλῆνον ἐπιστολῇ ἔγραψεν ὁ Ἀρριανὸς, ᾧ καὶ τὸ σύνταγμα προσεφώνησεν, ὡς ἑαυτῷ μὲν φιλτάτῳ, μάλιστα δὲ τὸν Ἐπίκτητον τεθαυμακότι. Τὰ δὲ αὐτὰ σχεδὸν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων σποράδην ἐν τοῖς Ἀρριανοῦ τῶν Ἐπικτήτου Διατριβῶν γραφόμενα εὑρίσκεται.

p. 2. a. Σκοπὸν δὲ ἔχει τὸ βιβλίον, εἰ τύχοι τῶν πεθομένων αὐτῷ, καὶ μὴ μόνον ἀκουόντων, ἀλλὰ καὶ πασχόντων ὑπὸ τῶν λόγων, καὶ εἰς ἐργασίαν αὐτοὺς ἀγόντων, ἐλευθέραν ἀποτελέσαι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, οἵαν αὐτὴν καὶ ὁ ποιήσας καὶ γεννήσας δημιουργὸς καὶ πατὴρ προεβάλλετο· ὥστε μήτε φοβεῖσθαί τι, μήτε λυπεῖσθαι ἐπί τινι, μήτε ὑπό τινος τῶν χειρόνων δεσπόζεσθαι. Ἐγχειρίδιον δὲ αὐτὸ ἐπιγέγραπται, διὰ τὸ πρόχειρον ἀεὶ αὐτὸ δεῖν καὶ ἕτοιμον εἶναι τοῖς b. βουλομένοις εὖ ζῆν. καὶ γὰρ καὶ τὸ στρατιωτικὸν

præcipuis maximeque neceſſariis; quemadmodum ipſe teſtatur in Epiſtola ad Meſſalinum, cui hoc ſcriptum dedicavit, ut amiciſſimo ſibi, & qui maximus fuiſſet Epicteti admirator. Quae fere eadem, & eisdem vocabulis, ſparſim in Arriani libris Diſſertationum Epicteti ſcripta reperiuntur.

Eſt autem finis libello propoſitus, (modo eos lectores invenerit qui obtemperent, quique his cognoſcendis non contenti, præceptis ipſis adficiantur, eaque in actum deducant) animum noſtrum in eam adſerere libertatem, ad quam a parente & auctore Deo procreatus eſt; ut neque formidet quidquam, neque ulla re doleat, neque ulli deteriori naturæ ſerviat. *Enchiridion* vero (id eſt, *Manuale*) inſcribitur, quod iis, qui recte vivere ſtudent, ad manus atque in promtu perpetuo eſſe debeat: quemadmodum & pugio militaris

τικὸν ἐγχειρίδιον, ξίφος ἐστὶ, πρόχειρον ἀεὶ τοῖς χρωμένοις ὀφεῖλον εἶναι. Πολὺ δὲ τὸ δραστήριον καὶ κινητικὸν ἔχουσιν οἱ λόγοι· ὡς τοὺς μὴ πάνυ νενεκρωμένους, νύττεσθαι ἐξ αὐτῶν, καὶ συναισθάνεσθαι τῶν οἰκείων παθῶν, καὶ πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν ἐπεγείρεσθαι· τοὺς μὲν μᾶλλον, τοὺς δὲ ἧττον. καὶ εἴ τις ὑπὸ τούτων μὴ πάσχει τῶν λόγων, ὑπὸ μόνων ἂν τῶν ἐν ᾅδου δικαστηρίων ἀπευθυνθείη.

Παιδεύει δὲ τὸν ἄνθρωπον, ὡς κατὰ ψυχὴν λογικὴν οὐσιωμένον, τῷ σώματι χρώμενον ὡς ὀργάνῳ. καὶ διὰ τοῦτο καὶ γαμεῖν καὶ παιδοποιεῖν ἐνδίδωσι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ βίῳ αἱρετῶν ἀπολαύειν· παντα χοῦ δὲ βούλεται, τὴν λογικὴν δύναμιν ἀδούλευτον φυλάττειν τοῦ τε σώματος καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν καὶ τὴν ἐκείνων χρῆσιν ἀναφέρουσαν. τῶν δὲ ἐκτὸς δοκούντων ἀγαθῶν, ὅσα μὲν δύναται συμφωνεῖν πρὸς τὸ ἀληθινὸν ἀγαθὸν,

taris (qui græce *Enchiridion* dicitur) gladius eſt, qui ſemper in promtu eſſe debet utentibus. Genus orationis nervoſum eſt, & acre; ut, qui omnino mortui non ſint, eo veluti ſtimulo quodam pungantur, & ſuos morbos cum intelligant, tum ad eos corrigendos excitentur, alii quidem magis, alii minus: qui vero his præceptis non adficiatur, is nonniſi ab inferorum tribunalibus corrigi poſſe videatur.

Inſtituit autem eruditque hic libellus hominem, tamquam naturam cujus eſſentia in animâ rationali inſit, quæ corpore utatur velut inſtrumento. Qua de cauſſa quidem & conjugium, & procreationem liberorum, cæterarumque rerum in vita expetendarum uſum homini concedit; ſic tamen, ut mentis vim & a corpore & a brutis adfectibus ubique invictam præſtare, eorumque uſum ad bonum homini proprium jubeat referre. Externarum igitur rerum, quæ in bonis habentur, quæque cum vero bono conſentire poſſunt,

καρποῦσθαι συγχωρεῖ μεμετρημένως· τὰ δὲ
p. 3. a. ἀναρμοστοῦντα πρὸς ἐκεῖνο, παραινεῖ παντελῶς ἀποτρέπεσθαι.

Καὶ τοῦτο δ' ἄν τις τῶν λόγων τούτων θαυμάσειεν, ὅτι τοὺς πειθομένους καὶ ἐργαζομένους τὰ λεγόμενα, μακαρίους ἀποτελοῦσι καὶ εὐδαίμονας, οὐδὲν δεηθέντας τὰς μετὰ θάνατον τῆς ἀρετῆς ἀμοιβὰς ἐπαγγέλλεσθαι, κἂν πάντως ἀκολουθῶσι καὶ αὗται. τὸ γὰρ ὡς ὀργάνοις χρώμενον τῷ σώματι καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθεσι, πάντη πάντως χωριστὴν ἔχει τὴν οὐσίαν αὐτῶν, καὶ ἐπιδιαμένουσαν μετὰ τὴν ἐκείνων φθοράν·
b. καὶ δῆλον, ὅτι καὶ τὴν τελειότητα σύστοιχον τῇ οὐσίᾳ. Ἀλλὰ κἂν θνητήν τις ὑποθῆται τὴν ψυχὴν, συναπολλυμένην τῷ σώματι, ὁ κατὰ ταύτας ζῶν τὰς ὑποθήκας, τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα ἀπολαμβάνων, τὸ οἰκεῖον καρπούμενος ἀγαθὸν, εὐδαίμων ὄντως ἐστὶ καὶ μακάριος. καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι θνητὸν ὑπάρχον, εἰ τὴν κατὰ φύσιν τὴν ἑαυτοῦ τελειό-

sunt, fructum, ut dixi, concedit, sed moderatum: quæ vero ab illo disentiunt, ea plane rejicienda esse monet.

Illud vero etiam in his disputationibus mireris, quod eos qui obtemperant, & præcepta in vita observant, felices & beatos efficiunt ita, ut non necesse sit præmia virtutis post mortem eis polliceri; quamvis & hæc omnino secutura sint. Quod enim corpore brutisque adfectibus pro instrumentis utitur, id omnino naturam habet ab his diversam, & quæ post horum interitum permaneat: perspicuumque est, habere illud perfectionem, quæ fit naturæ ipsius consentanea. Sed quòd si etiam interire animam cum corpore statuas; tamen, qui præcepta hæc observat, is perfectionem suam consecutus, suoque perfruens bono, vere felix est & beatus. Nam & corpus humanum, quamquam mortale, naturalem suam perfe-

τελειότητα ἀπολάβοι, ἔτυχε τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ, καὶ οὐδενὸς ἔτι δεῖται πρὸς τοῦτο.

Κομματικοὶ δέ εἰσιν οἱ λόγοι, καὶ γναμονικοί, κατὰ τὸ τῶν ὑποθηκῶν καλουμένων παρὰ τοῖς c.
Πυθαγορείοις εἶδος. πλὴν καὶ τάξις τίς ἐστι πρὸς ἀλλήλους ἐν πᾶσι σχεδὸν αὐτοῖς, καὶ ἀκολουθία, ὡς προϊόντες εἰσόμεθα. κἂν τὰ κεφάλαια δὲ διωρισμένα γέγραπται, εἰς μίαν πάντα τείνει τέχνην, τὴν διορθωτικὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· καὶ πάντες οἱ λόγοι πρὸς ἕνα τείνουσι σκοπὸν, τὴν λογικὴν ψυχὴν διεγεῖραι πρός τε τὴν φυλακὴν τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, καὶ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν χρῆσιν τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν. Καὶ εἰσὶ μὲν οἱ λόγοι σαφεῖς· οὐ χεῖρον δὲ ἴσως, p. 4.
κατὰ τὸ δυνατὸν διαπτύσσειν αὐτούς. ὁ τε γὰρ a.
γράφων, συμπαθέστερός τε ἅμα πρὸς αὐτοὺς γενήσεται, καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν κατανοητικώτερος· καὶ τῶν φιλομαθῶν οἱ πρὸς λόγους ἀσυνηθέστεροι, ἴσως ἕξουσί τινα χειραγωγίαν ἐκ τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν.

perfectionem conſecutum, ſuo bono potitur, nec præterea quidquam deſiderat.

Dictio libelli conciſa eſt, & ſententioſa, qualis præceptionum earum eſſe ſolet, quas ὑποθήκας Pythagorei vocant. Atque etiam certo ordine conſentiunt illæ, & inter ſe ubique fere cohærent, ut in progreſſu operis videbimus. Quamvis enim diſtincta ſint Capita, omnia tamen ad unam artem, vitæ humanæ correctricem, referuntur: & ad unum finem præcepta omnia tendunt, ut rationis particeps animus ad ſuæ dignitatis conſervationem, & ad facultatum ſuarum uſum eum, qui naturæ conveniens ſit, excitetur. Etſi autem perſpicua ſint præcepta, nihil tamen fortaſſe nocuerit, pro virili ea explicare. Nam & interpres, dum ſcribit, magis eis adficietur, eorumque veritatem rectius perſpiciet: & ſtudioſis, minus adſuetis hujusmodi diſputationibus, interpretatio noſtra loco indicis erit, qui veluti manu eos ducat.

Princi-

Τοῦτο δὲ πρῶτον, ὅπερ εἶπον, διαρθρωτέον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἄνθρωπον οὗτοι πεποίηνται οἱ λόγοι, καὶ πρὸς ποίας ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρετὴν ἀνάγουσι τὸν πειθόμενον. οὔτε οὖν πρὸς τὸν καθαρτικῶς δυνηθέντα ζῆν· ἐκεῖνος γὰρ, ὅση δύναμις, φεύγειν ἀπὸ τοῦ σώματος βούλεται καὶ τῶν σωματικῶν παθῶν, καὶ εἰς ἑαυτὸν συννεύειν. οὔτε ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν θεωρητικόν· ἐκεῖνος γὰρ καὶ τὴν ἑαυτοῦ λογικὴν ζωὴν ὑπερτρέχων, ὅλος εἶναι βούλεται τῶν κρειττόνων. ἀλλ' ἐκείνοις ἁρμόζουσι, τοῖς κατὰ τὴν λογικὴν μὲν ζωὴν οὐσιωμένοις, ὡς ὀργάνῳ δὲ χρωμένοις τῷ σώματι, καὶ μήτε μέρος τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα νομίζουσι, μή τε αὐτὴν μέρος εἶναι τοῦ σώματος, μή τε μετὰ τοῦ σώματος συμπληροῦσαν τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐκ δυοῖν μερῶν συγκείμενον, τῆς τε ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος. οὗτος μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ὁ πολύς ἐστιν, ὁ συμπεφυρμένος τῇ γενέσει, καὶ ὑπ' αὐτῆς καταπεπογημένος, μηδὲν μᾶλλον λογικὸν ἢ ἄλογον ζῶον ὑπάρχων, καὶ διὰ τοῦτο

Principio vero id, quod dixi, eſt enucleandum, quem ad hominem dirigantur iſta præcepta, & ad cujusnam vitæ humanæ virtutem adducant eum qui obtemperarit. Neque igitur ad eum hominem pertinent, qui repurgatam vitam vivere poteſt; is enim, quantum licet, a corpore corporisque affectionibus refugit, & veluti totus in ſe ipſum convertitur: multoque minus ad eum, qui contemplationi eſt deditus; is enim, non contentus vita rationi conſentanea, quantus quantus eſt, Deorum eſſe collega ſtudet. Sed illis conveniunt, qui in rationali anima eſſentiam ſuam ponentes, corpore pro inſtrumento utuntur; quique nec corpus animi partem, nec animum eſſe partem corporis, neque duabus his tamquam partibus, animo & corpore, conſtare hominem cenſent. Hic enim eſt vulgaris homo, demerſus in materiæ ſordibus, ab eaque oppreſſus; nihilo magis rationis particeps animal, quam brutum; ac verbo potius

τοῦτο μηδὲ κυρίως λεγόμενος ἄνθρωπος. ὁ δὲ ὄντως ἄνθρωπος εἶναι βουλόμενος, καὶ τὴν εὐγένειαν τὴν ἑαυτοῦ προθυμούμενος ἀνακτήσασθαι, ἣν ὁ θεὸς παρὰ τὰ ἄλογα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἐχαρίσατο, οὗτος φυλάσσει τὴν ἑαυτοῦ λογικὴν ψυχὴν, ὥσπερ ἔχει φύσεως, οὕτω ζῆν, ἄρχουσαν τοῦ σώματος, καὶ ὑπερανέχουσαν αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὡς μέρει συντεταγμένῳ, ἀλλ' ὡς ὀργάνῳ χρωμένην. καὶ ταύτῳ προσήκουσιν αἱ ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ, ἐφ' ἃς οὗτοι οἱ λόγοι προτρέπουσιν. p. 5. a.

Ἀλλ', ὅτι μὲν οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν οὐσιωμένος, προηγουμένως μὲν ὁ τοῦ Πλάτωνος Σωκράτης ἔδειξεν, Ἀλκιβιάδῃ, τῷ καλῷ, τῷ Κλεινίου, διαλεγόμενος. ὁ δὲ [Ἐπίκτητος,] ὑπόθεσιν ταύτην λαβὼν, διδάσκει τοὺς πειθομένους αὐτῷ, διὰ ποίας ζωῆς καὶ ποίων ἔργων τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον δύνατόν ἐστιν τελεῶσασθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ b.

potius homo, quam re ipsa. Qui autem verus homo esse studet, & nobilitatem cupit recuperare suam, quam Deus, magna cum excellentia reliquorum animalium, ipsi donavit; is rationalem suam animam custodit, curatque ut ita vivat, ut hujus fert natura; imperans corpori, & supra illud efferens sese, eoque utens, non ut parte sibi conjuncta, sed ut instrumento: & ad hunc pertinent virtutes morales ac civiles, ad quas præcepta hæc cohortantur.

Esse autem hunc verum Hominem, cujus natura essentiaque in Animâ insit ratione prædita, inprimis quidem & ex professo ostendit Platonis Socrates, disputans cum Alcibiade illo pulcro, Cliniæ filio. Epictetus vero argumentum illud pro concesso sumens, docet hos qui ipsi parent, quanam vitæ ratione, quibusve factis homo talis perfectionem suam consequi possit.

Vt

τὸ σῶμα, τὰς κατὰ φύσιν κινήσεις ἐπιτεῖνον, γυμνάζεται δι' αὐτῶν, καὶ ἐῤῥωμενέστερον ἀποδείκνυται· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, διὰ τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν, εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἕξιν τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν καθίστησιν. Οὐδὲν δὲ ἐμποδίζει τῇ σχολῇ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον ἴσως ἐστὶ, τοῦτο δὴ τὸ καθ' ὑπόθεσιν ὑπὸ τοῦ Ἐπικτήτου προληφθὲν, ὅτι ὁ ἀληθῶς ἄνθρωπος
c. ἡ λογικὴ ψυχή ἐστιν, ἡ τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ χρωμένη, πρὸ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἐξηγήσεως προδιαρθρῶσαί τε, καὶ προαποδεῖξαι. καὶ γὰρ ὁ μὲν Ἐπίκτητος τὰς τῷ τοιούτῳ ἀνθρώπῳ πρεπούσας καὶ οἰκείας ἐνεργείας ὑπ' ὄψιν προτιθεὶς, γινώσκειν τε αὐτὰς ἀκριβῶς, καὶ ἐργάζεσθαι τοὺς πειθομένους αὐτῷ παρακαλεῖ καὶ ἀνακινεῖ· ἵνα δι' αὐτῶν, ὡς εἶπον, καὶ τὴν οὐσίαν τὴν ἰδίαν τελεωσώμεθα. ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ κυρίως ἄνθρωπος, οὐκ ἀποδείκνυσιν, ἀλλ', ὅπερ εἶπον, εἰς ὑπόθεσιν λαμβάνει.

Ὁ τοί-

Vt enim corpus naturalibus motionibus intendendis exercetur corroboratúrque; ita etiam animus, per actiones ſecundum naturam inſtitutas, ad ſtatum habitumque naturæ congruentem ſeſe perducit. Sed explicationi horum præceptorum non obſtabit, puto, quin potius neceſſarium eſſe videtur, ut, priusquam ſingulas partes interpretari adgrediamur, principio id quod Epictetus pro conceſſo ſumſit, *Hominem vere nominatum, eſſe Animum rationis participem, qui corpore tamquam inſtrumento utatur*, enucleemus demonſtremusque. Nam Epictetus quidem, convenientibus ac propriis tali homini actionibus ob oculos poſitis, hortatur & ſtimulat ſuos ſectatores ad illas cum adcurate cognoſcendas, tum exſequendas; ut per eas, quemadmodum dixi, naturam noſtram perficiamus: at, eſſe illum verum hominem, non demonſtrat, ſed pro conceſſo, ut modo ajebam, ſumit.

Socrates

Ὁ τοίνυν Σωκράτης, λαβὼν ἐκ τῆς ἐναρ- p. 6.
γείας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὥσπερ τῇ σμίλῃ, οὕτω a.
καὶ τῇ χειρὶ χρῆται πρὸς τὴν ἐργασίαν· καὶ
προσλαβὼν, ὅτι τὸ χρώμενον ἄλλο ἐστὶ, καὶ
τὸ ᾧ χρῆται ἄλλο, ὡς ὄργανον· συνήγαγεν, ὅτι
ἄνθρωπός ἐστι τὸ τῷ σώματι χρώμενον ὡς ὀρ-
γάνῳ. χρῆται δὲ τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ, ἔντε
ταῖς τέχναις, καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις, οὐκ
ἄλλο τι ἢ ἡ λογικὴ ψυχή. Εἶτα πάλιν λαβὼν
ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τὸ χρώμενον τῷ σώματι,
καὶ ἄρχει πανταχοῦ ἐκείνου ᾧ χρῆται, ἐκ διαι- b.
ρέσεως ἐρωτᾷ τὸν λόγον· λέγων, ὅτι ἀνάγκη,
τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν ψυχὴν εἶναι, ἢ τὸ σῶμα,
ἢ τὸ συναμφότερον. εἰ οὖν ὁ μὲν ἄνθρωπος ἄρ-
χει τοῦ σώματος, τὸ δὲ σῶμα ἑαυτοῦ οὐκ ἄρ-
χει, δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος τὸ σῶμα.
ἀλλ' οὐδὲ τὸ συναμφότερον, διὰ τὴν αὐτὴν αἰ-
τίαν· εἰ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄρχων τοῦ σώμα-
τός ἐστι, μὴ ἄρχοντος τοῦ σώματος, οὐδὲ τὸ
συναμφότερον ἂν εἴη τὸ ἄρχον. ὅλως δὲ, εἰ τὸ
μὲν

Socrates igitur, ex ipsâ evidentiâ hoc sumto, *hominem, ut scalpro, ita manu etiam uti ad opus faciendum;* deinde illo adjuncto, *alium esse agentem, & aliud id quo ille utatur,* nempe instrumentum; colligit, HOMINEM esse, *qui corpore utatur pro instrumento.* Vtitur autem corpore pro instrumento, cum in artibus, tum in aliis actionibus, nihil aliud nisi *Animus rationis particeps.* Deinde rursus ex eis, quæ dicta sunt, sumens, *id quod utatur corpore, omnino etiam imperare ei quo utatur,* tripartita utitur argumentatione, dicens, *hominem necessario vel animum esse, vel corpus, vel utrumque. Quod si igitur homo corpori imperet, ipsum vero corpus sibi non imperet; colligi, hominem corpus non esse. At ne utrumque quidem simul;* eâdem de causâ: *nam, si homo est,* inquit, *corpori qui imperet, corpus autem sibi ipsum non imperet; non utrumque simul imperabit. Omnino vero,*

si

μὲν σῶμα καθ' αὑτὸ ἀκίνητον καὶ νεκρόν ἐστιν,
c. ἡ δὲ ψυχὴ τὸ κινοῦν ἐστιν· ὁρῶμεν δὲ καὶ ἐπὶ
τῶν τεχνῶν, ὅτι κινεῖ μὲν ὁ τεχνίτης, κινεῖται
δὲ τὰ ὄργανα τῆς τέχνης· δῆλον, ὅτι ὀργάνου
τάξιν ἔχει τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχήν. αὕτη οὖν
ἐστιν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ὁ βουλόμενος ἀνθρώπου
ἐπιμελεῖσθαι, τῆς ψυχῆς ἐπιμελείσθω τῆς λογι-
κῆς, καὶ περὶ τὰ οἰκεῖα αὐτῆς ἀγαθὰ διατρι-
βέτω. ὁ γὰρ τοῦ σώματος ἐπιμελούμενος, οὐκ
ἀνθρώπου, οὐδὲ τῶν ὄντως ἡμῶν ἐπιμελεῖται,
p.7. ἀλλὰ τοῦ ὀργάνου. ὁ δὲ περὶ χρήματα καὶ τὰ
a. τοιαῦτα σπουδάζων, οὔτε ἀνθρώπου ἐπιμελεῖται,
οὔτε ἀνθρώπου ὀργάνου, ἀλλὰ τῶν τοῦ ὀργάνου.

ſi corpus per ſeſe immobile ac mortuum eſt, animus vero eſt qui moveat; & in artibus quoque ſi videmus, artificem eſſe qui moveat, inſtrumenta vero artis quæ moveantur; perſpicuum eſt, inſtrumenti vice eſſe corpus, animi reſpectu. Animus igitur eſt homo: & qui *hominem* curare voluerit, *animum* curet oportebit rationis participem, & in propriis ejus bonis verſetur. Nam, qui *corpus* curat, non *hominem* curat, nec id quod vere *nos* ſumus; ſed *inſtrumentum* curat. Qui vero pecuniæ aliisque id genus rebus ſtudet, is nec hominem curat, nec hominis inſtrumentum; ſed ea quæ ipſi inſtrumento ſerviunt.

ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ά.

Τῶν ὄντων, τὰ μέν ἐστιν ἐφ' ἡμῖν· τὰ δὲ, οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἐφ' ἡμῖν μὲν, ὑπόληψις, ὁρμὴ, ὄρεξις, ἔκκλισις· καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅσα ἡμέτερα ἔργα.

EPICTETI MANVALE.

CAPVT I. (Nobis Cap. I. ſect. 1.)

Rerum aliæ in noſtra ſunt poteſtate, aliæ non ſunt. In noſtra ſunt poteſtate, opinionem ſuscipere, impetum ad agendum capere, adpetere, declinare; & uno verbo, quæcumque noſtra ſunt opera.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖνα λέγει, ὧν κύριοί ἐσμεν, καὶ b.
ὧν τὴν ἐξουσίαν ἔχομεν. ταῦτα [γὰρ] καὶ ἐπ' αὐτῷ ἑκάστῳ λέγομεν, ἃ μὴ παρ' ἄλλου ἔχει, μηδὲ ὑπ' ἄλλου τινὸς ἐμποδίζεσθαι δύναται. Τοιαῦτα δέ ἐστι τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, τὰ ἔνδοθεν ὑπ' αὐτῆς κατὰ τὴν αὐτῆς κρίσιν καὶ αἵρεσιν γινόμενα. οὐ γὰρ δυνατὸν, ἔξω κινεῖσθαι τὴν αἵρεσιν· ἀλλὰ κἂν τὸ αἱρετὸν ἔξωθεν ᾖ, ἡ αἵρεσις αὐτὴ, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αἱρετὸν κίνησις, ἔνδοθέν

COMMENTARIVS.

Penes nos, vel *in nobis ſita*, ea dicit, quorum domini ſumus, & quæ *in noſtra poteſtate* habemus. Nam & quæ quis non ab alio habet, & quæ ab alio nemine impediri poſſunt, ea *penes ipſum* eſſe dicimus. Cujusmodi ſunt motus animorum, qui intrinſecus ſuo cujusque judicio & arbitratu cientur. Voluntas enim extrinſecus moveri non poteſt: quamvis enim id, quod expetitur, extrinſecus eſt; ipſe tamen

δοθὲν ἐστι. Τοιοῦτον δέ ἐστι, τὸ τοιάνδε ἢ τοι-
c. άνδε ὑπόληψιν ἔχειν περὶ τῶν πραγμάτων· οἷον, ὅτι ὁ πλοῦτος ἢ ὁ θάνατος, ἤ τι τῶν ἄλλων, ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ ἀδιάφορόν ἐστι. κἂν γὰρ ἄλλου τινὸς ἀκούσαντες δοξάσωμεν ἢ οὕτως ἢ οὕτως περὶ αὐτοῦ, δοξάσωμεν δὲ ὅλως, καὶ μὴ, ὡς οἱ διδακτοὶ ὄρνιθες τὸ κονδῖτον πίω λέγουσι, (τί λέγουσιν οὐκ εἰδότες,) οὕτω καὶ ἡμεῖς λέγωμεν· ἡ δόξα αὕτη καὶ ἡ ὑπόληψις, ἡμέτερόν ἐστι κίνημα, ἠρεθισμένον ἔξωθεν ἐνίοτε, καὶ προκληθὲν ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος, οὐ μέντοι ἐντε-
p.8. θὲν ὑπ' αὐτοῦ. Τοιοῦτον δέ ἐστι καὶ ἡ ἐπί τι
a. ὁρμὴ, ἔνδοθεν οὖσα καὶ αὕτη. κἂν γὰρ ἐκεῖνο, ἐφ' ὃ ὁρμῶμεν, ἔξωθεν ᾖ, κἂν ἀφορμή τις γίνηται τῇ ὁρμῇ, ἀλλ' αὐτή γε ἡ ὁρμὴ ἔνδοθέν ἐστιν ὅλη· οὐχ ὡς οἱ κατὰ ὠθισμὸν ἑτεροκινήτως κινούμενοι ἔξωθεν ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν κίνησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς οἱ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν διεγειρόμε-

tamen motus ad illud, intrinſecus eſt. Hujus igitur generis eſt, talem aut talem *opinionem* de rebus *ſusceptam* habere; veluti, divitias, aut mortem, aut aliud quid, bonum eſſe, aut malum, aut indifferens. Nam quamvis, ab aliis edocti, ſic aut aliter de re quapiam opinemur; tamen, ſi modo opinemur, nec, quemadmodum aves verba illa *conditum bibo*, prout edocti ſunt, garriunt, ipſi quid dicant neſcientes, ſic & nos loquamur, *opinio* iſta atque *ſententia* noſter motus eſt, excitatus quidem nonnumquam extrinſecus, & provocatus ab aliquo docente, nec tamen ab eodem nobis inſertus. Ejusdem generis eſt etiam *impetus*, quem *ad agendum* capimus. Quamvis enim id, ad quod capimus impetum, extrinſecus ſit, & quamvis per occaſionem rei extrinſecus oblatæ ortum capiat impetus; ipſe tamen totus intrinſecus eſt: capimus enim illum, non ut hi, qui vi externa pulſi cauſſam motus ſui extra ſe habent, ſed ut qui ſuapte vi intrinſecus

γειρόμενοι. Καὶ ἡ ὄρεξις δὲ τοιοῦτόν ἐστιν, ἔκτασις οὖσα τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ ὀρεκτόν· καὶ ἡ ἔκκλισις ἐναντία τῇ ὀρέξει, ἀποστροφὴ καὶ φυγὴ οὖσα ἀπὸ τοῦ ἐκκλιτοῦ.

Δῆλον δὲ, ὅτι προηγεῖται μὲν ἡ ὑπόληψις, b.
καὶ λογική τις οὖσα γνῶσις, καὶ ἀνθρώπῳ πρέπουσα. ὅταν δὲ περὶ κακοῦ ἢ ἀγαθοῦ ἡμετέρου, ὄντος, ἢ δοκοῦντος, ἡ ὑπόληψις ᾖ, ἀναγκαῖται πάντως ἔκκλισις ἢ ὄρεξις, ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ ὁρμή. ὀρεχθῆναι γὰρ δεῖ πρῶτον ἢ ἀπαρεσθῆναι, καὶ οὕτως ὁρμῆσαι προσελθεῖν τῷ ὀρεκτῷ, ἢ ἀποστραφῆναι τὸ ἐκκλιτὸν, ὅπερ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ὀρεκτῷ. οἱ μέντοι Στωικοὶ τὴν ὁρμὴν καὶ c.
ἀφορμὴν προετίθεσαν [τῆς τε ὀρέξεως καὶ] τῆς ἐκκλίσεως, τὰ πρὸ τῆς ὀρέξεως καὶ ἐκκλίσεως κινήματα τῆς ψυχῆς θεασάμενοι.

Ἀλλ' αἱ μὲν ἄλογοι ὀρέξεις, τοῦτ' ἔστι, θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, προσεχεῖς οὖσαι τοῖς σώμασι,

trinſecus moventur. Eſt porro ejusdem generis *adpetitio*, quaſi quædam animi extenſio ad id quod adpetitur: & *declinatio*, adpetitioni contraria, quaſi averſio & fuga ab eo quod declinatur.

Manifeſtum eſt autem, antecedere opinionem; quæ etiam eſſe poteſt cognitio rationi conſentanea, & digna homine. Quæ ſi verſatur circa bonum aut malum noſtrum, ſive adparens illud, ſive verum; movetur omnino declinatio aut adpetitio, ſequitur vero impetus. Nam adpetere prius, aut averſari oportet, quam impetum capias, quo accedas ad rem deſideratam, aut fugias id quod averſaris, quod contrarium eſt ei quod deſideras. Sed Stoici quidem impetum, & motum huic contrarium, quem *ἀφορμὴν* vocant, præpoſuerunt adpetitioni & declinationi; motus illos animi ſpectantes, qui adpetitionem & declinationem præcedunt.

At adpetitiones rationis expertes, id eſt, ira & cupiditas, quæ corporibus contiguæ, & vires

σι, καὶ ζωαὶ τῶν σωμάτων οὖσαι, ὡς δοκεῖν ἀπὸ τῆς κράσεως τῶν σωμάτων ἀναβλαστάνειν, πολὺ τὸ ἑτεροκίνητον ἔχουσι· καὶ οὐκ ἔτι αὐτεξούσιοι ἁπλῶς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ὀρεγομένοις κυρίως εἰσὶ,
p. 9. κἂν ἔνδοθεν καὶ αὗται κινῶνται. καὶ ἡ λογικὴ
a. δὲ ψυχὴ, ὅταν μὲν ἑαυτὴν ἐνδῷ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς ἀλόγοις καὶ τοῖς σωματικοῖς κινήμασι, καὶ αὐτὴ νευροσπαστεῖται, καὶ ὠθεῖται, καὶ οὐκ ἔτι εὔλυτα ἐφ' ἑαυτῇ ἔχει τὰ κινήματα. ὅταν δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν καὶ ἐνέργειαν ἐνεργῇ, τότε ἐλευθέρως καὶ αὐτεξουσίως ἔνδοθεν ἀφ' ἑαυτῆς κινεῖται· καὶ ἐπὶ ταύτης τὸ ἐφ' ἡμῖν ὁρᾶται καὶ ἀναμφίλεκτον. Ἵνα δὲ καὶ ἀκριβέ-
b. στερον καταμάθωμεν, καὶ τί ἐστὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν τοῦτο, καὶ ἐν τίσι τῶν ὄντων ἐστὶ, καὶ ὅτι ῥίζα καὶ ἀρχὴ τοῦτο πάσης εὐζωΐας καὶ κακοζωΐας τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν, ἄνωθέν ποθεν ἀρξάμενοι λέγωμεν.

Παάντων

quædam ac motus animales corporum ſunt, ut ex corporum temperie enaſci videantur, multum illæ habent alieni motus: neque prorſus voluntariæ & ſui juris ſunt, nec plane in poteſtate eorum, qui iis commoventur, licet & ipſæ intrinſecus cieantur. Atque etiam ipſe particeps rationis animus, cum ſeſe corpori dedidit & brutis corporeisque motibus, veluti nervis quibusdam trahitur impellitur-que, neque jam motus ſuos ita expeditos habet & ſolutos. Idem vero cum ſecundum ſuam naturam vimque ſibi propriam agit, tum quidem libere ac ſua ſponte intrinſecus a ſe ipſe movetur. Ac in tali animo id, quod *penes nos* & in noſtra poteſtate eſt, citra controverſiam cernitur. Quo vero adcuratius cognoſcamus, quidnam ſit, & quibus in rebus inſit hoc, quod *penes nos eſſe* dicimus, utque radicem atque principium id eſſe hominibus bene beateque vivendi, aut contra, intelligatur; paulo altius rem repetamus.

Omnium

Πάντων τῶν ὄντων πηγὴ καὶ ἀρχὴ τὸ Ἀγαθόν ἐστιν. οὗ γὰρ πάντα ἐφίεται, καὶ εἰς ὃ πάντα ἀνατείνεται, τοῦτο πάντων ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστί. Καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ Ἀγαθὸν πάντα παράγει, τά τε πρῶτα, καὶ τὰ μέσα, καὶ τὰ ἔσχατα. ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα, καὶ ἑαυτῷ προσεχῆ, ὅμοια ἑαυτῷ παράγει· μία ἀγαθό- c.
τητα, πολλὰς ἀγαθότητας· καὶ μία ἁπλότης, καὶ ἑνὰς ἡ ὑπὲρ πάσας, πολλὰς ἑνάδας· καὶ μία ἀρχὴ, πολλὰς ἀρχάς. ταὐτὸν γάρ ἐστιν ἕν, καὶ ἀρχὴ, καὶ ἀγαθὸν, καὶ Θεός. καὶ γὰρ Θεὸς μὲν τὸ πρῶτον, καὶ πάντων αἴτιον. ἀνάγκη δὲ, τὸ πρῶτον, καὶ ἁπλούστατον εἶναι· ὅτι τὸ σύνθετον ὁποιανοῦν ἔχον καὶ πλῆθος, δεύτερόν ἐστι τοῦ ἑνός· καὶ τὸ πλῆθος, καὶ τὰ μὴ p. 10.
ἀγαθὰ, τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, ὡς ὑπὲρ αὐτὰ a.
ὄντος· καὶ τὸ μὴ ὂν αὐτὸ ἀρχὴ, ἀπ' ἀρχῆς ἐστι πάντως. ἀνάγκη δὲ, καὶ δύναμιν ἔχειν τὴν

Omnium rerum principium atque fons, Bonum eſt. Quod enim ab omnibus adpetitur, & quo referuntur omnia, id omnium rerum & principium & finis eſt. Et producit ex ſe Bonum bona omnia, & prima, & media, & extrema. Ac prima quidem, ſibique contigua, ſimilia producit ſibi ipſi: una Bonitas, multas bonitates; & una Simplicitas Unitasque, omnes alias ſuperans, multas unitates; unumque principium, multa principia. Eſt enim idem, Unum, & Principium, & Bonum, & Deus. Deus enim princeps eſt, & cauſſa rerum omnium. Quod autem Primum eſt, id etiam eſſe ſimpliciſſimum oportet. Nam quidquid compoſitum eſt & multiplex, id, utcumque ſit compoſitum, eſt uno poſterius: & multitudo, & ea quæ bona non ſunt, Bonum adpetunt, ut ſe ipſis excellentius: quodque non ipſum eſt Principium, id omnino a principio ortum eſt. Neceſſe vero eſt etiam, ut id quod Primum

eſt

ἀκρετάτην καὶ πᾶσαν. δυνάμεως δὲ περιουσία ἐστὶ, τὸ, πάντα παράγουσαν ἀφ' ἑαυτῆς, τὰ ὅμοια πρὸ τῶν ἀνομοίων παράγειν. διὸ πολλὰς ἀρχὰς ἡ μία ἀρχὴ, καὶ πολλὰς ἁπλότητας, καὶ πολλὰς ἀγαθότητας, παράγει προσεχῶς ἀφ' ἑαυτῆς. τὰ γὰρ ὄντα πάντα, διαφορὰς
b. ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, καὶ πεπληθυσμένα ταῖς οἰκείαις διαφοραῖς, εἰς μίαν ἕκαστα ἀρχὴν οἰκείαν ἀνάγεται. οἷον, τὰ καλὰ πάντα, ὅσα τε, καὶ ἐν οἷς ἐστι, καὶ ἐν ψυχαῖς, καὶ ἐν σώμασιν, εἰς μίαν ἀνάγεται κάλλους πηγήν. οὕτω δὲ καὶ τὰ σύμμετρα πάντα, καὶ τὰ ἀληθῆ πάντα. καὶ αἱ ἀρχαὶ πᾶσαι ὁμοφυεῖς πως εἰσὶ τῇ πρώτῃ, καθ' ὃ ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ καὶ ἀγαθότητες, μετὰ τῆς προσηκούσης ὑφέσεως
c. καὶ ἀναλογίας. ὅπερ γάρ ἐστιν ἡ μία ἀρχὴ πρὸς πάντα τὰ ὄντα, τοῦτο ἑκάστη πρὸς τὸ πλῆθος τὸ περιεχόμενον ὑπὸ τῆς κατ' αὐτὴν ἰδιότητος.

est & ſimpliciſſimum, vim quoque ſummam & univerſam habeat. Amplitudo autem illa & excellentia virium in eo ſita eſt, ut, cum omnia producat a ſe ipſo, ſimilia ſui prius producat, quam diſſimilia. Quapropter unum illud Principium multa principia, multas ſimplicitates, multas bonitates, ſibi proxime contiguas, a ſe ipſo producit. Res enim omnes, cum inter ſe differant, ſuisque differentiis ſint multiplicatæ, ſingulæ ad unum principium ſibi proprium referuntur. Veluti, pulcra omnia, quæcumque & ubicumque ſunt, ſive in corporibus, ſive in animis, ad unum referuntur Pulcritudinis fontem. Sic etiam omnia congruentia, & bona omnia. Et principia omnia, quatenus principia & fontes & bonitates ſunt, ejusdem ſunt naturæ atque primum Principium, cum diminutione tamen & proportione conſentanea. Quam enim rationem habet unum illud Principium ad res omnes, eamdem habet unumquodque principium ad eam multitudinem, quæ ſub ipſius proprietate continetur.

ἰδιότητος. οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν, μὴ καὶ ἕκαστον πλῆθος, κατὰ διαφοράν τινα ἀφωρισμένον, εἰς οἰκείαν ἀρχὴν ἀνατείνεσθαι, τὴν πᾶσι τὸ ἓν καὶ ταὐτὸν εἶδος ἐπιλάμπουσαν. παντὸς γὰρ πλήθους ἡγεῖται τὸ ἕν, καὶ πᾶσα ἐν πολλοῖς ἰδιότης ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰ πολλὰ παραγίνεται.

Πᾶσαι οὖν αἱ μερικαὶ ἀρχαὶ ἐνίδρυνται τῇ ὅλῃ, καὶ ὑπ' αὐτῆς οὐ διαστηματικῶς οὐδὲ πληθυντικῶς περιέχονται, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ὅλῳ p. 11.
τὰ μέρη, καὶ ὡς ἐν τῷ ἑνὶ τὸ πλῆθος, καὶ a.
ἐν τῇ μονάδι ὁ ἀριθμός. πάντα γάρ ἐστιν ἐκεῖνο, πρὸ πάντων· καὶ περὶ τὴν μίαν ἀρχὴν αἱ πολλαὶ ἀρχαὶ πληθύονται, καὶ ἐν τῇ μιᾷ ἀγαθότητι αἱ πολλαὶ ἀγαθότητες ἐνίδρυνται. καὶ ἔστιν ἐκεῖνο, οὐ τὶς ἀρχὴ, ὥσπερ ἑκάστη τῶν ἄλλων· ἡ μὲν, καλοῦ· ἡ δὲ, ἀληθείας· ἡ δὲ, συμμετρίας, ἢ ἄλλου τινός· ἀλλ' ἁπλῶς b.
Ἀρχή· καὶ οὐ τῶν ὄντων ἁπλῶς ἀρχὴ, ἀλλ'

netur. Neque aliter fieri poterat, quin unaquæque multitudo, discrimine aliquo ſeparata, ad principium ſibi proprium tenderet, a quo omnibus ſub ipſo comprehenſis una eademque forma adfulgeret. Omnem enim multitudinem antecedit unum: & omnis proprietas, quæ multis rebus ineſt, ab uno ad multa illa porrigitur.

Igitur omnia particularia principia in illo univerſo Principio conſiſtunt, illoque continentur: non ita quidem, ut loco numeroque discreta inſint illi; ſed quemadmodum toto continentur partes, & quemadmodum uno continetur multitudo, & unitate numerus. Eſt enim illud, omnia, ante omnia: & circa unum Principium multa iſta principia multiplicantur; & in una Bonitate multæ iſtæ bonitates conſiſtunt. Eſt quippe illud non aliquod principium, quemadmodum quodque reliquorum, aliud pulcri principium, aliud veri, aliud congruentiæ, aut alterius cujusdam rei; ſed nude & ſimpliciter Principium: nec ſimpliciter principium eorum quæ ſunt, ſed Principium

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

Ἀρχὴ ἀρχῶν. δεῖ γὰρ καὶ τὸ ἀρχικὸν ἰδίωμα, ὥσπερ τὰ ἄλλα, μὴ ἀπὸ πλήθους ἄρχεσθαι, ἀλλ' εἰς μίαν μονάδα συγκορυφοῦσθαι, τὴν Ἀρχὴν τῶν ἀρχῶν.

Τὰ μὲν οὖν πρῶτα τῶν ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἀγαθοῦ παραγομένων, διὰ τὸ πρὸς αὐτὸ ὁμοφυὲς, οὐκ ἐξέστη τοῦ εἶναι ἀγαθά· ἀκίνητα ὄντα, καὶ ἀμετάβλητα, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀεὶ μακαριότητι ἱδρυμένα, οὐκ ἐνδεῆ τοῦ ἀγαθοῦ, c. ὅτι αὐτοαγαθότητές εἰσι. τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν πολλῶν ἀγαθοτήτων παραχθέντα, ἀποστάντα τοῦ εἶναι αὐτοαγαθὰ καὶ ἀκινήτως ἐνιδρῦσθαι ἐν τῇ ὑπάρξει τῆς θείας ἀγαθότητος, κατὰ μέθεξιν ἔχει τὸ ἀγαθόν. ἀλλὰ τὰ μὲν ἔσχατα καὶ ἑτεροκίνητα, οἷον τὰ σώματα, ὥσπερ καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κίνησιν ἔξωθεν ἔχει, οὔτε ὑφιστάνειν ἑαυτὰ δυνάμενα, διὰ τὸ μεριστὰ καὶ ἄστατα ὄντα μὴ δύνασθαι ὅλα δι' ὅλων ἑαυτοῖς ἐφαρμόττειν,

pium principiorum. Oportet enim principii proprietatem, ſicut alia omnia, non a multitudine incipere, ſed in unam Unitatem, veluti communem verticem, coire, nempe in Principium principiorum.

Iam quæ prima a primo Bono producta ſunt, ea, quoniam ejusdem cum illo naturæ ſunt, a bonitate non defecerunt: ſunt enim immobilia & immutabilia, & in eâdem ſemper beatitate collocata, non indiga boni, quia ipſa per ſe bonitates ſunt. Cætera autem omnia, ab uno bono & multis bonitatibus producta, cum hoc non habeant ut per ſe bona ſint & in divinæ bonitatis ſubſtantia immutabiliter conſiſtant, participatione habent bonum. Sed extrema quidem, & quæ aliunde moventur, veluti corpora; ſicut & eſſentiam & motum extrinſecus habent, nec ſe ipſa conſtituere poſſunt, propterea quod, cum diviſibilia & inſtabilia ſint, non poſſunt tota per totum ſibi ipſis conſentire, ut unumquodque etiam totum

τεων, ἵνα καὶ ὅλου ἕκαστον ὅλον ἑαυτοῦ αἴτιον
ᾖ, οὔτε κινεῖν ἑαυτὰ, διὰ τὸ νεκρὰ εἶναι καθ' p. 12.
αὑτὰ καὶ ἀπνεύμονα· οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν ἔξω- a.
θεν ἔχει. τὰ δὲ μέσα, ἀπὸ μὲν τῆς ἀκινήτου
φύσεως, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως
ἐχούσης, ὑπέβη· τῶν δὲ ἐσχάτων καὶ ἑτερο-
κινήτων ὑπερέχοντα, κινεῖται μὲν, ὑφ' ἑαυτῶν
δὲ κινεῖται, καὶ οὐκ ἀπ' ἄλλων ἔξωθέν τινων,
ὥσπερ τὰ σώματα. τοιαῦται δέ εἰσιν αἱ ψυχαὶ,
ἑαυτάς τε κινοῦσαι καὶ τὰ σώματα. καὶ διὰ
τοῦτο τὰ ἔνδοθεν κινούμενα σώματα, ἔμψυχα
λέγομεν· τὰ δὲ ἔξωθεν μόνως, ἄψυχα.

Ἡ οὖν ψυχὴ, ὑφ' ἑαυτῆς κινουμένη, κινεῖ b.
καὶ τὰ σώματα. εἰ γὰρ ὑφ' ἑτέρου τινὸς ἔξωθεν
κινουμένη, ἐκίνει τὸ σῶμα· ὑπ' ἐκείνου κυρίως ἂν
ἦν τὸ σῶμα κινούμενον, τοῦ τὴν ψυχὴν κινοῦντος.
αὕτη οὖν ἡ αὐτοκίνητος οὐσία, ἅτε ὑποβᾶσα
τοῦ ἀκινήτου, καὶ κατὰ μέθεξιν ἀγαθυνομένη,

tum ſui totius cauſſa ſit; neque movere ſeſe poſſunt, quia per ſe mortua ſunt & expertia ſpiritus; ſic & bonum ſuum extrinſecus habent. Media vero, inferiora quidem ſunt naturis immobilibus ſemperque eodem modo ſeſe habentibus, ſed ſuperiora extremis quæ aliunde moventur: & moventur illa quidem, ſed a ſe ipſis moventur, non ab aliis rebus externis, quemadmodum corpora. Hujusmodi ſunt animi, qui & ſe ipſos & corpora movent: eamque ob cauſſam corpora, quæ intrinſecus moventur, animata vocamus; quæ vero extrinſecus ſolum, inanimata.

Animus igitur, a ſe ipſe commotus, corpora etiam movet. Quod ſi enim ab alio quodam extrinſecus commotus moveret corpus, ab iſto proprie moveretur corpus, a quo animus commotus eſſet. Hæc igitur natura, quæ interno motu ſibique proprio cietur, inferior quidem naturis immobilibus, & bonum nonniſi participatione accipiens, move-

κινεῖται μὲν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῆς κινεῖται, καὶ οὐκ ἀπ' ἄλλου, ἐφιεμένη τε αὐτοῦ καὶ κατορεγομένη. καὶ εἰσὶν αὐτῶν ἴδιαι κινήσεις αὗται, ἥ τε ἔφεσις, καὶ ὄρεξις, καὶ ὁρμὴ,
c. καὶ αἵρεσις. Ἀλλ' αἱ μὲν πρῶται τῶν ψυχῶν, ἅτε προσεχῶς ὑπὸ τῶν αὐτοαγαθῶν παραχθεῖσαι· κἂν εσχον τι πρὸς ἐκεῖνα ὑφειμένον, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἀγαθότητες, ἀλλ' ὀρέγεσθαι τοῦ ἀγαθοῦ· πλὴν, ὡς συγγενεῖς πρὸς αὐτὸ, συμφυῶς τε αὐτοῦ καὶ ἀναποσπάστως ὀρέγονται, καὶ τὴν αἵρεσιν μονοειδῶς πρὸς ἐκεῖνο τεταμένην ἔχουσιν, οὐδέποτε ἀποκλίνουσαι πρὸς τὸ χεῖρον. καὶ εἴπερ ἡ προαίρεσις ἄλλου ἀντ' ἄλλου τινός
p. 13. ἐστιν αἵρεσις, τάχα οὐκ ἂν εἴη προαίρεσις ἐν ἐκείνοις· εἰ μή τις αὐτὴν προαίρεσιν, ὡς τὰ πρῶτα ἀγαθὰ αἱρουμένην, καλοῖ. Αἱ δὲ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, πρὸς σύνδεσμον ὑποστᾶσαι τῶντε ἀεὶ ἄνω καὶ τῶν ἀεὶ κάτω μενόντων, καὶ διὰ

movetur illa quidem ad bonum, ſed ſuapte vi movetur, non alienâ, cùm illud deſiderat adpetitque. Et ſunt animorum proprii motus hi: deſiderium, adpetitio, impetus, voluntas. Ac principes quidem animi, utpote proxime ab iis quæ per ſe bona ſunt producti; etſi nonnihil his inferiores, quia bonitates non ſunt, ſed adpetunt bonum; tamen, ut bono cognati, ſuâ naturâ & indivulſe illud adpetunt, & voluntatem uniformiter ad illud intentam habent, numquam ad deterius declinantes. Et, ſi deliberata voluntas (quam προαίρεσιν Græci, veluti præelectionem, vocant) eſt unius rei electio præ altera; non erit fortaſſe in his deliberata voluntas ſive προαίρεσις, niſi quis voluntatem eorum hoc ipſo προαίρεσιν adpellaverit, quod primaria bona ſeligat. Sed hominum animi, veluti vinculum conſtituti quo jungantur ea quæ ſemper ſupra, & quæ ſemper infra manent, eâque

διὰ τοῦτο πεφυκυῖαι καὶ πρὸς ἐκεῖνα ἐπιστρέφεσθαι καὶ πρὸς ταῦτα· ὅταν μὲν πρὸς ἐκεῖνα
νεύωσιν ὅλαι, ἁπλᾶς ἔχουσι καὶ ἀναντιθέτους
τὰς ὀρέξεις καὶ αἱρέσεις αὐτῶν. ὅταν δὲ ἀδυνατήσωσι πρὸς τὴν ἄνω στροφήν, διὰ τὸ κατὰ τὴν b.
πρὸς τὸ κάτω ἐθέλειν ἐνεργεῖν, κατ' οὐσίαν καὶ
αὐτὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῇ πρὸς ψύχωσίν τε καὶ
κίνησιν τῶν καθ' αὑτὰ ἀψύχων τε καὶ ἑτεροκινήτων σωμάτων, καὶ πρὸς διακόσμησιν τῶν ἑτεροκινήτως πεφυκότων τοῦ ἀγαθοῦ μετέχειν, ἥτις
τῇ ἑαυτῆς κινήσει κινεῖ τὰ ἑτεροκίνητα· τότε
οὖν τοῖς γινομένοις καὶ φθειρομένοις καὶ πρὸς τὴν
τοῦ ἀγαθοῦ στέρησιν ὑποφερομένοις συνοῦσα, καὶ
ἐνδιδοῦσα ἑαυτὴν ἐκείνοις, οὐκ ἔτι ἀναντίθετον c.
ἔχει τὴν ἑαυτῆς αἵρεσιν· ἀλλ' αἰεὶ μὲν πρὸς
τὸ αἱρετὸν καὶ ἀγαθὸν φερομένην, τὸ δὲ ἀγαθὸν, ἢ ὄντως ἀγαθὸν ὑπάρχον, ἢ ὡς ἀγαθὸν ἐξαπατῶν καὶ δελεάζον, διά τινα συνοῦσαν αὐτῷ ἡδονήν.

que præditi naturâ ut & ad illa & ad hæc convertere ſeſe poſſint; ſi ad ſuperna illa toti inclinant, ſimplices habent & nulli oppoſitioni obnoxias adpetitiones voluntatesque. Quod ſi vero ſurſum niti non poſſunt, eo quod pro illo niſu agere volunt, qui ad inferiora tendit; qui quidem niſus & ipſe natura inſitus eſt illis, quo animent moveantque corpora per ſe inanima, nec niſi alieno pulſu mobilia, & quo gubernent ea quæ non niſi alieno motu boni aliquid conſequi poſſint: (etenim ſuo motu animus hominis movet ea quæ aliunde cientur:) tunc igitur animus, iis rebus adfixus deditusque quæ oriuntur & intereunt & ad boni privationem prolabuntur, voluntatem ſuam non amplius ab omni oppoſitione liberam habet; ſed fertur quidem voluntas ejus ſemper ad aliquid optabile atque bonum, at bonum illud aliâs quidem verum, aliâs autem ſpecie boni decipiens, atque adliciens propter voluptatem aliquam, quæ cum eo conjuncta eſt.

Nam

θεν ὠθισμοί. διὸ καὶ κυρία τούτων ἐστί. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς, καὶ οἱ νόμοι, καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἔμφρονες, εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὄντα, ἀποβλέποντες, τά τε ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα διακρίνουσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς τὰς πράξεις αὐτάς· ὅτι οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖναι, καὶ ὅτι ταῖς αἱρέσεσι καὶ προαιρέσεσιν εἰδοποιοῦνται. καὶ γὰρ Φόνος ὁ μὲν ἀκούσιος, ὡς μὴ
b. κατὰ αἵρεσιν, μηδὲ κατὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν γενόμενος, συγγινώσκεται· ὁ δὲ κατ' ἀξίαν καὶ δίκην Φονεύων, καὶ ἐπαινεῖται. οὕτως οὐχ αἱ πράξεις ἐν ἑαυταῖς ἔχουσι τὸ εὖ ἢ κακῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς αἱρέσεως ἢ προαιρέσεως τῶν ἐφ' ἡμῖν ὄντων εἰδοποιοῦνται.

Καλῶς οὖν ὁ Ἐπίκτητος ἀπὸ τούτου τὴν ἀρχὴν τῆς παιδαγωγίας ἐποιήσατο, καὶ πρὸς τοῦτο ἀναφέρειν πάντα ἡμῖν παραινεῖ, ὡς κατ' αὐτὸ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐναντίου μετα-
c. λαμβάνουσιν. Ὅταν δὲ λέγῃ, Τῶν ὄντων τὰ μὲν

externæ impulsiones. Quare sunt hæc in animi potestate. Eâque de causâ & Deus, & leges, & homines prudentes, peccata rectèque facta ita discernunt, ut voluntatem consiliumque nostrum intueantur, quæ sunt in potestate nostra; non ipsas actiones, quæ in nostra potestate non sunt, nec nisi voluntatibus nostris & propositis vel bonæ fiunt vel malæ. Nam cædi involuntariæ, ut quæ non consulto neque arbitratu nostro facta sit, venia datur: qui vero jure merito aliquem occiderit, laudatur etiam. Ita non ipsæ actiones per se laudem aut vituperationem habent; sed ex voluntate nostra & consilio nostro, quæ sunt in nostra potestate, vel bonæ fiunt, vel malæ.

Recte igitur Epictetus ab hoc exordium suæ institutionis sumsit, &, ut huc omnia nostra consilia referamus, monet, ut qui ex hoc vel bonum nostrum vel malum consequamur. Cum vero dicit, *Res alias in nostra*

potestate

μὲν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· οὐ πάντων τῶν ὄντων ποιεῖται τὴν διαίρεσιν, ἀλλὰ τῶν ἐν ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς ὄντων. οὐδὲ γὰρ ἔχει τινὰ ἐξισασμὸν ἡ ἀντίθεσις, ὅπερ πρέπει ταῖς διαιρέσεσιν, εἴ τις πρὸς τὴν διαίρεσιν τὴν ἐφ' ἡμῖν οὖσαν, πάντα ἀντιτιθεῖ τὰ ὄντα, τά τε ὑπερκόσμια, καὶ τὰ ἐγκόσμια.

Ἐπεὶ δέ τινες ἐνίστανται, μηδὲν εἶναι βουλόμενοι ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ ἀνάγκης πάσας ἡμῶν τὰς ἐνεργείας γίνεσθαι καὶ τὰ πάθη νομίζοντες, οἱ δὲ ἐκ ταυτομάτου, κατὰ τὸ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε φερομένων ἡμῶν, ὥσπερ κυλίνδρων· ἥρκει μὲν τὰ ἤδη ῥηθέντα περὶ τῆς τοῦ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῆς αἱρέσεως καὶ προαιρέσεως ἐν τοῖς οὖσι τάξεως, καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῶν ὑποστάσεως· οὐδὲν δὲ ἴσως κωλύει, καὶ προηγουμένως τινὰ ποιεῖσθαι λόγον πρὸς τοὺς ἀναιροῦντας τὸ ἐφ' ἡμῖν. p. 16. a.

Τὸ

poteſtate eſſe, alias non eſſe; non rerum omnium partitionem facit, ſed illarum tantum, quæ ad nos quodammodo ſpectant, aut cum nobis conjunctæ ſunt. Neque enim, quod partitionem decet, adæquationem ullam haberent membra oppoſita, ſi quis illa partitione rerum quæ *penes nos* ſunt, vel contra, res omnes, quæ ſive ſupra mundum ſint, ſive in mundo, comprehenſas vellet.

Sed quoniam ſunt qui contra dicant, negentque eſſe quidquam noſtra in poteſtate; quorum alii aiunt, ex neceſſitate fieri actiones omnes noſtras paſſionesque; alii vero, caſu, utpote qui fortuito ac temere velut cylindri agitemur: ſufficere quidem poſſent ea quæ jam diximus de rebus in noſtra poteſtate poſitis, & voluntati noſtræ delectuique ſubjectis, ubi ſimul declaravimus fieri non poſſe quin ita ſe res habeat: at nihil tamen fortaſſe prohibet, ex profeſſo etiam contra iſtos verba facere, qui voluntatis Libertatem tollunt.

Ac

δοθέν ἐστι. Τοιοῦτον δέ ἐστι, τὸ τοιάνδε ἢ τοι-
c. άνδε ὑπόληψιν ἔχειν περὶ τῶν πραγμάτων· οἷον, ὅτι ὁ πλοῦτος ἢ ὁ θάνατος, ἤ τι τῶν ἄλλων, ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἢ ἀδιάφορόν ἐστι. κἂν γὰρ ἄλλου τινὸς ἀκούσαντες δοξάσωμεν ἢ οὕτως ἢ οὕτως περὶ αὐτοῦ, δοξάσωμεν δὲ ὅλως, καὶ μὴ, ὡς οἱ διδακτοὶ ὄρνιθες τὸ κονδῖτον πίω λέγουσι, (τί λέγουσιν οὐκ εἰδότες,) οὕτω καὶ ἡμεῖς λέγωμεν· ἡ δόξα αὕτη καὶ ἡ ὑπόληψις, ἡμέτερόν ἐστι κίνημα, ἠρεθισμένον ἔξωθεν ἐνίοτε, καὶ προκληθὲν ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος, οὐ μέντοι ἐντε-
p.8. θὲν ὑπ' αὐτοῦ. Τοιοῦτον δέ ἐστι καὶ ἡ ἐπί τι
n. ὁρμὴ, ἔνδοθεν οὖσα καὶ αὕτη. κἂν γὰρ ἐκεῖνο, ἐφ' ὃ ὁρμῶμεν, ἔξωθεν ᾖ, κἂν ἀφορμή τις γίνηται τῇ ὁρμῇ, ἀλλ' αὐτή γε ἡ ὁρμὴ ἔνδοθέν ἐστιν ὅλη· οὐχ ὡς οἱ κατὰ ὠθισμὸν ἑτεροκινήτως κινούμενοι ἔξωθεν ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν κίνησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς οἱ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν διεγειρόμε-

tamen motus ad illud, intrinſecus eſt. Hujus igitur generis eſt, talem aut talem *opinionem* de rebus *ſusceptam* habere; veluti, divitias, aut mortem, aut aliud quid, bonum eſſe, aut malum, aut indifferens. Nam quamvis, ab aliis edocti, ſic aut aliter de re quapiam opinemur; tamen, ſi modo opinemur, nec, quemadmodum aves verba illa *conditum bibo*, prout edocti ſunt, garriunt, ipſi quid dicant neſcientes, ſic & nos loquamur, *opinio* iſta atque *ſententia* noſter motus eſt, excitatus quidem nonnumquam extrinſecus, & provocatus ab aliquo docente, nec tamen ab eodem nobis inſertus. Ejusdem generis eſt etiam *impetus*, quem *ad agendum* capimus. Quamvis enim id, ad quod capimus impetum, extrinſecus ſit, & quamvis per occaſionem rei extrinſecus oblatæ ortum capiat impetus; ipſe tamen totus intrinſecus eſt: capimus enim illum, non ut hi, qui vi externa pulſi cauſſam motus ſui extra ſe habent, ſed ut qui ſuapte vi intrinſecus

γειρόμενοι. Καὶ ἡ ὄρεξις δὲ τοιοῦτόν ἐστιν, ἔκτασις οὖσα τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸ ὀρεκτόν· καὶ ἡ ἔκκλισις ἐναντία τῇ ὀρέξει, ἀποστροφὴ καὶ φυγὴ οὖσα ἀπὸ τοῦ ἐκκλιτοῦ.

Δῆλον δὲ, ὅτι προηγεῖται μὲν ἡ ὑπόληψις, b.
καὶ λογική τις οὖσα γνῶσις, καὶ ἀνθρώπῳ πρέπουσα. ὅταν δὲ περὶ κακοῦ ἢ ἀγαθοῦ ἡμετέρου, ὄντος, ἢ δοκοῦντος, ἡ ὑπόληψις ᾖ, ἀναγκαίως πάντως ἔκκλισις ἢ ὄρεξις, ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ ὁρμή. ὀρεχθῆναι γὰρ δεῖ πρῶτον ἢ ἀπαρεσθῆναι, καὶ οὕτως ὁρμῆσαι προσελθεῖν τῷ ὀρεκτῷ, ἢ ἀποστραφῆναι τὸ ἐκκλιτόν, ὅπερ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ὀρεκτῷ. οἱ μέντοι Στωικοὶ τὴν ὁρμὴν καὶ c.
ἀφορμὴν προετίθεσαν [τῆς τε ὀρέξεως καὶ] τῆς ἐκκλίσεως, τὰ πρὸ τῆς ὀρέξεως καὶ ἐκκλίσεως κινήματα τῆς ψυχῆς θεασάμενοι.

Ἀλλ' αἱ μὲν ἄλογοι ὀρέξεις, τοῦτ' ἔστι, θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, προσεχεῖς οὖσαι τοῖς σώμασι,

trinſecus moventur. Eſt porro ejusdem generis *adpetitio*, quaſi quædam animi extenſio ad id quod adpetitur: & *declinatio*, adpetitioni contraria, quaſi averſio & fuga ab eo quod declinatur.

Manifeſtum eſt autem, antecedere opinionem; quæ etiam eſſe poteſt cognitio rationi conſentanea, & digna homine. Quæ ſi verſatur circa bonum aut malum noſtrum, ſive adparens illud, ſive verum; movetur omnino declinatio aut adpetitio, ſequitur vero impetus. Nam adpetere prius, aut averſari oportet, quam impetum capias, quo accedas ad rem deſideratam, aut fugias id quod averſaris, quod contrarium eſt ei quod deſideras. Sed Stoici quidem impetum, & motum huic contrarium, quem ἀφορμὴν vocant, præpoſuerunt adpetitioni & declinationi; motus illos animi ſpectantes, qui adpetitionem & declinationem præcedunt.

At adpetitiones rationis expertes, id eſt, ira & cupiditas, quæ corporibus contiguæ, & vires quæ-

σι, καὶ ζωαὶ τῶν σωμάτων οὖσαι, ὡς δοκεῖν ἀπὸ τῆς κράσεως τῶν σωμάτων ἀναβλαστάνειν, πολὺ τὸ ἑτεροκίνητον ἔχουσι· καὶ οὐκ ἔτι αὐτεξούσιοι ἁπλῶς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ὀρεγομένοις κυρίως εἰσί,
p. 9. κἂν ἔνδοθεν καὶ αὗται κινῶνται. καὶ ἡ λογικὴ
2. δὲ ψυχὴ, ὅταν μὲν ἑαυτὴν ἐνδῷ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς ἀλόγοις καὶ τοῖς σωματικοῖς κινήμασι, καὶ αὐτὴ νευροσπαστεῖται, καὶ ὠθεῖται, καὶ οὐκ ἔτι εὔλυτα ἐφ' ἑαυτῇ ἔχει τὰ κινήματα. ὅταν δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν καὶ ἐνέργειαν ἐνεργῇ, τότε ἐλευθέρως καὶ αὐτεξουσίως ἔνδοθεν ἀφ' ἑαυτῆς κινεῖται· καὶ ἐπὶ ταύτης τὸ ἐφ' ἡμῖν ὁρᾶται καὶ ἀναμφίλεκτον. Ἵνα δὲ καὶ ἀκριβέ-
b. στερον καταμάθωμεν, καὶ τί ἐστὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν τοῦτο, καὶ ἐν τίσι τῶν ὄντων ἐστὶ, καὶ ὅτι ῥίζα καὶ ἀρχὴ τοῦτο πάσης εὐζωΐας καὶ κακοζωΐας τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν, ἄνωθέν ποθεν ἀρξάμενοι λέγωμεν.

Πάντων

quædam ac motus animales corporum ſunt, ut ex corporum temperie enaſci videantur, multum illæ habent alieni motus: neque prorſus voluntariæ & ſui juris ſunt, nec plane in poteſtate eorum, qui iis commoventur, licet & ipſæ intrinſecus cieantur. Atque etiam ipſe particeps rationis animus, cum ſeſe corpori dedidit & brutis corporeisque motibus, veluti nervis quibusdam trahitur impellitur-que, neque jam motus ſuos ita expeditos habet & ſolutos. Idem vero cum ſecundum ſuam naturam vimque ſibi propriam agit, tum quidem libere ac ſua ſponte intrinſecus a ſe ipſe movetur. Ac in tali animo id, quod *penes nos* & in noſtra poteſtate eſt, citra controverſiam cernitur. Quo vero adcuratius cognoſcamus, quidnam ſit, & quibus in rebus inſit hoc, quod *penes nos eſſe* dicimus, utque radicem atque principium id eſſe hominibus bene beateque vivendi, aut contra, intelligatur; paulo altius rem repetamus.

Omnium

Πάντων τῶν ὄντων πηγὴ καὶ ἀρχὴ τὸ Ἀγαθόν ἐστιν. οὗ γὰρ πάντα ἐφίεται, καὶ εἰς ὃ πάντα ἀνατείνεται, τοῦτο πάντων ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστί. Καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ Ἀγαθὸν πάντα παράγει, τά τε πρῶτα, καὶ τὰ μέσα, καὶ τὰ ἔσχατα. ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα, καὶ ἑαυτῷ προσεχῆ, ὅμοια ἑαυτῷ παράγει· μία ἀγαθό- c.
τητος, πολλὰς ἀγαθότητας· καὶ μία ἁπλότης, καὶ ἑνὰς ἡ ὑπὲρ πάσας, πολλὰς ἑνάδας· καὶ μία ἀρχὴ, πολλὰς ἀρχάς. ταὐτὸν γάρ ἐστιν ἓν, καὶ ἀρχὴ, καὶ ἀγαθὸν, καὶ Θεός. καὶ γὰρ Θεὸς μὲν τὸ πρῶτον, καὶ πάντων αἴτιον. ἀνάγκη δὲ, τὸ πρῶτον, καὶ ἁπλούστατον εἶναι· ὅτι τὸ σύνθεσιν ὁποιανοῦν ἔχον καὶ πλῆθος, δεύτερόν ἐστι τοῦ ἑνός· καὶ τὸ πλῆθος, καὶ τὰ μὴ p. 10.
ἀγαθὰ, τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, ὡς ὑπὲρ αὐτὰ a.
ὄντος· καὶ τὸ μὴ ὂν αὐτὸ ἀρχὴ, ἀπ' ἀρχῆς ἐστι πάντως. ἀνάγκη δὲ, καὶ δύναμιν ἔχειν τὴν

Omnium rerum principium atque fons, Bonum eſt. Quod enim ab omnibus adpetitur, & quo referuntur omnia, id omnium rerum & principium & finis eſt. Et producit ex ſe Bonum bona omnia, & prima, & media, & extrema. Ac prima quidem, ſibique contigua, ſimilia producit ſibi ipſi: una Bonitas, multas bonitates; & una Simplicitas Unitasque, omnes alias ſuperans, multas unitates; unumque principium, multa principia. Eſt enim idem, Unum, & Principium, & Bonum, & Deus. Deus enim princeps eſt, & cauſſa rerum omnium. Quod autem Primum eſt, id etiam eſſe ſimpliciſſimum oportet. Nam quidquid compoſitum eſt & multiplex, id, utcumque ſit compoſitum, eſt uno poſterius: & multitudo, & ea quæ bona non ſunt, Bonum adpetunt, ut ſe ipſis excellentius: quodque non ipſum eſt Principium, id omnino a principio ortum eſt. Neceſſe vero eſt etiam, ut id quod Primum

eſt

ἀκροτάτην καὶ πᾶσαν. δυνάμεως δὲ περιουσία ἐστὶ, τὸ, πάντα παράγουσαν ἀφ' ἑαυτῆς, τὰ ὅμοια πρὸ τῶν ἀνομοίων παράγειν. διὸ πολλὰς ἀρχὰς ἡ μία ἀρχὴ, καὶ πολλὰς ἁπλότητας, καὶ πολλὰς ἀγαθότητας, παράγει προσεχῶς ἀφ' ἑαυτῆς. τὰ γὰρ ὄντα πάντα, διαφορὰς
b. ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, καὶ πεπληθυσμένα ταῖς οἰκείαις διαφοραῖς, εἰς μίαν ἕκαστα ἀρχὴν οἰκείαν ἀνάγεται. οἷον, τὰ καλὰ πάντα, ὅσα τε, καὶ ἐν οἷς ἐστι, καὶ ἐν ψυχαῖς, καὶ ἐν σώμασιν, εἰς μίαν ἀνάγεται κάλλους πηγήν. οὕτω δὲ καὶ τὰ σύμμετρα πάντα, καὶ τὰ ἀληθῆ πάντα. καὶ αἱ ἀρχαὶ πᾶσαι ὁμοφυεῖς πως εἰσὶ τῇ πρώτῃ, καθ' ὃ ἀρχαὶ καὶ πηγαὶ καὶ ἀγαθότητες, μετὰ τῆς προσηκούσης ὑφέσεως
c. καὶ ἀναλογίας. ὅπερ γάρ ἐστιν ἡ μία ἀρχὴ πρὸς πάντα τὰ ὄντα, τοῦτο ἑκάστη πρὸς τὸ πλῆθος τὸ περιεχόμενον ὑπὸ τῆς κατ' αὐτὴν ἰδιότητος.

est & ſimpliciſſimum, vim quoque ſummam & univerſam habeat. Amplitudo autem illa & excellentia virium in eo ſita eſt, ut, cum omnia producat a ſe ipſo, ſimilia ſui prius producat, quam diſſimilia. Quapropter unum illud Principium multa principia, multas ſimplicitates, multas bonitates, ſibi proxime contiguas, a ſe ipſo producit. Res enim omnes, cum inter ſe differant, ſuisque differentiis ſint multiplicatæ, ſingulæ ad unum principium ſibi proprium referuntur. Veluti, pulcra omnia, quæcumque & ubicumque ſunt, ſive in corporibus, ſive in animis, ad unum referuntur Pulcritudinis fontem. Sic etiam omnia congruentia, & bona omnia. Et principia omnia, quatenus principia & fontes & bonitates ſunt, ejusdem ſunt naturæ atque primum Principium, cum diminutione tamen & proportione conſentanea. Quam enim rationem habet unum illud Principium ad res omnes, eamdem habet unumquodque principium ad eam multitudinem, quæ ſub ipſius proprietate continetur.

ἰδιότητος. οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν, μὴ καὶ ἕκαστον πλῆθος, κατὰ διαφοράν τινα ἀφωρισμένον, εἰς οἰκείαν ἀρχὴν ἀνατείνεσθαι, τὴν πᾶσι τὸ ἓν καὶ ταὐτὸν εἶδος ἐπιλάμπουσαν. παντὸς γὰρ πλήθους ἡγεῖται τὸ ἕν, καὶ πᾶσα ἐν πολλοῖς ἰδιότης ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰ πολλὰ παραγίνεται.

Πᾶσαι οὖν αἱ μερικαὶ ἀρχαὶ ἐνίδρυνται τῇ ὅλῃ, καὶ ὑπ' αὐτῆς οὐ διαστηματικῶς οὐδὲ πληθυντικῶς περιέχονται, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ὅλῳ p. 11.
τὰ μέρη, καὶ ὡς ἐν τῷ ἑνὶ τὸ πλῆθος, καὶ a.
ἐν τῇ μονάδι ὁ ἀριθμός. πάντα γάρ ἐστιν ἐκεῖνο, πρὸ πάντων· καὶ περὶ τὴν μίαν ἀρχὴν αἱ πολλαὶ ἀρχαὶ πληθύονται, καὶ ἐν τῇ μιᾷ ἀγαθότητι αἱ πολλαὶ ἀγαθότητες ἐνίδρυνται. καὶ ἔστιν ἐκεῖνο, οὐ τὶς ἀρχὴ, ὥσπερ ἑκάστη τῶν ἄλλων· ἡ μὲν, καλοῦ· ἡ δὲ, ἀληθείας· ἡ δὲ, συμμετρίας, ἢ ἄλλου τινός· ἀλλ' ἁπλῶς b.
Ἀρχή· καὶ οὐ τῶν ὄντων ἁπλῶς ἀρχὴ, ἀλλ'

netur. Neque aliter fieri poterat, quin unaquæque multitudo, discrimine aliquo ſeparata, ad principium ſibi proprium tenderet, a quo omnibus ſub ipſo comprehenſis una eademque forma adfulgeret. Omnem enim multitudinem antecedit unum: & omnis proprietas, quæ multis rebus ineſt, ab uno ad multa illa porrigitur.

Igitur omnia particularia principia in illo univerſo Principio conſiſtunt, illoque continentur: non ita quidem, ut loco numeroque discreta inſint illi; ſed quemadmodum toto continentur partes, & quemadmodum uno continetur multitudo, & unitate numerus. Eſt enim illud, omnia, ante omnia: & circa unum Principium multa iſta principia multiplicantur; & in una Bonitate multæ iſtæ bonitates conſiſtunt. Eſt quippe illud non aliquod principium, quemadmodum quodque reliquorum, aliud pulcri principium, aliud veri, aliud congruentiæ, aut alterius cujusdam rei; ſed nude & ſimpliciter Principium: nec ſimpliciter principium eorum quæ ſunt, ſed Principium

BIBLIOTECA N.Z. R. CASA VITTORIO EMANUELE

Ἀρχὴ ἀρχῶν. δεῖ γὰρ καὶ τὸ ἀρχικὸν ἰδίωμα, ὥσπερ τὰ ἄλλα, μὴ ἀπὸ πλήθους ἄρχεσθαι, ἀλλ' εἰς μίαν μονάδα συγκορυφοῦσθαι, τὴν Ἀρχὴν τῶν ἀρχῶν.

Τὰ μὲν οὖν πρῶτα τῶν ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἀγαθοῦ παραγομένων, διὰ τὸ πρὸς αὐτὸ ὁμοφυὲς, οὐκ ἐξέστη τοῦ εἶναι ἀγαθά· ἀκίνητα ὄντα, καὶ ἀμεταβλητα, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀεὶ μακαριότητι ἱδρυμένα, οὐκ ἐνδεῆ τοῦ ἀγαθοῦ, ὅτι αὐτοαγαθότητές εἰσι. τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν πολλῶν ἀγαθοτήτων παραχθέντα, ἀποστάντα τοῦ εἶναι αὐτοαγαθὰ καὶ ἀκινήτως ἐνιδρῦσθαι ἐν τῇ ὑπάρξει τῆς θείας ἀγαθότητος, κατὰ μέθεξιν ἔχει τὸ ἀγαθόν. ἀλλὰ τὰ μὲν ἔσχατα καὶ ἑτεροκίνητα, οἷον τὰ σώματα, ὥσπερ καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κίνησιν ἔξωθεν ἔχει, οὔτε ὑφιστάνειν ἑαυτὰ δυνάμενα, διὰ τὸ μεριστὰ καὶ ἄστατα ὄντα μὴ δύνασθαι ὅλα δι' ὅλων ἑαυτοῖς ἐφαρμόττειν,

pium principiorum. Oportet enim principii proprietatem, ſicut alia omnia, non a multitudine incipere, ſed in unam Unitatem, veluti communem verticem, coire, nempe in Principium principiorum.

Iam quæ prima a primo Bono producta ſunt, ea, quoniam ejusdem cum illo naturæ ſunt, a bonitate non defecerunt: ſunt enim immobilia & immutabilia, & in eâdem ſemper beatitate collocata, non indiga boni, quia ipſa per ſe bonitates ſunt. Cætera autem omnia, ab uno bono & multis bonitatibus producta, cum hoc non habeant ut per ſe bona ſint & in divinæ bonitatis ſubſtantia immutabiliter conſiſtant, participatione habent bonum. Sed extrema quidem, & quæ aliunde moventur, veluti corpora; ſicut & eſſentiam & motum extrinſecus habent, nec ſe ipſa conſtituere poſſunt, propterea quod, cum diviſibilia & inſtabilia ſint, non poſſunt tota per totum ſibi ipſis conſentire, ut unumquodque etiam totum

τειν, ἵνα καὶ ὅλου ἕκαστον ὅλον ἑαυτοῦ αἴτιον
ᾖ, οὔτε κινεῖν ἑαυτά, διὰ τὸ νεκρὰ εἶναι καθ' p. 12.
αὑτὰ καὶ ἀπνεύμονα· οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν ἔξω- a.
θεν ἔχει. τὰ δὲ μέσα, ἀπὸ μὲν τῆς ἀκινήτου
φύσεως, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως
ἐχούσης, ὑπέβη· τῶν δὲ ἐσχάτων καὶ ἑτερο-
κινήτων ὑπερέχοντα, κινεῖται μὲν, ὑφ' ἑαυτῶν
δὲ κινεῖται, καὶ οὐκ ἀπ' ἄλλων ἔξωθέν τινων,
ὥσπερ τὰ σώματα. τοιαῦται δέ εἰσιν αἱ ψυχαὶ,
ἑαυτάς τε κινοῦσαι καὶ τὰ σώματα. καὶ διὰ
τοῦτο τὰ ἔνδοθεν κινούμενα σώματα, ἔμψυχα
λέγομεν· τὰ δὲ ἔξωθεν μόνως, ἄψυχα.

Ἡ οὖν ψυχὴ, ὑφ' ἑαυτῆς κινουμένη, κινεῖ b.
καὶ τὰ σώματα. εἰ γὰρ ὑφ' ἑτέρου τινὸς ἔξωθεν
κινουμένη, ἐκίνει τὸ σῶμα· ὑπ' ἐκείνου κυρίως ἂν
ἦν τὸ σῶμα κινούμενον, τοῦ τὴν ψυχὴν κινοῦντος.
αὕτη οὖν ἡ αὐτοκίνητος οὐσία, ἅτε ὑποβᾶσα
τοῦ ἀκινήτου, καὶ κατὰ μέθεξιν ἀγαθυνομένη,

tum ſui totius cauſſa ſit; neque movere ſeſe poſſunt, quia per ſe mortua ſunt & expertia ſpiritus; ſic & bonum ſuum extrinſecus habent. Media vero, inferiora quidem ſunt naturis immobilibus ſemperque eodem modo ſeſe habentibus, ſed ſuperiora extremis quæ aliunde moventur: & moventur illa quidem, ſed a ſe ipſis moventur, non ab aliis rebus externis, quemadmodum corpora. Hujusmodi ſunt animi, qui & ſe ipſos & corpora movent: eamque ob cauſſam corpora, quæ intrinſecus moventur, animata vocamus; quæ vero extrinſecus ſolum, inanimata.

Animus igitur, a ſe ipſe commotus, corpora etiam movet. Quod ſi enim ab alio quodam extrinſecus commotus moveret corpus, ab iſto proprie moveretur corpus, a quo animus commotus eſſet. Hæc igitur natura, quæ interno motu ſibique proprio cietur, inferior quidem naturis immobilibus, & bonum nonniſi participatione accipiens, move-

κινεῖται μὲν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῆς κινεῖται, καὶ οὐκ ἀπ' ἄλλου, ἐφιεμένη τε αὐτοῦ καὶ κατορεγομένη. καὶ εἰσὶν αὐτῶν ἴδιαι κινήσεις αὗται, ἥ τε ἔφεσις, καὶ ὄρεξις, καὶ ὁρμὴ,
c. καὶ αἵρεσις. Ἀλλ' αἱ μὲν πρῶται τῶν ψυχῶν, ἅτε προσεχῶς ὑπὸ τῶν αὐτοαγαθῶν παραχθεῖσαι· κἂν ἔσχον τι πρὸς ἐκεῖνα ὑφειμένον, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἀγαθότητες, ἀλλ' ὀρέγεσθαι τοῦ ἀγαθοῦ· πλὴν, ὡς συγγενεῖς πρὸς αὐτὸ, συμφυῶς τε αὐτοῦ καὶ ἀναποσπάστως ὀρέγονται, καὶ τὴν αἵρεσιν μονοειδῶς πρὸς ἐκεῖνο τεταμένην ἔχουσιν, οὐδέποτε ἀποκλίνουσαι πρὸς τὸ χεῖρον. καὶ εἴπερ ἡ προαίρεσις ἄλλου ἀντ' ἄλλου τινός
p. 13. ἐστιν αἵρεσις, τάχα οὐκ ἂν εἴη προαίρεσις ἐν
* ἐκείνοις· εἰ μή τις αὐτὴν προαίρεσιν, ὡς τὰ πρῶτα ἀγαθὰ αἱρουμένην, καλοῖ. Αἱ δὲ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, πρὸς σύνδεσμον ὑποστᾶσαι τῶντε ἀεὶ ἄνω καὶ τῶν ἀεὶ κάτω μενόντων, καὶ διὰ

movetur illa quidem ad bonum, ſed ſuapte vi movetur, non alienâ, cùm illud deſiderat adpetitque. Et ſunt animorum proprii motus hi: deſiderium, adpetitio, impetus, voluntas. Ac principes quidem animi, utpote proxime ab iis quæ per ſe bona ſunt producti; etſi nonnihil his inferiores, quia bonitates non ſunt, ſed adpetunt bonum; tamen, ut bono cognati, ſuâ naturâ & indivulſe illud adpetunt, & voluntatem uniformiter ad illud intentam habent, numquam ad deterius declinantes. Et, ſi deliberata voluntas (quam προαίρεσιν Græci, veluti præelectionem, vocant) eſt unius rei electio præ altera; non erit fortaſſe in his deliberata voluntas ſive προαίρεσις, niſi quis voluntatem eorum hoc ipſo προαίρεσιν adpellaverit, quod primaria bona ſeligat. Sed hominum animi, veluti vinculum conſtituti quo jungantur ea quæ ſemper ſupra, & quæ ſemper infra manent, eâque

διὰ τοῦτο πεφυκυῖαι καὶ πρὸς ἐκεῖνα ἐπιστρέφεσθαι καὶ πρὸς ταῦτα· ὅταν μὲν πρὸς ἐκεῖνα νεύωσιν ὅλαι, ἁπλᾶς ἔχουσι καὶ ἀναντιθέτους τὰς ὀρέξεις καὶ αἱρέσεις αὐτῶν. ὅταν δὲ ἀδυνατήσωσι πρὸς τὴν ἄνω στροφήν, διὰ τὸ κατὰ τὴν b.
πρὸς τὸ κάτω ἐθέλειν ἐνεργεῖν, κατ' οὐσίαν καὶ αὐτὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῇ πρὸς ψύχωσίν τε καὶ κίνησιν τῶν καθ' αὑτὰ ἀψύχων τε καὶ ἑτεροκινήτων σωμάτων, καὶ πρὸς διακόσμησιν τῶν ἑτεροκινήτως πεφυκότων τοῦ ἀγαθοῦ μετέχειν, ἥτις τῇ ἑαυτῆς κινήσει κινεῖ τὰ ἑτεροκίνητα· τότε οὖν τοῖς γινομένοις καὶ φθειρομένοις καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ στέρησιν ὑποφερομένοις συνοῦσα, καὶ ἐνδιδοῦσα ἑαυτὴν ἐκείνοις, οὐκ ἔτι ἀναντίθετον c.
ἔχει τὴν ἑαυτῆς αἵρεσιν· ἀλλ' αἰεὶ μὲν πρὸς τὸ αἱρετὸν καὶ ἀγαθὸν φερομένην, τὸ δὲ ἀγαθὸν, ἢ ὄντως ἀγαθὸν ὑπάρχον, ἢ ὡς ἀγαθὸν ἐξαπατῶν καὶ δελεάζον, διά τινα συνοῦσαν αὐτῷ ἡδονήν.

que præditi naturâ ut & ad illa & ad hæc convertere ſeſe poſſint; ſi ad ſuperna illa toti inclinant, ſimplices habent & nulli oppoſitioni obnoxias adpetitiones voluntatesque. Quod ſi vero ſurſum niti non poſſunt, eo quod pro illo niſu agere volunt, qui ad inferiora tendit; qui quidem niſus & ipſe natura inſitus eſt illis, quo animent moveantque corpora per ſe inanima, nec niſi alieno pulſu mobilia, & quo gubernent ea quæ non niſi alieno motu boni aliquid conſequi poſſint: (etenim ſuo motu animus hominis movet ea quæ aliunde cientur:) tunc igitur animus, iis rebus adfixus deditusque quæ oriuntur & intereunt & ad boni privationem prolabuntur, voluntatem ſuam non amplius ab omni oppoſitione liberam habet; ſed fertur quidem voluntas ejus ſemper ad aliquid optabile atque bonum, at bonum illud aliâs quidem verum, aliâs autem ſpecie boni decipiens, atque adliciens propter voluptatem aliquam, quæ cum eo conjuncta eſt.

Nam

ἐπειδὴ γὰρ τῷ ἀληθινῷ ἀγαθῷ σύνεστιν ἡ ἀληθινὴ ἡδονὴ, ὅπου ἂν ἡδονῆς αἴσθηται σκιαγραφίας, μὴ κρίνουσα αὐτὴν ὁποία τις ἐστὶ, πότερον ἀληθὴς καὶ τῷ ἀληθινῷ ἀγαθῷ συγγενὴς, ἢ ἀπατηλὴ καὶ σκιὰ ἀγαθοῦ ψευδώνυ-
p. 14. μος, ἐπιτρέχει ὡς πρὸς τὸ ἀγαθὸν, οὐκ ἐφι-
a. στάνουσα ὅτι πολλαπλάσιον ἔχει τὸ λυπηρὸν προηγούμενόν τε πάντως. οὐ γὰρ ἥδεται ἐσθίων ὁ μὴ πρότερον ὑπὸ πείνης λυπηθείς, οὐδὲ πίνων ἥδεται ὁ μὴ διψήσας. καὶ σύνεστι δὲ πάντως τῇ ἡδονῇ ἡ λύπη. τοιγαροῦν ἐὰν μεταξὺ στήσῃς τὸν ἐν τῷ πίνειν ἡδόμενον, ἔτι ἐνοῦσαν ὄψει τὴν δίψαν. καὶ ἕως τότε ἐστὶν ἡ ἡδονὴ, ἕως ἂν ἡ λύπη συνυπάρχῃ· παυσαμένης γὰρ τῆς πείνης, ἢ δίψης, ἢ ῥίγους, ἤ τινος τῶν
b. τοιούτων, οὐκ ἔτι ἡδέα, ἀλλὰ πρόσκορῆ φαίνεται τὰ ἐναντία. καὶ ἕπεται δὲ ὡς ἐπίπαν λύπη τοῖς δι' ἡδονὴν εἰς ἀμετρίαν ὑποφερομένοις.

Διὰ

Nam quoniam cum vero bono vera voluptas eſt conjuncta; ubicumque animus adumbratum aliquod voluptatis ſimulacrum animadvertit, non dijudicans vera-ne ea ſit & vero bono cognata, an fallax & adulterina boni umbra, ad eam tamquam ad bonum adcurrit, neque expendit multiplicem moleſtiam, quæ cum ea conjuncta eſt. Nam & antecedit utique moleſtia: neque enim cibo delectatur quisquam, niſi prius famis moleſtiam ſenſerit; neque potu, qui non ſitierit. Et comitatur utique voluptatem moleſtia; nam, ſi quem bibentem in media bibendi voluptate inhibueris, ſitim adhuc ineſſe videbis: & durat voluptas, quamdiu moleſtia ei adhæret; nam ubi fames, ſitis, algor, aut ſimilis aliqua moleſtia ſedata eſt, non amplius ſuavia ſunt quæ his opponuntur, ſed faſtidium cient. Sequitur vero etiam plerumque moleſtia eos, qui voluptatis impulſi illecebris excedunt modum.

E ſtu-

Διὰ τὴν αἵρεσιν δὲ τοῦ ἡδέως ἀγαθοῦ, πάντα ἡμῖν γίνεται τὰ ἁμαρτήματα· ὥσπερ διὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ ἀληθινοῦ ἀγαθοῦ τὰ κατορθώματα. καὶ διὰ τῆς αἱρέτεως καὶ προαιρέσεως τυγχάνομεν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐναντίου. ὅταν μὲν γὰρ ἡ αἵρεσις εὔλυτος ᾖ καὶ καθαρὰ, αὐτῆς οὖσα τῆς λογικῆς ψυχῆς, καθ ἣν οὐσιώμεθα, τότε ἐπὶ τὸ ὄντως αἱρετὸν καὶ τὸ ἀληθῶς φέρεται. Διὸ τὸ ἴδιον ἀγαθὸν τῆς ψυ- c.
χῆς, Ἀρετὴ λέγεται, ὡς αἱρετὴ οὖσα κυρίως, καὶ κατὰ τὴν ὄντως αἵρεσιν παραγινομένη. ὅταν δὲ τοῖς ἀλόγοις πάθεσι συνορέγηται, καὶ τὸ ἐκείνων οἰκεῖον νομίζῃ, τότε ψευδώνυμον ἔχει τὴν αἵρεσιν. ἐπεὶ καὶ τοῦτό ἐστιν ἐφ' ἡμῖν, ἡ αἵρεσις καὶ προαίρεσις ἡμῶν. ἡ γὰρ ὑπόληψις, καὶ ὁρμὴ, καὶ ὄρεξις, καὶ ἔκκλισις, εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν ἀναφέρονται, ἔνδοθεν οὖσαι πᾶσαι τῆς ψυχῆς κινήσεις, καὶ οὐκ ἔξω- p. 15.
θεν [a].

E ſtudio autem jucundi boni peccata noſtra oriuntur omnia; ſicut e ſtudio veri boni, recte facta. Ac per voluntatem noſtram, per noſtraque propoſita, & bonum conſequimur, & ejus contrarium. Nam cum voluntas ſoluta puraque eſt, & animo rationali parens, in quo ineſt naturæ noſtræ eſſentia, tum ad res vere ac ſuâ naturâ expetendas fertur. Quapropter proprium animi bonum, *Virtus*, Ἀρετὴ Græcis dicitur, quaſi *αἱρετὴ*, quod proprie ſit *expetenda*, & vera animi *electione* paretur. Sin brutorum adfectuum cupiditates ſecutus fuerit noſter animus, & id, quod horum eſt, ſuum duxerit; falſum tunc habet delectum. Nam & hæc *penes nos* ſunt, *αἵρεσις* & *προαίρεσις* noſtra, id eſt, delectus, & voluntas qua aliud alteri præferimus. Nam *opinio ſuscepta*, *impetus*, *adpetitio*, *declinatio*, ad voluntatem delectumque (*αἵρεσιν* & *προαίρεσιν*) referuntur; cum omnes ſint animorum motus intrinſecus proficiſcentes, non externæ

θεν ὠθισμοί. διὸ καὶ κυρία τούτων ἐστί. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς, καὶ οἱ νόμοι, καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἔμφρονες, εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὄντα, ἀποβλέποντες, τά τε ἁμαρτήματα καὶ τὰ κατορθώματα διακρίνουσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς τὰς πράξεις αὐτάς· ὅτι οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖναι, καὶ ὅτι ταῖς αἱρέσεσι καὶ προαιρέσεσιν εἰδοποιοῦνται. καὶ γὰρ φόνος ὁ μὲν ἀκούσιος, ὡς μὴ
b. κατὰ αἵρεσιν, μηδὲ κατὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν γενόμενος, συγγινώσκεται· ὁ δὲ κατ' ἀξίαν καὶ δίκην φονεύων, καὶ ἐπαινεῖται. οὕτως οὐχ' αἱ πράξεις ἐν ἑαυταῖς ἔχουσι τὸ εὖ ἢ κακῶς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς αἱρέσεως ἢ προαιρέσεως τῶν ἐφ' ἡμῖν ὄντων εἰδοποιοῦνται.

Καλῶς οὖν ὁ Ἐπίκτητος ἀπὸ τούτου τὴν ἀρχὴν τῆς παιδαγωγίας ἐποιήσατο, καὶ πρὸς τοῦτο ἀναφέρειν πάντα ἡμῖν παραινεῖ, ὡς κατ' αὐτὸ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐναντίου μετα-
c. λαμβάνουσιν. Ὅταν δὲ λέγῃ, Τῶν ὄντων τὰ μὲν

externæ impulsiones. Quare sunt hæc in animi potestate. Eâque de causâ & Deus, & leges, & homines prudentes, peccata rectèque facta ita discernunt, ut voluntatem consiliumque nostrum intueantur, quæ sunt in potestate nostra; non ipsas actiones, quæ in nostra potestate non sunt, nec nisi voluntatibus nostris & propositis vel bonæ fiunt vel malæ. Nam cædi involuntariæ, ut quæ non consulto neque arbitratu nostro facta sit, venia datur: qui vero jure merito aliquem occiderit, laudatur etiam. Ita non ipsæ actiones per se laudem aut vituperationem habent; sed ex voluntate nostra & consilio nostro, quæ sunt in nostra potestate, vel bonæ fiunt, vel malæ.

Recte igitur Epictetus ab hoc exordium suæ institutionis sumsit, &, ut huc omnia nostra consilia referamus, monet, ut qui ex hoc vel bonum nostrum vel malum consequamur. Cum vero dicit, *Res alias in nostra*

potestate

μὲν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· οὐ πάντων τῶν ὄντων ποιεῖται τὴν διαίρεσιν, ἀλλὰ τῶν ἐν ἡμῖν καὶ περὶ ἡμᾶς ὄντων. οὐδὲ γὰρ ἔχει τινὰ ἐξισασμὸν ἡ ἀντίθεσις, ὅπερ πρέπει ταῖς διαιρέσεσιν, εἴ τις πρὸς τὴν διαίρεσιν τὴν ἐφ' ἡμῖν οὖσαν, πάντα ἀντιτιθεῖ τὰ ὄντα, τά τε ὑπερκόσμια, καὶ τὰ ἐγκόσμια.

Ἐπεὶ δέ τινες ἐνίστανται, μηδὲν εἶναι βουλόμενοι ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ ἀνάγκης πάσας ἡμῶν τὰς ἐνεργείας γίνεσθαι καὶ τὰ πάθη νομίζοντες, οἱ δὲ ἐκ ταυτομάτου, κατὰ τὸ εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε φερομένων ἡμῶν, ὥσπερ κυλίνδρων· ἤρκει μὲν τὰ ἤδη ῥηθέντα περὶ τῆς τοῦ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῆς αἱρέσεως καὶ προαιρέσεως ἐν τοῖς οὖσι τάξεως, καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῶν ὑποστάσεως· οὐδὲν δὲ ἴσως κωλύει, καὶ προηγουμένως τινὰ ποιεῖσθαι λόγον πρὸς τοὺς ἀναιροῦντας τὸ ἐφ' ἡμῖν. p. 16. a.

Τὸ

poteſtate eſſe, alias non eſſe; non rerum omnium partitionem facit, ſed illarum tantum, quæ ad nos quodammodo ſpectant, aut cum nobis conjunctæ ſunt. Neque enim, quod partitionem decet, adæquationem ullam haberent membra oppoſita, ſi quis illa partitione rerum quæ *penes nos* ſunt, vel contra, res omnes, quæ ſive ſupra mundum ſint, ſive in mundo, comprehenſas vellet.

Sed quoniam ſunt qui contra dicant, negentque eſſe quidquam noſtra in poteſtate; quorum alii aiunt, ex neceſſitate fieri actiones omnes noſtras paſſionesque; alii vero, caſu, utpote qui fortuito ac temere velut cylindri agitemur: ſufficere quidem poſſent ea quæ jam diximus de rebus in noſtra poteſtate poſitis, & voluntati noſtræ delectuique ſubjectis, ubi ſimul declaravimus fieri non poſſe quin ita ſe res habeat: at nihil tamen fortaſſe prohibet, ex profeſſo etiam contra iſtos verba facere, qui voluntatis Libertatem tollunt.

Ac

b. Τὸ μὲν οὖν αὐτόματον, καὶ τὸ μὴ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὸ ὡς ἔτυχεν, εἰ μὲν οὕτω λέγεται, ὡς ἄνευ τινὸς προηγουμένου σκοποῦ ἐνεργούντων ἡμῶν, οὔτε ἀληθὴς ὁ λόγος, οὔτε, εἰ ἀληθὴς ἦν, ἐπὶ πασῶν ἠλήθευε τῶν ἐνεργειῶν ἡμῶν. Καὶ γὰρ πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ αἱ Φύσεις, σκοπόν τινα καὶ τέλος ποιησάμεναι, πρὸς αὐτὸ πάσας τὰς ἐνεργείας τὰς ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι πέρατος ἀπευθύνουσι. καὶ ὅλως πᾶσα τῶν ἐμψύχων κίνησις καὶ ἐνέργεια, τινὸς ἕνεκα ἀγαθοῦ ἐπιτελεῖται,
c. ἢ ὄντος, ἢ δοκοῦντος εἶναι. καὶ γὰρ ἡ ἀπὸ τοῦ βλαβεροῦ φυγὴ, διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὡς ὠφέλιμος γίνεται. Εἰ δὲ οὕτω τις τὸ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε λέγει, ὡς ἀδυνάτου ἢ ἐπιβλαβοῦς ὄντος τοῦ ὀρεκτοῦ, (ὡς λέγομεν, εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε φάρμακον προσέφερέ τινι, ἢ τὸ ἀδυνατοῦν ὠφελῆσαι, ἢ βλάπτον ἐνίοτε,) οὐκ ἀναιρεῖ τὸ ἐφ' ἡμῖν ὁ οὕτω λέγων. οὐ γὰρ τῶν δυνατῶν καὶ ὠφελί-

Ac Caſus quidem, & negatio libertatis, [*ſive*, id quod temere fit,] & Fortuitum, ſi ita dicuntur, quaſi ſine propoſito aliquo fine agamus; neque vera eſt ea oratio, &, vera ut eſſet, non in omnibus actionibus noſtris eſſet vera. Etenim artes & naturæ omnes metam quamdam & finem ſibi proponunt, ad quam actiones ſuas omnes ab initio ad extremum usque dirigant. Atque omnis omnino naturarum animatarum motus & actio, boni alicujus cauſſa ſuſcipitur, ſive id vere bonum ſit, ſive tale eſſe videatur. Nam & rerum damnoſarum fuga fit boni cauſſa, & quoniam utilis judicatur. Sin aliquis fortuitum, & id quod temere fit, ita accipiat, ut intelligat, aut impoſſibile aut etiam noxium eſſe id quod deſideretur; (quemadmodum dicimus, temere ac fortuito aliquem medicinam alicui propinaſſe, quæ aut prodeſſe nequit, aut aliquando etiam obeſt;) ne is quidem voluntatis noſtræ libertatem ſuſtulerit. Non enim eorum

ὠφελίμων μόνον τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν ἐφ' ἡμῖν εἶναι λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδυνάτων καὶ βλαβερῶν. διὸ οὐ μόνον τὰς κατορθούσας ἐφ' ἡμῖν λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἁμαρτωλάς. p. 17. a.

Τῶν δὲ ἠναγκασμένην καὶ οὐκ αὐτεξούσιον λεγόντων, οὐδὲ ἐφ' ἡμῖν, τὴν ὑπόληψιν καὶ ὄρεξιν, καὶ ὅλως τὴν αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν, ὡς ἑτέρωθεν κινουμένην, καὶ οὐκ ἔνδοθεν ἀφ' ἡμῶν προαγομένην· οἱ μὲν τὴν ἔνδειαν, αἰτίαν λέγουσι. τίς γὰρ πεινῶν, ἢ διψῶν, [ἢ ῥιγῶν,] οὐκ ὀρέγεται τροφῆς, καὶ πόματος, ἢ θέρμης, κἂν θέλῃ, κἂν μὴ θέλῃ; τίς δὲ νοσῶν οὐκ ἐπιθυμεῖ ὑγείας; Τινὲς δὲ, αὐτὸ τὸ ὑπολῃπτὸν, καὶ τὸ ὀρεκτὸν, ἢ φευκτὸν, ἑκόντας καὶ ἄκοντας κινεῖν φασιν ἡμᾶς πρὸς ἑαυτά. τίς γὰρ τῶν ὁπωσοῦν ἀριθμεῖν μαθόντων, τὰ δὶς δύο οὐκ ἂν ὑπολάβῃ τέσσαρα; καὶ πῶς ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ οὕτως ὑπολαβεῖν, καὶ οὐ μᾶλλον ἐπὶ τῇ τοῦ ὑπολη- b.

πτοῦ

rum modo quæ fieri poſſunt, quæve proſunt, adpetitionem & declinationem penes nos eſſe dicimus; ſed eorum etiam quæ fieri nequeunt, quæque nocent. Quare non ea modo quæ recte, ſed & quæ perperam fiunt, in noſtra eſſe poteſtate dicimus.

Qui autem coactam, non liberam, nec in poteſtate noſtra ſitam eſſe dicunt opinionem & adpetitionem, & omnino conſilium & voluntatem; ut quæ aliunde moveantur, & non intrinſecus a nobis progrediantur: hi partim inopiam cauſſantur. Quis enim (aiunt) eſuriens aut algens aut ſitiens, velit nolit, cibum, potum, calorem non adpetit? quis ægrotans non deſiderat ſanitatem? Partim, illud ipſum quod opineris, quod adpetas, quod fugias, volentem nolentem te ad ſe attrahere dicunt. Quis enim qui vel minimam arithmeticæ partem didicerit, bis duo eſſe quatuor non exiſtimet? Quo pacto ergo tui arbitrii ſit ſic exiſtimare; ac non potius hoc ipſa rei natura te cogat?

πτοῦ φύσει; τίς δὲ ἀγαθοῦ τινος αἰσθόμενος,
ἢ καλοῦ, ἢ τῶν ἐναντίων, οὐχὶ τῶν μὲν ὀρέγε-
c. ται, τὰ δὲ ἐκκλίνει, ὑπ' ἐκείνων κινούμενος; καὶ
γὰρ τῶν φυσικῶν οἱ ἄριστοι τὸ πρώτως κινοῦν,
τὸ ὀρεκτὸν εἶναί φασι. τὸ δὲ ἑτέρωθεν ἐξ ἀνάγ-
κης πάσης κινούμενον, πῶς ἂν εἴη ἐφ' ἡμῖν;
Ἄλλοι δὲ τὴν τοῦ ὀρεγομένου διάθεσιν αἰτιῶνται,
ὡς ἐξ ἀνάγκης κινουμένην ἐφ' ὃ πέφυκεν, οὐκ ὂν
ἐπ' αὐτῷ τὸ μὴ οὕτως ὀρεχθῆναι. ὁ γὰρ σω-
φρονικὸς τὴν ἕξιν τῶν σωφρόνων ἔργων καὶ ἐπιτη-
δευμάτων ὀρέγεται· καὶ ὁ ἀκόλαστος, τῶν ἀκο-
p. 18. λάστων· καὶ ἐπ' οὐδετέρῳ αὐτῶν ἐστι, κἂν
a. βούληται, τὸ μὴ οὕτως ὀρεχθῆναι. τινὲς γοῦν
καὶ δυσχεραίνοντες τὰς ἑαυτῶν ὀρέξεις, καὶ
βουλόμενοι μὴ κινεῖσθαι αὐτὰς, ὠθοῦνται ὅμως
ὑπὸ τῶν ἕξεων καὶ τῶν συνεθισμῶν ἐπὶ τὰ οἰ-
κεῖα ὀρεκτὰ, καὶ ἕλκονται ὑπ' ἐκείνων ἑτεροκινή-
τως, ὡς οὐκ ὂν ἐπ' αὐτοῖς τὸ μὴ οὕτως. καὶ
ὑπο-

gat? Quis vero, bono & pulcro, rebusve contrariis animadverſis, non & illa expetat, & has declinet, iis ipſis impellentibus? Nam & præſtantiſſimi quique naturæ indagatores, id quod adpetatur, primam movendi vim habere dicunt. Id vero, quod aliunde neceſſario plane movetur, quo pacto adhuc in noſtra poteſtate eſſe queat? Partim ejus hominis, qui adpetat, adfectionem cauſſantur, ut quæ neceſſario moveatur ad id quod ipſius natura ferat; cum aliter facere non poſſit, quin hoc modo adpetat. Nam temperantiæ habitu præditus moderata facta & inſtituta adpetit; intemperans, immoderata; nec in alterius utrius poteſtate eſt, quamvis velit, non ſic adpetere. Nonnulli certe quidem, quamvis adpetitiones ſuas moleſte ferant, easque cieri nollent, tamen ab habitu & conſuetudine impelluntur ad res a ſeſe deſideratas, ab iisque alieno motu pertrahuntur, prorſus ut penes ipſos non ſit facere aliter. Jam opinio-

ὑπολαμβάνει δὲ περὶ τῶν πραγμάτων, ὁ μὲν ἐπιστήμων, τἀληθῆ· ὁ δὲ ἀμαθὴς, τὰ ψευδῆ. καὶ οὐ δυνατὸν ἄλλως. οὔτε γὰρ ἐπὶ τῷ ἐπιστήμονι ἐστὶ, τὸ ψεῦδος ὑπολαβεῖν· οὔτε ἐπὶ τῷ ἀμαθεῖ, τὸ ἀληθὲς πάντως. ἀλλ' οὐδὲ τὸ μὲν ψευδῆ ὑπολαβεῖν, ἐπὶ τῷ ἀμαθεῖ ἐστι· τὸ δὲ μὴ ψευδῆ, ἐπὶ τῷ ἐπιστήμονι. οὐ γὰρ ἂν εἵλετο ψεῦδος ὑπολαμβάνειν ὁ ἀμαθὴς, εἰ ἐπ' αὐτῷ ἦν· καὶ ὁ σπουδαῖος, εἰ ἐπ' αὐτῷ ἦν τὸ ἀληθῆ ὑπολαμβάνειν, εἶχεν ἂν καὶ τὸ ψευδοδοξεῖν· * [ἀδύνατον δὲ, ἐν οἷς ἐπιστήμων ἐστὶ, ψευδοδοξεῖν] αὐτὸν, καὶ εἴ πάνυ τις αὐτὸν ὑπόθοιτο βούλεσθαι. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ τῶν ἐρρωμένας ἐχόντων τὰς αἰσθήσεις, ἀδύνατον παραισθάνεσθαι· οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν λογισμῷ ληπτῶν. Ταῦτα μὲν ἄν τινες εἴποιεν, τὸ ἐφ' ἡμῖν μὴ συγχωροῦντες εἶναι. Οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων τὴν εἱμαρμένην περιφοράν, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οὕτω καὶ τῶν ὀρέξεων τῶν ἡμετέρων, καὶ τῆς ὑπολή-

b.

c.

opinionem quod adtinet & judicium: qui gnarus eſt, vere de rebus ſentit; qui ignarus, falſa opinatur: neque fieri aliter poteſt. Neque enim in poteſtate gnari eſt, falſum opinari: neque in poteſtate ignari, verum omnino ſentire. At ne quidem penes rudem eſt, falſa opinari; nec penes ſcientem, ſentire vera. Neque enim rudis amplecti falſa vellet, ſi penes ipſum id eſſet: & doctus, ſi penes ipſum eſſet ſentire vera, falſum etiam poſſet opinari: atqui, quarum rerum ſcientiam habet, in eis falſum ſentire non poſſet, quamvis eum id velle ſtatueris. Vt enim ſenſilibus in rebus fieri nequit, ut ſenſus integri & valentes fallantur, ita ſe res in eis etiam habet, quæ ratione percipiuntur. Hæc ſunt igitur quæ dici a nonnullis ſolent, qui Libertatem voluntatis tollunt. Mortales autem plurimi, fatalem coeli converſionem, ut cæterarum rerum omnium,

ὑπολήψεως, καὶ τῆς αἱρέσεως, αἰτίαν εἶναι φασί. καὶ μαρτύρονται τοὺς ἀστρολογικοὺς, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ γενέσει τῶν ἀστέρων θέσεως λέγον-
p. 19. a. τας, ὅτι ὅδε μὲν φιλήδονος ἔσται, ὅδε δὲ φιλοχρήματος, καὶ ἄλλος φιλόμουσος, καὶ φιλόσοφος. τὰς γὰρ ὀρέξεις δηλονότι προλέγουσιν, ἃς ἐν ἡλικίᾳ προβαλοῦνται γενόμενοι. εἴπερ οὖν ἀληθεύουσιν οὗτοι, ἀνάγκη πάντως ἐκείνας τὰς ὀρέξεις προβάλλεσθαι, τὰς ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης δοθείσας, καὶ οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τὸ ἄλλας ἀντ' αὐτῶν προβάλλεσθαι. πῶς οὖν ἐφ' ἡμῖν ἔσται
b. ἔτι τὸ τοίως ἢ τοίως ὀρέγεσθαι, εἰ πάντας ἀνάγκη καὶ βουλομένοις καὶ μὴ βουλομένοις ἡμῖν μονοειδῶς ἐπὶ τόδε ἢ τόδε τὸ ὀρεκτὸν ἀποτείνεσθαι. Αὗται μὲν καὶ τοιαῦταί τινες ἂν εἶεν αἱ πρὸς τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐνστάσεις, οὐδὲ τὰς ὀρέξεις ἢ ἐκκλίσεις, ἢ ὅλως τὰς αἱρέσεις ἡμῶν, ἐφ' ἡμῖν εἶναι συγχωροῦσαι.

Ῥητέον

sic & noſtrarum adpetitionum, itemque opinionum & conſiliorum noſtrorum, ſtatuunt eſſe cauſſam. Et nituntur illi quidem Aſtrologorum teſtimoniis, qui e ſitu aſtrorum in ortu hominis pronuncient, alium fore voluptuarium, alium avarum, alium Muſarum & ſapientiæ amicum. Prædicunt enim illi adpetitiones, quas exſerturi ſint homines, cum adulti fuerint. Qui ſi vera dicunt, omnino neceſſe eſt exſiſtere adpetitiones fato inſitas, nec ſitum in nobis eſſe, ut alias proferamus. Quo pacto igitur adhuc penes nos erit, hoc aut illo modo adpetere, ſi omnino neceſſe nobis eſt, nolentibus volentibus, uniformiter ad hoc illudve deſiderium incitari? Hæc quidem, & id genus alia, contra Libertatem voluntatis adſerri queunt, quibus id effici videatur, ut neque adpetitiones, neque declinationes, neque conſilia noſtra, in noſtra eſſe poteſtate videantur.

Adver-

Ῥητέον δὲ πρὸς μὲν τὸν ἀπὸ τῆς ἐνδείας λόγον, ὅτι οὐκ ἐντίθησιν ὄρεξιν ἡ ἔνδεια. πολλὰ γοῦν καὶ τῶν πάντη ἀψύχων, ὥσπερ τὰ φυτὰ, ἐνδεῶς ἴσχοντα ποιότητός τινος, οἷον ὑγρότητος, ἢ ξηρότητος, ἢ θερμασίας, ἢ ψύξεως, ὅμως οὐκ ὀρέγονται, ὅτι μή ἐστιν ὀρεκτικά. τὰ γὰρ ὀρεγόμενα, καὶ αἰσθάνεσθαι τοῦ ὀρεκτοῦ ἀνάγκη, καὶ κινεῖσθαι ἐπ' αὐτό. οὐκ ἐντίθησι μὲν οὖν τὴν ὄρεξιν ἡ ἔνδεια· τὸ δὲ ὀρεκτικὸν, ἐνδεὲς γενόμενον, εἰς βοήθειαν τῆς ἐνδείας προβάλλει τὴν ὄρεξιν. ὥσπερ οὐδὲ τὰς χεῖρας ἡμῖν ἐντίθησιν ἡ κνησμώδης διάθεσις· ἐγγινομένη δὲ αὐτῇ βοηθοῦσιν αἱ χεῖρες. ἀλλ' οὐδὲ τὰς τέχνας ἐντιθέασιν αἱ χρεῖαι, ἀλλ' ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν βοήθειαν αὐτῶν εὑρίσκει τε καὶ προβάλλεται τὰς τέχνας. πᾶσα μὲν γὰρ ὄρεξις, κίνησις ἔνδοθέν ἐστι τῆς ὀρεγομένης ψυχῆς, ὑπ' αὐτῆς ἐκτεινομένη, οὐκ ἔξωθεν ἐντιθεμένη ποθέν. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν ἀλόγων ζώων ἄλογος c. p. 20. a.

C 2 ζωὴ,

Adverſus igitur rationem de inopia, dicendum eſt: inopiam aut egeſtatem non inſerere adpetitionem. Multa enim prorſus inanima, veluti ſtirpes, qualitate aliqua egentia, veluti humiditate, aut ſiccitate, aut calore, aut refrigeratione, tamen eam non adpetunt, quia vi adpetendi carent. Nam quæ adpetunt, eadem etiam ſentire id quod adpetitur, neceſſe eſt, & ad id moveri. Non inſerit igitur adpetitum egeſtas; ſed id quod adpetendi vim habet, cum aliqua re eget, exſerit adpetitum quo egeſtatem propulſet: quemadmodum nec pruritus inſerit nobis manus; ſed manus ſedare pruritum, cum adeſt, conantur. Neque vero vitæ neceſſitates inſerunt nobis artes; ſed animus ad eas neceſſitates ſublevandas excogitat & exſerit artes. Omnis enim adpetitio, motus internus eſt animi adpetentis, ab eo ipſo progreſſa, non extrinſecus inſerta. Jam brutarum quidem animantium vita,

ζωὴ, σωματικὴ οὖσα, καὶ μηδὲν σχεδὸν ἔχουσα τῶν σωμάτων ὑπερανέχον, ὡς ἐπὶ οἰκείαις ἐνδείαις ταῖς τοῦ σώματος τὰς ὀρέξεις προβάλλεται μονοειδεῖς οὔσας. διὸ καὶ ἠναγκασμέναι
b. δοκοῦσι, καὶ οὐκ αὐτεξούσιοι. Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὴν ἑαυτῆς μεσότητα, τριττὴν ἔχουσα σχέσιν· τὴν μὲν πρὸς τὸ χεῖρον, τὸ σωματικὸν καὶ ἄλογον, τὴν δὲ πρὸς ἑαυτὴν, τὴν δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον· τριττὴν καὶ ζωὴν προβάλλεται, καὶ τριττὴν ὄρεξιν. καὶ ὅταν μὲν τοῖς σώμασιν ἑαυτὴν ἐνδῷ, καὶ ταῖς ἀλόγοις τοῦ σώματος ζωαῖς, τότε τὴν ἔνδειαν ἐκείνων οἰκείαν ἡγουμένη, συνορέγεται ἐκείνων
c. ἠναγκασμένως. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ὄρεξις αὐτῆς, ἡ τὸ αὐτεξούσιον ἀμφισβητήσιμον ἔχουσα. ὅταν δὲ τὴν ἑαυτῆς ζωὴν ζῇ, ἢ τὴν κρείττονα, τότε καὶ ὄρεξιν ἐκείναις οἰκείαν προβάλλεται, τοῦ ἐκείνων ἀγαθοῦ ἐφιεμένη. Αὕτη οὖν ἐστὶν ὄντως κυρία ἡ ψυχὴ ἢ τῶνδε ἢ τῶνδε ὀρέγεσθαι, ὡς πλείονα ὀρέξεων εἴδη πεφυκυῖα προβάλλεσθαι, τὰ

vita, quæ corporea eſt, neque fere quidquam habet quod ſupra corpora velut emineat; in egeſtate corporis, tanquam ſibi propria, uniformes habet adpetitiones: unde hæ coactæ videntur, & non liberæ. At hominis animus rationis particeps, eo quod in medio poſitus eſt, triplici habilitate præditus, una qua ad deterius, corporeum illud & brutum, altera qua ad ſeipſum, tertia qua ad id quod præſtantius eſt, movetur: triplicem, quoque vitam & adpetitionem habet. Ac quando corpori, & brutæ corporis vitæ ſeſe dediderit: tunc illius egeſtatem, ſuam eſſe ratus, neceſſario una cum illo adpetit. Et hæc eſt adpetitio illius, quæ libertatem controverſam habeat. Cum vero ſuam vitam vivit, aut præſtantiorem; tum & adpetitionem habet ei vitæ conſentaneam ejusque bonum deſiderantem. Hujus igitur animi vere eſt ea poteſtas, ut hæc aut illa poſſit deſiderare: ut qui adpeti-

τὰ μὲν χείρονα, τὰ δὲ κρείττονα· τοῖς μὲν
χείροσι κακυνομένη, τοῖς δὲ κρείττοσιν ἀρετουμέ- p. 21.
νη, ὅτι ἡ κατ' ἐκεῖνα αἵρεσις, ὄντως αἵρεσίς a.
ἐστι. διὸ πολλάκις ἐνδεῶς τοῦ σώματος ἔχον-
τος, καὶ πεινῶντος καὶ ὀρεγομένου τροφῆς, αὐ-
τὴ ὄρεξιν ἀσιτίας προβάλλεται, ἢ διὰ θεσμόν
τινα ἐπιτάττοντα τοῦτο, ἢ δι' ἐπιμέλειάν τινα
ἑαυτῆς ἢ τοῦ σώματος. καὶ δῆλον, ὅτι ἐξου-
σίαν εἶχε τότε συνορεχθῆναι τῷ σώματι· ὅπερ
αἱ πολλαὶ ποιοῦσι ψυχαί· ἀλλ' ὡς μείζονος
ἀγαθοῦ, τὴν ἑτέραν προβάλλεται. Πρὸς ψυ- b.
χὴν οὖν λογικὴν ἀποτεινόμενος ὁ Ἐπίκτητος,
εἰκότως ἐπ' αὐτῇ φησιν εἶναι, τοίως ἢ τοίως
ὀρέγεσθαι.

Οἱ δὲ τὸ ὀρεκτὸν κινεῖν τὴν ψυχὴν ἐπὶ τὴν
ὄρεξιν λέγοντες, λέγουσι μέν τι ἀληθὲς, οὐ μέν-
τοι ὅσον νομίζουσι λέγειν. οὐ γὰρ ὡς ἑτεροκίνη-
τον τὴν ψυχὴν κινεῖ εἰς ὄρεξιν, ἀλλὰ τὴν ἑαυ-
τοῦ προτεῖνον ὑποδοχὴν ἐπιτηδείαν, δι' ἧς ἐκκα-

 λεῖται

adpetitionum plura genera proferre poſſit, alia deteriora, alia præſtantiora; quorum illis vitioſus redditur, his virtute augetur, quoniam voluntas, quæ hæc amplectitur, vere voluntas eſt. Unde & ſæpe fit, ut corpore egente, eſuriente & cibum adpetente, animus ieiunii adpetitionem exſerat, ſive ob legem aliquam ita jubentem, ſive propter corporis ſuive ipſius curam. Perſpicuum eſt autem, licuiſſe illi tum una cum corpore adpetere, id quod plerique animi faciunt: ſed alteram adpetitionem, ut majoris boni, exſerit. Igitur reſpectu animi ratione præditi Epictetus, hoc aliove modo adpetere, in noſtra eſſe poteſtate adfirmavit.

Qui vero adpetitionem a rebus expetitis moveri dicunt; verum illi quidem ex parte dicunt, ſed non quantum ipſi putant. Res enim expetitæ animum ad adpetendum non ita movent, ut is alieno motu cieatur; ſed offe-

rentes

λεῖται τὸ πρὸς αὐτὸ ἐκτείνεσθαι πεφυκός. ὡς γὰρ τὸ αἰσθητὸν οὐκ ἐντίθησι τὴν αἴσθησιν τῷ
c. αἰσθανομένῳ, οὐδ' ὡς ἑτεροκίνητον ἕλκειν ἐφ' ἑαυτὸ εἴωθεν, ἀλλ' ἑαυτὸ προτείνει σύμμετρον εἰς συναρμογὴν τοῦ πεφυκότος αὐτῷ συναρμόζεσθαι· οὕτω καὶ τὸ ὀρεκτὸν, τὴν ἑαυτοῦ προτεῖνον ἐπιτηδειότητα, ἐκκαλεῖται τὴν ἐπ' αὐτὸ τῆς ψυχῆς ἔκτασιν, τὴν ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο ἔχουσαν. Διὸ τῶν ὀρεκτῶν προκειμένων, οἱ μὲν ὀρέγονται, οἱ δὲ οὔ. καίτοι, εἰ τὸ ὀρεκτὸν τοιαύτην εἶχε φύσιν, ὡς ἀναγκάζειν τὸ ὀρεγόμενον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἡ κίνησις ἐνεδίδοτο,
p. 22. πάντα ἦν ἀνάγκη ὀρέγεσθαι αὐτοῦ τὰ ὀρεκτι-
a. κά· εἰ καὶ τὰ μὲν μᾶλλον, τὰ δὲ ἧττον· καὶ οὐδὲ ὄρεξις ἂν ἦν τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ὠθισμὸς, ἢ ὁλκὴ βίαιος, οἷα ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁρᾶται. ἡ γὰρ ὄρεξις, ἔκτασίς τις ἐστὶ μένοντος τοῦ ὀρεγομένου, καὶ οὐκ ἀφισταμένου· ὥσπερ τὰς χεῖρας

rentes ſeſe tamquam ad ſuſcipiendum idoneas, provocant eum qui ad illas amplectendas naturâ idoneus eſt. Ut enim res ſenſui ſubjecta non inſerit ſenſum ei qui ſentit, nec quaſi alieno motu agitatum illum ad ſe trahere ſolet: ſed ſeſe offert, ut idoneam quæ adaptetur ei quod illam habet naturam ut ad ipſum aptum ſit: ſic & res expetita ſuam convenientiam proponens, provocat animi ad ſeſe deſiderium, qui ad illud aptus eſt. Quamobrem rebus adpetendis propoſitis, alii eas adpetunt, alii non. At, ſi res expetita eam naturam haberet, ut adpetentem cogeret, & motus ab illa ei injiceretur, neceſſe eſſet eam adpeti ab omnibus iis quæ adpetendi vim haberent; quamvis ab aliis magis, ab aliis minus. Ac ne adpetitio quidem illa eſſet, ſed impulſio aut attractio violenta, qualem in corporibus cernimus. Nam adpetitio extenſio quædam eſt, manente eo quod adpetit, nec locum movente: quemadmodum manus

χεῖρας ἐκτείνομεν, μὴ μεταβαινούσας. Ἔστιν οὖν κίνησις ἔνδοθεν ἀφ' ἡμῶν, ἡ ὄρεξις, καὶ ἡ ὑπόληψις, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἁρμοδίως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ὀρεκτοῦ καὶ ὑποληπτοῦ προβαλλομένη, ποτὲ δὲ παραλλάσσουσα, ὅταν ὡς πρὸς ὀρεκτόν τι φέρεσθαι δοκῶμεν, ὀρεκτὸν μὲν δοκοῦν, πλέον δὲ ἔχον τὸ ἀνόρεκτον· καὶ προφαῖνον μέν τι ὡς ὀρεκτὸν, καθ' ὃ ἐκκαλεῖται τὴν ὄρεξιν· κρύπτον δέ τι φευκτὸν ἐν ἑαυτῷ, ὅπερ διὰ τὴν περὶ τὸ εἴδωλον τοῦ ὀρεκτοῦ εὐπρέπειαν, ἐνυπάρχον αὐτῷ διαλανθάνει. ὁ γὰρ κλέπτων, ἐπὶ τὸ τῆς εὐπορίας εἴδωλον ὡς ἐπὶ ὀρεκτὸν φερόμενος, τὸ ἐνυπάρχον φευκτὸν τῇ τοιαύτῃ εὐπορίᾳ, τὸ μὲν μάλιστα τὴν ψυχὴν ἄδικον ποιοῦν, οὐδὲ οἶδεν, οὐδ' εὐλαβεῖται· τὴν δὲ ὑπ' ἀνθρώπων σύλληψιν καὶ κόλασιν, ἣν μόνην ἀποτυχίαν τῆς τοιαύτης ὁρμῆς νομίζει, διὰ τὸ ὑπερζέον τῆς ὀρέξεως καταναωτίζεται· προβαλλόμενος τὸ τοὺς

b.

c.

manus extendimus, quamvis loco non moveamus. Eſt igitur *adpetitio* motus quidam noſter interior; itemque *opinio*, & ſimilia. Verum is motus aliâs convenienter ad rei adpetitæ & opinatæ naturam fit, aliâs ab ea recedit, cum nos ad aliquid adpetendum ferri putamus, quod adpetendum quidem videtur, ſed cui plus ineſt quod averſari debeamus; quodque aliquid adpetendum oſtentat, eoque adpetitum provocat, ſed fugiendum aliquid in ſeſe occultat, quod, propter ſpeciem adumbrati boni, ineſſe non animadvertitur. Nam qui furatur, dum ad opulentiæ ſimulacrum, ut ad rem adpetendam fertur, rem fugiendam tali opulentiæ adhærentem, quæ animum cum primis injurium facit, neque novit, neque veretur: captivitatem autem & ſupplicium, quam ſolam in hac adpetitione calamitatem cenſet, ob fervorem cupiditatis non reſpicit; illud ſolum cogitans, multos,

πολλοὺς τῶν τὰ τοιαῦτα ποιούντων λανθάνειν. Ἐφ' ἡμῖν οὖν ἐστι, τὸ βασανίζειν τὸ ὀρεκτὸν, εἴτε ἀληθῶς ἐστι τοιοῦτον, εἴτε εἰδώλῳ μόνον ὀρεκτοῦ, ὡς ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ τῷ τῆς εὐπορίας, παρακέχρωσται· ἔτι δὲ μᾶλλον τὴν ἡμετέραν
p. 23. a. ὄρεξιν παιδεύειν, καὶ διδάσκειν τῶν κυρίως ὀρεκτῶν ὀρέγεσθαι, καὶ μὴ πλανᾶσθαι περὶ τὰ εἴδωλα.

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, διὰ τὸ τὴν ὄρεξιν τοῦ ὀρεγομένου καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ὑπολαμβάνοντος ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ὀρεκτὸν καὶ ὑπολῃπτὸν φέρεσθαι κατὰ φύσιν, μὴ εἶναι ἐπ' αὐτῷ τὸ οὕτως ἢ ἐναντίως, ὥσπερ οὐδ' ἐπὶ τῇ βώλῳ τὸ ἐπὶ τὰ κάτω φέρεσθαι· (ἦν γὰρ ἂν ἐπ' αὐτῇ καὶ ἡ ἐπὶ τὸ ἄνω φορά·) καὶ πρὸς τούτους οὖν ῥητέον, ὅτι διττή ἐστιν ἡ ἀνάγκη· ἡ μὲν, ἀντικειμένη πρὸς τὸ αὐτεξούσιον, ἡ δὲ, συνυ-
b. πάρχουσα αὐτῷ. ἡ μὲν οὖν ἔξωθεν, ἀναιρεῖ τὸ αὐτεξούσιον· οὐδεὶς γὰρ ἔξωθεν ἀναγκαζόμενός

tos, qui talia faciant, non deprehendi. Penes nos eſt igitur, rem quæ adpetitur, examinare, ſitne revera talis, an ſimulacrum duntaxat adpetendæ rei adumbratum habeat, ſicut modo de opulentia dicebamus. Atque illud etiam magis adhuc in noſtra poteſtate eſt, ut noſtram adpetitionem erudiamus, & doceamus ea adpetere quæ vere adpetenda ſint, nec decipi falſis ſimulacris.

Adverſus eos autem qui dicunt, quoniam adpetitus adpetentis, & opinio opinantis, ſuapte natura ad ſuum adpetibile & opinabile feratur, non penes ipſum eſſe, ut ſic contrave feratur; ſicut neque penes glebam ſit deorſum ferri; (nam alioqui ſurſum etiam ferri poſſet:) Adverſus hos igitur dicendum, duplicem eſſe neceſſitatem; unam libertati voluntatis oppoſitam, alteram cum eadem conjunctam. Externa igitur quidem neceſſitas libertatem tollit: nemo enim qui extripſe-

cus

μενός τι ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν, αὐτεξουσίως ἐνεργεῖν λέγεται. ἡ δὲ ἔνδοθεν, ἡ πάντα ἀναγκάζουσα κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐνεργεῖν, αὕτη φυλάττει μᾶλλον τὸ αὐτεξούσιον. καὶ γὰρ τὸ αὐτοκίνητον, κατὰ τὴν τοῦ αὐτοκινήτου φύσιν ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖσθαι ἀνάγκη· καὶ οὐ διὰ τοῦτο ἑτεροκίνητόν ἐστιν. οὐ γὰρ ἔξωθεν ἡ ἀνάγκη, ἀλλὰ συνοῦσα τῇ τοῦ αὐτοκινήτου φύσει, καὶ c.
σώζουσα αὐτὴν, καὶ εἰς τὰς οἰκείας ἐνεργείας προάγουσα. Εἰ δὲ καὶ τῆς ἕξεως καὶ τῆς διαθέσεως, τῆς καλλίονος, καὶ τῆς χείρονος, ἑαυτῇ αἰτία ἐστὶν ἡ ψυχὴ, διὰ τῆς εὐαγωγίας τε, καὶ τῆς ἀναγωγίας· δῆλον, ὅτι καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἕξεως καὶ διαθέσεως ἐνεργειῶν αὐτὴν αἰτιατέον. Οὐ μέντοι οὐδὲ τούτῳ χρὴ κρίνειν ἐπὶ πάντων τὸ αὐτεξούσιον καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν, τῷ δύνασθαι καὶ τἀναντία ποιεῖν. αἱ γὰρ τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ συνηρτημέναι ψυχαὶ, καὶ τὸ ἀγα- p. 24.
θὸν αἱρούμεναι, καὶ αὐτεξούσιον ἔχουσι τὴν αἵ- a.

 ρεσιν,

cus aliquid facere cogitur, aut non facere, libere agere dicetur. Interna vero, quæ omnia cogit pro ſua cujusque natura agere, hæc magis libertatem confirmat. Quod enim per ſe movetur, pro natura ſua moveri a ſeſe neceſſe eſt: neque propterea ab alio movetur. Neque enim extrinſecus neceſſitas ea provenit, ſed cum ejus quod per ſe movetur natura conjuncta eſt; eamque conſervat, & ad proprias actiones movet. Quod ſi vero etiam habilitatis & diſpoſitionis ſive melioris, ſive deterioris, ſibi ipſe cauſſa eſt animus, propter rectum vel pravum vivendi inſtitutum quod ante ſecutus erat; actionum etiam cauſſa, quæ ex illo habitu & diſpoſitione oriuntur, eidem erit tribuenda. Neque tamen in omnibus naturis libertas & ſoluta poteſtas eo metienda eſt, quod etiam contraria facere poſſint. Nam ii etiam animi, qui bono ſemper adhærent, ſemperque bonum amplectuntur, liberum

ρεσιν, (οὐ γάρ ἐστιν αἵρεσις ἡ ἠναγκασμένη·) καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀεὶ ἔχουσιν αὐτὴν, οὐδέποτε πρὸς τὸ ἐναντίον ὑποσυρόμεναι. αἱ δὲ ἡμέτεραι ψυχαὶ, ἀγαθαὶ μὲν οὖσαι, τῶν ἀγαθῶν ὀρέγονται· καὶ κακαὶ γινόμεναι, τῶν κακῶν· μεταβάλλουσι δὲ καὶ ἀπό τε κακίας εἰς ἀρετὴν, ἐπιμελόμεναι, καὶ ἀπὸ ἀρετῆς εἰς κακίαν, ἀμελοῦσαι· καὶ ἑκάτερον κατὰ αἵρεσιν οἰκείαν, οὐ
b. κατὰ ἀνάγκην, ποιοῦσαι. Διὸ παντοίας ὁ Θεὸς κακίας ἀναίτιός ἐστι. κἂν γὰρ ἐποίησε ψυχὴν κακύνεσθαι πεφυκυῖαν, διὰ τὸ μὴ τὰ πρῶτα μόνον παραγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ἔσχατα· ἵνα καὶ τέλειον τὸ πᾶν οὕτως ἀποτελεσθῇ, καὶ τὰ πρῶτα ὄντως πρῶτα μένῃ, καὶ μὴ ἔσχατα, καὶ ἄγονα, καὶ ἀδρανῆ, καὶ ὑλικὰ γένηται· ἐποίησε μὲν οὖν διὰ τοῦτο καὶ τὴν πεφυκυῖαν κακύνεσθαι ψυχὴν, ἀγαθὸς ὢν, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος· ἀλλ' οὐ συνεχώρησεν ἄλλως αὐτὴν κακύνεσθαι, εἰ μὴ αὐτὴ θελήσει.

Πρὸς

rum delectum habent; (neque enim is delectus coactus est) & bono semper inhærentem eum habent, ad contrarium numquam abstracti. Nostri vero animi, dum quidem boni sunt, bona adpetunt; cum vero mali facti sunt, mala. Iidem vero a pravitate transeunt ad virtutem, si id curant; & a virtute ad pravitatem, si non curant: atque utrumque faciunt arbitratu suo, nulla necessitate coacti. Quare nullius pravitatis causa in Deum conferri potest. Etsi enim fecit animum qui malus fieri possit, eo quod non prima illa tantum condidit, sed media etiam, & postrema; ut ita universum perfectum redderetur, & prima vere prima manerent, non autem extrema, sterilia, imbecilla evaderent, materiæve permiscerentur: fecit igitur quidem animum qui malus fieri posset Deus, qui bonus est, ob divitias suæ bonitatis; nec tamen aliter eum fieri malum passus est, nisi ille ipse voluisset.

Adver-

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας τὴν εἱμαρμένην περιφορὰν μὴ μόνον τὰς πράξεις ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἱρέσεις ἀναγκάζειν, καὶ μηδὲν ἐφ' ἡμῖν ἀπολείπειν, ἀλλ' ὄνομα μόνον εἶναι τοῦτο τὸ ἐφ' ἡμῖν, ῥητέον, ὡς, εἴπερ ἀγένητος, καὶ ἄφθαρτός ἐστιν ἡ λογικὴ ψυχή, (ὅπερ νῦν ὡς ὑπακείμενον εἰλήφθω, ἀποδεδειγμένον ἐν ἄλλοις, κἂν οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἀλλοιότερόν τι περὶ αὐτῆς δοξάζωσιν·) εἰ γοῦν ἀγένητος καὶ ἄφθαρτός ἐστιν ἡ λογικὴ ψυχή, αὕτη μὲν οὐκ ἂν ὑπὸ τῶν κινουμένων αἰτίων ὑφίστασθαι λέγοιτο· τὸ δὲ ὄργανον αὐτῆς, τοῦτ' ἔστι, τὸ ζῶον, ὅπερ ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ τῆς ζωῆς μετέχον, τοῦτο ἐκεῖθεν παράγεται. τὰ γὰρ κινούμενα αἴτια, κατὰ τὴν διάφορον πρὸς τὰ τῇδε σχέσιν, ἄλλοτε ἄλλων ἐστὶν ὑποστατικά. τὸ δὲ ὄργανον, οἰκεῖον παράγεται τῇ χρησομένῃ ψυχῇ. Ὥσπερ οὖν ἀπὸ τῆς τῶν τεχνικῶν ὀργάνων διαφορᾶς δυνατόν ἐστι τοὺς χρωμένους αὐτοῖς τεχνίτας ἐπιγινώσκειν, ὅτι ταῦτα μὲν τέκτονος, ἐκεῖνα δὲ οἰκοδό-

c.

p. 25. a.

b.

Adverſus eos autem, qui dicunt, fatali converſione ſiderum non actiones modo noſtras, ſed & adpetitiones cogi, nec liberum quidquam nobis relinqui, nec aliud niſi nomen inane eſſe Libertatem, dicendum eſt: ſiquidem rationis particeps animus, ortus atque interitus expers ſit, (quod nunc ut conceſſum ſumatur, demonſtrandum alibi: licet Stoici aliter de eo ſentiant) ſi igitur ortus atque interitus expers ſit animus ratione præditus, non poteſt ille dici a mobilibus cauſſis effici atque conſtitui: ſed inſtrumentum eius, hoc eſt, animal, quod eſt corpus vitæ particeps, hoc inde ductum eſt. Mobiles enim cauſſæ pro diverſa ad terrena habitudine, aliâs alia efficiunt. Inſtrumentum vero efficitur aptum animo, qui eo eſt uſurus. Quemadmodum igitur e diſcrimine inſtrumentorum artis, uſuros eis artifices cognoſcere licet, hæc eſſe fabri lignarii, illa

mura-

οἰκοδόμου, καὶ ἄλλως χαλκέως· καὶ οὐχ ὁλοσχερῶς μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἕξεις τῶν χρωμένων αὐτοῖς τεχνιτῶν, καὶ τὰς ἐν τῇ τέχνῃ ὀρέξεις, καὶ τὰ ἀποτελέσματα, δυνατὸν ἀπὸ τῶν ὀργάνων διαγινώσκειν· οἱ γὰρ περιττόν τι κατὰ τὰς τέχνας ἔχοντες, καὶ τοῖς ὀργάνοις ἀκριβέστερον κέχρηνται· οὕτως οἱ περὶ τὴν ἀστρολογίαν δεινοὶ, τὴν τοῦ ὀργάνου φύσιν ἀπὸ
c. τῆς τῶν αἰτίων διαφορᾶς ὁρῶντες, καὶ περὶ τῆς ἕξεως τῆς τῷ ὀργάνῳ χρησομένης στοχάζονται, καὶ τὰ πολλὰ ἐπιτυγχάνουσιν· ὅτι αἱ πολλαὶ τῶν ψυχῶν, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς μοχθηραῖς πολιτείαις, εἰς ἃς αἱ βεβαρυμέναι ψυχαὶ ἀπὸ προτέρας ἀξίας συνάγονται, ἐκδιδοῦσαι τοῖς ὀργάνοις ἑαυτὰς περιττότερον, ὡς μηκέτι ὡς ὀργάνοις, ἀλλ' ὡς μέρεσιν οἰκείοις κεχρῆσθαι, κατ' ἐκεῖνα καὶ τὰς οἰκείας ὀρέξεις προβάλλονται.
p. 26. Ἔτι δὲ καὶ σύμφωνός ἐστιν ἡ εἱμαρμένη περιφο-
a. ρὰ τῇ προβολῇ τῶν ψυχῶν τῇ κατ' αὐτὴν ἐρχομένῃ εἰς τὴν γένεσιν, οὐκ ἀναγκάζουσα μὲν τὰς

murarii, iſta fabri ærarii: neque ſic in genere tantum, ſed & habitus utentium eis artificum, & artis effectiones atque opera, ex inſtrumentis dignoſci poſſunt; (nam qui in artibus excellunt, etiam inſtrumentis exquiſitioribus utuntur:) ſic aſtrorum periti, inſtrumenti naturam e cauſſarum diſcrimine perſpicientes, etiam de habitu eius qui inſtrumento ſit uſurus, conjecturam capiunt, ac frequenter quidem recte conjiciunt. Nam plerique animi, in corruptis præſertim rebus publicis, in quas priſtinâ culpâ preſſi detruduntur, cum ſeſe inſtrumentis effuſe dediderunt, ita ut eis non amplius pro inſtrumentis, ſed veluti partibus ſui utantur, adpetitiones etiam ſuas illis prorſus adcommodant. Ad hæc conſentanea etiam eſt fatalis ſiderum converſio cum motibus animorum, qui per id tempus in mundum ingrediuntur; non ita quidem ut ea cogat animos hæc aut illa adpetere,

τὰς ψυχὰς τῶνδε ὀρέγεσθαι ἢ τῶνδε, σύμφωνος δὲ οὖσα ταῖς ὀρέξεσιν αὐτῶν. Ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς πόλεσιν, οἱ μὲν ἱεροὶ καιροὶ καὶ τόποι τοὺς θεοσεβεστέρους καὶ σπουδαιοτέρους εἰς ταὐτὸν συνάγουσιν, οἱ δὲ πρὸς τὰς δημώδεις ἡδονὰς ἐπιτήδειοι τοὺς μοχθηρότερον ζῶντας καὶ ἀναγωγότερον συναθροίζουσι, καὶ ἔστιν ἀπὸ τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων, καὶ περὶ τῆς ὀρέξεως καὶ ἕξεως τῶν συνιόντων στοχάζεσθαι· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων τῆς εἱμαρμένης περιφορᾶς περὶ τῶν συμφώνως αὐτῇ συνερχομένων εἰς γένεσιν ψυχῶν ἀποφαίνεσθαι. ὅταν γὰρ τὸ κολαστικὸν εἶδος τῆς θείας ἀγαθότητος τῇ πρὸς τόνδε τὸν τόπον τῆς εἱμαρμένης σχέσει οἰκείως ἔχῃ; τότε εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον αἱ κολάσεως δεόμεναι ψυχαὶ καταπέμπονται. συνάγωγὸς γὰρ ἐν πᾶσιν ἡ ὁμοιότης καὶ οἰκειότης ἐστίν. b. c.

Οὐκ ἀναγκάζει τοίνυν τὰς ὀρέξεις τῶν ψυχῶν ἡ εἱμαρμένη, οὐδὲ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ

petere, ſed ut cum eorum adpetitionibus conſentiat. Quemadmodum igitur in urbibus ſacra tempora & loca religioſiores homines eodem congregant; ad populares vero voluptates idonea congregant eos qui pejus vivunt & petulantius; atque ita e locis & temporibus etiam de adpetitione & habitu eorum qui conveniunt, capi conjectura poteſt: ſic etiam e temporibus & locis fatalis converſionis, de animis qui ei convenienter generantur, pronunciare licet. Cum enim ultrix divinæ bonitatis forma convenit cum habitu quem ſervat ſiderum ſitus reſpectu talis cujusdam loci; tum in eum locum demittuntur animi, qui caſtigatione egent. In omnibus enim vim congregandi ſimilitudo & neceſſitudo habet.

Non cogit igitur fatum adpetitiones animorum, neque libertatem tollit;

ἀλλαὶ σύμφωνοι ἐκεῖναι, ποτὲ μὲν πρὸς τήνδε, ποτὲ δὲ πρὸς τήνδε τὴν εἱμαρμένην εἰσί· καὶ τοῖς κατ' ἀξίαν κατασκευαζομένοις ὀργάνοις, ὅπερ εἶπον πρότερον, συντυπούμεναι, εἰκότως ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης περιφορᾶς ὁποίας ἔξουσι τὰς ὀρέξεις γινώσκονται. Καὶ αἱροῦνται μὲν τοὺς
p. 27. βίους αἱ ψυχαὶ, κατὰ τὴν προτέραν ἑαυτῶν
a. τῆς ζωῆς ἀξίαν καὶ ἕξιν· τοῦ δὲ εὖ ἢ κακῶς χρήσασθαι τοῖς βίοις, ἐν ἑαυταῖς τὴν ἐξουσίαν ἔχουσι. διὸ καὶ ἐμπορικὸν βίον ἑλόμενοί τινες, εὖ ζῶσι πολλάκις· καὶ φιλοσοφεῖν δοκοῦντες, ἀσχημονοῦσι· διότι τὰ μὲν εἴδη τῶν βίων αὐτὰ, οἷον γεωργικὸν, ἢ ἐμπορικὸν, ἢ μουσικὸν βίον, αὐταί τε αἱ ψυχαὶ κατὰ τὴν προτέραν ἑαυτῶν ἕξιν αἱροῦνται, καὶ τὸ Πᾶν αὐταῖς ἀφορίζει κα-
b. τὰ τὴν ἀξίαν· τὴν δὲ ποιότητα τῆς ζωῆς ἀφ' ἑαυτῶν προτιθέασιν αἱ ψυχαί. διὸ καὶ ἐπαίνου καὶ ψόγου τυγχάνουσιν, ἐπὶ ταῖς διαφόροις προαιρέσεσιν. Ἀλλ' οὐδὲ φαῦλόν τι ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης ἐνδίδοται, ὥσπερ τολμῶσι λέγειν, ὅτι πανουρ-

tollit; ſed ipſi animi nunc cum hoc, nunc cum alio fato conſentiunt: & quoniam pro ſua dignitate paratis inſtrumentis, quod modo dicebam, conformantur, mirum non eſt, quas adpetitiones habituri ſint, e fatali converſione cognoſci. Ac vitæ quidem genus amplectuntur animi pro ſuæ prioris vitæ dignitate & habitu: vita autem bene aut male utendi facultatem in ſemet ipſis habent. Unde fit, ut nonnulli mercatoriam amplexi vitam, bene vivant: & qui philoſophiæ ſtudium præ ſe ferunt, turpiter ſe gerant: quoniam vitæ quidem genus ipſum, veluti ruſticum, aut mercatorium, aut Muſicum, tum ipſi animi ſortiuntur, tum eis pro merito adſignat Deus: vitæ autem qualitatem, animi ſuo arbitratu adjungunt. Proinde & laudem inveniunt, & reprehenſionem incurrunt, pro diverſa vitæ ratione. Ac ne improbum quidem quidquam a fato infertur, ut quidam adfirmare non dubi-

πανοῦργοι, καὶ παιδεραστὰι, καὶ μοιχοὶ γίνονται. κἂν γὰρ ἀληθεύωσί τινες τῶν ἀστρολόγων ταῦτα προλέγοντες, τοῦτο συμβαίνει, τὴν τοιάνδε ἐκεῖθεν ἰοῦσαν ἰδιότητα ἀσυμμέτρως δεχομένων ἡμῶν ἢ συμμέτρως. καὶ γὰρ Φρονήσεως c. παράλλαξις, καὶ πανουργίαν ποιεῖ· καὶ τὸ παιδεραστικὸν ἰδίωμα, οἱ μὲν συμμέτρως ὑποδεχόμενοι, σωτῆρες καὶ εὐεργέται γίνονται τῆς νεότητος· οἱ δὲ ἀσυμμέτρως, ὀλέθριοι, καὶ διαφθορεῖς. ἐπεὶ καὶ εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἀσυμμέτρως ἀτενίζων τις, πηροῦται καὶ σκοτίζεται τὴν ὄψιν· καίτοι φωτοδότης ὁ ἥλιος, καὶ τοῦ ὁρᾶν καὶ ὁρᾶσθαι αἴτιος. Πόθεν οὖν οἱ ἀστρολόγοι γινώσκοντες, τίνες συμμέτρως, καὶ τίνες ἀσυμμέτρως μεθέξουσι, τοὺς μὲν Φρονίμους, τοὺς δὲ πανούργοις ἔσεσθαι λέγουσιν; ἢ ἄρα δυνατὸν ἐνεῖναι τούτων τεκμήρια ταῖς σχηματογραφίαις· τὰ μὲν φανερὰ, ὥσπερ ἡ ἐν καρκίνῳ τοῦ ἡλίου θέσις; p. 28. 2.

dubitant; eo quod callidi, puerorum amatores, atque adulteri, naſcantur. Etſi enim quidam aſtrologi vere hæc prædicunt; eo id accidit, quod nos talem proprietatem inde ortam, vel moderate vel immoderate ſuſcipimus. Nam & ex prudentiæ abuſu fit ſceleſta vafrities: & qui naturalem indolem ad puerorum amorem pronam moderate ſuſcipiunt, hi ſervatores & benefactores evadunt adoleſcentulorum; qui vero immoderate, peſtes ejus & corruptores evadunt. Nam & qui ſolares radios oculis non conniventibus intuetur, obſcurato viſu occæcatur; quamvis ſol largitor ſit luminis, auctorque videndi omnibus. Unde igitur cognoſcunt aſtrologi, quinam moderate, qui immoderate naturalem illam indolem ſuſcepturi ſint; quo fit, ut alios prudentes, alios callidos fore dicant? Nempe fieri poteſt, ut inſint harum rerum notæ quædam in illis figurarum coeleſtium deſcriptionibus: aliæ quidem perſpicuæ omnibus; cujusmodi illud eſt,

θέσις, [τοῦ] ἀσυμμετρότερον ὑφ' ἡμῶν μετέχεσθαι· τὰ δὲ καὶ ἀφανῆ τοῖς τὴν τέχνην ἀγνοοῦσι τὴν ἀστρολογικήν. ὅτι γὰρ τὰ κατὰ φύσιν ἔχοντα ἀεί, καὶ τὴν δημιουργικὴν φυλάττοντα φύσιν, καὶ δύναμιν ἔχοντα τὴν ἀκροτάτην, πάντως καὶ βούλησιν ἀγαθὴν ἔχει, καὶ κακοῦ οὐδενὸς αἴτιά ἐστι, πρόδηλον. πᾶσα γὰρ
b. κακία, διὰ ἀδυναμίαν συμβαίνει, εἴπερ ἡ δύναμις ἀγαθόν τι ἐστίν. ἡ μέντοι ἀσύμμετρος καὶ τῶν ἀγαθῶν μέθεξις, βλαβερὰ γίνεται πολλάκις. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐπιχειροῦντας ἀναιρεῖν εἰρήσθω.

Νυνὶ δὲ λεγέσθω πρὸς πάντας, ὅτι οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες καὶ τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς, ἀγνοοῦσι τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς διὰ τοῦτο φθείροντες. τὸ γὰρ αὐτοκίνητον αὐτῆς
c. ἀναιροῦσι, καθ' ὃ μάλιστα οὐσίωται. εἴ τε γὰρ

est, quod ſol Cancrum peragrans ſignificat, immoderate nos illam ſuſcepturos: aliæ vero obſcuræ & ignotæ iis, qui artem ignorant aſtrologicam. Nam, quæ mentes ſemper ſecundum naturam ſe habent, & creatricem ſervant naturam, ſummaque potentia præditæ ſunt, eas omnino voluntatem etiam habere bonam, & nullius mali eſſe cauſſam, conſtat. Omnis enim malitia ex imbecillitate oritur; ſiquidem vires bonum quiddam ſunt. Veruntamen immoderata bonorum etiam ſuſceptio, nociva fit nonnumquam. Atque hæc iis reſponſa ſint, qui propter Fatum, voluntatis libertatem tollere conantur.

Nunc vero adverſus omnes dicatur: eos, qui id, quod in noſtra poteſtate eſt, & animi libertatem, tollat, hoc ipſo naturam animi imprudentes tollere. Nam proprium illius motum tollunt; in quo natura ejus inprimis conſiſtit. Sive enim

γὰρ αὐτοκίνητός ἐστιν, ἔνδοθεν ἀφ' ἑαυτῆς ἐγείρεται πρὸς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ὁρμὰς, καὶ οὐκ ἔξωθέν ποθεν ἑλκομένη ἢ ὠθουμένη, ὥσπερ τὰ σώματα· εἴ τε ἔξωθεν κινεῖται, οὐκ ἔστιν αὐτοκίνητος. Ἔπειτα τὴν ζωτικὴν ἐκτένειαν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς καὶ ἀπάρνησιν οὐ προσλογίζονται οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες. Τίς δὲ οὐκ ἔχει συναίσθησιν τοῦ θέλειν καὶ μὴ θέλειν, καὶ τοῦ αἱρεῖσθαι καὶ p. 29.
ἐκκλίνειν, καὶ τοῦ συντίθεσθαι καὶ ἀπαρνεῖσθαι; a.
ἅπερ πάντα ἔνδοθέν εἰσι κινήσεις ἀπ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς, καὶ οὐκ ἔξωθεν ὠθισμοὶ ἢ ὁλκαί τινες, ὡς ἐπὶ τῶν ἀψύχων. Ταύτῃ γὰρ διαφέρει τὰ ζῶντα σώματα τῶν ἀψύχων, ὅτι ἔνδοθεν κινεῖται. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές ἐστι, τὸ κινοῦν αὐτὰ αὐτοκίνητόν ἐστι, καὶ οὐχ ἑτεροκίνητον. εἰ γὰρ ἔξωθεν ἐκεῖνο ἐκινεῖτο, καὶ τὸ σῶμα ἂν πρῶτον ὑπ' ἐκείνου ἐκινεῖτο τοῦ ἔξω, ὡς πρότερον εἴρηται, καὶ οὐκ ἔτι ἔνδοθεν, ἀλλ' ἔξωθεν ἂν b.
ἦν

enim proprium motum habet, intrinsecus e semet ipso excitatur ad adpetitiones & ad capiendos impetus, nec extrinsecus alicunde trahitur aut impellitur, ut corpora: sive extrinsecus movetur, proprium non habet motum. Deinde vitalem animi vim, & adsensionem, & negationem, non considerant ii, qui voluntatis libertatem tollunt. Quis vero in se ipse non animadvertit, se velle & nolle? amplecti & declinare? adsentiri & refragari? quæ omnia interni sunt ipsius animi motus, non externæ quædam impulsiones aut attractiones, ut in rebus inanimis. Hoc enim viva corpora differunt ab inanimis, quod intrinsecus moventur. Quod si verum est, id a quibus illa moventur, proprium motum habet, nec aliunde movetur. Nam si extrinsecus illud moveretur, etiam corpus primum ab eo quod extrinsecus est moveretur, ut ante dictum est, neque adeo amplius intrinsecus, sed extrinse-

ἦν κινούμενον, καὶ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἀψύχοις καὶ αὐτὸ ἄψυχον ἂν ἦν. Ἔτι δὲ οἱ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀναιροῦντες, καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ μὴ θέλειν, καὶ αἵρεσιν, καὶ προαίρεσιν, καὶ ὄρεξιν, καὶ ἔκκλισιν, καὶ ὁρμὴν, καὶ τὰ τοιαῦτα· οὗτοι καὶ τὴν ἀρετῆς καὶ κακίας ψυχικῆς διαφορὰν ἀναιροῦσι, καὶ ἔπαινον καὶ ψόγον οὐκ ἀπολείπουσι δίκαιον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις καλῶς κειμένους νόμους ἀνατρέπουσι.

c. Καὶ ὅρα, ὁποῖος ἔτι εἴη τῶν ἀνθρώπων ὁ βίος, τούτων ἀναιρουμένων· ὅτι τοῦ τῶν θηρίων οὐδὲν ἀπέχων.

Τί οὖν; φαίη τις ἄν· οὐκ ἀναγκαζόμενοι πολλάκις ὑπὸ τυράννων, ἢ ὑπὸ παθῶν οἰκείων, καὶ συμπαθειῶν, ἢ ἀντιπαθειῶν, αἱρούμεθα τάδε τινὰ ποιεῖν ἢ πάσχειν, καὶ μὴ βουλόμενοι; καὶ πῶς τὸ ἐφ' ἡμῖν ἔτι τότε καὶ αὐτεξούσιον ὁραθήσεται; Λέγω τοίνυν, ὅτι καὶ τότε ἡ αἵρεσις αὐτεξούσιός ἐστι. κἂν γὰρ προη-

p. 30. a. γουμένως οὐκ ἦν αἱρετὸν ἐκεῖνο ἐφ' ὃ δι' ἀνάγκην φερόμε-

cus commotum eſſet, & haud ſecus ac aliæ res inanimæ ipſum quoque inanimum foret. Præterea qui libertatem tollunt, qui velle & nolle, qui delectum & conſilium, qui adpetitionem & declinationem, ſimilesque animorum motus tollunt; hi ſimul discrimen etiam virtutis & pravitatis animorum tollunt, nec laudationem aut vituperationem juſtam relinquunt; quin etiam leges hisce de rebus præclare latas evertunt. His vero ſublatis, vide, vita cujusmodi ſit futura. Nempe ab immanitate beluarum nihil diſtabit.

Quid igitur? dicat aliquis: nonne ſæpe a tyrannis aut a noſtris adfectibus, amore atque odio coacti, alia atque alia ſuscipimus, aut admittimus, non volentes? Quo pacto ergo tum adhuc poteſtas noſtra & libertas cernetur? Reſpondeo, etiam tunc delectum ſui juris eſſe. Quamvis enim principaliter id optabile non ſit,

φερόμεθα, ἀλλ', ὡς πρὸς ἄλλο τι χεῖρον παραβαλλόμενον, αἱρετὸν δοκεῖ, καὶ αἱρούμεθα αὐτό. καὶ ἀδύνατον, ποιῆσαί τι, μὴ πρότερον ἐπινεύσαντα πρὸς τὸ ποιῆσαι. ὁ γὰρ ἄνευ τοῦ ἑλέσθαι ποιεῖν τι δοκῶν, ὥσπερ ὁ ἐμπίπτων τινὶ ἄκων ἀπ' ἄλλου ὠθούμενος, οὗτος ἀψύχου δίκην ποιεῖ· καὶ οὐδὲ ποιεῖν ἂν λέγοιτο τότε κυρίως, ἀλλὰ πάσχειν. διὸ, κἂν ἀκουσίως ποιῶμεν, ἀλλ' αἱρούμεθα ὅμως καὶ οὕτω ποιῆσαι. Τοιγαροῦν, τῆς αὐτῆς ἀνάγκης ἐπαχθείσης, οἱ b. μὲν εἵλοντο ποιεῖν τὸ ἐπιταχθὲν, δέει μείζονος κακοῦ· οἱ δὲ οὐχ εἵλοντο, μεῖζον κακὸν ποιῆσαι τὸ ἐπιταχθὲν τοῦ ἀπειλουμένου τοῖς μὴ πειθοῦσι νομίζοντες. Οὕτως ἄρα καὶ ἐν τοῖς ἀκουσίως τι ποιεῖν δοκοῦσι σώζεται τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὸ αὐτεξούσιον. οὐ γὰρ ταὐτὸν τὸ ἑκούσιον, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν· ἀλλ' ἑκούσιον μὲν τὸ προηγουμένως αἱρετόν· ἐφ' ἡμῖν δὲ, οὗ τὴν ἐξουσίαν ἔχομεν εἰς τὸ αἱρεῖσθαι, εἴτε προη-

ſit, ad quod neceſſitate ferimur; tamen cum alio deteriori collatum, optabile videtur, itaque id amplectimur: neque fieri poteſt, quidquam ut agas, niſi prius conſenſeris te facturum eſſe. Nam qui non conſulto aliquid facere videtur, ut qui nolens in foveam incidit impulſus ab alio; is inanimæ rei inſtar id facit, ac pati, quam agere, verius dicitur. Quare licet inviti agamus; tamen vel ſic agere volumus. Proinde, eadem neceſſitate propoſita, alii, majoris mali metu, facere volunt quod jubentur; alii nolunt, quod majus malum exiſtimant id facere quod jubeantur, quam pœnas ſubire recuſantibus propoſitas. Sic igitur in iis etiam qui inviti aliquid agere videntur, poteſtas & libertas noſtra manet. Nec enim idem eſt voluntarium, & id quod in noſtra poteſtate eſt: ſed voluntarium id eſt, quod præcipue expetitur; in noſtra vero poteſtate, quod amplecti poſſumus, ſive propter

γουμένως, εἴτε δι' ἀποφυγὴν κακοῦ μείζονος
c. Καὶ ἔστι δὲ ὅτε καὶ τὸ ἑκούσιον συμμίγνυται τῷ ἀκουσίῳ, ὅταν καὶ τὸ αἱρετὸν μὴ καθαρῶς αἱρετὸν ᾖ, ἀλλὰ καὶ ἀναιρέτου μετέχῃ. Καὶ καλῶς ὁ Ὅμηρος τὴν τοιαύτην ἐν τῇ ψυχῇ μίξιν ἐνεδείξατο τοῦ ἑκουσίου καὶ τοῦ ἀκουσίου, διὰ τοῦ, Ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ.

Ταῦτα εἰλόμην μηκῦναι, διότι πᾶς σχεδὸν ὁ προκείμενος λόγος ἀπὸ τῆς τοῦ ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως ἤρτηται. παιδευτικὸς γὰρ ὢν, καλῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διδάσκει, ποῦ τὸ ἀγαθὸν
p. 31. a. καὶ τὸ κακὸν τὰ ἡμέτερα χρὴ τίθεσθαι, καὶ ὅτι, αὐτοκίνητοι ὄντες, ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐνεργείαις ἔχομεν αὐτά. Τὰ μὲν γὰρ ἑτεροκίνητα, ὥσπερ τὸ εἶναι, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, ἑτέρωθεν ἔχουσι, κατὰ τὸ ἐγγινόμενον αὐτοῖς ἔξωθεν πάθος. τὰ δὲ αὐτοκίνητα, τῆς ἑαυτῶν κινήσεως καὶ ἐνεργείας αἴτια ὄντα, καὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ ἑαυτῶν, καὶ τὸ κακὸν, ἐν ταύταις

propter ſeſe, ſive ob mali gravioris fugam. Fit etiam interdum, ut voluntarium cum invito miſceatur; cum res expetenda, non prorſus expetenda eſt, ſed & partem ejus habet quod averſamur. Quam quaſi mixturam voluntarii & inviti probe deſcripſit Homerus, cum ait: *Volens, invito pectore quamvis.*

Hæc copioſius exponere volui, quod omnis fere propoſitus ſermo ab eorum diviſione pendet, quæ in noſtra poteſtate ſunt, & non ſunt. Nam cum is ad inſtitutionem animi pertineat; bene ſtatim initio, ubi noſtrum bonum & malum ſit collocandum, exponit: &, quia noſtra ſponte moveamur, id in actionibus noſtris habere nos, docet. Nam quæ aliunde moventur, ut naturam, ſic & bonum ſuum & malum aliunde habent, pro ea adfectione quæ extrinſecus eis accedit. Quæ vero intrinſecus moventur, cum ſuorum motuum & actionum ſint cauſſæ, bonum quoque ſuum & malum

ταις ἔχουσιν. ἐνέργειαι δὲ αὐτῶν κυρίως, κατὰ μὲν τὸ γνωστικὸν, αἱ τῶν ὄντων ὑπολήψεις εἰσί· κατὰ δὲ τὸ ζωτικὸν καὶ ὀρεκτικὸν, αἵ τε ὀρέξεις καὶ ἐκκλίσεις, καὶ ὁρμαί. Διὸ, ὅταν μὲν ὀρθῶς ὑπολαμβάνωμεν, καὶ ὀρεγώμεθα καὶ ἐκκλίνωμεν δεόντως, τότε τὸ ἀγαθὸν ἑαυτῶν καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἔχομεν τελειότητα· ὅταν δὲ μὴ, τὰ ἐναντία. Οἰκεῖα δὲ ἡμῶν ἐστιν ἔργα ταῦτα, ὡς ὑφ' ἡμῶν μόνων κατὰ τὴν ἡμετέραν αἵρεσιν ἐνεργούμενα. Αἱ μὲν γὰρ πράξεις αἱ περὶ τὰ ἐκτὸς, αἵ τε κατὰ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐν τῷ βίῳ χρείας, καὶ τὸ διδάσκειν καὶ παιδεύειν, καὶ εἴ τι τούτου σεμνότερον, πολλῶν δεῖται τῶν συναιρομένων. τὸ δὲ ὑπολαμβάνειν, καὶ αἱρεῖσθαι, ἡμῶν αὐτῶν ἐστιν ἴδια ἔργα, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ κείμενα. διὸ καὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακὸν ἐστίν· οὐδεὶς γὰρ ἂν εὐθύνοιτο ἐπ' ἐκείνοις, ὧν οὐκ ἔστι κύριος. b. c.

lum in his habent. Sunt autem illorum propriæ actiones, quod ad cognitionem ſpectat, *opiniones* de rebus ſusceptæ; quod ad vitam regendam & ad adpetendi vim ſpectat, *adpetitiones*, *declinationes* & *impetus*. Quare cum recte opinamur, atque ita uti par eſt adpetimus & declinamus; tunc etiam bonum noſtrum & perfectionem naturæ convenientem habemus: ſin minus, contraria. Sunt autem hæc *propria noſtra opera*; ut quæ a nobis ſolis, arbitratu noſtro, perficiantur. Nam eæ quidem actiones, quæ circa res externas verſantur, cum circa artes, tum circa vitæ commoditates, atque etiam doctrina & diſciplina, & ſi quid his eſt præſtantius, multis egent adjumentis: ſed mentis judicia atque decreta, noſtra propria ſunt opera, & in poteſtate noſtra ſita. Quare & in nobis ipſis bonum & malum noſtrum ſitum eſt: nemo enim ea præſtare cogitur, quæ in ſua poteſtate non habet.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

p. 32. a. Οὐκ ἐφ' ἡμῖν δὲ, τὸ σῶμα, ἡ κτῆσις, δόξαι, ἀρχαί· καὶ ἑνὶ λόγῳ, ὅσα οὐχ ἡμέτερα ἔργα.

TEXTVS. Continuatio Capitis I. (I. 1.)

In noſtra poteſtate non ſunt, corpus, poſſeſſio, aliorum de nobis opiniones, magiſtratus; &, uno verbo, quæcumque non ſunt noſtra opera.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐχ, ὅτι μηδὲν ἐν τούτοις συντελεῖ ἡ ψυχὴ, διὰ τοῦτο ταῦτα οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἶναι λέγεται. καὶ γὰρ τὸ σῶμα καὶ ἡ κτῆσις, προνοούσης μὲν αὐτῆς, καλλιόνως διατίθεται· ἀμελούσης δὲ, χείρονας. καὶ πρὸς τὸ εὐδοξεῖν ἀφορμὰς αὕτη δίδωσι, καὶ ἀρχὰς διὰ σπουδῆς οἰκείας περιποιεῖται· καὶ οὐδ' ἂν ἄρχοι, μάλιστα ἐν ταύταις
b. ταῖς πολιτείαις, μὴ καὶ αὐτῆς ἑλομένης. ἀλλ', ὅτι οὐ μόνη αὕτη κυρία ἐστὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων δεῖται ταῦτα πολλῶν τῶν τῇ ψυχῇ συναιρομέ-

COMMENTARIVS.

In noſtra poteſtate eſſe hæc negat, non quin animus ad hæc quoque & horum contraria aliquid conferat; (nam & corpus, & res familiaris, animo curante, rectius gubernantur; deſtituente, pejus: idemque animus ſuo ſtudio & gloriam & principatum parat; imo ne magiſtratum quidem gereret quisquam, in his præſertim rebus publicis, niſi ipſe voluiſſet: ſed quod in his rebus animus non ſolus dominetur, verum ad ea conſequenda mul-

αιρομένων ἵνα γένηται, διὰ τοῦτο οὐκ ἐφ' ἡμῖν ταῦτα εἶναι φασί. καὶ γὰρ τὸ σῶμα δεῖται μὲν καὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς σπερμάτων ἐῤῥωμένων, καὶ συμπήξεως ὑγιοῦς· δεῖται δὲ καὶ εὐτροφίας, καὶ γυμνασίων, τόπων τε καὶ ἀέρων εὐκράτων, καὶ ὑδάτων χρηστῶν· καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσιν ἔκκειται τὸ ἰσχυρότερον ποιεῖν ὅ τι ἂν εἰς αὐτὸ βούληται. καὶ τούτων οὐδενὸς ἡμεῖς ἐσμὲν κύριοι, πρὸς τὸ πάντη πάντως περιποιῆσαι ἢ ἀποσοβῆσαι. πολεμίων γοῦν ἐπιόντων ἰσχυροτέρων, ἐβουλήθημεν ἂν ἀφανεῖς γενέσθαι· καὶ νοσοῦντες, ἀθρόως ὑγιάναι· καὶ ὅμως οὐκ ἐγγίνεται ἡμῖν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κτῆσις ἔχει, καὶ πρὸς περιποίησιν πολλῶν δεομένη τῶν συναιρομένων, καὶ πρὸς μείωσιν πολλοῖς τοῖς δυνατωτέροις ὑποκειμένη. Καὶ αἱ δόξαι δὲ αἱ περὶ ἡμῶν, οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰσι, κἂν ἀφορμάς τινας αὐταῖς καὶ ἡμεῖς παρεχώμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς δοξάζουσιν. ἐπ' αὐτοῖς γάρ ἐστιν ὁποῖα βούλονται p. 33. a.

multis aliis adjumentis egeat. Nam *corpus* firmum a primo ſui ortu ſemen, & ſanam coagmentationem flagitat; tum vero & bonum victum, & exercitationes, ſalubria loca, ſalubrem aërem, aquas bonas. Quæ ſi etiam omnia ſuppetant, eſt illud tamen poteſtati cujusque fortioris obnoxium. Neque vero quidquam horum noſtri arbitrii eſt, ut ea omnino vel conſequamur omnia, vel propulſemus. Hoſtibus certe ingruentibus fortioribus, vellemus nos a nemine conſpici; ægrotantes, ſubito convaleſcere vellemus: neutrum tamen horum nobis datur. Eadem eſt & *opum* ratio: ad quas parandas ut multis adjumentis eſt opus, ſic eædem a multis potentioribus imminui poſſunt. *Exiſtimatio* quoque *de nobis*, non eſt ſita in nobis, quamvis occaſiones quasdam ei præbeamus ipſi, ſed in iis qui de nobis exiſtimant. Penes eos enim eſt, exiſtimare quæ voluerint.

ὑπολαμβάνειν. Τοιγαροῦν καὶ ἀσεβοῦντες πολλάκις περὶ τὸ θεῖον, αὐτοί τε εὐσεβεῖν ἑαυτοὺς ἡγοῦνται, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τοιοῦτοι νομίζονται. καὶ τὸ ἐναντίον ἄλλοι σεμνοτέρας καὶ μεγαλειοτέρας ὑπολήψεις ἔχοντες περὶ τοῦ θείου, καὶ ἀνθρωπικὰ καὶ ἀτελῆ παραιτούμενοι περὶ αὐτοῦ λέγειν, ἀσεβεῖς παρά τινων ὑπο-
b. λαμβάνονται· καὶ τοὺς σωφρονοῦντας, ἠλιθίους ἡγοῦνταί τινες. Οὕτω τὸ εὐδοξεῖν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς περὶ ἡμῶν τοίως ἢ τοίως δοξάζειν ἑλομένοις. Αἱ δὲ ἀρχαὶ, καὶ τῶν ἀρχομένων δέονται, καὶ τῶν πρὸς τὸ ἄρχειν συναιρομένων. ἐν αἷς δὲ πολιτείαις καὶ ὤνιοί εἰσιν αἱ ἀρχαὶ, καὶ πολλοῦ χρυσίου ἀποδιδόμε-
c. ναι, ἐν ταύταις ὁ χρημάτων ἀπορῶν οὐκ ἂν εἰς ἀρχὴν παρέλθοι, κἂν πάνυ βούλοιτο. Οὕτω τὰ τοιαῦτα πάντα τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οὐκ ὄντα ἡμέτερα ἔργα. Ἐν δὲ τῇ διαιρέσει τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν προτάττει τὸ σῶμα· διὰ γὰρ τοῦτο

luerint. Itaque ſæpe cum numen impie violent homines, tamen & ſibi ipſi & aliis religioſi videntur. Contraque alii, qui honeſtius & magnificentius de numine ſentiunt, & humana quædam & vilia de eo profiteri recuſant, a nonnullis impii exiſtimantur; & frugi homines a nonnullis pro bardis habentur. Ita nec *gloria* noſtri arbitrii eſt; ſed illorum quibus hoc aut illo modo ſentire de nobis libuit. Iam *magiſtratus* ſine populo qui pareat, & absque miniſtris qui operam navent, conſtare non poteſt. In quibus vero civitatibus venales ſunt magiſtratus, multoque auro addicuntur, inops pecuniæ nullum ad magiſtratus habebit aditum, quantumvis eos adpetat. Sic iſta omnia non in poteſtate noſtra ſita ſunt, quia non ſunt *actiones noſtræ*. Primo autem loco in illa diviſione rerum, quæ in noſtra non ſunt poteſtate, corpus recenſet; quod propter

id

τοῦτο εἰς χρείαν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐμπεπτώκαμεν. διὰ γὰρ τὰ χρήματα πάντες οἱ πόλεμοι· ταῦτα δὲ ἀναγκαζόμεθα κτᾶσθαι διὰ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν.

id egere iis rebus cœpimus, quæ in noſtra poteſtate non ſunt. Omnium enim bellorum pecunia cauſſa eſt; illam autem ob victum & cultum corporis adſciſcere cogimur.

ΚΕΦ. β'.

p. 34. a.

Καὶ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἔστι φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀπαραπόδιστα· τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀσθενῆ, δοῦλα, κωλυτὰ, ἀλλότρια.

CAPVT II. (Nobis Cap. I. ſect. 2.)

Et quæ quidem in noſtra ſunt poteſtate, naturâ libera ſunt, eamque rationem habent, ut nec prohiberi, nec impediri poſſint: quæ vero in noſtra non ſunt poteſtate, imbecilla, ſerva, quæ prohiberi poſſint, aliena.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, τίνα μὲν τὰ ἐφ' ἡμῖν, τίνα δὲ τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἐφεξῆς ὁποῖά ἐστιν ἑκάτερα παραδείκνυσιν· ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἐλεύθερα· ὅτι οὔτε γενέσθαι ἀναγκάζεται ὑπ' ἄλλων, οὔτε κωλύεται, οὔτε ἄλλος ἔχει τὴν ἐξουσίαν τῆς χρήσεως αὐτῶν. τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ ἐλεύ- b.

 θερον,

COMMENTARIVS.

Poſtquam dixit, quæ noſtra, quæ aliena ſint; nunc, cujusmodi utraque ſint, declarat. *Noſtra, eſſe libera;* quod neque, ut fiant, cogi ab aliis, *nec* quo minus fiant, *prohiberi poſſunt*, neque alius iis utendi poteſtatem habet. Talis enim eſt libertas,

θερον, αὐτεξούσιον ὑπάρχον, καὶ κύριον τῆς ἑαυτοῦ χρήσεως. τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τοῖς πορίζειν ἢ κωλύειν δυναμένοις ὑποκείμενα, δεσπότας ἐκείνους ἔχει, καὶ δοῦλα ἐκείνων ἐστί. καὶ τὰ μὲν ἀρκοῦντα αὐτοῖς, εὐσθενῶς διάκειται, τὰ δὲ ἄλλων χρῄζοντα, ἀσθενῆ καὶ ἐνδεῆ εἰσι. καὶ τὰ μὲν ἀκώλυτά ἐστιν, ὡς
e. αὐτεξούσια· (τίς γὰρ κωλύσει τοίως ἢ τοίως ὑπολαβεῖν, ἢ ὀρεχθῆναί τινος, ἢ ἀπαρεσθῆναι;) τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ πορίζεσθαι καὶ ἀφαιρεῖσθαι ὑπ' ἄλλων πεφυκότα, ὑπ' ἐκείνων καὶ κωλύεται πολλάκις, ἢ μὴ γινόμενα, ἢ ἀφαιρούμενα. Δῆλον δὲ, ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἡμέτερα ὄντα ἔργα, ἴδια ἡμῶν ἐστι· τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐν ἄλλων ἐξουσίᾳ κείμενα, ἀλλότρια ἐστιν. ὥστε καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ, τὰ μὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν, οἷον τὸ ἀληθῶς ὑπολαμβάνειν ἢ ψευδῶς, ἢ ὀρθῶς ὀρέγεσθαι,
p. 35. a. ἢ πλημμελῶς, ἡμέτερά ἐστιν ἀγαθὰ ἢ κακά· τὰ

bertas, quæ ſui juris eſt, & poteſtatem habet ſui uſus. *Aliena* vero, iis obnoxia, qui ea vel præbere vel prohibere poſſunt, dominos illos habent, iisque *ſerviunt*. Ac ea quidem, quæ ſibi ipſa ſufficiunt, robuſta & firma ſunt: quæ vero alienam opem deſiderant, *imbecilla* & egena. Illa *prohiberi* nequeunt, cum ſui juris ſint. Quis enim nos prohibebit hoc aut illo modo opinari, adpetere, averſari? Aliena vero, quæ ab aliis & conferri & auferri poſſunt, ſæpe quoque prohibentur, cum vel non tribuuntur, vel adimuntur. Perſpicuum eſt igitur, ea quæ in noſtra poteſtate ſunt, utpote noſtras effectiones, nobis eſſe propria: quæ vero penes nos non ſunt, in aliorum ſita poteſtate, ea eſſe *aliena*. Quare ea bona & mala earum rerum, quæ in noſtra poteſtate ſunt, ut recte ſentire, aut male, recte adpetere vel perperam, noſtra bona ſunt aut mala.

Quæ

τὰ δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, οὐχ ἡμέτερα· ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ σώματος, τοῦ ἐργάνου τοῦ ἡμετέρου· τὰ δὲ τοῦ δεξαρίου, ἔτι προβρώτερον.

Quæ vero ad res pertinent extra noſtram poteſtatem poſitas, noſtra non ſunt: ſed partim corporis, inſtrumenti noſtri; partim gloriolæ, remotiora etiam a nobis.

ΚΕΦ. γ'.

Μέμνησο οὖν, ὅτι, ἐὰν τὰ φύσει δοῦλα ἐλεύθερα οἰηθῇς, καὶ τὰ ἀλλότρια ἴδια, ἐμποδισθήσῃ, πενθήσεις, ταραχθήσῃ, μέμψῃ καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους· ἐὰν δὲ τὸ σὸν μόνον οἰηθῇς σὸν εἶναι, τὸ δὲ ἀλλότριον, ὥσπερ ἐστὶν, ἀλλότριον, οὐδείς σε ἀναγκάσει οὐδέποτε, οὐδείς σε κωλύσει, οὐ μέμψῃ οὐδένα, οὐκ ἐγκαλέσεις τινὶ, ἄκων πράξεις οὐδὲ ἕν, οὐδείς σε βλάψει, ἐχθρὸν οὐχ ἕξεις· οὐδὲ γὰρ βλαβερόν τι πείσῃ. b.

CAP. III. (Nobis Cap. I. ſect. 3.)

Memento igitur, ſi, quæ naturâ ſerva ſunt, liberæ putaris; & aliena quæ ſunt, propria; fore ut impedaris, lugeas, perturberis, Deos hominesque incuſes: ſin id quod tuum eſt, ſolum tuum eſſe putaris; & quod alienum, uti revera eſt, alienum; nemo te coget unquam, nemo te impediet, non incuſabis quemquam, nec culpabis, nihil quidquam ages invitus, nemo te lædet, inimicum non habebis; nec enim noxium quid patieris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, τίνα τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τίνα τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστι, καὶ ὁποῖα ἑκάτερά ἐστι, καὶ ὁποίαν ἔχον-

COMMENTARIVS.

Poſtquam expoſuit, quæ non ſint, & cujusmodi in nobis ſita ſint, quæ utraque ſint, & quam nobis.

ἔχοντα πρὸς ἡμᾶς σχέσιν· ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἴδιά ἐστι, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλότρια· ε. παραινεῖ λοιπὸν συμφώνως ἡμᾶς τῇ φύσει αὐτῶν, καὶ μὴ παρηλλαγμένως, περὶ αὐτὰ ἀναστρέφεσθαι. ταῦτα γὰρ εὐδαιμονίας ἡμῖν καὶ κακοδαιμονίας αἴτια γίνονται. τὸ μὲν γὰρ τυγχάνειν τῶν ἀγαθῶν, καὶ κακῷ μηδενὶ περιπίπτειν, εὐδαίμονας ποιεῖ· τὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ὠφελίμων ἀποτυγχάνειν, ἢ περιπίπτειν τοῖς βλαβεροῖς, κακοδαίμονας. Εἰ οὖν τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἐστιν ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκ-
p. 36. κλίνειν, ταῦτα δὲ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἐν
a. τούτοις ζητητέον τὸ ἀγαθόν· ἵνα τύχωμεν πάντως ζητοῦντες, διὰ τὸ κύριοι εἶναι τοῦ τυχεῖν, (εἴπερ κύριοι τοῦ ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν κατὰ φύσιν ἐσμέν·) καὶ μὴ οὐκ οἰκείου τύχωμεν ἀγαθοῦ. ἐὰν δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγώμεθα, καὶ ἐν ἐκείνοις ζητῶμεν τὸ ἀγαθὸν, διχῶς ἀποτυγχάνειν ἀνάγκη. καθ' ἕνα μὲν τρόπον πάντη καὶ

nobiscum collata rationem habeant: nempe, quæ in noſtra poteſtate ſint, ea eſſe noſtra; quæ non, aliena: deinceps monet, ut ea adminiſtremus, quemadmodum natura eorum fert, & nec contrario modo. Nam hæ nobis felicitatis & miſeriæ cauſſæ ſunt. Etenim bonis potiri, & in nullum malum incidere, beatos facit: bonis & utilibus rebus excidere, aut in noxias incidere, infelices. Quod ſi igitur bonum noſtrum in eo ſitum eſt, ut naturæ convenienter adpetamus & declinemus, hæc vero in earum rerum numero ſunt, quæ noſtri ſunt arbitrii; in his bonum eſt quærendum. Ita fiet, ut omnino & conſequamur id quod quærimus, propterea quod ejus adeptio penes nos eſt, (ſiquidem adpetitio & declinatio penes nos eſt) & ut noſtrum proprium conſequamur bonum. Sin ea, quæ non penes nos ſunt, adpetiverimus, & in iis bonum quæſiverimus, bifariam nos fruſtrari neceſſe erit: uno modo ſemper & ſine

exce-

καὶ πάντως, ὅτι κἂν ἐπιτύχωμεν αὐτῶν, οὐχὶ οἰκείων ἀγαθῶν ἐπιτύχοιμεν ἄν· καθ' ἕτερον δὲ, ὅτι καὶ ἀποτυγχάνειν ἐν τοῖς πλείοσιν ἀνάγκη τὸν τὰ ἀλλότρια ὡς οἰκεῖα ἐπιζητοῦντα, καὶ b.
ὀρεγόμενον ἐκείνων τῶν ἐν ἄλλων ἐξουσίᾳ κειμένων. Συμβαίνει οὖν ἐπὶ τούτων, καὶ τὰς ὁρμὰς ἐμποδίζεσθαι καὶ ταράττεσθαι μὴ ἰθυποροῦσας, καὶ λυπεῖσθαι πάντως καὶ πενθεῖν. ὥσπερ γὰρ ἡδόμεθα τυγχάνοντες [τῶν αἱρετῶν,] καὶ ἐκκλίνοντες τὰ ἀναίρετα· οὕτως, ἂν ἀποτυγχάνωμεν τῶν αἱρετῶν, ἢ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτωμεν, λυπεῖσθαι ἀνάγκη, καὶ τοὺς δοκοῦντας αἰτίους μέμφεσθαι, ποτὲ μὲν ἀνθρώπους, ποτὲ δὲ τοὺς τὰ ὅλα διοικοῦντας. Πάσχομεν δέ τι καὶ ἄλλο δεινόν. συμπάσχον- c.
τες γὰρ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὅτε ἀφέληταί τις αὐτά, προσαπόλλυμεν καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν, ἅπερ ἐκεῖνος ἀφελέσθαι οὐ δύναται, τὸ ὀρθῶς ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν.

Εἰπὼν

exceptione, quod, etſi illa conſequeremur, non noſtra tamen bona conſecuturi eſſemus: altero, quod plerumque fruſtrari neceſſe eſt eum, qui aliena tanquam ſua quærit, quique ea deſiderat quorum poteſtas in aliis ſita eſt. Accidit igitur in his, ut & impetus noſtri *impediantur* & *turbentur*, non recta via progredientes, & in *dolorem* utique *luctumque* incidamus. Vt enim rerum expetendarum facti compotes, & evitatis contrariis delectamur; ſic rebus expetendis fruſtratos, aut in averſandas delapſos, *dolere* neceſſe eſt, & *queri* de auctoribus earum rerum, alias de hominibus, alias de iis qui univerſitatem adminiſtrant. Aliud quoque malum nobis accidit. Nam, dum graviter adficimur, ſi quis ea nobis, quæ noſtri juris non ſunt, adimit; ſimul etiam hæc perdimus quæ in noſtra poteſtate ſunt, quæque nobis eripere nemo poteſt: rectum adpetitum, & rectam declinationem.

Expoſi-

Εἰπὼν δὲ ὅσα κακὰ ἕπεται τῇ παραλλαγῇ· ἐὰν δὲ καλῶς [φησὶ] τὰ οἰκεῖα καὶ τὰ ἀλλότρια διαθησώμεθα, καὶ μὴ τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλὰ τῶν
p. 37. οἰκείων ἀγαθῶν καὶ ἐφ' ἡμῖν ὄντων ἀντεχώμεθα,
a. τοῦτ' ἔστι τοῦ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν· οὔτε ἀναγκάσει (ἄλλος δηλονότι) οὐδεὶς, οὔτε κωλύσει ποτὲ ἡμᾶς οὕτως ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλίνειν· εἴπερ ἐφ' ἡμῖν ἐστίν. εἰ δὲ τοῦτο, οὔτε λυπησόμεθά ποτε· λυπεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐκ ἄλλο τι, πλὴν δυοῖν τούτων, τοῦ τε μὴ τυγχάνειν ὧν βουλόμεθα, καὶ τοῦ περιπίπτειν ἐκείνοις ἃ ἐκκλίνειν σπουδάζομεν. περὶ δὲ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐσπουδακότες,
οὔτε ἀποτευξόμεθα τινὸς ὧν ὀρεγόμεθα, οὔτε
b. περιπεσούμεθά τινι ὧν ἐκκλινομεν. ὥστε οὐδὲ φοβηθησόμεθά ποτε τινά· εἴπερ φοβούμεθα ἢ τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς, ἢ τοὺς τὰς ὠφελείας κωλύοντας. οὐδεὶς δὲ ἰσχυρός ἐστιν οὕτως, ὡς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἐκκλίσεις, ἐν αἷς τὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν ἐστι τοῦ κατὰ λόγον ζῶντος, βιάσασθαι.
ὥστε

Expoſitis igitur malis quæ hanc perverſionem ſequuntur: nunc ait, ſi recte noſtra & aliena tractaverimus, & non alienis, ſed noſtris bonis, & in noſtra poteſtate ſitis ſtuduerimus; hoc eſt, ſi operam dederimus, ut ſecundum naturam adpetamus & declinemus; fore ut *nemo* prorſus *nos cogat*, aut umquam nos *impediat* ſic adpetere & declinare, ſiquidem id noſtri arbitrii eſt. Quod ſi ita eſt: nunquam etiam dolebimus: dolorem enim nobis adfert nihil aliud, niſi duo hæc, fruſtratio eorum quæ volumus, & eorum quæ nolumus perpeſſio. Iis autem intenti rebus, quæ penes nos ſunt, neque ulla re fruſtrabimur quam deſideramus: neque in ullam incidemus quam declinamus. Itaque etiam neminem unquam timebimus; ſi quidem eos timemus, qui aut nobis nocent, aut commoda noſtra intervertunt: neque vero quisquam eam vim habet, ut adpetitiones & declinationes, in quibus ſitum eſt bonum & malum ejus qui rationi congruenter vivit, cogere queat.

Quare

ὥστε οὐδὲ ἐχθρὸν ἔξομέν τινα. ἐχθρὸς γὰρ ὁ βλάπτων νομίζεται· βλαβερὸς δὲ οὐδείς ἐστι τῷ βλαβῆναι μὴ δυναμένῳ ὑπ' ἄλλου. οὐδὲ μέμφεταί οὖν τινα ὁ τοιοῦτος, οὐδ' ἐγκαλέσει τινί· ἀλλ' οὐδὲ ἄκων ποτέ τι πράξει. ἄλυπος οὖν καὶ c.
ἄφοβος, καὶ ἐλεύθερος, καὶ εὐδαίμων ὄντως ὁ τοῦ τοιούτου βίος ἔσται, ἄνευ πάθους καὶ ἡδονῆ ζῶντος.

Καὶ ὅρα, ὅπως οὐ μόνον ὠφελιμώτερον, ἀλλὰ καὶ ἡδύτερον ἀποδείκνυσι τὸν τοῦ σπουδαίου βίον· ὥσπερ ὁ Πλάτων [φησὶν,] ὅτι πᾶν ζῶον κατὰ φύσιν τοῦ ἡδέως ἀντέχεται, καὶ φεύγει τὰ λυπηρά. τῶν ἡδέων δὲ τὰ μὲν τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῶν καὶ ὠφελίμοις σύνεστι, τὰ δὲ τοῖς βλαβεροῖς. καὶνταῦθα χρὴ νήφειν, ὅπως ἂν καὶ p. 38.
ἐκλεγοίμεθα τὰς ἐπωφελεῖς ἡδονὰς, καὶ πρὸς ταύτας συνεθιζοίμεθα. ὅτι γὰρ ἡδυτέρα δοκεῖ ἡ σωφροσύνη τῷ σπουδαίῳ, ἥπερ ἡ ἀκολασία τῷ

Quare nec *inimicum* quemquam habebimus. Inimicus enim judicatur, qui nocet: nemo vero ei nocet, cui ab alio noceri non poteſt. Talis igitur neque expoſtulabit cum quoquam, neque accuſabit quemquam: atque etiam nihil unquam faciet invitus. Hilaris igitur, ſecura, libera & vere beata erit talis hominis vita, perturbationis expers, plena voluptatis.

Et obſerva, quemadmodum oſtendat, viri boni & ſapientis vitam non modo utiliorem eſſe quam aliorum, ſed etiam jucundiorem. Nam Platone auctore, Omne animal natura & voluptate ducitur, & moleſtias averſatur. Res autem jucundæ partim cum bonis & utilitatibus noſtris conjunctæ ſunt, partim cum malis & damnis. Proinde hic vigilandum, ut utiles ſeligamus voluptates, & hisce adſueſcamus. Modeſtiam enim bono viro ſuaviorem videri, quam luxuriam improbo, illud oſten-

τῷ μοχθηρῷ, δηλοῖ τὸ, πολλοὺς μὲν τῶν μοχθηρῶν εἰς σώφρονας μεταβάλλειν· τοὺς δὲ σώφρονας μετὰ λόγου καὶ φρονήσεως, μηδέποτε μεταπίπτειν εἰς ἀκολασίαν. καίτοι εἰ μὴ ἡδὺς ἦν ἐκπρεπῶς τοῖς σώφροσιν ὁ τοιοῦτος βίος,
b. οὐκ ἂν ἑκόντες αὐτὸν καὶ εὐαρεστοῦντες ἠσπάζοντο. Ὅτι οὖν καὶ ἡδύτερός ἐστιν ὁ τοῦ σπουδαίου βίος, δείκνυσιν ἐκ τοῦ ἀνεμποδίστου, καὶ ἀκωλύτου, καὶ ἑκουσίου τῆς διαγωγῆς τῶν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν μόνοις καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἀποτιθεμένων.

ostendit, quod multi quidem improbi modesti fiunt; qui vero ratione & consilio modesti sunt, nunquam pravos mores amplectuntur. Enimvero nisi talis vita modestis insigniter jucunda esset; non eam ultro amplecterentur, nec in ea lubentes adquiescerent. Vitam igitur viri boni & sapientis jucundiorem etiam esse, demonstrat e vitæ ratione voluntaria, impedimenti omnis & offensionis experte, quam vivunt hi qui bonum & malum in iis rebus solis, quæ in nostra potestate sunt, collocant.

ΚΕΦ. δ'.

Τηλικούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο, ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀφιέναι παντελῶς, τὰ δ' ὑπερτίθεσθαι πρὸς τὸ παρόν. ἐὰν δὲ καὶ ταῦτ' ἐθέλῃς, καὶ ἄρχειν καὶ πλουτεῖν, τυχὸν μὲν οὐδ' αὐτῶν τούτων τεύξῃ, διὰ τὸ καὶ τῶν προτέρων ἐφίεσθαι· πάντως γε μὴν ἐκείνων ἀποτεύξῃ, δι' ὧν μόνων ἐλευθερία καὶ εὐδαιμονία περιγίνεται. c.

CAP. IV. (Nobis Cap. I. sect. 4.)

Tanta igitur cum expetas, memento non oportere mediocriter commotum ea adtingere, sed alia omnino missa facere, alia in præsens differre. Quodsi vero & ista volueris, & magistratum gerere, & dives esse; fortasse neque hæc ipsa consequere, eo quod etiam priora illa expetis; at illa certe nullo modo consequeris, quibus solis libertas ac felicitas comparantur.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Δείξας, ἐν τίσιν ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ ἡμέτερον, ὅτι ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν, καὶ ὁποῖος ἔσται ὁ βίος τοῖς ἐκεῖθεν αὐτὸ πορίζεσθαι βουλομένοις, καὶ μὴ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄντων, καὶ ὅτι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν τεῦξιν ἀνεμπόδιστος καὶ p. 39. a.

COMMENTARIVS.

Poſtquam oſtendit, quibus in rebus bonum ſit poſitum noſtrum, in iis nimirum quæ in noſtra poteſtate ſunt; & qualis eorum vita ſit futura, qui inde bonum ſuum petunt, non autem a rebus externis & alienis; & in adeptione boni eam nullo modo impediri poſſe & prohiberi, nulloque

καὶ ἀκώλυτός ἐστι παντελῶς, καὶ ἀπὸ βλάβης
ἄτρωτος, οὐδεμίαν ἐπίβασιν τοῖς βλαβεροῖς παρ-
εχόμενος· καὶ οὐ μόνον ἐπωφελὴς, ἀλλὰ καὶ
ἡδὺς, οὔτε κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐμποδιζόμενος, οὔ-
τε ὧν ἐκκλίνει περιπίπτων τινὶ, ἀλλ', ἁπλῶς
εἰπεῖν, μακάριός τε καὶ εὐδαίμων διατελῶν· ἐφε-
ξῆς προτρέπει τε καὶ συντείνει τὸν ἀκροατὴν,
b. ἀξίαν ἐπιδείξασθαι προθυμίαν τῶν τοιούτων ἐπαγ-
γελμάτων, μὴ μόνον οὐ πάρεργον ἄλλου τινὸς
ἡγούμενον τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδὴν, ἀλ-
λὰ μηδ' ἄλλο τι πάρεργον πρὸς αὐτὴν ποιού-
μενον. Διὸ τῶν ἐκτὸς ὅσα μὲν ἀσύμφωνα πρὸς
τὸν κατὰ φύσιν βίον τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐστιν,
ὥσπερ τρυφαὶ, καὶ ἡδοναὶ σωματικαὶ, καὶ ἀκά-
θαρτος πλοῦτος, καὶ δυναστεῖαι, καὶ τυραν-
νίδες, ταῦτα παντελῶς ἀφιέναι παρακε-
λεύεται· ὡς οὐ δυνατὸν ὂν, καὶ περὶ ταῦτα
σπουδάζειν, καὶ κατὰ φύσιν ἔχοντα ἑαυτὸν φυ-
c. λάττειν. τὰ δὲ ἄλλα ὅσα τῶν ἐκτὸς δύναται
ἐμφρόνως μεταχειριζόμενα μὴ ἐμποδίζειν τοῖς ψυ-
χικοῖς ἀγαθοῖς, οἷον οἴκου κτῆσιν καὶ οἰκετίας,
γάμον

damno esse violabilem, ut quæ nullis nocivis rebus aditum præbeat; quæque non utilis tantum, sed & jucunda sit; cujus nec adpetitio impediatur, nec declinatio in aliquid adversum incidat, sed ab omni parte mali perpetuo expers & beata: nunc deinde studium & alacritatem auditoris excitat, monetque, tantas res non modo non obiter tractandas esse, sed dum iis occupatus sis, nihil aliud vel obiter agendum. Quapropter ea, quæ cum animi ratione præditi vita, naturæ consentanea, non consentiunt; cujusmodi sunt, luxuria, & voluptates corporis, sordidæ divitiæ, principatus, tyrannides; *prorsus relinqui* jubet: quod fieri non possit, ut idem homo & his rebus occupetur, & animo excolendo studeat. Quæ vero e rebus externis ejus sunt naturæ, ut, prudenter tractatæ, bonis animi non officiant; cujusmodi sunt,

parare

γάμον τε ἔννομον, καὶ εὐγενῆ παιδοποιΐαν, καὶ ἀρχὴν δικαίαν, ἐνίοτε καὶ τῶν χρειωδῶν ἐπιμέλειαν, ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπερθέσθαι πρὸς τὸ παρὸν παραινεῖ τοὺς παιδευομένους εἰκότως. καὶ γὰρ ἀπερισπάστους αὐτοὺς εἶναι χρὴ πανταχόθι πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν, εἰ μέλλοιεν τελέως κατορθοῦν αὐτήν.

Καὶ μέντοι δεῖ τὸν μέλλοντα ἐν τοῖς ἐκτὸς μὴ δημοτικῶς, ἀλλὰ κατ' ἄνδρα τὸν ἀγαθὸν ἀνα- p. 40.
στρέφεσθαι, καὶ φρόνησιν ἔχειν τῶν ἐπωφελῶν a.
καὶ βλαπτικῶν διακριτικήν, καὶ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις ὑπεσταλμένας τῷ λόγῳ, καὶ μὴ κατεξανισταμένας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἐκεῖνος ὀρεκτοῖς κελεύει κινεῖσθαι, καὶ ὅτε, καὶ ἐφ' ὅσον, ἐπ' ἐκεῖνα κατὰ τὸ μέτρον τὸ ἀφοριζόμενον αὐτοῖς διεγείρεσθαι. τὰ γὰρ ἁμαρτήματα γίνεται, ἢ τοῦ λόγου τὸ δέον μὴ διορίζοντος διὰ φρονήσεως ἔλλειψιν· ἢ τούτου μὲν, εἰ καὶ ἀτένως, b.

parare domum & ſervitium, legitimæ nuptiæ, ingenuorum liberorum procreatio, juſtus magiſtratus, aliquando etiam rerum ad vitæ uſum neceſſariarum cura: hæc omnia, & id genus alia, *in præſentia eſſe differenda* monet ſtudioſos; idque merito: quod nullis omnino rebus diſtrahi eos oporteat, & a ſtudio virtutis atque exercitatione abſtrahi, qui hanc perfecte conſequi cupiunt.

Oportet tamen etiam eum, qui in rebus externis, non vulgi more, ſed ut bonum virum decet voluerit verſari, ea prudentia eſſe præditum, qua res utiles & nocivas diſcernat, & brutas adpetitiones rationi obedientes habeat; ut nec inſurgere illas adverſus hanc patiatur, nec moveri ſinat, niſi ad eas res adpetendas quas ipſa juſſerit, & quando, & quatenus; & ad illas res intra præfinitum rei cuique modum excitari. Peccata enim exſiſtunt, aut cum ratio, quid fieri debeat, non diſcernit ob prudentiæ penuriam; aut cum perſpicit illa quidem,

ὁρῶντος ὅμως τὸ δέον πραχθῆναι, τῶν δὲ ἀλόγων ὀρέξεων δι' ἀπαιδευσίαν κατεξανισταμένων τυραννικῶς τῆς χαλαρᾶς τοῦ λόγου κρίσεως· ὡς ὅταν ἡ τραγῳδία τὴν Μήδειαν ὑποκρινομένη λέγῃ·

Καὶ μανθάνω μὲν, οἷα δρᾷν μέλλω κακά·
Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Χρεία τοίνυν τῷ μέλλοντι ζῆν ἀναμαρτήτως ἐν
c. τῇ περὶ τὰ ἐκτὸς χρήσει, καὶ τὴν φρόνησιν παρασκευάσαι, καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων τὴν μετριότητα, καὶ τὸ πρὸς τὸν λόγον εὐπειθές· καὶ οὕτως, ὥσπερ ὅπλοις ἀῤῥαγέσι τούτοις πεφραγμένος, κατὰ καιρὸν ἅπτεσθαι τῶν τοιούτων. Διὸ καὶ τὰ συμφωνεῖν δυνάμενα τῶν ἐκτὸς πρὸς τὴν ἀρετὴν, ὑπερθέσθαι πρὸς τὸ παρὸν παραινεῖ τοῖς παιδευομένοις, ἕως ἂν τὴν χρηστικὴν ἀρετὴν αὐτῶν κτήσωνται, διὰ τῆς ἀπερισπάστου ἀσκήσεως. οὔτε γὰρ εἰς πόλεμον ἀπιέναι χωρὶς ὅπλων καλὸν, οὔτε πραγμάτων χωρὶς φρονήσεως καὶ μετριοπαθείας ἐφάπτεσθαι.

Αὐτὸς

dem, quamvis languide, quid facto ſit opus; ſed brutæ adpetitiones, ob neglectam inſtitutionem, tyrannice adverſus languidum rationis judicium inſurgunt. Qualem tragœdia Medeam depingit:

Scio nefas quod, & quod in ſcelus ruam:
Sed ira mentis omne judicium premit.

Ad rectum igitur externarum rerum uſum, & ingenio doctrina exculto, & adpetitu moderato atque ſubacto eſt opus. Sic, hisce veluti firmiſſimis armis munitus, per tempus tales res ſuscipere poterit. Quapropter ſtudioſos homines monet, ut res externas quæ cum virtute congruere poſſint, *in aliud tempus differant*, donec virtutem utendi eis, continenti exercitatione, compararint. Neque enim ad bellum inermem abire decet; neque res gerendas absque prudentia & moderatione animi ſuscipere.

At

Αὐτὸς δὲ οὐκ ἀσύμφερον μόνον, ἀλλὰ καὶ p. 41.
ἀνήνυτον δείκνυσι τοῖς παιδευομένοις τὴν περὶ a
τὰ ἐκτὸς σπουδήν. εὐαγωγίας μὲν γὰρ, καὶ ὀρέ-
ξεων λελογισμένων καὶ ἐκκλίσεων, δι' ὧν μό-
νων ἐλευθερία καὶ εὐδαιμονία τοῖς ἀν-
θρώποις περιγίνονται, πάντως ἀποτυγχά-
νειν ἀνάγκη τοὺς καὶ τῶν μὴ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγο-
μένους, καὶ ἐκεῖνα ἐκκλίνοντας. δουλεύειν γὰρ
ἀνάγκη ταῖς ἀλόγοις ὀρέξεσιν, ὡς λυττῶσί τε
καὶ ἀγρίοις δεσπόταις· δουλεύειν δὲ καὶ τῶν ἀν- b.
θρώπων τοῖς τε πορίζουσι τὰ τοιαῦτα ὀρεκτὰ,
καὶ τοῖς κωλύειν δυναμένοις, ἵνα μὴ κωλύωσι,
καὶ τοῖς ἐπάγουσι τὰ φευκτά. ἔτι δὲ καὶ τῆς
σχολῆς ἡμᾶς παραιρουμένη τῆς πρὸς τὴν περὶ
τὰ οἰκεῖα ἐπιμέλειαν, ἡ περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδὴ
ἀποτυγχάνειν πάντως τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ποιεῖ·
οἱ γὰρ ἀμφοτέρων ὀρεγόμενοι, καὶ περὶ ἄμφω
σπουδάζοντες, οὔτε διακρίνουσι τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ
μὴ τοιαῦτα, οὔτε τὴν προσήκουσαν σπουδὴν τοῖς
οἰκείοις ἀγαθοῖς ἀπονέμουσιν· οὔτε, μὴ σπου- c.

At oſtendit Epictetus, non modo inutile, ſed irritum etiam eſſe rerum externarum ſtudium eis qui adhuc erudiuntur. Animi enim recta inſtitutione, & adpetitionibus ac declinationibus ratione moderatis, *per quas ſolas* hominibus *libertas & felicitas pariuntur*, excidere omnino neceſſe eſt eos, qui & adpetunt & declinant ea quæ non ſita ſunt in poteſtate noſtra. Neceſſe eſt enim ſervire eos brutis cupiditatibus, tanquam agreſtibus & furioſis dominis: ſervireque item eis hominibus, qui talia deſideria & explere & prohibere poſſunt, ne prohibeant; iis item, qui in res fugiendas coniicere poſſunt. Ad hæc, ſubtrahendo curandi noſtras res otio, rerum externarum occupatio omnino etiam in cauſſa eſt, ut noſtris bonis excidamus. Nam qui utraque expetunt, & utrisque ſtudent; hi nec discernunt bona & mala, neque juſtam curam ſuis propriis bonis impendunt; nec, legitimo

δάζοντες ὡς δεῖ περὶ αὐτά, τυγχάνειν αὐτῶν δυνήσονται. ὡς ἐπίπαν δὲ καὶ τῶν ἐκτὸς ἀποτυγχάνουσιν, ὡς μὴ μόνοις αὐτοῖς προσασχολούμενοι, ἀλλ' ἀμηγέπη καὶ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ὀρεγόμενοι, μηδὲ ἀνέδην πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν ὑπὲρ τῆς τεύξεως, αὐτῶν αἱρούμενοι, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ἀπὸ αἰδοῦς τινὸς ἀνθελκόμενοι. Καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος βίος τοῦ μὲν μονοτρόπως εἰς τὰ ἐκτὸς ἀποκλίναντος, ἧττον μοχθηρός· ἐπίπονος δὲ καὶ ἀηδὴς ἐκείνου μᾶλλον,
42. συγκλώθειν τὰ ἀσύγκλωστα σπουδάζων, καὶ
a. ἐναντιώσεσι καὶ μεταμελείαις ἀεὶ συνεχόμενος, καὶ ἀποτυγχάνων ἑκατέρων, διὰ τὸ ἑκατέρων ἐφίεσθαι· λυπηρὸς δέ ἐστι, καὶ ἀναίρετος. Ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον, ὅτι συνεχῶς ἐν τοῖς ἑξῆς ὁ Ἐπίκτητος χρήσεται τῷ Μέμνησο, πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν διαλεγόμενος, τὴν συνουσιωμένους [μὲν] ἔχουσαν ἀεὶ τοὺς τῶν ὄντων λόγους, καὶ σύμ-
b. φυτον αὐτῇ τὴν τῶν ὄντων ἀλήθειαν· ἀτονοῦσαν δὲ

timo ſtudio non adhibito, iis potiri poterunt. Fit etiam fere, ut externis quoque bonis fruſtrentur; nempe quoniam non iis ſolis toti occupati ſunt, ſed aliquo modo ſua etiam bona deſiderant, neque toto pectore quidvis & facere & perpeti propter adeptionem iſtorum volunt, retrahente verecundia quadam. Et eſt quidem talis vita minus prava, quam ejus qui unice rebus externis incumbit; laborioſior illa tamen, atque inſuavior eſt: etenim, quæ connecti nequeunt, connectere ſtudens, continuo ſecum ipſa pugnat, crebro pœnitet, fruſtratur utrisque dum utraque conſectatur, moleſta utique eſt, minimeque optabilis. Eſt autem obſervatione dignum, quod crebro dehinc Epictetus utatur verbo *Memento*, quo rationis compotem animum compellat, qui rationes quidem rerum ſemper conjunctas ſecum habet, earumque innatam veritatem; ſed aliquando,

δέ ποτε πρὸς τὴν εἰλικρινῆ θέαν, τῷ περισπασμῷ τῆς ἐν αὐτῇ γενεσιουργοῦ δυνάμεως, καὶ διὰ τοῦτο εἰς λήθην ὑποφερομένην, τὴν πάντων αὐτῇ τῶν κακῶν αἰτίαν, καὶ δεομένην τοῦ συνεχῶς ἀκούειν τοῦ Μέμνησο. Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι τηλικούτων ἐφιέμενον οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, οὐ κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐμμέτρου καὶ ἀσυμμέτρου τῷ Μετρίως, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, ἐπὶ τοῦ ἐνδεοῦς, ἐχρήσατο. ὁ γὰρ κίνδυνος τοῦ ἀποπεσεῖν τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἄναλκιν οὐ φῶτα λαμβάνει, κατὰ Πίνδαρον. c.

aliquando, velut deficiente oculorum acie ad ſincere ſpectandum, ob diſtractionem genitricis ſuæ facultatis, in oblivionem ruit, quæ ipſi malorum omnium cauſſa eſt; ideoque opus habet, ut *Memento* illud crebro ei inculcetur. Cum vero *non mediocriter incitatum eſſe oportere* dicit *eum qui tantas res adpetat*, non hoc vult, *non ſupra modum atque immodice*, ſed *non infra modum*, *non minus quam par ſit*, incitatum eſſe oportere. Nam cum periculum ſit, ne tuis propriis bonis excidas; periculum illud certe (ut ait Pindarus) ignavum virum non admittit.

ΚΕΦ. έ.

Εὐθὺς οὖν πάσῃ φαντασίᾳ τραχείᾳ μελέτα ἐπιλέγειν, ὅτι, Φαντασία εἶ, καὶ οὐ πάντως τὸ φαινόμενον. ἔπειτα ἐξέταζε αὐτὴν, καὶ δοκίμαζε τοῖς κανόσιν οἷς ἔχεις· πρώτῳ δὲ τούτῳ καὶ μάλιστα, πότερον περὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἢ περὶ τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. κἂν περί τι τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ᾖ, πρόχειρον ἔστω τὸ, διότι Οὐδὲν πρὸς ἐμέ.

CAP. V. (Nobis Cap. I. sect. 5.)

Statim igitur omni viso aspero responsare stude, ac dicere: Visum es, & nullo modo id quod esse videris. Deinde explora illud, & exige ad eas, quas habes, regulas; & ad hanc primam vel maxime, utrum circa ea versetur quæ in nostra sunt potestate, an circa ea quæ in nostra potestate non sunt. Tum, quodsi circa aliquod eorum versetur, quæ in nostra potestate non sunt, in promtu sit illud: Nihil ad me!

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 43. a. Εἰπὼν, ὅτι χρὴ τὸν μέλλοντα τῶν οἰκείων ἀγαθῶν τυγχάνειν ἄνθρωπον, καὶ τὴν οἰκείαν εὐδαιμονίαν περιποιεῖσθαι, ἀπερίσπαστον ἀπὸ τῶν ἐκτὸς θεῖναι ἑαυτόν· ἐπειδὴ καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἐπιμελομένοις ἐμπίπτουσι πολλάκις φαντασίαι, αἱ μὲν, ὀρεκτικαί τινος τῶν ἐκτὸς, αἱ δὲ ἐκκλιτικαὶ τῶν ἀναιρέτων· διδάσκει, πῶς δεῖ χρώμενον

COMMENTARIVS.

Postquam monuit, eum qui suis potiri bonis, & propriam sibi felicitatem comparare velit, non distrahi oportere rebus externis, cum iis etiam qui sua curant, visa quædam occurrant, quibus impulsi aut rem aliquam externam adpetant, aut ea declinent quæ fugienda videantur: docet, quemadmodum

μενον ταῖς τοιαύταις φαντασίαις ἀβλαβῆ μέ-
νειν ἀπ' αὐτῶν. Τραχείας δὲ τὰς τοιαύτας b.
φαντασίας ἐκάλεσεν, ὡς ἀλόγους καὶ παρ-
οίστρους, καὶ τραχυνούσας ὄντως τὴν ζωὴν τῇ
ἀσυμμετρίᾳ καὶ ἀνωμαλίᾳ τῶν κινήσεων. Ὅπερ
δὲ ἐν τοῖς ἑξῆς σαφέστερον παραινεῖ, τὸ μὴ
συναρπάζεσθαι εὐθὺς ὑπὸ τῆς ἐμπιπτούσης
φαντασίας, ἢ ὀρεκτικῆς, ἢ ἐκκλιτικῆς, τοῦτο
καὶ νῦν λέγει· ὅτι χρὴ πρὸς αὐτὴν κινηθεῖ-
σαν εὐθὺς ἀνθίστασθαι, καὶ τέως τὴν σφοδρό-
τητα αὐτῆς ἐκλύειν, διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ φαν-
τασίαν εἶναι. Αἱ δὲ φαντασίαι, ποτὲ μὲν c.
ἀληθῶν εἰσιν ἀνατυπωτικαὶ, καὶ ἀληθῶς ἐπω-
φελῶν ἢ ἡδέων· ποτὲ δὲ διακενῆς ὀνειροπολοῦ-
σιν. Αὐτῷ τε οὖν τούτῳ τῷ διατεθῆναι εὐθὺς,
ὅτι οὐ πάντως τοιοῦτόν ἐστι τὸ φαντα-
στὸν, οἷον φαντάζεται, χαλᾶται τὸ σύν-
τονον τῆς φαντασίας, ὥστε μὴ παρεμποδίζειν
τὴν τοῦ λόγου κρίσιν· ἢν εὐθὺς μετὰ τὸ γα-
λυνιασθῆναι τὴν φαντασίαν, καὶ τῆς τραχύτη-

admodum his utendum ſit, ne ea nobis noceant. *Aſpera* vero talia *viſa* adpellat; utpote quæ præter rationem veluti oeſtro agitent hominem, & immoderatis & perturbatis commotionibus vere exaſperent vitam. Quod autem in iis quæ ſequuntur apertius monet, ne ſtatim ſequamur quodvis viſum, ſive ad adpetendum ſive ad declinandum nos movens, idem nunc quoque dicit: ſtatim ei, ubi excitatum fuerit, eſſe reſiſtendum, ejusque impetum inhibendum, cogitando, *Viſum id eſſe.* Viſa autem, alia quidem, res veras, vereque utiles & jucundas repræſentant; alia vero, inania ſimulacra ceu ſomnia nobis objiciunt. Hac ipſa igitur cogitatione laxatur viſi contentio, cum ſtatim opponimus, *rem non eſſe talem, qualis eſſe videatur:* quo fit, ut rationis judicium non impediatur, quod judicium, cum primum viſi tempeſtas remiſerit, aſperitate

τος ἀπαλλαγῆναι, παραινεῖ προσάγειν εἰς ἀκρι-
βῆ διάθεσιν τοῦ φανταστοῦ. Πολλοὶ δέ εἰσι
τῶν τοιούτων κριτικοὶ κανόνες· οἱ μέν, ἀπ'
p. 44. a. αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν φαντασιῶν λαμβανόμε-
νοι· πότερον εἰς ψυχικὸν ἀγαθὸν, ἢ σωματι-
κὸν, ἢ τι τῶν ἐκτὸς ἀναφέρονται· καὶ, πότε-
ρον εἰς ὠφέλειάν τινα τείνουσιν, ἢ πρὸς ἡδονὴν
μόνον· ἔτι δὲ καὶ, εἰ δυνατὰ ὅλως, ἢ ἀδύνα-
τα. ἔστι δέ τις κανὼν, καὶ ἀπὸ τῆς περὶ αὐ-
τὰ κρίσεως καὶ σπουδῆς τῶν ἐμφρόνων τε καὶ
ἀφρόνων ἀνθρώπων· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἀπὸ τῆς
θείας κρίσεως. ὅπερ γὰρ ἀρεστὸν δοκεῖ θεῷ
καὶ τοῖς ἔμφροσιν ἀνθρώποις, τοῦτο ἂν εἴη
b. σπουδῆς ἄξιον τῷ σωθησομένῳ· τὰ δὲ ἀπαρε-
στὰ ἐκείνοις, φευκτέα. οὐδεὶς γὰρ ἀνόητος οὕ-
τως ἢ ἐμπαθής ἐστιν, ὡς οἰηθῆναι τὴν ἀκολα-
σίαν ἢ τὴν ἀδικίαν ἀρέσκειν θεῷ. Πολλῶν οὖν
ὄντων κανόνων κριτικῶν τῆς τῶν φανταζομένων
ἡμῖν διαφορᾶς, εἷς ἐστιν ἀνθρώπων ὡς ἀνθρώ-
πων

ritate imminuta, ad rem illam conſiderandam monet eſſe adhibendum. *Regulæ* autem viſa judicandi ſunt multæ: quæ ſumuntur partim a natura viſorum; an ſcilicet ad animi, ad corporis, ad fortunæve bona pertineant? item, ad utilitatemne aliquam, an ad voluptatem ſolam referantur? denique, ſintne res poſſibiles omnino, nec-ne? Eſt vero alia regula, deſumta a judicio & ſtudio circa res easdem hominum, cum prudentium, tum imprudentium; atque etiam magis, a divino judicio. Quidquid enim Deo & cordatis hominibus probatur; in eo utique eſt ſuæ ſalutis ſtudioſo elaborandum: quod illis non probatur, id eidem fugiendum. Nemo enim adeo eſt aut amens, aut ſuarum cupiditatum amans, ut exiſtimet laſciviam aut injuriam placere Deo. Cum igitur multæ ſint regulæ, quibus viſorum noſtrorum diſcrimina dijudicentur; una eſt hominum propria, quatenus homines

πων ἴδιος, ᾧ κοινῶς ἐπὶ πάντων ἡμᾶς δεῖ χρῆσθαι· οὗτος ὁ ἀπὸ τῆς τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν διακρίσεως. εἰ γὰρ τῶν μὴ ἐφ' c.
ἡμῖν ἐστί τι τῶν φανταζομένων ἢ ὀρεκτῶν ἢ ἐκκλιτῶν, καλῶς ἔχει γινώσκειν τε καὶ ἐπιλέγειν εὐθὺς, ὅτι τοῦτο οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. οὔτε γὰρ ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν ἡμέτερον εἶναί τι δύναται, μὴ ἐφ' ἡμῖν ὄν, διὰ τὸ εἰδοποιὸν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας αὐτεξούσιον. ὅλως γὰρ ὑποστᾶσα τοιαύτη φύσις ἐν τοῖς οὖσι, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἑαυτῆς καὶ τὸ κακὸν αὐθαίρετον ἔχειν ἔμελλεν.

mines ſunt, qua nobis peræque in omnibus eſt utendum: illam dico, quæ pendet a diviſione *rerum quæ in noſtra ſunt poteſtate, quæve non ſunt.* Nam ſi res, cujus viſum nobis offertur, ſive ut adpetendæ, ſive ut declinandæ, non in noſtra poteſtate eſt, rectum erit ut intelligamus, ſtatimque dicamus, *nihil eam ad nos adtinere.* Nam cum noſtri arbitrii non ſit, neque bonum neque malum noſtrum eſſe poteſt, quoniam liberum arbitrium propria eſt naturæ humanæ prærogativa. Omnino enim, cum talis natura in natura rerum exſtiterit, fieri aliter non potuit, quin in ipſius arbitrio & bonum ipſius & malum eſſet poſitum.

p. 45. a. ΚΕΦ. ϛ′ καὶ ζ′.

Μέμνησο, ὅτι ὀρέξεως ἐπαγγελία, ἐπιτυχίαν οὐ ὀρέγῃ· ἐκκλίσεως ἐπαγγελία, τὸ μὴ περιπεσεῖν ἐκείνῳ ὃ ἐκκλίνεται· καὶ ὁ μὲν ἐν ὀρέξει ἀποτυγχάνων, ἀτυχής· ὁ δὲ ἐν ἐκκλίσει περιπίπτων, δυστυχής. ἂν μὲν οὖν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπὶ σοί· οὐδενὶ, ὧν ἐκκλίνεις, περιπεσῇ. νόσον δ' ἂν ἐκκλίνῃς, ἢ θάνατον, ἢ πενίαν, δυστυχήσεις. Ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ
b. τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν· τὴν ὄρεξιν δὲ παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄνελε. ἄν τε γὰρ ὀρέγῃ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν τινὸς, ἀτυχεῖν ἀνάγκη· τῶν τε ἐφ' ἡμῖν, ὅσων ὀρέγεσθαι καλὸν ἂν, οὐδὲν οὐδέπω σοι πάρεστι. μόνῳ δὲ τῷ ὁρμᾷν καὶ ἀφορμᾷν χρῶ, πούφως μέν τοι, καὶ μεθ' ὑπεξαιρέσεως, καὶ ἀνειμένως.

CAP. VI. & VII. (Nobis Cap. II.)

Memento, adpetitionis profeſſionem eſſe adeptionem ejus quod adpetas; declinationis profeſſionem, non incidere in id quod declinetur: & eſſe eum, quem adpetitio fruſtratur, infortunatum; qui vero in id incidit quod declinat, eſſe miſerum. Quodſi itaque ea ſola declinaveris, quæ in tua poteſtate ſunt, quæ nempe ex his contra naturam ſunt; in nihil eorum, quæ declinas, incides. At morbum ſi declinaveris, aut mortem, aut paupertatem, miſer eris. Auſer igitur declinationem ab iis omnibus quæ in noſtra non ſunt poteſtate, eamque transfer ad res noſtræ poteſtati ſubjectas, quæ quidem ex his contra naturam ſunt: adpetitionem vero prorſus in præſens tolle. Nam ſi eorum quidquam, quæ in poteſtate non ſunt noſtra, adpetis, infortunatum te eſſe neceſſe eſt: eorum vero, quæ in noſtra ſunt poteſtate, quæ adpetere pulcrum foret honeſtumque, nihil adhuc quidem tibi adeſt. Solis autem agendi aut non agendi conſiliis impetuque utere, leviter tamen, & cum exceptione, & remiſſe.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο συνεχὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐστιν, ἀπό- c.
δειξιν ἐπέχον τοῦ, τὰ φανταζόμενα ὀρεκτὰ, εἰ μὲν τῷ ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν κανονίζοιντο, ἐπιτυχεῖς καὶ μακαρίους ποιεῖν· εἰ δὲ μή, ἀτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς, καὶ κακοδαίμονας. Καὶ διορίζει πρῶτον, τίνας μὲν ἐπιτυχεῖς καὶ εὐτυχεῖς καλοῦμεν, τίνας δὲ ἀτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς· καὶ ὅτι τῆς μὲν ὀρέξεως τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ τέλος ἐστὶ τὸ τυχεῖν οὗ ὀρέγεται, ἐκκλίσεως δὲ τὸ μὴ περιπεσεῖν ἐκείνῳ ᾧ ἂν φύγῃς. καὶ ἔστιν εὐτυχὲς τοῦτο, τὸ μὴ περιπεσεῖν· ὥσπερ ἀτυχὲς μὲν, τὸ μὴ τυχεῖν τοῦ ὀρεκτοῦ, ὅτι οὐκ ἔτυχε· δυστυ- p. 46.
χὲς δὲ, τὸ τῷ εὐτυχεῖ ἀντικείμενον, τὸ τῷ φευκτῷ περιπεσεῖν· ὅτι ἔτυχε μὲν, ἀλλὰ κακοῦ τινος ἔτυχε. Ταῦτα καλῶς διαστήσας, ἐπάγει τὰ ἑξῆς· ὅτι, ἂν μὲν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ

COMMENTARIVS.

Hoc quoque Caput cum eo, quod antecessit, cohæret: quo demonstrat, ea quæ adpetenda videantur, si adhibeamus regulam rerum quæ nostri aut alieni juris sunt, facere nos votorum compotes & beatos; sin minus, voti impotes & calamitosos. Ac primum explicat, quosnam voti compotes & fortunatos dicamus, quos infortunatos & calamitosos: docetque, *adpetitionis professionem & propositum* esse, consequi id quod adpetatur; *declinationis*, non incidere in id quod declines: & esse hoc fortunatum, non incidere; sicut *infortunatum* sit, non consequi rem expetitam, hoc ipso quod non consecutus sis; *calamitosum* vero, fortunato contrarium, incidere in id quod fugias; cum scilicet consecutus quidem es aliquid, sed malum es consecutus. His probe distinctis, subiicit deinde: *si ea sola declines, quæ repu-*

τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐπί σοι, οἷον ἀκολασίας, καὶ ἀδικίας, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ ἐπί σοί ἐστι τὸ ἐκκλῖναι, οὐδενὶ ὢν ἐκκλίνεις περιπεσῇ. ὥστε οὐδέποτε δυστυχήσεις. νόσον δὲ, ἢ πενίαν, ἤ τι τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν
b. ἐὰν ἐκκλίνῃς, ἐπειδὴ μὴ ἔστιν ἐπί σοι τὸ ταύτας ἀποφεύγειν, ἀνάγκη δήποτε περιπεσεῖν, καὶ δυστυχῆ γενέσθαι. ὁμοίως δὲ κἂν ὀρέγῃ τῶν οὐκ ἐπί σοι, ἀτυχεῖν πολλάκις ἀνάγκη, τοῦ ὀρεκτοῦ μὴ τυγχάνοντα. Εἰ δὲ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἡ ὄρεξις καὶ ἡ ἔκκλισις γίνεται, οὔτε ἀτυχεῖν οὔτε δυστυχεῖν ποτε συμβήσεται, ἀλλ'
c. ἀεὶ εὐτυχεῖν καὶ ἐπιτυγχάνειν. Καὶ ἔστιν ἡ συναγωγὴ τοῦ λόγου τοιαύτη· Ὁ ἐν τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν τιθεὶς, καὶ τῶν ὀρεκτῶν ἀποτυγχάνει πολλάκις, καὶ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτει, ὡς ἐπ' ἄλλοις οὔσης τῆς ἐξουσίας αὐτῶν. ὁ δὲ τοιοῦτος ἀτυχὴς

repugnant naturæ & in tua sunt poteſtate, cujusmodi ſunt intemperantia, injuria, & id genus alia, quæ vitare tui eſt arbitrii; *fore ut in nihil eorum incidas:* adeoque nec calamitoſum unquam fore. *Morbum autem, aut paupertatem*, aut aliquid aliud quod noſtri arbitrii non eſt, *ſi declines;* quia penes te non ſit iſta effugere, neceſſe eſſe, te aliquando in ea incidere & *infelicem* fieri. Eodemque modo, ſi ea adpetas, quæ tui arbitrii non ſunt; neceſſe eſſe ſæpe fruſtrari, non potitum eo quod deſideres. Si vero adpetitio & declinatio in iis verſetur, quæ in nobis ſita ſunt; numquam fruſtratum iri nos, nunquam calamitatem ſubituros, ſed ſemper fortunatos fore, votorumque compotes. Et eſt rationis concluſio hujusmodi: Qui in rebus in noſtra poteſtate non ſitis adpetitionem & declinationem collocat, is & rebus deſideratis ſæpe fruſtratur, & in eas incidit quas declinat, propterea quod eæ in aliorum poteſtate ſunt: talem autem hominem infortunatum

χής τε καὶ δυστυχὴς ὠμολόγηται. ὥστε καὶ ἄθλιος, καὶ κακοδαίμων.

Καὶ ὅρα, ὅπως Σωκρατικὸς ὁ λόγος καὶ συγκαταβατικὸς, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν σπουδαζομένων ἡμῖν μετάγων ἐπὶ τὸ κάλλιον. πάντες γὰρ καὶ οἱ σπουδαίως καὶ οἱ μοχθηρῶς ζῶντες, ἐν τούτῳ τίθενται τὴν εὐδαιμονίαν, ἐν τῷ τῶν μὲν ὀρεκτῶν αὐτοῖς καὶ ἐφετῶν τυγχάνειν, τοῖς δὲ ἀναιρέτοις καὶ φευκτοῖς μὴ περιπίπτειν. διαφέρουσι δὲ, ὅτι οἱ μὲν σπουδαῖοι τῶν ὄντως καὶ εἰλικρινῶς ἀγαθῶν καὶ ὠφελίμων ὀρέγονται, καὶ ἐκκλίνουσι τὰ ὄντως βλαβερὰ καὶ κακά· τοῦ λόγου ὄντος ἐν αὐτοῖς τοῦ κρίνοντος, καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων συνειθισμένων αὐτοῖς ἕπεσθαι τῷ λόγῳ, καὶ ἡδέα νομίζειν τὰ τῷ λόγῳ δοκοῦντα τοιαῦτα. οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τὸν μὲν λόγον ἀνεπιμέλητον ἔχοντες, τὰς δὲ ἀλόγους ὀρέξεις ὑπὸ συνεχοῦς κινήσεως γεγυμνασμένας, τῷ ἡδεῖ τὰ ὀρεκτὰ κρίνουσιν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ ὠφελίμῳ· καὶ ἡδοναῖς περιπίπτουσι πολλά-

p. 47. a.

b.

natum & calamitoſum eſſe conſtat: adeoque & miſerum & infelicem.

Vide autem, quam Socratica hæc ratio ſit, & ad captum auditorum adcommodata; qua ab eis ipſis rebus, quibus ſtudemus, ad res meliores & pulcriores transducimur. Nam omnes, tam boni, quam mali, felicitatem in eo collocant, ſi & optatis ſuis fruantur, & ea quæ oderunt effugiant. In eo autem differunt, quod viri boni vera & ſincera bona atque commoda expetunt, & vere mala atque incommoda averſantur: nam ratio eſt, quæ in eis judicet, & brutæ adpetitiones eorum adſueſactæ ſunt ut rationi pareant, jucundaque exiſtiment ea quæ ratio probarit. Vulgus autem hominum, quod & rationem neglectam habet, & brutas adpetitiones ob continentem motum exercitatas, voluptate res adpetendas metitur, non utilitate; & in voluptates incidit

πολλάκις ταῖς τῷ λυπηρῷ παραπλησίως κεκραμέναις, διὰ τὸ μηδὲ ἡδοναὶς εἶναι κυρίως αὐτὰς, ἀλλ' εἴδωλον σκιάς τινας ἡδονῶν καὶ παραχρώσεις. πάντες δὲ ὅμως, ὅπερ εἶπον, ἐν τούτῳ τίθενται τὴν εὐτυχίαν τε καὶ ἐπιτυχίαν, ἐν τῷ τῶν αἱρετῶν τυγχάνειν, μὴ πειρᾶσθαι δὲ
c. τῶν φευκτῶν. Ὑποδείκνυσιν οὖν ὁ λόγος οὗτος καὶ τοῖς μοχθηροῖς, ὡς, εἰ βούλοιντο μήτε ὀρεγόμενοι ἀποτυγχάνειν, μήτε ἐκκλίνοντες περιπίπτειν, ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὰ ὠφελοῦντα, αἱρετὰ, καὶ τὰ βλάπτοντα, φευκτὰ τίθεσθαι. τῶν μὲν γὰρ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὀρεγομένους, καὶ ἐκκλίνοντας ἐκεῖνα, καὶ ἀτυχεῖν ἀνάγκη αὐτοὺς καὶ δυστυχεῖν· ὅπερ φευκτὸν καὶ ἐκείνοις ἐστίν.

Ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ τὰ
p. 48. παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν. νόσον μὲν γὰρ
a. ἢ πενίαν ἂν ἐκκλίνῃς· ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τελέως τὸ ταῦτα ἐκφεύγειν· (κἂν γὰρ ἔχωμέν

incidit ſæpe moleſtiis non adeo diſſimiles, quoniam ne voluptates quidem illæ proprie ſunt, ſed velut umbræ quædam voluptatum & ſimulacra. At omnes tamen, ut dixi, felicitatem & votorum finem in adeptione deſideratarum rerum ponunt, & in evitatione fugiendarum. Præceptio igitur hæc etiam improbis demonſtrat, ſi neque adpetendo fruſtrari, neque declinando impingere velint, res adpetendas in eis ponendas eſſe, quæ & in nobis poſitæ & utiles ſint; fugiendas, in eis quæ & in nobis poſitæ & noxiæ. Nam ſi ea deſiderarint aut declinarint, quæ in noſtra non ſunt poteſtate poſita, & fruſtrari eos neceſſe eſſe, & ſubire calamitatem: quod & ipſi fugiendum eſſe cenſeant.

Aufer igitur declinationem ab omnibus iis quæ in nobis ſita non ſunt, & in ea transfer, quæ & naturæ repugnant & in noſtra poteſtate ſunt. Nam *morbum* quidem *aut paupertatem ſi declines;* quia non plane penes nos eſt effugere talia, (etſi enim

ἔχωμέν τινα δύναμιν συντελοῦσάν ποτε πρὸς τὴν ἀποφυγήν, ἀλλ' οὔτε ἀεὶ οὔτε τὸ ὅλον ἰσχύει·) διὸ δυστυχεῖν ἀνάγκη, περιπίπτοντας ἐκείνοις ἃ ἐκκλίνομεν. ἐὰν δὲ πεισθέντες αὐτῷ, τὴν ἔκκλισιν μεταθῶμεν εἰς τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐκκλίνειν τὰς ψευδεῖς περὶ τῶν ὄντων ὑπολήψεις, καὶ τὰ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν διαγωγὴν τὴν τῷ λόγῳ πρέπουσαν ἐμποδίζοντα· ἐφ' ἡμῖν ὄντος τοῦ ἐκφυγεῖν τὰ τοιαῦτα, διότι ἐκκλίσεως μόνης δεόμεθα τῆς ἐφ' ἡμῖν οὔσης, οὐ περιπεσούμεθά ποτε οἷς ἐκκλίνομεν. b.

Ἀλλὰ ταῦτα μέν, δῆλα. Πῶς δὲ πᾶσαν ὄρεξιν ἀνελεῖν παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος παρακελεύεται; Τὸ μὲν γὰρ τὴν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄρεξιν ἀνελεῖν, πρόδηλον ἔχει τὴν ὠφέλειαν· ὅτι μὴ τυγχάνοντες μὲν, ἀτυχεῖς ἐσόμεθα, καὶ ἀηδῶς ζήσομεν· κἂν τύχωμεν δέ ποτε,

enim facultatem quandam habemus, quæ ad ea effugienda nonnunquam aliquid confert; tamen ea neque ſemper valet, nec ſatis virium habet) ideo neceſſe erit nos calamitatem ſubire, incidentes in ea quæ declinamus. Sin Epicteto paruerimus, declinationem in ea transferentes, quæ & naturæ repugnant & noſtri ſunt arbitrii; ut declinemus falſas de rebus opiniones, & ea quæ vitam naturæ ac rationi conſentaneam impediunt; cum penes nos ſit, effugere talia, quoniam ad hoc ſola declinatione egemus, quæ penes nos eſt; numquam incidemus in ea quæ declinamus.

Sed hæc quidem perſpicua ſunt. Quomodo autem jubet omnem *adpetitionem omnino in præſentia tolli?* Nam adpetitionis earum quidem rerum, quæ noſtri arbitrii non ſunt, ſublatio, evidentem habet utilitatem; quia eas res non conſecuti, infelices erimus, & moleſte vivemus, &, quamvis eas aliquando

ποτε, οὔτε ὠφελίμου ἡμῖν οὔτε οἰκείου τυγχάνομεν ἀγαθοῦ. ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν τὴν ὄρεξιν διὰ τίνα αἰτίαν ἀποκωλύει; ὅτι, φησὶ, τούτων, ὧν ὀρέγεσθαι καλὸν, οὐδὲν οὔπω σοι πάρεστι. Καίτοι εἰ παρῆν, οὐκ ἔτι τάχα τοῦ ὀρεχθῆναι καιρὸς ἦν. καὶ γὰρ ἔκτασις τοῦ ὀρεγομένου ἡ ὄρεξις ἐπὶ τὸ ὀρεκτὸν, ὡς οὐ παρόντος. τίς δ' ἂν καὶ τύχῃ τοῦ ἀγαθοῦ χωρὶς ὀρέξεως αὐτοῦ; ὅλως δὲ, εἰ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν οὐκ ἐν ταῖς πράξεσιν, ἀλλ' ἐν ταῖς κατὰ φύσιν ὀρέξεσι καὶ ἐκκλίσεσι· πῶς τὴν ὄρεξιν παντελῶς ἀνελεῖν ἐν τῷ παρόντι διακελεύεται; πῶς δὲ δυνατὸν χωρὶς ὀρέξεως διατελεῖν ἄνθρωπον; Δοκεῖ δὲ καὶ ἐναντίον εἶναι τοῦτο τῷ πρὸ ὀλίγου ῥηθέντι, ὅτε ἔλεγε· Τηλικούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν. οὐ γὰρ σωματικὴν κίνησιν ἐνεδείκνυτο, ἀλλὰ τὴν κατὰ προθυ-

c. 49. a.

consequamur, neque utile nobis Bonum, neque proprium bonum consequemur. Cur vero, e contrario, eorum etiam bonorum, *quæ in nostra potestate sita sunt*, adpetitione nos interdicit? *Quia*, inquit, *eorum, quæ adpetere convenit, nihil adhuc tibi adest.* Atqui, si adesset, non amplius fortasse necesse esset adpetere. Est enim adpetitio, extensio ejus qui adpetit versus rem expetitam, ut absentem. Quis vero etiam potiatur bono, nisi id adpetat? Et omnino, si bonum nostrum, non in externis actionibus, sed in adpetitionibus & declinationibus naturæ consentaneis inest; quâ tandem ratione hortatur, ut *in præsentia plane tollamus adpetitionem?* Fieri qui potest, ut homo sine adpetitionibus vivat? Præterea pugnare videtur hoc cum eo, quod paulo ante dictum est, cum diceret: *In tantarum igitur adpetitione rerum, memento te non mediocriter incitatum adgredi eas oportere.* Neque enim de motu corporis loquebatur, sed de

animi

προθυμίαν καὶ ὄρεξιν. Πῶς δὲ καὶ ἔστιν ὁρμᾶν ἄνευ ὀρέξεως; ὀρεχθῆναι γὰρ ἀνάγκη πρότερον, καὶ οὕτως ὁρμῆσαι. Μήποτε οὖν πρὸς τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι ὁ λόγος ἐστὶν, οἷς οὐκ ἀσφαλὲς ὀρέγεσθαι ὅλως πρὸ τοῦ μαθεῖν τίνων ὀρέγεσθαι χρή· ὁρμᾶν δὲ χρὴ καὶ ἀφορμᾶν, κατὰ τὴν ὁρμὴν τὴν τῆς ὀρέξεως καὶ τῆς ἐκκλίσεως προηγουμένην; μήποτε δὲ πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους διαλεγόμενος, οὐ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ὄρεξιν τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀγαθῶν ἀνελεῖν παρακελεύεται, ὡς δοκεῖ λέγειν, ἀλλὰ τὸ σφοδρὸν παραιτεῖται τῆς ὀρέξεως; [οὐ μόνον δὲ τῆς ὀρέξεως,] ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλίσεως, ἣν ἐφιέναι δοκεῖ; καὶ γὰρ ὁρμᾶν καὶ ἀφορμᾶν κούφως καὶ ἀνειμένως παρακελεύεται. δῆλον δὲ, ὅτι ὁρμῶμεν μὲν ὀρεχθέντες, ἀφορμῶμεν δὲ ἐκκλίνοντες. προηγεῖται γὰρ τῆς μὲν ὁρμῆς ἡ ὄρεξις, τῆς δὲ ἀφορμῆς ἡ ἔκκλισις. καὶ ὅταν οὖν πρότερον ἔλεγε, Τηλικούτων

b.

c.

animi ſtudio & adpetitione. Iam quo pacto *impetum capere ad agendum* poſſumus, ſine adpetitione? Adpetere enim prius oporteret; & ſic demum impetum capere. Vide igitur, ne ad ſolos tirones & novitios diſcipulos hæc verba pertineant, quibus *adpetere* minime tutum eſt, priùsquam didicerint quæ ſint adpetenda: ſed *impetu uti, vel proſequi rem* & ab ea abhorrere ſatis eſt, pro eo impetu, qui adpetitionem & declinationem antecedit? Neque vero fortaſſe, quamquam tirones alloquens, omnem prorſus adpetitionem bonorum in noſtra poteſtate poſitorum ſublatam vult, quemadmodum dicere videtur; ſed vehementiam adpetitionis improbat, ut & averſationis, quam permittit. Nam *proſequi rem, & refugere a re leviter & remiſſe*, jubet. Conſtat autem, nos proſequi rem, ubi deſideraverimus; refugere autem, cum declinamus. Nam proſecutionem antecedit adpetitio, fugam declinatio. Quare etiam, cum prius diceret: *In tantarum*

κούτων οὖν ἐφιέμενος, μέμνησο ὅτι οὐ δεῖ μετρίως κεκινημένον ἅπτεσθαι αὐτῶν, οὐ σφοδρὰν ὄρεξιν παρήγγειλεν, ἀλλ' ἅπερ ἐφεξῆς αὐτὸς ἐπάγει, τὰ μὲν ἀφεῖ-
p. 50. ναι παντελῶς, τὰ δὲ ὑπερθέσθαι πρὸς
a. τὸ παρόν.

Τὸ δὲ σφοδρὸν τῆς ὁρμῆς, καὶ τῆς ὀρέξεως, καὶ τῆς ἀφορμῆς, καὶ τῆς ἐκκλίσεως ἐπὶ τῶν παιδευομένων εἰκότως παραιτεῖται, διὰ τὸ μὴ ὑπερπηδᾶν, καὶ ὑπερβάθμιον πόδα τείνειν ὑπὸ προθυμίας περιττοτέρας. τοῦτο γὰρ καὶ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῶν πλείστων ἐκλύει τὸν τόνον, καὶ τὰ σώματα προσδιαφθείρει. καὶ πολλοὶ τοῦτο πεπόνθασιν ἤδη, τῶν ἀκαίρῳ καὶ ἀμέ-
b. τρῳ χρησαμένων προθυμίᾳ πρὸς ἄσκησιν. ὀλίγαι γάρ εἰσι φύσεις, καὶ σωμάτων καὶ ψυχῶν, αἱ ἀθρόως μεταβαίνειν δυνάμεναι ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ εἰλικρινῆ ἀγαθά· ὅπερ Διογένει, καὶ Κράτητι, καὶ Ζήνωνι, καὶ τοῖς τοιούτοις ὑπῆρξεν. οἱ δὲ πολλοὶ, καὶ πίπτειν κατ' ὀλίγον,

tarum adpetitione rerum, memento, non mediocriter incitatum eas adgredi te oportere: non vehementem adpetitionem ſuaſit, ſed ea, quæ ipſe ordine ſubjungit, *quædam prorſus eſſe relinquenda, quædam in aliud tempus differenda.*

Recte vero cavet, ne ii qui erudiuntur, vehementiore impetu & adpetitione, itemque fuga & declinatione utantur, nec nimio ardore modum excedant, & quaſi ſepta tranſiliant. Hoc enim in plerisque & animi vigorem hebetat, & corpora conſumit. Ac multis hoc jam accidit, qui importuno & immodico ſtudio exercitationem morum ſunt adgreſſi. Nam paucæ cum corporum tum animorum naturæ ſunt, quæ ſubito a deterioribus ad meliora transire poſſint. Etenim Diogeni quidem, Crateti, Zenoni, & ſimilibus hoc contigit: plerique vero & labi paulatim, & erigi paula-

γον, καὶ ἐγείρεσθαι κατ' ὀλίγον πεφύκαμεν, κατὰ ψυχὴν, ὥσπερ καὶ κατὰ σῶμα. ἡ γὰρ διὰ τῶν μέσων ὁδὸς βεβαιοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ἐστὶ, τὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν καὶ προθυμίαν συνέχουσα καὶ διακρατοῦσα, καὶ κατ' ὀλίγον προσαύξουσα. Διόπερ ὁρμᾷν καὶ ἀφορμᾷν κούφως καὶ ἀνειμένως, καὶ μεθ' ὑπεξαιρέσεως παρακελεύεται· τοῦτ' ἔστι, μετὰ τοῦ ἐνδιδόναι τι ὀλίγον, καὶ μὴ εἰς ἄκρον ἀποτείνειν τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ὄρεξιν, ἢ τὴν ἔκκλισίν τε καὶ ἀφορμήν. ὁ γὰρ ἐξ ἀναγώγου βίου πρὸς ἐγκράτειαν συνεθιζόμενος, οὐκ εὐθὺς ὤφειλεν ἐπιπηδᾷν τῇ ἄκρᾳ λιτότητι καὶ νηστείᾳ, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ὑπεξαίρειν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν προτέρων· καὶ, ὅπερ ὁ τῶν χρυσῶν ἐπῶν ποιητὴς εἶπεν, Εἴκοντα χρὴ φεύγειν ἀπὸ τῶν τοιούτων. Καὶ ἐπὶ τῶν γνώσεων δὲ, τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι οὐ χρὴ δόγματα εὐθὺς τὰ φαντάσματα ποιεῖσθαι, ἵνα, κἂν δέῃ μεταθέσθαι, εὐηνίως μετατιθῶνται.

a. p. 51. a.

F 3 Ἀλλ'

paulatim ſolemus, tam animis quam corporibus. Via enim media, conſtantior & tutior, animi vim & alacritatem cohibet & moderatur, paulatimque auget. Quapropter *proſequi & fugere leviter & remiſſe*, jubet, *& cum exceptione*; hoc eſt, ſic, ut nonnihil laxetur, & non ad ſummum intendantur adpetitio & impetus, declinatio & fuga. Nam qui a luxurioſa vita ad temperantiam transit, non ſtatim ad ſummam tenuitatem & jejunium proſilire debet, ſed paulatim a priore victu ſubducere ſeſe: &, quod Aureorum carminum auctor monet,

Cedendo molire fugam, ne talia vincant.

In cognitione quoque, ii qui erudiuntur, viſa non ſtatim pro decretis amplecti debent; ut, ſi mutanda ſit forte ſententia, non gravate id faciant.

At

Ἀλλ' εἰ πρὸς ἄμφω κούφως καὶ ἀνειμένως ἔχειν συμφέρει τοὺς παιδευομένους, διὰ τί τὴν μὲν ἔκκλισιν μεταθεῖναι παραινεῖ ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν, τὴν δὲ ὄρεξιν πρὸς τὸ παρὸν παντελῶς ἀναι-
b. ρεῖν; ἢ ὅτι τοὺς ἀρχομένους ἀπὸ μοχθηροτέρας ἀγωγῆς ἐπὶ καλλίονα μεταβαίνειν, χρὴ πρῶτον ἐξεμεῖν τὸν τῆς κακοζωίας ἰόν, καὶ τότε τοῖς τῆς εὐζωίας ἀγαθοῖς τρέφεσθαι; ὃ γὰρ ἐπὶ σωμάτων εἶπεν ὁ θαυμαστὸς Ἱπποκράτης, ὅτι τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὅσῳ ἂν θρέψῃς, μᾶλλον βλάψῃς· τοῦτο πρότερον ἐπὶ ψυχῶν ἐστὶν ἀληθές. ἡ γὰρ προϋπάρχουσα μοχθηρία τὰ προσιόντα χρηστὰ διαφθείρει;
c. ποτὲ μὲν ἀηδῆ νομίζουσα, ποτὲ δὲ βλαβερά. ποτὲ δὲ καὶ ὡς ἀχρήστων ἢ ὡς ἀδυνάτων καταγινώσκουσα, ἅμα μὲν συντονωτέρα γίνεται, καὶ μετὰ πεῖραν, ὡς δοκεῖ, τῶν καλλιόνων καταφρονοῦσα· ἅμα δὲ ἀνιάτως ἴσχει, μηδὲ εἰς ὕστερον, ὅ τι δυνατὸν ἦν ἐνίοτε παθεῖν ὑπὸ τῶν

At vero, ſi in utroque loco leviter ac remiſſe verſari prodeſt ſtudioſis: cur *declinationem in ea, quæ & naturæ repugnant & in noſtra poteſtate ſunt, transferri jubet; adpetitionem vero in præſentia prorſus tolli?* Nempe eo, quod, qui a prava conſuetudine ad meliorem vitæ rationem transire incipiunt, hi primum evomere debent malæ vitæ venenum & tum demum bonæ vitæ cibis ali? Nam quod de corporibus Hippocrates ait, immunda corpora, quo magis alantur, eo magis lædi: id de animis multo magis eſt verum. Etenim prius inhærens improbitas bona oblata corrumpit; dum ea partim moleſta, partim vero nociva exiſtimat, partim ut inutilia & nullam vim habentia aſpernatur. Itaque ſimul viribus augetur, quippe quæ facto experimento (ut quidem ſibi videtur) meliora ſpernat: ſimulque ſit inſanabilis, ita ut ne in poſterum quidem,

ſi

τῶν καλλιόνων λόγων καὶ ἔργων, προσιεμένη αὐτό· ὡς εἴ τις ἐν ἰκτερικῷ πάθει τὸ μέλι πικρὸν νομίσας, μηδὲ γεύσασθαι λοιπὸν ἀνέχοιτο μέλιτος. ὥστε ἡ τάξις ἀπαιτεῖ τῆς εὐαγωγίας καταδοχήν. Ὁ μέντοι λόγος οὗτος καὶ τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι πρὸς τὸ ἄλυπον καὶ ἄφοβον καὶ ἐλεύθερον παρασκευάζει, ἵνα καὶ ἡδέως διάγωσι τὸν βίον, οὗπερ μάλιστα πᾶν ἀντέχεται ζῶον. καὶ ὀρέγεσθαι μὲν καλόν ἐστιν ἀπαθείας, καὶ τῆς κατὰ φύσιν πρεπούσης τῷ λόγῳ διαγωγῆς· τοῖς δὲ ἀρχομένοις ἀγαπητὸν μετριοπαθεῖν, καὶ πίπτειν ἔστιν ὅτε, καὶ πάλιν ἐγείρεσθαι. τοῖς οὖν τοιούτοις οὐκ ἐφικτὰ τέως· ἐκεῖνά ἐστιν, ὧν ὀρέγεσθαι καλόν. τοῦτο γάρ ἐστι, τὸ, Οὔπω σοι πάρεστιν. ὀρεγομένους οὖν τῶν τέως μὴ ἐφικτῶν, καὶ λυπεῖσθαι, καὶ ἀτυχεῖν ἀνάγκη, καὶ ἀτονεῖν καὶ ἀπαγορεύειν ἐνίοτε. πάν- p. 52. a. b.

ſi quam adhuc vim ad eam corrigendam meliora præcepta exemplaque habere poſſent, illam vim admittat. Perinde ac ſi quis, in morbo regio mel amarum ratus, poſt etiam id guſtare recuſet. Itaque ordo poſtulat, ut prius recta diſciplina admittatur. Attamen hoc præceptum eos etiam, qui erudiri incipiunt, præparat ad animum triſtitia timoreque vacuum & liberum præſtandum, ut jucundam agant vitam, quam omne animal cum primis conſectatur. Etſi adpetere quidem convenit vacuitatem a perturbationibus omnibus, & vitam naturæ ac rationi conſentaneam: at incipientibus tamen ſatis ſit, moderari perturbationes, & cadere interdum, rurſusque ſurgere. Tales igitur homines ea, quæ adpetere convenit, nondum valent conſequi. Hoc enim verba illa volunt: *Nondum tibi adeſt.* Si enim ea deſideraris, quæ ſupra vires tuas ſunt; & dolere te & *fruſtrari neceſſe erit*, interdum etiam remolleſcere, & animum deſpondere.

τη δὲ πάντως οἱ τῶν μειζόνων ἀσυμμέτρως ἐρεγόμενοι, τῶν συμμέτρων καταφρονοῦσι, καὶ περιπτύουσιν αὐτὰ, πρὸς τὰ μείζονα παραβάλλοντες· καίτοι ἀδύνατον, πρὸ τῶν μικρῶν, φασὶ, τῶν μεγάλων μεταλαχεῖν, καὶ πρὸ τῶν συμμέτρων ἡμῖν ἐντὸς τῶν μειζόνων γενέσθαι.

dere. Omnino vero, qui majora ſuis viribus deſiderant, hi ſibi apta contemnunt, & cum majoribus collata aſpernantur. Neque vero magnis ante parva (ut in proverbio eſt) potiri licet; neque ante ea quæ commoderata nobis ſunt, ad majora penetrare.

ΚΕΦ. ή.

c. Ἐφ' ἑκάστου τῶν ψυχαγωγούντων, ἢ χρείαν παρεχόντων, ἢ στεργομένων, μέμνησο ἐπιλέγειν, ὁποῖόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν σμικροτάτων ἀρξάμενος· ἂν χύτραν στέργῃς, ὅτι, Χύτραν στέργω· κατεαγείσης γὰρ αὐτῆς, οὐ ταραχθήσῃ. ἂν παιδίον σαυτοῦ καταφιλῇς, ἢ γυναῖκα, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖς· ἀποθανόντος γὰρ, οὐ ταραχθήσῃ.

CAP. VIII. (Nobis Cap. III.)

Singulis in rebus, quæ vel animum oblectant, vel uſum præſtant, vel diliguntur, memento conceptis verbis ſubjicere, qualis ſit earum quæque, a minutiſſimis exorſus. Si ollam diligis, dic, Ollam diligo: ſic enim, ea confracta, non conturbaberis. Cum filiolum tuum oſcularis, aut uxorem, dic, hominem te oſculari; ſic, eo mortuo, non conturbaberis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 53. a.

Διελὼν τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· καὶ εἰπὼν, ὅτι τὰ μὲν, ἴδια χρὴ νομίζειν, τὰ δὲ, ἀλλότρια, καὶ ὅπως δεῖ τοῖς ἐφ' ἡμῖν προσφέρεσθαί τινα, καὶ ἐκκλίνειν μὲν τὰ παρὰ φύσιν, τὴν δὲ ὄρεξιν πρὸς τὸ παρὸν ἐπέχειν, δι' ἃς εἶπον ἴσως αἰτίας· ἐπειδὴ καὶ τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀνάγκη χρῆσθαι πολλάκις, διδάσκει, ἵνα, κἂν μή ἐστιν ἐφ' ἡμῖν, ἀταράχως ὅμως καὶ ἀλύπως ἐν τούτοις ἀναστρεφώμεθα. Διαιρεῖ δὲ τὸ οὐκ ἐφ' ἡμῖν τριχῇ· εἴς τε τὰ ἡδονὴν παρ- b.
εχόμενα ψιλὴν χωρὶς ὠφελείας· τοιαῦτα γὰρ τὰ ψυχαγωγοῦντα ἐστί· καὶ εἰς τὰ χρειώδη καὶ ὠφέλιμα· καὶ εἰς τὰ δι' οἰκειότητα στεργόμενα, κἂν μὴ χρείαν ἢ ὠφέλειαν παρέχηται. ταῦτα γὰρ τὰ τρία, ἡδονή, καὶ χρεία, καὶ φύσεως ἀναγκαία στοργὴ, προσηλοῖ τὴν

COMMENTARIVS.

Poſtquam ea diviſit quæ in noſtra poteſtate ſunt, aut non ſunt, quorum illa propria, hæc aliena putanda; & quo pacto tractanda ſint, edocuit; declinanda ſcilicet repugnantia naturæ, adpetitionem vero in præſentia cohibendam, ob eas fortaſſe cauſſas quas dixi: nunc, quoniam iis etiam, quæ in poteſtate noſtra non ſunt, ſæpe utendum eſt, docet, quo pacto in his, quamquam in noſtra poteſtate non poſitis, tamen ita verſari poſſimus, ut perturbatione & moleſtia vacemus. Trifariam autem partitur ea quæ in noſtra poteſtate non ſita ſunt: in ea, quæ nudam voluptatem præbent abſque utilitate; talia enim ſunt, quæ dicit *oblectantia animum*: in *res uſum præſtantes* & fructuoſas: denique in ea, quæ ob conſuetudinem aliquam & adfectionem *diliguntur*, etſi neque utilia neque fructuoſa ſunt. Nam hæc tria, voluptas, utilitas, & naturalis quædam ac neceſſaria caritas, mortaſibus

ψυχὴν τῇ ἀνητῇ δυσχερείᾳ. Ψυχαγωγοῦνται δὲ ἄλλοι ἄλλοις· οἱ μὲν, τραγῳδίαις καὶ κωμῳδίαις· οἱ δὲ, ἀγῶσιν ἀθλητικοῖς
c. ἢ ἱππικοῖς, ἢ τοῖς τοιούτοις· οἱ δὲ ὀρχησταῖς, καὶ θαυματοποιοῖς, καὶ μίμοις, καὶ γελοίοις, καὶ οἱ μὲν, θεάμασι τερπνοῖς· ἢ φυσικοῖς, ὡς οἱ τῶν ταώνων ἢ ὀρνέων τὰ κάλλη τεθηπότες, ἢ λειμῶνας καὶ ἄλση, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἢ τεχνικοῖς, ὡς οἱ περὶ γραφὰς, καὶ ἀνδριάντας, καὶ οἰκοδομὰς, καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν τὰ κάλλη ἐσπουδακότες· οἱ δὲ, τοῖς
p. 54. ἐν ἀκοῇ καλοῖς ἐκδεδομένοι, ὡς οἱ τὰς καλὰς a. φωνὰς καὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων τοὺς ἤχους ἀσπαζόμενοι, καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ ταῖς ἱστορίαις καὶ τοῖς μυθικοῖς διηγήμασιν ὡς ἡδέσι χαίροντες· ψυχαγωγεῖ γὰρ καὶ ταῦτα ἡμᾶς· διὸ καὶ ἐκ παίδων φιλόμυθοι τυγχάνομεν ἅπαντες. Καὶ τὰ χρειώδη δὲ, διάφορα ἐστί· τὰ μὲν, εἰς ψυχικὴν ὠφέλειαν τείνοντα, ὡς διδάσκαλος, καὶ ἀγαθοὶ ἑταῖροι, καὶ βιβλία παιδευτικὰ, καὶ τὰ τοιαῦ-

libus difficultatibus adfigunt animum. *Delectantur* autem alii aliis rebus: nonnulli tragœdiis & comœdiis; nonnulli pugilum certaminibus, aut ludis Circenſibus, rebusve ſimilibus; alii ſaltatoribus, præſtigiatoribus, mimis, ridiculis. Tum alii ſpectaculis jucundis; hisque vel naturalibus, ut qui pavonum & gallinarum elegantiam, pratorumve viriditatem, aut nemorum amœnitatem admirantur; vel artificioſis, ut qui picturis, ſtatuis, ædificiis, aut aliarum artium pulcritudini ſtudent. Alii, aurium dediti voluptatibus, partim pulcris vocibus & Muſicorum inſtrumentorum ſonis capiuntur; partim vero majorem etiam voluptatem capiunt, hiſtoriis & fabuloſis narrationibus (id quod a puero nobis inſitum eſt) deliniri ſoliti. Sunt vero & res *uſum præſtantes* non unius generis. Alia enim ſunt animis utilia; ut magiſtri, boni ſodales, libri eruditi, & ſimilia: alia corpori-

τοιαῦτα· τὰ δὲ, εἰς σῶμα, ὡς τροφαὶ, καὶ b.
ἀμπεχόναι, καὶ γυμνάσια· τὰ δὲ, εἰς τὰ
ἐκτὸς, οἷον δυναστεῖαι, καὶ κτήματα, καὶ
χρήματα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Στέργεται
δὲ δι' οἰκειότητα, κἂν τύχῃ μηδεμίαν χρείαν
παρεχόμενα, τέκνα, γαμεταὶ, συγγενεῖς, φί-
λοι, πολῖται. Ἐπὶ πάντων οὖν φησὶ τῶν τοι-
ούτων· Ἀναμιμνήσκου καὶ προχειρίζου τὴν φύ-
σιν αὐτῶν, ὁποία τις ἐστὶν, ὅτι φθαρτὴ, ὅτι
εὐαφαίρετος, ὅτι οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἡ γὰρ συνεχὴς c.
τῆς τούτων φύσεως ἀνάμνησις, μελέτη τῆς
ἀφαιρέσεως αὐτῶν ἐστιν· ἡ δὲ μελέτη, συνή-
θειάν τινα ποιοῦσα, οὐ συγχωρεῖ προσπιπτόν-
των αὐτῶν λυπεῖσθαι. ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλ-
λοις τὰ συνήθη φορητά ἐστι καὶ τῷ σώματι
καὶ τῇ ψυχῇ, κἂν πάνυ δυσχερῆ τυγχάνῃ.

Καλῶς δὲ καὶνταῦθα καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς παρ-
αινεῖ, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄρχεσθαι· καὶ
οὐ τῶν μικρῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῶν μικρο-
τάτων, ἵνα μὴ, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐν πί-
θῳ τὴν κεραμείαν μελετῶμεν. ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ
τῶν

poribus; ut cibi, veſtes, exercitationes: alia ſunt rerum externarum; ut principatus, prædia, & quæ ſunt ejusdem generis. *Diliguntur* vero ob naturalem aliquam conjunctionem, etſi nullum præbeant uſum, liberi, uxores, cognati, amici, cives. Horum igitur omnium, inquit, recordare, & in promtu habeto *qualis ſit eorum natura*; nempe mortalis, ereptu facilis, non arbitrii noſtri. Nam perpetua naturæ horum recordatio, ereptionis eorum eſt meditatio: quæ, ubi adſueveris, te, cum illa inciderit, perturbari non ſinet: ſicut & alia conſueta, quantumvis gravia, & corporibus & animis tolerabilia fiunt.

Recte autem & hic & in iis quæ ſequuntur monet, a parvis, atque adeo *a minimis eſſe incipiendum*; ne, ut proverbio dicitur, figlinam a dolio auſpicemur. Nam qui majora initio

τῶν μειζόνων ἀρχόμενος, ἡττᾶται ῥᾳδίως καὶ
p. 55. a. ἀτυχεῖ καὶ ἀτονῶν, ἀσθενέστερος γίνεται, καὶ
ἀπογινώσκει· ὁ δὲ τοῖς μικροτάτοις εὐθὺς ἐπι-
χειρῶν, ἅπαξ ἰσχυρότερος πάντως ἐφ' ὁσονοῦν
γίνεται, καὶ θαῤῥαλεώτερος, καὶ καλλίων οὐ
πρότερον ἦν· ὥστε τῶν μὲν ἴσων ῥᾳδίως κρα-
τεῖν, ἀσφαλέστερον δὲ ἤδη πρὸς τοῖς ὀλίγῳ
μείζοσιν ἐπιτίθεσθαι. Ὁ γὰρ τετράκις τῆς ἡμέ-
ρας ἐσθίων, ἐὰν εὐθὺς νηστεύειν ὅλην τὴν ἡμέ-
ραν ἐπιχειρήσῃ, καὶ τὸ σῶμα τῇ αὐθρόᾳ με-
b. ταβολῇ ταράσσει, καὶ αὐτὸς ἐπιπόνως καὶ ἀη-
δῶς διάγει. διὸ καὶ ἐπισφαλὴς καὶ ἀβέβαιος
ἡ τοιαύτη προκοπὴ γίνεται. εἰ δὲ ἀντὶ τοῦ
τετράκις μεταλάβῃ τέως τρίτον ἐσθίειν, καὶ
τοῦτο συνεθισθῇ, ῥᾳδίως ἐπὶ τὸ δὶς, καὶ ἔτι
εὐκολώτερον ἐπὶ τὸ ἅπαξ μεταβαίνει ἐσθίειν,
καὶ ἀσφαλέστερον, καὶ βεβαιότερον. Ὡσαύτως
δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν χρείᾳ στεργομένων, ἐὰν ἐπὶ
τῶν μικρῶν καὶ μὴ πάνυ σπουδαζομένων συν-
εθισθῇ τις πρόχειρον αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν φύ-
σιν,

initio ſuscipit, facile ſuccumbit, fruſtratur, fractis viribus fit imbecillior, deſperat. Qui vero a minimis incipit, ſimul utique & aliquanto robuſtior fit, ſimulque fidentior & melior quam ante fuit; ut jam & paria facile ſuperet, & præterea paulo etiam majora tutius adgrediatur. Nam, qui quotidie quater edere conſueverat, ſi totum jejunare diem ſtatim conatus fuerit, & corpus mutatione ſubita turbabit, & ipſe ærumnoſe moleſteque vivet. Itaque talis progreſſio & periculoſa, & inconſtans eſſe ſolet. Sin a quaternario interim ad ternarium deſcenderit, eique adſueverit, facile deinde adſueſcet bis, & multo facilius, atque etiam tutius & conſtantius, ſemel tantum edere conſueſcet. Eadem eſt eorum quoque ratio quæ propter uſum diliguntur: ſi quis in parvis & parvi momenti rebus adſueverit naturam eorum in promtu habere,

σιν, καὶ τὸ εὐαφαίρετον αὐτῶν οὐκ ἀνέλπιστον· c.
(οἷον ἐπὶ τῆς χύτρας διὰ τὴν χρείαν ἀγαπωμένης, ὅτι θραυστή ἐστι· τί δ' ἂν εἴη χύτρας εὐτελέστερον;) κατ' ὀλίγον μεταβαίνων, καὶ ἰσχυροποιούμενος, ἰσχύσει καὶ τέκνον αὐτοῦ καταφιλῶν, οὐ λόγῳ μόνον εἰπεῖν, οὐδὲ φαντασίᾳ τυπωθῆναι ψιλῇ, ἀλλ' ὅλῃ ζωῇ διατεθῆναι, ὅτι ἄνθρωπον καταφιλεῖ, φθαρτόν τι πρᾶγμα, καὶ εὐαφαίρετον· διατεθεὶς δὲ οὕτω καὶ συνεθισθεὶς, οὐ ταραχθήσεται ἀφαιρουμένου.

Καὶ ὅρα, ὅπως ἡ ἔμφρων καὶ τεχνικὴ τῶν p. 56.
πραγμάτων μεταχείρισις καὶ τοῖς μὴ ἐφ' ἡμῖν, a.
διὰ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἐφ' ἡμῖν οὖσι κέχρηται. τὸ μὲν γὰρ μὴ ἀποθανεῖν τὸ τέκνον, οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστι· τὸ δὲ, πρόχειρον ἔχοντας τὴν φύσιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀποθανεῖν ἐλπίζοντας ἐπίσης τῷ ζῆν, μὴ ταραχθῆναι ἀποθα-

bere, quamque facile poſſint eripi cogitare; (veluti de *olla*, ob uſum *cava*, cogitare, eſſe eam fragilem: quid vero ollâ vilius eſt?) idem paullatim progrediendo, & vires acquirendo, tandem etiam *inter oſculandum filium*, non verbo tantum dicere, aut animo ſibi fingere poterit, ſed & imo pectore ita ſentire, *ſe hominem oſculari*, rem fragilem & caducam. Ita vero ſentiens, ita conſuefactus, non perturbabitur, ſi is ereptus fuerit.

Obſervabis autem, quo pacto prudens & ſolers tractatio rerum iis etiam, quorum poteſtas in nobis ſita non eſt, per ea quæ penes nos ſunt, utatur quaſi noſtri eſſent arbitrii. Nam arbitrii noſtri non eſt, ne filius moriatur: ſed, quoniam in nobis ſitum eſt, naturam ejus in promtu habendo cogitandoque mori eum poſſe non minus quam vivere, non perturbari

eo

ἀποθανόντος, ἀλλ' οὕτως ἔχειν ὡς εἰ καὶ μὴ ἀπέθανε, ἐφ' ἡμῖν ὄν, καὶ τὸ μὴ ἀποθανεῖν,
b. οὐκ ὂν ἐφ' ἡμῖν, καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμῖν εἶναι ποιεῖ· εἴπερ ἔξεστι τῷ τοιούτῳ λέγειν, ὅτι, Ἐμοὶ τὸ τέκνον οὐκ ἀπέθανεν· ἢ, τό γε ἀληθέστερον, ὅτι, Κἂν ἀπέθανεν, ἐγὼ ἐμαυτὸν ὡς μὴ ἀποθανόντος διαφυλάττω ἀταράχον. Καλῶς δὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἐν χρείᾳ καὶ τῶν στεργομένων παρέθετο· μονονοὺ †) ἐνδεικνύμενος, ὅτι τοῖς προκόπτειν ὅλως ἀρξαμένοις εὐκαταφρόνητα ὤφελεν εἶναι τὰ διὰ ψυχαγωγίαν μόνην ὑπό τινων σπουδαζόμενα.

†) Sic lego: παρέθετο μόνον· ὡς ἐνδεικνύμενος &c.

eo mortuo, & ſic eſſe adfectos quaſi mortuus non eſſet; inde hoc ipſum, ne is moriatur, quod in nobis ſitum non eſt, efficitur ut in nobis ſitum ſit. Talis enim dicere poteſt: *Mihi vero filius non eſt mortuus:* aut, quod verius eſt, *ut mortuus ſit, ego animo ita ſum tranquillo quaſi mortuus non eſſet.* Recte autem nonniſi rerum utilium & hominum dilectorum exempla adpoſuit; utpote ſignificans, eos qui omnino progredi cœpiſſent, plane aſpernari oportere illa, quæ nonnullis ſolius delectationis cauſſa ſtudio ſint.

ΚΕΦ. Θ'.

c.

Ὅταν ἅπτεσθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπομίμνησκε σεαυτὸν, ὁποῖόν ἐστι τὸ ἔργον. ἐὰν λουσόμενος ἀπίῃς, πρόβαλλε σεαυτῷ τὰ γινόμενα ἐν βαλανείῳ· τοὺς ἀποῤῥαίνοντας, τοὺς ἐγκρουομένους, τοὺς λοιδοροῦντας, τοὺς κλέπτοντας· καὶ οὕτως ἀσφαλέστερον ἅψῃ τοῦ ἔργου, ἐὰν ἐπιλέγῃς εὐθὺς, ὅτι, Λούσασθαι θέλω, καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ Φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι. καὶ ὡσαύτως ἐφ' ἑκάστου ἔργου· οὕτω γὰρ, ἄν τι πρὸς τὸ λούσασθαι γένηται ἐμποδὼν, πρόχειρον ἔσται, διότι, Ἀλλ' οὐ τοῦτο ἤθελον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ Φύσιν ἔχουσαν τηρῆσαι· οὐ τηρήσω δὲ, ἐὰν ἀγανακτῶ πρὸς τὰ γινόμενα.

p. 57. a.

CAP. IX. (Nobis Cap. IV.)

Opus aliquod adgreſſurus, ipſe tibi in memoriam revoca, cujusmodi ſit illud opus. Si lavatum abieris, ea tibi propone quæ fiunt in balneo; eos qui aqua perfundunt ſocios, qui trudunt, qui conviciantur, qui furantur. Atque ita tutius rem adgredieris, ſi ſtatim tibi ipſe dixeris: Lavare volo; verum etiam animi mei propoſitum in eo ſtatu, qui ſit naturæ convenienſ, ſervare. Et ſimiliter in omnibus quæ agis. Sic enim, ſi quod impedimentum inciderit lavationi, in promtu erit ut cogites: At non hoc ſolum volui, ſed & animi mei propoſitum naturæ conſentiens ſervare; non ſervabo autem, ſi ea, quæ accidunt, ægre fero.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅπως ἔχειν δεῖ πρὸς τὰ σπουδαζόμενα παρ' ἡμῶν ἐν τοῖς ἐκτὸς, δηλονότι τὰ ψυχαγωγοῦντα, καὶ τὰ χρειώδη, καὶ τὰ στεργόμενα ὑφ' ἡμῶν· ἐφεξῆς ἐπάγει, πῶς χρὴ πρὸς τὰς καθ' ἡμᾶς πράξεις παρασκευάζεσθαι, ἐν
b. αἷς πολὺ τὸ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ὅτι καὶ τούτων τὴν φύσιν δεῖ προλογίζεσθαι, ὁποῖά τινα ἔχει τὰ ἐπισυμβαίνοντα, καὶ μὴ ἀπελπίζειν, ὅτι καὶ ἐκεῖνα ἐπὶ σοῦ συμβαίνει· ἵνα, εἰ δύσκολα εἴη τὰ εἰωθότα ἐπισυμβαίνειν, εἰ μὲν μὴ ἀναγκαῖον τὸ ἔργον, μηδὲ προσήσῃ αὐτὸ τὴν ἀρχήν. Ὁ γοῦν Ῥωμαῖος Κάτων, ὁ μέγας, ἓν τῶν ἑαυτοῦ παρ-
e. οραμάτων ἐν τῷ βίῳ ἔλεγε, τὸ ἑλέσθαι πλεῦσαι κατὰ τὴν ἀποδημίαν ἐκείνην, ἣν ἠδύνατο καὶ δι' ὁδοιπορίας ποιήσασθαι. Εἰ γὰρ προσήσῃ, κἂν μὴ συμβῇ τι δυσχερὲς, φύσιν δὲ ἔχῃ πολλάκις ἐπισυμβαίνειν, ἁμάρτημά ἐστι καὶ χωρὶς ἀνάγκης ἑλέσθαι αὐτό· καὶ τὸ, δυνάμενον

COMMENTARIVS.

Poſtquam docuit, quomodo in rebus extra nos poſitis, quibus ſtudemus, ut ſunt, jucundæ, utiles, caræ, adfecti eſſe debeamus; nunc ſubjicit, quo pacto ad actiones noſtras comparare nos debeamus, quæ multa, quæ in noſtra poteſtate non ſunt poſita, adjuncta habent. Docet igitur, eſſe & naturam earum præmeditandam, & cogitandum, qualia una incidere ſoleant, poſſe illa tibi quoque evenire; ut, ſi quid gravius acciderit, non ſit tibi inexſpectatum; ſi vero non neceſſarium ſit ſuscipere rem, eam ne ſuscipias quidem. Sic ſane Cato major, hoc unum e ſuis erratis fuiſſe, ſolebat dicere, quod aliquando navigaſſet, cum iter terra conficere potuiſſet. Ut autem nihil gravius accidat, ſi tamen ea negotii natura ſit ut ſequi poſſit & ſoleat; tam ſuscipere id cum neceſſe

νον ἀσφαλέστερον αὐτὸ μεταχειρίσασθαι, τὴν ἐπισφαλεστέραν ὁδὸν αἱρεῖσθαι διὰ τὸ πολλοὺς καὶ ἐν αὐτῇ διασώζεσθαι. Εἰ μέντοι ἀνάγκη πάλιν ἅψασθαι τοῦ ἔργου, ἢ πλεῦσαι εἰς νῆσον πάντως δέομενον, ἢ ἀπὸ νήσου, καὶ πατρὶ p. 58.
ἢ φίλῳ κινδυνεύοντι παραστῆναι, καὶ πολεμῆσαι πάντως ὑπὲρ πατρίδος· τότε μὴ φεύγειν μὲν τὸ ἔργον, προμελετῶντα δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπισυμβαίνειν εἰωθότα, οὕτως ἅπτεσθαι αὐτοῦ· ἵνα διὰ τῆς μελέτης συνεθιζόμενοι πρὸς αὐτὰ, μὴ ταραττώμεθα συμβαινόντων αὐτῶν. Ὁ γὰρ οὕτω παρασκευαζόμενος, καὶ μὴ συμβαινόντων εὐφραίνεται, ὡς ἤδη σχεδὸν διὰ τῆς μελέτης συμβεβηκότα ἀποφυγών· κἂν συμβῇ ποτε, τῷ ἐλπίζειν, ἀταράχως αὐτὰ καὶ ἀκινδύνως ἐκδέχεται.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις, πρῶτον μὲν, ἀτόλμους καὶ ἀπράκτους γενέσθαι τοὺς τὰς ἀποτυχίας ἀεὶ τῶν ἔργων ἐννοοῦντας· ἔπειτα, ἀγιαρὰν εἶναι τὴν τῶν λυπούντων ὡς πάντως γινομένων φαντασίαν,

a.

b.

necesse non est, quam, cum tutiore via insistere liceret, periculosiorem ingredi, quod & eam incolumes multi confecerint, peccatum erit. Si vero necessitas urgeat, ut suscipias opus, ut (verbi caussa) in insulam navigandum sit, aut ex insula; ut patri aut amico ferendæ suppetiæ, ut pugnandum pro patria; ipsum quidem opus reformidandum non est, sed natura ejus præmeditanda, & ea quæ consequi solent: ut, præmeditatione ad illa adsuefacti, cum advenerint, non perturbemur. Nam qui ita se parat, is &, cum non acciderint illa, gaudebit, ut evitatis iis quæ meditatione ipsius jam quasi acciderant; &, cum acciderint aliquando, eo tranquillius & tutius ea excipiet, utpote exspectata.

At dices: primum, fore timidos & ignavos, qui adversos rerum exitus semper cogitarint: deinde, molestam esse omnino tristium rerum tamquam utique eventurarum cogitationem,

ταστάν, καὶ ἀνιαρότερον ἔτι τὸ καὶ χρόνον ἐνίοτε πολὺν αὐτῇ συνεῖναι, τοῦ ἔργου παρατείνοντος. Διὸ καὶ κάλλιον ἂν οὗτος φαίη τὸν Δη-
c. μοσθένην συμβουλεύειν, ἐγχειρεῖν μὲν ἅπασιν ἀεὶ τοῖς καλοῖς, τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐλπίδα· φέρειν δὲ, ἃ ἂν ὁ θεὸς διδῷ, γενναίως. Ἀλλ' εἰ μὲν ὁ Δημοσθένης, ὦ βέλτιστε, ἀγαθὴν ἐλπίδα λέγει, τὴν ἐπὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν ἐγχειρήσει, ὁποῖον ἂν τὸ τέλος ἀποβῇ, καὶ αὐτὸς ταὐτὰ τῷ Ἐπικτήτῳ λέγει, πλὴν τοῦ προσθεῖναι τὴν μέθοδον, πῶς δεῖ γενναίως φέρειν ἅπερ ἂν ὁ θεὸς διδῷ, κἂν τυγχάνῃ δυσχερέστερα. ὁ μέντοι Ἐπίκτητος τὴν εὐφορίαν πορίζεσθαι συμβουλεύει, διὰ τὸ προδιεσκέφθαι
p. 59. τὴν φύσιν τοῦ ἔργου, καὶ ὅτι πρέπον ἡμῖν ἐστιν,
a. καὶ ὅτι ἔχει τινὰ ἑπόμενα δυσχερῆ ἐνίοτε, ἅπερ εὔφορα γίνεται ἑκατέρωθεν· καὶ διὰ τὸ ὠφέλιμον καὶ καθῆκον τοῦ ἔργου, ᾧ ἐνίοτε συνέστηκε δυσχερῆ· καὶ διὰ τὸ προμεμελετῆσθαι, καὶ μὴ

tionem, quæ quidem etiam diuturnitate temporis augeatur, ſi negotium prorogetur. Itaque Demoſthenicum illud magis laudabis, qui ſuadet, ſemper omnes res honeſtas ſuſcipiendas eſſe cum bona ſpe: &, quemcunque Deus eventum dederit, magno animo ferendum. Sed heus tu, ſi Demoſthenes eam ſpem bonam dicit, quæ conatu bonarum rerum nititur, qualiscunque ſit exitus; cum Epicteto plane conſentit, niſi quod viam rationemque non adjicit, qua magno animo ferenda ſint quæcunque Deus dederit, etiamſi aſperrima fuerint. Epictetus autem ferendi rationem tradit, præmeditandâ ſcilicet naturâ rei ſuſcipiendæ, cogitandoque, & decere eam nos, & eſſe nonnumquam cum moleſtiis quibusdam conjunctas, ſed eſſe has facile ferendas, cum propter ipſius rei dignitatem & utilitatem, cum qua moleſtiæ nonnunquam ſunt conjunctæ, tum quia præmeditatæ illæ fuerint, neque

μὴ ἀνελπίστως προσπίπτειν αὐτά. Εἰ μέντοι ἀγαθὴν ἐλπίδα παραινεῖ προβάλλεσθαι ὁ Δημοσθένης τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ πάντως καὶ ἀποφυγῇ τοῦ κλιμακτῆρος, δύσκολον, οἶμαι, μᾶλ- b.
λον δὲ ἀδύνατόν ἐστι, τὸν σωτηρίας ἐλπίδα ἀεὶ προβαλλόμενον εὐφόρως φέρειν τὰ ἐπισυμβαίνοντα δυστυχῆ. οὔτε γὰρ τὸ σῶμα, οὔτε ἡ ψυχὴ, ἀταράχως τὰς ἀθρόας ὑποφέρει μεταβολάς· εἴπερ καὶ αἱ τῶν ὡρῶν μεταβολαὶ καίτοι οὐκ ἀθρόως ἀλλὰ κατ' ὀλίγον γινόμεναι, ὅμως νοσήματα τίκτουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

Οὐ μέντοι ἀτόλμους, οὐδὲ ἀπράκτους, οὐδὲ ἀνιαρῶς ζῶντας ποιεῖ τὸ προλογίζεσθαι τὰ τοῖς πράξεσι συνυπάρχοντα πολλάκις δυσχερῆ. εἰ c.
γὰρ ἀγαθὸν εἶναι καὶ ὠφέλιμον τῇ ψυχῇ, (ταὐτὸν δ' εἰπεῖν, τῷ ἀνθρώπῳ,) τὴν πρᾶξιν ὁ λόγος ὑπαγορεύσει, κἂν δέῃ κινδυνεύειν ἐν αὐτῇ· πάντως ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἔφεσις καὶ τολμᾶν καὶ πράττειν ποιεῖ, καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐνίοτε καὶ

que præter ſpem acciderint. Sin eam bonam ſpem Demoſthenes dicit, quæ & proſperum omnino ſucceſſum & periculi evitationem nobis promittat; vix, ac ne vix quidem fieri poteſt, ut, qui ſpem ſalutis atque ſucceſſus perpetuo foveat, is ingruentes præter opinionem calamitates moderato & æquo animo ferat. Neque enim corpus, neque animus, ſubitas mutationes ſine perturbatione fert: cum & anni viciſſitudines (licet earum mutatio paulatim fiat) morbos plerumque gignant.

Neque vero timidos, ignavos, mœſtos, iſta difficultatum & periculorum præmeditatio efficiet. Nam ſi actionem & bonam & utilem eſſe animo (hoc eſt homini) ratio monſtrarit, tametſi non absque periculo: tamen boni deſiderium & fidentes & actuoſos facit; &

peri-

κινδυνεῦσαι παραμυθεῖται τῷ πεισθῆναι τῷ ὀρθῷ λόγῳ, λέγοντι, αἱρετὸν εἶναι τὸ ἔργον, κἂν δέῃ κινδυνεύειν ἐν αὐτῷ. καὶ γὰρ ὁ μὲν κίνδυνος καὶ ἡ βλάβη περὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐκτὸς ὄντα, οὐχ ἡμῶν ἐστι κακὸν; τῶν ὄντως
p. 60. ἡμῶν, ἐὰν νήφωμεν. ἡ δὲ ὠφέλεια ἢ τὸ ἀγα-
a. θὸν τοῦ τὴν ἀγαθὴν πρᾶξιν μετὰ κινδύνων ἐλέσθαι, τῆς ψυχῆς ὄντα, τοῦτ' ἔστιν ἡμῶν, τῶν ὄντως ἡμῶν, πολλαῖς ὀδύναις, καὶ ζημίαις, καὶ φυγαῖς, καὶ ἀτιμίαις ἀντισηκοῦται· μᾶλλον δὲ καὶ βαρεῖ ἐκεῖνα, καὶ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ ἀγαθοῦ παραμυθεῖται. καὶ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος μεῖζον ἀγαθὸν μετὰ ἐλάττονος κακοῦ αἱρεῖται. εἰ μέντοι φανῇ τὸ μὲν ἀγαθὸν ἡμέτερον, τὸ δὲ κακὸν ἀλλότριον, καὶ μὴ λόγος μόνον τοῦτο λέγῃ προφορικὸς, καὶ ψιλὴ φαν-
b. τασία, ἀλλὰ καὶ λόγος συμφυὴς τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ζωὴ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν συναισθομένη· πῶς ἔτι ἀτόλμως ἢ ἀνιαρῶς διατεθήσεται ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἐνίοτε ἐπισυμβαινόντων δυσχερῶν ταῖς ἀγα-

periculi cogitationem id conſolatur, quod rectæ rationi paruerint, quæ præceperit expetendum illud opus etiam cum periculo fuiſſe. Etenim periculum & damnum, quæ ad corpus & res externas pertinent, non noſtra ſunt mala, ad nos ipſos vere pertinentia, ſi modo ſapimus. Utilitas vero & bonum illud, quod in hoc ineſt ut honeſtam rem cum periculis ſusceperimus, cum ſit animi bonum, adeoque vere noſtrum, multos dolores, damna, exſilia, & ignominias compenſat, immo vero iſtis omnibus præponderat, ſuâque excellentiâ iſta conſolatur. Omnis enim homo bonum majus cum minore malo conjunctum amplectitur. Quod ſi vero bonum eſſe noſtrum, malum vero alienum eſſe adparet; & quod ſi non verbis tantum & labiis, levi quadam accedente phantaſia, id dicimus, ſed vere & imo pectore diſcrimen illud ſentimus; quo pacto adhuc triſtes & anxii difficultates honeſtis conatibus interdum obiici

ἀγαθαῖς ἐγχειρήσεσι; καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ μετὰ κινδύνων ἑλέσθαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ μὴ ἀταλαιπώρως, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, μεγίστην εὐφροσύνην τοῖς κατὰ φύσιν διακειμένοις ἐνδείκνυται. καὶ δηλοῦσιν οἱ Μενοικεῖς, καὶ ὅσοι τὸν ὑπὲρ πατρίδος εἵλοντο θάνατον.

Καὶ ὁ μὲν Ἐπίκτητος ἐπὶ τοῦ εὐτελεστάτου τὴν διδασκαλίαν ποιεῖται· ἅμα μὲν ἐπὶ τῶν πολλοῖς καὶ πολλάκις συμβαινόντων γνωριμώτερον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ τὴν συναίσθησιν τῶν ἀκουόντων ἀνακινῶν· ἅμα δὲ, ὅπερ αὐτὸς εἶπε, προσεχῶς ἐν τοῖς ἐλάττοσι γυμνάζεσθαι τοὺς ἀρχομένους παραινῶν, διὰ τὰς εἰρημένας πρότερον αἰτίας. Ἔξεστι δὲ καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα μετατιθέναι, ἐφ' οἷς καὶ κίνδυνοι μείζονες ἕπονται πολλάκις· καὶ ἐπ' ἐκείνων τοῦ ἔργου τὴν φύσιν λογίζεσθαι, ποία τις ἐστὶν, καὶ εἰ πρέπουσα ἡμῖν, καὶ τίνα ἔχει δυσχερῆ πολλάκις ἐπισυμβαίνοντα· καὶ προορίζειν ἑαυτῷ τὸ καὶ c. p. 61. a.

obiici ſolitas exſpectabimus? Nam illud ipſum iis, qui naturæ congruenter vivunt, maximam hilaritatem adfert, quod non citra ærumnam, ſed cum periculis, ſubinde etiam cum vitæ discrimine, id quod bonum eſt amplectuntur. Declarat hoc Menœceus, & alii qui ſe pro patriæ ſalute Diis Manibus devoverunt.

Et Epictetus quidem id, quod vult, exemplo viliſſimæ rei docet; ſimul præceptionem ſuam per ea, quæ multis & ſæpe accidunt, clariorem faciens, & ipſum auditorum ſenſum excitans; ſimul (quod ipſe ait) tirones in minoribus primum exercendos eſſe monens, ob eas cauſſas quas ante diximus. Sed poſſunt hæc etiam ad majora transferri, quæ cum majoribus ſæpe periculis conjuncta ſunt: ut in illis etiam naturam cujusque negotii reputemus, quale ſit, an nobis dignum ſit, & quibus cum moleſtiis ſit conjunctum; tum ut nobiscum conſtituamus, nos

καὶ ταῦτα φέρειν, εἰ γίνοιτο, μετρίως. οὕτω γὰρ ἑαυτὸν κατὰ φύσιν ἔχοντα διατηρήσει, ἐὰν καὶ τὸ τῆς πράξεως ἀγαθὸν καρπώσηται, καὶ ὑπὸ τῶν συμβαινόντων μὴ ταραχθῇ. ταραχθεὶς γὰρ καὶ ἐν κακῷ νομίσας γενέσθαι, ἢ τὴν ἀρχὴν κακῶς ἔκρινεν ἅψασθαι
b. τοῦ ἔργου· ἢ, εἰ τότε καλῶς, νῦν ἀγεννῶς καὶ δειλῶς ταράττεται, καὶ μεταγινώσκει· ἅπερ ἄμφω οὐ κατὰ φύσιν ἐστίν.

nos has quoque, si ita res tulerit, æquo animo susceпturos. Sic enim *naturæ nostræ statum tuebimur*, & bonæ actionis fructum capiemus, & eventibus non perturbabimur. Nam qui perturbatus fuerit, seque in malis esse putaverit; is aut initio non recte judicavit suscipiendum esse negotium; aut, si tum recte, nunc effœminatum in modum & timide perturbatur, mutatque sententiam: quorum utrumque contra naturam est.

ΚΕΦ. ι'.

Ταράσσει τοὺς ἀνθρώπους οὐ τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα. οἷον, ὁ θάνατος οὐδὲν δεινόν· ἐπεὶ καὶ Σωκράτει ἂν ἐφαίνετο. ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τοῦ θανάτου, διότι δεινόν, ἐκεῖνο τὸ δεινόν ἐστιν. Ὅταν οὖν ἐμποδιζώμεθα, ἢ ταρασσώμεθα, ἢ λυπώμεθα, μηδέποτε ἄλλον αἰτιώμεθα, ἀλλ' ἑαυτούς, τοῦτ' ἔστι τὰ ἑαυτῶν δόγματα.

CAP. X. (Nobis Cap. V.)

Perturbant homines non res ipsæ, sed ipsorum de rebus decreta. Verbi caussa, Mors nihil est terribile; alioquin & Socrati ita visum fuisset. Sed decretum, quod de morte statuimus, esse eam aliquid terribile, hoc est illud terribile. Cum itaque impedimur, aut perturbamur, aut contristamur, nunquam alium incusemus, sed nos ipsos, hoc est nostra decreta.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c.

Εἰπὼν, ὅπως ἀταράχτον δυνατὸν μένειν ὑπὸ τῶν ταῖς πράξεσιν ἐπισυμβαινόντων πολλάκις δυσχερῶν· ὅτι προμελετήσαντα αὐτὰ ὡς ἐπόμενα, καὶ ἐγκρίναντα καὶ μετ' αὐτῶν ἐλέσθαι τὴν πρᾶξιν· μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς μελέτης ἀταραξίαν, νῦν ἄλλην παραδίδωσι, τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῶν τῶν δοκούντων δυσχερῶν καὶ ταραττόντων ἡμᾶς ἔνδειξιν· ἐνταῦθα οὐκ ἔτι μικρῷ, ἀλλὰ τῷ μεγίστῳ τῶν ταραττόντων ἡμᾶς, τῷ θανάτῳ χρώμενος εἰς παράδειγμα. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τούτου δειχθῇ τὸ προκείμενον, πολὺ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἧττον τούτου δοκούντων δεινῶν ἀποδεδειγμένον ἔσται. Λέγει οὖν, ὅτι τὰ πράγματα, τὰ δοκοῦντα γίνεσθαι ἡμῖν δεινὰ, καὶ διὰ τοῦτο ταράττοντα ἡμᾶς ὡς ἐν δεινῷ γινομένους, οὔτε δεινά ἐστιν αὐτὰ, οὔτε τῆς ταραχῆς ἡμῖν κατ' ἀλήθειαν αἴτια· ἀλ- p. 62. a. b.

 λὰ

COMMENTARIVS.

Hactenus expoſuit, quo pacto fieri poſſit, ne difficultatibus, quæ comitantur ſæpe actiones, perturbemur: ſcilicet, ante cogitandum, fore ut eæ ſequantur: & ſtatuendum, rem eſſe nihilo minus ſuscipiendam. Nunc, poſt iſtam rationem animum tutum præſtandi a perturbationibus per præmeditationem, aliam tradit rationem, ab ipſarum rerum natura ſumtam, quæ difficiles eſſe videntur, nosque perturbant: exemplo hic uſus non parvo, ſed morte, eorum quæ nos perturbant maximo. Nam ſi id, quod propoſitum eſt, in hac fuerit demonſtratum; multo magis in iis, quæ minus atrocia videntur, demonſtratum erit. Ait igitur, *res quæ* nobis videantur acerbæ accidere, ideoque *nos turbent*, ut in periculo conſtitutos, *neque acerbas eſſe* per ſeſe, neque veras noſtræ perturbationis cauſſas: ſed

opinio-

λὰ τὰ περὶ τῶν πραγμάτων δόγματα, ὅτι δειναί ἐστι, ταῦτά ἐστι τὰ ταράττοντα ἡμᾶς. καὶ δείκνυσιν, ὅτι τὸ πάντων τῶν δεινῶν δοκοῦν δεινότατον εἶναι, ὁ παρὰ καιρὸν ἐξ ἀνθρώπων ἐπαγόμενος θάνατος, οὐκ ἔστι δεινός. Δείκνυσι δὲ τοῦτο, διὰ βραχέων μὲν, ἀκριβῶς δὲ καὶ ἀποδεικτικῶς συλλογιζόμενος οὕτως· τὰ φύσει δειναὶ, πᾶσι δοκεῖ δειναὶ, ὥσπερ τὰ φύσει θερμὰ, ἢ ψυχρὰ, ἢ καλὰ, ἢ ὅμοια, πᾶσι δοκεῖ τοιαῦτα, καὶ μάλιστα τοῖς κατὰ
c. φύσιν ἔχουσι, καὶ ἐμφρονεστέροις· ὁ δὲ θάνατος οὐ πᾶσι δοκεῖ δεινός· Σωκράτει γοῦν οὐκ ἔδοξε δεινὸς, ὃς γε καὶ δυνάμενος φυγεῖν αὐτὸν, ὑπέμεινεν ὅμως ἀταράχως, πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν πρὸς τοὺς ἑταίρους τὴν τῆς ψυχῆς ἐκφαίνων ἀλήθειαν, καὶ τὴν καθαρτικὴν τῶν φιλοσόφων ζωὴν, ὁποῖά τις ἐστὶν, ἐκδιδάσκων. καὶ τὸ συμπέρασμα δῆλον ἐκ τῶν κειμένων, ὅτι ὁ θάνατος οὐκ ἔστι δεινὸς τῇ ἑαυτοῦ φύσει· ὥστε οὐδ' ὁ ταράττων ἡμᾶς, αὐτὸς

opinionem, de earum acerbitate conceptam, esse quæ nos perturbet: atque ostendit, *mortem* immaturam humana vi illatam, quæ omnium atrocium rerum atrocissima videatur, *non esse atrocem.* Ostendit autem paucis ille quidem, sed accurate & efficaciter, hac argumentatione: Quæ naturâ terribilia sunt, omnibus terribilia videntur; ut naturâ calida, frigida, pulcra, & alia id genus, omnibus talia videntur, iis præsertim quorum natura integrior est, & prudentia major: at mors non omnibus videtur terribilis; nam Socrati terribilis visa non est, qui cum eam effugere posset, sustinuit tamen inperturbatus, totumque illum diem apud amicos immortalitatem animorum declaravit, & qualis sit repurgatrix philosophorum vita edocuit. Conclusio quoque ex his, quæ posita sunt, perspicua est; mortem suapte natura non esse formidabilem. Itaque mors ipsa nos non

αὐτός ἐστιν· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ αὐ- p. 63.
τοῦ, ὅτι δεινός ἐστιν ὁ θάνατος, τοῦ- a.
τό ἐστι τὸ παράσσον ἡμᾶς. Καὶ τὸ μέ-
λι πικρὸν οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ ἰκτερικὸς πικρὰν
ἴσχων ἐπὶ τῷ μέλιτι διάθεσιν διὰ τὸν ἐν αὐ-
τῷ πλεονεκτοῦντα πικρὸν χυμὸν, ὡς ἀπὸ πι-
κροῦ τοῦ μέλιτος παράσσεται· καὶ χρὴ τὸν
χυμὸν ἐκεῖνον καθαίρειν, ἵνα κατὰ φύσιν τῶν
ποιοτήτων ἀντιλαμβανώμεθα. οὕτω δὴ κἀνταῦ-
θα τὰ δόγματα διορθωτέον ἡμῖν τὰ περὶ τῶν
πραγμάτων· τῷ κανόνι τοῦ ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ b.
ἐφ' ἡμῖν, καὶ τοῦ ἰδίου καὶ ἀλλοτρίου, κρίνον-
τας τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακόν. Εἰ οὖν ὁ θά-
νατος τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οὐκ ἂν εἴη κα-
κόν· εἰ δὲ μὴ τῆς ψυχῆς ἐστι κακὸν, ἀλλὰ
τοῦ σώματος, οὐκ ἂν εἴη κακὸν ἡμῶν. Ὁ δέ
γε Πλάτων, καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος Σωκράτης, καὶ
ἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι, καὶ κρείττονα τῆς μετὰ
τοῦ σώματος ζωῆς, ἀποφαίνεται· οὐ τοῖς μὲν,
τοῖς δὲ οὔ· ἀλλ' ἁπλῶς πᾶσι. λέγει οὖν ὁ
ἐν τῷ Φαίδωνι Σωκράτης· Ἴσως μὲν θαυμα- c.

non perturbat; ſed *opinio de mortis atrocitate, ea eſt quæ nos perturbet.* Neque mel amarum eſt: ſed icterici adfectio id amarum videri facit, ob redundantem in eo amarum humorem; qui humor expurgandus eſt, ut naturales rerum qualitates percipiamus. Ita hic etiam opiniones de rebus corrigendæ ſunt, adhibitâ regulâ noſtrarum & alienarum rerum, quæque in poteſtate noſtra ſunt aut non ſunt, qua bonum & malum noſtrum judicemus. Quod ſi igitur mors in noſtra poteſtate ſita non eſt; mala non erit. Quæ ſi non animi, ſed corporis malum eſt; noſtrum malum non erit. Plato autem, & Platonicus Socrates, eam etiam bonam eſſe, & meliorem vitâ corporeâ pronunciant: nec his quidem bonam, illis vero malam; ſed in univerſum bonam omnibus. Nam in Phædone Socrates dicit: Fortaſſis hoc tibi mira-

στόν σοι φαίνεται, εἰ τοῦτο μόνον τῶν ἄλλων ἁπλοῦν ἐστι, καὶ οὐδέποτε τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅτε καὶ βέλτιον τεθνᾶναι ἢ ζῆν. ἐν δὲ τοῖς Νόμοις αὐτοπροσώπως αὐτὸς ὁ Πλάτων διατείνεται λέγων· Κοινωνία γὰρ ψυχῆς καὶ σώματος διαλύσεως οὐκ ἔστι κρείττων, ὡς ἔγωγε φαίην ἂν σπουδῇ λέγων. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἐπίκτητος ὡς ἐπὶ δεινοτάτου πάντων τοῦ θανάτου δοκοῦντος τὴν ἀπόδειξιν ἐποιήσατο.

P. 64. a. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος ἡμῶν, ᾧ ἂν περιπέσῃ δυσχερεῖ, ἐκεῖνο καὶ θανάτου νομίζει δεινότερον· καὶ γὰρ ἐνίοτε ὀδύνης οὐδὲ πάνυ σφοδρᾶς παρούσης, τὸν θάνατον ἑτοίμως καλοῦμεν· κἂν πενόμενοι τύχωμεν, τὴν πενίαν χείρονα τοῦ θανάτου νομίζομεν· ἔξεστι καὶ ἐπὶ τούτων τῷ αὐτῷ τρόπῳ τῆς ἀποδείξεως χρῆσθαι, ᾧπερ ὁ Ἐπίκτητος ἐπὶ τοῦ θανάτου ἐχρήσατο. Καὶ γὰρ τὰς σφοδροτάτας ὀδύνας αἱροῦνται νοσοῦντες

mirabile videtur, ſi hoc ſolum cæterarum rerum ſit ſimplex, neque umquam homini accidat, quemadmodum reliqua omnia, ut præſtet ei mori, quam vivere. In Legibus autem, Plato ſuis verbis idem affirmat, hoc modo: Conjunctio corporis & animi non eſt præſtantior ſeparatione, ſi id quod ſentio, dicendum eſt. At Epictetus mortem, ut hominum opinione maxime omnium formidabilem, inſtituti ſui probandi cauſſa adhibuit.

Sed quia unusquisque noſtrum, cuicumque inciderit calamitati, eam morte graviorem ducit; (etenim nonnumquam dolore ne adeo vehementi quidem urgente, ſtatim mortem optamus: cum paupertate urgemur, paupertatem morte graviorem ducimus;) in his etiam eâdem uti licet demonſtratione, qua Epictetus de morte uſus eſt. Nam vehementiſſimos cruciatus in morbis, etiam

plebeii

τες μὲν καὶ οἱ τυχόντες, ὅταν καίειν καὶ τέμνειν ἑαυτοὺς τοῖς ἰατροῖς ὑπέχωσι, καὶ μισθὸν τελοῦντες. κἂν γὰρ διὰ τὸ ζῆν τοῦτο ποιῶσι, b.
τὸν θάνατον χείρονα νομίζοντες, ἀλλ', ὅτι φέρειν δυνατὸν ἀταραίχως, ἂν συμφέρειν δόξῃ, διὰ τούτων δηλοῦται. οἱ δὲ Λακεδαιμονίων νέοι, διὰ τὴν φιλοτιμίαν μόνην, τὴν μαστίγωσιν ἐκείνην τὴν φοβερὰν ὑπέμενον, ἄχρι θανάτου σχεδὸν τὴν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενοι. καὶ δῆλον ὅτι εὐφόρως καὶ ἡδόμενοι· οὐ γὰρ ἂν ἑκόντες εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα κατέβαινον. διέκειντο δὲ οὕτω πρὸς ἐκείνας τὰς ὀδύνας, οὐχ ὅτι οὐκ ὠδυνῶν- c.
το, ἀλλ' ἔλαττον μὲν ἴσως τῶν ἀγυμνάστων καὶ ἀπαλῶν· δόγμα δὲ ἔχοντες, ὅτι οὐ δεινὸν αἱ ὀδύναι, ἀλλὰ καὶ καλὸν καὶ συμφέρον τοῖς ἀνδρικῶς αὐτὰς ὑπομένουσι καὶ ἀταραίχως. Καὶ πενία δὲ, εἴποι ἂν ὁ Ἐπίκτητος, οὐδὲν δεινόν· ἐπεὶ καὶ Κράτητι ἂν ἔδοξε τῷ Θηβαίῳ δεινὸν, ὃς τῶν ἑαυτοῦ τῇ πόλει παραχωρήσας, καὶ εἰπών·

Κράτης

plebeii homines ultro admittunt, cum ſe, mercede etiam medicis numerata, ſecandos & urendos, præbent. Etſi enim hoc vitæ cauſſa faciunt, mortemque majus malum judicant; at, ferri poſſe dolores, ſi expedire videatur, hoc ipſo declarant. Lacedæmoniorum vero adoleſcentes, terribilem illam flagellationem, unius gloriolæ cauſſa, ſuſtinebant, tolerantiam pæne ad necem usque demonſtrantes: idque eos æquis animis & alacres feciſſe conſtat; alioqui enim ultro in tale certamen non deſcendiſſent. Sic autem erga illos cruciatus adfecti erant, non quin dolorem ſentirent, etſi fortaſſe minus quam inexercitati & delicati: ſed quod perſuaſum haberent, cruciatus eſſe ornamenta potius & commoda viriliter eos tolerantibus & ſine perturbatione, quam malum. Pariter, ne in paupertate quidem mali eſſe quidquam, dixerit Epictetus: alioqui enim & Crateti Thebano ita viſum eſſet, qui bona ſua reipublicæ conceſſit, dicens,

Crates

Κράτης Κράτητα χρημάτων ἀποστερεῖ·

p. 65. a. τότε ἔδοξεν ἐλευθεροῦσθαι, καὶ στέφανον ὡς ἐπὶ ἐλευθερίᾳ περιεβάλλετο, ὅτι τὴν πενίαν ἀντὶ τῆς εὐπορίας ἠλλάξατο. Οὕτως ἄρα οὐδὲν τούτων δεινόν ἐστι φύσει καὶ ἀφόρητον, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς ὠφελιμώτερα, ὅταν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, τοῦτ' ἔστι πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν ἡμῶν, τὴν χρείαν αὐτῶν ἀνενέγκωμεν.

Χρὴ οὖν τὸν μέλλοντα μὴ ταράττεσθαι ὑπὸ τῶν τοιούτων, δόγματα ὀρθὰ περὶ αὐτῶν
b. ἔχειν. τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ὥστε καὶ τὸ μὴ ταράττεσθαι, ἐφ' ἡμῖν ἐστι. καὶ μέγα τι τοῖς πειθομένοις ὑπάρξει, τὸ καὶ τοῖς μὴ ἐφ' ἡμῖν ὡς ἐφ' ἡμῖν οὖσι κεχρῆσθαι. κἂν γὰρ τὸ ἀτιμασθῆναι, ἢ χρημάτων ἀφαιρεθῆναι, ἢ τυπτηθῆναι, οὐκ ἔστιν ἐπ' ἐμοὶ, ἀλλὰ τὸ ὀρθὸν ἔχειν περὶ αὐτῶν δόγμα, ὅτι οὐ δειναὶ, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμα πολλάκις, ἐπ' ἐμοί ἐστιν. Ἀρκεῖ δὲ

Crates Cratetem privat hac pecunia;

ac tum demum se in libertatem adsertum putavit, & coronam veluti libertate recepta capiti imposuit, cum divitias paupertate commutasset. Adeo nihil horum naturâ tam est grave atque intolerabile, quam videri nobis solet: sed & contrariis suis nonnumquam utiliora, siquidem usum eorum ad nosmetipsos, hoc est, ad animum nostrum rationis compotem, retulerimus.

Opus est igitur, ut, qui se a talibus perturbari nolit, recta de iis habeat decreta. Quod cum in nostra potestate sit, illud etiam in nostra potestate erit, ne perturbemur: &, qui illis decretis paruerit, maximum hunc fructum percipiet, ut iis etiam, quæ in nostra potestate non sunt, ita utamur, quasi in nostra potestate sita essent. Etsi enim, an ignominia adficiar, an pecunia spolier, an vapulem, arbitrii mei non est: at recte de his sentire, non esse ea mala, sed subinde etiam utilia, penes me est. Tale

autem

δὲ τὸ τοιοῦτον δόγμα, πρὸς τὸ μηδὲ γίνεσθαι c.
δοκεῖν αὐτὰ, ἢ γινόμενα μὴ βλαβερὰ νομίζειν,
ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ὠφέλιμα. πᾶς γὰρ εὖ
φρονῶν, ὡς οἶμαι, κάλλιον ἂν ἡμῖν, τοῦτ' ἔστι
τῇ ψυχῇ, νομίσοι τὸ ἐν δυσχερέσιν ἀταράχως
διαγενέσθαι, τοῦ μὴ περιπεσεῖν δυσχερείᾳ· καὶ
τοσούτῳ κάλλιον, ὅσῳ μείζονα τὰ δυσχερῆ καὶ
σκληρότερα. ὡς γὰρ τῶν σωματικῶν κινήσεων
αἱ σφοδρότεραι μᾶλλον γυμνάζουσι τὰ πρὸς
αὐτὰς ἀντέχοντα σώματα, πρός τε ὑγείαν,
καὶ πρὸς εὐσθένειαν, καὶ τάχος· οὕτω καὶ p. 66.
τῶν ψυχικῶν· ὥστε, ἐν οἷς χρεία του, ὡς δυ- a.
νατὸν εὐφόρως καὶ ἀταράχως ὑπενεγκεῖν. ὅπερ
διὰ δύο τούτων περιγίνεται, τοῦ τε ὀρθῶς δο-
ξάζειν περὶ αὐτῶν, καὶ τοῦ παρεσκευάσθαι περὶ
αὐτὰ, διά τε τῆς τλητικωτέρας τοῦ σώμα-
τος ἀγωγῆς, (ἥ τις πρὸς πᾶν ἐστιν ἐπιτήδειος,
δι' ἣν πολλοὶ καὶ τῶν μοχθηρῶν ἀνθρώπων πλη-
γὰς,

autem decretum ſatis eſt ad illud, ut ne accidere quidem nobis aſpera iſta videantur; aut ſi acciderint, noxia non judicemus, ſed interdum etiam conducibilia. Quivis enim, ut ego quidem exiſtimo, pulcrius nobis, hoc eſt, animo, judicaverit, in rebus aſperis vacare perturbatione, quam non incidere in res adverſas: eoque pulcrius, quo res adverſæ graviores aſperioresque fuerint. Ut enim corpora vehementiſſimis quibusque motionibus, quas quidem ferre illa queant, maxime exercentur, tam ad valetudinem, quam ad vires & celeritatem: eadem ratio eſt exercitationum animi; ita quidem, ut, qui alicujus frugi ſunt, facillime eas & moderatiſſime ferant. Quod duabus hisce rebus conſequemur: una, ut recte de iis ſentiamus; altera, ut præparati ad ea ſimus. Præparamur autem ad ea, partim, tractatione corporis aſperiore; quæ ad omnia opportuna eſt, quaque fit ut multi etiam improbi homines verbe-

ra,

γὰς, καὶ τὰ ἐπώδυνα δοκοῦντα ἡμῖν, περιπτύ-
b. ουσιν·) ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ προμελετᾶν αὐτὰ καὶ προελπίζειν· ἅπερ πάντα τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν. Εἰ τοίνυν μήτε ὁ θάνατος, μήτε τι τῶν τοιούτων δεινόν ἐστι, δῆλον ὅτι οὔτε αὐτὰ, οὔτε οἱ ἐπάγοντες αὐτὰ, τῆς ταραχῆς ἡμῖν εἰσιν αἴτια, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοὶ ἑαυτοῖς, καὶ τὰ δόγματα ἡμῶν. οὐ χρὴ οὖν ἄλλον αἰτιᾶσθαί ποτε τῆς ταραχῆς ἡμῶν, ἢ λύπης, ἢ φόβου, ἢ τινὸς ἄλλου τοιούτου· ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ τὰ ἡμέτερα δόγματα.

ra, & ea quæ dolorifica cenſentur, contemnant: partim, præmeditatione & exſpectatione: quæ omnia in nobis ſita ſunt. Quod ſi igitur neque mors, nec hujusmodi quidquam terribile eſt; conſtat, neque hæc ipſa, neque eos qui illa inferunt, perturbationis nobis eſſe cauſſam, ſed nosmetipſos, noſtrasque opiniones. Numquam igitur cauſſa perturbationis noſtræ, aut triſtitiæ, aut metus, aut aliarum id genus adfectionum, in alium conferenda eſt; ſed nobismet ipſis & noſtris opinionibus tribuenda.

---

c. ## ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

Ἀπαιδεύτου ἔργον, τὸ ἄλλοις ἐγκαλεῖν, ἐφ' οἷς αὐτὸς πράσσει κακῶς· ἠργμένου παιδεύεσθαι, τὸ ἑαυτῷ· πεπαιδευμένου, τὸ μήτε ἄλλῳ, μήτε ἑαυτῷ.

CONTINVATIO CAPITIS SVPERIORIS.

Inerudíti hominis eſt, alios incuſare ob ea quæ male ipſi ſuccedunt; ejus qui erudiri cœpit, ſe ipſum; eruditi, neque alium, neque ſe ipſum.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο συνεχὲς τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐστι· καὶ εἴπερ εἶχε τὸν, γάρ, σύνδεσμον, ὡς λέγειν, Ἀπαιδεύτου γάρ ἐστιν ἔργον τὸ ἄλλοις ἐγκαλεῖν ἐφ' οἷς αὐτὸς πράσσει κακῶς, τὴν αἰτίαν ἂν ἔλεγε καλῶς τοῦ μὴ δεῖν ἄλλοις ἐγκαλεῖν ἐφ' οἷς ταραττόμεθα, ἢ φοβούμεθα, p. 67. a.
ἢ λυπούμεθα, ἢ ὅλως ἐν κακῷ τινι εἶναι νομίζομεν. δι' ἀπαιδευσίαν γὰρ τοῦτο πάσχομεν. Καὶ λοιπὸν καλῶς συνάπτει τῇ τοῦ ἀπαιδεύτου περὶ ταῦτα διαθέσει, τήν τε τοῦ ἀρχομένου παιδεύεσθαι, καὶ τὴν τοῦ πεπαιδευμένου. Ὁ μὲν γὰρ πεπαιδευμένος, ὡς κατὰ φύσιν ζῶν, καὶ μήτε ἀποτυγχάνων ὧν ὀρέγεται, μήτε περιπίπτων οἷς ἐκκλίνει, οὔτε ἐν κακῷ τινι νομίζει εἶναι, οὔτε αἰτιᾶταί τινα, ὡς αἴτιον αὐτῷ τοῦ κακῶς πράττειν. ὁ δὲ b.
ἀρχόμενος παιδεύεσθαι, ἀποτυγχάνει μὲν ἔστιν ὅτε τῶν ὀρεκτῶν, καὶ περιπίπτει τοῖς ἐκκλινομένοις, διὰ τὸ μετὰ τῶν ἀλόγων παθῶν ἐνεργεῖν

COMMENTARIVS.

Cohæret hoc cum ſuperiore: ita ut, ſiquidem conjunctione *Nam* addita legeretur, *NAM ineruditi eſt, alios accuſare ob ſuam calamitatem*, cauſſa recte exponeretur, cur alii non accuſandi eſſent ob ea propter quæ nos perturbamur, timemus, dolemus, aut in malis eſſe nos exiſtimamus. Hoc enim ex inſcitia nobis uſu venit. Deinde *ineruditi* adfectioni recte adnectit ejus habitum, *qui erudiri incipit*, & *qui jam eſt eruditus*. Etenim *eruditus*, ut naturæ congruenter vivens, nec unquam ſuis deſideriis fruſtrandus, nec in ea quæ declinat incidens, neque in ullo ſe malo eſſe putat, neque ullum accuſat ut auctorem ſuæ calamitatis. Sed is *qui erudiri incipit*, interdum quidem fruſtratur ſuis deſideriis, & in ea quæ vitat incidit; quia tunc in agendo brutos adfectus

ἐνεργεῖν τότε· κατεσχημένος δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως, οἶδεν ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ αἴτιος καὶ τῆς ἀποτυχίας καὶ τῆς περιπτώσεως γίνεται, καὶ οὐκ ἄλλος, ὅταν ἐν τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ποτε τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἢ τὸ κακὸν ἀποκεῖσθαι νομίσῃ.

e. Διὰ τί δὲ, φαίη ἄν τις, ὁ ἀρχόμενος παιδεύεσθαι, καίτοι γινώσκων ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακὸν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, (οὐ γὰρ ἂν ἑαυτῷ ἐνεκάλει, μὴ τοῦτο γινώσκων) ἁμαρτάνει, ὥστε καὶ ἑαυτῷ ἐγκαλεῖν; ἢ ὅτι προηγεῖται μὲν ἡ γνῶσις τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, τοῦ λόγου τοῦ ἐν ἡμῖν οὖσα ἐνέργεια, οὐκ εὐθὺς δὲ ἐπὶ πάντων καὶ τὰ ἄλογα πάθη τὰ ἐν ἡμῖν μετρεῖται, καὶ ῥυθμίζεται, καὶ ὑποτάττεται τῷ λόγῳ; καὶ μάλιστα, ὅταν διὰ ῥᾳθυμίαν καὶ ἀργίαν τοῦ λόγου, κίνησιν δὲ συνεχῆ τῆς ἀλογίας,
p. 68. a. γενευρωμένα γένηται καὶ τυραννοῦντα τὰ πάθη. τοιαύτην δὲ εἶχεν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τῆς ψυχῆς διάθεσιν ἡ λέγουσα,

Καὶ

fectus ſequitur: ſed cohibitus diviſione rerum, quæ in noſtra poteſtate ſitæ ſunt, aut non ſunt, novit ſe ipſum ſibi auctorem eſſe & fruſtrationis & calamitatis, non autem alium: ſi quando bonum aut malum ſuum in rebus alieni juris collocarit.

Cur autem, dixerit aliquis, is qui erudiri cœpit, cum in ſe bonum & malum ſuum poſitum eſſe norit, (niſi enim id ſciret, ſe ipſum non accuſaret) peccat, ut ſe ipſum accuſet? An eo fit, quod cognitio bonorum & malorum antecedit, ut quæ rationis noſtræ ſit actio; ſed non ſtatim in omnibus brutæ adfectiones ſe accommodant, conformant & ſubiiciunt rectæ rationi? præſertim cum ob ſocordiam & ſegnitiem rationis, & continentem brutæ partis motionem, corroboratæ perturbationes quaſi tyrannidem occuparint. Sic adſecta fuit ea, quæ in Tragœdia dicit:

Sciam

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακά,
Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Ἀγαπητὸν οὖν, ἐν χρόνῳ τὰ μὲν βιαζόμενον τὸν λόγον, τὰ δὲ ἐπάδοντα, σύμφωνα ἑαυτῷ τὰ πάθη ἐργάσασθαι· ὅτε καὶ ἡ τοῦ λόγου γνῶσις τρανεστέρα, καὶ ἐπιστημονικὴ, καὶ τελέως ἀνενδοίαστος γίνεται. Εἰκότως οὖν οἱ ἀρχόμε- b.
νοι παιδεύεσθαι ἁμαρτάνουσι μέν τινα, καὶ τῶν παθῶν μήπω ἡττημένων, καὶ τοῦ λόγου μήπω κατ' ἐπιστήμην ἐνεργοῦντος· ἑαυτοῖς δὲ ἐγκαλοῦσι, καὶ οὐκ ἄλλοις, διὰ τὴν ὀπισινοῦν παραδοχὴν τῆς τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως. Οἱ μέντοι ἀπαίδευτοι τελέως καὶ ἁμαρτάνουσι πολλὰ, διά τε τὰ ἄλογα πάθη σφύζοντα ἐν ἑαυτοῖς, καὶ διὰ τὴν τοῦ λόγου ἄγνοιαν· οὔπω διακρίναντες τὸ ὄντως c.
ἀγαθὸν καὶ κακὸν, οὔτε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ἀλογίας ἐλευσάντες, οὐδὲ κατὰ τὴν ψιλὴν ἔννοιαν. καὶ τί λέγω τῆς ἀλογίας; ὅτι ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ

Sciam licet quod adgredi parem nefas,
Tamen ira mentis omne consilium premit.

Quamobrem boni consulendum est, si progressu temporis ratio partim cogendo, partim deliniendo, adfectus ad suas partes pertraxerit: quo facto, rationis etiam cognitio fit evidentior, & scientifica, & omnis dubitationis expers. Non mirum igitur, eos *qui erudiri cœperunt*, peccare quidem interdum, adfectibus nondum plane subactis, & ratione nondum secundum scientiam agente; se autem ipsos accusare, non alios, quoniam divisionem illam rerum nostri & alieni juris utcumque jam admiserunt. Prorsus *ineruditi* autem, sæpe & multum peccant, cum ob affectionum commotionem, tum ob rationis ignorationem; ut qui verum bonum & malum nondum dijudicarunt, neque a bruta natura, ne nuda quidem cogitatione, se abstraxerunt. Quam igitur dico brutam naturam? Quod nos ipsos

καὶ τὴν ἡμετέραν οὐσίαν τὸ σῶμα εἶναι νομίζομεν· * * οἱ δὲ φιλοχρήματοι [τὰ χρήματα.] Ἁμαρτάνομεν μὲν οὖν, ἀπαίδευτοι ὄντες, διὰ ταῦτα· ἐν τοῖς ἐκτὸς δὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακὸν τιθέμενοι, καὶ τελέως ἀγνοοῦντες, τί τέ ἐστι τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν ὄντως καὶ κακὸν,
p. 69. καὶ ὅθεν ἐστὶν, αἰτίους ἡμῖν τῶν κακῶν εἶναι
a. νομίζομεν τοὺς ἢ ἀφαιρουμένους τι τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν καὶ ὀρεκτῶν δοκούντων ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἢ τοῖς ἐκκλινομένοις ὑφ' ἡμῶν περιβάλλοντας ἡμᾶς. Καίτοι οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ νομιζόμενα τὰ ἐκτὸς, οὐδὲ τὰ κακὰ, πάντως τοιαῦτά ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν ἔστιν ὅτε κατάστασιν ἔχει ἑκάτερα. διόπερ οἱ ἀπαίδευτοι τῶν νέων, τοὺς μὲν παιδαγωγοὺς, ὡς κακῶν αὐτοῖς αἰ-
b. τίους, μισοῦσι· τοὺς δ' εἰς ἡδονὰς προκαλουμένους, ὡς εὐεργέτας, ἀσπάζονται.

Τεκμήρια μέντοι ἡμῖν ἐναργῆ διὰ βραχέων ὁ Ἐπίκτητος παραδέδωκε, τῶν τε πεπαιδευμένων,

ipſos naturamque noſtram eſſe corpus opinamur; ** avari autem [a divitiis pendent.] Peccamus igitur cum ineruditi ſumus, propter iſtas cauſſas: quoniam vero bonum & malum noſtrum in rebus externis collocamus, quodnam verum bonum & malum noſtrum ſit, & unde ſit, prorſus ignorantes, eos nobis malorum auctores eſſe putamus, qui aut aliquid nobis adimunt noſtra opinione bonum & adpetendum in rebus externis, aut in ea coniiciunt, quæ a nobis declinantur. Neque vero externa iſta, quæ vel in bonis vel in malis habentur, omnino talia ſunt, ſed interdum utraque rationem contrariam habent. Quapropter ineruditi adoleſcentes, pædagogos, ut malorum ſibi auctores, oderunt; eos vero, a quibus ad voluptates invitantur, diligunt.

Epictetus autem paucis ille quidem, ſed notas evidentes nobis expoſuit, quibus eruditi ab ineru-

μένων, καὶ τῶν ἀπαιδεύτων, καὶ τῶν ἔτι ἀρχομένων παιδεύεσθαι. Ὅτι οἱ μὲν, ἀναμάρτητοι ὄντες, διὰ τὴν τοῦ λόγου τελειότητα, καὶ τῆς ἀλογίας τὴν πρὸς τὸν λόγον εὐαρμοστίαν τε καὶ ὑποκατάκλισιν, οὐδενὶ ἐγκαλοῦσί ποτε ὡς κακῶν αἰτίῳ αὐτοῖς· οὐδὲ γὰρ ἐν κακῷ c.
οἰκείῳ γίνονταί τινι, οὔτε ὑφ' ἑαυτῶν, εἴπερ εἰσὶ πεπαιδευμένοι, οὔτε ὑπὸ ἄλλων· ὅτι μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ κακὸν ἔχουσιν. Οἱ δὲ ἀπαίδευτοι, καὶ ἁμαρτωλοί εἰσι δι' ἄμφω· καὶ οὗτοι †) κακῶς διακείμενοι τόν τε λόγον καὶ τὴν ἀλογίαν· καὶ ἄλλοις τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἐπιγεάφουσιν, ὡς ἐν τοῖς ἐκτὸς αὐτὴν ὁρῶντες. ἔστι δὲ καὶ εὔκολον, καὶ ἡδὺ, καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις ὄντως πρέπον, τὸ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἄλλους αἰτίους προβάλλεσθαι. Οἱ δὲ ἀρχόμε- p. 70.
νοι παιδεύεσθαι, καὶ σωτηρίας ἔχοντες ἀρχὴν, κἂν ἁμαρτάνωσι καὶ ἐν κακῷ τινί ποτε γίνωνται, ἀλλ' ἴσασι, ποῦ τέ ἐστι, καὶ ὅπου a.

†) καὶ αὐτοὶ legendum puto.

ineruditis & tironibus discernantur. Scilicet *eruditi*, ab omni errore & peccato remoti, ob rationis perfectionem, & brutæ partis cum ea conſenſionem & obedientiam, neminem umquam accuſant ut ullius ſibi mali auctorem: neque enim in ullum ſuum malum vel ipſi ſeſe coniiciunt, vel ab alio coniiciuntur, ſiquidem eruditi ſunt; quia, ſi eruditi ſunt, non in rebus externis malum collocant. *Ineruditi* autem utroque modo peccant, cum quod ipſi rationem ſuam brutamque partem male adfectam habent, tum quod aliis ſuum vitium imputant, utpote in rebus externis illud ponentes. Eſt autem & facile & jucundum, & omnino dignum indoctis, culpam eorum quæ ipſi deliquerint, in alios conferre. *Qui* vero *eruditi incipiunt*, & principia ſalutis habent; etiamſi peccarint nonnumquam, & in malum aliquod inciderint, tamen, ubi ſit malum, & unde naſca-

φύεται τὸ κακὸν, καὶ τί τὸ τῆς ἐκφύσεως αὐτῶ αἴτιον· διὸ καὶ ἐκείνῳ ἐγκαλοῦσι. Καὶ οὐδεὶς οἶμαι τούτοις χρώμενος τοῖς κριτηρίοις ἐμφρόνως, διαμαρτήσαι ποτὲ τῆς ἀκριβοῦς διακρίσεως τούτων τῶν καταστημάτων, τοῦ τε πεπαιδευμένου, καὶ τοῦ ἀπαιδεύτου, καὶ τοῦ ἀρχομένου παιδεύεσθαι.

b. Παιδεία μὲν γάρ ἐστι κυρίως ἡ τοῦ ἐν ἡμῖν παιδὸς ὑπὸ τοῦ ἐν ἡμῖν παιδαγωγοῦ ἐπανόρθωσις. καὶ παῖς μὲν, ἡ ἐν ἡμῖν ἀλογία, τὸ μὲν ὠφέλιμον μὴ ὁρῶσα, πρὸς δὲ τὸ ἡδὺ τεταμένη μόνον, ὥσπερ οἱ παῖδες· παιδαγωγὸς δὲ, ὁ λόγος, ῥυθμίζων ἀεὶ καὶ μετρῶν τὰς ἀλόγους ἐν ἡμῖν ὀρέξεις, καὶ πρὸς τὸ ὠφέλιμον ἀπευθύνων αὐτάς. Διὸ καὶ οἱ μὲν ἀπαίδευτοι, κατὰ τὴν τοῦ παιδὸς ὄρεξιν ζῶντες ἀνεπιστρόφως, πολλὰ ἁμαρτάνουσιν, αὐτοὶ ἐνδόν-
c. τες †) διὰ τὸ ἀνεπίστροφον, οὔτε ἑαυτοὺς αἰτιώμενοι. οἱ δὲ ἀρχόμενοι, καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἤδη

†) Pro αὐτοὶ ἐνδόντες Wolfius οὗτοι εἰδότες legit.

naſcatur, ſciunt, & quæ ſit ortus illius cauſſa, ideoque illam accuſant. Neque quisquam, opinor, his judicandi velut inſtrumentis utens, umquam errabit in dijudicando ſtatu eruditi, ineruditi, & tironis.

Nam ea proprie eſt Eruditio, cum puer qui in nobis eſt, a pædagogo, qui & ipſe in nobis eſt, caſtigatur. Puer autem in nobis eſt bruta illa pars, quæ non reſpiciens utile, in ſolum jucundum eſt intenta, ut pueri: pædagogus vero eſt ratio, quæ componit & moderatur brutas in nobis adpetitiones, easque ad utilitatem dirigit. Itaque *ineruditi*, qui puerilem in modum adpetitum in vita inconſiderate ſequuntur, multum peccant, ignorantes ipſi ob incuriam, nec ſemet ipſos accuſant. *Qui* vero *eruditi incipiunt*, hi pædagogum inten-

ἤδη προσδιαιτώμενον ἔχουσι, καὶ τὸν παῖδα ὑπακούειν ἀρχόμενον· διὸ, κἂν ἁμαρτάνωσί τινα, καὶ τίς ὁ ἁμαρτάνων αἰσθάνονται, καὶ ἐκείνῳ ἐγκαλοῦσι, καὶ οὐκ ἄλλῳ τινί. οἱ δέ γε πεπαιδευμένοι, καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἔχουσι νήφοντα, καὶ τοῦ παιδὸς ἤδη κεκρατηκότα, καὶ τὸν παῖδα φρενωθέντα, καὶ τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα ἀπολαβόντα κατὰ τὸ ὑποτετάχθαι τῷ παιδαγωγῷ, συμφωνεῖν τε αὐτῷ. αὕτη γὰρ ἀρετὴ παιδός ἐστιν.

intentum adſtantem jam habent, & puerum obedire incipientem: quare, etiamſi peccant, tamen quis peccati ſit auctor ſentiunt, eumque & non alium accuſant. *Eruditi* autem & pædagogum habent ſobrium, & puero jam imperantem, & puerum caſtigatum, & ad ſuam perfectionem jam perductum, ut pædagogo pareat, cum eoque conſentiat: hæc enim pueri virtus eſt.

ΚΕΦ. ιά'.

p. 71. a.

Ἐπὶ μηδενὶ ἐπαρθῇς ἀλλοτρίῳ προτερήματι. εἰ ὁ ἵππος ἐπαιρόμενος ἔλεγεν, ὅτι, Καλός εἰμι· οἰστὸν ἂν ἦν. σὺ δὲ, ὅταν λέγῃς ἐπαιρόμενος, ὅτι, Ἵππον καλὸν ἔχω· ἴσθι, ὅτι ἐπὶ ἵππου ἀγαθῷ ἐπαίρῃ. Τί οὖν ἐστι σόν; Χρῆσις φαντασιῶν. ὥσθ', ὅταν ἐν χρήσει φαντασιῶν κατὰ φύσιν σχῇς, τηνικαῦτα ἐπάρθητι. τότε γὰρ ἐπὶ σῷ τινι ἀγαθῷ ἐπαρθήσῃ.

CAP. XI. (Nobis Cap. VI.)

Ob nullam alienam efferaris præſtantiam. Si equus ſeſe efferens diceret, Pulcer ſum; ferendum id eſſet. Tu vero, cum ſuperbia elatus ais, Pulcrum equum habeo! ſcito, te ob equi bonum ſuperbire. Quid igitur Tuum eſt? Vſus viſorum. Itaque, ſi in uſu viſorum Naturæ convenienter fueris verſatus, tunc efferri licebit: tunc enim tuo aliquo bono efferêris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Διδάξας ὅπως δυνατόν ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσι δεινοῖς ἀταράχον καὶ ἄφοβον καὶ ἄλυπον διατελεῖν, νῦν διδάσκει, πῶς χρὴ καὶ ἐπὶ τοῖς αἱρετοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς διαγίνεσθαι· ἅπερ ἀλλότρια καλεῖ ἀγαθὰ, κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς λόγον, ἐν ᾧ ἔλεγε τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀσθενῆ εἶναι, καὶ δοῦλα, καὶ κωλυτὰ, καὶ ἀλλότρια. καὶ λέγει, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ τῶν δοκούντων ἀγαθῶν τῶν ἐκτὸς ἐπαί-
c. ρεσθαι χρή. δηλοῖ δὲ οἶμαι νῦν ἡ ἔπαρσις, οὐχὶ κουφότητα, καὶ μετεωρισμὸν, καὶ ἀλαζονείαν, ὡς εἰώθαμεν πολλάκις ἐπὶ κακῷ τῇ λέξει κεχρῆσθαι· οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις καὶ ἀληθινοῖς ἀγαθοῖς ἐπαίρεσθαι συνεβούλευεν. ἀλλὰ δοκεῖ μοι νῦν ἡ ἔπαρσις δηλοῦν αὐτῷ ὑπόληψιν αὐξήσεώς τινος καὶ ἀδρύσεως ἐπὶ προσλήψει τινὸς ἀγαθοῦ. οὐ χρὴ οὖν, φησὶ,
p. 72. τοῖς ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς ἡμᾶς νομίζειν αὐξάνε-
a. σθαι, καὶ ἐν ὑπεροχῇ γίνεσθαί τινι· ἕκαστον γὰρ

COMMENTARIVS.

Docuit quemadmodum fieri poſſit, ut in calamitatibus extrinſecus ingruentibus tranquilli, ſecuri & alacres ſimus. Nunc, quales in eis rebus externis, quæ expetendæ videantur, præbere debeamus, tradit. Vocat autem eas *aliena bona*, ea ratione quam primum inſtituit, cum diceret, ea quæ in nobis ſita non eſſent, infirma, ſerva, impedita eſſe, & aliena; nosque *vetat* ullius *externi boni ſpecie efferri*. Significat autem, puto, nunc *elatio*, non levitatem, ſublimes ſpiritus, aut arrogantiam, quemadmodum in malam ſæpe partem ea voce uti ſolemus: (alioquin non ſuaderet, ut noſtris & veris bonis efferremur:) ſed (ut mihi quidem videtur) *elatio* nunc ei ſignificat opinionem incrementi alicujus, & quaſi granditatis, ob alicujus boni acceſſionem. Non igitur, inquit, alienis bonis augeri nos atque excellere putandum eſt. Nam unum-

γὰρ ἀγαθὸν ἐκείνου ἐστὶν ἀγαθὸν, ἐν ᾧ ἔχει τὴν ὑπόστασιν, καὶ ὃ κατὰ φύσιν διατίθησι, καὶ οὐκ ἄλλου. καὶ τὸ ἐν ἵππῳ τοίνυν ἀγαθὸν, τοῦ ἵππου ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἡμέτερον. εἰ γὰρ τολμηρὸς ἢ δρομικὸς εἴη, ἢ εὐήνιος, τὴν ἀρετὴν ἔχει τὴν ἵππου· ἥτις οὐκ ἔστιν ἡμετέρα ἀρετὴ, ὥστε οὔτε ἀγαθόν ἐστιν ἡμέτερον, οὔτε προσαύξει ἡμᾶς, οὔτε τελειοῖ.

Τί οὖν; ἂν φαίη τις· ἡ τῶν χρημάτων καὶ b.
ἐργάνων ἀρετὴ, οὐκ εἰς τοὺς κεκτημένους καὶ χρωμένους ἀναφέρεται; * οὐ δὲ ποιεῖ τέκτονα αὐτὸν ἀγαθὸν, μὴ πρότερον ὄντα. ἄλλη γὰρ σκεπάρνου ἀρετὴ, κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὀξύτητα· καὶ ἄλλη τοῦ τέκτονος, κατὰ τὴν τέχνην. ἀλλ' ἔστι μὲν αὐτοῦ τοῦ σκεπάρνου ἀγαθὸν ἡ ὀξύτης, καὶ ἡ εὐσχημοσύνη· συντελεῖ δὲ αὕτη πρὸς ὑπουργίαν, καὶ τὸ δι' αὐτοῦ ἀποτέλεσμα· (αὕτη γὰρ ὀργάνου ἀρετή·) οὐ μέντοι c.
πρὸς τὴν τέκτονος τελειότητα. ἐκεῖνος γὰρ ἐν τοῖς λόγοις τοῖς τεχνικοῖς τὸ ἀγαθὸν ἔχει τὸ

unumquodque bonum, ejus bonum eſt, in quo eſt, & ad cujus perfectionem illud pertinet, non autem alterius. Quod igitur *in equo* bonum eſt; id *ipſius equi* eſt *bonum, non noſtrum.* Sive enim animoſus eſt, ſive celer, ſive tractabilis; equi virtutem habet, quæ noſtra virtus non eſt, eoque nec bonum noſtrum, neque auget nos aut perficit.

At dicat aliquis, nonne rerum & inſtrumentorum virtus ad poſſeſſores, & eos qui his utuntur, referri ſolet? Solet illa quidem. Verum aſciæ virtus fabrum bonum non facit, niſi ante fuerit. Nam aſciæ, ratione aciei & figuræ, alia virtus eſt; alia fabri, ratione artis. Ipſius aſciæ bonum eſt acies, & elegantia formæ: eaque ad miniſterium facit, atque ad opus quod per eam perficitur; (hæc enim inſtrumenti virtus eſt:) ad fabri autem perfectionem nihil confert. Nam hujus proprium bonum in artis rationibus ſitum eſt,

οἰκεῖον, κἂν τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἐκτὸς χειρόνως ἀποβῇ διὰ τὴν ὕλην, ἢ τὰ ὄργανα, ἢ ἄλλο τι τῶν ἐμποδιζόντων.

Τί οὖν ἐστι, φησὶν, ἡμέτερον ἀγαθὸν, ἐφ' ᾧ χρὴ διατεθῆναι ὡς προσηυξημένους τὲ καὶ τελειωθέντας; Πρότερον μὲν εἶπεν ἐν πρώτοις τὴν ὀρθὴν ὑπόληψιν· νῦν δὲ, τὴν κατὰ φύσιν χρῆσιν τῶν ὑπολήψεων·
p. 73. a. ὅπερ γὰρ ἐκάλεσεν ὑπόληψιν ἐκεῖ, τοῦτο νῦν φαντασίαν ὀνομάζει. Φαίνεται γὰρ ἡμῖν καὶ ὑπολαμβάνεται καὶ δοξάζεται τὰ ὄντα τοῖα ἢ τοῖα, ποτὲ μὲν ὀρθῶς, ποτὲ δὲ διεστραμμένως. Καὶ εἴη μὲν ἂν καὶ αὕτη κατὰ φύσιν χρῆσις φαντασιῶν, τὸ φαίνεσθαι τὰ ὄντα ἡμῖν οἷα καὶ ἔστι, καὶ μὴ παραλλάττειν ἐν τῇ συμπλοκῇ αὐτῶν, ἀγαθὸν μὲν τὴν ἀκλασίαν, κακὸν δὲ τὴν σωφροσύνην νομίζουσι· κατὰ δὲ τὸ κυριώτατον, χρῆσις φαντασιῶν, ἡ τῶν κατὰ φύσιν γενομένων ἀγαθῶν ὄρεξις, καὶ κακῶν

est, etiamsi opus externum pejus confectum fuerit, sive ob materiam, sive ob instrumenta, sive ob aliquod aliud impedimentum.

Quodnam igitur, inquit, *nostrum bonum* est, quo sic adfici debemus, quasi nostro incremento & perfectione? Supra quidem in primis rectam *opinionem* nominaverat; nunc vero *usum opinionum* dicit *eum, qui sit naturæ consentaneus:* nam quod ibi *opinionem* dixerat, id ipsum nunc *visum* adpellat. Videntur enim atque existimantur a nobis res tales, aut tales, aliàs recte, aliàs perperam. Et fuerit quidem etiam hic *usus visorum naturæ consentaneus*, si res tales nobis esse videantur, quales ipsæ sunt; neque confundamus eas & permutemus in complexione, ut luxuriam bonum, temperantiam malum existimemus: sed rectissime inprimis intelligetur ille usus visorum, qui inest in adpetitione eorum, quæ sua natura bona sunt, fugiendisque

κῶν ἔκκλισις· οὐχ ἡ γνῶσις αὐτῶν ἁπλῶς, ὅτι b.
τόδε μὲν ἀγαθὸν, τόδε δὲ κακόν· ἀλλ' ἡ τοῦ
φανέντος ἀγαθοῦ ὄρεξις, καὶ τοῦ φανέντος κα-
κοῦ ἔκκλισις· ἐπειδὴ οὐ τοῦ πράττειν ἐσμὲν
κύριοι, ἀλλὰ τοῦ ὀρέγεσθαι κατὰ φύσιν καὶ
ἐκκλίνειν.

Μήποτε δὲ καὶ ἄλλο τι προσενδείκνυται διὰ
τῆς κατὰ φύσιν χρήσεως τῶν φαντα-
σιῶν; τὸ καὶ τὰ ἔργα δεῖν ἡμῶν σύμφωνα εἶ- c.
ναι ταῖς ὀρθαῖς ὑπολήψεσι καὶ ὀρέξεσι· καὶ μὴ
μόνον νομίζειν, ὅτι ἀγαθόν ἐστιν ἡ σωφροσύνη,
ἀλλὰ καὶ σωφρονεῖν, καὶ τὰ ἔργα κατὰ φύ-
σιν συμφώνως ταῖς ὀρθαῖς ὑπολήψεσιν καὶ ὀρέ-
ξεσιν ἀποδιδόναι· καὶ μὴ, νομίζειν μὲν ἀγα-
θὸν τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἀμυδρῶς ὀρέγεσθαι,
(διὰ τὸ πᾶν τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν καὶ ὀρεκτὸν εἶ-
ναι·) ἀδικεῖν δέ· ὅπερ τοῖς ἀκρατέσι συμβαί-
νει· τῆς ὀρέξεως τῆς τοῦ ἡδέος νικώσης τὴν τοῦ
ἀγαθοῦ ὄρεξιν· καὶ τοῦ μὲν λόγου, κἂν ἀμυ- p. 74.

 δρῶς, a.

que contrariis; cum non tantum intelligimus hoc esse bonum, illud malum; sed cum & id ipsum, quod bonum recte judicavimus, adpetimus; quod malum, declinamus. Neque enim agendi potestas nostra est, sed adpetendi secundum naturam, & declinandi.

Fortasse vero per *usum visorum naturæ consentaneum*, simul etiam innuit, opera quoque nostra consentire oportere cum rectis opinionibus & adpetitionibus: ne (verbi caussa) temperantiam bonum tantummodo judicemus, sed & temperantes simus, & ita vivamus, ut actiones nostræ secundum naturam rectis opinionibus & adpetitionibus congruant; aut, ne justitiam bonum quidem judicemus, & utcumque expetamus, (eo quod omne bonum expetendum videatur,) interim vero injurii simus; id quod incontinentibus accidit, cum voluptatis adpetitus boni adpetitionem vincit; ubi ratio obscure illa quidem, sed tamen

δρῶς, ὁρῶντος δὲ ὅμως τὸ δέον, καὶ μέχρι τινὸς καὶ μαχομένου ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ ὀρέξεων καὶ ἐκκλίσεων, ὀρθῶν μὲν, ἀμυδρῶν δὲ, συγκινουμένων· τῶν δὲ ἀλόγων παθῶν κατισχυόντων αὐτοῦ, καὶ περισπώντων, καὶ τὰ ἑαυτοῖς ὀρεκτὰ πράττειν ἀναγκαζόντων. ὅ γε, ὡς εἶπον πρότερον, ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἐκεῖνο λέγει,

b. Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾷν μέλλω κακὰ,
Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Χρὴ οὖν μὴ δοξάζειν μόνον ὀρθῶς, καὶ ὀρέγεσθαι, καὶ ἐκκλίνειν· ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα σύμφωνα ταῖς ὀρθαῖς δόξαις ἀποδιδόναι. καὶ τοῦτο ἴσως ἐστὶν ἡ κατὰ φύσιν τῶν φαντασιῶν χρῆσις, ἣν ἡμέτερον ἀγαθὸν ἡγεῖσθαι
c. χρὴ, καὶ μηδὲν τῶν ἐκτός· ὥσπερ τοῦ τέκτονος ἀγαθὸν, ὡς τέκτονος, ἡ κατὰ τοὺς τεχνικοὺς λόγους ἐνέργεια· ἡ μὲν ἐν ταῖς ἐννοίαις, ἡ δὲ καὶ ἐκτὸς ἐν ταῖς πράξεσιν.

tamen cernit quid deceat, & aliquantisper pro eo pugnat, simulque excitantur etiam adpetitiones & declinationes rectæ quidem, at parum validæ; bruti vero adfectus rationi prævalent, eamque distrahunt, & suis cupiditatibus ut serviat faciunt. Cujusmodi conditionem, ut ante dixi, exprimit illud in tragœdia:

Sciam licet quod adgredi parem nefas;
Tamen ira mentis omne consilium premit.

Non igitur recte tantum sentire, & adpetere, & declinare oportet; sed etiam vitæ actionem consentaneam rectis opinionibus præstare. Atque hic fortasse est *visorum usus naturæ consentaneus*, quem *nostrum* esse *bonum* judicare debemus, nihil autem rerum externarum: sicut artificis bonum, quatenus artifex est, inest in muneris functionibus, artis rationibus consentaneis; quæ non solum in animi cogitatis, sed & in externis effectionibus cernuntur.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιβ'.

Καθάπερ ἐν πλῷ, τοῦ πλοίου καθορμισθέντος, εἰ ἐξέλθοις ὑδρεύσασθαι, ὁδοῦ μὲν πάρεργον, καὶ κοχλίδιον ἀναλέξῃ, καὶ βολβάριον· τετάσθαι δὲ δεῖ τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὸ πλοῖον, καὶ συνεχῶς ἐπιστρέφεσθαι, μή ποτε ὁ κυβερνήτης καλέσῃ· κἂν καλέσῃ, πάντα ἐκεῖνα ἀφιέναι, ἵνα μὴ δεδεμένος ἐμβληθῇς, ὡς τὰ πρόβατα. οὕτω καὶ ἐν τῷ βίῳ, ἐὰν διδῶται ἀντὶ βολβαρίου καὶ κοχλιδίου γυναικάριον καὶ παιδίον, οὐδὲν κωλύσει· ἐὰν δὲ ὁ κυβερνήτης καλέσῃ, τρέχε ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀφεὶς ἐκεῖνα ἅπαντα, μηδὲ ἐπιστρεφόμενος. ἐὰν δὲ γέρων ᾖς, μηδὲ ἀπαλλαγῇς ποτε τοῦ πλοίου μακρὰν, μή ποτε καλοῦντος ἐλλίπῃς. p. 75. a.

CAPVT XII. (Nobis Cap. VII.)

Quemadmodum in itinere maritimo, nave prope terram in ancoris ſtante, ſi aquatum fueris egreſſus, poſſis quidem obiter & cochleolam colligere & bulbulum, oportet autem animum habeas in navem intentum, & continenter reſpicias, an fortaſſe vocet gubernator; qui ſi vocaverit, relinquenda tibi ſunt iſta omnia, ne vinctus in navem conjiciaris inſtar pecudum: ſic quoque in vita, ſi pro bulbulo & cochleola detur uxorcula & puellus, nihil prohibebit; quod ſi vero gubernator vocarit, curre ad navem, relictis illis omnibus, ne reſpiciens quidem. Quod ſi vero ſenex ſis, ne unquam quidem procul a navè discede, ne forte, quum ille vocaverit, deficias.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Συντόμως καὶ ἐπιστρεπτικῶς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἐκτὸς δοκούντων ἀγαθῶν ἀναχαιτίσας, διὰ τοῦ δεῖξαι πάντα ἀλλότρια ἐκεῖνα, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἡμέτερον ἀγαθόν· ἵνα μὴ νομίσῃ τις, καὶ γάμου, καὶ παιδοποιίας, καὶ πάσης κτήσεως καὶ μεθέξεως τῶν ἐκτὸς ἀποκωλύειν ἡμᾶς τελέως αὐτὸν, παραδίδωσιν ἐφεξῆς, τίνων τε, καὶ πῶς χρὴ ἐκείνων μετέχειν· ὅτι πάντα χρὴ τῆς πρὸς θεὸν ἐπιστροφῆς ἐξαρτᾶν, τὸν τοῦ παντὸς κυβερνήτην, καὶ ἐκείνου ἐχόμε-
c. νον, τούτων κατὰ τάξιν μετέχειν. πρῶτον μὲν, τῶν ἀναγκαίων ἐν βίῳ, καὶ ὧν χωρὶς ἀδύνατον ζῆν· ἅπερ διὰ τοῦ ὑδρεύσασθαι ἐδήλωσε· τὰ περὶ τροφὴν λέγων, καὶ ἀμπεχόνην, καὶ οἴκησιν· οἷα καὶ ὅσα τοῖς ἀπεριττῶς ζῶσιν ἀρκεῖ. καὶ τούτοις οὖν νέμειν τινὰ σπουδὴν, κατὰ δεύτερον λόγον. τὰ δὲ μὴ ἀναγκαῖα μὲν,

COMMENTARIVS.

Breviter & argute nos a ſpecie bonorum externorum avocavit, cum oſtenderet omnia illa eſſe aliena, & nullum eorum eſſe noſtrum bonum. Ne quis autem exiſtimet, prorſus & nuptiis & procreatione liberorum & omnibus poſſeſſionibus atque uſu rerum externarum velle eum nos prohibere; nunc deinceps tradit, quibusnam ex his, & quomodo, uti liceat: ſcilicet debere nos omnia ei curæ, qua in Deum, univerſi *gubernatorem*, intentum eſſe oportet, poſtponere; & ad eum ante omnia nos adplicantes, ſic deinde his ordine quodam uti. Ac primum quidem, rebus ad vitæ uſum neceſſariis, ut ſine quibus vivi non poteſt; quæ *aquatione* ſignificavit, cujusmodi eſt victus, amictus, domicilium, quæ & quatenus homini frugi ſunt ſatis. His igitur etiam aliquid curæ, ſecundo loco, tribuendum. Quæ vero neceſſaria

μὲν, χρειώδη δὲ ἄλλως ὄντα πρὸς τὸν βίον, οἷον γυνὴ, καὶ τέκνα, καὶ κτῆσις, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁδοῦ πάρεργον, φησὶ, καὶ κατὰ τρίτον λόγον διδόμενα ἀπὸ τοῦ Παντὸς, προσδέχεσθαι χρὴ, ὅταν καὶ κατὰ καιρὸν δίδωται, p. 76. a.
τεταμένον ἀεὶ πρὸς τὸ προηγούμενον ἐφετόν. τρυφὰς δὲ, καὶ πλοῦτον, καὶ δυναστείας, καὶ τὰς τοιαύτας ἀλλοτριοπραγμοσύνας, ὡς μὴ δυναμένας τῷ κατὰ Φύσιν βίῳ συνεῖναι, οὐδὲ ὁδοῦ πάρεργον προσίεσθαι συγχωρεῖ· ταῦτα γάρ ἐστιν, ἃ πρότερον ἔλεγε δεῖν παντελῶς ἀφιέναι. γάμον δὲ, καὶ παιδοποιΐαν, καὶ τὰ τοιαῦτα, τοῖς μὲν ἀρτίως ἀρχομένοις παιδεύεσθαι συνεβούλευσε πρὸς τὸ παρὸν ἀναβάλλεσθαι, ἵνα πῆξιν ἡ ἀρχὴ τῆς παι- b.
δείας λάβῃ· τοῖς δὲ ἤδη πως προκεκοφόσιν, ὡς δύνασθαι χρῆσθαι τοῖς τοιούτοις ἀβλαβῶς, τούτοις ὁδοῦ πάρεργον ἐκδίδωσι καὶ τούτων μετέχειν.

Δοκεῖ

ceſſaria non ſunt, ſed alioquin ad vitam agendam opportuna, ut uxor, liberi, res familiaris, & ſimilia; quæ *obiter*, inquit, ac tertio loco dantur a gubernatore univerſi; *cum* pro tempore data fuerint, accipienda ſunt, animo ſemper in id intento, quod præcipuo loco adpetendum eſt. Delicias vero, divitias, principatus, & id genus alias rerum alienarum occupationes, ut quæ cum vita naturæ conſentanea conjungi nequeant, ne obiter quidem admitti ſinit. Hæc enim ea ſunt, quæ ſupra *penitus* eſſe *relinquenda* monuit. Conjugium autem, procreationem liberorum, & ſimilia, iis qui modo erudiri cœperint, *in aliud differendi tempus* auctor fuit, ut doctrinæ initia confirmarentur. Iis vero qui jam aliquantum profecerunt, ut his absque noxa uti queant, *obiter* his etiam frui concedit.

Videtur

Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ παράδειγμα πάνυ οἰκείως πεπλασμένον παραγαγεῖν. τὴν μὲν γὰρ θάλασσαν, διὰ τὸ ἐμβριθὲς, καὶ κλυδαινόμενον, καὶ παντοίως μεταβαλλόμενον, καὶ πνίγον τοὺς καταδύνοντας εἰς αὐτὴν, * καὶ οἱ παλαιοὶ μυθοπλάσται τῆς γενέσεως ἔλεγον σύμβολον. τὸ δὲ πλοῖον εἴη ἂν τὸ διακομίζον εἰς τὴν γένεσιν τὰς ψυχὰς, εἴτε μοῖραν, εἴτε εἱμαρμένην, εἴτε ἄλλο τι τοιοῦτον αὐτὸ καλεῖν χρή. ὁ δὲ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, εἴη ἂν ὁ θεὸς, ὁ καὶ τὸ πᾶν καὶ τὴν εἰς τὴν γένεσιν κάθοδον τῶν ψυχῶν, ταῖς ἑαυτοῦ προνοίαις, πρὸς τὸ δέον καὶ κατ' ἀξίαν ἀπευθύνων τε καὶ κυβερνῶν. ἡ δὲ καθόρμισις τοῦ πλοίου, ἡ εἰς τὸν προσήκοντα τόπον, καὶ ἔθνος, καὶ γένος, τῶν ψυχῶν κατάταξις· καθ' ἣν αἱ μὲν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ ἔθνει, καὶ ὑπὸ τόδε τὸ γένος, καὶ ὑπὸ τῶνδε γεννῶνται τῶν γονέων, αἱ δὲ ὑπ' ἄλλων. ἡ δὲ ἐπὶ τὴν ὕδρευσιν ἔξοδος, ἡ περὶ τὰ ἀναγκαῖα τῷ βίῳ σπουδὴ, ὧν χωρὶς ἀδύνατόν ἐστι διαβιῶναι. τί

c.

p. 77. a.

Videtur autem mihi exemplo peropportuno esse usus. Nam mare ob impetum, fluctuationem, crebrasque & varias mutationes, & quia suffocat eos qui id intrant, veteres etiam fabularum auctores mundi symbolum esse dixerunt. *Navigium* autem fuerit, quod animos ad ortum perducit, sive id fatum, sive sors, sive quid aliud est dicendum. *Navis gubernator*, Deus; qui & universa, & animorum descensum in hunc mundum, sua providentia, eo quo decet, & pro dignitate cujusque, dirigit & gubernat. *Statio navis*, est animorum in suum cujusque locum, nationem, & familiam collocatio: qua fit, ut alii in aliis locis, nationibus, familiis, & e diversis parentibus nascantur. *Exitus ad aquandum*, est rerum necessariarum occupatio, sine quibus propagari vita non potest.

Quid

τί γὰρ ὕδατος τοῖς ἐν γενέσει πρὸς τροφὴν καὶ πόσιν ἀναγκαιότερον; τὸ δὲ, ὁδοῦ πάρεργον κοχλίδιον ἀναλέγειν, ἢ βολβάριον, καὶ αὐτὸς ἐξηγήσατο συμφώνως· ὅτι γυναῖκα, καὶ κτῆσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα διδόμενα ἀπὸ τοῦ Παντὸς, δεκτέον μὲν, οὔτε δὲ ὡς b.
προηγουμένως ἀγαθὰ, καὶ ἡμέτερα ἀγαθά. τὸ γὰρ προηγούμενον, ἡ πρὸς τὸν κυβερνήτην ἐστὶ τάσις ἀεὶ καὶ ἐπιστροφή. ἀλλ' οὐδ' ὡς περὶ ἀναγκαῖα ταῦτα σπουδαστέον, ὥσπερ περὶ τὴν ὕδρευσιν, ἀλλ' ὡς πάρεργα ὄντως, καὶ ἄλλως χρήσιμα ὄντα τῷ βίῳ, ταῦτα δεκτέον.

Ἐὰν δὲ ὁ κυβερνήτης καλέσῃ ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνακαλούμενος ἐντεῦθεν πρὸς ἑαυτόν τε ἡμᾶς, καὶ τὴν πατρίδα τὴν ἀληθινὴν ὅθεν ἤλθομεν· τρέχε, φησὶν, ἐπὶ τὸ πλοῖον, πάντα ἀφεὶς ταῦτα τὰ πρὸς τὴν γένεσιν, ἀκολουθῶν καλοῦντι, καὶ τού- c.
των μηδὲ ἐπιστρεφόμενος ὅλως· ἵνα μὴ, καὶ ἐὰν φυσικῶς λυθῇς, κατὰ προαίρεσιν ἐν-

ταῦθα

Quid eſt enim aqua iis, qui in hoc mundo degunt, ad victum & potum magis neceſſarium? *Obiter* autem *cochleam aut bulbulum tollere* quid ſit, ipſe concinne explicavit: eſſe uxorem, & rem familiarem; ac talia ſi a rectore univerſitatis dentur, accipienda illa quidem eſſe, ſed non quaſi aut præcipua, aut noſtra bona. Nam principale noſtrum bonum, eſt conſtans contentio converſioque ad navis gubernatorem. Sed in iſtis, ne ut in neceſſariis quidem eſt elaborandum, quemadmodum in aquatione: ſed, ut revera acceſſiones, ac nonniſi quædam commoditates vitæ, accipienda ſunt.

Quod ſi vero *gubernator* ad navem *revocet*, hoc eſt, ad ſeſe & veram patriam unde venimus: *Curre*, inquit, *ad navem*, his *omnibus*, quæ ad hanc terrenam vitam pertinent, *relictis*, vocantem ſequens, & hæc omnino *ne reſpiciens quidem*; ne, quamquam ab ipſa natura hinc abſtractus, tuopte ſtudio & vo-

luntate

ταῦθα μένῃς. ἐὰν γὰρ, φησὶ, μὴ ἑκὼν καὶ πρόθυμος ἀκολουθήσῃς, τὰ τῇδε πάντα καταλιπὼν, δεδεμένος ἐμβληθήσῃ εἰς τὸ πλοῖον, ὥσπερ τὰ προβάτια· τοῦτ' ἔστιν, ἄκων, καὶ κατακλαίων σαυτόν τε καὶ τοὺς παρόντας, ἀπολείψεις τὸν τῇδε βίον, ὥσπερ οἱ ἀνόητοι καὶ προβατώδεις ἄνθρωποι.

Ἁπτόμενον δὲ ὅλως, ὁδοῦ πάρεργον, γάμου
γ. 78. καὶ παιδοποιΐας καὶ τῶν τοιούτων, κατὰ καιρὸν
a. ἅπτεσθαι χρή· ὥστε κόρον λαβόντα τὸν σύμμετρον, ἀσχέτως ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν, καὶ προθύμως ὑπακοῦσαι τῷ κυβερνήτῃ καλοῦντι. Γέρων δὲ ὢν, καὶ πλησίον ἤδη τοῦ τέλους, μηδενὶ τούτων δεθῇς δεσμῷ, ἀλλ' ὅλως εἰς τὴν ἀναχωμιδὴν τέτασο, καὶ τὸν ἐνταῦθα χωρισμόν· ἵνα μὴ, τοῦ καιροῦ τῆς ἀναχωρήσεως ἑστάντος, καλού-
b. μενος, ὀπισθοβαρὴς εὑρεθῇς, ὑπὸ τῶν δεσμῶν ἀνθελκόμενος, καὶ νεόγαμον θρηνῶν γαμετὴν, καὶ παῖδας νηπίους. καὶ ἄλλως δὲ τῷ γέροντι καθήκει τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεως μᾶλλον, ἢ τῆς ἐνταῦθα ἐπιμελεῖσθαι ῥίζώσεως.

luntate hic hæreas. Nisi enim ultro atque alacer, inquit, terrenis rebus omnibus relictis, fueris secutus; *vinctus in navem pecudum instar conjicieris:* hoc est, invitus, & cum teipsum, tum eos qui tibi adsunt deplorans, vitam hanc relinques, ut homines amentes & ovina præditi stoliditate solent.

Eum autem, qui obiter omnino conjugio & procreationi liberûm, rebusque similibus operam daturus est, tempestive id facere decet; ut modo convenienti rebus hisce satiatus, sine ulla mora hinc recedat, & alacriter gubernatorem vocantem sequatur. *Si vero senex fueris*, & prope jam a fine abfueris; nullo tali vinculo constringitor, sed totus in reditum & discessum ex hac vita intentus esto: ne, cum tempus discedendi adfuerit, tuque vocatus eris, sarcinis onustus deprehendaris, & istis veluti vinculis retraharis, ac recens ductam uxorem & infantes liberos lamenteris. Nam & alioqui decet senem discessum magis ex hac vita, quam diuturnam in ea mansionem, spectare curareque.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ιγ'.

Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλεις· ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα ὡς γίνεται· καὶ εὐροήσεις.

CAPVT XIII. (Nobis Cap. VIII.)

Ne poſcas, ut, quæ fiunt, fiant ſicut tu vis; ſed, quæ fiunt, ea velis ſicuti fiunt; & tranquillo vitæ curſu nteris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν καὶ τίνων χρὴ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς μεταλαμβάνειν· ὅτι τῶν μὲν ἀναγκαίων, ἀναγκαίως· τῶν δὲ, ὁδοῦ πάρεργον· οὐδενὸς δὲ τούτων κατὰ προηγούμενον σκοπόν· καὶ διὰ τούτων ἐνδοὺς τῇ τῶν ἐκτὸς χρήσει· τοὺς τρόπους λοιπὸν παραδίδωσι, καθ' οὓς καὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀταράχως δυνατόν ἐστι κεχρῆσθαι τοῖς ἐκτὸς, καὶ εὐαρέστως. Ἀνάγκη δέ ἐστιν, εἰ μέλλοιμεν μὴ δυσχεραντικῶς ζῆν ἀπαρεσκόμενοι τοῖς γινομένοις, ἢ τὸ Πᾶν ἀεὶ τὰ ἀρέσκοντα ποιεῖν ἡμῖν, ἢ ἡμᾶς τοῖς ἀπὸ τοῦ Παντὸς ἡμῖν ἀπονεμομένοις ἀρέσκεσθαι. c. p. 79. a.

COMMENTARIVS.

Quæ res externæ relinquendæ, quæ percipiendæ nobis ſint, diſſeruit: nempe, neceſſariis utendum neceſſario, cæteris vero obiter; ſed harum nullam præcipue expetendam: conceſſo ad hunc modum rerum externarum uſu, nunc regulas tradit, quibus obſervatis, rebus externis, citra noxam & perturbationem, atque etiam placido animo, queas perfrui. Ut autem ſine moleſtia vivamus, nec ea quæ fiunt improbemus; aut rerum naturam ſe ad voluntatem noſtram adcommodare, aut nos ea, quæ rerum natura nobis decreverit, probare neceſſe eſt.

σθαι. ἄλλως γὰρ ἀδύνατον εὑρεῖν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἀναγκάζειν τὸ Πᾶν ἐκεῖνα ποιεῖν τὰ ἡμῖν ἀρέσκοντα, καὶ ἀδύνατον ἡμῖν ἐστι, καὶ οὐδὲ πάντη συμφέρον· πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἀρέσκει τῶν καὶ ἡμῖν ἀσυμφόρων, ἢ δι' ἄγνοιαν τῆς φύσεως αὐτῶν, ἢ διὰ τὸ συνεκτρέχειν ἡμᾶς ποτε ἀλόγοις ὀρέξεσιν. ἀνάγκη οὖν, εἰ μέλλοιμεν εὑρεῖν,
b. ἡμᾶς αὐτοὺς οὕτω διατιθέναι, ὡς τοῖς ὑπὸ τοῦ Παντὸς γινομένοις ἀρέσκεσθαι.

Ἀλλὰ σκληρὸν ἴσως καὶ ἀδύνατον δόξει τισὶ τὸ ἐπίταγμα, τὸ θέλειν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται. τίς γὰρ τῶν εὖ φρονούντων ἀνθρώπων, ἢ τὰ κοινὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ παντὸς συμβαίνοντα, οἷον σεισμοὺς, καὶ κατακλυσμοὺς, καὶ ἐκπυρώσεις, λοιμούς τε, καὶ λιμοὺς, καὶ φθορὰς παντοίων ζώων τε καὶ καρπῶν· ἢ τὰ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους ἀνο-
c. σίως ἐπιτελούμενα, πόλεων ἁλώσεις, καὶ αἰχμαλωτισμοὺς, καὶ φόνους ἀδίκους, καὶ λῃστείας, καὶ

est. Aliter enim fieri nequit, ut bene agi nobiscum arbitremur. At, ut rerum universitas omnibus optatis nostris respondeat, id quidem nec fieri potest, nec omnino semper expedit. Multa enim nobis placent, quæ ipsis etiam nobis sunt inutilia; sive quod eorum naturam ignoramus, sive quod brutis adfectibus interdum indulgemus. Nos igitur, si beati esse volumus, adsuescere, ut iis quæ ab universitate fiunt, adquiescamus necesse est.

Verum hoc præceptum durum fortasse, atque adeo ne fieri quidem posse nonnullis videbitur, ut quisquam *velit ea, quæ fiunt, ita fieri ut fiunt.* Quis enim sanæ mentis homo probet vel communia mala, quæ ab universo oriuntur; ut terræ motus, diluvia, incendia, pestem, famem, interitum omnis generis animantium & frugum? vel ea quæ nefarie ab hominibus in homines perpetrantur; urbium excidia, captivitates, cædes injustas, latrocinia,

καὶ ἁρπαγὰς, καὶ ἀκολασίας, καὶ τυραννικὰς βίας, μέχρι καὶ τοῦ ἀσεβεῖν ἀναγκαζούσας· ἔτι δὲ παιδείας καὶ φιλοσοφίας ἀπώλειαν, ἀρετῆς τε πάσης καὶ φιλίας, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους πίστεως· καὶ τεχνῶν πασῶν καὶ ἐπιστημῶν, διὰ πολλῶν χρόνων εὑρεθεισῶν τε καὶ βεβαιωθεισῶν, τῶν μὲν παντελῆ ἀφανισμὸν, ὡς μόνα τὰ ὀνόματα αὐτῶν μνημονεύεσθαι, τῶν δὲ p. 80. τεχνῶν τῶν πολλῶν τῶν πρὸς βοήθειαν ἡμῖν τοῦ βίου παρὰ θεοῦ δοθεισῶν, οἷον ἰατρικῆς, καὶ οἰκοδομικῆς, καὶ τεκτονικῆς, καὶ τῶν τοιούτων, σκιὰς μόνας καὶ εἴδωλα περιλελεῖφθαι; ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ περιττεύσαντα, τίς ἀκούειν ἐθέλοι, οὐ λέγω καὶ ὁρᾶν, καὶ μετέχειν αὐτῶν, καὶ θέλειν γίνεσθαι αὐτὰ, εἰ μὴ κακοθελής τις εἴη καὶ μισόκαλος ἄνθρωπος; a.

Τὰ δὴ τοιαῦτα τῶν ἀπόρων, οὐ μόνον τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀστειοτέρους ἐνοχλοῦν- b.

cinia, direptiones, libidines, & tyrannicam violentiam eos usque progredientem, ut ad impia facta cogat homines? quis eruditionis & philosophiæ interitum; omnisque virtutis, & amicitiæ, & mutuæ fidei, & scientiarum omnium artiumque, quæ vix multis ætatibus inventæ confirmatæque sunt, tantam eversionem, ut aliarum prorsus exstinctarum nonnisi nomina memorentur; artium vero plerarumque, quæ divinitus nobis juvandæ vitæ causſa datæ sunt, ut medicinæ, ut fabrilis, ut architecturæ, aliarumque similium, umbræ tantum & simulacra sint reliqua? Hæc igitur & id genus alia, quæ in nostram ætatem redundarunt, quis tandem, non dico videre, eorumque particeps esse, eaque fieri, sed vel audire velit, nisi homo malevolus & omnis honestatis inimicus?

Hujusmodi dubitationes, non hominum vulgo duntaxat, sed & eruditioribus

λοῦντα, τυχεῖν χρὴ διαλύσεως, εἰ μέλλοι καὶ ὁ τοῦ Ἐπικτήτου λόγος ἀνεύθυνος φαίνεσθαι, καὶ ἡ τοῦ δημιουργοῦ θεοῦ διοίκησις ἀνεπίληπτος. ὅπου γὰρ τὸ συμφέρον, ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβὲς τιθέμεθα, ὡς αὐτὸς ἡμᾶς διδάξει μετ' ὀλίγον ὁ Ἐπίκτητος. Λέγω τοίνυν, ὡς, εἰ μὲν κακὰ ὄντως ἐστὶ ταῦτα τὰ γινόμενα, ἅπερ
c. ἐτραγῴδησεν ὁ ἀπορῶν λόγος, καὶ τοιαῦτα κακὰ οἷάπερ ἡμῖν φαίνεται, οὔτε ἀγαθὸς ἂν εἴη ἄνθρωπος ὁ εὐαρεστῶν τοῖς κακοῖς, οὔτε τὸν διοικοῦντα τὰ τῇδε ἀναίτιον εἶναι τῶν κακῶν προχωρεῖ· οὔτε αἴτιον νομίζοντας κακῶν αὐτὸν, ἢ τιμᾶν, ἢ φιλεῖν, ἢ σέβειν δυνατὸν, κἂν μυρία ἐπὶ μυρίοις ἀπομνύμεθα. πᾶν γὰρ ζῷον, ὡς αὐτὸς ἐρεῖ, τὰ μὲν βλαβερὰ, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, φεύγει τε καὶ ἐκτρέπεται· τὰ δὲ ὠφέλιμα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, μέτεισί τε καὶ
p. 81. a. θαυμάζει. Ἢν μέντοι φανῇ τὰ μὲν γινόμενα ταῦτα μὴ κακὰ ὄντα, ὥσπερ νομίζομεν, ἀλλ' ἀγαθὰ

bus obſtrepentes, diſſolvendæ ſunt, ſi & Epicteti orationi ſua debebit conſtare auctoritas, & rerum auctoris Dei adminiſtratio reprehenſione carere. Ubi enim utilitatem, ibidem etiam pietatem collocamus; ut paulo poſt nos ipſe docebit Epictetus. Ajo igitur: ſi vere mala ea ſunt, quæ modo tragicis verbis dubitatrix prædicavit oratio, & talia mala, qualia nobis videntur; nec vir bonus is fuerit, qui delectetur illis malis; neque eum, qui hæc gubernat, culpa vacare eorumdem malorum, obtineri poteſt; neque, ſi malorum illum auctorem habemus, fieri poteſt, ut eum honoremus, aut amemus, aut colamus, etiamſi millies juraremus. Quodvis enim animal (ut ipſe dicturus eſt) noxias res, earumque cauſſas, fugit & averſatur; utiles vero, earumque cauſſas, conſectatur & admiratur. Sin demonſtratum fuerit, non eſſe hæc, quæ fiunt, mala, ut putamus, ſed bona

ἀγαθὰ μᾶλλον, ὡς πρὸς μεγάλα ἀγαθὰ συντελοῦντα, καὶ ἐκείνων ἕνεκα γινόμενα· εἰ δέ τι εἴη κακὸν, ὅλως ἐν τοῖς γινομένοις τοῦτο μὴ ὂν, ἀλλ' ἐν ταῖς ὀρέξεσι καὶ ὁρμαῖς ταῖς ἡμετέραις· οὔτε ὁ θέλων γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται, κακός ἐστιν· οὔτε ὁ διοικῶν τὰ τῇδε, κακοῦ φανήσεται αἴτιος.

Ταῦτα τοίνυν, ἐν οἷς ἐστι τὰ δοκοῦντα κα- b.
κὰ, ἐν τῷ τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς ὄντα τόπῳ, τὰ μέν ἐστι σώματα, τὰ δὲ ψυχαί· αἱ μὲν, ἄλογοι, συμπεφυκυῖαι τοῖς σώμασι, καὶ οὐδὲν σχεδὸν ἔχουσαι αὐτῶν ἐξῃρημένον, ἀλλὰ ζωαὶ τῶν σωμάτων οὖσαι, καὶ κατ' ἐκεῖνα καὶ μετ' ἐκείνων κινούμεναι· αἱ δὲ, λογικαὶ, αὐτοκίνητοι, καὶ τῶν σωμάτων ἐξῃρημέναι, καὶ προαιρέσεως καὶ ὁρμῆς οὖσαι κύριαι.

Ὧν τὰ μὲν σώματα, ἑτεροκίνητα τελέως ὄν- c.
τα, καὶ τὴν οὐσίαν πᾶσαν ἔξωθεν ἔχοντα, προη-

bona potius, ut quæ ad magna bona conducant, eorumque cauſſa fiant; ſin ſit malum aliquod, non ineſſe illud utique in eis quæ fiunt, ſed in noſtris adpetitionibus & conſiliis: conſequens erit, ut neque is malus ſit, qui ea, quæ fiunt, ita fieri voluerit ut fiunt; neque gubernator hujus mundi videri debeat mali eſſe auctor.

Iſta igitur in quibus ea fiunt, quæ mala videntur, in ortus & interitus loco conſtituta, partim corpora ſunt; partim animæ brutæ, adfixæ corporibus, nec fere quidquam ſejunctum ab iis habentes, cum ſint tantum vita corporum, & ſecundum illa cum illisque moveantur; partim animæ rationis participes, quæ per ſe moventur, ſejunctæ a corporibus, voluntatis & conſiliorum ſuorum liberum arbitrium habentes.

Corpora igitur, motu prorſus alieno agitata, omnemque naturam extrinſecus habentia, præcipue

γουμένως μὲν ἀπὸ τῶν οὐρανίων κινήσεων γίνεται τε, καὶ φθείρεται, καὶ μεταβάλλει παντοίας μεταβολάς· προσεχῶς δὲ, καὶ ὑλικώτερον, ὑπ' ἀλλήλων. καὶ γὰρ ἀκόλουθόν ἐστι τοῦτο, ἀπὸ τῶν ἀϊδίων τὰ γινόμενα καὶ φθειρόμενα κυρίως ὑφίστασθαι, καὶ ἀπὸ τῶν αὐτοκινήτων τὰ ἑτεροκίνητα, καὶ ἀπὸ τῶν περιεχόντων τὰ περιεχόμενα. Καὶ ἔστιν αὕτη τάξις καὶ δίκη τοῦ Παντὸς, τὸ ταῦτα ἐκείνοις ἀκολουθεῖν, οὐκ ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κινήσεως ἢ αἱρέσεως, καὶ ὁρμῆς οὐκ ὄντα κύρια, οὐδὲ τὴν διαφορὰν τῆς αὐτῶν ἀξίας κατὰ προαίρεσιν ἔχοντα, ἀλλὰ τοῖς αἰτίοις συνδιατιθεμένην· ὥσπερ καὶ αἱ σκιαὶ τῶν σωμάτων οὐ κατὰ προαίρεσιν τοίως ἢ τοίως τρέπονταί τε καὶ διατίθενται, ἀλλὰ τῇ τῶν αἰτίων ἕπονται καταστάσει, τὴν αὐτὴν ἔχουσαι ἀεὶ ἀξίαν. Καὶ οὐδὲ αὐτοῖς μὲν τοῖς μεταβαλλομένοις σώμασι κακόν ἐστιν ἡ μεταβολὴ, οὔτε τοῖς συνθέτοις,

p. 82. a.

b.

cipue quidem a cœli converſionibus oriuntur, intercidunt, variasque mutationum vices ſubeunt: ſin propiores & magis materiales cauſſas ſpectes, a ſeſe invicem adficiuntur. Id enim eſt conſequens: ea, quæ naſcuntur & pereunt, ab æternis conſtitui; & ab his quæ per ſeſe moventur, ea quæ cientur aliunde; & ab his quæ continent, ea quæ continentur. Eſtque hic ordo, hoc jus univerſi, ut hæc illa conſequantur; cum in ſeſe non habeant principium motionis aut delectus, nec adpetitio in eorum ſita ſit poteſtate, neque discrimen dignitatis eorum a libera ipſorum voluntate, ſed ex neceſſariis cauſſis pendeat: quemadmodum nec umbræ corporum ſuo arbitratu hoc aut illo modo convertuntur aut adficiuntur, ſed cauſſarum ſuarum ſtatum ſequuntur, eamdem ſemper habentes dignitatem. Ac ne ipſis quidem quæ mutantur corporibus, ſive compoſitis, ſive ſimplicibus, malum

τοις, οὔτε τοῖς ἁπλοῖς. πρῶτον μὲν, ὅτι φύσις ἐστὶν αὐτοῖς τοιαύτη, καὶ ἄλλως ἔχειν ἀδύνατον αὐτοῖς· ἐπεὶ οὐδὲ ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς κακὸν ἂν ἦν ἡ ἄγνοια, καὶ ἡ κατὰ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις ζωὴ, εἰ μὴ πεφύκει γινώσκειν τὸ ἀληθὲς, καὶ ἄρχειν τῶν ἀλόγων ὀρέξεων, καὶ ὑπερέχειν αὐτῶν. ἔπειτα, ὅτι καὶ τὰ σύνθετα, ἐξ ἐναντίων συγκείμενα καὶ μαχομένων ἀλ- c.
λήλοις, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις ὄντων τόποις, καὶ πλεονεκτούντων ἀλλήλων διὰ τῶν νόσων, ποτὲ μὲν ἐκκρίνονται τὰ διαφθειρόμενα ἐν αὐταῖς ἀναῤῥώννυται· ποτὲ δὲ εἰς φθορὰν ὁδεύοντα, αὐτὰ μὲν τοῦ μόχθου καὶ τῆς ταλαιπωρίας καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς τῶν ἐναντίων πλεονεξίας ἀπαλλάττεται, τῶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἁπλῶν ἕκαστον ἀποδίδοται τῇ αὐτοῦ ὁλότητι, εἰς ἐκνεασμὸν καὶ ἀναῤῥῶσιν τῆς ἐγγενομένης αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀσθενείας. ἕκαστον γὰρ αὐτῶν, ποιοῦν p. 83.

malum eſt illa mutatio. Primum, quod eorum natura eſt talis, nec fieri poteſt ut aliter ſe habeat: etenim nec rationis capacibus animis malum eſſet ignorantia, & vita brutis adpetitionibus conſentanea, niſi ad hoc nati eſſent, ut & verum cognoſcerent, & brutis adpetitionibus imperarent, ſupraque illas velut eminerent. Deinde, quod compoſita, cum rebus conſtent contrariis, & inter ſeſe pugnantibus, quæ in alienis collocatæ locis, per morbos ſibi mutuo ſunt infeſtæ atque injuriæ; aliâs quidem id, quod corruptum eſt, per ipſos morbos excernentia, rurſus confirmantur; aliâs vero ad interitum tendentia, ipſa quidem a labore & ærumna & redundantia contrariorum, quæ eis ineſt, liberantur; ſingula autem ſimplicia, quæ in eis inſunt, ſuis totis reſtituuntur, ut quaſi repubeſcant, & ab innata eis ex contrariis imbecillitate recreentur. Quodlibet enim eorum, agens aliquid

τί εἰς τὸ ἐναντίον, καὶ ἀντιπάσχει πάντως ὑπ' αὐτοῦ. ὅταν δὲ τὰ ἁπλᾶ μεταβάλλῃ εἰς ἄλληλα κατὰ τὰς τῶν ἐναντίων ποιοτήτων μεταβολάς, γίνεται πάλιν ὅπερ ἦν πρότερον. τὸ γὰρ ὕδωρ εἰς ἀέρα μεταβάλλει, ἀφ' οὗ καὶ γέγονε πρότερον· καὶ ὁ ἀὴρ εἰς πῦρ, ἐξ οὗ γέγονε.

Καὶ οὐδὲν ἐν τούτοις οἶμαι κακόν, κἂν καταικλυσμοὺς, κἂν ἐκπυρώσεις, κἂν ἀθροωτέρας μεταβολὰς ἀπεργάσωνται, δι' ἀνταναίσωσιν τῶν
b. ἐν τῷ παντὶ στοιχείων· κἂν λοιμοὶ, ἢ σεισμοὶ, τὰ σύνθετα σώματα διαλύσωσιν. εἰ δὲ καὶ συντελεῖ ταῦτα, διὰ τὴν ἐπ' ἄπειρον ἀνακύκλησιν τοῦ γενητοῦ, διὰ τὸ τὴν ἄλλου φθορὰν ἄλλου γένεσιν εἶναι· πῶς κακὸν, δυνατὸν εἶναι τὴν τοῦ μέρους φθοράν, εἰ λυσιτελεῖ τῷ ὅλῳ; Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν μερικῶν ζώων ἡ φύσις ὁρᾶται καταφρονοῦσα τοῦ μέρους διὰ τὸ ὅλον· ὅταν
c. τὰ ῥεύματα ἀπὸ τῶν κοινοεργῶν μορίων, καρδίας,

aliquid in contrarium, utique viciſſim aliquid etiam ab eo patitur. Cum vero ſimplicia, contrariarum mutatione qualitatum in ſe mutuo convertuntur; id fiunt denuo, quod ante fuerant. Nam aqua in aërem mutatur, unde prius facta erat: & aër in ignem, unde fuerat ortus.

Atqui in his, puto, nihil eſt mali; etiamſi inde vel diluvia, vel conflagrationes, vel aliæ vehementiores mutationes efficiantur, ob elementorum univerſi æquationem; ſive etiam peſtilentiæ, aut terræ motus, compoſita corpora diremerint. Quod ſi hæc etiam conducunt, ob infinitam ejus quod ortum habet revolutionem, eo quod unius interitus ortus eſt alterius: qui fieri poteſt, ut partis interitus ſit malum, ſi toti conducit? Nam in ſingulis etiam cernitur animantibus ipſa natura contemnere partem propter totum. cum fluxiones a partibus in commune operantibus, corde, ventre, hepate

δίας, καὶ γαστρὸς, καὶ ἥπατος, καὶ ἐγκεφάλου, εἰς πόδας ἄκρους ἀποπέμπει καὶ χεῖρας, καὶ πρὸς τὸ δέρμα δι' ἐκφυμάτων καὶ λειχήνων καὶ τῶν τοιούτων ἀπωθεῖται, καὶ ἀποσκήμματα ποιεῖ φθοροποιὰ εἰς τὰ μόρια, διὰ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν. καὶ μέντοι καὶ ἰατρικὴ τέχνη, μιμουμένη τὴν φύσιν, σήπει τὰ ἀποστήματα, καὶ τέμνει, καὶ καίει, καὶ κατατείνει, καὶ ἐκκόπτει μόρια, διὰ τὸ σῶσαι τὸ ὅλον· καὶ οὐδεὶς τούτοις, ὡς κακῶς γινομένοις, ἐγκα- p. 84.
λεῖ. Ὡς εἴ γε κατ' αὐτὰ μόνα ἦν τὰ σώματα, καὶ μηδαμῶς μηδὲν τῶν περὶ αὐτὰ συμβαινόντων εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἀνεφέρετο, οὐδὲν ἂν οἶμαι τῶν κατὰ τὰς μεταβολὰς αὐτῶν κακὸν ἐνομίζετο. a.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ψυχαὶ ἡμῖν ἐν τοῖς σώμασιν· αἱ μὲν, ἄλογοι, συμπεφυκυῖαι τοῖς σώμασι, καὶ ἐκείνων οὖσαι ζωαὶ, καὶ ἐν ἐκείνοις καὶ μετ' ἐκείνων τήν τε οὐσίαν ἔχουσαι καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν· αἱ δὲ, λογικαὶ, ἐξηρημέναι κα- b.

hepate & cerebro, in extremos pedes & manus relegat, & ad cutem; per tubera, lichenes, & ejus generis alia depellit, & abscessus pernicioſos in membris facit ob incolumitatem totius. Atqui etiam ars medica, naturæ in hoc imitatrix, apoſtemata putrefacit, ſecat, urit, & intendit atque amputat partes, totius ergo conſervandi: neque quisquam eſt, qui male iſta fieri arguat. Itaque, ſi per ſe ſola eſſent corpora, nec eorum quæ his accidunt quidquam ad humanos animos pertineret; nihil profecto in eorum mutationibus ineſſe mali crederetur.

Sed quia etiam animæ corporibus inſunt; omnis ex eo querela naſcitur. Hæ igitur partim brutæ ſunt, cum corporibus cohærentes, eisque vitam impertientes, atque in illis & cum illis ſuam & naturam & vim & efficaciam habentes: partim vero rationis participes,

τὰ φύσιν τῶν σωμάτων, καὶ χωρισταὶ παντελῶς ἀπ' αὐτῶν οὖσαι, αὐτοκίνητοί τε καὶ προαιρετικαὶ, καὶ κύριαι ὁρμῆς καὶ ὀρέξεως, ὡς δέδεικται πρότερον· αἱ μὲν ἄλογοι, εἰ μὲν μηδὲν μηδὲ ἴχνος ἔχουσιν αὐτοκινησίας, μηδὲ ὄρεξιν ἔνδοθεν, ἢ ὁπαιανοῦν κίνησιν, ἀλλὰ τελέως
c. τῶν σωμάτων εἰσὶ ζωαὶ, δῆλον ὅτι καὶ τὴν οὐσίαν σὺν τοῖς σώμασιν ἔχουσιν ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης παραγινομένην, καὶ τὴν ἀξίαν κατ' ἐκεῖνα τε καὶ μετ' ἐκείνων ἀφωρισμένην, καὶ συνδιατιθεμένην ταῖς ἐκείνων κινήσεσιν, ὡς εἴρηται περὶ τῶν σκιῶν. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ταῖς τῶν φυτῶν ζωαῖς μᾶλλον προσήκει, διὸ καὶ κατερριζωμέναι ἐστὶ, καὶ αἰσθήσεως ἐστέρηται καὶ κινήσεως, τῶν τῇ ὀρέξει καὶ ὁρμῇ τῆς ψυχῆς συνάντων· τὰ δὲ ἄλογα ζῶα καὶ τούτου ἔτυχεν· εἰκός ἐστι, τὰς
p. 85. τῶν ἀλόγων ψυχὰς, μέσας οὔσας τῶν ζώων, τῶν τε κατερριζωμένων τοῖς σώμασι, καὶ τῶν τελέως

ticipes, naturâ ſejunctæ a corporibus ac plane ab illis ſeparabiles, quæ & per ſe moventur, & liberam voluntatem habent, & adpetitiones atque affectus ſuo arbitratu moderari poſſunt, ut ſupra oſtenſum eſt. Brutas igitur animas, (ſiquidem ne veſtigium quidem proprii ſui motus, nec internam adpetitionem, aut qualemcunque motionem habent, ſed plane corporum vita ſunt) perſpicuum eſt, ſuam quoque naturam una cum corporibus a fato adtributam, & dignitatem pro illorum ratione & cum illis adſignatam habere, quæ una cum eorum motionibus adficiatur, quemadmodum de umbra ante eſt dictum. Hoc vero ſi ſtirpium vitæ magis convenit, quæ adeo radicibus terræ infixæ hærent; ac ſenſu carent & motu cum adpetitione & concitatione animi conjuncto; brutis vero animantibus ſi hæc etiam (quæ poſtremo nominavi) inſunt; conſentaneum eſt, ut brutorum animantium animæ, utpote mediæ inter illas naturas animatas, quæ corporibus ſuis terræ infixæ hærent, illasque quæ prorſus

τελέως κατὰ φύσιν ἀπολελυμένων καὶ αὐτοκινήτων, ἔχειν τι ὀρέξεως ἴχνος καὶ ὁρμῆς, ἔνδοθεν ἀπ' αὐτῶν ἐγειρόμενον, καὶ ποτὲ μὲν κατὰ φύσιν τὴν τοῦ εἴδους κινούμενον, ὡς ὅταν ὁ λέων σύμμετρον τῷ εἴδει τὸν θυμὸν ἔχει· ποτὲ δὲ ὑπερζέοντος ἢ ἐλλείποντος. καὶ κατὰ ταῦτα καὶ ἀξίας ἴσχουσι διαφορὰν καὶ βίων ἀνομοιότητα, b.
πρὸς τῇ κατὰ τὴν εἱμαρμένην διαθέσει, ἣν ὡς ἑτεροκίνητον ἔχουσι. χρὴ γὰρ τὰ μέσα τινῶν ὄντα, ἑκατέρῳ πως τῶν ἄκρων κοινωνεῖν.

Ἡ μέντοι λογικὴ ψυχή, αὐτοκίνητος οὖσα, καὶ ὀρέξεως τελέως κυρία καὶ ὁρμῆς, καὶ τὴν ἀξίαν ἔχει πρὸς τὴν προαίρεσιν· χρωμένη δὲ τῷ σώματι, καὶ τὰ πάθη αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὴν ἔχει ἀναφερόμενα. ἀλλ' ὅταν μὲν κατὰ φύσιν ζῶσα ὡς ὀργάνῳ χρῆται τῷ σώματι, ἐξηρημένη c.
αὐτοῦ καὶ ὑπερέχουσα, τότε αἱ τοῦ σώματος βλά-

prorsus suâ naturâ solutæ sunt & proprio motu utentes, aliquod vestigium habeant adpetitionis intrinsecus in ipsis excitatæ; quæ aliâs quidem pro natura sui generis moveatur, ut cum leo convenientem suo generi iram habet; aliâs vero aut efferveſcat, aut deficiat. Et hactenus habent illa etiam dignitatis diversitatem, & vitarum dissimilitudinem; licet cæteroquin eam a fato naturam adtributam habeant, ut aliunde moveantur. Debent enim ea, quæ, ut media, inter aliqua interjecta sunt, cum utrisque extremis quamdam habere adfinitatem.

At animus rationis particeps, per se mobilis, & adpetitionis atque impetus sui plane dominus, eam etiam dignitatem habet, quam a libera voluntate consequitur: quoniam vero corpore utitur, corporis etiam adfectiones ad ipsum referuntur. Itaque cum naturæ congruenter vivens, pro instrumento utitur corpore, sejunctus ab eo, & supra id eminens; tum noxæ corporis impediunt quidem

βλάβαι τὰς μὲν δι' αὐτοῦ ἐνεργείας ἐμποδίζουσιν αὐτῇ, οὐδενὸς δὲ αὐτῇ δεινοῦ μεταδιδόασι. καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀλγεῖν, ἐν τῷ σκέλει μένειν ἔλεγεν ὁ θεῖος Σωκράτης. ὅταν δὲ οἰκειώσηται τὸ σῶμα πλέον τοῦ δέοντος, οὐχ ὡς ὄργανον ἔτι, ἀλλ' ὡς μέρος ἑαυτῆς περιπτυσσομένη, μᾶλλον
p. 86. δὲ ὡς ἑαυτήν· τότε σὺν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ πα-
a. θαινομένη, καὶ ἀλογουμένη, καὶ τὰς τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ὀρέξεις οἰκείας νομίζουσα, καὶ ὑπουργοῦσα αὐταῖς, καὶ μηχανὰς ὑποβάλλουσα πρὸς τὸ τυχεῖν τῶν ὀρεκτῶν, κακύνεται κατὰ πάντα, καὶ νοσεῖ τὴν τῆς ψυχῆς νόσον, καὶ ἰατρείας δεῖται πρὸς τὸ ἀπαλλαγῆναι αὐτῆς. καὶ ἐπεὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα, χρὴ τὴν δι' ἡδονῆς ὄρεξιν καὶ γλυκυθυμίας κακυνθεῖσαν, τῆς πρὸς σώματα καὶ χρήματα συμπαθείας, καὶ τιμὴν, καὶ δυναστείαν, καὶ τὰ τοι-
b. αῦτα, τῇ περὶ ταῦτα λύπῃ ἀποτυγχανόμενα κολάζεσθαί τε καὶ ἰατρεύεσθαι καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς τοῦ

quidem illas animi actiones quæ per corpus fiunt, nullis tamen ipſum animum adficiunt malis. Nam dolor, ut divinus Socrates ait, in pede manet. Si vero majore quam par eſt neceſſitudine cum corpore contracta, non jam ut inſtrumentum, ſed ut ſui partem, ac potius ut ſemet ipſum, illud amplexatur; tunc quidem cum eo & per id adfectibus agitatus, & obbrutescens, & iracundiæ atque cupiditatis adpetitiones, ſuas eſſe ratus, illisque inſerviens, rationesque ſubjiciens quibus illa deſideria expleantur, depravatur prorſus, & morbis animi laborat, egetque medicina, qua illis liberetur. Et quoniam ſolent contraria curari contrariis; debet animus adpetitu voluptatis & ſuavitatis depravatus, propter nimium amorem corporum, opum, honorum, potentiæ, ſimiliumque rerum, per illam triſtitiam caſtigari ſanarique, quæ oritur ex earumdem rerum fruſtratione, & inprimis e cor-

τοῦ σώματος πάθεσιν. πλησιαίτερον γάρ ἐστιν αὐτῆς τοῦτο, καὶ αἱ ἐπ᾽ αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ ὀδύναι αἰσθητότεραι. ἀποστᾶσα γὰρ ἡ ψυχὴ τῶν τε ἑαυτῆς κρειττόνων, καὶ ἑαυτῆς, καὶ ὅλην ἑαυτὴν ἐνδοῦσα τῷ τε σώματι καὶ τοῖς ἐκτὸς, καὶ ἐκεῖνα ἑαυτὴν νομίσασα, καὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ ἑαυτῆς ἐν ἐκείνοις ζητοῦσα, καὶ κατὰ τοῦτο νοσήσασα καὶ κακυνθεῖσα· πῶς ἂν ἄλλως καταγνῶναι τούτων ἠδύνατο, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ ῥοπῆς, καὶ καταφρονῆσαι αὐτῶν, καὶ ἐπιστραφῆναι πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὰ κρείττονα, καὶ ἐν τούτοις τὸ ἀγαθὸν ζητεῖν, εἰ μὴ, πρὸς τῷ βλαβερῷ, καὶ λυπηρῶν πειραθῇ τούτων; διὰ γὰρ ἡδονὴν εἰς αὐτὰ ῥέπουσα, ὡς ταύτης ἐν ἐκείνοις καὶ σὺν ἐκείνοις τυγχάνουσα, ἕως μὲν ἂν ἀπολαύοι ταύτης ἐν αὐτοῖς, προσήλωται αὐτοῖς καὶ προστέτηκεν. οὐδεὶς γὰρ ἧλος οὕτως ἰσχυρός ἐστι προσπερονῆσαι καὶ κολλῆσαι ὡς ἡ ἡδονὴ, καὶ τὸ ἀπ᾽ αὐτῆς δέλεαρ. c.

Ὁ τοι-

e corporis doloribus; quoniam corpus eſt animo propinquius, & cruciatus ejus magis ſentiuntur. Poſtquam enim animus & ſuperos & ſe ipſum deſeruit, ſeque totum corpori & rebus externis dedidit, easque res ſe ipſum eſſe putavit, & ſuum bonum in illis quæſivit, eaque ratione depravatus ægrotavit: quonam alio modo iſta aſpernaretur, & ad ſe ipſum & ad Deum converteretur, & in his bonum ſuum quæreret; niſi, præter damnum, etiam triſtia hæc & moleſta experiretur? Nam quoniam ad iſta propter voluptatem propendet, quam in eis & per ea percipit; quousque fruetur illa voluptate, adfixus eisdem rebus adhærebit. Nullus enim clavus eſt, qui ita fortiter adfigat & adglutinet animos, ut voluptas, & illecebræ voluptatis.

Bonus

Ὁ τοίνυν ἀγαθὸς ἰατρὸς, ἀνιαρὰ ταῦτα,
p. 87. εἰς ἃ γένευκεν, αὐτῇ προσφέρων, ἀποστρέφεσθαι
a. ποιεῖ αὐτὰ, ὥσπερ αἱ τὰ παιδία ἀπογαλακτίζειν βουλόμεναι, πικρῷ τινι τὰς θηλὰς ὑπαλείφουσι. Καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν, ὡς δυοῖν κακοῖν τὸ κουφότερον αἱρούμεναι αἱ ψυχαὶ, ἀντὶ σωματικῆς ὀδύνης, καὶ βιωτικῶν περιστάσεων, τὸν θάνατον αἱροῦνται, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμόν· ὅπερ οὐκ ἄν ποτε ὑπῆρξεν αὐταῖς, εὐροούσαις περὶ τὸ σῶμα. συνεθίζονται δὲ ὅμως μισεῖν καὶ ἀποστρέφεσθαι τὴν ἐνταῦθα ἡδονὴν,
b. μείζονος καὶ πολυπλασίονος λύπης φόβῳ ἐντεῦθεν εἰργόμεναι· ὥσπερ καὶ τὰ παιδία φόβῳ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν βλαβερῶν ἀναστέλλονται· καί τις ὑφηδόμενος σιτίῳ τινὶ ἢ ποτῷ βλαβερῷ, πολλάκις ὀδύνης ἀπ' αὐτῶν πειρώμενος, καὶ λύπης σφοδρᾶς, φόβῳ τοῦ μὴ τούτοις περιπεσεῖν ἀπέχεται αὐτῶν. καίτοι τίς ἂν ἀλύπως τοῖς ἡδέσι χρώμενος, κἂν βλαβερὰ τυγχάνῃ ὄντως, ἀποστρέψειεν ἂν ἀπ' αὐτῶν; Καὶ ἔστι μὲν τοῦτο,

Bonus igitur ille medicus, moleſta hæc ſimul cum jucundis, quibus inhiat animus, offerens ei, facit ut hic eadem averſetur: quemadmodum nutrices, parvulos ablactaturæ, amara aliqua re papillas inungunt. Animi ergo initio quidem, tamquam e duobus malis levius eligentes, dolori corporis & aliis vitæ moleſtiis mortem & diſceſſum a corpore anteponunt: numquam id facturi, vigente & florente corpore. Simul vero adſueſcunt tamen odiſſe & averſari corpoream voluptatem, majoris doloris formidine inde retenti: quemadmodum & pueri a rebus noxiis primum metu retrahuntur, & ſæpe aliquis, noxio quopiam cibo aut potione impenſe gaudens, poſtquam doloribus inde adfectus eſt, magnæ moleſtiæ fuga & metu iis abſtinet. Etenim quis rebus jucundis ſine moleſtia perfruens, quamvis noxiis, ex animo ab iis abhorreat? Et eſt quidem iſta

volupta-

το, τὸ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι διὰ φόβον τῆς μείζονος λύπης, οὐκ ἀπαλλαγὴ πάθους, ἀλλ' ἀνταλλαγὴ μᾶλλον· (τὸ γὰρ ἡδὺ τῆς ἀλυπίας c.
ἀλλαττόμεθα τοῦ τῆς ἀπολαύσεως ἡδέως·) μετὰ τοῦ καὶ ἄλλο πάθος προσλαμβάνειν τὸ παίθος. Πλὴν συντελεῖ τοῦτο τὴν ἀρχὴν τοῖς παιδικῶς ἡμῖν καὶ ἀνοήτως διακειμένοις, εἰς τὸ διαβληθῆναι πρὸς ταῦτα οἷς σφοδρῶς συμπεπόνθαμεν· καὶ τότε λοιπὸν τήν τε φύσιν τούτων καταμανθάνοντες, ὅτι πρὸς τῷ βλαβερῷ καὶ τὸ λυπηρὸν ἔχουσιν τοῦ ἡδέως πλέον καὶ πολλαπλάσιον, καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφοντες, καὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκοντες ὄν, καὶ οὐκ ἐν σώ- p. 88.
ματι ἢ τοῖς ἐκτὸς, καὶ μέν τι καὶ τῆς πρὸς τὸ a.
Κρεῖττον ἡμῶν ὁμοιότητος αἰσθανόμενοι, καὶ ταύτην τιμῶντες, οὐκ ἔτι φόβῳ, ἀλλ' ἐπιστήμῃ καὶ ἀρετῇ, τὸν κατὰ φύσιν βίον αἱρούμεθα. καὶ γὰρ καὶ τὰ παιδία, ἅπερ ἐξέκλινεν πρότερον,

voluptatum timore doloris majoris abstinentia, non tam liberatio, quam permutatio potius quædam adfectuum: (nam ſuavitate ea, quæ in vacuitate a moleſtiis ineſt, permutamus illam quæ ineſt in fruendo:) & unius adfectus ad alterum acceſſio. Expedit autem hoc initio nobis, ob pueriles & ſtultos adfectus noſtros; ut ea ſuſpecta habeamus & inviſa, quibus vehementer dediti fuimus: deinde vero, naturam eorum conſiderantes, intelligentesque, præterquam quod noxia ſint, multo etiam plus iis adeſſe moleſti quam jucundi; & in nos ipſos deſcendentes, & bonum in nobis ipſis ſitum eſſe deprehendentes, non autem in corpore, aut rebus externis; atque etiam ſimilitudinem, quæ nobis eſt cum Deo, aliquatenus ſentientes, eamque honorantes; jam non amplius metu, ſed ſcientia & virtute, vitam naturæ conſentaneam amplectimur. Nam & pueri, quæ prius ob metum declinabant aut proſeque-

τερον, καὶ ἐπετήδευον διὰ φόβον, ταῦτα ὕστερον φρενωθέντα λοιπὸν αἱρούμενα πράττουσι.

Καὶ οὗτος σκοπὸς τῷ ἐπιμελομένῳ ἡμῶν θεῷ,
b. τὸ μήτε προστετηκέναι τὴν λογικὴν ψυχὴν τῷ σώματι, καὶ τοῖς ἐκτός· μήτε φόβῳ, ἀλλ' αἱρουμένην, ἀπέχεσθαι αὐτῶν· ὡς ἐν τῇ αἱρέσει καὶ τῇ ἐκκλίσει καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ κακοῦ κειμένων. Καὶ εἰς τοῦτο τὸ τέλος ἡ ἰατρεία τῆς Προνοίας ἐπείγεται, εἰς τὸ ἐπαναγαγεῖν τὴν ψυχὴν εἰς αἵρεσιν τοῦ κατὰ φύσιν βίου· ὥσπερ καὶ οἱ ἄριστοι τῶν ἰατρῶν διὰ τομῶν καὶ καύσεων, καὶ τῶν τοιούτων, τὴν κατὰ φύσιν
c. ἕξιν περιποιοῦσι τοῖς σώμασιν, ὥστε τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἀποδιδόναι. Καὶ ἔστιν ἰατρικὴ τῆς πονηρίας, ἡ δίκη· καὶ ταύτην ἔχει τὴν χρείαν τὰ περὶ ἡμᾶς ταῦτα δοκοῦντα κακά, ὥσπερ καὶ ἰατροῖς δυσχεραίνομεν, εἰ παρέχουσι τομὰς καὶ καύσεις, καὶ τὰ ἀνιαρὰ τῶν βοηθημάτων. διὸ καὶ πρὸς ταῦτα δυσχεραίνουσιν οἱ παιδικοὶ καὶ ἀνόητοι. καὶ

prosequebantur, eadem progressu temporis, auctâ prudentiâ, ultro faciunt.

Et hunc scopum propositum habet curator noster Deus, ut rationis particeps animus neque adhæreſcat corpori adfixus & rebus externis, neque his metu, sed judicio, abstineat: quandoquidem & bonum nostrum, & malum, in adpetitione & declinatione situm est. Et ad hunc finem medicina Providentiæ contendit, ut reducat animum ad amplectendam vitam naturæ consentaneam: quemadmodum etiam optimus quisque medicus sectionibus & ustionibus, aliisque id genus remediis, naturalem habitum corporibus restituit, ut naturalibus actionibus fungi queant. Estque adeo medicina improbitatis, pœna: & hunc usum habent hæc, quæ mala nobis pari ratione videri solent, atque medicis succensemus, ustiones & sectiones & molesta remedia adhibentibus. Quare nonnisi puerili ingenio & stolidi homines his succensent; &

καὶ ἔστις πειρᾶται τοῖς συμβαίνουσιν ἑαυτῷ παρακολουθεῖν καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰς γινομένας τῆς ψυχῆς διαθέσεις ἐπισκοπῶν, ὁμολογήσει ῥᾳδίως, οἶμαι, τὰ δυσχερῆ ταῦτα μὲν ἀρχὴν παρέχειν τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν τοῦ σώματος p. 89.
καὶ τῶν ἐκτὸς, καὶ, ὡς ἂν ὁ θαυμαστὸς εἴποι, a.
τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν καταφρόνησιν.

Ὥσπερ δὲ ἡ τῶν σωμάτων ἰατρικὴ, τὸ μέν τι μέρος ἔχει θεραπευτικὸν, τὰ νοσοῦντα σώματα διὰ τῶν ἐναντίων ἐπανορθούμενον· τὸ δὲ, ὑγιεινὸν, διαίτῃ καὶ γυμνασίοις βεβαιότερόν τε καὶ τελεώτερον ὑγιαίνειν ποιοῦν· καὶ ἔστι τινὰ τῶν γυμνασίων ἐπίπονα σφόδρα, καὶ μόνοις τοῖς ἀνδρείοις καὶ τλητικοῖς φορητά· οὕτω καὶ ὁ b.
τῶν ψυχῶν βοηθὸς, οὐ μόνον τὰς νοσούσας θεραπεύει διὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ δυσχερῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑγιεῖς γυμνάζει, καὶ ὑγιεινοτέρας καὶ ἀνδρειοτέρας ποιεῖ, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν διαφανεστέραν τοῖς ἄλλοις εἰς μίμησιν ἐπιδείκνυσιν. Ὅτι μὲν

& quisquis ea, quæ ſibi & aliis accidunt, diligenter obſervaverit, atque adfectiones animorum animadverterit; is facile nimirum intelliget, moleſta iſta velut anſam præbere animo ad corporis & rerum externarum, aut (ut Epicteti noſtri more loquamur) eorum quæ in noſtra poteſtate ſita non ſunt, contemtionem.

Quemadmodum autem corporum medicina duplex eſt, cujus una pars corpora ægrota curat & per contraria corrigit; altera victus ratione & exercitationibus ſanitatem tuetur, confirmat, auget; ſuntque nonnullæ exercitationes valde laborioſæ, nec niſi viris fortibus & conſtantibus tolerabiles: ſic & animorum auxiliator, non ægrotantes tantum curat, immiſſis variis vitæ difficultatibus; ſed & ſanos exercet, ac ſaniores & fortiores facit, eorumque virtutem ad imitationem aliorum illuſtriorem reddit. Nam etiam

μὲν γὰρ δέονται γυμνασίων καὶ αἱ ἀγαθαὶ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, ὥσπερ καὶ τὰ ὑγιαίνοντα σώματα, πρόδηλον. κίνησις γὰρ κρατύνει, ἀργία δὲ τήκει, φησὶν ὁ Ἱπποκράτης. διὰ τί; ὅτι τὰ μὲν ἀεὶ τὴν ἑαυτῶν ἔχοντα τελειότητα, καὶ τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἀεὶ ἐνεργοῦντα, προχείρους ἀεὶ καὶ ἑτοίμους ἔχει τὰς ἐνεργείας· τὰ δὲ μὴ ἐνεργοῦντα δεῖται γυμνασίας εἰς μίμησιν τῆς ἀεικινησίας, ἵνα μὴ τῇ ἀργίᾳ τῆς ἐνεργείας ἐπιλαθόμενα, καὶ νεκρωθέντα, καιροῦ καλοῦντος τῆς χρείας, ἐλλείπῃ. τὸ γὰρ ποτὲ μὲν ἐνεργοῦν, ποτὲ δὲ μὴ ἐνεργοῦν, δι' ἀτονίαν τοῦτο πάσχον, δεῖται τῆς διὰ τοῦ ἐνεργεῖν ἀναῤῥώσεως.

c.

Πᾶσα δὲ γυμνασία διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτελεῖται, δι' ὧν καὶ ἡ προηγουμένη ἐνέργεια, πρὸς ἣν γυμναζόμεθα. Ἡ γοῦν πρὸς πάλην γυμνασία, διὰ τοῦ συνεχῶς παλαίειν γίνεται· καὶ ἡ πρὸς πυγμὴν, διὰ τοῦ συνεχῶς πυκτεύειν, καὶ ταῖς πληγαῖς συνεθίζεσθαι· οὕτω γὰρ καὶ ἡ πρὸς

p. 90. a.

etiam ſanos hominum animos, haud ſecus ac valentia corpora, indigere exercitationibus, in promtu eſt. Motio enim confirmat, ignavia vero labefacit, ut inquit Hippocrates. Cur? Quia, quæ ſuam perfectionem ſemper obtinent, & naturæ ſuæ convenienter ſemper agunt, ea ſuas agendi vires paratas ſemper atque in promtu habent: quæ vero non continenter ita agunt, exercitatione egent ad imitationem perpetuæ motionis; ne per ignaviam oblita actionis, & velut emortua, cum tempus neceſſitasque poſtularit, ſuo muneri deſint. Quod enim aliâs actuoſum, aliâs otioſum eſt, id, quoniam hoc ei propter virium remiſſionem accidit, actione confirmandum eſt.

Omnis autem exercitatio iisdem rebus perficitur, quibus principalis actio, ad quam exercemur. Nam exercitatio ad luctam, jugi luctatione fit; ad ceſtum, crebro dimicando, & verberibus adſuefcendo. Sic etiam ad

bellum

ἢ πρὸς πόλεμον, διὰ τὸ πολεμίους μιμεῖσθαι τοὺς συγγυμναστάς· καὶ ὅσῳ μᾶλλόν εἰσιν οἱ προσγυμναζόμενοι μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ, τοσούτῳ μᾶλλον τὸ γυμνάσιον ἀγύει τὸν ἑαυτοῦ σκοπόν. Ὥστε κἂν πρὸς ἡδονὴν γυμνάζηταί τις ἐπὶ τὸ b. κρατεῖν ἡδονῆς, ἀνάγκη τῶν ἡδέων ἐφαπτόμενον, ἐθίζεσθαι καταφρονεῖν αὐτῶν· κἂν πρὸς λύπην, λυπηρῶν μετέχειν· κἂν πρὸς φόβον, φοβεροῖς τισιν ἑαυτὸν ἐμβάλλειν· κἂν πρὸς ἀλγηδόνας, τὸν διὰ μαστιγώσεως ἀγῶνα τῶν ἐν Λακεδαίμονι νέων εὐγενῶν ζηλοῦν, καὶ τὰ πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἀγῶνα γυμνάσια πάντα ἀλγεινὰ ὄντα· ἢ τὸν ἐφ' ἡμῶν Σαλούστιον, ἄνθρακα πεπυρακτωμένον ἐπιθέντα γυμνῷ τῷ μηρῷ, καὶ φυσῶντα αὐτὸν, καὶ δοκιμάζοντα ἑαυτὸν, μέχρι πόσου δύναται c. καρτερεῖν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει τῷ εἴδει τὰ γυμνάσια τῶν προηγουμένων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ὅτι ἐλαφρότερά πως εἰσὶ, καὶ ὅτι ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ὅταν βουλώμεθα παύεσθαι.

bellum exercebere, ſi colluſor hoſtem imitetur: quoque ii, qui cum eo exercentur, majores robuſtioresque fuerint, eo magis exercitatio metam ſuam attinget. Itaque ſi quis ad id etiam exerceatur, ut voluptatem contemnat; eum, cum rebus jucundis congrediendo, ad earum contemtum adſueſcere neceſſe erit: ſi ad ferendum moleſtiam, opus eſt ut moleſtias ſuſcipiat: ſi ad timorem, ut in res timendas ſe coniiciat: ſi ad cruciatus, ut nobilium Lacedæmone adoleſcentum flagellationis certamen æmuletur, & omnes eas exercitationes doloris plenas, quæ ad id certamen referuntur; aut Saluſtium, qui noſtra ætate vivum carbonem femori impoſitum ſufflando periculum faciebat, quam diu ardorem illum tolerare poſſet. Nam exercitationes a principalibus actionibus ipſo genere non differunt, ſed paulo majore facilitate, & deſinendi, cum nobis viſum fuerit, facultate.

Quo-

Ἐπειδὴ οὖν ὁ τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς καταπέμπων εἰς γένεσιν Θεὸς, δυνάμεις δέδωκεν αὐταῖς, καθ' ἃς καὶ ἀβλαβῶς κεχρῆσθαι τοῖς ἐν γενέσει δελεάζουσί τε καὶ ἐκπλήττουσι, καὶ
p. 91. ὑπερανέχειν αὐτῶν δυνήσονται· ταύτας τὰς δυ-
a. νάμεις γυμνάζων ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ ἀργοῦσαι χαλαρώτεραι καὶ ἀτονώτεραι γένωνται, καὶ, καιροῦ ποτε καλοῦντος τὴν χρείαν αὐτῶν, ὑστερήσωσιν, ἄθλους πολλάκις προτίθησι ταῖς ψυχαῖς. καὶ οὐκ ἂν Ἡρακλῆς, ἢ Θησεὺς, ἢ Διογένης, ἢ Σωκράτης τοιοῦτοί τινες ἐγένοντο, οὐδ' ἂν διεφάνη τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς τὸ μέγεθος μέχρι πόσου δύναται διελθεῖν· εἰ μὴ τοὺς μὲν
b. πρὸς τὰ φοβερώτερα τῶν θηρίων καὶ τοὺς κακούργους τῶν ἀνθρώπων ἀγωνίσασθαι προεκαλέσατο, τοὺς δὲ εἰς λιτότητα ἄκραν καὶ τὸν κατὰ φύσιν βίον προώθησε. Καὶ ἔστιν, οἶμαι, καὶ τοῦτο τοῖς ἐφιστάνουσι πρόδηλον, ὅτι οἱ ἐν περιστάσεσι καλῶς διαγινόμενοι, ἀνδρικώτεροι τὸ λοιπὸν ἀποβαίνουσιν. εἰ γὰρ τὴν πρὸς τὰ φοβερώτατα

Quoniam igitur, qui humanos animos in hanc vitam demittit Deus, vires etiam eis addidit, quibus inſtructi absque noxa uti rebus terrenis, tam adlicientibus, quam terrentibus, easque ſuperare poſſent: eas vires exercens idem Deus, ne per ignaviam laxiores & remiſſiores fierent, neve tempore uſum earum poſtulante ceſſarent, certamina ſæpe proponit animis. Neque Herćules, aut Theſeus, aut Diogenes, aut Socrates, in tales viros evaſiſſent; nec, humanæ virtutis magnitudo quousque progredi poſſet, eluxiſſet; niſi & illos cum beſtiis immanioribus & ſceleratis hominibus commiſiſſet, & hos ſumma victus tenuitate ad vitam naturæ conſentaneam compuliſſet. Et eſt illud quoque attentis non obſcurum, eos qui res adverſas generoſe pertulerint, fortiores evadere in poſterum. Si enim congreſſum cum rebus maxime

ῥώτατα ἀγωνίαν παίγνιον ὁ συνεθισμὸς ποιεῖ, ὡς ὀλίγου κερματίου χάριν αἱρεῖσθαί τινας αὐτὴν, πῶς οὐκ ἂν ἐν τοῖς μετριωτέροις ἡ γυμνασία παρασκευάσοι καταφρονεῖν τῶν δυσχερῶν c. τοῖς ἀγυμνάστοις δοκούντων.

Εἴτε οὖν ὡς θεραπείαν νοσούντων, εἴτε ὡς γυμνασίαν ὑγιαινόντων προσάγεται ταῖς ψυχαῖς τὰ δυσχερῆ ταῦτα καὶ ἐπίπονα δοκοῦντα, οὐκ ἂν εἴη κακὰ αὐταῖς. ἐπεὶ οὕτω γε καὶ τοῖς σώμασι τὸ ἰατρεύεσθαι, καὶ γυμνάζεσθαι, ἐπίπονα ὄντα, καὶ κακὰ ἂν λέγοιμεν. κατ' ἀξίαν δὲ πάντως γινόμενα τήν τε τῆς Φύσεως καὶ τὴν τῆς προαιρέσεως, οὐκ ἂν εἴη κακά. τὸ γὰρ κατ' ἀξίαν, δίκαιον· τὸ δὲ δίκαιον, ἀγαθόν. Ἀλλ' p. 92. οὐδὲ τοῖς σώμασιν, ὡς σώμασιν ἀναισθήτοις καθ' a. αὑτὰ οὖσι, κακόν ἐστι τὸ τέμνεσθαι ἢ καίεσθαι. ἡ γὰρ εἰς τὰ ἁπλᾶ ἀνάλυσις, οὐ κακὸν τῷ

maxime formidabilibus adſuefactio ludum & jocum facit, ut in ejusmodi certamen nonnulli ob exiguam ſtipem ultro deſcendant; quo pacto fieri poteſt, quin rerum leviorum exercitatio efficiat, ut ea contemnantur, quæ inexercitatis permoleſta videantur?

Quæ igitur difficultates & ærumnæ haberi vulgo ſolent, hæ quia ſive ut curationes ægrotantium, ſive ut valentium exercitationes animis adhibentur, mala eis eſſe non poſſunt. Alioqui eadem ratione & medicamenta & gymnaſia, quæ ſunt corporibus moleſta, mala dicere oporteret: quæ tamen, ſi pro dignitate cum naturæ tum voluntatis fiant, mala utique non fuerint. Quod enim pro dignitate fit, juſtum eſt: quod juſtum, bonum. Ac ne corporibus quidem, quà corporibus, per ſe ſenſus expertibus, malum eſt ſecari aut uri. Nam compoſito, in ſua ſimplicia reſolutio non eſt malum.

συνθέτω. εἰ οὖν τὴν τῶν σωμάτων ἰατρικὴν, γυμνάζουσαν, καὶ καίουσαν, καὶ κατατείνουσαν, καὶ μόρια ἀποκόπτουσαν, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀφειδῶς κολάζουσιν ἀνθρώποις ποιοῦσαν, οὐ κα-
b. κὸν λέγομεν, ἀλλ' ἀγαθὸν, καὶ χάριν καὶ μισθὸν τελοῦμεν τοῖς ἰατρεύουσι· διὰ τί τὴν τοῦ Θεοῦ ἰατρείαν οὐκ ἀγαπῶμεν; οὐ γὰρ θυμῷ, οὐδὲ ἀμυντικῶς, οὐδὲ παρ' ἀξίαν, οὐδ' ἐπὶ βλάβῃ ποιεῖ τι τούτων ὁ Θεός· ἀλλ' ἰατρικῶς, καὶ κηδεμονικῶς, καὶ πατρικῶς, καὶ ἐπὶ μεγίστῃ ὠφελείᾳ· καὶ ἀρκεῖ φάναι, κατὰ τὴν θείαν ἀγαθότητα.

Πολυειδὴς δέ ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἰατρική· τοὺς
c. μὲν νόσοις, ἢ πενίᾳ, ἢ ἀτιμίαις· τοὺς δὲ λιμοῖς, ἢ σεισμοῖς, ἢ ἐπικλύσεσιν, ἢ ναυαγίοις, ἢ πολέμοις, ἢ ἀνθρωπίναις κολάσεσιν ἰατρεύουσα. οὐ κακαὶ οὖν, ἀλλὰ ἀγαθὰ ταῦτα· εἴπερ τὸ ἰατρεύεσθαι, ἀγαθόν. Εἰ δέ τις ταῦτα μὴ ἀξιοῖ καλεῖν ἀγαθὰ, διὰ τὸ μὴ εἶναι προηγουμένως αἱρετὰ,

malum. Quod ſi igitur corporum medicinam, exercentem, urentem, intendentem, membra reſecantem, & plane ſævos carnifices imitantem, malum non dicimus, ſed bonum; ſi gratiam etiam habemus medicis, & mercedem numeramus: cur in medicina Dei non adquieſcimus? Neque enim iracunde, nec vindictæ cupiditate, nec præter meritum, neque nocendi cauſſa, quidquam horum facit Deus; ſed inſtar medici & curatoris & parentis, & ad maximam utilitatem noſtram, & (quo uno verbo rem complecti totam licet) pro ſua divina bonitate.

Multiformis autem eſt Dei medicina; ut qui alios morbis, inopiâ, ignominiâ; alios peſtilentiâ, fame, terræ motu, inundatione, naufragio, bello; alios pœnis ab hominibus inflictis, ad ſanitatem reducat. Non ſunt hæc igitur mala, ſed bona; ſiquidem medicinam adferre, bonum eſt. Si quis eſt autem, qui hæc dicenda eſſe bona haud cenſeat,

ρετὰ, οἷα χρὴ τὰ κυρίως ἀγαθὰ εἶναι, μὴ καὶ αὐτὰ εὐθὺς καλείτω, ἀλλ' ἀναγκαῖα πρὸς τὴν τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ κτῆσιν· πρὸς ἣν ἐξ ἀνάγκης τούτων δεόμενοι, αἱρούμεθα αὐτὰ δι' ἐκείνην. καὶ γὰρ τομὰς καὶ καύσεις ἰατρικὰς, p. 93. καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδεὶς αἱρεῖται προηγουμένως· a. ἀλλὰ τῆς ὑγείας ἐφιέμενοι αἱρούμεθα αὐτὰ, ἧς ἀνάγκη διὰ τούτων τυχεῖν. καὶ καλῶς ἀναγκαῖα ταῦτα κεκλήκασιν οἱ σοφοὶ, ἅπερ ἀνάγκη πάντη προσληφθῆναι, εἰ μέλλοι τὸ ἀγαθὸν ἀποφαίνεσθαι· ἀγαθὰ μὲν ὄντα καὶ αὐτὰ, εἴπερ πρὸς ἀγαθὸν συντελεῖ, τὰ μὲν πρὸς σωματικὴν ὑγείαν, τὰ δὲ πρὸς ψυχικήν· ὑφειμένα b. δὲ τῶν προηγουμένων ἀγαθῶν· πρὸς ἃ παραβάλλοντες αὐτὰ οἱ πολλοὶ, κακὰ νομίζουσι, κακῶς οἶμαι περὶ τούτων φρονοῦντες, εἴπερ ἀνάγκη τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τούτων ἡμᾶς τυγχάνειν.

Εἰ τοίνυν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποροῦντος προταθέντα λέλυται, καὶ πάντα τὰ γινόμενα καὶ

ſeat, quod non præcipuo loco ſint expetenda, qualia eſſe ea oportet, quæ proprie bona ſunt; non continuo mala vocet ea, ſed res ad conſequendum verum bonum neceſſarias, cujus cauſſa illis neceſſario indigemus, atque adeo propter illud has amplecti debeamus. Nam & ſectiones & uſtiones medicas, & id genus alia, nemo præcipue ſpectat: ſed deſiderio ſanitatis illa eligimus, quam per ea conſequi neceſſe habemus. Ac recte illa Neceſſaria vocarunt ſapientes; quæ omnino neceſſe eſt adhiberi, ſi bono potiri ſtudeamus: quæ quidem & ipſa bona ſunt, ſiquidem ad bonum conducunt; illa ad valetudinem corporis, hæc ad animi ſanitatem; inferiora tamen principalibus bonis: cum quibus ea vulgo conferentes, mala exiſtimant, male utique ſentientes; ſiquidem per hæc conſequi ea quæ bona ſunt, eſt neceſſe.

Profligatis igitur dubitationibus propoſitis, ſi, quæcumque ſiunt, & pro dignitate

κατ' ἀξίαν γίνεται, τὰ μὲν τῆς φύσεως, τὰ δὲ τῆς προαιρέσεως, καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ γίνεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· δῆλον, ὅτι πᾶς εὖ φρονῶν καὶ
c. θέλοι ἂν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, (εἴπερ μὴ φθονεῖ τοῖς δικαιουμένοις τε καὶ ἰατρευομένοις,) καὶ τὸν τοιοῦτον ἰατρὸν σέβει, καὶ τιμᾷ, καὶ φιλεῖ γνησίως, καὶ εὐεργέτην ὁρίζεται.

Ἀλλ', ὅτι μὲν τὰ συμβαίνοντα ταῦτα δυσχερῆ τοῖς ἀνθρώποις, ἰατρεῖαί τινές εἰσι, καὶ ὅτι τὸ ἰατρεύεσθαι τοῖς δεομένοις καὶ ψυχῇ καὶ σώματι ἀγαθόν ἐστι, συγχωρήσειεν ἄν τις, ὡς οἶμαι· αὐτὸ δέ τοι τὸ νοσεῖν, καὶ κατὰ ψυχήν, καὶ κατὰ σῶμα, καὶ δεῖσθαι τοιαύτης ἰα-
p. 94. a. τρείας ἐπιπόνου τε καὶ ὀδυνηρᾶς, τοῦτο τίς ἂν ἀγαθὸν, καὶ οὐχὶ κακὸν, καὶ τὸν αἴτιον αὐτοῦ, κακοῦ νομίζοι αἴτιον; Ἢ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν ἀνάγκη; ὅτι ἡ μὲν τοῦ σώματος νόσος, οὔτε αὐτῷ τῷ σώματι κακόν ἐστιν, εἴπερ καὶ φύσιν ἔχει τοιαύτην, καὶ πρὸς διάλυσιν ὁρᾷ τοῦ

tate fiunt, partim naturæ, partim conſilii, & utilitatis cauſſa fiunt a Deo; dubio procul quivis cordatus homo & *volet* ea *fieri quæ fiunt*, (niſi invideat iis quibus jus ſuum tribuitur, aut medicina adhibetur) & talem medicum colet, venerabitur, ſincereque diliget, & bene eum de hominibus mereri ſtatuet.

At eas quidem, quæ objiciuntur hominibus difficultates, eſſe quasdam medicinas, & eſſe eam medicationem bonum his qui ea egent, & animis, & corporibus, quilibet (ut opinor) conceſſerit. Ipſam vero ſeu animi ſeu corporis ægrotationem, & medicationis tam moleſtæ & dolorificæ neceſſitatem, quis bonum, nec vero malum, adeoque ejus auctorem, mali auctorem non exiſtimet? An igitur iterando eadem iſta mihi? corporis morbum nec ipſi corpori eſſe malum, cum & tali natura illud ſit præditum, & morbus ad compoſiti ſpectet diſſolutionem, & reſtitutionem ſimplicium ſuis

τοῦ συνθέτου, καὶ ἀπόδοσιν τῶν ἁπλῶν εἰς τὰς οἰκείας ὁλότητας, καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν καὶ ἐλευθερίαν τῆς τε ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ διαγωγῆς, καὶ τῆς πρὸς τὰ ἀντικείμενα μάχης. ἀλλ' οὔτε τῇ ψυχῇ κακόν ἐστιν ἡ τοῦ σώματος νόσος, εἴ- b.
περ ἰατρεία οὖσα τῆς ψυχῆς δέδεικται, καὶ φαίνεται πολλαχοῦ ἐναργῶς αὐτή. κἂν ἐπιβλαβὴς δὲ τῷ μερικῷ σώματι ἡ νόσος ἦν, καὶ ἡ φθορὰ αὐτῆς, ὠφέλιμος δὲ οὖσα ἐφαίνετο τῇ τε τοῦ χρωμένου ψυχῇ, καὶ τῇ τοῦ παντὸς συστάσει τῶν ἐν αὐτῷ στοιχείων, καὶ τῷ ἀπεράντῳ τῆς γενέσεως κύκλῳ, διὰ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον προϊόντι, διὰ τὸ τὴν ἄλλου φθορὰν ἄλλου γένεσιν εἶναι· κατεφρόνησεν ἂν ὁ ἄριστος διοικητὴς τοῦ φθαρτοῦ τὴν φύσιν, καὶ μερικῆς καὶ χείρ- c.
νος φθορᾶς, διὰ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ ὅλον, καὶ τὸ ἀνέκλειπτον τῆς γενέσεως.

Ἀλλ' ἡ τῆς ψυχῆς γε νόσος, φαίη τις ἄν, οὔτε αὐτῆς ἀγαθόν ἐστι τῆς νοσούσης ψυχῆς, οὔτε πρὸς τὸ ὅλον τὶ λυσιτελεῖ· ὥστε

ſuis totis, eorumque diſceſſum & liberationem ab habitatione alieno in loco & pugna contrariorum: nec vero animo malum eſſe corporis morbum; ſiquidem medicationem illius eſſe demonſtratum eſt, & multis modis per ſe adparet. Atqui, ſi morbus uni corpori eſſet noxius, ejusque interitus, ſed expedire conſtaret animo utentis, & compagi univerſi, & quæ in eo ſunt elementorum, & irrequietæ generationis circulo per hoc ipſum in infinitum progredienti, quod unius interitus ortus eſt alterius; conſequens fuerit, ut optimus ille adminiſtrator id quod ſua natura corruptibile eſt, & interitum partis reique deterioris, ob præſtantius & ob totum & ob univerſæ generationis perpetuitatem contemſerit.

At, dicas, animi certe morbus, neque ipſi prodeſt, neque univerſitati quidquam confert: eſt igitur

τὴν νόσον αὐτῆς, κακοῦ τινος αἴτιον εἶναι· καὶ ὁ
θέλων κακύνεσθαι αὐτὴν καὶ νοσεῖν, κακὸς ἂν εἴη·
καὶ ἡ ἀπορία ἡ αὐτὴ δόξει μένειν. Τί οὖν τὸ αἴ-
τιον τῆς νόσου καὶ κακίας τῇ ψυχῇ, ἐκ τῶν πρό-
τερον περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν καὶ τοῦ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ῥη-
r. 95. θέντων ἀναμνησθῶμεν· ὅτι τὸ μὲν ἀγαθὸν τῆς
a. ψυχῆς ἐν τῷ κατὰ Φύσιν ὀρέγεσθαι καὶ ἐκκλί-
νειν ἐστίν· τὸ δὲ κακὸν, ἐν τῷ παρὰ Φύσιν.
ἡ δὲ ὄρεξις καὶ ἡ ἔκκλισις δέδεικται, ὡς οἶμαι,
ἐφ' ἡμῖν οὖσα· ὥστε ἡμεῖς ἑαυτοῖς αἴτιοι καὶ
τῆς ἀρετῆς ἐσμεν, καὶ τῆς κακίας. διὸ καὶ
ἐπαινοῦνται οἱ σπουδαῖοι, ὡς τὸ ἀγαθὸν δι' οἰ-
κείας αἱρέσεως ἔχοντες, ὅπερ διὰ τοῦτο Ἀρετὴ
b. καλεῖται· καὶ οἱ μοχθηροὶ, διὰ τοῦτο μεμπτοί
εἰσιν, ὡς κύριοι μὲν ὄντες τοῦ μὴ τοιοῦτοι εἶναι,
διὰ δὲ ῥαθυμίαν γενόμενοι μοχθηροί. ὡς εἴ γε
ἔξωθεν ἐνετίθετο ταῦτα, οὐκέτι προαίρεσις ἀγα-
θὴ ἦν, ἢ κακὴ, ἀλλὰ τύχη τις καὶ ἀνάγκη.
Θεὸς οὖν καὶ ἐνταῦθα κακίας ἀναίτιος.

Μήπο-

igitur animi morbus, mali alicujus cauſſa: &, qui depravari animum & ægrotare vult, malus fuerit. Adeoque eadem manere dubitatio videbitur. Quæ ergo morbi & malitiæ cauſſa ſit animo, ex iis, quæ prius de rebus noſtri & alieni arbitrii dicta ſunt, recordemur: animi bonum in eo ſitum eſſe, ut ſecundum naturam adpetat & declinet; malum in eo quod ſit contra naturam. Adpetitionem autem & declinationem in nobis ſitas eſſe, demonſtratum arbitror: quare ipſi nobis & virtutis cauſſa & vitii ſumus. Unde fit, ut & boni viri laudentur, ut qui bonum ſuo arbitratu ſint conſecuti, unde Virtus ipſa nomen habere videtur: & reprehendantur improbi, ut qui, cum in ipſorum fuerit poteſtate non fieri tales, ex ſocordia improbi evaſerint. Nam ſi hæc extrinſecus inſererentur, voluntas bona aut mala eſſe deſineret, in ejusque locum caſus & neceſſitas ſuccederet. Deus igitur ne hic quidem ullius auctor mali reperietur.

Quid

Μήποτε δὲ οὐδὲ ἡ τῆς ψυχῆς νόσος καὶ κακία λεγομένη, ἁπλῶς κακόν ἐστιν, ἀλλ' ἔχει τι καὶ αὐτὴ ἀναγκαῖον, πρὸς τὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς ὑπόστασιν; ὡς γὰρ ἡ ὑγεία τῶν ἐνταῦθα σωμάτων οὐκ ἂν ἦν αὕτη ὑγεία, εἰ μὴ c. καὶ μᾶλλον νοσεῖν ἐπεφύκει ταῦτα τὰ σώματα, ἀλλ' ἦν ἂν ἀκήρατός τις διάθεσις, ἀναντίθετος οὖσα πρὸς νόσον, οἵα τις ἡ τῶν οὐρανίων ἐστίν· οὕτω καὶ αἱ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἀρεταὶ, σωφροσύνη, καὶ δικαιοσύνη, καὶ φρόνησις, καὶ ὁ ἄλλος ἅπας αὐτῶν χορὸς, οὗτος οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ καὶ κακύνεσθαι ἐπεφύκεσαν αἱ ψυχαί· ἀλλ' εἶχον ἂν ἀρετάς τινας ἀγγελικὰς, ἢ θείας, οὐ μέντοι γε ἀνθρωπίνας. αὗται γὰρ τοιαῦται τὴν p. 96. Φύσιν εἰσὶν, ὡς καὶ εἰς κακίαν παρατρέπεσθαι. a. Εἰ τοίνυν ἀγαθαί εἰσιν αἵ τε ἀνθρώπιναι ἀρεταὶ, καὶ σωματικὴ ὑγεία, καὶ ἔδει μὴ τὰ πρῶτα μόνον ἢ ἀκήρατα ἀγαθὰ ἀπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ πηγῆς ὑποστῆναι, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ἔσχατα·

Quid vero ſi ne ipſe quidem morbus animi, qui pravitas dici ſolet, per ſe & ſine exceptione malum eſt; ſed & ipſe habet aliquid ad humanæ virtutis conſtitutionem neceſſarium? Ut enim ſanitas humanorum corporum, talis ſanitas non eſſet, niſi natura eorum magis etiam ferret ut ægrotarent; ſed habitudo quædam foret pura & illibata, quæ morbo non eſſet oppoſita, cujusmodi cœlicolarum eſt: ſic etiam humanorum virtutes animorum, modeſtia, juſtitia, prudentia, & omnis reliquus earum cœtus, non exiſteret, niſi animorum ea natura eſſet, ut depravari poſſent. Alioqui enim virtutibus præditi eſſent angelicis, ac potius divinis, non humanis: quæ quidem tales ſunt, ut etiam ad vitium detorqueri poſſint. Si igitur bonæ ſunt humanæ virtutes, ſi bonum eſt valetudo proſpera corporis; denique, ſi non prima tantum & incorruptibilia bona promanare a fonte boni oportebat, ſed & media & ultima;

ἔσχατα· ἀναγκαῖον ἦν, τῶν παρατρεπομένων ἀγαθῶν καὶ τὰς παρατροπὰς οὐχ ὑποστῆναι,
b. (οὐδὲ γὰρ ἔχουσι προηγουμένην ὑπόστασιν,) ἀλλὰ παρυποστῆναι τοῖς οὖσι.

Καὶ ὅρα τὴν ὑπερβολὴν τῆς θείας ἀγαθότητος, ὅτι τὴν μὲν τοῦ σώματος φθορὰν, κἂν σκιᾶς δίκην, ὡς εἶπον, τῇ κινήσει τῶν αἰτίων ἐξ ἀνάγκης συμπεριτρέπεται, ἀλλ' ἀγαθὰ εἶναι ἐποίησε, καὶ τοῖς νοσοῦσιν αὐτοῖς καὶ φθειρομένοις σώμασι, κατὰ τὴν εἰς τὰ ὅλα στοιχεῖα ἐνάπλωσιν καὶ τὸν ἐκνεασμὸν, καὶ ταῖς χρωμέ-
c. ναις ψυχαῖς, δι' αὐτῶν ἰατρευομέναις, καὶ τῷ ὅλῳ γενητῷ, πρὸς τὴν ἐπ' ἄπειρον, ὡς εἴρηται, διανομήν. †) τῆς δὲ ψυχικῆς κακίας, τῆς μέσης φανείσης ὁπωσοῦν κακίας, ἑαυτὸν ἐξεῖλε· πρῶτον μὲν, ὡς ἀναγκαῖον αὐτὸ πρὸς τὸ ἀγαθὸν, καὶ

†) διαμονήν lego, idque interpretatus ſum.

ultima; neceſſe erat, ut eorum quoque bonorum, quæ depravari poſſent, depravationes non exſiſterent quidem, (neque enim eſſentiam principalem habent) ſed tamen iis, quæ exiſterent, acceſſionis vice adjunctæ eſſent.

Et conſideranda hoc loco eſt divinæ bonitatis excellentia, quæ & corporis corruptionem, quod umbræ inſtar, ut dixi, una cum cauſſarum motu neceſſario circumagitur, effecerit ut multis modis bonum fieret, cum ipſis ægris caducisque corporibus, quæ in ſua elementa reſolvuntur, ut deinde renovari poſſint; tum animis, quorum inſtrumenta ſunt corpora, qui per eam ſanantur; denique toti huic mundo, ad perpetuam ejus durationem. A culpa vero pravitatis animi, quam ſolam utcumque malum eſſe vidimus, pro eadem ſua bonitate, immunem ſe præſtitit Deus; primum eo, quod illam ut ad bonum neceſſariam, non

καὶ οὐχ ὡς κακὸν, συγχωρήσας τοῖς οὖσι παρυποστῆναι· ἔπειτα, καὶ αὐτὸ τοῦτο τῇ βουλήσει πάντως κελεύσας ἕπεσθαι τῆς ψυχῆς, καὶ μηδέποτε εἰς τὰ ὄντα παρελθεῖν, εἰ μὴ ἐκείνη θέλοι. διὸ τὰ ἀκούσια, ὡς οὐκ ὄντα κακὰ, καὶ ὑπὸ Θεοῦ συγγινώσκεται, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων.

Καὶ ἔστι καὶ τῇ ψυχῇ ἀκούσιόν πως τὸ κα- p. 97.
κόν. οὐδὲ γὰρ ὡς κακὸν αἱρεῖταί ποτε κακὸν ἡ a.
ψυχή· ἀλλ' ὡς ἀγαθῶν τινῶν ὀρεγομένη, ποτὲ μὲν χρημάτων, ποτὲ δὲ σωματικῆς ἀπολαύσεως, ἢ δυναστείας, ἢ τιμῆς, τὸ συνὸν τούτοις βλαβερὸν ἢ οὐχ ὁρᾷ ὅλως, ἢ καταναντίζεται, ὑπὸ τῆς τῶν ἐρωμένων βιαζομένη ὀρέξεως. οὕτω πανταχόθεν ἐκβέβληται τὸ τελέως κακὸν ἀπὸ τῶν ὄντων. καὶ μᾶλλον ἂν εἴη τὸ μηδαμῶς ὄν, b.
ἤπερ τὸ τελέως καὶ αὐτεξουσίως κακὸν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς παρυφίστασθαι.

Εἰ

non ut malum, accedere quodammodo ad ea quæ exiſterent, paſſus eſt: deinde, quod illam ipſam voluit in poteſtate eſſe animi, nec umquam in rerum naturam penetrare, niſi ille vellet. Quamobrem involuntaria, ut quæ mala non ſint, tam a Deo, quam a legibus, ignoſcitur.

Eſt vero etiam ipſi animo involuntarium quodammodo malum. Neque enim umquam malum tanquam malum amplectitur animus: ſed, ut bona quædam, aliâs pecuniam, aliâs voluptatem corporis, aut potentiam, aut honorem, adpetit: noxam vero his adjunctam aut plane non videt, aut negligit, cupiditate adamatarum rerum ſubactus. Sic undecunque ejectum eſt e rerum natura perfecte malum. Ac facilius concedi poſſit, eſſe id quod nullo modo ſit, quam perfectum & arbitrarium aliquod humani animi malum exiſtere.

Si

Εἰ δέ τις αἴτιον νομίζει τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν, ὡς τὴν αὐτεξούσιον ψυχὴν ὑποστήσαντα, ἧς ἀποτυχία τὸ κακόν ἐστιν· εἰ μὲν κακόν ἐστιν ἡ αὐτοκίνητος καὶ αὐτεξούσιος τῶν ψυχῶν οὐσία, κακοῦ λέγειν αἴτιον ἀναγκη τὸν ταύτην ὑποστήσαντα· εἰ δ' ἀγαθόν ἐστι, καὶ πολλῶν τῶν
c. ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθῶν μεῖζον καὶ τιμιώτερον, πῶς ἂν εἴη κακοῦ αἴτιος ὁ τὸ ἀγαθὸν ὑποστήσας; Ἐπεὶ οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν αἱρετόν τε καὶ ἐφετόν εἶναι, τίς ἂν ἕλοιτο ἀνθρώπων, καὶ τῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς συναισθομένων, φυτὸν εἶναι μᾶλλον, ἢ ὁτιοῦν τῶν ἀλόγων ζώων, ἤπερ ἄνθρωπος; καίτοι καὶ τὰ φυτὰ, καὶ τὰ ἄλογα, ἀγαθὰ λέγομεν, ἐν τάξει τινὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τῇ πρὸς ἄλληλα ὑφέσει παρὰ τῶν ἀφωρισμέ-
p. 98. νων. Εἰ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ ἀγαθοῖς ἢ κακοῖς εἶναι, καὶ τούτου τὴν ἐξουσίαν ἡμεῖς ἔχομεν, καὶ ἡμῶν οὔτε τι ἀναγκάσαι οὔτε κωλύσαι δύναται τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν ἔκκλισιν, ἡ μὲν οὐσία

Si quis vero Deum mali auctorem existimet, ut qui hunc animum libera voluntate præditum procreaverit, cujus aberratio a recta via malum est: siquidem proprio motu prædita & libera natura animorum malum est, mali dicere auctorem necesse est hujus conditorem: sin bonum est, & quidem multis bonis quæ in mundo sunt majus & excellentius; quî queat mali auctor esse is, bonum qui condiderit? Quodsi ergo verum est, bonum sua natura & optabile & expetendum esse; quis mortalium (qui quidem humanam virtutem intellexerit) stirps aut quodlibet brutum animal, quam homo, esse malit? quamvis & stirpes & bruta animantia bona esse dicimus, certo nimirum ordine boni, & alia aliis gradu inferiora. Si vero etiam situm in nobis est, ut vel boni simus, vel mali; si in nostro arbitrio id positum, neque quidquam est quod nostram vel voluntatem vel declinationem ulla

ex

οὐσία αὕτη καὶ ἡ δύναμις ἡ αὐτεξούσιος, σεμνή τις ἐστὶν, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ μεγαλοπρεπὴς καὶ ἀρχικὴ· καὶ ὁ ταύτην ὑποστήσας, ἀγαθός τις καὶ δυνατός ἐστιν. Εἰ δὲ αὐτή ποτε δι' ἑαυτὴν παραφέροιτο, κυρία οὖσα τοῦ μὴ παρενεχθῆναι, τίς ἂν ἄλλος τῆς παραφορᾶς αἴτιος λέγοιτο δικαίως, b.
ἢ αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἀρχή τις οὖσα καὶ αἰτία τοῦ τε ἀγαθοῦ, καὶ τῆς παρατροπῆς αὐτοῦ; καὶ ἀπ' αὐτῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ παρατροπή· τὸ γὰρ ὑποστῆσαν αὐτὴν αἴτιον, οὐχ ἁπλῶς παρατρεπομένην ὑπέστησεν, ἀλλ', ἐὰν αὐτὴ θέλῃ, ἀπαράτρεπτον μένουσαν. εἰ οὖν ἡ θέλησις αὐτῆς ἐστι τῆς ψυχῆς ἔνδοθεν οὖσα κίνησις, αὐτὴ ἂν εἴη αἰτία ἑαυτῇ τῆς παρατροπῆς. Καὶ ὅρα τὴν τοῦ Θεοῦ μηχανήν. ἐπειδὴ γὰρ ἔδει μεταξὺ τῶν ἀεὶ ὄντων ἄνω, καὶ τῶν ἀεὶ ὄντων κάτω, c.
γενέσθαι τὰ μέσα, τὰ ποτὲ μὲν τοῖς ἄνω, ποτὲ δὲ τοῖς κάτω ὁμοιούμενα, καὶ συνδέοντα τὰ ἄκρα πρὸς τὴν τοῦ παντὸς τελειότητα· ἡ δὲ πρὸς

ex parte vel cogere vel prohibere poſſit; hæc talis natura & vis libertatis (meo quidem judicio) præclara res eſt, & magnifica, & principalis; atque illius auctor bonitate & potentia præſtat. Si igitur animus per ſeſe aberrarit, cum, ne aberraret, penes ipſum eſſet; quis alius aberrationis illius auctor dicatur, niſi ipſe animus, qui principium & cauſſa eſt tam boni quam averſionis a bono? Atqui ab ipſo animo principium averſionis ducitur: nam, qui eum procreavit, non ſimpliciter talem fecit qui averteretur; ſed talem, qui, ſi ipſe vellet, incorruptus maneret. Si ergo voluntas eſt ipſius animi motus internus, ipſe ſibi cauſſa fuerit averſionis. Ac obſerva Dei ſolertiam. Nam cum in medio eorum, quæ ſemper ſurſum, & quæ ſemper deorſum ſunt, quædam exiſtere oporteat media, quæ aliâs ſupernis, aliâs inferioribus adſimilarentur, & extrema in univerſi perfectionem devincirent; quum

porro

πρὸς, τὰ κάτω ῥοπὴ παρυφισταμένη [φύσιν] ἔχει παρατρεπομένην· δύναμιν ἐνδέδωκε τοιαύτην τοῖς μέσοις τούτοις, ὥστε ἀπαράτρεπτα μένειν ἕως ἂν βούλοιντο, καὶ πανταχόθεν αὐτὸς εἴη τῆς ὁποιασοῦν κακίας ἀναίτιος.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἐπὶ πλέον μηκυνθέντα, p. 99. a. οὐ μόνον πρὸς τὸν Ἐπικτήτου ῥηθέντα νῦν λόγον ἁρμόζει, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν περὶ τῆς τοῦ κακοῦ ὑποστάσεως, ὃ μετ' ὀλίγον διδάσκει. ἐπεὶ πρός γε τὸ παρὸν ἀρκεῖ καὶ τοῦτο οἶμαι ῥηθὲν, ὅτι, ὅταν λέγῃ ὁ Ἐπίκτητος, Θέλε γίνεσθαι τὰ γινόμενα ὡς γίνεται, οὐ περὶ τῆς ψυχικῆς λέγει κακίας, (οὐ γὰρ ἂν εὑροεῖν ἔλεγε τοὺς τῇ κακίᾳ τῇ ἑαυτῶν καὶ τῇ τῶν ἄλλων ἀρεσκομένους,) ἀλλὰ περὶ τῶν εἰς τὸ σῶμα καὶ b. τῶν ἐκτὸς συμβαινόντων· οἷς δύναται ὁ πεπαιδευμένος, ὁποῖα ποτ' ἂν ᾖ, καλῶς χρήσασθαι, καὶ, ὅσῳ ἂν ᾖ σκληρότερα, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπ'

porro propenſio ad inferiora, quæ eisdem ſimul cum propenſione ad ſupera injecta eſt, ejusmodi ſit, ut prorſus averti a recto queat; eam vim mediis hisce naturis impertivit Deus, ut, quoad ipſæ vellent, incorruptæ manerent, & ipſe omni ex parte cujuslibet mali vel pravitatis culpâ vacaret.

Atque hæc prolixius tractata, non ad ea ſolum pertinent, quæ nunc ab Epicteto dicuntur; ſed ad ea quoque declaranda, quæ de mali ortu & cauſſa paulo poſt idem docebit. Nam in præſentia quidem hoc utique ſatis fuerit ut teneamus: cum dicit Epictetus, *Velis ea quæ fiunt, ita fieri ut fiunt*, non loqui eum de animi improbitate, (neque enim ille dixerit, *bene agi* cum illis, qui & ſua & aliorum improbitate delectentur,) ſed de iis, quæ corpori & rebus externis accidant: quibus homo diſciplina imbutus, cujuscumque fuerint modi, recte uti poteſt, & quo duriora fuerint, eo fructum ex

his

ὑπ᾽ αὐτῶν ὠφεληθῆναι. καὶ γὰρ ἐκεῖνά ἐστι τὰ γινόμενα, ἅπερ ἀπαιδεύτως ζητοῦμεν ἀκολουθεῖν ταῖς ἡμετέραις ὀρέξεσί τε καὶ ἐκκλίσεσιν· ἀλλ᾽ οὐχὶ αἱ ὀρέξεις αὐταὶ καὶ ἐκκλίσεις, ἐν αἷς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ τὸ κακόν· αὗται γὰρ ἐφ᾽ ἡμῖν c.
εἰσιν, ὡς βουλόμεθα. τὰ δὲ οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν συμβουλεύει μὴ ζητεῖν γίνεσθαι ὡς θέλομεν, ὅτι μήτε κύριοι τοῦτου ἐσμὲν, μήτε ἀεὶ συμφερόντως ζητοῦμεν· τὰ μὲν ἡδέα πολλάκις, κἂν βλαβερὰ τυγχάνῃ, ζητοῦντες γίνεσθαι· τὰ δὲ σκληρότερα, κἂν ὡς ἰατρεῖαι προσάγωνται, παραιτούμενοι.

his capere uberiorem. Nam illa ſunt *ea quæ fiunt;* quæ nos imperite volumus ut noſtris adpetitionibus & declinationibus reſpondeant: non autem ipſæ adpetitiones & declinationes; in quibus bonum & malum noſtrum & ſitum; hæ enim penes nos ſunt, noſtrique arbitrii. Quæ autem noſtri juris non ſunt, *ea* ſuadet, *ne poſtulemus fieri ut volumus;* quod id nec penes nos ſit, nec perpetuo nobis expediat: ut qui ſæpe ea, quibus delectamur, quamvis perniciosa, fieri cupiamus; aſperiora vero, licet medicinæ loco adhibeantur, recuſemus.

TO KEIMENON.

p. 100 a.

Νόσος, σώματός ἐστιν ἐμπόδιον· προαιρέσεως δὲ οὔ, ἐὰν μὴ αὐτὴ θέλῃ. χώλανσις, σκέλους ἐστὶν ἐμπόδιον, προαιρέσεως δὲ οὔ. καὶ τοῦτο ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν ἐμπιπτόντων ἐπίλεγε· εὑρήσεις γὰρ αὐτὸ ἄλλου τινὸς ἐμπόδιον, σὸν δὲ οὔ.

CONTINVATIO CAPITIS XIII.
(Nobis Cap. IX.)

Morbus, corporis eſt impedimentum; mentis vero non item, niſi ipſa velit. Claudicatio, cruris eſt impedimentum, animi propoſitum impedire non poteſt. Et hoc in quaque re, quæ incidit, dixeris: invenies enim illam alterius cujusdam impedimentum, non vero tui.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅτι τὸν βουλόμενον εὑροεῖν οὐ χρὴ ζητεῖν τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλει, ἀλλὰ θέλειν
b. γίνεσθαι ὡς γίνεται· διὰ τούτων ἅμα μὲν τὸ προκείμενον ἐπιδείκνυσιν, ὅτι εὐφόρως δεῖ φέρειν τὰ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς προσπίπτοντα δυσχερῆ· ἅμα δὲ ἔνστασιν, ὡς οἶμαι, λύει τινά. Καὶ ἡ μὲν ἀπόδειξις τοιαύτη τις φαίνεται· εἰ μὲν ἡμέτερα ἦν τὰ ἀπὸ τῶν ἐκτὸς προσπίπτοντα δυσχερῆ, ἔδει μὲν καὶ οὕτως, εἴπερ ὠφέλιμα ἦν, εὐκόλως φέρειν αὐτά, κἂν ἦ δυσχερέστερα. εἰ δὲ μὴ ἔστιν ἡμέτερα, ἀλλὰ ἕκαστον ἄλλου τι-
c. νὸς, τί δυσχεραίνομεν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις; Νόσος, σώματος ἐμπόδιον· καὶ καλῶς ἐμπόδιον εἶπεν, ἀλλ' οὐχὶ κακόν· οὐ γὰρ κακὸν τῷ σώματι ἡ νόσος, οὐδὲ ἡ φθορὰ, ὡς δέδεικται πρότερον, ἀλλ' ἐμπόδιον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ. καὶ χώλανσις, ἣν αὐτὸς εἶχεν Ἐπίκτητος· (διὸ

Poſtquam dixit, qui res ſecundas ſibi eſſe velit, eum non id operam dare oportere, ut, quæ fiunt, ita fiant ut ipſe velit, ſed ut ita fiant ut fiunt: nunc his verbis ſimul id quod propoſitum eſt, demonſtrat, externarum rerum difficultates ferendas eſſe modice; ſimul, ut opinor, quiddam quod objici poſſit diſſolvit. Ac demonſtratio quidem hujusmodi fere mihi eſſe videtur: Siquidem ad nos pertinerent externæ difficultates; vel ſic, quia nobis expedirent, æquis animis, licet acerbiores, fuerint perferendæ: ſi vero ad nos non pertinent, ſed earum quælibet ad aliud quid pertinet a nobis diverſum; quid moleſte ferimus aliena? *Morbus, corporis eſt impedimentum.* Et recte *impedimentum* dixit, non malum: neque enim corpori malum eſt morbus aut interitus, ut prius eſt demonſtratum; ſed impedimentum actionum illius. Pariter *claudicatio*, qua ipſe præditus fuit Epictetus; (quare

(διὸ καὶ ἀπὸ ζωῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ γλώττης φθέγγεται μόνον·) καὶ ἡ χώλανσις οὖν, σκέλους ἐστὶν ἐμπόδιον· καὶ πενία, δαπάνης· προαιρέσεως δὲ οὔ, εἰ μὴ αὐτὴ θέλει. p. 101
εἰ μὲν οὖν σῶμα ἦμεν, ἢ σκέλος, ἢ χρήματα· a.
ἡμῶν ἂν ἦν ταῦτα ἐμπόδιον. εἰ δὲ τούτων μὲν οὐδὲν, ψυχὴ δὲ λογικὴ τῷ σώματι χρωμένη ὡς ὀργάνῳ, καὶ τοῖς ἐκτὸς εἰς ὑπηρεσίαν, τὸ δὲ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐν προαιρέσει οὐκ ἐμποδίζεται ὑπ' αὐτῶν· δῆλον, ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς ἐμποδιζόμεθα, οὐδὲ ἡμῶν ἐστιν ἐμπόδιον τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων οὐδὲν, ἀλλ' ἕκαστον ἄλλου τινὸς, ὧν οὐδὲν ἡμεῖς ἐσμέν· οὐδὲ ὡς ἐπὶ οἰκείοις b.
χρὴ δυσχεραίνειν αὐτοῖς· συμβαίνει γὰρ οὕτω τὴν προαίρεσιν ἐπ' ἀλλοτρίοις οἰκεῖον ἴσχειν κακὸν, τὴν δυσχέρανσιν. Οὕτω μὲν οὖν, οἶμαι, τὸ προκείμενον ἀποδέδεικται.

Ἔνστασιν δὲ λύει τινὰ, ἀπὸ τοῦ συμφέροντος, ὡς οἶμαι, κατὰ τοὺς τῶν ῥητόρων δεινούς.

(quare & verba ejus non ex ore ſolummodo, ſed ex animo depromuntur:) *claudicatio* igitur, *pedis eſt impedimentum;* paupertas, impenſæ; *non voluntatis, niſi ipſa velit.* Quod ſi igitur corpus eſſemus, aut pes, aut pecunia; noſtrum iſta eſſent impedimentum. Quia vero nihil horum ſumus, ſed animus rationis particeps, corpore pro inſtrumento utens, & rebus externis ad miniſterium: & quia bonum & malum in voluntate ſitum, ab iſtis non impeditur: perſpicuum eſt, ne nos quidem impediri, neque noſtrum eſſe impedimentum quidquid extrinſecus acciderit, ſed ſingula alterius alicujus, quorum nos nihil ſumus; adeoque nec ob illa ſuccenſendum eſſe quaſi noſtra eſſent; quoniam ita futurum eſſet, ut voluntas ob res alienas proprio laboraret malo, ægritudine.

Solvit autem objectionem, quæ ab Utili peti queat, id quod propoſitum eſt, demonſtratum eſſe arbitror, ut Rhetores dicunt.

Dixerit

φαίη γὰρ ἄν τις, μηδὲ συμφέρον εἶναι τὸ νοσεῖν, ἢ τὸ πένεσθαι. τίς γὰρ νοσῶν, δύναται τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἀποδιδόναι; τίς δὲ πάνυ
c. πενόμενος, οὐκ ἀναγκάζεται τῷ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων προσκαρτερεῖν; Λύει οὖν ταύτην τὴν ἔνστασιν ἐκ τοῦ, τὴν νόσον καὶ τὴν πενίαν καὶ τὰς τοιαύτας περιστάσεις μὴ εἶναι προαιρέσεως ἐμπόδια, καθ' ἣν οὐσίωται ἄνθρωπος, καὶ καθ' ἣν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. τίς γὰρ κωλύει τὸν νοσοῦντα, τὰ μὲν κατὰ φύσιν αὐτῷ αἱρεῖσθαι, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐκκλίνειν; τί δὲ ἡ ἄκρα πενία ἠνάγκασε τῶν μὴ καλῷ καὶ ἀγα-
p. 102 a. θῷ ἀνδρὶ πρεπόντων ποιῆσαι; οὐχὶ δὲ καὶ Διογένης, καὶ Κράτης, καὶ Ζήνων, τότε γνησίως ἐφιλοσόφησαν, καὶ τὸν κατὰ φύσιν ἥκοντα τοῖς ἀνθρώποις βίον, καὶ τὸν ἐν τῇ λιτότητι πλοῦτον, τότε μάλιστα τοῖς ὁρᾶν δυναμένοις ἐπεδείξαντο, ὅτε τὴν ἄκραν ἀκτημοσύνην ἀντὶ τῆς εὐπορίας ἠλλάξαντο; τίς γὰρ οὐκ ἀγαπᾷ τρέφειν τὸν τοιοῦτον, λαμβάνειν χάριν μᾶλλον ἢ περ διδόναι

Dixerit enim aliquis: ægrotare, aut egere, non eſſe utile. Quis enim ægrotans muneribus naturæ fungi poteſt? Quis in extrema inopia non cogitur? quærendo victui invigilare? Hanc igitur objectionem ſolvit, docendo, morbum, paupertatem, & id genus incommoda, *non* eſſe *impedimenta mentis*, in qua & eſſentia hominis inſit, & a qua cum bonum, tum malum pendeat. Quis enim vetat ægrotantem, naturæ ſuæ amplecti conſentanea, declinare contraria? Extrema vero inopia, quomodo cogat ſuscipere aliquid bono viro indignum? Nonne & Diogenes & Crates & Zeno tum germane philoſophati ſunt, vitamque naturæ humanæ conſentaneam, & tenuitatis divitias, oculatis quidem hominibus tum vel maxime demonſtrarunt, quum copias & opes cum extrema inopia commutaſſent? Quis enim talem virum non lubens alat, accipere ſe potius quam dare bene-

διδόναι νομίζων; καὶ τί νῦν ἄλλων δεόμεθα παραδειγμάτων; ὅτε αὐτὸς ὁ ταῦτα λέγων Ἐπίκτητος, καὶ δοῦλος ἦν, καὶ τὸ σῶμα ἀσθενὴς, καὶ χωλὸς ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ πενίαν ἀκροτάτην ἐπετήδευσεν, ὡς τὸ ἐν Ῥώμῃ οἴκημα αὐτοῦ μηδέποτε κλείθρου δεηθῆναι, ἅτε μηδὲν ἔνδον ἔχον, εἰ μὴ τὴν στιβάδα καὶ τὴν ψίαθον, ἐφ' ὧν ἐκάθευδε. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ λέγων· Χώλανσις σκέλους ἐμπόδιον, προαιρέσεως δὲ οὔ, ἐὰν μὴ αὐτὴ θέλῃ· ἀπὸ ζωῆς προφέρων τοὺς λόγους, καὶ οὐχὶ τὰ ἐπαινεῖσθαι δοκοῦντα σπουδάζων λέγειν· ὅπερ οἱ πολλοὶ ποιοῦσιν ἡμῶν. διὸ καὶ οὕτως εἰσὶ δηκτικοὶ τῶν εὐμοίρων ψυχῶν οἱ τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς λόγοι. b. c.

beneficium exiſtimans? Atque adeo, quid alia exempla requirimus? cum is ipſe qui hoc dicit Epictetus, & ſervus fuerit, & infirmo corpore, & ab ineunte ætate claudus, & extremæ paupertatis ita ſtudioſus, ut ejus domuncula Romæ nullis umquam clauſtris eguerit, ut in qua nihil eſſet præter lectulum & ſtoream in quibus dormiret. Et is eſt qui dicit, *Claudicationem pedi eſſe impedimento, non voluntati, niſi ipſa voluerit;* orationem ex imo pectore proferens, nec in eo laborans, ut proferat quæ vulgo laudantur, id quod plerique facimus. Quare hujus viri ſermones tantam etiam vim habent ad commovendos animos bene natos.

p. 103 a.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ἐφ' ἑκάστου τῶν προσπιπτόντων μέμνησο, ἐπιστρέφων ἐπὶ σεαυτὸν, ζητεῖν, τίνα δύναμιν ἔχεις πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Ἐὰν καλὸν ἴδῃς, ἢ καλὴν, εὑρήσεις δύναμιν πρὸς ταῦτα, ἐγκράτειαν. ἐὰν πόνος προσφέρηται, εὑρήσεις καρτερίαν. ἂν λοιδορία, εὑρήσεις ἀνεξικακίαν. Καὶ οὕτως ἐθιζόμενόν σε οὐ συναρπάσουσιν αἱ φαντασίαι.

CAPVT XIV. (Nobis Cap. X.)

Quidquid inciderit, memento, in te ipſum converſus, quærere quamnam facultatem habeas ad illius uſum. Si formoſum aut formoſam videris, facultatem ad hæc invenies, Continentiam. Si labor objectus fuerit, invenies Tolerantiam: ſi convicium, Patientiam. Atque ſic adſuetum non te ſecum abripient viſa.

b.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μεγάλα προτείνας τινὰ, καὶ ἀδύνατα δοκοῦντα εἶναι πολλοῖς, ὡς τὸ τὴν νόσον τοῦ σώματος ὡς ἀλλότριον κακὸν περιπτύειν, καὶ θέλειν γίνεσθαι τὰ γινόμενα, ὡς γίνεται· καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ἡδέων τῶν προσπιπτόντων ἔξωθεν μὴ δελεάζεσθαι, ὑπὸ δὲ τῶν λυπηρῶν μὴ ταπεινοῦσθαι· εἰκότως προτίθεται δεῖξαι, ὅτι δυνατὰ ταῦτά ἐστι,

COMMENTARIVS.

Magna quædam propoſuerat, quæque multis non poſſe fieri videntur: cujusmodi eſt, morbum corporis, ut alienum malum, eſſe deſpiciendum: velle quemque debere, ut ea quæ fiunt, ita fiant ut fiunt: item, nec externarum rerum ſuavitatibus nos demulceri, neque moleſtiis adfligi oportere. Merito igitur nunc oſtendere inſtituit, fieri iſta poſſe,

ἐστι, καὶ οὐκ ἀδύναται προσταττόμεθα. καὶ c.
δείκνυσιν, ὅτι ὁ τὴν ψυχὴν ποιήσας τὴν ἀνθρω-
πίνην, οὐκ ἀεὶ ἄνω πεφυκυῖαν μένειν, ὡς τὰς
ἀγγελικὰς, καὶ ἔτι πρότερον τὰς θείας, ἀλ-
λὰ καὶ εἰς γένεσίν ποτε καταβαίνουσαν, καὶ τοῖς
τοιούτοις ὁμιλοῦσαν, δυνάμεις ἔδωκεν αὐτῇ
πρὸς ἕκαστα, καθ' ἃς δυνήσεται ἀβλαβὴς ὑπὸ
τῶν τοιούτων διαβαίνειν †) καὶ ὑπερανέχειν αὐ-
τῶν· πρὸς μὲν τὰ ἡδέα δοκοῦντα, ἐγκρά-
τειαν, καὶ οὐκ εἶπε σωφροσύνην, ἀλλ' ἐγκρά- p. 104
τειαν· ἐπειδὴ πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους ἐστὶν a.
ἡ παραίνεσις· ἐφ' ὧν κινεῖται μὲν τὰ πάθη, καὶ
ἀμφισβητεῖ πρὸς τὸν λόγον· ἡττᾶται δὲ, ὅταν
ἡ παιδεία ἀνύσιμος ᾖ. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐγκρα-
τὲς τῆς ζωῆς εἶδος· ὡς, ὅταν γε μὴ κρατήσῃ
τοῦ πάθους ὁ λόγος, αὐτὸς ἡττώμενος, ἀκρα-
τὴς ἡ διάθεσις λέγεται. ἐπὶ δὲ τῶν τελέως πε-
παιδευμένων, τὸ παθητικὸν, ὅπερ ἐν ἡμῖν παι-

†) διαμένειν lego, pro διαβαίνειν.

poſſe, nec negata eſſe naturæ humanæ quæ præſtare jubeamur. Scilicet oſtendit, cum ita conditus ſit humanus animus, ut non ſemper ſupra maneat, quemadmodum angelicæ, & præ his divinæ mentes; ſed ut in hunc inferiorem mundum aliquando etiam deſcendat, & hujusmodi rebus conflictetur; datas ei idcirco a conditore eſſe adverſus quasque res *vires & facultates*, quibus incolumem ſe ab illis præſtare, illasque res vincere & ſuperare poſſit: Nempe adverſus opinionem rerum jucundarum, *Continentiam;* Dixit autem Continentiam, & non Temperantiam, quia cum iis qui adhuc eruditur ſermo inſtitutus eſt; in quibus commoventur quidem adfectus, & cum ratione certant; ſed vincuntur, ſi ratio efficax fuerit. Atque hoc eſt continens vitæ genus; quemadmodum, cum non vincit adfectum ratio, ſed ipſa vincitur, is habitus incontinens dicitur. In iis vero qui perfecte ſunt eruditi, adfectiones, quæ puerile quiddam in nobis

b. δικὸν καθέστηκε, τελέως καὶ ἀναμφισβητήτως ὑποκέκλιται τῷ λόγῳ, ὡς ὑπ' ἐκείνων κινεῖσθαι μόνον ἐφ' ὧν ὁ λόγος προστάξει, καὶ ὅτε, καὶ ἐφ' ὅσον. καὶ ἔστι τοῦτο σωφροσύνη, σωτηρία καὶ ὑπεροχὴ τοῦ ἐν ἡμῖν φρονοῦντος. μερίζεται γὰρ τοῦτο, τοῖς πάθεσιν ὑποκλινόμενον, καὶ διασπώμενον ὑπ' αὐτῶν· σῷον δὲ μένει καὶ ὁλόκληρον, ὑπερανέχον τῶν παθῶν.

Πρὸς δὲ τὰ ἐπίπονα καὶ τὰ λυπηρὰ, τοῖς μὲν πεπαιδευμένοις ἀνδρεία πάρεστιν, οὐδὲ παρελθεῖν εἴσω τῶν τῆς ψυχῆς προθύρων συγχωροῦσα λύπην, ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα πάντα, ὡς γυμνάσιον αὐτῇ προτεινόμενον, ἀλύπως καὶ ἀθλίπτως ἐκπονοῦσα· τοῖς δὲ παιδευομένοις, καρτερία, πρὸς τὰ συμβαίνοντα λυπηρὰ γενικῶς ἀνθισταμένη, καὶ ποιοῦσα μὴ καταπίπτειν τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ μάχεσθαι, καὶ ἀμύνεσθαι τὰς τῆς λύπης πληγάς. ἡ γὰρ ἔντονος τῆς καρτερίας ἀντίταξις, τὸν μὲν λόγον ποιεῖ νικᾶν, τὸ δὲ πάθος

c.

bis ſunt, perfecte & citra controverſiam rationi parent, ut ab iis tantum moveantur quæ ratio juſſerit, & quando, & quatenus: eſtque hæc temperantia, incolumitas & dominatus rationis noſtræ. In diverſa enim ſcinditur hæc, cum ab adfectibus ſubigitur, ab eisque diſtrahitur: ſalva vero manet & integra, cum adfectiones ſuperat.

Ad res porro laboriosus & moleſtas, eruditis quidem Fortitudo præſto eſt, quæ dolorem ne intra veſtibulum quidem animi accedere patiatur, ſed omnia aſpera tamquam exercitationis ergo ſibi objecta, ſine moleſtia & adflictatione perferat. Iis autem qui erudiuntur *Tolerantia* ſuccurrit, oblatis moleſtiis generoſe reſiſtens, atque efficiens ne animus concidat, ſed pugnet & propulſet doloris ictus. Nam acris oppoſitio tolerantiæ victoriam rationi confert, pertur-

πάθος ἡττᾶσθαι. καὶ τούτου πολλάκις γινομένου μετὰ φρονήσεως, συνεθίζεται τὸ πάθος p. 105
ὑπακούειν τῷ λόγῳ, καὶ μὴ ἀντιτείνειν, ἤδη a.
πεπαιδευμένον. καὶ οὐκ ἔτι χρεία τὸν λυπούμενον καρτερεῖν, οὐδὲ γὰρ λυπεῖται ἔτι ὁ τοιοῦτος ἐνταῦθα. οὐδὲ γὰρ ὀρέγεταί τινος, οὗ ἀποτυγχάνει· οὔτε ἐκκλίνει τι, ὧ περιπίπτει. πᾶσα δὲ λύπη ἐπὶ τούτοις συμβαίνει.

Πρὸς δὲ λοιδορίαν, εὑρήσεις αὐτῆς, φησὶν, ἀμυντήριον τὴν ἀνεξικακίαν. οὔτε γὰρ πόνον, οὔτε θλῖψιν τῇ ἑαυτῆς φύσει [φέρει] ἡ λοιδορία τοῖς λοιδορουμένοις, ἀλλὰ τὸ b.
δόγμα τὸ ἐν ἡμῖν, ἢ κενόδοξον, ἢ θυμοειδές· τοσοῦτον δὲ μόνον ποιεῖ, καταγινώσκειν τοῦ λοιδορουντος. ἵνα οὖν μὴ μετὰ πάθους ἡμετέρου κατάγνωσις γένηται, γινώσκειν μὲν χρὴ τὴν τοῦ λοιδορουντος κακίαν, (ἢ γὰρ ψευδῶς λοιδορεῖ, ἢ δι' ἔχθραν τινά·) ἀνέχεσθαι δὲ αὐτῆς, ὡς οὐ-

perturbationi cladem. Quæ ſi ſæpe adhibita cum prudentia fuerit, adſuefcit perturbatio parere rationi, & non adverſari; quippe jam coërcita & erudita. Neque jam porro opus eſt, ut cum dolore toleretur aliquid: nec enim qui talis eſt, adhuc dolet; neque enim adpetit quidquam quo fruſtrari poſſit, neque declinat quidquam in quod incidere queat. Omnis autem dolor hisce cauſſis excitatur.

Porro *ad convicium* propulſandum, *Patientia* præſto erit. Neque enim laborem, neque adflictationem ſuapte natura convicium iis qui id audiunt infert; ſed decretum quod in nobis eſt, ſive vanum, ſive iracundum: illud unum facit convicium, ut ſpernamus improbemusque conviciatorem. Ne igitur ex adfectu noſtro improbatio illa fiat: cognoſcenda quidem eſt conviciatoris improbitas; (aut enim falſo conviciatur, aut ob ſimultatem aliquam;) ipſum vero convicium ferendum,

δὲν ἡμᾶς βλαπτούσης. τάχα δὲ τῆς μὲν κα-
c. κίας τοῦ λοιδοροῦντος ἀνέχεσθαι, ἐννοοῦντας ὅτι
αὐτὸς ὁ βεβλαμμένος ἐστὶν, ὁ τὴν ἑαυτοῦ προ-
αίρεσιν, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν ἑαυτὸν, κακύνας· ἀπὸ
δὲ τῆς λοιδορίας καὶ ὠφελεῖσθαι πάντως· προ-
φανῶς μὲν, εἰ εἴη ψευδής· εἰ δὲ καὶ ἀληθὴς ἦ,
ὅτι ἐκφαίνει τι τῶν ἡμετέρων κακῶν, καὶ ἀγνο-
ούμενον παρ' ἡμῶν, ἢ γινωσκόμενον μὲν, νομι-
ζόμενον δὲ λανθάνειν τοὺς ἄλλους. ἱκανὸν γάρ
ἐστι τοῦτο, ἀποστρέφειν τοὺς ἀρχομένους παι-
p. 106 δεύεσθαι, καὶ μήπω διὰ μόνον τὸ ἀγαθὸν, ἀλ-
a. λὰ καὶ διὰ φιλοτιμίαν, τῶν ῥυπαρωτέρων κρα-
τοῦντας παθῶν. χρήσιμος γὰρ πρὸς τὴν τῶν
ἄλλων παθῶν διόρθωσιν ἡ φιλοτιμία. διὸ καὶ
ἔσχατος λέγεται χιτὼν τῶν παθῶν ἡ φιλο-
τιμία· ὅτι τὰ ἄλλα πάθη συνεργούσης αὐ-
τῆς ἀποδυσαμένη ἡ ψυχὴ, ἐσχάτην ἀποδύε-
ται ταύτην, εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀγαθὸν ἀπο-
γυμνουμένη.

Χρὴ

ut nihil nobis nocens. Immo vero fortaſſe conviciatoris quidem improbitas vel hac de cauſſa, quod is ipſe læditur, ferenda eſt, qui voluntatem ſuam, hoc eſt, qui ſe ipſum contaminarit; e convicio autem etiam fructus aliquis capiendus: & is quidem haud dubius, ſi falſum id fuerit: ſin verum, hunc fructum habebit, quod malum aliquod noſtrum aperiat, aut ignotum nobis, aut, ut notum ſit, ejusmodi tamen, quod latere alios putarimus. Magnam enim hoc vim habet ad tirones cohibendos, qui nondum propter ſolum bonum, ſed & ex ambitione, ſordidiores adfectus moderantur. Utilis enim eſt ad aliorum adfectuum, qui in nobis vigent, correctionem ambitio. Quare etiam extrema perturbationum tunica Ambitio dicitur; quod reliquis perturbationibus ipſa adjutrice exutus animus, hanc poſtremam exuit, ut tandem ad ipſum bonum nudus perveniat.

Opor-

Χρὴ οὖν, φησὶν, ἐφ' ἑκάστου τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἑλκόντων, μὴ συναρπάζεσθαι εὐθὺς ὑπὸ τῆς b. φαντασίας αὐτοῦ, ἢ ἀγαθὸν τὸ προσπίπτον ἢ κακὸν λεγούσης· μηδὲ ὄρεξιν ἢ ἔκκλισιν εὐθὺς κινεῖν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἡμῖν οὖσαν συμμαχίαν εὑρόντα καὶ προσκαλεσάμενον, σὺν ἐκείνῃ καὶ δι' ἐκείνης ἀμύνεσθαι τὰ προσπίπτοντα.

Oportet igitur (inquit) *in quolibet externo caſu*, ad res externas nos trahente, cavere, ne ſtatim a prima ejus ſpecie *abripi nos* patiamur, quæ id, quod accidit, ſive ut bonum ſive ut malum nobis proponit; nec adpetitionem aut declinationem ſtatim ſinamus commoveri: ſed iis auxiliis, quæ intra nos habemus, accitis & adhibitis, quidquid inciderit propulſare.

ΚΕΦ. ιέ.

Μηδέποτε ἐπὶ μηδενὸς εἴπῃς, ὅτι, Ἀπώλεσα αὐτό· ἀλλ', ὅτι, Ἀπέδωκα. Τὸ παιδίον ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. ἡ γυνὴ ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. Τὸ χωρίον ἀφῃρέθην. Οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἀπεδόθη. Ἀλλὰ κακὸς ὁ ἀφελόμενος. Τί δὲ σοὶ μέλει, διὰ τίνος σε ὁ δοὺς ἀπήτησε; μέχρι δ' ἂν διδῷ, ὡς ἀλλοτρίου αὐτοῦ ἐπιμελοῦ· ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες. c.

CAPVT XV. (Nobis Cap. XI.)

Numquam de ulla re dicas, perdidiſſe te illam, ſed reddidiſſe. Filiolus obiit? redditus eſt. Uxor obiit? reddita eſt. Prædium (inquis) mihi ereptum eſt. Igitur & hoc redditum. At improbus eſt, qui eripuit. Quid vero tua refert, per quem repetierit is qui dederat? Quamdiu autem habere dederit, cura illud tamquam rem alienam, quemadmodum hoſpitium curant viatores.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν περὶ τῆς τῶν ἐκτὸς προσλήψεως καὶ περιπτώσεως, τίνων τε καὶ ὅπως χρὴ λαμβάνειν, καὶ ὅπως δεῖ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσιν ἡδέσι τε καὶ λυπηροῖς κεχρῆσθαι· περὶ τῆς ἀποβο-
γ. 107 λῆς αὐτῶν νῦν λέγει, πῶς χρὴ ἐπ' αὐτῇ διατί-
a. θεσθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ μὲν τὰ ἴδια ἑαυτοῦ νομίζων ἀπολλύναι, οὐ δύναται μὴ καὶ λυπεῖσθαι, καὶ τὸν ἀφελόμενον μέμφεσθαι· ὁ δὲ τὰ ἀλλότρια ἀποδιδοὺς, εἰ μὴ πάνυ ἀγνώμων εἴη, οὔτε λυπεῖται, οὔτε μέμφεται τῷ τὰ οἰκεῖα ἀναλαμβάνοντι· ἔστι δὲ τὰ ἐκτὸς οὐχ ἡμέτερα, διὸ οὐδὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἀλλ' ἡμέτερα μόνα ὄρεξίς ἐστι καὶ ὁρμὴ καὶ ἔκκλισις, ἐν οἷς τὸ ἀγαθόν
b. ἐστι καὶ τὸ κακὸν τὸ ἡμέτερον· χρὴ περὶ τῶν ἐκτὸς, ὡς περὶ ἀλλοτρίων βεβαίως διακείμενον, πρόχειρον ἔχειν τοῦτο. ἔσται δὲ πρόχειρον, ἐὰν, μὴ μέχρι τῶν ὀνομάτων ὡς ἐπ' ἀλλοτρίοις διακεί-

COMMENTARIVS.

Poſtquam de rebus externis dixit, quæ aut accipimus aut in quas incidimus; docuitque, quasnam & quo modo accipere, tum quo modo uti debeamus rebus extrinſecus oblatis, ſive jucundæ eæ ſive moleſtæ fuerint: nunc, quemadmodum iis amiſſis adfecti eſſe debeamus, docet. Quoniam igitur fieri nequit, quin is, qui ſua ſe retur *amittere*, doleat, & ereptorem accuſet; qui vero aliena reddit, niſi plane ſit ſtolidus, neque dolet, neque ſuccenſet ſua repetenti: porro, quoniam res externæ, noſtræ non ſunt, eoque nec in poteſtate noſtra ſitæ; ſed ſola hæc noſtra ſunt, adpetitio, impetus, & declinatio, in quibus bonum & malum noſtrum ſitum eſt: firmiter perſuaſum & in promtu hoc ipſum debemus habere, res omnes externas nobis eſſe alienas. Erit autem in promtu, ſi non verbis tenus duntaxat pro alienis ea habueri-

διακείμενοι, καὶ συνεθίζωμεν ἑαυτοὺς μέχρι καὶ τούτων *.

Ὁ μὲν οὖν, τοῦ παιδίου ἀποθανόντος, οἰμώζων, καὶ λέγων χαῶσαι αὐτὸν, δῆλός ἐστιν ὡς ἐπ' ἰδίῳ πρότερον διακείμενος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπώλειαν καλῶν τὴν ἀφαίρεσιν, καὶ δυσχεραίνων ἐπ' αὐτῇ· καὶ δῆλος ὁ τοιοῦτός ἐστιν, εἴ- c.
περ ἠδύνατο, καὶ ἀμύνεσθαι τὸν ἀφελόμενον θέλων. ὁ δέ γε ὡς ἀλλότριον ἀποδεδωκέναι νομίζων, οὔτε ἑαυτὸν θλίβει, οὔτε αἰτιᾶται τὸν ἀναλαβόντα ὃν δέδωκε. Καὶ ὅρα, οἷον διὰ τούτων ἡμῖν ἐπιδείκνυσιν ὁ Ἐπίκτητος· ὅτι οὐ μόνον ἡ ἔννοια τὴν ἑαυτῆς διάθεσιν ἐντίθησι τῷ προφερομένῳ ἐξ αὐτῆς λόγῳ, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι τὰς ἐννοίας πρὸς ἑαυτοὺς διατιθέασι. χρὴ οὖν φησὶ καὶ τοῖς ὀνόμασι τῶν ἀλλοτρίων καλεῖν τὰ ἐκτὸς, ἵνα καὶ ἀπὸ τούτων ὡς ἐπ' ἀλλοτρίοις p. 108
διατιθώμεθα· καὶ μέντοι καὶ χρῆσθαι αὐτοῖς a.
ὡς ἀλλοτρίοις, ἀεὶ τοῦτο περὶ αὐτῶν ἐννοοῦντας.

καὶ

habuerimus, ſed & [ad rem ipſam *] nos adſuefecerimus.

Qui igitur *filio mortuo* plorat, eumque ſe *perdidiſſe* queritur; hunc adparet ſic adfectum eſſe, quod eum prius ſuum fuiſſe putaverit; eâque de cauſſa ereptionem ejus *amiſſionem* vocare, eamque moleſte ferre: nec obſcurum eſt, talem, ſi poſſet, ulturum eſſe ereptorem. Qui vero ſe filium, ut alienum, *reſtituiſſe* putat, is nec ſe ipſum adfligit, nec eum accuſat qui repetiit quem dederat. Obſervabis autem quid nobis per hæc oſtendat Epictetus: nempe, quod non modo cogitatio ſuam adfectionem orationi quæ ab ea profertur imprimat, ſed etiam verbis excitentur cogitationes, atque adficiantur. Sunt igitur, inquit, res externæ *alienæ* adpellandæ, ut ipſis etiam nominibus admoniti *alienas* eas judicemus; ſimul vero uti eis debemus tamquam *alienis*, conſtanter hoc ipſum de eis cogitantes.

Et

καὶ ἐπειδὴ αἱ περὶ αὐτὰ φροντίδες καὶ ἐπιμέλειαι τὴν περὶ αὐτὰ συμπάθειαν αὔξουσι, καὶ ταύτας ὡς ἀλλοτρίων φησὶ χρὴ ποιεῖσθαι· καὶ ἐπιμελεῖσθαι μὲν αὐτῶν, (οὐ γὰρ ῥαθυμεῖν προσήκει·) οὐ μέντοι ὡς ἰδίων, οὐδ' ὡς ἀναφαιρέτων, ἀλλ' ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες, ἀλλότριόν τε αὐτὸ ἡγούμενοι, καὶ
b. μετ' ὀλίγον ἀπολείπειν ἐλπίζοντες αὐτὸ, ἕως δ' ἂν παρῶσι, τῆς εὐχρηστίας αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν φροντίζοντες. Καλῶς δὲ, ἕως ἄν διδῶται, εἶπεν· ἵνα πρόχειρον ὑπάρχῃ τὸ, ὑπ' ἄλλου δεδόσθαι αὐτὸ, τοῦ καὶ ἀφαιρουμένου.

Ἐπειδὴ δέ τινες καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἀφαιρέσεως εἰς προσθήκην λύπης ἐκτραγῳδοῦσι· διὰ τί με οὕτως, ἢ τοιῶσδε, ἀφείλετο; διὰ τί δὲ οὕτως ἐτελεύτησε τὸ παιδίον, ἢ ἡ γυνή; ἤθελον εἰ πυρετῷ, καὶ μὴ σπασμῷ· ὅμοιόν ἐστι, φησὶ, τοῦτο τῷ δυσχεραίνειν· διὰ τί ὁ δούς
c. μοι τόδε τι, διὰ τοῦδέ τινος αὐτὸ, ἀλλὰ μὴ

Et quoniam earum cura & ſtudium, amorem etiam erga illas auget; hæc quoque ut rebus alienis adhibenda ſunt. Scilicet *curandæ* ſunt illæ quidem, (nec enim negligere convenit;) at non ita curandæ, quaſi propriæ, quæque eripi nequeant: ſed *ut diverſorium curant viatores*, qui & alienum id eſſe norunt, ſeque brevi id relicturos cogitant; dum vero adſunt, commoditatis ejus pro viribi rationem habent. Præclare autem, *quoad datum fuerit*, inquit: ut in promtu ſit, ab alio eſſe data, eadem erepturo.

Quia vero ſunt, qui etiam ereptionis modos ad augendum moleſtiam exaggerent: Quare mihi ſic, aut illo modo eripuit? Cur ſic periit puer, aut uxor? Facile ferrem, ſi febre, non convulſione deceſſiſſet? Perinde eſt (inquit) iſtud, ac ſi moleſte feras, *quod is qui aliquid dederat, per hunc illud*, non

μὴ διὰ τοῦδε ἀφείλετο; καίτοι τὸν δεδωκότα καθ' ὃν ἠβουλήθη τρόπον, καὶ ἀναλαβεῖν ὡς ἐβούλετο πρέπει. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἐπίκτητος ἐπὶ τῶν τὰς μεγίστας συμπαθείας κινούντων, τέκνου, καὶ γαμετῆς, ἐποιήσατο τὸν λόγον· πρὸς ἃ παραβαλλόμενα τὰ ἄλλα, καὶ ὑπὸ τῶν τυχόντων καταφρονεῖται. ἀλλ', ὅπερ αὐτὸς καὶ πρότερον εἶπε, καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἐρεῖ, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄρχεσθαι χρή. ἔκλεψέ τις τὸ κερμάτιον, ἀφείλετο τὸν οἰκέτην, ἢ τὴν οἰκίαν, ἢ λοιπὸν καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐδήμευσε· μὴ εἴπῃς, ὅτι Ἀπώλεσα αὐτά, ἀλλ' ὅτι Ἀπέδωκα. p. 109 a.

non autem per alium *eripuerit*. Enimvero eum qui ſuo arbitratu dedit, etiam ſuo arbitratu repetere fas eſt. Exempli autem loco protulit Epictetus ea quæ maximam commiſerationem movent, liberos, uxorem: cum quibus reliqua collata, vel a quibuslibet contemnuntur. Sed, quod ipſe prius dixit, quodque poſt repetet, a parvis auſpicandum eſt. Furatus eſt aliquis pecuniam; ademit ſervulum, aut ædes, aut denique etiam rem tuam familiarem publicavit: *ne dicas, ea te perdidiſſe, ſed reddidiſſe.*

ΚΕΦ. ιε'. ις'.

Εἰ προκόψαι θέλεις, ἄφες τοὺς τοιούτους ἐπιλογισμούς· Ἐὰν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐχ ἕξω διατροφάς. ἐὰν μὴ κολάσω τὸν παῖδα, πονηρὸς ἔσται. Κρεῖσσον γὰρ, λιμῷ ἀποθανεῖν, ἄλυπον καὶ ἄφοβον γενόμενον, ἢ ζῆν ἐν ἀφθόνοις, ταρασσόμενον κρεῖττον δὲ, τὸν παῖδα κακὸν εἶναι,
b. ἢ σὲ κακοδαίμονα. Ἄρξαι τοιγαροῦν ἀπὸ τῶν σμικρῶν. ἐκχεῖται τὸ ἐλάδιον, κλέπτεται τὸ οἰνάριον; ἐπίλεγε, ὅτι, Τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία· προῖκα δὲ οὐδὲν περιγίνεται. Ὅταν δὲ καλῇς τὸν παῖδα, ἐνθυμοῦ, ὅτι δύναται μὴ ὑπακοῦσαι, καὶ ὑπακούσας, μηδὲν ποιῆσαι ὧν θέλεις· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστὶν αὐτῷ καλῶς, ἵνα ἐπ' ἐκείνῳ ᾖ τὸ σὲ μὴ ταραχθῆναι.

CAPVT XVI. & XVII. (Nobis Cap. XII.)

Si proficere cupis, hujusmodi miſſas facito ratiocinationes: Si mea neglexero, non habebo unde vivam: ſi puerum non caſtigaro, malus erit. Melius eſt enim, fame emori, moeroris ac metus expertem, quam, copiis omnium rerum abundantem, animo vivere perturbato. Satius eſt, puerum eſſe malum, quam te miſerum. Ab exiguis igitur rebus fac initium. Effunditur parum quod habes olei? villum, quod tibi erat, ſubripitur? Subjice ipſe tibi: Tanti emitur perturbationum vacuitas; tanti tranquillitas animi: gratis vero nihil adquiritur. Quum vero puerum vocas; cogita tecum, poſſe illum non audire, atque etiam, ſi audiverit, nihil eorum facere quæ tu volueris; at non tam bene cum eo agi, ut, te non perturbari, ex ipſius pendeat arbitrio.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c.

Εἰπὼν, ὅτι οὕτω χρὴ τῶν ἐκτὸς ἐπιμελεῖσθαι ὡς ἀλλοτρίων, καὶ ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες· ἀκούει τινῶν πρὸς τοῦτο λεγόντων· ἀλλ' ἂν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐχ ἕξω διατροφάς· ἂν μὴ κολάσω τὸν δοῦλον, πονηρὸς ἔσται. Πρὸς οὓς ἀποκρίνεται, τὴν ἐξ ἀρχῆς ἵστασιν φυλάττων τοῦ λόγου, τὴν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἡμέτερον ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθεῖσαν, καὶ οὔτε ἐν τῷ σώματι, οὔτε ἐν τοῖς ἐκτός. Ἔστι δὲ ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἔτι παιδευομένους, οὔπω τοιαύτην ἕξιν ἔχοντας, ὡς δύ- p. 110
ναισθαι καὶ ἑαυτῶν ἅμα καὶ τῶν ἔξω ἐπιμελεῖσθαι ἀβλαβῶς. τοῦτο γὰρ τοῖς ἤδη πεπαιδευμένοις ὑπάρχει, οἵτινες ἐν ἀσφαλείᾳ ἑαυτοὺς ἱδρύσαντες, τὴν ἐν αὐτοῖς ἀλογίαν ὑποτάξαντες τῷ λόγῳ, οὐ δεδοίκασιν ἔτι, μή πως ἔξω νεύοντες, ὑπὸ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων πρὸς τὰ ἐκτὸς παρασυρῶσι, καὶ τὴν ἐκείνων ἀταξίαν καὶ ταραχὴν εἰσδέξων-

COMMENTARIVS.

Res externas pro alienis curandas esse, & ut diversorium a prætereuntibus, præcepit. Audit autem quosdam dicentes: At, *si mea neglexero, non erit unde vivam. Nisi castigaro servum, improbus erit.* His respondet, primum sermonis institutum observans, quo bonum & malum nostrum in rebus quæ in nostra potestate sitæ sunt collocatur, non autem in corpore, neque in rebus externis. Pertinet autem ad eos oratio, qui adhuc erudiuntur, necdum eo pervenerunt, ut simul & seipsos & res externas citra noxam curare possint. Hoc enim eruditorum est, qui in tuto collocati, brutam sui partem rationi obedientem præbuerunt; neque jam verentur, ne forte foras prominentes, a brutis adpetitionibus ad res externas pertrahantur, earumque confusionem & perturbationem admit-

εἰσδέξωνται. μένοντες γὰρ ἐν ἑαυτοῖς οὗτοι, καὶ τὰ ἐκτὸς ἀπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς τάξεως διακοσμοῦ-
b. σιν. εἰς δὲ ἔτι σφύζει τὸ ἄλογον, δέος ἐστὶν ἐπιτρέπειν πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀποτείνεσθαι. συγγενῶς τε ἔχουσι πρὸς ταῦτα αἱ ἄλογοι ὀρέξεις, καὶ οὔ πω μεμετρημέναι, οὐδὲ ὑποταχθεῖσαι τῷ λόγῳ, καθέλκουσιν ἐπὶ τὸν, καὶ καταβαπτίζουσιν εἰς τὰ ἐκτὸς, μή πω τῶν πηδαλίων τῶν οἰκείων ἐπιλαβόμενον.

Τί οὖν χρὴ ποιῆσαι πρὸς τὸ τὸν παιδευόμενον μὴ ἀπορῆσαι τῶν ἀναγκαίων τροφῶν; Δυνατὸν μὲν ἦν, εἰπεῖν, ὅτι πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς ἀμε-
c. λείας μείωσιν τῶν ὑπαρχόντων ἀνθέξει καλῶς ἡ τοῦ παιδευομένου λιτότης, καὶ τὸ ὀλιγαρκὲς, ὅπερ αὐτῷ μᾶλλον προσήκει· εἰ δὲ μήτε πρὸς ταῦτα ἀντέχοι, οὐ λείψουσιν οἱ τρέφειν αἱρούμενοι τὸν καὶ ὀλίγοις ἀρκούμενον, καὶ διὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν τῶν ὑπαρχόντων καταφρονήσαντα. δυνατὸν μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, τοιούτοις πρὸς

admittant. Hi enim cum intra ſeſe maneant, res etiam externas pro ſuo cujusque ordine moderantur. In quibus autem brutus adpetitus adhuc fervet, his periculoſum eſt ſi permittas, ut ad res externas convertantur. Nam brutæ adpetitiones illis cognatæ ſunt; nec dum moderatæ aut rationi ſubjectæ, detrahunt hanc, & demergunt in res externas, nondum ſua gubernacula tenentem.

Quid ergo faciendum eſt, ne is, qui eruditur, rebus neceſſariis egeat? Dici quidem potuiſſet, ejus qui inſtituatur frugalitatem detrimentis rei familiaris, ab incuria ortis, facile poſſe opponi, cum eum paucis contentum eſſe in primis conveniat: ſin ne hæc quidem ſuppetant, non defore qui hominem paucis contentum, qui ob ſui ipſius curam rem familiarem neglexerit, alere velint. Licuerat igitur, ut dixi, talibus

πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι λόγοις, ἀληθῶς λεγομένοις· ὁ δὲ τούτους μὲν ὡς μαλακοὺς παρῆκε, καὶ ὡς τὸν τόνον τῆς ἀρετῆς χαλῶντας, καὶ ξυναίνοντας τὴν καθαρότητα αὐτῆς, εἰ πάντη πάντως τῶν ἐκτὸς προσδεήσεται; εἰς δὲ τὸ ἄκρον p. 111
αὐτὸ τῆς συγκρίσεως ἀνέβη. κρεῖσσον γάρ a.
ἐστι, λιμῷ ἀποθανεῖν, ἄλυπον καὶ ἄφοβον γενόμενον, καὶ ἀπολαβόντα τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα, ἢ ζῆν ἐν ἀφθόνοις, ταραττόμενον. τί γὰρ ὄφελος τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας τῷ παρὰ φύσιν διακειμένῳ, καὶ βλαπτομένῳ μᾶλλον ὑπ' αὐτῆς; τί δὲ ὄφελος πολυτελῶν καὶ ποικίλων ὄψων τῷ μὴ δυναμένῳ διὰ νόσον ἀβλαβῶς αὐτοῖς χρήσασθαι; Κρεῖσ- b.
σον δὲ καὶ τὸν παῖδα κακὸν γενέσθαι, ἢ σὲ κακοδαίμονα. εἰ μὲν γὰρ δυνατὸν ἦν, σεαυτὸν σώζοντα τοῦ παιδὸς ἐπιμεληθῆναι, τοῦτο ἂν ἦν κάλλιον· εἰ δὲ ἀδύνατον τοῦτο, δυοῖν ἕνεκεν, καὶ ὅτι ἀπαίδευτος οὐκ ἂν ἄλλον παι-

 δεύσειε,

libus verbis reſpondere, ac vere. At is, prætermiſſis talibus rationibus, tanquam mollibus, & nervos virtutis incidentibus, ejusque puritatem contaminantibus, quaſi ea omnibus modis rerum externarum acceſſionem & adjumenta deſideret, ad ipſum extremum faſtigium comparationis adſcendit: *præſtare fame emori, doloris & timoris expertem,* ſuamque perfectionem conſecutum, *quam animo perturbato copiis omnium rerum circumfluere.* Quæ enim utilitas eſt copiæ rerum externarum ei, qui contra naturam vivit, cum potius illâ lædatur? Quis uſus eſt ſumtuoſarum & variarum epularum ei, qui per valetudinem citra noxam illis frui nequit. *Præſtat* vero etiam, *pravum eſſe puerum, quam te infelicem.* Nam ſi fieri poſſet, ut ſimul & te ipſum conſervares, & puerum curares: nihil eſſet hoc pulcrius. Sin id fieri nequit, duabus de cauſſis; tum quod ipſe ineruditus alium erudire nequit;

δεύσειε, καὶ ὅτι, τὸν παῖδα μηδὲν ὠφελῶν, αὐτὸς τὰ μέγιστα βλάπτεται, καλὸν ἂν εἴη λοιπὸν, ἐκεῖνον μὲν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ κακίας ἀφιέναι, ἡμᾶς δὲ ἑαυτῶν ἐπιμελεῖσθαι.

c. Οὕτως οὖν συντείνας τοῖς ἀκροτάτοις τὸν παιδευόμενον, αἱρεῖσθαι μᾶλλον αὐτὸν τὸν ἀπὸ λιμοῦ θάνατον συμβουλεύων, ἢ μένειν ἀπαίδευτον διὰ τὴν περὶ τὰ ἐκτὸς ἀσχολίαν· καὶ τὸν παῖδα περιορᾶν (εἰ ἀνάγκη) κακὸν γενόμενον, ἥπερ ἑαυτὸν κακοδαίμονα· ἐν αὐτῇ τῇ χρήσει ἀπὸ τῶν μικρῶν ἄρχεσθαι συμβουλεύει, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ παιδευομένου καλῶς στοχαζόμενος. ἡ μὲν γὰρ διὰ τῶν συμμέτρων ἄσκη-
p. 112 σις καὶ γυμνασία, καὶ ἀσφαλής ἐστι καὶ ἀνύσι-
a. μος. εἰ δέ τις τῶν μὲν συμμέτρων ὡς εὐτελῶν καταφρονήσει, τοῦ ἐν τῇ τοῦ ἐλαίου ἐκχύσει καὶ τῇ κλοπῇ τοῦ οἴνου γυμνάσασθαι, τοῖς δὲ ἀσυμμέτροις ἐπιπηδήσει· οὔτε τούτων δύναται περικρατῆσαι, ἅτε μὴ κατὰ βαθμὸν αὐτοῖς ἐπιβὰς, οὔτε δι' ἐκείνων ἔτι προκόψαι, καταφρο-

nequit; tum quod, ſine ullo fructu pueri, ipſe maxima detrimenta capit; reliquum eſt, ut illum improbitati ſuæ relinquamus, & nosmet ipſos curemus.

Poſtquam igitur eum, qui eruditur, ſic ad ſumma excitavit, ſuadens ut fame perire malit, quam ob externarum rerum curam manere ineruditus; & ut pueri improbitatem (ſi opus ſit) negligat potius, quam ut ipſe miſer fiat; in ipſo quidem uſu a parvis incipiendum monet, virium etiam tyronis recte rationem habens. Moderata enim, & adcommodata viribus exercitatio, ut tuta, ita etiam efficax eſt. Si quis autem moderata tamquam pervulgata aſpernatus, in *effuſione olei & furto vini* exerceri ſe noluerit, ac ſubito ad immoderata perruperit; is neque hæc tenere poterit, ut qui non gradatim ad ea progreſſus ſit, neque per illa porro proficere,

quæ

καταφρονήσας αὐτῶν. ὑπόθου γάρ τινα, μὴ διὰ τῶν μικρῶν γυμνασάμενον, τὸν Κράτητα μιμήσασθαι, καὶ τὰ ἑαυτοῦ πάντα ἀθρόως ἀποβαλεῖν· πόθεν ὅτι οὐ ταχέως μετανοήσει, καὶ διατελέσει τὴν προτέραν εὐπορίαν ἐπιζητῶν; κἂν γὰρ Κράτης, ἢ Διογένης, ἢ Ζήνων, ἢ ἄλλος ὅστις οὖν, ἀθρόως εἰς τὸ ἄκρον ἐπεπήδησε τῆς λιτότητος, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς· ἀλλὰ σπάνιον τοῦτο, καὶ οὐκ ἀσφαλὲς πρὸς τὸ σπάνιον παραβάλλεσθαι τὸν μὴ καὶ αὐτὸν σπάνιον ὄντα, ἀλλ' ἕνα ἐνίοτε τῶν πολλῶν. b.

Εἰπὼν δὲ, ὡς ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρξάμενον γυμνάζεσθαι χρὴ πρὸς τὸ καταφρονεῖν τῆς τῶν κτημάτων καὶ χρημάτων μειώσεως, τῆς ἡμετέρας ἕνεκα προκοπῆς· ἐπάγει, πῶς καὶ ἐπὶ τῶν οἰκετῶν, ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρξάμενοι, γυμνασώμεθα καταφρονεῖν αὐτῶν τῆς ἀνυπηρεσίας, καὶ μὴ ταράττεσθαι ἐπ' αὐτῇ. προεπινοεῖν γὰρ δεῖ, φησὶ, τῇ φαντασίᾳ, ὅτι καλούμενος ὁ c.

quæ contemſerit. Finge enim aliquem, in parvis non exercitatum, imitari Cratetem, & ſuam rem univerſam ſubito abjicere: fieri-ne poteſt, quin eum facti mox pœniteat, & priorem opulentiam perpetuo requirat? Etſi enim Crates, Diogenes, Zeno, aut quivis alius, ſubito ſummam frugalitatem arripuit, vitamque naturæ conſentaneam; rarum tamen hoc eſt; & non tutum, ut, qui non ipſe rarus ſit, ſed unus fortaſſe de multis, ad rara graſſetur.

Poſtquam autem dixit, quemadmodum initio a parvis facto exercendi ſimus ad contemtum imminutæ poſſeſſionis & pecuniæ, quo magis proficiamus: ſubjungit, quomodo in famulis etiam, a parvis auſpicati, exercendi ſimus ad contemnendam & negligendam eorum incuriam noſtri & contumaciam. Scilicet, ante cogitare debemus nobiscum, *puerum vocatum, aut*

παῖς οὐχ ὑπακούσει, ἢ ὑπακούων οὐ ποιήσει τὸ προσταχθέν. καὶ χρὴ προσεπινοεῖν, μὴ οὕτω καλῶς αὐτῷ εἶναι * τὸ
p. 113 a. ἐμὲ ταραχθῆναι. τὰ μὲν γὰρ αἰφνίδια ταράττει μάλιστα τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι, καὶ ἐξίστησι, καὶ ἐπιλανθάνεσθαι ποιεῖ τῆς ἐνστάσεως. τὰ δὲ προμελετώμενα νήφειν ποιεῖ, καὶ μεμνῆσθαι, καὶ τῷ συνεθισμῷ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὰ δυσχερῆ ταῖς φαντασίαις καὶ ταῖς ἐλπίσιν. Ὡς δὲ διαφέρει τὸ, παρεσκευασμένον αὐτὰ δέχεσθαι, ἢ ἀπαράσκευον, παν-
b. τὶ δῆλον. καὶ γὰρ οὐ μόνον τὰ λυπηρὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἡδέα, ἀνελπίστως προσπίπτοντα· τὰ μὲν λυπηρὰ ἀθρόως πιλεῖ καὶ συνάγει τὴν φαντασίαν, καὶ σὺν αὐτῇ τὴν σύγκρισιν τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ πνεύματος· τὰ δὲ ἡδέα ἀθρόως διαχεῖ καὶ διασπᾷ, καὶ διαφορεῖ τὸν τόνον· ὥστε ἐπ' ἀμφοῖν, καὶ ταῦτα ἐναντίων ὄντων, τὰ

aut non præſto fore; aut, ut præſto ſit, imperata non facturum: ſimulque cogitare, *non tam bene cum illo agi, ut illius in poteſtate ſit, me perturbari.* Nam, quæ ſubita & improviſa objiciuntur, ea maxime perturbant tirones honeſtæ diſciplinæ, & velut de gradu dejectos eo redigunt, ut inſtituti ſui obliviſcantur. Præmeditatio vero ſobrios & memores facit, atque ipſa adſuetudine præparat ad ea, quæ ſpeciem & exſpectationem aſperam habent. Quantum autem interſit, præparatum aut imparatum aliquid excipere: cuivis eſt perſpicuum. Neque enim res acerbæ tantum, ſed & jucundæ præter ſpem oblatæ, animos perturbare ſolent. Nam moleſta quidem ſubito obtundunt & contrahunt phantaſiam, unaque cum ea & corporis & ſpiritus temperamentum. Iucunda vero ſubito diffundunt & distrahunt, ac diſſipant robur animorum. Hinc fit, ut ſimiles caſus utraque horum, quan-

τὰ αὐτά πως ἔπεσθαι συμπτώματα, λειποθυμίας, καὶ ἀποψύξεις, καὶ μέχρι θανάτου πολλάκις ἀπαγορεύσεις. c.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δῆλα. Τοῦ δὲ Ἐπικτήτου ἐπὶ μὲν τῆς τῶν ἄλλων ὑπαρχόντων μειώσεως, μετὰ τὸ γενέσθαι παραινοῦντος ἐπιλέγειν, τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία, προῖκα δὲ οὐδὲν παραγίνεται· ἐπὶ τῶν οἰκετῶν δὲ, ὅτι, καλοῦντος τὸν οἰκέτην, προενθυμεῖσθαι δεῖ, ὅτι οὐ πάντως ὑπακούσει, ἢ ὑπακούσας οὐ ποιήσει τὸ προσταχθέν· καλῶς ἔχοι ἄν, ὡς ἐπ᾽ ἀμφοῖν ἀμφοτέρων προσ- p. 114 a.
τεταγμένων ἀκούειν. καὶ γὰρ τὴν τῶν ὑπαρχόντων μείωσιν προϋπογράφειν ἑαυτῷ δεῖ καὶ προελπίζειν· καὶ τοῦ οἰκέτου μὴ ὑπακούσαντος, ἢ μὴ ποιήσαντος τὸ προσταχθὲν, ἐπιλέγειν, ὅτι τοσούτου πωλεῖται ἀπάθεια, τοσούτου ἀταραξία· προῖκα δὲ οὐδὲν παραγίνεται. αὐτὸς δὲ ἴσως ὡς ἐπὶ εὐτελεστέρῳ, τῷ

quantumvis inter ſe contraria, ſequantur; ut animorum deliquia, ut rigores, & usque ad mortem interdum exanimationes.

Atque hæc quidem perſpicua ſunt. Cæterum quum Epictetus in aliarum rerum imminutione monet ſubjiciendum eſſe: *Tanti venditur vacuitas a perturbationibus; tanti conſtantia & animi tranquillitas; gratis vero nihil adquiritur:* in ſervis autem, ſi quis vocet famulum, *ante cogitandum fore ut aut omnino præſto non ſit, aut, ſi præſto ſit, imperata non facturum:* recte fecerimus, ſi utrumque præceptum in utramque rem valere intellexerimus. Nam & rei familiaris diminutio ante velut ob oculos nobis ponenda, & animo concipienda eſt; &, ſervus ſi vocatus non audit, ſive quæ juſſus eſt non facit, ſubjiciendum illud, *Tanti venditur vacuitas a perturbatione, & animi tranquillitas & conſtantia; gratuito vero nihil contingit.* Ipſe autem fortaſſis in effuſione olei,

aut

b. ἐκχεῖσθαι τὸ ἔλαιον, καὶ κλέπτεσθαι τὸ οἰνάριον, οὐκ ἐνόμισε δεῖσθαι προπαρασκευῆς, ἀλλ' ἀρκεῖν γενομένου ἐπιλέγειν· καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν μικροτέρων καὶ ἡ σύγκρισις ἱκανή ἐστιν κινεῖν τὴν ψυχήν, εἴπερ, ἐλαίου καὶ οἰναρίου εὐτελῶν προϊεμένων, δυνατόν ἐστι τὸν βουλόμενον ἀπάθειαν
c. καὶ ἀταραξίαν λαβεῖν, καὶ οὐ τὴν πρὸς ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ ἕξιν, εἴ τις ταύτην καλῶς ἐμπορεύοιτο τὴν ἀγορασίαν. τίς γὰρ ἂν οὐ χρύσεα χαλκείων ἀνταλλάξαιτο, κατὰ τὸν Ὁμήρου Διομήδη; τίς δὲ οὐκ ἂν, νοῦν ἔχων, τὰ μέγιστα τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ πρίαιτο, τὰ ἐκτὸς προϊέμενος; ἐνίοτε δὲ μὴ προϊέμενος, ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ παρασκευῇ τοῦ ἀδιαφόρως προΐεσθαι;

aut vini furto, ut rebus vilioribus, præparatione nihil opus eſſe cenſuit, ſed ſatis eſſe, ubi tale quid acciderit, verba illa ſubjungere: & in rebus minoribus ipſam comparationem hanc ſatis habere virium exiſtimavit ad movendos animos; ſi tam vilium rerum, ut olei & vini, jactura eo quemvis adducere poteſt, ut eas cum vacuitate a perturbationibus, & animi tranquillitate & conſtantia permutet, nec ad tempus duntaxat, ſed conſtanter & perpetuo, ſi quis in hac quaſi mercatura ſolertem navarit operam. Quis enim, ut Homericus Diomedes, aureis ænea non permutet? Quis vero, qui quidem ſana mente eſt, maxima animi bona rerum externarum jacturâ non redimat? Quin & ſubinde ipſa jactura vitari poteſt, ſufficitque præparatum eſſe ad illam, ſi ita res tulerit, æquo animo ferendam.

ΚΕΦ. ιή.

p. 115 fi.

Εἰ προκόψαι θέλεις, ὑπόμεινον ἕνεκα τῶν ἐκτὸς ἀνόητος δόξας καὶ ἠλίθιος.

CAPVT XVIII. (Nobis Cap. XIII.)

Quod ſi proficere cupis, perfer ſi rerum externarum cauſſa amens videaris, aut ſtolidus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλοὶ περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδάζομεν, οὐ μόνον τοῦ πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων ἕνεκεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν τοῖς ἄλλοις ἄπρακτοί τινες καὶ ἀνόητοι. καὶ πρὸς ταύτην οὖν τὴν φαντασίαν ἐνιστάμενος, συμβουλεύει τῷ παιδευομένῳ καὶ b.
προκόψαι θέλοντι, μὴ διὰ ταύτην τοῖς ἐκτὸς ἑαυτὸν ἐπιδιδόναι, τῶν ἐντὸς ἀμελήσαντα. οἷον γάρ ἐστι τὸ ἀνόητον ὄντως ἀπολῃφθῆναι, διὰ τὸ μὴ νομισθῆναι τοῖς ἀνοήτοις ἀνόητον; καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο, τὸ συνεθίσαι ἑαυτὸν, μήτε κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς ἀνοήτοις ἐθέλειν ζῆν, μήτε ἐπιστρέφεσθαι αὐτῶν, ὅπως ἂν οὗτοι περὶ ἡμῶν διανόοιντο, ἀλλ' εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον ἀποβλέποντα,

COMMENTARIVS.

Multi rebus externis ſtudemus, non modo parandarum rerum neceſſariarum cauſſâ, ſed & ob vitandam apud alios ignaviæ & amentiæ opinionem. Ut igitur iſtud quoque viſum reprimat, tironem monet proficiendi cupidum, ne propter eam rebus externis ſe dedat, internis neglectis. Nam quæ iſta ratio eſt, revera *amentem* deprehendi, ne ab amentibus amens judiceris? Ac ipſa illa adſuefactio, ne *amentium* in degenda vita judicium ſequi velis, eosque nihil cures, utcumque de te ſentiant; ſed in rectam rationem intuens,

c. καὶ τῇ κρίσει τῶν κατ' αὐτὸν ζώντων ἑπόμενον, τὰ καθ' ἑαυτὸν οἰκονομεῖν, εἰς τὸ τὸν κατὰ Φύσιν πρέποντα λογικῷ ζώῳ, τῷ ἀνθρώπῳ, βίον περιποιήσασθαι, τὰ μέγιστα συντελεῖ.

& judicium eorum ſequens, qui rationi convenienter vivunt, res tuas adminiſtres; iſta inquam adſuefactio plurimum conſert ad inſtruendam vitam naturæ conſentientem, & homine, id eſt animante rationis participe, dignam.

TO KEIMENON.

Μηδὲν βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι· κἂν δόξῃς τις εἶναί τισιν, ἀπίστει σεαυτῷ. Ἴσθι γὰρ, ὅτι οὐ ῥᾴδιον, τὴν προαίρεσιν τὴν σεαυτοῦ κατὰ Φύσιν ἔχουσαν Φυλάξαι, καὶ τὰ ἐκτός· ἀλλὰ, τοῦ ἑτέρου ἐπιμελούμενον, τοῦ ἑτέρου ἀμελῆσαι πᾶσα ἀνάγκη.

CONTINVATIO CAPITIS SVPERIORIS.

Nihil velis videri ſcire; & ſi quibus eſſe aliquis videare, ipſe tibi diffidito. Scito enim, non facile eſſe, & voluntatem ſuam naturæ conſentaneam ſervare, & res externas; ſed, alterum ſi curas, omnino neceſſe eſſe ut alterum negligas.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 116 a. Πολὺς λόγος ἐστὶ τῷ Ἐπικτήτῳ, τὴν τοῦ παιδευομένου ψυχὴν πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέψαι, κατὰ τὸν τῆς παιδείας μάλιστα καιρόν. ἐπειδὴ οὖν οὐ μόνη ἡ τῶν ἐκτὸς ἐπιμέλεια ἔχει τὴν

COMMENTARIVS.

In eo vehementer elaborat Epictetus, ut tironis animum, tempore inſtitutionis præſertim, ad ſe ipſum convertat. Quoniam igitur non rei modo familiaris cura mentem

τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς, ἀλλὰ καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ περὶ τὴν κενὴν δόξαν πτοία, καὶ τοῖς ἀστειοτέροις καὶ ἐπὶ ποσὸν ἤδη προκεκοφόσιν ἐνοχλοῦσα· καὶ ταύτην ἀπ' αὐτῆς τῆς ῥίζης ἐκκόπτειν παρακελεύεται· μηδὲν βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι, λέγων· οὐκ ἐμποδίζων τῇ ἐφέσει τῆς b.
ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν τοῦ δοκεῖν ὄρεξιν ἀναστέλλων. χαυνοῖ γὰρ αὕτη τὴν ψυχὴν, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἕλκει· καὶ ἅμα μὲν τοῖς πολλοῖς ζῆν, καὶ μηκέτι ἑαυτῇ, παρασκευάζει· ἅμα δὲ τῇ δοκήσει τῇ ἐκείνων ἀρκουμένην οὐ συγχωρεῖ πρὸς τὸ εἰλικρινὲς τῆς ἐπιστήμης ὁδεύειν. Καλῶς δὲ οὐκ εἶπε, μηδὲν δόκει ἐπίστασθαι, ἀλλὰ, μηδὲν βούλου δοκεῖν ἐπίστασθαι. ἡ μὲν γὰρ δόκησις ἡ περὶ ἡμῶν, οὐχ ἡμῶν ἐστιν, οὐδὲ ἐφ' ἡμῖν· τὸ δὲ βούλεσθαι, ἡμέτερόν ἐστιν c.
ἔργον. Ἐπειδὴ οὖν δοκοῦμεν πολλάκις τισὶ, κἂν μὴ βουλώμεθα, τότε, φησὶν, ἀπίστει σεαυτῷ. βοηθεῖ γὰρ τοῦτο πρὸς τὸ μὴ ἐπιτρέπειν ἑαυτὸν

mentem ad res externas pertrahit, ſed etiam, & quidem multo magis, vanæ gloriolæ admiratio, politioribus etiam hominibus, & jam aliquo usque progreſſis, obſtrepens; hanc quoque radicitus exſtirpari jubet. *Nihil*, inquit, *ſcire videri velis:* non, quod ſcientiæ deſiderium impediat; ſed, ut oſtentationis reprimat cupiditatem. Hæc enim cum inflat animum, & ad externa trahit, eoque redigit, ut ad vulgi opinionem, non ſuo judicio vitam inſtituat: tum eumdem opinione vulgi contentum, ad veram ſcientiam contendere non ſinit. Recte autem non dixit, Nihil videare ſcire: ſed, *Ne videri velis ſcire aliquid.* Nam exiſtimatio de nobis, non eſt noſtra, nec in poteſtate noſtra ſita: *velle* autem, noſtrum eſt opus. Quandoquidem igitur ſubinde aliquibus aliquid videmur, etiam inviti; tum, *Ipſe tibi*, inquit, *diffide.* Id enim adjumento eſt, ne quis populari

ἑαυτὸν τῇ τῶν πολλῶν κρίσει, μηδὲ ἀρκούμενον ἐκείνῃ πρὸς τὴν προκοπὴν ἐμποδίζεσθαι. Δῆλον δὲ, ὅτι τὸ ἀπιστεῖν αὐτῷ ἐπὶ ταῖς καλλίοσι περὶ αὐτοῦ ὑπολήψεσι τοῖς ἔτι παιδευομένοις προσήκει. ὁ γὰρ ἐπιστήμων, ἀσφαλῶς τε ἑαυ-
p. 117 τὸν καὶ ἀληθῶς κρίνειν δυνάμενος, οὐ δεῖται τοῦ
a. ἑαυτῷ ἀπιστεῖν.

Δόκησις δὲ, οὐ τοῦ ἐπίστασθαι μόνον γίνεται, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώφρονα, ἢ δίκαιον, ἢ ἀνδρεῖον εἶναι, ἢ φρόνησιν ἔχειν, ἢ ὅλως ἀρετήν τινα, ἢ δύναμιν πολιτικὴν, ἢ περιττοτέραν παρ' ἀνθρώποις τιμήν. ταῦτα πάντα καὶ τὰ τοιαῦτα περιέλαβε διὰ βραχέος μορίου, τοῦ τὶς,
b. εἰπών· κἂν δόξῃ τὶς εἶναί τισιν. Εἶτα λοιπὸν, κοινὸν ἐπάγει συμπέρασμα τοῖς τε νῦν εἰρημένοις, καὶ τοῖς πρότερον, περὶ τῆς τῶν ἐντὸς ἐπιμελείας, ὅτι οὐ ῥᾴδιον τῷ παιδευομένῳ, καὶ τὴν προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν διαφυλάξαι, καὶ τῶν ἐκτὸς ἀντι-

lari ſe cenſuræ ſubmittat, eave contentus non progrediatur ulterius. Sibi autem non multum placere nec magnifice de ſeſe ſentire, ad eos qui eruditur pertinere perſpicuum eſt. Nam, qui ſcientiæ compos, & de ſe ipſo tuto & vere judicare poteſt, ei non opus eſt ſibi ipſi diffidere.

Eſt autem vana opinio non ſcientiæ tantum, ſed & modeſtiæ, aut juſtitiæ, aut fortitudinis, aut prudentiæ, aut cujuscunque virtutis aut civilis facultatis, aut eminentioris alicujus apud homines dignitatis. Quæ omnia, & id genus alia, minutâ particulâ, *Aliquis*, complexus eſt, cum diceret, *Et, ſi quibus eſſe aliquis videare.* Deinde communem concluſionem ſubjicit tam his quæ nunc, quam iis quæ antea dicta ſunt, de rerum internarum cura: *non eſſe facile* tironi *& voluntatem naturæ conſentaneam tueri, & rebus externis*

ἀντιποιεῖσθαι, χρημάτων, ἢ δόξης. ἡ μὲν γὰρ τῆς προαιρέσεως ἐν τῷ κατὰ φύσιν φυλακὴ, περίσπουδον μὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν, καταφρονητικὸν δὲ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ἡ δὲ c.
πρὸς τὰ ἐκτὸς συντονία, τὸ ἐναντίον ἐπιτηδεύει. διὸ οὐ ῥᾴδιον τῷ παιδευομένῳ τὸ ἀμφότερον ποιεῖν. καὶ ἀσφαλῶς οὐκ εἶπεν ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ ῥᾴδιον, διὰ τὰς σπανίας φύσεις, καὶ τὰ σπάνια κινήματα τῶν μεγαλουργῶν ψυχῶν. ἀλλ' ἀνάγκη, φησὶν, εἰ μέλλοι κατορθοῦν ὁπότερον, τοῦ ἑτέρου παντάπασιν ἀμελεῖν.

ternis ſtudere, ſive pecuniæ, ſive gloriæ. Voluntatis enim gubernatio, naturæ conſentanea, ineſt in earum rerum ſtudio, quarum in nobis ſita eſt poteſtas; & in earum, quæ noſtri juris non ſunt, contemtione. Contentio vero de rebus externis, contrarium conſectatur. Quare in utroque elaborare tironi difficile eſt. Caute autem non dixit, non poſſe fieri; ſed, *non eſſe facile*; ob rara ingenia, & raros motus excellentium ingeniorum. *Sed neceſſe eſt*, inquit, *ſi alterum utrum recte adminiſtrare volueris*, prorſus *negligere alterum*.

ΚΕΦ.

p. 118 a.

ΚΕΦ. ιϑ'.

Ἐὰν ϑέλῃς τὰ τέκνα σου καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους πάντοτε ζῆν, ἠλίθιος εἶ· τὰ γὰρ μὴ ἐπὶ σοὶ, ϑέλεις ἐπὶ σοὶ εἶναι· καὶ τὰ ἀλλότρια, σὰ εἶναι. οὕτω κἂν τὸν παῖδα ϑέλῃς μὴ ἁμαρτάνειν, μωρὸς εἶ· ϑέλεις γὰρ, τὴν κακίαν μὴ εἶναι κακίαν, ἀλλ' ἄλλο τι. Ἐὰν δὲ ϑέλῃς ὀρεγόμενος μὴ ἀποτυγχάνειν, τοῦτο δύνασαι. τοῦτο οὖν ἄσκει, ὃ δύνασαι.

CAPVT XIX. (Nobis Cap. XIV. ſect. 1.)

Si liberos tuos & uxorem & amicos ſemper vis in vita manere, ſtolidus es: nam quæ non ſunt in tua poteſtate, tua in poteſtate vis eſſe; & aliena quæ ſunt, tua eſſe. Pari ratione, ſi puerum vis non peccare, ſtultus es: vis enim, pravitatem non eſſe pravitatem, ſed aliud quid. Quodſi vero vis, cum adpetis aliquid, non excidere voto, hoc potes. Igitur ad hoc, quod potes, te exerce.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Σπουδῆς ἀξιά ἐστι τά τε δυνατὰ κατορθοῦσθαι, (ὁ γὰρ περὶ τὰ ἀδύνατα σπουδάζων, ἀνόητος,) καὶ ἔτι τὰ προσήκοντα τῷ σπουδάζοντι· τὸ γὰρ ἀλλοτριοπραγμονεῖν, περιττόν· καὶ τρίτον σπουδῆς ἄξιον, τὸ λόγου τινὸς ἄξια εἶναι τὰ προτιϑέμενα, καὶ ἀσφάλειαν ἔχειν καὶ βεβαιό-

COMMENTARIVS.

Studio digna ſunt, quæ & rite confici poſſunt, (nam qui in rebus irritis elaborat, deſipit) & quæ decent illum qui id ſtudium ſuscipit. Aliena enim curare, ſupervacaneum eſt. Præterea ſtudio dignum eſt, ſi res propoſitæ habeant aliquod operæ pretium, firmitatem & conſtan-

βεβαιότητα. τίς γὰρ εὖ φρονῶν, περὶ τὰ εὐτελῆ, καὶ μὴ σπουδῆς ἄξια, τὰ σαθρὰ, σπουδάζοι; Βουλόμενος οὖν ἀποτρέψαι τὸν παιδευόμενον τῆς περὶ τὰ ἐκτὸς σπουδῆς, διὰ τῆς τοῦ c.
ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν διαιρέσεως, ἐν ἀρχῇ περιληφθείσης, καὶ ἀλλότρια δείκνυσι τὰ ἐκτός. οὐ γάρ ἐστιν ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀλλότρια, ὡς δέδεικται. Ὁ τοίνυν τὰ τέκνα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τοὺς φίλους βουλόμενος ζῆν, βούλεταί τι καὶ σπουδάζει τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ὅπερ εὐθὺς διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατον ἡμῖν ἐστι, τὸ πάντως περιποιεῖσθαι. ὧν γὰρ οὐκ ἐσμεν κύριοι, ταῦτα οὐ πάντως ἑαυτοῖς δυναμεθα περιποιεῖν· τῶν γὰρ κυρίων ἐστὶ, τὸ p. 119
δοῦναι ἡμῖν. Ἔστι δὲ καὶ φύσει εὐτελῆ, καὶ a.
σαθρὰ, καὶ εὐαπόβλητα, τὰ ἐκτός. τὰ γὰρ θνητὰ θνήσκειν ἀνάγκη, ὅταν ἐπέλθῃ τὸ χρεών.

Ὁμοίως

constantiam. Quis enim cordatus homo in rebus vilibus, caducis, & studio indignis, suum studium consumat? Tironem igitur a studio rerum externarum avocaturus, divisione rerum nostri & alieni arbitrii initio proposita; externa quæ sint, *aliena* etiam esse, declarat. Neque enim penes nos sunt aliena, ut demonstratum est. *Qui* igitur *liberos, qui uxorem & amicos vivere vult*, aliquid vult & expetit eorum quæ in nostra potestate sita non sunt: eaque de causa nostri arbitrii non est, eo potiri. Quarum enim rerum potestas nostra non est, eas plane consequi non possumus: sed eorum est illas dare, quorum in potestate sunt. Præterea res externæ suapte natura sunt viles, caducæ, infirmæ, incertæ. Mortalia enim, instante fato, mori necesse est.

Simili-

Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ τὸν οἰκέτην ἀπαιτῶν καὶ ἑαυτοῦ ἐνίοτε καλλίονα εἶναι, ὅπερ πάσχομεν πολλάκις οἱ πρὸς τὰς πλημμελείας τῶν οἰκετῶν δυσχεραίνοντες, μωρός (φησὶν) ἐστὶ, τὰ ἀδύνατα θέλων. ἀδύνατον γὰρ, τὴν κατὰ τὸ
b. ἄλογον τὸ ἑαυτῆς ζῶσαν ψυχὴν (ὅπερ ἐστὶ κακία ψυχῆς) μὴ πλημμελῶς ἐνεργεῖν, καὶ μὴ τὰς κακίας πρεπούσας ἐνεργείας ἀποδιδόναι. Ἀνάγκη οὖν, τὸν περὶ τὰ ἀδύνατα, καὶ ἀλλότρια, καὶ εὐαπόβλητα, καὶ σαθρὰ σπουδάζοντα, ἀποτυγχάνειν αὐτῶν· καὶ ἀποτυγχάνοντα, λυπεῖσθαι καὶ θρηνεῖν· ἐὰν οὖν βουλώμεθα μὴ ἀποτυγχάνειν, περὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν σπουδαστέον. ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστι, τὸ τῶν κατὰ
c. φύσιν προσηκόντων ἡμῖν ὀρέγεσθαι. περὶ τοῦτο οὖν, καὶ μὴ περὶ τὰ ἐκτὸς, τὴν ἑαυτῶν σπουδὴν δαπανήσωμεν.

Similiter, qui *poſtulat ut famulus ſe ipſo* interdum *ſit melior* (id quod nobis ſæpe accidit, qui peccata ſervulorum ægre ferimus) *ſtultus* eſt; cum ea deſideret, quæ fieri nequeunt. Nec enim fieri poteſt, quin animus brutam ſui partem in degenda vita ſequens (in quo ineſt animi pravitas) vitioſe & prave agat. Neceſſe eſt igitur, earum rerum ſtudioſum, quæ nec fieri poſſunt, & alienæ caducæque ſunt, & facile amittuntur, fruſtrari iis, fruſtratumque dolere & plorare. *Si ergo fruſtrari nolumus;* in eis rebus, quæ noſtri ſunt arbitrii, elaborandum erit. Noſtri autem arbitrii eſt, ea expetere, quæ ſecundum naturam nobis conveniunt. In hoc igitur, non in rebus externis, ſtudium noſtrum conſumamus.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. κ'.

Κύριος ἑκάστου ἐστὶν, ὁ τῶν ὑπ' ἐκείνου θελομένων ἢ μὴ θελομένων ἔχων τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ περιποιῆσαι ἢ ἀφελέσθαι. ὅστις οὖν ἐλεύθερος εἶναι βούλεται, μήτε θελέτω τι, μήτε φευγέτω τι τῶν ἐπ' ἄλλοις· εἰ δὲ μὴ, δουλεύειν ἀνάγκη.

CAPVT XX. (Nobis Cap. XIV. ſect. 2.)

Cujusque dominus is eſt, qui eorum, quæ ille vult aut non vult, poteſtatem habet, ut ei vel conferre ea poſſit, vel auferre. Quisquis igitur liber vult eſſe, is nec velle quidquam nec nolle debebit eorum, quæ in aliorum ſunt poteſtate: id ni fecerit, ſerviat neceſſe eſt.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 120 a.

Καὶ τοῦτο διαβολὴν ἔχει τῶν ἐκτὸς, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ τῶν ψυχῶν ἀπονεύσεως· δι' ἣν οὐ μόνον λυπούμεθα, καὶ θρηνοῦμεν, ἀποτυγχάνοντες ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτοντες οἷς ἐκκλίνομεν· ἀλλὰ καὶ δουλεύειν, καὶ οὐχ ἑνὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ πικροῖς δεσπόταις, ἀναγκαζόμεθα. Κύριος γὰρ, φησὶν, ἑκάστου, καὶ δεσπότης ἐστὶν, ὁ ἔχων ἐξουσίαν, τὰ θελόμενα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ b. ὧν

COMMENTARIVS.

Et hoc rerum externarum criminationem continet, & animorum ad eas propenſionis; ob quam non modo fruſtrati iis quæ appetimus, & oppreſſi iis quæ declinamus, dolemus & ploramus; verum etiam ſervire, nec uni ſolum, ſed multis, iisque acerbis etiam interdum, dominis cogimur. *Cujusque* enim, inquit, herus & *dominus eſt is, qui poteſtatem habet, ea quæ ille vult* & deſide-

ὧν ὀρέγεται, ἢ περιποιῆσαι, ἢ ἀφελέσθαι ἀπ' αὐτοῦ. καὶ γὰρ τοῖς δυναμένοις παρασχεῖν τὰ ὀρεκτὰ ὑποκλινόμεθα, καὶ ὑποτατόμεθα, καὶ ὑπηρετοῦμεν δουλικῶς, ἵνα παράσχωσιν ἡμῖν αὐτά. καὶ τοὺς δυναμένους ἀφελέσθαι ἃ ἔχομεν, κολακεύομεν μετὰ δέους· καὶ τρέμομεν καὶ περισαίνομεν, ὡς δεσπότην, τὸν τὰ ἐκκλινόμενα παρ' ἡμῶν ἐξουσίαν ἔχοντα ἐπαγαγεῖν, ἵνα μὴ ἐπαγάγῃ· καὶ τὸν ἀφελέσθαι δυνάμενον, c. ἵνα μὴ ἀφέληται. Δῆλον δὲ, ὅτι καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ ἀλλότρια ἡμῶν ταῦτα ἐστὶν, ὧν ἄλλοι τὴν ἐξουσίαν ἔχουσιν, εἰς τὸ περιποιεῖν ἢ ἀφαιρεῖσθαι. τῶν γὰρ ἡμετέρων ἡμεῖς κύριοι, καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἐκεῖνα. Εἰ οὖν ἀγαθὸν ἡ ἐλευθερία, καὶ βουλόμεθα εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ μὴ δοῦλοι, μήτε ὀρεχθῶμεν τινὸς τῶν ἐπ' ἄλλοις ὄντων, μήτε ἐκκλίνωμεν αὐτά. εἰ δὲ μὴ, δουλεύειν ἀνάγκη πολυειδῶς, ἵνα τύχωμεν τῶν ὀρεκτῶν, καὶ μὴ ἀφαιρεθῶμεν αὐτῶν· ἵνα ἐκκλίνωμεν τὰ φευκτὰ, καὶ μὴ περιπίπτωμεν αὐτοῖς.

Ὅρα

desiderat, *aut conferendi, aut auferendi.* Nam iis, qui noſtra deſideria explere poſſunt, nos ſubmittimus, paremus, & ſervilem in modum miniſtramus, ut nobis morem gerant. Et, qui ea, quæ habemus, eripere poſſunt, eis cum timore adulamur: & tremimus demulcemusque, ut dominum, eum qui, quæ nos declinamus, inferre nobis poteſt, ne inferat; & qui eripere poteſt, ne eripiat. Perſpicuum eſt autem, & externa & nobis aliena eſſe ea, quorum alii poteſtatem habent vel conferendi, vel auferendi. Noſtrarum enim rerum nos domini ſumus, & in noſtra poteſtate illæ ſunt. Quod ſi igitur bonum eſt libertas; *ſi liberi*, non autem ſervi *eſſe volumus;* nec adpetamus quidquam, nec declinemus, quod penes alios eſt. *Alioqui* multifariam *ſervire neceſſe erit*, ut res deſideratas & conſequamur & retineamus: ut effugiamus ea quæ declinamus, nec in eadem incidamus.

Vide

Ὅρα δὲ, ὅτι ἐφ' ἑκάστου διπλοῦς ἔχομεν p. 121
τοὺς δεσπότας· τὸν μὲν, ἔνδον· τὸν δὲ, ἔξω. a.
ἡ γὰρ ἄλογος ὄρεξις τὸν λόγον κινήσασα, τοῦτ' ἔστιν ἡμᾶς τοὺς κατ' αὐτὸν οὐσιωμένους, καὶ αἰχμάλωτον λαβοῦσα, σὺν ἐκείνῳ δουλεύει λοιπὸν τῷ ἐκτὸς δεσπότῃ· ὥστε μὴ μόνον δούλους ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ δούλων δούλους εἶναι. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι δοῦλοι χωρίζονται τῶν δεσποτῶν, κἂν ἐν τοῖς ὕπνοις, καὶ ἔνδοσιν ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσί τινα· ἡμεῖς δὲ καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις ταῖς ἀκο- b.
λάστοις καὶ ἀδίκοις καὶ ἀλλοκότοις προστάξεσι τῶν χαλεπῶν τούτων δεσποτῶν ὑπηρετοῦμεν, καὶ ἔνδοσιν οὐδεμίαν ἔχομεν, ὅταν αὐτοῖς ὑποταγῶμεν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἔργοις, ποτὲ δὲ λόγοις, ποτὲ δὲ φαντασίαις ὑπ' αὐτῶν ἐξοιστρούμεθα. καὶ τὸ χεῖρον, ὅτι τῶν μὲν δούλων οἱ μετριώτεροι ἄκοντες ὑπηρετοῦσι τοῖς ἀτόποις τῶν δεσποτῶν ἐπιτάγμασιν· ἡμεῖς δὲ καὶ συνη- c.
δόμενοι, καὶ μηχανὰς ὑποβάλλοντες πρὸς τὸ τυχεῖν ἢ ἐκκλίναι ὧν οὐδέποτε ἀβλαβῶς καὶ ἀσυμφόρως κελεύουσι.

Vide autem, ut quavis in re binos dominos habemus; alterum intus, alterum foris. Brutus enim adpetitus, rationem movens, (hoc eſt, nos ipſos, quorum natura & eſſentia in ratione ineſt,) & captivam ducens; jam ſimul cum illa ſervit externo domino: ut non modo ſervi, ſed & ſervorum ſervi ſimus. Ac alii quidem ſervi ſaltem in ſomno heris ſuis non præſto ſunt, & aliquid vacationis ab eis impetrant: nos vero etiam in ſomno petulantibus, injuriis, & monſtroſis edictis immitium iſtorum dominorum paremus; nec, poſtquam jugum eorum ſubiimus, ullam vacationem habemus: ſed aliâs factis, aliâs verbis, aliâs imaginibus & viſis ab eis exagitamur. Et (quod eſt peſſimum) cordatiores ſervi abſurda herorum mandata inviti exſequuntur: nos vero & lætamur, & rationes comminiſcimur, quibus ea vel conſequamur, vel declinemus, quæ illi nunquam ſine damno & detrimento noſtro nobis imperant.

ΚΕΦ. κά.

Μέμνησο, ὅτι ὡς ἐν συμποσίῳ σε δεῖ ἀναστρέφεσθαι. περιφερόμενον γέγονέ τι κατὰ σέ; ἔκτεινας τὴν χεῖρα κοσμίως μετάλαβε. παρέρχεται; μὴ κάτεχε. οὔπω ἥκει; μὴ ἐπίβαλλε πόῤῥω τὴν ὄρεξιν, ἀλλὰ περίμενε μέχρις ἂν γένηται κατὰ σέ. Οὕτω πρὸς τέκνα, οὕτω πρὸς γυναῖκα, οὕτω πρὸς ἀρχάς, οὕτω πρὸς πλοῦτον· καὶ ἔσῃ
p. 122 a. ποτὲ ἄξιος τῶν θεῶν συμπότης. ἂν δὲ καὶ παρατεθέντων σοι μὴ λάβῃς, ἀλλ' ὑπερίδῃς, τότε οὐ μόνον συμπότης τῶν θεῶν ἔσῃ, ἀλλὰ καὶ συνάρχων. οὕτω γὰρ ποιῶν Διογένης, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ οἱ ὅμοιοι, ἀξίως θεῖοί τε ἦσαν καὶ ἐλέγοντο.

CAPVT XXI. (Nobis Cap. XV.)

Memento, oportere te tamquam in convivio verſari. Cibus, qui circumfertur, pervenit ad te? porrecta manu modeſte cape. Præterit? ne detineas. Nondum adeſt? ne cupiditatem tuam e longinquo intende; ſed exſpecta, donec ad te venerit. Eodem modo circa liberos verſare, eodem modo circa uxorem, circa magiſtratus, circa divitias; & eris aliquando dignus Deorum conviva. Quod ſi vero etiam de his, quæ adpoſita fuerint, partem nullam ſumſeris, ſed deſpexeris, tunc non modo conviva Deorum eris, ſed & collega. Ita quum facerent Diogenes & Heraclitus, & horum ſimiles, merito divini & erant & dicebantur,

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλαχῶς ἀναχαιτίσας τὴν ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῶν παιδευομένων ῥοπὴν, ἵνα μὴ τελέως πάλιν αὐτῶν ἀποτρέπειν νομισθῇ, λέγει, τίνων καὶ ὅπως χρὴ μεταλαμβάνειν. Καὶ πρῶτον μὲν ἔλεγεν, ὅτι τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν ἄλλως χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ὁδοῦ πάρεργον μεταληπτέον, πρὸς τὸ πλοῖον ἀεὶ τεταμένον. νῦν δὲ, ὅτι τὰ μὲν διδόμενα ἐξ αὐτῶν κοσμίως χρὴ λαμβάνειν, καὶ τέκνα, καὶ ἀρχὴν, καὶ πλοῦτον, καὶ τὰ τοιαῦτα· μὴ ἐκτείνειν δὲ ἐπ' αὐτὰ τὴν ὄρεξιν. ἀλλ' εἰ μὲν γινόμενα ἀφαιροῖτο, (τοῦτο γὰρ νομίζω δηλοῦν τὸ παρέρχεται,) μὴ κάτεχε, φησί· τουτ' ἔστι, μὴ βιάζου μένειν αὐτὰ, μηδὲ δυσχέραινε τὴν ἀφαίρεσιν. εἰ δὲ οὔπω ἥκει, μὴ ὀρέγου αὐτῶν, μηδὲ πρὸς αὐτοῖς ὅλος γίνου ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ φαντασίαις, σαυτοῦ τε καὶ τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς ἐπιλανθανόμενος. καὶ διδομένων δὲ, φησὶ, μὴ ὅλον σαυτὸν περιχαρῶς καὶ λαιμάργως ἐκτεί-

b.

c.

COMMENTARIVS.

Tironum ad res externas propenſione multifariam refrenata: ne prorſus ab eis dehortari videatur, quænam ex eis, & quomodo percipiendæ ſint, docet. Et ſupra quidem dixerat, neceſſariis aut alioqui vitæ utilibus rebus obiter eſſe utendum, ad navem animo ſemper intento. Nunc vero monet, quæ ex his dentur, *modeſte* eſſe *accipienda*; ut [*uxorem,*] *liberos*, *principatum*, *divitias*, & id genus alia; *adpetitum vero ad ea non extendendum eſſe.* Sed, ſi data auferantur (hoc enim verbum *præterire* ſignificat opinor) *non eſſe retinenda vi*, ait, nec eorum ereptionem ægre ferendam. Sin *nondum adſunt*, ne adpete ea, neque in eis totus deſideriis & viſis tuis verſare, tui ipſius & profectus tui oblitus. Atque etiam, ſi data fuerint, ne exſultans & avidus in illa totus

νης πρὸς αὐτά· ἀλλὰ κοσμίως, καὶ τεταγμένως, ἄκρῳ δακτύλῳ, τὸ λεγόμενον, αὐτῶν μεταλάμβανε· ἵνα καὶ ἄρχειν αὐτῶν δύνῃ, καὶ χρῆσθαι δεόντως, ἐξηρημένος καὶ μὴ κατακλυζόμενος ὑπ' αὐτῶν. Συμποσίῳ δὲ ἀπείκασε τὴν εἰς ταὐτὸ συνοδίαν τῶν ὑπὸ Θεοῦ συναγομέ-
Γ. 123 a. νων, ὡς ἑστιάτορος, καὶ μετέχοντος ἑκάστου τῶν ἀπονεμομένων ὑπ' αὐτοῦ προσφόρως ταῖς οἰκείαις ὀρέξεσι· τοῦ μὲν κοσμίως, ἑαυτῷ τε κατὰ φύσιν, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἑστιάτορος, ὅτι καὶ συμπότης αὐτῷ δοκεῖ· τοῦ δὲ ἀτάκτως, καὶ ἐπισεσυρμένως, καὶ ἑαυτῷ τε ἀσυμφόρως, καὶ ἀνοικείως τῷ ἑστιάτορι.

Ἐὰν δὲ καὶ διδομένου, φησὶ, τινὸς τῶν ἐκτὸς τούτων ὑπὸ τῶν πολλῶν μακαριζομένων, μὴ λάβῃς, ἀλλ' ὑπερίδῃς, ὡς
b. Κράτης ἐποίησε καὶ Διογένης· Ἀλεξάνδρου γὰρ ἐρωτήσαντος τί βούλεται, ἀπόστηθι, φησὶ, τοῦ ἡλίου· ἔτυχε γὰρ ὑπ' αὐτὸν θερμαινόμενος· ὥστε θαυμάσαντα τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ

tus incumbas: ſed *ſobrie*, modeſte, & ſummis (quod ajunt) digitis eas adtingito; ut iis & imperare, & ut decet frui queas, ſupra eas eminens, & non demerſus in iis. Cum *convivio* autem confert cœtum eorum, qui eodem in loco a Deo, tamquam convivatore, congregantur; in quo quisque cibis ab illo diſtributis, pro ſua parte, congruenter ſuis adpetitionibus fruatur: alius *modeſte*, tam pro natura ſua, quam ex ſententia convivatoris, cujus etiam ſodalis eſſe videtur; alius immodeſte & incondite, tam ſibi inutiliter, quam contra voluntatem convivatoris.

Quod ſi quid vero, inquit, eorum quæ vulgus maxime facit, *datum non acceperis, ſed deſpexeris*, ut Crates fecit & Diogenes: hic enim rogatus ab Alexandro quid vellet? Recede, inquit, e ſole; nam apricabatur: quare miratus Alexander magnitudinem

τοῦ ἀνδρὸς τὸν Ἀλέξανδρον εὔξασθαι, εἰ μὲν δυνατὸν, καὶ τὸν Διογένην γενέσθαι· εἰ δὲ μή, μεῖναι Ἀλέξανδρον. ὁ τοίνυν, φησὶ, καὶ διδομένων αὐτῶν μὴ λαμβάνων, ἀλλ' ὑπεροράων, καὶ εἰς τὴν ἐξῃρημένην τῆς γενέσεως ὑπεροχὴν τῆς c.
ζωῆς ἀνατρέχων, οὐ συμπότης μόνον τῶν Κρειττόνων, ἀλλὰ καὶ συνάρχων γίνεται. ἡ μὲν γὰρ περὶ τὴν γένεσιν πρόνοια τῶν Κρειττόνων, συνεστίους ποιεῖται τοὺς κατὰ γνώμην αὐτῶν ἐν αὐτῇ πολιτευομένους· ἡ δὲ ἐξαίρεσις αὐτῶν, καὶ ὑπεροχὴ τῶν ὅλων, (ἐξῄρηται γὰρ τὸ κυρίως ἄρχον τοῦ ἀρχομένου) αὕτη τὰς μιμουμένας ψυχὰς εἰς τὸ συνάρχειν αὐτοῖς καλεῖ. μετεωροπολοῦσαι γὰρ τότε, συνδιοικοῦσι τὸ πᾶν, καὶ οὐκ ἐγκαταστεταγμέναι αὐτῷ. διὸ, φησὶν, οἱ ὑπεριδόντες τούτων, Ἡράκλειτός τε καὶ Διογένης, ἀξίως θεῖοί τε ἦσαν καὶ ἐλέ- p. 124 a.
γοντο· θεῖοι γὰρ, οἱ κατὰ τὸ ἄκρον καὶ ἐξῃ-

 ρημένον

tudinem animi ejus, optavit, ſi fieri poſſet, ut Diogenis ſimilis evaderet; ſin minus, ut maneret Alexander. Qui igitur, inquit, ea etiam cum dantur, non accipit, ſed aſpernatur, & ad eam vitæ excellentiam contendit, quæ ſupra hunc mundum eminet, non *compotor* modo Deorum, ſed & *collega in imperio* evadit. Nam providentia Deorum, quæ res hujus vitæ gubernat, contubernales & convivas ſibi facit eos, qui ex ipſorum ſententia vitam degunt: elatio vero & eminentia Deorum ſuper omnia, (nam quod pro auctoritate imperat, elatum eſt & eminet ſupra id quod paret) hæc imitatores ſui animos ad imperii ſocietatem vocat. Nam tum velut in ſublimi verſantes animi, univerſitatem rerum unà adminiſtrant, quaſi exemti ex ea, nec amplius eidem illigati. Quare (inquit) ii qui hæc deſpexerunt, *Heraclitus* & Diogenes, *divini & erant, & merito appellabantur*. Divini enim ſunt, qui ſecundum id quod

in

ρημένον τὸ ἐν αὐτοῖς διαζήσαντες· τὸ γὰρ πανταχοῦ ἄκρον, θεῖον, ὅτι πάντων ἀκρότατον θεός.

in ipſis ſummum & ſuper cætera elatum eſt, vivunt. Quod enim ab omni parte	ſummum, id divinum eſt: omnium enim rerum ſummum faſtigium Deus eſt.

ΚΕΦ. κβ'.

Ὅταν κλαίοντα ἴδῃς τινὰ, ἐν πένθει, ἢ ἀποδημοῦντος τέκνου, ἢ ἀπολωλεκότα τὰ ἑαυτοῦ· πρόσεχε, μή σε ἡ φαντασία συναρπάσῃ, ὡς ἐν
b. κακοῖς ὄντος αὐτοῦ τοῖς ἐκτός. ἀλλ' εὐθὺς ἔστω πρόχειρον, ὅτι, Τοῦτον θλίβει οὐ τὸ συμβεβηκός· ἄλλον γὰρ οὐ θλίβει· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτου. μέχρι μέν τοι λόγου, μὴ ὄκνει συμπερι-φέρεσθαι αὐτῷ, κἂν οὕτω τύχῃ, καὶ συνεπιστενάξαι· πρόσεχε μέντοι, μὴ καὶ ἔσωθεν στενάξῃς.

CAPVT XXII. (Nobis Cap. XVI.)

Cum flentem quempiam vides ob mortem alicujus ſuorum, aut quod filius ejus peregre abiit, aut quod fortunas amiſerit ſuas; cave ne te phantaſia abripiat, quaſi in malis ille ſit externis. Sed ſtatim ſit tibi in promtu, ut cogites: Hunc hominem adfligit non id quod accidit; (alium quippe non adfligit;) ſed id, quod de ea re habet, decretum. Nec tamen pigeat, ſermone tenus illi te adcommodare, atque etiam, ſi ita res tulerit, ſimul ingemiſcere; cave vero, ne etiam intrinſecus gemas.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ὥσπερ ἐν τοῖς αἱρετοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς, οὐ c.
δεῖ πρόχειρον καὶ ἐπιδεικτικὸν αὐτῶν εἶναι, ἐν-
νοοῦντα, ὅτι, ὁποῖά ποτ' ἂν ᾖ, οὐκ ἔστιν ἐν
αὐτοῖς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν· οὕτω καὶ ἐν τοῖς φευ-
κτοῖς δοκοῦσι τῶν ἐκτὸς, ἀσφαλῆ χρὴ εἶναι, ὡς
οὐδὲ τῶν κακῶν τῶν ἡμετέρων ἐν τοῖς ἐκτὸς κει-
μένων. Ὅταν οὖν, φησὶ, κλαίοντα ἴδῃς,
ἢ ὡς ἀποθανόντος αὐτῷ τοῦ τέκνου, ἢ ὡς
ἀποδημοῦντος, ἢ ὡς ἀπολωλεκότος τὰ
αὐτοῦ, μή σε συναρπάσῃ ἡ φαντασία,
ὡς ἐν κακοῖς ὄντος ἐκείνου τοῖς ἐκτός.
οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἐκτός ἐστιν ἡμῶν τὰ κακὰ, ὥσ- p. 125
περ οὐδὲ τὰ ἀγαθά. Πῶς οὖν ὁ κλαίων οὗτος a.
ὡς ὑπὸ κακοῦ τοῦ συμβεβηκότος θλίβε-
ται; οὐ γὰρ τοιοῦτον φύσει τὸ συμβεβηκός ἐστιν·
ἐπεὶ καὶ πάντας ἔθλιβεν ἄν, οἷς συνέβαινεν·
ὥσπερ τὸ φύσει θερμὸν πάντας θερμαίνει τοὺς

N 5 ψαύον-

COMMENTARIVS.

Sicut in iis rebus externis quæ expetendæ videntur, non præproperum, nec glorioſum eſſe oportet; reputantem, cujuscunque ſint modi, bonum noſtrum in iis non eſſe collocatum: ita in iis etiam externis rebus, quæ fugiendæ videntur, conſtantem eſſe decet, quod nec mala noſtra in rebus externis ſita ſint. *Cum* igitur *ejulantem*, inquit, *aliquem videris, ſive filio mortuo aut peregre agente, ſive re ſua familiari perdita: ne te viſum id impellat, ut eum ob res externas in malis eſſe exiſtimes.* Neque enim in rebus externis mala noſtra ſunt, ſicut ne bona quidem. Cur ergo iſte plorans, tanquam *malum* ſit *quod ei acciderit*, adfligitur? Nec id enim ſua natura malum eſt: alioqui omnes adfligerentur, quibus tale quid eveniſſet; ſicut id quod natura calet, omnes eos a quibus attingi-

tur,

ψαύοντας. Ἀναξαγόρας δὲ, ἀκούσας, ὅτι τέθνηκεν αὐτοῦ ὁ υἱὸς, γαληνῶς ἅμα καὶ μεγαλοφρόνως, Ἤιδειν, φησὶ, θνητὸν γεννήσας. Τί οὖν θλίβει τοῦτον; Τὸ δόγμα τὸ περὶ τοῦ συμβεβηκότος, ὅτι κακόν· τοῦτό ἐστι τὸ θλίβον αὐτόν. τὸ δὲ δόγμα, ἡμέτερόν ἐστιν. ὥστε θλίβει μὲν ὄντως τὸ κακόν· τοῦτο δὲ οὐκ ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ τοίως ἢ τοίως περὶ τῶν συμβαινόντων ὑπολαμβάνειν.

Τί οὖν; ἀσυμπαθῶς ἔχειν δεῖ πρὸς τοὺς θλιβομένους τὸν ἐπιεικῆ; καὶ, τοῦ δόγματος αὐτῶν καταγινώσκοντα, περιορᾷν αὐτούς; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ συμπεριφέρεσθαι μὲν, καὶ μέχρι τινὸς συγκαταβαίνειν, καὶ λόγον συμπαθῆ λέγοντα, κἂν δέῃ συνεπιστενάξοντα, οὐ προσποιητῶς· οὐ γὰρ προσήκει τῷ ἐπιεικεῖ ἡ προσποίησις· ἀλλ' αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ στενάζοντα, οἷα πράγματα στεναγμοῦ ἄξια νομίζει.

tur, calefacit. At vero Anaxagoras, audito filii ſui obitu, placido ſimul & magno animo: Noram, inquit, me eum genuiſſe mortalem. Quid ergo eſt, quod adfligit iſtum? *Quod opinatur*, ſibi aliquid accidiſſe mali, id eſt quod eum adfligit. *Opinio* autem, noſtra eſt. Itaque adfligit illum quidem vere malum aliquod; at id non in rebus externis poſitum, ſed in iis quarum poteſtas eſt ſita in nobis, ſcilicet, ut hoc illove modo res æſtimemus.

Quid ergo? Vir bonus non afficietur eorum dolore, qui adfliguntur? &, improbata eorum opinione, ipſos negliget? Nequaquam: ſed *indulgendum* eſt quidem, & aliquatenus concedendum, cum oratione dolorem præ ſe ferente, tum, ſi opus ſit, una gemendo; idque non ſimulate; (nec enim bonum virum decet ſimulatio;) ſed illud gemendum eſt, tantam eſſe hominum imbecillitatem, ut iſtiusmodi res gemitu dignentur.

μίζει. Προσέχειν δὲ χρὴ τῷ μέτρῳ τῆς συγκαταβάσεως, μὴ τῇ συμπαθείᾳ προαχθῇ καὶ αὐτὸς ἔνδοθεν ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι στενάξαι. οὐδὲ γὰρ βοηθεῖν ἔτι δύναται τῷ θρηνοῦντι. χρὴ γὰρ τὸν μέλλοντα τῷ πάθει βοηθεῖν, καὶ ἀνθέλκειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πάθους, μέχρι τινος συγκαταβαίνειν, ἀσφαλῶς ἠδρασμένον αὐτόν. οὔτε γὰρ ἐφ' ἑαυτῷ τις τελέως μένων ἀναστάσει τὸν καταισυρόμενον ὑπὸ ῥεύματος, οὔτε ὅλος ἐκείνῳ συγκαταστασθείς. ὁ μὲν γὰρ τελέως ἐξῃρημένος, ἀσυμπαθὴς εἶναι δοκῶν, οὐ πείθει τὸν πάθαινόμενον· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς συνηττηθεὶς τῷ πάθει, ἄλλου δεῖται τοῦ βοηθήσοντος. p. 126 a

tur. Eſt autem animadverſione dignum, quatenus iſta progredi indulgentia debeat, *ne* eo veniatur, ut ipſe etiam *ex animo* propter caſum illum ingemiſcas: hoc enim jam ne juvare quidem quidquam poteſt lamentantem. Debet enim is, qui dolentem juvare vult, & a dolore eum retrahere, aliquatenus obviam ei ire; ſed ita, ut ipſe ſit tuto collocatus. Neque enim is, qui prorſus in ſuo veſtigio permanſerit, retrahet eum qui ab flumine abripitur; nec rurſus, ſi totus cum eo abripiatur. Qui enim rebus humanis plane exemtus eſt, cum immiſericors videatur, nihil valet apud eum qui angitur: ei vero, qui eodem adfectu vincitur, ipſi conſolatione eſt opus.

ΚΕΦ.

b. ΚΕΦ. κγ'.

Μέμνησο, ὅτι ὑποκριτὴς εἶ δράματος, οἵου ἂν θέλῃ ὁ διδάσκαλος· ἂν βραχύ, βραχέος· ἂν μακρόν, μακροῦ. ἂν πτωχὸν ὑποκρίνασθαί σε θέλῃ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐφυῶς ὑποκρίνῃ· ἂν χωλόν, ἂν ἄρχοντα, ἂν ἰδιώτην. σὸν γὰρ τοῦτ' ἔστι, τὸ δοθὲν ὑποκρίνασθαι πρόσωπον καλῶς· ἐκλέξασθαι δ' αὐτὸ, ἄλλου.

CAPVT XXIII. (Nobis Cap. XVII.)

Memento, actorem te esse fabulæ, cujus voluerit magister; si brevem voluerit, brevis; si longam, longæ. Si pauperis personam agere te voluerit, ut & hunc recte agas, sive claudum, sive magistratum, sive privatum. Tuum enim hoc est, personam impositam bene agere; seligere vero eam, alterius est.

c. ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πρότερον μὲν συμποσίῳ τὴν ἐνταῦθα διαγωγὴν καὶ μέθεξιν τῶν ἐκτὸς ἀπείκαζε, καὶ συμποσιάρχῃ τὸν διδόντα Θεόν· ὅτι κυρίους ἡμᾶς τοῦ λαβεῖν, ἢ μὴ λαβεῖν, ὑπετίθετο. καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὄρεξιν ἡμῶν ἐπαιδαγώγει, πῶς ἔχειν αὐτὴν χρὴ, καὶ τὴν αἵρεσιν, πρός τε τὰ παρόντα τῶν ἐκτὸς,

COMMENTARIVS.

Prius convivio vitam hanc, & externarum rerum usum comparavit; &, qui eas largitur Deum, convivatori; quippe qui liberum nobis fecerit, oblata vel accipere vel repudiare. Ea igitur de caussa nostram adpetitionem instar pædagogi informavit, ac docuit, quemadmodum res externæ, tam præsentes,

ἐντὸς, καὶ τὰ παρεληλυθότα, καὶ τὰ μέλλοντα. καὶ γὰρ ἐν τοῖς συμποσίοις κατὰ τὴν ἑαυτοῦ αἵρεσιν ἕκαστος καὶ μεταλαμβάνει τῶν προσφερομένων. Νυνὶ δὲ σκηνῇ τὸν βίον ἀπεικάζει· καὶ δράματος ὑποκριτὰς τοὺς ἐν αὐτῷ πολιτευομένους, καὶ χορηγὸν τοῦ δράματος καὶ διδάσκαλον τὸν Θεὸν ὑπογράφει· ὅτι τὸ μὲν λαβεῖν καὶ μὴ λαβεῖν τὸ ἀπονεμόμενον, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν. ἀνάγκη γὰρ πάντως λαβεῖν οἷα πολλὰ τῶν ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης ἐστί. κἂν γὰρ πλοῦτον ἐφ' ἡμῖν ἐστι μὴ λαβεῖν, ἀλλὰ πενίαν οὐ πάντως ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἐκκλῖναι, ἢ νόσον. κἂν τὸ δεσπόταις μὴ εἶναι ἢ ἄρχουσιν, ἐφ' ἡμῖν ἐστιν· ἀλλὰ τὸ μὴ δουλεῦσαι ἢ ἀρχθῆναι, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν. διὸ ἐπὶ τούτων ἡ χρῆσίς ἐστιν ἐφ' ἡμῖν. καὶ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἢ τὸ κακὸν ἐν τούτοις, οὐκ ἐν τῷ ὀρεχθῆναι ἢ μὴ, ἢ λαβεῖν ἢ μὴ λαβεῖν, ὡς πρότερον ἐλέγετο, ἀλλ' ἐν τῇ χρήσει ἐστὶν, ἐφ' ἡμῖν οὔσῃ καλῶς ἢ κακῶς

p. 127 a.

b.

sentes, quam præteritæ & futuræ, sint amplectendæ. Nam in conviviis suo quisque arbitratu vel abstinet adpositis, vel fruitur. Nunc vero scenæ similem vitam facit: & eos, qui in ea versantur, ut *fabulæ actores*, Deum vero ut choragum & *magistrum* describit: quod eam personam, quæ adsignetur, vel accipere vel repudiare, non sit nostrum. Omnino enim necesse est multa accipere qualia a fato nobis tributa sunt. Etsi enim penes nos est, aspernari divitias; paupertatem tamen, aut morbum, vitare, non omnino penes nos est. Item licet penes nos sit, non esse dominos aut magistratus; at, quo minus serviamus aut sub alterius imperio simus, non est nostri arbitrii. Quare in his, nostri arbitrii est via ratioque qua eis utamur. Et bonum aut malum nostrum, quod ad hæc adtinet, non in adpetendo aut non adpetendo, vel in accipiendo aut non accipiendo, ut ante dictum est, sed in usu

est

κῶς διατεθῆναι. τὸ γάρ τοι νοσεῖν καλῶς, ἢ πένεσθαι καλῶς, καὶ ὅλως ἡ χρῆσις καὶ τοῦ κατὰ αἵρεσιν καὶ τοῦ ἐξ ἀνάγκης ληφθέντος
c. ἐφ' ἡμῖν ἐστίν· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὸ μὲν ἐκλέξασθαι τῶν ὑποκριτῶν ἕκαστον πρὸς τὸ ἐπιτήδειον πρόσωπον ἐν τῷ δράματι, πρὸς βασιλέα, ἢ δοῦλον, ἢ μαινόμενον, ὡς τὸν Ὀρέστην, τοῦ διδάσκοντος τὸ δρᾶμά ἐστι, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσώπων καὶ τῶν ὑποκριτῶν τὴν ποιότητα ἐπεσκεμμένου· τὸ δὲ ὑποκρίνεσθαι καλῶς τὸ δοθὲν πρόσωπον, τοῦ ἐκλεγέντος ἐστὶν ὑποκριτοῦ. διὸ καὶ εὐδοκιμεῖ πολλάκις δοῦλος, ἢ πτωχὸς, ἢ μαινόμενος ἐν τῷ δράματι·
p. 128 καὶ ἀποδοκιμάζεται πλούσιος, ἢ στρατηγὸς, ἢ
a. βασιλεύς· ὅταν ἐκεῖναι μὲν καλῶς τὸ δοθὲν πρόσωπον ὑποκρίνωνται, οὗτοι δὲ κακῶς, τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς· ὧν οἱ μὲν καλῶς ἐξεπόνησαν, οἱ δὲ κακῶς. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ βίῳ. πόσων ἄρα βασιλέων, καὶ πλουσίων, καὶ ἐρρωμένων, ὁ δοῦλος καὶ πένης καὶ χωλὸς Ἐπίκτητος ὑπό τε τοῦ

est situm; qui noſtri arbitrii eſt, ut ea vel bene vel male tractemus. Nam bene morbum aut pauperatem ferre, & omnino uti iis quæ vel ultro vel coactus acceperis, in tua poteſtate eſt: quemadmodum in ſcena ſingulis hiſtrionibus aptam fabulæ perſonam imponere, ſive regis, ſive ſervi, ſive furioſi, qualis eſt Oreſtis, ejus eſt qui fabulam docet quique tam perſonarum quæ in ea ſunt, quam hiſtrionum ingenia perſpecta habet. Sed *impoſitam perſonam belle repræſentare*, deſignati hiſtrionis erit. Quare ſæpe ſervus, aut mendicus, aut furioſus probatur in fabula: dives autem, aut imperator, aut rex improbatur; cum illi, quod in ipſis eſt, datam perſonam belle exprimunt, hi vero ſuam male, prout utrique in eo elaborarunt. Sic etiam fit in vita. Quot enim regibus, divitibus, robuſtis, ſervus, pauper, & claudus Epictetus, tam

a cho-

τοῦ χορηγοῦ καὶ διδασκάλου Θεοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ βίῳ θεατῶν, προεκρίθη; ὅτι καλῶς τὸ δεδὲν αὐτῷ πρόσωπον καὶ κατὰ τὴν τοῦ διδασκάλου γνώμην ὑπεκρίνατο, τὸ ἐφ' ἑαυτῷ καλῶς οἰκονομήσας· ἐν ᾧ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν ἐστι τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τὸ ἐπαινετὸν παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσι, καὶ τὸ ψεκτόν. b.

a chorago & magiſtro Deo, quam ab hujus vitæ ſpectatoribus, eſt prælatus? quia perſonam ſibi impoſitam bene & ex magiſtri ſententia egit, & quod in ipſo fuit, probe adminiſtravit; in quo bonum & malum hominis ſitum eſt, & id quod a cordatis hominibus vel laudetur, vel vituperetur.

ΚΕΦ. κδ'.

Κόραξ ὅταν μὴ αἴσιον κεκράγῃ, μὴ συναρπαζέτω σε ἡ Φαντασία· ἀλλ' εὐθὺς διαίρει παρὰ σεαυτῷ, καὶ λέγε· ὅτι, Τούτων ἐμοὶ οὐδὲν ἐπισημαίνεται, ἀλλ' ἢ τῷ σωματίῳ μου, ἢ τῷ κτησειδίῳ μου, ἢ τῷ δοξαρίῳ μου, ἢ τοῖς τέκνοις, ἢ τῇ γυναικί. ἐμοὶ δὲ πάντα αἴσια σημαίνεται, ἐὰν ἐγὼ θέλω· ὅ τι γὰρ ἂν τούτων ἀποβαίνῃ, ἐπ' ἐμοί ἐστιν ὠφεληθῆναι ἀπ' αὐτοῦ. c.

CAPVT XXIV. (Nobis Cap. XVIII.)

Corvus ſi inauſpicatum crocitarit, ne te viſum illud abripiat; ſed ſtatim apud te diſtingue, & dic: Harum rerum mihi nihil portenditur, ſed ſoli corpuſculo meo, aut reculæ meæ, aut gloriolæ meæ, aut liberis, aut uxori. Mihi vero fauſta omnia portenduntur, ſi ego voluero: quidquid enim iſtorum evenerit, mea in poteſtate erit fructum ex eo capere.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο, οἶμαι, τὸ κεφάλαιον τὴν προσήκουσαν ἔσχεν ἂν τάξιν, εἰ πρὸ τοῦ προσεχῶς εἰρημένου ἐτέτακτο, μετὰ τὸ πρὸ ἐκείνου, οὗ ἀρχὴ, Ὅταν κλαίοντα ἴδῃς ἐν πένθει. εἰπὼν γὰρ ἐν ἐκείνῳ, ὅτι οὐ χρὴ συμπαθαίνεσθαι τοῖς ἐν κακῷ νομίζουσιν εἶναι δι' ἀφαίρεσίν τινος τῶν ἐκτὸς, οὐδὲ συναρπασθέντα νομίζειν ὅτι ἐν κακῷ ἐστιν ὁ τοι-
p. 129 a. οὗτος, εἴπερ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἡμῶν· νῦν λέγει, ὅτι καὶ ἐὰν ὄρνις, ἢ σύμβολός τις, ἢ μαντεία, δόξῃ σοι τινὰ κακὰ σημαίνειν, μηδὲ οὕτω συναρπασθῇς· ἀλλὰ χωρίσας τῶν ἀπὸ τοῦ σώματός σου καὶ τῶν ἐκτὸς, ἐννόησον, ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν σου ἐπὶ σοί ἐστιν. Ἐὰν οὖν σὺ μὴ θέλῃς ἐν κακῷ εἶναι, τὰ σημαινόμενα ταῦτα κακὰ οὐκ ἂν εἴη σοὶ σημαινόμενα, ἀλλ' ἢ τῷ σωματίῳ σου, ἢ τῷ δοξαρίῳ, ἢ τῇ περιου-

COMMENTARIVS.

Caput hoc, mea quidem opinione, ſi præpoſitum ſuperiori fuiſſet, commodum locum tenuiſſet, poſt id quod præcedit, cujus initium eſt: Cum ejulantem quempiam videris in luctu. Nam ibi cum dixiſſet, non adfici oportere eorum dolore qui ob externæ alicujus rei jacturam in malo ſibi eſſe videantur, neque abreptum viſo exiſtimare talem in malo eſſe; ſiquidem noſtri boni & mali vis ac ſumma in iis ſit, quæ in noſtra poteſtate ſita ſunt: nunc, *ſi augurium*, ſive omen, ſive divinatio *mali aliquid portendere tibi videatur;* ne ſic quidem, inquit, abripi phantaſiam tuam patiaris: ſed, ſejungens bonum & malum tuum a corpore tuo & a rebus externis, cogites, bonum & malum tuum penes te eſſe. Si igitur tu in malo eſſe nolueris; iſta quæ portenduntur mala, *non tibi portenduntur, ſed* aut *corpori tuo, aut famæ,*

περιουσίᾳ, ἢ τέκνοις, ἢ γυναικί· σοὶ δὲ b.
πάντα αἴσια σημαίνεται, ἐὰν θέλῃς
σὺ, διὰ τὸ ἐπὶ σοὶ εἶναι τὸ ἀγαθόν σου, καὶ
τὸ κακόν. ἀμέλει ἀπὸ τῶν περὶ τὰ ἐκτὸς δο-
κούντων κακῶν καὶ ὠφελεῖσθαί σε δυνατόν·
καὶ ὅσῳ μείζονα δοκεῖ ταῦτα, τοσούτῳ μᾶλλον
ὠφελεῖσθαι ἀπ' αὐτῶν, καλῶς ἐν αὐτοῖς ἀνα-
στραφέντα. καίτοι εἰ σὰ κακὰ ἦν ταῦτα,
ἔβλαπτεν ἂν σε, καὶ οὐκ ὠφέλει. Εἰ οὖν καὶ c.
ὠφελεῖσθαί σε δυνατὸν ἐξ αὐτῶν, καὶ σοὶ οὐ-
δὲν ἂν γένοιτο κακὸν, εἰ μὴ σὺ θέλεις· καὶ τὰ
σημαινόμενα ταῦτα ὡς σὰ κακὰ, ἐὰν θέλῃς, οὐ
σά ἐστιν, ἀλλὰ τῶν περί σε τινός.

famæ, aut opibus, aut liberis, aut uxori: tibi vero proſpera omnia ſignificantur, ſi ipſe vis; quia penes te eſt bonum & malum tuum. Immo vero fieri poteſt, ut *mala* quæ videntur in rebus externis, *tibi proſint* etiam; & tanto magis proſint, quanto majora videntur, ſi recte ea tracta-ris. Atqui, ſi ea tua eſſent mala, nocerent, non juvarent. Quoniam igitur iis & juvari potes, nec tibi quidquam accidet mali niſi ipſe velis; etiam ea quæ portendi tibi mala videntur, ſi volueris, non tua mala erunt, ſed eorum alicujus quæ extrinſecus tibi adjacent.

ΚΕΦ. κέ.

Ἀνίκητος εἶναι δύνασαι, ἐὰν εἰς μηδένα ἀγῶνα καταβαίνῃς, ὃν οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νικῆσαι.

CAPVT XXV. (Nobis Cap. XIX. ſect. 1.)

Invictus eſſe potes, ſi in nullum certamen deſcendas, e quo non ſit tua in poteſtate victor discedere.

p. 130 a.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Εἰπὼν, ὅτι σοὶ οὐδὲν σημαίνεται κακὸν, ἐὰν μὴ σὺ θέλῃς· ὥστε καὶ ἐπὶ σοὶ εἶναι τὸ μὴ εἶναι ἐν κακῷ· τούτου οἶμαι τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀπόδειξιν διὰ τοῦ νῦν παρατεθέντος ἠνίξατο. εἰ γὰρ ἐπὶ σοί ἐστι τὸ μηδέποτε πρὸς τὰ ἐκτὸς παραβάλλεσθαι καὶ ἀγωνίζεσθαι, ἢ ὀρεγόμενον, ἢ ἐκκλίνοντα, ἐν οἷς ἡττᾶσθαί ποτε ἀνάγκη, ἢ ἀποτυγχάνοντα τῶν ἐρεκτῶν, ἢ
b. περιπίπτοντα τοῖς ἐκκλινομένοις· ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπὶ σοὶ μόνοις ἀναστρέφου, ἐν οἷς κύριος εἶ τοῦ μηδέποτε ἀποτυγχάνειν, ἢ ὀρεγόμενον ἢ ἐκκλίνοντα· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, μηδέποτε ἡττᾶσθαι, ἀλλ' ἀεὶ εἶναι ἀνίκητον. εἰ δὲ καὶ τοῦτο, δῆλον, ὅτι καὶ τὸ μηδέποτε γενέσθαι ἐν κακῷ, ἐπὶ σοὶ ἐστίν. ὁ γὰρ ἐν κακῷ γενόμενος, ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ κακοῦ. εἰ δὲ ἐπὶ σοὶ τὸ μηδέποτε ἐν κακῷ γενέσθαι, ἐπὶ σοὶ ἂν εἴη τὸ μηδέποτε κακόν

COMMENTARIVS.

Quod dixit, nihil tibi portendi mali, niſi ipſe volueris; atque adeo in tua poteſtate eſſe, ne ſis in malo: ejus, ut opinor, cauſſam & demonſtrationem quamdam his verbis voluit adferre. Quod ſi enim penes te eſt, numquam cum externis rebus *congredi* & *certare*, ſive adpetendo ſive declinando; in quibus aliquando vinci neceſſe eſt, aut fruſtratum rebus deſideratis, aut circumventum declinatis; verſare igitur in iis ſolis, quæ penes te ſunt, quibus ne umquam fruſtrere ſive adpetendo ſive declinando, tui eſt arbitrii: id vero idem eſt quod dicit, in quibus numquam ſuccumbas, ſed perpetuo ſis *invictus*. Quod ſi hoc, illud etiam penes te eſt dubio procul, ne umquam ſis in malo: nam qui in malo eſt, a malo vincitur. Sin penes te eſt, ne umquam in malum incidas: illud etiam penes te erit, ne quid umquam tibi

κόν τι σοὶ σημαίνεσθαι. Ὀρθῶς ἄρα εἴρηται, c.
ὅτι τῶν κακῶν οὐδέν σοι σημαίνεται, ἐὰν μὴ σὺ
θέλῃς· τοῦτ' ἔστιν, ἐὰν μὴ εἰς ἀγῶνα κα-
ταβαίνῃς, οὗ οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νικῆ-
σαι· τοῦτ' ἔστιν, ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ
ἀγαθὸν σαυτοῦ καὶ τὸ κακὸν ἀφορίζῃς.

tibi mali portendatur. Recte igitur dictum, Nihil tibi portendi mali nisi ipse velis; hoc est, *nisi in certamen descendas, cujus victoria penes te non sit:* hoc est, si in rebus externis bonum tuum & malum tuum non collocaris.

ΚΕΦ. κς'.

Ὅρα, μήποτε ἰδών τινα προτιμώμενον, ἢ μέγα δυνάμενον, ἢ ἄλλως εὐδοκιμοῦντα, μακαρίσῃς, p. 131 a.
ὑπὸ τῆς Φαντασίας συναρπασθείς. ἐὰν γὰρ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ ᾖ· οὔτε Φθόνος, οὔτε ζηλοτυπία χώραν ἔχει· σύ τε αὐτὸς οὐ στρατηγὸς, οὐ πρύτανις, ἢ ὕπατος εἶναι θελήσεις, ἀλλ' ἐλεύθερος. μία δὲ ὁδὸς πρὸς τοῦτο, καταφρόνησις τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν.

CAPVT XXVI. (Nobis Cap. XIX. sect. 2.)

Vide, ne, si quem præ aliis honoratum, aut potentia præditum, aut alioqui florentem conspexeris, beatum hunc prædices, externa specie abreptus. Quod si enim in his, quæ in nostra sunt potestate, inest Boni substantia; nec invidiæ, nec pravæ æmulationi relinquitur locus; nec tu ipse imperator aut prytanis aut consul esse voles, sed liber. Vnica autem via, quæ eo ducit, est contemtus rerum in nostra non positarum potestate.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Εἰπὼν, ἀνίκητον εἶναι τὸν μὴ καταβαίνοντα εἰς ἀγῶνα τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἐπειδὴ πρὸς ταῦτα ἕλκει μάλιστα τὰ τῶν ἐν αὐτοῖς εὐροεῖν δοκούντων παραδείγματα, καὶ ὁ πρὸς αὐτοὺς ζῆλος, καὶ φθόνος· δείκνυσι συντόμως, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀγαθὸν τὸ ἀνθρώπινον ζητούντων, ἢ φθονεῖ τούτοις, ἢ ζηλεύει ποτέ. εἰ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οἱ δὲ προτίμησιν, καὶ δυναστείαν, καὶ εὐδοκίμησιν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔχοντες, οὐ τῶν ἐφ' ἡμῖν
c. τι ἔχουσιν· δῆλον, ὅτι οἱ τοιοῦτοι οὐδὲ ἀγαθὸν ἔχουσιν ἀνθρώπῳ προσῆκον. Ποίαν οὖν χώραν ἔχει πρὸς τοὺς τοιούτους φθόνος, ἢ ζηλοτυπία; καὶ γὰρ ὁ μὲν φθόνος, λύπη ἐστὶν ἐπ' ἀλλοτρίῳ ἀγαθῷ· ὁ δὲ ζῆλος, ζέουσα θέλησις τοῦ παρισωθῆναι τῷ νομιζομένῳ ἀγαθῷ.

COMMENTARIVS.

Cum invictum esse dixisset eum qui nullum de rebus alienis certamen susciperet: quoniam ad hoc certamen nos trahunt præsertim exempla eorum, quibus res externæ prospere evenisse videntur, & æmulatio adversus eos, & invidia; is compendio demonstrat, eorum neminem, qui bonum humanum quærunt, unquam his invidere aut cum eis æmulari. Nam si *bonum* humanum *in rebus nostræ potestati subjectis situm* est; qui vero populari honore, potentia, gloria præcellunt, nihil eorum habent, quæ in nostra potestate sita sunt; perspicuum est, hujusmodi homines, ne bonum quidem habere homini conveniens. *Quid ergo loci* adversus istos *habeat invidia, aut æmulatio?* Nam invidia dolor est, ex alieno bono ortus: & æmulatio, fervor quidam voluntatis exæquandi se cum eo quod bonum habetur.

θῷ. Φύεται δὲ ταῦτα τὰ πάθη, ἐκ τοῦ πάντα ἄνθρωπον κατὰ φύσιν τιμῆς ἐπιθυμεῖν, καὶ p. 132 a.
τοῦ τῶν ὁμοίων μὴ ἀποπίπτειν. διὸ οἱ μὲν ἀτονώτεροι τὴν φύσιν, καὶ προκόπτειν αὐτοὶ μὴ ἰσχύοντες, τῇ καθαιρέσει τῶν πέλας παρισοῦσθαι ἢ ὑπερέχειν αὐτῶν βούλονται, καὶ λυποῦνται ἐπὶ ταῖς τῶν πέλας εὐπραγίαις. καὶ ἐστὶ τοῦτο φθόνος. πρὸς γὰρ τὸν εὖ ἔχοντα, ἢ δοκοῦντα εὖ ἔχειν, ὁ φθόνος ἕρπει· τὸν ὅμοιον δὲ μάλιστα, ἢ συγγενείᾳ, ἢ ἐπιτηδεύματι, ἢ τύχῃ. οὐδεὶς γὰρ φθονεῖ τῷ πάνυ ὑπερέχοντι, ἢ b.
τῷ πάνυ ἐλάττονι· ὅτι οὐδ' ἁμιλλᾶταί τις πρὸς τοὺς τοιούτους. οἱ δὲ τόνον ἔχοντές τινα, θερμῶς κινοῦνται πρὸς τὸ αὐτοὶ προκόψαντες παρισωθῆναι, ἢ καὶ ὑπερβαλεῖν ἐκείνους, πρὸς οὓς ἡ ἅμιλλα. διὸ ὁ μὲν φθόνος ἀεὶ φαῦλόν ἐστι πάθος. Ὁ δὲ ζῆλος, ὅταν περὶ ἀρετῆς γένηται, ἀγαθὸς, καὶ συγγενὴς τοῦ ἀγαθοῦ ἔρωτος· ὅταν δὲ περί τι τῶν ἐκτὸς, φαῦλος, καὶ τῷ φθόνῳ συντεταγμένος.

tur. Naſcuntur autem hæ perturbationes ex eo, quod quivis homo ipſius naturæ impulſu honoris eſt adpetens, nec paribus de dignitate vult concedere. Itaque ſi qui ſunt infirmioribus ingeniis, qui ipſi per ſe nihil promovere poſſunt, proximum quemque deprimendo æquare illum aut etiam ſuperare contendunt, & ſucceſſibus aliorum dolent: quæ eſt *invidia*. Nam ad eum, quicum bene agitur, vel agi videtur, invidia velut adrepit; in primis, vel genere, vel ſtudio, vel fortuna fere parem. Nemo enim vel prorſus eminenti vel omnino inferiori invidet, neque cum talibus certat quiſpiam. In quibus vero aliquid animi & nervorum eſt, hi inflammati aviditate feruntur, ut illos, ſtrenue progrediendo, vel æquent, vel ſuperent, cum quibus ſibi certamen inſtituerunt. Quare invidia ſemper vitioſus eſt adfectus. *Aemulatio* vero, cum virtutem ſpectat, bona eſt, & cognata amoris boni: cum autem res externas; mala, nec invidiâ melior.

Si

c. Εἰ τοίνυν ὁ μὲν φθόνος, καὶ ὁ ζῆλος, ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς γίνεται· προτίμησις δὲ, καὶ δυναστεία, καὶ εὐδοκίμησις, τὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀγαθὰ δοκοῦντα, οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ, εἴπερ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὸ ἀγαθόν ἐστι· δῆλον, ὅτι ἐπὶ τούτων φθόνος καὶ ζῆλος οὐδεμίαν ἔχουσι χώραν, κατά γε τὸ ἀληθές. Οὐ χρὴ τοίνυν, φθονοῦντα, ἢ ζηλοῦντα τοὺς περὶ τὰ
p. 133 τοιαῦτα εὑροοῦντας, ἐν τούτοις τίθεσθαι τὸ ἀγα-
a. θὸν τὸν παιδευόμενον. ἐλευθερίας γὰρ αὐτὸν ὀρέγεσθαι χρὴ τῆς ἀπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν ἀλογίστων ὄντων πέδης, καὶ οὐδενὸς τῶν ἐκτός. μία δὲ ὁδὸς εἰς ἐλευθερίαν ἄγει, φησὶν, ἡ καταφρόνησις τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἐν οἷς ἡ δουλεία, καὶ ἡ ἧττα. ἐν τούτοις γὰρ τὸ ἀποτυγχάνειν ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτειν οἷς ἐκκλίνομεν· περὶ ταῦτα ἡ τῶν ἀλόγων ἐν ἡμῖν παθῶν ὄρεξις, καὶ ἡ καθ' ἡμῶν τυραννὶς αὐτῶν.

Si ergo & invidia & æmulatio opinione boni excitantur; honos vero, & potentia, & celebritas nominis, quæ vulgo in bonis habentur, bona non ſunt, cum bonum in rebus noſtræ poteſtati ſubjectis ſit collocatum; perſpicuum eſt, *in illis invidiam & æmulationem nihil habere loci*, ſi quidem veritas ſpectetur. Non decet igitur, eum qui eruditur, invidendo vel æmulando eos, quibus iſta ad voluntatem fluere videntur, in eis bonum collocare. *Libertas* enim ei expetenda eſt ab eorumdem adfectuum rationi repugnantium compedibus; nihil autem rerum externarum. *Una* vero, inquit, *ad libertatem via* ducit, *rerum quæ in nobis ſitæ non ſunt, deſpicientia;* quippe in quibus eſt ſervitus & clades. In his enim ineſt & fruſtrari iis quæ adpetimus, & incidere in ea, quæ fugimus. In his verſantur brutorum noſtrorum adfectuum adpetitus, & tyrannis quam illi in nos exercent.

τῶν. Διὸ τῶν ἐκτὸς καταφρονοῦντες, καὶ τὰς b.
συγγενεῖς πρὸς αὐτὰ ὀρέξεις, ὡς τῶν συμμάχων
ἐρημωθείσας, ὑποκατακλίνεσθαι ποιοῦμεν τῷ λόγῳ.

exercent. Quamobrem rebus externis deſpiciendis, etiam adpetitiones ad illas ſpectantes, veluti ſociis deſtitutas, rationi præbemus obedientes.

ΚΕΦ. κζ'.

Μέμνησο, ὅτι οὐχ ὁ λοιδορῶν, ἢ ὁ τύπτων, ὑβρίζει· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτων, ὡς ὑβριζόντων. ὅταν οὖν ἐρεθίσῃ σέ τις, ἴσθι, ὅτι ἡ σή σε ὑπόληψις ἠρέθικε. τοιγαροῦν ἐν πρώτοις πειρῶ, ὑπὸ τῆς Φαντασίας μὴ συναρπασθῆναι· ἂν γὰρ ἅπαξ χρόνου καὶ διατριβῆς τύχῃς, ῥᾷον c.
κρατήσεις σεαυτοῦ.

CAPVT XXVII. (Nobis Cap. XX.)

Memento, non eum, qui convicietur, aut qui verberet, injuriam tibi facere, ſed tuum de his decretum, tamquam injuriam facientibus. Quod ſi quis igitur te irritarit, ſcito, a tua te opinione fuiſſe irritatum. Quare in primis da operam, ne a viſo ſtatim abripiaris: nam ſi ſemel tempus & moram fueris nactus, facilius tibi imperabis.

ΚΕΦ. κή.

Θάνατος, καὶ Φυγὴ, καὶ πάντα τὰ δεινὰ Φαινόμενα, πρὸ ὀΦθαλμῶν ἔστω σοι καθ' ἡμέραν· μάλιστα δὲ πάντων ὁ θάνατος· καὶ οὐδὲν οὐδέποτε οὔτε ταπεινὸν ἐνθυμηθήσῃ, οὔτε ἄγαν ἐπιθυμήσεις τινός.

CAPVT XXVIII. (Nobis Cap. XXI.)

Mors, & exſilium, & quæcumque terribilia videri ſolent, ob oculos tibi quotidie verſentur; maxime vero omnium mors: ſic neque quidquam humile umquam cogitabis, neque nimis concupiſces quidquam.

p. 134 a.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διασύρας πάλιν τὰ ἐν τοῖς ἐκτὸς νομιζόμενα ἀγαθὰ, καὶ μίαν ὁδὸν πρὸς ἐλευθερίαν τὴν καταφρόνησιν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν εἰπών· τὰς πρὸς ταῦτα ἐνστάσεις, ἢ καὶ λέγω λεγομένας, ἢ πάντως γοῦν ταῖς ἐννοίαις τῶν ἄρτι παιδευομένων ἐνοχλούσας, διαλύει· ἀπὸ τῶν αὐτῶν τῆς παιδείας ἀρχῶν ὁρμώμενος. Καὶ αἱ μὲν ἐνστάσεις
b. λέγουσιν, ὅτι καταφρονοῦντες τῶν ἐκτὸς, καὶ διὰ τοῦτο εὐτελεῖς καὶ ἀδύνατοι μένοντες, πολλὰ πεισόμεθα κακὰ ὑπὸ τῶν ὑπερεχόντων, ἐὰν μήτε δύναμιν ἔχωμεν, μήτε κολακεύειν τοὺς δυναμένους αἱρώμεθα. καὶ γὰρ λοιδοροῦσι, καὶ τύπτουσι, καὶ παντοίως ὑβρίζουσιν ἡμᾶς, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀφαιροῦνται, καὶ φυγαδεύουσι, καὶ τὸ τελευταῖον ἐνίοτε καὶ φονεύουσιν. Αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτά φησιν, ὅτι τούτων οὐδὲν
c. δεινόν. ἦ γὰρ ἂν πᾶσιν ἐφαίνετο δειναί· ἀλλὰ τὸ

COMMENTARIVS.

Rursus elevatis iis quæ in rebus externis habentur bona, & via unica ad libertatem demonstrata, rerum quæ nostri arbitrii non sunt, contemtione: quæ contra hæc adferri possunt vel oratione, vel tironum tacita certe cogitatione, dissolvit, ipsis eruditionis principiis innitens. Occurrunt illi scilicet hoc modo, ut dicant: Si res externas despexerimus, eaque de caussa viles & inopes permanserimus, multas potentiorum injurias perferemus, cum & nullis muniti præsidiis simus, & eis adulari recusemus. Nam & *conviciantur* & *verberant*, & variis nos *contumeliis adficiunt*, & quæ habemus eripiunt, & relegant nos, interdum denique etiam occidunt. Ipse vero ad hæc respondet: Nihil esse in istis grave; alioqui enim omnibus utique gravia viderentur: sed

opinio-

τὸ δόγμα τὸ περὶ αὐτῶν, ὅτι δειναὶ, τοῦτό ἐστι δεινόν. ὥστε οὔτε ὑβρίζουσιν οὕτοι, τοιαῦτα ποιοῦντες· ἀλλὰ τὸ ἐν ἡμῖν δόγμα, ὅτι ὑβριζόμεθα, τοῦτό ἐστι τὸ ὑβρίζον ἡμᾶς. τὸ δὲ δόγμα, καὶ ἡ περὶ τούτου ὑπόληψις, ἡμέτερόν ἐστιν ἔργον. ἡμεῖς οὖν ἑαυτοὺς ὑβρίζομεν. Ὅτι δὲ οὐδὲ δεινόν ἐστιν, οὐδὲ δυσχεράνσεως ἀξία ἡ ὕβρις, δῆλον ἐντεῦθεν· ἢ γὰρ ἀληθής ἐστιν, ἢ ψευδής. καὶ εἰ μὲν ἀληθής, τί δυσχεραίνομεν τὰ ἀληθῆ ἀκούοντες; διὰ τί δὲ ποιεῖν αὐτὰ οὐ δυσχεραίνομεν, ἀκούειν δὲ δυσχεραίνομεν; εἰ δὲ ψευδής, ἐκεῖνος βλάπτεται ὁ ψευδόμενος. p. 135 a.

Τί οὖν χρὴ ποιεῖν πρὸς τοῦτο; Μὴ συναίρπάζεσθαι, φησὶν, ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ ὑβρίζεσθαι, καὶ βοᾶν ἢ ὀδύρεσθαι ἐν κακῷ νομίζοντας εἶναι· ἀλλὰ δοῦναι καιρὸν ἑαυτῷ τῆς τοῦ συμβάντος ἐπισκέψεως, ὁποῖόν ποτε ἐστίν. ἂν γὰρ χρόνου τινὸς καὶ διατριβῆς τύ- b.

opinionem, quæ ea gravia faciat, *esse gravem*. Quare non istos, cum talia faciant, contumelia nos adficere: sed, quæ in nobis sit, *opinionem*, qua nos adfici contumelia putemus, eam *esse quæ contumeliâ nos adficiat*. Opinio autem, & existimatio de ea, nostrum opus est. Nos igitur a nobis ipsis afficimur contumeliâ. Neque vero per se rem gravem esse, aut indignatione dignam, contumeliam, inde constat. Aut enim verum est crimen, aut falsum. Si verum: cur moleste ferimus, veritatem nobis dici? cur facere non piget, audire piget? Sin falsum: iste qui mentitur, læditur.

Quid igitur faciendum? *Non committendum*, inquit, *ut abripiat te vi- sum* contumeliæ, ut vocifereris, & lamenteris, te in malo esse existimans: sed spatium ipse tibi præbeas oportet rei considerandæ, cujusnam modi sit. Nam *si temporis aliquid & moræ impetraris*,

χης, μὴ συναρπασθῇς ὑπὸ τοῦ αἰφνιδίου, ἅμα μὲν [ἄλυπος ἔσῃ,] ἅμα δὲ καιρὸν ἕξεις τὰς τῆς παιδείας ἀρχὰς προχειρίσασθαι, καὶ διελέσθαι, πότερον τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ συμβαὶν, ἢ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν. κἂν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν εὕρῃς αὐτὰ, συνάψεις, ὅτι οὐδὲ ἀγαθὸν ἡμῶν οὐδὲ κακόν ἐστι, καὶ ὅτι ἐπ' ἐμοί ἐστι καὶ ὡς ἀγαθῷ χρήσασθαι αὐτῷ, καὶ ὠφεληθῆναι ἐξ αὐτοῦ, μεγαλοφρόνως αὐτὸ περιπτύοντι. Πρὸς δὲ τὸ μὴ συναρπασθῆναι συνεργεῖ τὰ μέγιστα
c. τὸ ἐθισθῆναι, τινὸς τοιούτου συμβαίνοντος, σιωπᾷν, ἕως ἂν τῆς ἔνδοθεν ἀναζέσεως αἰσθώμεθα καταστάλείσης, καὶ ὁ ἐν ἡμῖν κύων μηκέτι ὑλακτῇ. Λέγεται γοῦν καὶ Σωκράτης, εἴ ποτε θυμωθείη, πάντως σιωπᾷν.

Τούτοις οἶμαι τὰ ἑξῆς δεῖ συμπλέκειν τάχα, καὶ συμπλεκτικὸν αὐτοῖς σύνδεσμον προσεννοεῖν, λέγοντα· Θάνατος δὲ καὶ φυγὴ, καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ δεινὰ φαινόμενα, πρὸ

ris, ne repentinum objectum te non commoveat, ſimul illæſus eris, ſimul ſpatium habebis principia doctrinæ promendi, & diſtinguendi, utrum ille ſit caſus in noſtra poteſtate, nec-ne. Quod ſi in noſtra poteſtate non eſſe eum inveneris; adjunges, neque bonum noſtrum neque malum eſſe: & penes te eſſe, tamquam bono etiam illo uti, & fructum inde capere, magno animo eum deſpiciendo. Ne autem abripiaris, plurimum tibi conferet tacendi conſuetudo, ſiquid tale acciderit, donec æſtum animi deferbuiſſe intellexeris, & canem tuum internum latrare deſiiſſe. Fertur enim & Socrates, ſi quando commotus eſſet vehementius, prorſus tacuiſſe.

Cum his, meâ ſententiâ, ſtatim reliqua ſunt connectenda, conjunctivâ particulâ ſubintellectâ, ut dicas: *Mors* vero, *exſilium*, *cæteraque omnia*, *quæ*

πρὸ ὀφθαλμῶν ἔστω σοι καθ' ἡμέραν· καὶ τὰ ἐξῆς. κοινῷ γὰρ λόγῳ περὶ πάντων τῶν p. 136
ἔξωθεν προσπιπτόντων, καὶ δοκούντων δεινῶν, a.
εἰπών, ὅτι αὐτῶν μὲν οὐδὲν δεινὸν, οὐδὲ ὑβριστικὸν, οὐδὲ βλαβερόν ἐστιν· ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ αὐτῶν, τοῦτό ἐστι τὸ ὑβρίζον καὶ βλάπτον· βοήθειαν πρὸς τὰς λοιδορίας καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰ τοιαῦτα προσέθηκεν, εἰς τὸ μὴ θυμοῦσθαι ὑπ' αὐτῶν ἢ καταπίπτειν, τὸ μὴ συναρπάζεσθαι ὑπὸ τῆς φαντασίας. πρὸς δὲ Φυγὴν καὶ θάνατον, καὶ τὰ δεινότερα τῶν τοι- b.
ούτων, ἄλλην πορίζει βοήθειαν, τὸ μὴ ἀπογινώσκειν τῶν τοιούτων, ἀλλὰ συνεχῶς ἐλπίζειν ὡς ἐνίοτε ἐσόμενα. ἐὰν γὰρ ὁ μὲν λόγος ἀποδεικνύῃ, μήτε ἀγαθὰ μήτε κακὰ τὰ ἐκτὸς εἶναι, ὁ δὲ διὰ τῆς φαντασίας συνεθισμὸς φυσιοῖ πως ἡμᾶς οὕτω πρὸς αὐτὰ ἔχειν ὡς πρὸς συνήθη· οὔτε ἀπὸ τῶν δεινῶν δοκούντων ταπεινούμεθα, οὔτε τῶν ἡδέων δοκούντων λίαν ὀρεγόμεθα.

quæ in malis habentur, quotidie tibi ſint ob oculos, &c. Cum enim communi ſermone de omnibus externis caſibus, qui *formidabiles* haberi ſolent, diſſeruiſſet, nullum eorum per ſe neque terribilem, neque contumelioſum, neque noxium eſſe; ſed opinionem de iis conceptam, eſſe quæ damno aut contumelia nos adficiat; id adjumentum adverſus convicia & verbera, ne irriteris ab eis aut angaris, ſubjicit, nempe committendum non eſſe ut a viſo ſtatim abripiaris. Adverſus *exſilium* autem & *mortem*, & id genus alia graviora, aliud remedium excogitavit; nempe, ne illa putemus numquam ad nos perventura, ſed continenter exſpectemus, ut quæ aliquando eveniant. Nam ſi ſimul ratio demonſtrarit, res externas neque bonas eſſe, neque malas, ſimul vero conſuetudo nobis eam quaſi naturam adtulerit, ut adverſus ea tamquam uſitata & quotidiana adſecti ſimus: nec iis quæ moleſta habentur, deprimemur; nec ſuavium rerum imagine ultra modum adliciemur.

ΚΕΦ.

c. ΚΕΦ. κϑ'.

Εἰ φιλοσοφίας ἐπιθυμεῖς, παρασκευάζου αὐτόθεν, ὡς καταγελασθησόμενος, ὡς καταμωκησομένων σου πολλῶν, ὡς ἐροῦντων, ὅτι, Ἄφνω φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθε· καὶ, Πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρύς; Σὺ δὲ ὀφρὺν μὲν μὴ σχῇς· τῶν δὲ βελτίστων σοι φαινομένων οὕτως ἔχου, ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένος εἰς ταύτην τὴν χώραν· μέμνησό τε, διότι, ἐὰν μὲν ἐμμείνῃς τοῖς αὐτοῖς, οἱ
p. 137 a. καταγελῶντές σου τὸ πρότερον, οὗτοί σε ὕστερον θαυμάσονται· ἐὰν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα.

CAPVT XXIX. (Nobis Cap. XXII.)

Si Philoſophiæ ſtudio teneris, continuo ita te para, tamquam futurum ſit, ut riſu atque ſannis excipiaris multorum, qui dicant: Repente philoſophus nobis rediit! & Vnde nobis iſtud ſupercilium? Tu vero ſupercilium quidem ne habeto: ſed, quæ tibi optima videntur, ita tene, ut qui a Deo ſis in ea ſtatione locatus; & memento, ſi in eodem inſtituto perſtiteris, fore ut, qui antea te deridebant, iidem deinde te admirentur; ſin his ceſſeris, duplo majori riſu te exceptum iri.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διὰ τοσούτων παραινέσεων πάντας ἀνθρώπους προτρέψας, καθὸ ἀνθρώπους, τῶν μὲν ἐκτὸς καὶ τῆς περὶ αὐτὰ ποιᾶς ἀποστῆναι, ὡς ἀλλοτρίων,

COMMENTARIVS.

Tot præceptis omnes homines, quatenus homines ſunt, hortatus, ut rebus externis earumque admiratione relicta, utpote alienarum, in ſemet

λοτρίων, ἐν ἑαυτοῖς δὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ζητεῖν, ὅπερ τοῖς αὐτεξουσίοις προσήκει ζώοις, καὶ αἱρέσεως κυρίοις καὶ ὁρμῆς· ἐντεῦθεν λοιπὸν ὡς ἤδη ποσῶς προκεκοφόσι, καὶ φιλοσοφίας ἐπιθυμοῦσι, διαλέγεται τὰ πολλά. b.
καὶ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας προασφαλίζεται, τὰ ἐν ἀρχῇ συμβαίνειν εἰωθότα τοῖς τοιούτοις προλέγων, ἵνα μὴ ἐξαίφνης προσπεσόντα ταράξῃ, καὶ διαλύσῃ τὴν ἔνστασιν. Εἰώθασι γὰρ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀποτρέχειν βουλομένους τῆς συνήθους διαγωγῆς βαρύνεσθαι. καὶ ποτὲ μὲν, διὰ τὸ μὴ δοκεῖν αὐτοὶ χειρόνως πράττειν, μάλιστα οἱ συνήθεις, καταγελῶσι, καὶ χλευάζουσι· ποτὲ δὲ καὶ ὡς ἀναξίως ἐπαιρομένους ὀνειδίζουσιν, ἅμα μὲν θυμούμενοι κατ' αὐτῶν, ἅμα δὲ φθόνῳ, τὴν προθυμίαν ἐκκόπτειν βουλόμενοι. Καὶ δὴ πολλοὶ τοῖς γέλωσι τούτοις, καὶ τοῖς μώκοις, καὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς ἡττηθέντες, ἔλιπον τὴν τάξιν, καὶ πρὸς τὰ πρότερον συνήθη ἐπέστρεψαν. c.

μῶκος

met ipsis bonum & malum quærant, id quod naturas libera voluntate, adpetitione, ac delectu præditas deceat: jam dehinc velut cum iis qui aliquantum profecerint, & *Philosophiæ studeant*, loquitur pleraque. Et statim quidem studii illius principium præmunit, ea quæ initio talibus hominibus evenire soleant prædicens; ne de improviso objecta perturbent, & destruant institutum. Nam plerique mortales, eos qui a consueta vivendi ratione recedere volunt, molestе ferre consuerunt: & alii quidem, familiares præsertim, quia sibi videntur non pejus res suas agere, *derident* eos & subsannant: alii eosdem, quasi præter meritum insolescentes, opprobriis petunt, iratique simul, & invidentes, studium eorum retundere student. Itaque multi hoc derisu, his sannis, hisce opprobriis victi, desertis ordinibus ad pristinæ vitæ consuetudinem rediernnt.

Est

μῶκος δέ ἐστιν ὁ μυκτηρισμὸς, καὶ ὁ διὰ τοιούτου σχήματος εὐτελισμός. ἄλλοις δὲ οὐ μέχρι σχήματος καὶ μώκων καὶ ὀνειδισμῶν μόνον προχωρεῖ τὰ τοῦ πράγματος· ἀλλὰ καὶ κινδύνους ὑπομένουσι καὶ κλιμακτῆρας, αὐτοί τε
p. 138 a. καὶ οἱ συμπράττοντες αὐτοῖς εἰς εὐαγωγίαν· τοὺς μὲν ὑπὸ τῶν οἰκείων, διὰ συμπαθείας, ἀχρήστους οἰομένων ἔσεσθαι τῷ βίῳ· τοὺς δὲ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν, τὰ μὲν φθονούντων τῇ ὑπεροχῇ τοῦ καλλίονος βίου, τὰ δὲ θυμουμένων ἐπὶ τῇ καταφρονήσει αὐτῶν τε καὶ τοῦ κατ' αὐτοὺς βίου.

Συμβαίνει δὲ τῷ ὄντι, τινὰς τῶν ὀρεχθέντων μὲν φιλοσοφίας καὶ εὐζωΐας διά τινα εὐφυίαν τε καὶ εὐμοιρίαν, μήπω δὲ κατασχεθέν-
b. τας ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἐν ἐλπίδι τέως καὶ φαντασίᾳ μόνῃ γενομένους τῆς ὑπεροχῆς αὐτῆς, ἣν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους βίους, ὡς ἤδη ἔχοντας ἐπαίρεσθαι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν. οὐδὲν γὰρ οὕτω

Eſt autem *ſanna*, qui μῶκος græce dicitur, ſi quem adunco (quod ajunt) naſo ſuſpendimus, aut aliis id genus, geſtibus contemtum noſtrum ei ſignificamus. Neque vero vultu & geſtu tantum ridentur, ſubſannantur, conviciis exagitantur: ſed nonnulli etiam, cum ipſi, tum qui eorum inſtitutionis adjutores ſunt, graviora quoque discrimina adeunt; partim a cognatis, ex amore, quod exiſtimant eos vitæ inutiles fore; partim ab alienis, qui cum excellentiæ vitæ melioris invident, tum ob ſui ſuæque vitæ contemtum iraſcuntur.

Fit autem utique, ut nonnulli philoſophiam & bene vivendi rationem auſpicati, ingenii quadam bonitate & ſingulari felicitate præditi, at nondum prorſus illam amplexi, ſed ſpe quadam & nuda imagine excellentiæ illius præ reliquis vitæ generibus imbuti, ſeſe, quaſi jam tenerent eam, efferant: [quod nempe hoc ipſo illis uſu venit] quoniam nondum tenent. Nihil enim

æque

οὕτω φιλοσοφίας καὶ εὐζωίας ἐστὶν ἀλλότριον, ὡς ἡ ἀνεσπασμένη ὀφρὺς, καὶ κενὴ ἔπαρσις αὕτη, τὸ Γνῶθι σαυτὸν τοῦ θεοῦ παράγγελμα μὴ λογιζομένη· ὃ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος πάσης ἐστὶ φιλοσοφίας καὶ εὐζωίας. Εὐθὺς οὖν ἀνάξιοι τούτων c.
οἱ ἐπαιρόμενοι φαίνονται. οὐ γὰρ ἀπὸ μεγέθους ψυχῆς ἡ ἔπαρσις αὕτη γίνεται, ἀλλ' ἔστιν οἴδημα κενὸν, καὶ παρὰ φύσιν πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐκχεόμενον, καὶ τῶν ἐντὸς ἀποσπώμενον· τοῦ ὑγιεινοῦ μεγέθους, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σώματος, τῇ κατὰ φύσιν διαθέσει τῶν ἐντὸς ἑπομένου, καὶ δι' ὅλου γενομένου ὁμαλῶς, καὶ συνεχῆ τὴν κρίσιν πρὸς τὰ ἐντὸς τῶν ἐκτὸς διασώζοντος.

Παραγγέλλει οὖν τοῖς ἐπιθυμοῦσι φιλοσοφίας, p. 139
τοῦτο μὲν τὸ πάθος φυλάττεσθαι, ὡς καὶ ἀν- a.
θρώποις ἐστυγημένον, καὶ τοῦ ἐπιβουλεύεσθαι ῥᾳδίως καὶ δικαίως τοῖς ἔχουσιν αἴτιον· καθαρεύοντα δὲ αὐτοῦ, μὴ ἐπιστρέφεσθαι πρὸς γέλωτας,

æque a philoſophia & recta vivendi ratione alienum eſt, quam altum ſupercilium, & inanis iſta elatio, divinum illud de ſe ipſo cognoſcendo præceptum non reputans; quod & principium & finis eſt philoſophiæ totius, & omnis recte vivendi rationis. Statim igitur indigni tantis rebus videntur, qui ſe efferunt. Nec enim ab animi magnitudine iſta oritur elatio, ſed eſt tumor inanis & præter naturam, ad exteriora ſe diffundens, avulſus ab interioribus. Nam ſalubris magnitudinis animi ea ratio eſt, quæ corporis: nempe naturalem adfectionem interiorum partium ſequitur, & per totum fuſa æquabiliter, perpetuam temperiem & proportionem exteriorum ad interiora conſervat.

Monet igitur philoſophiæ cupidos, ut eum quidem adfectum caveant, ut & hominibus inviſum, & cauſſam cur iis penes quos eſt & facile & merito ſtruantur inſidiæ. Sin purus ab eo fueris, ne riſus, ſannas & probra cures:

ſed

λωτας, καὶ μώκους, καὶ ὀνειδισμοὺς, ἐννοοῦντα τί ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ τί τῇ τοιαύτῃ φύσει προσήκει· ἀλλὰ βεβαίως ἐμμένειν τῇ τοῦ βελτίονος βίου αἱρέσει, ὡς ὑπὸ Θεοῦ προτρεπόμε-
b. νον ἐπὶ ταῦτα. τὸ γὰρ μέγιστον τῶν ἐκ Θεοῦ δωρηθέντων ἀνθρώποις, Φιλοσοφία ἐστί. Δηλοῦσι δὲ καὶ οἱ καταγελῶντες αὐτοὶ, μεγάλην μὲν ἔχοντες ἔννοιαν Φιλοσοφίας, ἡμᾶς δὲ ὡς ἀναξίους αὐτῆς διασύροντες, ὅταν λέγωσιν, ὅτι Ἄφνω Φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθεν. ἔτι δὲ μᾶλλον, ἐὰν πράῳ καὶ μετρίῳ ἤθει τὴν ἔνστασιν μέχρι τέλους διαφυλάξωμεν, θαυμάσουσι καὶ αὐτοὶ τὸ φιλοσοφίας κάλλος καὶ μέγεθος, ἐν τῷ πρότερον καταγελωμένῳ ὁρῶντες.

c. Ἐὰν δὲ ἡττηθεὶς, φησὶ, τοῦ γέλωτος αὐτῶν, παραλύσῃς τὴν ἔνστασιν, καὶ ἐπανέλθῃς πρὸς τὰ πρότερον, διπλοῦν τότε προσλήψῃ καταγέλωτα. καὶ γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ γέλως, προκόψαντος μὲν καὶ θαυμασθέντος ὑπὸ τῶν

sed diligenter cogites, quid sit homo, & quid tali naturæ conveniat; constanterque in melioris vitæ secta, velut a Deo ad eam amplectendam incitatus, permaneas. Nullum enim majus deorum immortalium munus hominibus datum est Philosophiâ. Quod & ipsi derisores declarant: nam magnifice quidem de philosophia sentiunt, nos autem ut eâ indignos deridents, cum dicunt, *Iste nobis subito philosophus est reversus.* Multo autem magis, si mansuetis & moderatis moribus institutum nostrum ad finem usque tenuerimus, ipsi etiam pulcritudinem gravitatemque philosophiæ admirantur, quum illam in eo perspexerint, quem pridem irriserant.

Si vero, inquit, *risu eorum victus*, ab instituto recesseris, & ad prioris vitæ consuetudinem redieris; *duplicato risu excipieris.* Nam prior ille risus, cum tu proficeres, & illi (intus) te admirarentur,

τῶν καταγελώντων, οὐδὲν ἦν πρὸς σὲ, ἀλλ' εἰς ἐκείνους ἀντέστραπτο τοὺς καταγελῶντας. Ἐὰν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, καὶ ἐκείνου τοῦ γέλωτος γέγονας ἄξιος, ἐπὶ κοθόρνῳ ῥόπαλον ἐπιχειρήσας λαβεῖν, καὶ μετὰ ζωῆς εὐτελοῦς καὶ ἐπισεσυρμένης Φιλοσοφίᾳ προσελθών· καὶ δεύτερον ἐπε- p. 140
σπάσω πάλιν δικαίως, τὴν τάξιν λιπὼν ἐν ᾗ κατετάχθης, καὶ ὑπὸ φαύλων οὕτω πολεμίων, γέλωτος καὶ μώκου, καὶ τῶν τοιούτων, ἀπ' αὐτῆς ἐξωσθείς. διπλοῦν οὖν ὄντως ὁ τοιοῦτος προσλήψεται καταγέλωτα, δικαίως, καὶ τοῖς ἔμφροσιν ἀρεστῶς, ὁ τῷ γέλωτι τῶν ἀδίκων καὶ ἀνοήτων ἡττηθείς, μηδὲν πρὸς αὐτὸν ὄντι, εἰ τὴν ἔνστασιν διεφύλαξε· μὴ διαφυλάξας δὲ, δίκαιον αὐτὸν καὶ ἔμφρονα γενόμενον εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. a.

Καὶ ἔστιν ἱκανὰ ταῦτα βοηθεῖν τῇ μὴ παντελῶς ἐκνενευρισμένῃ ψυχῇ πρὸς τὸ φυλάσσειν πανταχοῦ τὰς καλλίονας στάσεις. σύμμαχον γὰρ αὐτῇ καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς καλοῖς φιλοτιμίαν ποιεῖ, b.

rentur, nihil ad te pertinebat, ſed in eos ipſos retorquebatur. Sin eis ceſſeris; tum vero & priori illo riſu dignus eris, qui juxta muliebrem cothurnum clavam Herculis arripere inſtitueris, & cum vitæ ratione vili & ſordida ad philoſophiam acceſſeris: & alterum riſum ipſe ultro merito elicies, deſerta ſtatione in qua collocatus eras; a tam vilibus hoſtibus, riſu & ſannis, aliisque nugis, ab ea depulſus. Vere igitur & merito, *dupliciter* talis homo *deridebitur*, ut qui & amentium riſu (nihil ad ſe adtinente, ſi inſtitutum ſuum tenuiſſet,) victus fuerit, & deinde, ab inſtituto deſciſcens, juſtum etiam ac prudentem ſui deriſum adtraxerit.

Habent autem hæc magnas vires ad juvandum animum haud prorſus enervatum, ut pulcerrima quæque conſilia in tota vita perſequatur. Etenim certaminis ſocium ei adjungit honeſtæ gloriæ ſtu-

ποιεῖ, τόνον ἱκανὸν προστιθεῖσαν τῷ λόγῳ, καὶ εἰς αὐτὸν ἀποκαθαιρομένην· ὅτι τὴν τιμὴν μὴ δι' αὐτὴν καὶ τοὺς τιμῶντας ἁπλῶς ἀγαπῶμεν, καὶ ἔξω τιθέμεθα τὸ ἀγαθὸν, ἀλλὰ τεκμήριον αὐτὴν ποιούμεθα τοῦ ἔχειν τι ἀγαθὸν καὶ τι-
c. μῆς ἄξιον. διόπερ οὐ τὴν τοῦ τυχόντος τιμὴν ἀποδεκτέον, ἀλλὰ τὴν τῶν ἐμφρόνων, ὧν τῇ μαρτυρίᾳ πιστεύειν ἀσφαλές.

dium, quod idoneos nervos addat rationi, & per ipsam rationem sit repurgatum; scilicet, ut honorem non propter se omnino, & propter honorantes amemus, & extrinsecus locemus bonum; sed ut eo argumento colligamus, nos habere aliquid boni, & honore digni. Quare non a quovis admittere honorem nos oportet, sed a prudentibus tantummodo, quorum testimonio fides haberi tuto possit.

ΚΕΦ. λ'.

Ἐάν ποτέ σοι γένηται ἔξω στραφῆναι, πρὸς τὸ βούλεσθαι ἀρέσαι τινὶ, ἴσθι, ὅτι ἀπώλεσας τὴν ἔνστασιν. ἀρκοῦ οὖν, ἐν παντὶ, τῷ εἶναι Φιλόσοφος. εἰ δὲ καὶ δοκεῖν βούλει, σαυτῷ φαίνου· καὶ ἱκανὸς ἔσῃ.

CAPVT XXX. (Nobis Cap. XXIII.)

Si quando tibi acciderit, ut forâs prospicias, & placere alicui cupias, scito, te institutum tuum perdidisse. Quare in omnibus rebus illud tibi satis sit, esse te philosophum: sin etiam videri cupis, fac ut tibi talis adpareas: & hoc consequi poteris.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 141 a.

Εἰπὼν, ὅτι τῶν βελτίστων φαινομένων ἔχεσθαι δεῖ, ὡς ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένον εἰς ταύτην τὴν χώραν, καὶ ὅτι ἐὰν μὲν ἐμμείνῃς τοῖς καλῶς δεδογμένοις, αὐτοί σε θαυμάσονται οἱ πρότερον καταγελῶντες· ἐὰν δὲ ἡττηθῇς, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα· κοινῶς πρὸς ταῦτα ἐπήγαγεν, ὅτι τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὰ ἔξω στραφῆναι ἐπὶ τῷ ἀρέσαι τινὶ, λύει τὴν φιλόσοφον ἔνστασιν, τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὰ κρείττονα βουλομένην ἐστράφθαι. Ἀρκοῦ οὖν, φησὶν, ἐν παντὶ, τῷ εἶναι φιλόσοφος· τοῦτ' ἔστι, τῷ ἀγαθὸς ἀνὴρ εἶναι. εἰ δὲ μὴ ἀρκεῖ σοι τὸ εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκφαίνεσθαι βούλει τὸ σὸν ἀγαθόν· (ἐπειδὴ τὰ ὄντως ἀγαθὰ καὶ καλὰ περλάμπει· καὶ μᾶλλον ἄν τις πιστεύοι ἀγαθὸς εἶναι, εἰ καὶ διαφαίνοιτο αὐτοῦ ἡ ἀγαθότης·) καὶ τότε, φησὶ, μὴ πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τοὺς πολλοὺς ἀποτείνου, τοὺς μηδὲ ἀξίους

b.

P 2 ὄντας

COMMENTARIVS.

Dixerat, ea quæ optima videantur ſic tenenda eſſe nobis, quaſi a Deo mandata ſint: &, ſi recta conſilia perſequamur, fore ut hi ipſi nos admirentur, qui antea deriſerunt: ſin ceſſerimus, duplicatum nos deriſum lucrifacturos. Nunc in genere his ſubjungit: ſi a te ipſo *ad externa convertaris, ut alicui placere velis, inſtitutum* philoſophi *deſtrui*, quod poſtulabat, ut ad te ipſum & ad Deum convertereris. *Eo* igitur, inquit, *ſemper contentus eſto, ſi ſis philoſophus*, hoc eſt, vir bonus. Sin eo, ut ſis, non contentus, etiam elucere bonum tuum cupis: (nam vere bona pulcraque perlucent; & fidentiori animo credimus eſſe nos bonos, ſi bonitas noſtra adpareat:) ne tum quoque res externas & populum reſpice, qui talium rerum

ὄντας τῶν τοιούτων κριτὰς, ἀλλὰ σεαυτῷ
c. Φαίνου, καὶ ἱκανόν ἐστι. Φιλοσοφῶν γὰρ ἤδη, (πρὸς γὰρ τὸν τοιοῦτον ὁ λόγος,) ἅμα μὲν τὴν σεαυτοῦ ἐνστασιν φυλάξεις, εἰς ἑαυτὸν ἐπεστραμμένος, ἅμα δὲ καὶ κριτὴν σεαυτοῦ σεαυτὸν ἕξεις, καλλίονα τῶν πολλῶν. Καὶ ὅρα τὴν διαφορὰν τοῦ προτέρου τοιούτου ῥηθέντος πρὸς τὸν ἀρχόμενον παιδεύεσθαι, καὶ τοῦ νῦν πρὸς τὸν ἤδη φιλοσοφεῖν ἐπιθυμοῦντα. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἔλεγε, μηδὲν βούλου δοκεῖν ὅλως ἐπίστασθαι·
p. 142 a. ἐπειδὴ τοῖς ἐκτὸς ἐκεῖνος ἠβούλετο πάντως δοκεῖν, καὶ πρὸς ἐκείνην τὴν δόξαν ἐπτοημένος, καὶ οὔπω κριτὴς ὢν ἑαυτοῦ ἀξιόχρεως· ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ καὶ στρέφεσθαι πρὸς ἑαυτὸν οὗτός ἐστιν ἑτοιμότερος, καὶ τοῦ δοκεῖν ὀρέγεται, ὡς τεκμήριον τοῦ εἶναι ἀγαθός, διὸ οὕτως εἶπεν, ἀρκοῦ τῷ εἶναι. εἰ δὲ καὶ δοκεῖν θέλεις, καὶ κριτὴς μέντοι σεαυτοῦ λοιπὸν δύνασαι εἶναι, σεαυτῷ Φαίνου, φησὶ, καὶ ἱκανόν ἐστι.

Μήποτε

rerum judex esse nequit; sed *tibi ipsi te videri* sit satis. Quum enim jam philosopheris; (cum tali enim sermo habetur;) simul & tuum institutum tenebis, in te ipsum conversus, simulque te ipsum tui ipsius judicem habebis, populo potiorem. Observabis autem discrimen ejus quod ante ad illum dictum est, qui erudiri incipit, & hujus quod nunc adpetenti philosophiæ dicitur. Ibi enim dicebat, *nihil* prorsus *sci-re videri velis*; quia ille utique populo doctus videri volebat, & illa gloriola attonitus, judex sui ipsius idoneus nondum erat: hîc vero, quia paratior est auditor ad conversionem in semet ipsum, conspicique se vult, quo testimonium habeat suæ bonitatis; ideo *re ipsa contentus esse* jubetur. Sin etiam videri vis, & tuus jam esse judex potes; *tibi ipsi videre*, inquit, *atque id satis erit.*

Fortasse

Μήποτε δὲ καὶ ἄλλην τινὰ χρείαν δηλοῖ τοῦ- b.
το τὸ κεφάλαιον; δοκεῖ γάρ μοι ὁ θαυμαστὸς
οὗτος ἀνὴρ, ἀσφαλῶς χρώμενος τοῖς λόγοις,
ὅταν εἴπῃ τὸ παρακούεσθαι δυνάμενον, εὐθὺς
τὴν παρακοὴν διορθοῦν. Εἰπὼν οὖν πρότερον,
ὅτι, ἐὰν ἐμμείνῃς τοῖς αὐτοῖς, οἱ καταγελῶν-
τες οὗτοί σε ὕστερον θαυμάσονται· ἂν δὲ ἡτ-
τηθῇς αὐτῶν, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα·
καὶ δοξας τῆς ἔξωθεν κρίσεως ἐξαρτᾶν τὸν ἀκού- c.
οντα· διὰ τούτου τῶν ἐκτὸς ἀναχαιτίζει, καὶ
ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς ἐκτὸς δοκήσεως, ἔξω τὴν
ψυχὴν ἕλκούσης, καὶ ῥυπαινούσης αὐτὴν, εἰς
ἑαυτὸν ἐπανάγει, * καθαρωτέραν οὖσαν καὶ
μηκέτι μάταιον, ἀλλὰ χρείαν τινὰ παρεχομέ-
νην. τὸ γὰρ δοκεῖν τοῖς ἐμφρόσι κριταῖς ἀγα-
θὸν εἶναι, τεκμήριον ἔντως ἱκανόν ἐστι τοῦ εἶναι
ἀγαθόν. καὶ πρὸς τοῦτο (οἶμαι) βλέπων, εἶπε
τὸ Σαυτῷ φαίνου, καὶ ἱκανόν ἐστι.

Fortaſſe vero alium quoque uſum caput hoc adfert. Nam mihi quidem videtur admirabilis hic vir caute loquens, ſi quid dixiſſet quod perperam accipi queat, ſtatim errorem illum corrigere. Cum igitur prius dixerit, Si in iisdem perſeveraveris, qui dudum deridebant, iidem te admirabuntur; ſin ab eis victus fueris, duplicatum riſum lucrifacies: cum adeo videri potuerit ab externo judicio ſuspendere auditorem; hac admonitione eumdem a rebus externis revocat, & ab aliorum opinione, foras trahente animum & contaminante, ad ſe ipſum reducit, [& ad ſui judicium,] ſincerius illud, nec vanum amplius, ſed uſum jam aliquem præſtans. Nam cordatis judicibus videri bonum, firmum certe argumentum eſt bonitatis. Hoc igitur, ut opinor, ſpectans, dixit: *Tibi ipſi videre, idque ſatis erit.*

p. 143 a.

ΚΕΦ. λά.

Οὗτοί σε οἱ διαλογισμοὶ μὴ θλιβέτωσαν· Ἄτιμος ἐγὼ βιώσομαι, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ. Εἰ γὰρ ἡ ἀτιμία ἐστὶ κακὸν, οὐ δύνασαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον ἢ ἐν αἰσχρῷ. Μή τι οὖν σόν ἐστιν ἔργον, τὸ ἀρχῆς τυχεῖν, ἢ παραληφθῆναι ἐφ' ἑστίασιν; οὐδαμῶς. Πῶς οὖν ἔτι τοῦτ' ἔστιν ἀτιμία; πῶς δὲ οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἔσῃ, ὃν ἐν μόνοις εἶναί τινα δεῖ τοῖς ἐπὶ σοὶ, ἐν οἷς ἔξεστί σοι εἶναι πλείστου ἀξίῳ; Ἀλλά σοι οἱ φίλοι ἀβοήθητοι
b. ἔσονται. τί λέγεις τὸ ἀβοήθητοι; οὐχ ἕξουσι παρά σου κερμάτιον, οὐδὲ πολίτας Ῥωμαίων αὐτοὺς ποιήσεις; τίς οὖν σοι εἶπεν, ὅτι ταῦτα τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, οὐχὶ δὲ ἀλλότρια ἔργα; τίς δὲ δοῦναι δύναται ἑτέρῳ ἃ μὴ ἔχει αὐτός; Κτῆσαι οὖν, φησὶν,

CAPVT XXXI. (Nobis Cap. XXIV.)

Hæ te cogitationes ne adfligant: Ignobilis ego vivam, & nulla usquam in existimatione ero. Si enim malum est ignobilitas; non potes in malo esse per alium, non magis quam in turpitudine. Tuumne ergo opus est, magistratum consequi, aut convivio excipi? Minime. Quomodo igitur tandem ignobilitas hoc censeri potest? aut quomodo in nulla usquam existimatione eris, quem in his solis, quæ in tua potestate sunt, aliquem esse oportet; quibus in rebus licet tibi quantivis esse pretii. At amici sine auxilio tibi relinquentur? Quid tu dicis Sine auxilio? Non habebunt a te pecuniolam; nec in civitatem Romanam eos adscribes? Quis ergo tibi dixit, hæc ex iis esse quæ in nostra sunt potestate, ac non potius aliena opera? Quis autem dare alteri potest quæ non habeat ipse? Atqui Compara, inquit,

Φησὶν, ἵνα καὶ †) ἡμεῖς ἔχωμεν. Εἰ δύναμαι κτήσασθαι, τηρῶν ἐμαυτὸν αἰδήμονα καὶ πιστὸν καὶ μεγαλόφρονα, δείκνυε τὴν ὁδὸν, καὶ κτήσομαι. εἰ δ' ἐμὲ ἀξιοῦτε τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐμαυτοῦ ἀπολέσαι, ἵνα ὑμεῖς τὰ μὴ ἀγαθὰ περιποιήσησθε· ὁρᾶτε ὑμεῖς, πῶς ἄνισοί ἐστε, καὶ ἀγνώμονες. τί δὲ καὶ βούλεσθε μᾶλλον; ἀργύριον, ἢ Φίλον πιστὸν καὶ αἰδήμονα; εἰς τοῦτο οὖν μοι μᾶλλον συλλαμβάνετε· καὶ μὴ, δι' ὧν ἀποβαλῶ αὐτὰ ταῦτα, ἐκεῖνά με πράσσειν ἀξιοῦτε. Ἀλλ' ἡ πατρὶς, ὅσον ἐπ' ἐμοὶ, Φησὶν, ἀβοήθητος ἔσται. Πάλιν, ποίαν καὶ ταύτην βοήθειαν; στοὰς οὐχ ἕξει διὰ σὲ, οὔτε βαλανεῖα. καὶ τί τοῦτο; οὐδὲ γὰρ ὑποδήματα ἔχει διὰ τὸν χαλκέα, οὐδ' ὅπλα διὰ τὸν σκυτέα· ἱκανὸν δὲ, ἐὰν ἕκαστος ἐκπληρώσῃ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον. Εἰ δὲ ἄλλον τινὰ αὐτῇ κατεσκεύαζες πολίτην c. p. 144 a.

†) In noſtra Enchiridii editione particula καὶ, ante ἡμεῖς ἔχωμεν, operarum errore intercidit.

inquit, opes, quo & nos habeamus. Quod ſi poſſum comparare, ſervata verecundia, fide, magnanimitate; monſtra viam, & comparabo. Sin id a me poſtulatis, ut mea propria bona perdam, quo vos, quæ bona non ſunt, conſequamini; videte vos ipſi, quam iniqui ſitis & inſipientes. Vtrum vero mavultis? pecuniam, an amicum fidum & verecundum? In hoc igitur potius operam mihi veſtram conferte: nec, ut ea faciam, per quæ hæc ipſa perdam, poſtulate! At patria, inquit, quantum in me eſt, auxilio carebit. Rurſus, quodnam tu & hoc auxilium dicis? Porticus per te non habebit, & balnea? Et quid inde? neque enim calceos habet per fabrum ærarium, neque arma per ſutorem: ſatis vero fuerit, ſuo quemque munere fungi. At, ſi quem alium ei civem parares fidum & verecundum,

πιστὸν καὶ αἰδήμονα, οὐδὲν ἂν αὐτὴν ὠφέλεις; Ναί· Οὐκοῦν οὐδὲ σὺ αὐτὸς ἀνωφελὴς ἂν εἴης αὐτῇ. Τίνα οὖν ἔξω, φησὶ, χώραν ἐν τῇ πόλει; Ἣν ἂν δύνῃ, φυλάττων ἅμα τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα. εἰ δὲ, ἐκείνην ὠφελεῖν βουλόμενος, ἀποβαλεῖς ταῦτα· τί ὄφελος ἂν αὐτῇ γένοιο, ἀναιδὴς καὶ ἄπιστος ἀποτελεσθείς;

recundum, nihilne illam juvares? Iuvarem ſane, ais. Proinde ne tu quidem inutilis ei fueris. Quem igitur tenebo, inquit, locum in civitate? Quemcumque poſſis ita tenere, ut ſimul fidem verecundiamque ſerves. Sin, dum civitati vis prodeſſe, hæc perdideris; quamnam illi utilitatem adferes, ubi impudens & infidus evaſeris?

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Τῶν ἐπιστρεφομένων πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐπιμέλειαν ἄλλοι ὑπ᾽ ἄλλων περισπῶνται τινῶν, καὶ ἀπ᾽ ἐκείνων τὰς ἐνστάσεις ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς προτρέπουσιν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προβάλλονται. [καὶ οἱ μὲν νῦν ἀρχόμενοι παιδεύεσθαι, ταπεινοὶ ἔτι καὶ εὐτελεῖς ὄντες, λέγουσιν· Ἂν ἀμελήσω τῶν ἐμῶν, οὐχ ἕξω διατροφάς· ἂν μὴ κολάσω τὸν οἰκέτην, πονηρὸς] ἔσται. οἱ δὲ ἤδη προκεκοφότες, ταῦτα μὲν ὡς μικρὰ περιπτύουσι,

COMMENTARIVS.

Homines in animi ſui curam incumbentes, alii aliis rebus diſtrahuntur: eoque fit, ut quædam & ſibimet ipſis, & iis qui ipſos ad meliora hortantur, opponant. Ac ii quidem qui modo cœperunt erudiri, ut humiles & abjecti adhuc, dicunt: Si mea neglexero, non erit unde vivam: ni famulum caſtigaro, evadet improbus. Qui vero jam profecerunt, hæc ut parva deſpiciunt:

πτύουσι, καὶ θαῤῥοῦσιν, ὅτι οὐκ ἂν οὕτως ἄχρηστοι πρὸς τὸ πᾶν εἶεν ἔργον, ὡς ὑπὸ λιμοῦ διαφθαρῆναι· ὑπὸ δὲ τῆς τῶν καθηκόντων ἀποδόσεως, καὶ ὡς ἀγαθῆς καὶ ὡς τιμίας οὔσης, περισπῶνται. τῆς γὰρ καθαρωτάτης τιμῆς ὀρέγονται οὗτοι, καὶ τὴν ἀτιμίαν ἐκκλίνουσι, καὶ φίλοις ἐπικουρεῖν βούλονται καὶ πατρίδι. ἀπὸ τούτων φέρουσι τὰς ἐνστάσεις, ἃς διαλύει νῦν ὁ Ἐπίκτητος, καλῶς διὰ πασῶν ἐξελθών. c.

Καὶ πρώτην μὲν τὴν κοινὴν τίθησιν τὴν ἀπὸ τῆς ἀτιμίας εἰλημμένην, ὅτι ἀναχωρῶν τῶν ἐκτὸς, καὶ τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾗ

— — — ἄνδρες ἀριπρεπέες τελέθουσι p. 145

κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἄτιμος βιώσομαι, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ. καὶ λύει, δυνάμει συλλογιζόμενος οὕτως· Ἡ ἀτιμία κακόν. τὸ κακὸν ἐφ' ἡμῖν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀγαθόν. τὸ δὲ ἐφ' ἡμῖν οὐκ ἂν δι' ἄλλον ἢ ὑπ' ἄλλου ὑπάρχοι ἡμῖν· a.

ſpiciunt: & confidunt, ſe non ita ad omne opus faciendum inutiles fore, ut fame ſibi pereundum ſit. Sed ipſo ſervandorum officiorum ſtudio, re tam bona, quam honorabili, anguntur. Nam veriſſimum honorem hi expetunt, & ignominiam fugiunt, & amicis ac patriæ ſuccurrere volunt. Hinc igitur argumenta petunt, quæ nunc ordine omnia & præclare confutat Epictetus.

Ac primum commune illud ponit, ab ignominia ſumtum: Si a rebus externis foroque receſſero,

Quod ſolet exornare viros illuſtribus actis,

ut Homerus ait; *ſine honore vivam, nulloque numero* ero. Illud autem argumentum tali quadam ratiocinatione ſolvit: Ignominia malum eſt. Malum in nobis ſitum eſt, quemadmodum & bonum. Quod vero in nobis ſitum eſt, id nobis nec ab alio, nec per alium accidit; alioqui

ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐφ' ἡμῖν ἔτι ἐλέγετο. ἡ ἄρα ἀτιμία, ὅταν παρῇ, ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν, κἂν ἀτιμάζωσί τινες ἔξωθεν, κἂν μὴ ἀτι-
b. μάζωσιν. ὥστε οὐ χρὴ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀτιμίαν δεδοικέναι, οὐδὲ ἀτιμίαν ὅλως νομίζειν αὐτήν· εἴπερ ἡ ἀτιμία, κακὸν οὖσα, ἐν ἡμῖν ἐστιν.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὰ λήμματα τὰ παραληφθέντα, πῶς ἔχουσιν ἀληθείας. ἡ ἀτιμία, φησὶ, κακόν ἐστι. εἰ γὰρ τὸ ἀγαθὸν τιμή ἐστιν, ὡς πάντες ὁμολογοῦμεν, τὸ ἄτιμον καὶ ἡ ἀτιμία κακὸν ἂν εἴη· εἰ γὰρ ἀγαθὸν ἦν, τίμιον ἂν ἦν, καὶ οὐκ ἄτιμον. ἔτι
c. δὲ, εἰ ἡ τιμὴ ἀγαθόν ἐστιν, εἴπερ τοῖς ἀγαθοῖς προσήκει πᾶσι· (καὶ γὰρ Θεῷ καὶ τοῖς Κρείττοσι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἀνθρώπων ἡ τιμὴ προσήκει, καθὸ ἀγαθή ἐστι·) δῆλον, ὅτι ἡ ἀτιμία κακὸν ἂν εἴη. εἰ γὰρ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρχει, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον ὑπάρ-

alioqui non amplius ſitum in nobis eſſe diceretur. Ignominia igitur, quoties adfuerit, a nobis pendet, & in nobis ipſis ineſt: ſive alii extrinſecus ignominia nos adficiant, ſive minus. Non igitur ignominia, qua ab aliis adſpergimur, eſt pertimeſcenda, ac ne ignominia quidem illa judicanda: ſiquidem ignominia, ſi malum ſit, in nobis erit.

Sed jam etiam ipſas ſumtiones, quibus uſus eſt, videamus, quam vere ſint adhibitæ. *Ignominia*, inquit, *malum eſt.* Nam ſi bonum honorabile eſt, in quo conſentimus omnes, ignominioſum & ipſa ignominia malum erit: ſi enim bonum eſſet, honorabile eſſet, non ignominioſum. Porro: ſi bonum eſt honos, quia bonis omnibus convenit; (nam & Deo, & geniis, & bonis hominibus convenit honos, quatenus bonus eſt:) carere ergo honore malum eſſe conſtabit. Nam contrariorum contrariæ ſibi invicem ſunt qualita-

ὑπάρξει. ἐναντίον δὲ τιμῇ μέν, ἀτιμία· ἀγαθῷ δὲ, κακόν. ὅτι δὲ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν καὶ κακὸν, αὐτεξουσίων ὄντων, ἐφ' ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ προαιρέσει, καὶ οὐδὲν μὴ κατὰ προαίρεσιν ἡμῶν ἐστι γινόμενον ἢ ἀγαθὸν ἢ κακὸν, δέδεικται, οἶμαι, πρότερον, καὶ οὐ χρὴ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν. Εἰ οὖν ἐφ' ἡμῖν ἡ ἀτιμία, καὶ ἐν ἡμῖν ἐστιν, ὅταν παρῇ· οὐκ ἂν ἄτιμοι διὰ τὰ ἐκτὸς εἴημεν, κἂν τελέως αὐτῶν καταφρονήσωμεν. εἰ γὰρ μὴ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν τὸ μὴ τυχεῖν ἀρχῆς, ἢ τὸ παραληφθῆναι εἰς συμβουλὴν, ἢ εἰς ἑστίασιν· τὸ μὴ τυχεῖν τούτων, οὐκ ἂν εἴη κακὸν ἡμέτερον· ὥστε οὐδ' ἡ ἀτιμία, εἴπερ ἡ ἀτιμία κακόν. p. 146 a. b.

Ἀλλὰ τί σημαίνει τὸ, Οὐ δύνασαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον ἢ ἐν αἰσχρῷ; καὶ γὰρ καὶ περισκελέστερον ἀπήγγελταί πως τὸ ῥησείδιον. Ἔοικε δὲ τὸ, μὴ δύνασθαι

qualitates. Contrarium autem eſt honori, carere honore: ut bono, malum. Bonum vero noſtrum, qui libera voluntate præditi ſumus, malumque noſtrum, in nobis & noſtra voluntate ſita eſſe, neque contra voluntatem noſtram ullum vel bonum vel malum nobis accidere, ſuperius utique (puto) demonſtratum eſt; nec repetenda ſunt eadem. Si ergo ignominia a nobis pendet, & in nobis ipſis ineſt, cum adeſt: non erimus in ignominia propter res externas, quamvis eas plane deſpexerimus. Nam ſi in nobis ſitum non eſt, *adipiſci magiſtratum, aut in conſilium adhiberi, aut invitari ad convivium:* non conſequi hæc, malum noſtrum haud fuerit; ac proinde ne ignominia quidem noſtra, ſiquidem ignominia malum eſt.

Sed quid illud ſibi vult? *Non potes in malo eſſe propter alium, non magis quam in turpitudine.* Nam ſententiola hæc duriuſcula eſſe videtur. Videtur autem illud, *non poſſe*

σθαι ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, * ὡς ἀπὸ προφανεστέρων. ὡς γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ καλὸν ἐκφανέστερόν ἐστιν, ἐπανορθοῦν αὐτοῦ * τῇ κρυ-
c. φίᾳ ἑνώσει· διὸ θέλγει καὶ κηλεῖ τοῦτο, καὶ καλεῖ πρὸς ἑαυτὸ, καὶ ἔρωτα πᾶσιν ἐναποτίκτει τῆς πρὸς αὐτὸ ἐπιστροφῆς· οὕτω καὶ τὸ αἰσχρὸν, προφανέστερον καὶ προδηλότερόν ἐστι τοῦ κακοῦ. Αἰσχρὸν δὲ λέγεται, τὸ ταῖς ἡδοναῖς παρὰ τὸ προσῆκον κεχρῆσθαι. τοῦτο δὲ κατὰ προαίρεσιν, καὶ οὐ δι' ἄλλον συμβαίνει. τὸ γὰρ ἥδεσθαι, ἡμέτερόν ἐστι κίνημα. Οὐ μᾶλλον οὖν δύναταί τις ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἤπερ ἐν αἰσχρῷ. δῆλον δὲ, ὅτι καὶ ἐν αἰσχρῷ
p. 147 οὐκ ἔστι δι' ἄλλον. εἰ οὖν εἶναι μὴ δύναταί τις
a. ἐν αἰσχρῷ δι' ἄλλον, οὐ μᾶλλον δὲ ἐν κακῷ εἶναι δυνατὸν δι' ἄλλον ἤπερ ἐν αἰσχρῷ· δῆλον, ὅτι καὶ ἐν κακῷ οὐκ ἔστι δι' ἄλλον· εἴπερ μηδὲν

poſſe quemquam *in malo eſſe propter alium*, [ex eo voluiſſe demonſtrare, quod non poſſit quisquam *in ignominia eſſe propter alium*,] tamquam ex evidentiore. Nam quemadmodum pulcrum & honeſtum magis in oculos incurrit, quam bonum: quo fit ut demulceat, deliniat, ad ſe vocet, & amorem omnibus convertendi ſe ad ipſum ingeneret: ſic & turpe malo clarius & evidentius eſt. Turpe autem dicitur, voluptatibus uti præter id quod decet. Hoc vero conſilio fit, & non per alium. Etenim proprio motu fit, ut quis voluptati ſe dedat. Non magis igitur in malo quis per alium (ſive propter alium) quam in turpitudine, poteſt eſſe. Atqui perſpicuum eſt, in turpitudine neminem propter alium (ſive per alium) eſſe poſſe. Si ergo per alium in turpitudine eſſe nemo poteſt; non magis vero in malo quisquam per alium, quam in turpitudine eſſe poteſt: ſequitur, ne in malo quidem quemquam per alium eſſe poſſe; ſiquidem nihil

δὲν μᾶλλον ἔχει τὸ ἐν κακῷ, τοῦ ἐν αἰσχρῷ εἶναι. καὶ γὰρ τὸ κακὸν ἐφ' ἡμῖν ὁμοίως ἐστὶν, ὥσπερ τὸ αἰσχρόν.

Μή ποτε δὲ ἐκφαντικώτερος ὁ λόγος ἔσται, τὸ ἀρνητικὸν μόριον ὑπερβιβάζοντων ἡμῶν· ἵνα ᾖ μᾶλλον οὕτως, †) ἤπερ ἐν αἰσχρῷ· καὶ λέγοι ἄν, ὅτι οὐ δύναται ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἵνα ἐκ τοῦ μᾶλλον ἡ κατασκευὴ τοῦ λόγου ληφθῇ. εἶχε δ' ἂν ἀλήθειάν τινα ὁ λόγος, b. εἰ ἐννοήσαιμεν, ὅτι τὸ μὲν καλὸν καὶ αἰσχρὸν οἱ ῥήτορες τῷ ἐπαινετῷ καὶ τῷ ψεκτῷ χαρακτηρίζουσι, τῆς κρίσεως αὐτὸ τῶν πολλῶν ἐξαρτῶντες· τὸ δὲ συμφέρον καὶ ἀσύμφορον, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν τὸ ὠφέλιμον καὶ βλαβερὸν, ἤτοι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, οὐ θέσει τινὶ, οὐδὲ κρίσει ἀνθρώπων, ἀλλὰ φύσει λέγουσιν ὑπάρχειν. ὡς πρὸς ταύτην οὖν τὴν ὑπόθεσιν, τὴν τὸ αἰσχρὸν τῆς κρίσεως τῶν ψεγόντων ἐξαρτῶσαν,

†) Intercidiſſe ſuſpicatus ſum verba, Μᾶλλον οὐ δύναται ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον. Mox deinde, pro ὅτι οὐ δύναται, ſuſpicatus ſum ὅτι τελέως οὐ δύναται.

hil eſt cauſſæ, cur magis in malo ſit, quam in turpitudine. Malum enim æque in nobis ſitum eſt, atque turpitudo.

Fortaſſis autem evidentior fuerit oratio, transpoſitâ negandi particulâ; ut ſit, *magis impoſſibile eſt in malo eſſe, quam in turpi;* atque ita dicat, non poſſe te in malo eſſe per alium, ut ex particula *magis* ſumatur orationis confirmatio. Habuerit autem veri aliquid illa ratio, ſi cogitemus, rhetores Honeſtum & turpe laudabili & vituperabili definire, & vulgi judicio ſubjicere; utile vero atque inutile, ſive conducibile & noxium (quod perinde eſt) itemque bonum & malum, non inſtituto aliquo aut hominum judicio, ſed naturâ eſſe, adfirmare. Secundum illam igitur hypotheſin, quæ turpitudinem a judicio vituperantium pendentem facit,

c. σαν, εἶπεν, μᾶλλον οὐ δυνατὸν ἐν κακῷ δι' ἄλλον εἶναι, ἤπερ ἐν αἰσχρῷ. εἰ οὖν ἐν αἰσχρῷ μὴ δυνατὸν εἶναι δι' ἄλλον, ὡς εἴρηται πρότερον, μᾶλλον δὲ οὐ δυνατὸν ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον, ἤπερ ἐν αἰσχρῷ· δῆλον, ὅτι τελέως ἀδύνατον ἐν κακῷ εἶναι δι' ἄλλον.

Πῶς δὲ, φησὶ, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἔσῃ, ἐὰν μὴ δύναμιν πολιτικὴν ἔχῃς; ἐπελάθου, ὅτι οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' ἐν
p. 148 ὀρέξει καὶ ἐκκλίσει, καὶ ὅλως τοῖς ἐπὶ σοὶ,
a. ἐν οἷς ἔξεστί σοι πολλοῦ ἀξίῳ εἶναι, ἐὰν σὺ θέλῃς κατὰ φύσιν ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι. καὶ τὸν τόπον οὖν τοῦ ἀγαθοῦ ἐν σαυτῷ ἔχων, καὶ δυνάμενος ἐν αὐτῷ πολλοῦ ἄξιος εἶναι, διὰ τί λέγεις οὐδεὶς οὐδαμοῦ εἶναι; δηλονότι διὰ τὸ τέως ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ ἀγαθὸν τίθεσθαι, ὧν ἀνάγκη καταφρονεῖν τὸν γνησίως φιλοσοφοῦντα. Ἀλλὰ, κἂν ἐγὼ σιγῶν δύναμαι

cit, dixerit, *magis impossibile est, ut quis per alium sit in malo, quam in turpitudine.* Si ergo fieri nequit, ut propter alium in turpitudine sis, ut ante dictum est; multo vero minus fieri potest, ut in malo sis per alium, quam in turpitudine; perspicuum est, prorsus fieri non posse, ut sis in malo per alium.

Quomodo vero, inquit, *nullo usquam loco eris*, si reipublicæ administrandæ potestate careas? Num oblitus es, non hunc esse locum, in quo bonum & malum humanum situm sit? sed id situm esse in adpetitione & declinatione & omnino *tuis in rebus, in quibus tibi quantivis pretii esse licebit*, si eas naturæ congruenter tractare volueris? Cum igitur & boni locum in te ipso habeas, & in eo quantivis pretii esse possis, cur te nullo usquam esse loco dicis? Eo nimirum, quod hactenus bonum in rebus externis collocas, quas spernere debet germanus philosophus. *At*, ut ego, etsi tacuero,

in

μαι ἐν ἐμαυτῷ πολλοῦ ἄξιος εἶναι, οἱ φίλοι, b.
φησὶν, ἀβοήθητοι ἔσονται. Τοῦ ποσῶς
προκεκοφότος ὁ λόγος. οὗτος γὰρ, ὅσον μὲν
ἐφ' ἑαυτῷ, καταφρονεῖ πολλάκις τῶν ἐκτὸς,
ὀρέγεται δὲ βοηθεῖν τοῖς φίλοις, ἀγαθὸν νομί-
ζων αὐτὸ καὶ καλὸν ὑπάρχειν· καὶ διὰ τοῦτο
καὶ χρημάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ πολιτικῆς δυνάμεως
ἐπιθυμεῖ, διὰ τὸ μὴ ἄχρηστος εἶναι τοῖς ἑαυ-
τοῦ φίλοις. Λύει οὖν καὶ ταύτην τὴν ἔνστασιν,
ἀπό τε τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ χρησιμώ-
τερον εἶναι φίλον, τοῦ χρήματα καὶ δυναστείας c.
περίζωστος, τὸν ἑαυτὸν πιστὸν εἰς τὴν φιλίαν
παρεχόμενον. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ ἐφ' ἡμῖν, ὅτι
χρήματα, καὶ πολιτικαὶ δυναστείαι, καὶ τιμαὶ,
οὐκ εἰσὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν. εἰ μὲν γὰρ ἔχων τύ-
χοι τις τῶν φιλοσοφούντων, διδότω προθύμως·
λαμβάνειν χάριν μᾶλλον ἐκ τούτου, ἢ διδόναι,
νομίζων. εἰ δὲ μὴ ἔχει, οὐδὲ ἀδικεῖ τὴν φιλίαν.
τίς γὰρ δύναται δοῦναι ἑτέρῳ ἃ μὴ p. 149
ἔχει αὐτός;
a.

Κτῆσαι

in me ipso magni esse pretii possim, *amici tamen*, inquit, *nihil a me juvabuntur*. Hæc ejus est oratio, qui aliquantum profecit. Is enim, quod ad se se adtinet, sæpe res externas contemnit; sed amicis opem ferre cupit, quod id bonum judicat honestumque esse: eaque de caussa & opes & nonnumquam etiam potestatem civilem desiderat, ne suis amicis sit inutilis. Solvit igitur & hanc objectionem, argumento ab iis, quæ in nostra potestate sunt, petito: & comparatione, quod sit utilior amicus is, qui bona fide colat amicitiam, illo qui pecuniam & potentiam conferat. Et ab iis quidem, quæ in nostra potestate sunt: quod pecunia, civiles potestates, honores, *in nostra potestate non sint*. Quæ si quis philosophorum habeat, alacriter elargiatur; seque accipere potius ea re, quam dare, beneficium existimet. Sin iis careat, nullam amicitiæ facit injuriam. *Quis enim alteri det, quod ipse non habet?*

Parato

Κτῆσαι οὖν, φασὶν οἱ φίλοι, ἵνα ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἀλλ', εἰ μὲν δυνατὸν κτήσασθαί με, μένοντα καὶ πρὸς ὑμᾶς πιστὸν φίλον, καὶ κατ' ἐμαυτὸν πάντων κεκαθαρμένον τῶν αἰσχύνην τῷ φιλοσόφῳ φερόντων, δείκνυε τὴν ὁδὸν, καὶ κτήσομαι. Καὶ ἔοικεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐνδιδόναι καὶ χρηματίζεσθαί ποτε διὰ τοὺς φίλους, καὶ πολιτικῆς ἀντέχεσθαι δυνάμεως, ἐὰν ᾖ δυνατὸν πορίζεσθαι ταῦτα, καὶ ἔχειν, διασώζοντα τὸν κατὰ φύσιν
b. ἑαυτῶν προσήκοντα βίον. εἰ δὲ ἀδύνατον ὡς ἐπιτοπλεῖστόν ἐστι τοῦτο, καὶ ἀνάγκη, ταῦτα βουλόμενον περιποιήσασθαι, τὴν ἔνστασιν ἀπολέσαι τοῦ οἰκείου ἀγαθοῦ· δῆλον, ὅτι τῷ, Κτῆσαι ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν, τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν αἰτοῦσιν ἀπολέσαι, τοῦτ' ἔστι τὸ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἀγαθὸν, ἵνα ἑαυτοῖς τὰ μὴ ἀγαθὰ ἑαυτῶν περιποιήσωνται. οὐ γάρ ἐστιν, ἃ ζητοῦσιν, τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ τῆς λογικῆς, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπός ἐστιν, ἀλλ' ὀρεκτὰ τῶν ἀλόγων

Parato igitur, inquiunt amici, *ut & nos ea habeamus. At, equidem ſi* ita *parare poſſum*, ut & vir bonus permaneam, & vobis fidelis amicus, neque quidquam admittam philoſopho indecorum; *vos viam oſtendite, & ego parabo.* Ac videtur hic vir concedere, interdum parare opes propter amicos, & petere magiſtratum, ſi iſta ſic parari tenerique poſſint, ut ne quid admittatur ea vita indignum, quæ naturæ inſtituto viroque ſapienti conveniat. Sin hoc maxima ex parte fieri nequit, & eum, qui hæc conſequi velit, neceſſe eſt inſtitutum proprii ſui boni perdere: illud utique, *Parato, ut & nos habeamus*, nihil aliud eſt, niſi petere ut meum bonum, hoc eſt, animi ratione prædiți bonum, amittam, quo illi, quæ ipſorum bona non ſunt, conſequantur. Non ſunt enim, quæ illi quærunt, bona animi rationalis, per quem homo homo eſt; ſed res brutis cupiditatibus

ἀλόγων ὀρέξεων. ἀγνώμονες οὗτοι καὶ ἄνισοι. ἄνισοι μέν, ὅτι καὶ ἄφιλοι· (ἡ γὰρ Φιλότης, ἰσότης· ὡς ἔλεγον οἱ Πυθαγόρειοι·) καὶ ὅτι ἄνισόν ἐστι τὸ ἑλέσθαι κακῶν τῷ ἐσχάτῳ περιβαλεῖν τὸν φίλον, διὰ τὸ ἀποπλῆσαι τὴν ἄλογον αὐτῶν ὄρεξιν. ἀγνώμονες δὲ, καὶ ὡς τῷ δόντι ἑαυτὸν εἰς συμπεριφορὰν αὐτοῖς τοιαῦτα προστάττοντες, καὶ ὡς μὴ δυνάμενοι διακρῖναι τὴν διαφοράν, οὗ τε ἀπόλλυσιν ὁ φίλος, πειθόμενος αὐτοῖς, καὶ οὗ αὐτοὶ περιποιήσονται· ὅτι ἐκεῖνο μὲν ἀγαθῶν τὸ μέγιστον αὐτῷ, τοῦτο δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀγαθὸν τούτων ἴδιον, ἀλλ' ἐνίο- c. p. 150 a.
τε καὶ κακόν. ἀγνώμονας δὲ αὐτοὺς, καὶ ἀνοήτους, ἴσως καὶ διὰ τὸ ἐφεξῆς ἐπαγόμενον καλεῖ· ὅτι ἀργύριον πιστοῦ φίλου προτιμῶσι καὶ αἰδήμονος. διὰ τούτου δὲ καὶ ἐναργέστερον δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἔσται τοῖς φίλοις ὁ τοιοῦτος ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτερος τῶν πορίζοντων ἀργύριον. εἰ γὰρ καὶ τῶν οἰκετῶν οἱ πιστοὶ

bus deſiderabiles. *Ingrati* hi igitur, *& vecordes, & iniqui* ſunt. *Iniqui*, ut deſertores amicitiæ. Eſt enim amicitia, ut Pythagorei dicebant, æqualitas: & iniquum eſt, amicum in extremam calamitatem velle conjicere, brutæ tuæ cupiditatis explendæ cauſſa. *Ingrati* vero *& vecordes*, qui ab amico, qui lubens illis morem gerit, talia poſtulent: nec, quantum interſit, videant, inter id quod amicus illis obſequens perdit, & id quod ipſi conſequuntur; nempe illum quidem boni maximi jacturam facere, ipſos vero non modo non ſuum aliquod bonum adipiſci, ſed interdum malum etiam. *Ingratos* autem eos *amentesque* fortaſſis ob id etiam, quod mox ſubjicit, adpellat; nempe quod *pecuniam fideli amico & verecundo anteponant*. Atque per id evidentius etiam oſtendit, talem amicis non fore inutilem, ſed utiliorem quam hi qui pecuniam ſuppeditent. Nam ſi ſervi quoque ſideles

πιστοὶ καὶ αἰδήμονες, χρησιμώτεροι τῶν τεχνι-
b. κῶν καὶ ἐργατικῶν εἰσι, καὶ τιμιώτεροι τοῖς δε-
σπόταις, πόσῳ μᾶλλον οἱ τοιοῦτοι φίλοι τῶν
πορίζόντων ἀργύριον τιμιώτεροι τοῖς ἔμφροσιν ἔσον-
ται; καὶ γὰρ πρὸς συνδιαγωγὴν καὶ συμβουλὴν
οὗτοι, καὶ πρὸς φυλακὴν τῶν φιλτάτων καὶ τι-
μίων, καὶ ἐν κινδύνοις καὶ νόσοις, καὶ μετὰ θάνα-
τον, οἱ πιστοὶ φίλοι χρησιμώτεροι δείκνυνται,
οὐδὲν ἀπαιτοῦντες τῶν χρωμένων αὐτοῖς φίλων. εἰ
οὖν φίλοι ὄντως εἰσὶ, συλλήψονται τῷ φίλῳ εἰς
c. τὸ πιστὸν διαμένειν, καὶ αἰδήμονα, καὶ πρὸς τὸ
ἑαυτῶν χρησιμώτερον ἀποβλέποντες· ἀλλ' οὐκ
ἐκεῖνα πράττειν ἀξιώσουσι, δι' ὧν καὶ τὸ φίλος
εἶναι πιστὸς, καὶ χρήσιμος τοῖς φίλοις, ἀπο-
λέσει.

Ἀλλ' ἡ πατρὶς, ὅσον ἐπ' ἐμοὶ, φη-
σὶν, ἀβοήθητος ἔσται. Ἠδύνατο μὲν καὶ
διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ταύτην λύσαι τὴν ἔνστασιν,
ὅτι τῶν ἐπί σοι κύριος εἶ· τίς δέ σοι εἶπεν, ὅτι
τῶν

fideles & verecundi, artificioſis & operoſis præſtant, plurisque fiunt a dominis: quanto magis tales amici pluris æſtimabuntur a cordatis hominibus, quam ii qui nummulos donant? Nam & ad jucundam vitæ conſuetudinem, & ad conſilium dandum, & ad tuenda ea quæ ſunt cariſſima ac pretioſiſſima, & in periculis, & in morbis, & poſt obitum, fideles amicos utiliores eſſe conſtat, nulla in re ab his, qui ipſis utuntur, amicis diſſentientes. Si ergo hi veri amici ſunt, in eo juvabunt amicum, ut fidelis & verecundus permaneat, etiam privati ſui commodi reſpectu: neque ab eo poſtulabunt, ut id faciat, per quod eo redigatur, ut nec fidelis amicus neque utilis eſſe amicis poſſit.

At patria, quantum in me eſt, inquit, auxilio carebit. Poterat eâdem ratione hanc quoque objectionem ſolvere, ut diceret: Eorum quæ in te ſita ſunt, dominus es. quis vero tibi dixit, in

τε

τῶν ἐπί σοί ἔστι, στοὰς καὶ βαλανεῖα τῇ πατρίδι περιποιεῖν; τίς δὲ δύναται ἑτέρῳ δοῦναι ἃ μὴ ἔχει αὐτός; κἂν ἀκούσῃ, Κτῆσαι οὖν, ἵνα καὶ ἡ πατρὶς ἔχῃ· τὰ πρότερα ἐκεῖνα ἐπαγα- p. 151
γεῖν. Ἀλλ' ἐάσας ταῦτα ἡμῖν ὡς κοινὰ συννοεῖν, a.
εἰδικωτέραν καὶ προσφυεστέραν μετὰ πολλῆς ἐνεργείας τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀπόκρισιν γοργῶς ἐποιήσατο· Τί πρὸς σὲ τοῦτο, εἰπών, εἰ διὰ σὲ ἡ πατρὶς στοὰς οὐκ ἔχει, καὶ βαλανεῖα; οὐδὲ γὰρ ὑποδήματα διὰ τὸν χαλκέα ἔχει, ἀλλὰ διὰ τὸν τῶν ὑποδημάτων δημιουργόν· οὐδὲ ὅπλα διὰ τὸν σκυτέα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὁπλοποιόν. πᾶσα γὰρ b.
πόλις τότε συμφερόντως ἑαυτῇ καὶ δικαίως οἰκεῖται, ὅταν ἕκαστος τῶν ἐν αὐτῇ, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἐκπονῶν, μὴ πολυπραγμονῇ, ἀλλ' ὁ μὲν χαλκεύς, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος τῶν τοιούτων, τὸ ἑαυτοῦ ἔργον χρήσιμον τῇ πόλει παρέχῃ. Ἐγὼ δὲ, φαίη ἂν ὁ φιλοσοφῶν, τί ἂν αὐτῇ χρήσιμος εἴην; Πρὸς ὃν πάλιν καλῶς ὑπαντᾷ,

te ſitum eſſe, ut patriæ *porticus & balnea* conſtruas? quis vero alteri dare id poteſt, quod ipſe non habet? Et, quod ſi audiviſſet dicentes, Parato igitur, ut & patria habeat: poterat priora illa rurſus reſpondere. Verum hæc, ut communia, nobis cogitanda reliquit, magisque propriam & cognatam multa cum vi & acrimonia reſponſionem, quod ad patriam adtinet, fecit. Quid ad te, inquit, ſi *per te patria porticus & balnea non habebit? Neque enim calceos per fabrum ferrarium habet*, ſed per ſutorem: *neque arma per ſutorem*, ſed per armorum fabrum. Omnis enim civitas tum ſibi ipſi utiliter & juſte adminiſtratur, cum quisque civis & incola ſuo intentus operi, aliena non curat: ſi & faber ærarius, & quivis alius opifex curat, ut ſuum opus civitati proſit. At dicat philoſophiæ ſtudioſus: Ego vero qua re utilis ero civitati? Cui viciſſim egregie reſpondet:

Si

ὡς, εἰ ἄλλον τινὰ κατεσκεύαζες ἐν αὐτῇ πιστὸν καὶ αἰδήμονα πολίτην, c. ἆρα οὐκ ἂν χρειωδέστερόν τι αὐτῇ τοῦ χαλκέως ἐπόριζες; ὥστε μάλιστα μὲν, ἂν καὶ ἄλλους κατασκευάσῃς τοιούτους, τὰ μὲν νουθετῶν καὶ διδάσκων, τὰ δὲ παράδειγμα καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ πολίτου γινόμενος· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ σαυτὸν αὐτὸς παρέχων τοιοῦτον· χρησιμώτερόν τι παρέχειν αὐτῇ ὧν οἱ ἄλλοι παρέχουσι.

Τίνα οὖν, φησὶν, ἔξω χώραν ἐν τῇ πόλει· ὥσπερ ἕκαστος τῶν ἄλλων ἔχει, ὁ μὲν ἄρχων, ὁ δὲ προπολεμῶν, ὁ δὲ τῶν πρὸς p. 152 τὸν βίον τι χρησίμων δημιουργῶν; Αὐτὸς μὲν a. οὖν κοινῶς πρὸς τοῦτο ἀπήντησεν, ὅτι, ἣν ἂν δύνῃ χώραν ἔχειν πρὸς τὴν πόλιν, φυλάττων τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα, ταύτην ἔχε. εἰ δὲ εἰς χρήματα καὶ βαλανεῖα καὶ στοὰς βουλόμενος ὠφελεῖν, ἀποβάλῃς τὸ πιστὸν καὶ αἰδῆμον, οὐδὲ εἰς ἐκεῖνα ἴσως ὠφελήσαις αὐτὴν, ἅπαξ

Si efficeres, ut alium civem fidelem & verecundum civitas tua haberet, nonne utilius ei aliquid, quam faber ærarius, præstares? Igitur maxime quidem, si alios, cum monendo docendoque, tum honesti ac boni civis exemplum illis ostendendo, tales reddideris; sin id non potes, saltem te ipsum talem præstando; utiliorem te civitati, quam alii illi, (qui ista eidem conferunt) præbebis.

Quem igitur, inquis, *in civitate tenebo locum,* quemadmodum cæterorum quisque suo quopiam munere fungitur, alius magistratum gerendo, alius propugnando, alius aliquid ad degendam vitam utile suppeditando? Auctor igitur communiter ad hæc respondet: *Quemcunque locum in civitate tenere poteris, conservata fide & verecundia,* eum teneto. Si vero dum pecuniâ, balneis, porticibus, eam juvare studes, fidem & verecundiam amiseris; fortasse nè illis quidem rebus eam juveris, semel

ἅπαξ ἄπιστος καὶ ἀναιδὴς ἀποτελεσθείς. τί δὲ κάλλιον αὐτῇ; πιστοὺς ἔχειν καὶ αἰδήμονας πολίτας; ἢ στοὰς καὶ βαλανεῖα; b.

Ἀλλὰ ζητητέον, τίνα χώραν ὁ φιλοσοφῶν ἐν τῇ πόλει καθέξει. ἢ μάλιστα μὲν τὴν ἀνθρωποποιὸν, καὶ πιστῶν καὶ αἰδημόνων πολιτῶν δημιουργόν. ἔργον γὰρ ἕξει οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἑαυτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα βίον ἀποκαθαίρειν. κοινός τε πάντων ἔσται πατὴρ καὶ παιδαγωγὸς, διορθωτής τε καὶ σύμβουλος, καὶ κηδεμονικὸν πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχων, καὶ συνεργὸς ὢν παντὸς ἀγαθοῦ· τοῖς μὲν εὐημεροῦσι συνηδόμενος, τοῖς c.
δὲ λυπουμένοις συνταλαιπωρῶν, καὶ παραμυθούμενος αὐτούς· καὶ ἁπλῶς ἐκεῖνα πράξει, ἅπερ ὁ νομίζων ἔργον ἴδιον ἔχειν καὶ χώραν ἐν τῇ πόλει τὴν πάντων ἀνθρώπων εὐποιητικὴν ἐπιμέλειαν, ἐφ' ὅσον δύναται. Εἰ δὲ καὶ πρὸς ἕν τι

semel perfidus & impudens factus. Utri vero magis eam ornant? fideles & verecundi cives? an porticus & balnea?

Verum quærendum est, quem locum in republica philosophus tenere debeat? Annon locum potissimum ejus, qui homines faciat, & fidelium ac bene moratorum civium quasi opifex quidam sit? Nec enim aliud ejus munus erit, nisi & sese & alios ita repurgare, ut vitam naturæ humanæ convenientem agant: omniumque communis pater erit, & pædagogus, & corrector, & consiliarius, curatoremque præbebit se omnium, & adjutor erit omnis boni: congratulabitur iis quibus res secundæ sunt, vicem dolebit calamitosorum, eosque consolabitur: denique ea faciet, quæ is, qui persuasum habet, peculiare suum munus esse & in republica locum, eam curam, ut omnibus hominibus, quoad possit, bene faciat. Sin eum ad unum aliquod

τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιτηδευμάτων ἀποκεχωρισμένον αὐτὸν ἐθέλοις ἰδεῖν, ἐν μὲν ταῖς ἀγαθαῖς
p. 153 a. πολιτείαις, καὶ ἄρχων πάντως ὁ τοιοῦτος αἱρεθήσεται, ὡς ὑπερέχων τῶν ἄλλων, καὶ τὴν τοῦ ποιμένος πρὸς τὰ πρόβατα σώζων ἀναλογίαν· καὶ σύμβουλος, ὡς ἔμφρων· καὶ στρατηγὸς, εἰ τῶν κατὰ πόλεμον ἔμπειρος τύχοι, ὡς ἀνδρικώτερος τῶν ἄλλων καὶ εὐβουλότερος. καὶ γὰρ Σωκράτης ἐν τῇ ἐπὶ Δηλίῳ μάχῃ τὰ ἀριστεῖα ἔλαβε· καὶ διὰ τῶν πολεμίων ἀναχωροῦντι μόνῳ, φασὶν, οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἐπελθεῖν, πάι-
b. των τοῦ ἀνδρὸς καταπλαγέντων τὸ φρόνημα. ἀλλὰ καὶ Ξενοφῶν τοὺς μυρίους ἐκείνους διέσωσε,
1 στρατηγὸς αἱρεθεὶς, διὰ τοιαύτης ὁδοῦ καὶ τοιούτων ἐθνῶν, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα παρακομίσας αὐτούς. Καὶ δικαστὴς δὲ οὗτος ἀδέκαστος ἔσται· καὶ πρεσβευτὴς ἀξιόχρεως· καὶ φύλαξ τῶν φυλακῆς

b. 1. Post τοὺς μυρίους διέσωσε quæ hîc ſequuntur verba, στρατηγὸς αἱρεθεὶς &c. usque iſta ἀπώλεσε τὴν ἔνστασιν, quæ habes infra, lin. 61., deſunt omnia in ſuperioribus Editionibus, & in manuſcriptis noſtris Codicibus omnibus, uno excepto.

quod in republica munus ſeorſim deſtinatum videre volueris; in bene quidem conſtitutis civitatibus utique magiſtratus deferetur huic, ut antecellenti cæteris, ac veluti paſtoris vice fungenti apud oves; aut ſenator ille creabitur & conſiliarius, ut vir prudens; aut imperator, ſi fuerit belli peritus, utpote & fortior aliis, & prudentior. Nam & Socrates in pugna ad Delium primas tulit; & per medios hoſtes ſe recipientem ſolum nemo auſus eſt adgredi, admirantibus omnibus animi magnitudinem viri. Sed & Xenophon, dux creatus, illos decies mille ex tanto locorum intervallo, per tot gentes, ſalvos & incolumes in Græciam reduxit. Tum vero & judex incorruptus hic fuerit; & legatus idoneus, & cuſtos fidelis eorum

λακῆς δεομένων πιστός. Πολλὰς οὖν ἔχει χώρας ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ὁ τοιοῦτος.

Ἐν μέντοι ταῖς μοχθηραῖς πολιτείαις, τῶν μὲν κοινῶν ἀφέξεται πραγμάτων, οὔτε ἀρέσκων τοῖς κακῶς πολιτευομένοις, οὔτε αὐτὸς ἐκείνοις ἀρεσκόμενος, οὔτε δυνάμενος τοῖς τῶν τοιούτων ἄρχουσιν ὑπουργεῖν, καὶ φυλάττειν ἅμα τὸν πιστὸν καὶ αἰδήμονα. διὸ, νουθετεῖν πράγματα ἀδύνατα παραιτούμενος, εἰ μὲν δυνατός ἐστιν, εἰς ἄλλην πολιτείαν μεταχωρήσει· ὡς ὁ αὐτὸς Ἐπίκτητος, τῆς Δομετιανοῦ τυραννίδος καταγνούς, ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἐξέστη πρὸς τὴν Νικόπολιν. εἰ δὲ ἀδύνατος, ὡς ὑπὸ τεῖχίον τι κρυβήσεται, τὸν κονιορτὸν ἐκκλίνων· ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἂν δύναιτο, τῆς εὐαγωγίας ἐπιμελόμενος· καὶ πανταχοῦ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν σκοπῶν, ἐν συγγενείᾳ, καὶ φίλοις, καὶ πᾶσι τοῖς πολίταις, εἴ που τις παραπέσοι πρᾶξις ἀγαθὴ, τῆς αὐτοῦ δεομένη συνεργείας. πολλαὶ

eorum quæ cuſtodia indigent. Multa igitur munera tali viro, tali in civitate, patebunt.

At corruptis in civitatibus abſtinebit ille publicis negotiis; quum nec placeat ipſe pravis civibus, nec hi illi placeant, neque poſſit ille his, qui in prava civitate imperium tenent, ita miniſtrare, ut ſimul fidem verecundiamque ſervet. Itaque ſuperſedens inanem in illis admonendis operam conſumere, ſi fieri poteſt, in aliam rempublicam commigrabit; quemadmodum idem noſter Epictetus, damnata Domitiani tyrannide, Româ Nicopolin migravit. Id ſi non poteſt, velut poſt murum aliquem ſe occultabit, pulverem evitans: ſuamque & aliorum, quoad poterit, rectam inſtitutionem curabit; & ubique noctu dieque obſervabit, apud ſuos conſanguineos, apud cognatos, apud alios cives, ſi quod incidat negotium, quod ſuo adjumento indigeat. Incidunt autem

δὲ κατ' αὐτὰς [τὰς τοιαύτας] εὑρίσκονται πολιτείας ἢ συμβουλῆς δεόμεναί τινος καὶ συνεργείας πιστῆς, ἢ συμπαθείας καὶ παραμυθίας, ἢ μέχρι τοῦ συγκινδυνεῦσαι· ὅτι καὶ τοῦτό ποτε τὸ καθῆκον ὑπαγορεύει. Κἂν μὲν κατὰ ῥοῦν αὐτῷ προχωρῇ τὰ πράγματα, τῷ Θεῷ χάριν ὁμολογεῖν, ὡς ἐν τρικυμίᾳ γαληνιῶντα. Εἰ δὲ διὰ τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον τοῦ παρὰ Φύσιν βίου πρὸς τὸν κατὰ Φύσιν, καὶ τῶν μεθυόντων πρὸς τοὺς νήφοντας, καὶ δυσχερῆ προσπίπτῃ τινά· οἱ μὲν ἀποδειλιῶντες, καὶ τὴν ἔνστασιν διαλύοντες, ἀξίους ἑαυτοὺς τῆς μοχθηρᾶς πολιτείας ἀποδεικνύντες, μάτην αὐτὴν ὑπεροφῶντες ἐλέγχονται· οἱ δὲ ὡς γυμνασίῳ χρώμενοι, καὶ τοῖς σκληροτέροις συγγυμνασταῖς προθυμότερον συμπλεκόμενοι, ὡς καὶ τῷ γυμνασιάρχῃ χάριν ὑπὲρ τούτου ὁμολογεῖν, οὗτοι ὡς ἐν Ὀλυμ-

autem etiam in hujusmodi rebuspublicis multa talia, quæ aut consilio & adjumento fideli indigeant, aut commiseratione & consolatione, aut periculorum etiam participatione; nam & hoc interdum postulat officii ratio. Et quod si quidem ex voto succedunt ei negotia, Deo gratias habebit, ut qui medios inter æstuantes fluctus tranquillitate utatur. Quodsi vero propter inplacabile bellum vitæ contra naturam institutæ cum vita secundum naturam, & hominum temulentorum adversus sobrios, incidant gravia nonnulla; tunc quidem, si qui periculi formidine deserunt institutum, ostendunt, illi dignos se esse pravâ republicâ, & vanum fuisse, quem præ se tulerant, illius contemtum: qui vero gravioribus casibus pro exercitatione utuntur, ut cum illis, tamquam in gymnasio cum ferociori-bus adversariis, alacriori animo congrediantur, atque etiam moderatori certaminis gratias eo nomine habeant; hi velut in Olym-

Ὀλυμπίοις στεφανωθήσονται, οὐ θαλῷ κοτίνου, ἀλλ' εὐζωίας καὶ ἀληθείας πληρώματι.

Καλὸν δὲ καὶ ἐν ταῖς τοιαύταις πολιτείαις, ἐν αἷς πολλοὶ φθονοῦσι τῷ κατὰ φύσιν βουλομένῳ ζῆν, μέτριον παρέχειν ἑαυτόν· καὶ τὸ ἔλαττον ἐν τιμῇ μὲν μάλιστα, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ τοῖς ἐκτὸς, ἀγαπῶντα· ὅπως ἂν ὁ φθόνος κατὰ τὸ δυνατὸν μετριάζοιτο. καίτοι οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι καὶ μετριοφροσύνη πολλάκις φθόνον δριμὺν ἐπεσπάσατο. καλὸν δὲ καὶ τὰ πρὸς τοὺς δυνάστας προσκρούματα, καὶ τὰς ἀπειροκάλους παῤῥησίας, ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς φυλάττεσθαι πρόῤῥωθεν· ἵνα, κἂν συμβαίη τι δυσχερὲς, μὴ τὴν αἰτίαν ὁ ἐπιεικὴς ἔχῃ, ὡς ἠρεμοῦντα θηρία παρερεθίσας, ἀλλ' αὐτῶν ἢ τῶν θηρίων τὸ μανιῶδές τε καὶ ἀλόγιστον. δῆλον δὲ, ὅτι πραΰνειν αὐτὰ χρὴ, μήτε ταπεινούμενον, μήτε τὴν ἐλευθερίαν ἑαυτοῦ προδιδόντα, μήτε

Olympicis certaminibus coronabuntur, non oleagineo ſerto, ſed rectæ beatæque vitæ & veritatis complemento.

Conveniet vero etiam in talibus rebuspublicis, in quibus multi invident ei qui ſecundum naturam vivere ſtudet, moderate te gerere; & in honore quidem maxime, ſed & in omnibus rebus externis, parvo eſſe contentum; quo invidia etiam, quatenus fieri poſſit, temperetur. Quamquam non ignoro, moderationem etiam interdum acerrimam ſibi invidiam contraxiſſe. Oportebit porro in hujusmodi temporibus offenſiones potentum, & ruſticam in dicendo libertatem, etiam atque etiam cavere; ne, ſi quid incidat grave, id merito accidiſſe viro bono videatur, qui belluas, cum quieſcerent, irritaſſet; ſed ut id omne nonnili ab ipſarum belluarum rabie & furore proliciſcatur. Illud autem intelligitur, non oportere easdem belluas mitigari humiliter te gerendo, aut tuam ipſius libertatem prodendo, aut adula-

τοῖς κόλαξιν ἑαυτὸν συνταττοντα, μήτε ἐν λό-
60. γῳ τινὶ, μήτε ἐν ἔργῳ· ὁ γὰρ ὁτιοῦν τούτων
p. 153 παθὼν, ἀπώλεσε τὴν ἔνστασιν, καὶ τῶν Ὀλυμ-
b. πίων ἐξεκηρύχθη.

Ἰστέον μέντοι, ὅτι αἱ μοχθηρότεραι πολιτεῖαι, τὸ μὲν ὅλον, βλαβεραὶ τῶν ψυχῶν εἰσιν, καὶ μάλιστα τὴν θείαν ἔλλαμψιν ἀναστέλλουσαι, καὶ ἀτιμάζουσαι τὰς καλλίονας ἐπιτηδεύσεις, καὶ τὰ τῆς εὐζωΐας παραδείγματα ἀφανίζουσαι. διὸ καὶ πρὸς ἀρχὴν ὅλως εὐαγωγίας
c. ταῖς ψυχαῖς ἐμποδίζουσι, καὶ πρὸς τὸ πῆξιν ἐν αὐταῖς τὴν εὐαγωγίαν λαβεῖν. Εἰ μέντοι τις ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ εὑρεθείη ψυχὴ, θείᾳ μοίρᾳ νενευρωμένη, ἤδη αὐτὴ σκληρότερον ἐν αὐτῇ γυμναζομένη, τελεωτέρα πρὸς ἀρετὴν ἀποδείκνυται. Ἀληθὲς οὖν, ὅτι πᾶσα τύχη, καὶ πᾶσα περίστασις, γαληνοτέρα τε καὶ τραχυτέρα, εἰς ὠφέλειαν συντελεῖ τῷ ἐν πᾶσιν ἀγαθὸν διὰ τῆς ἔμφρονος ἐκλογῆς ποριζομένῳ.

adulatorum gregi te adjungendo, ſive verbis, ſive factis. Qui enim horum aliquid, quodcumque fuerit, admittit; is perdidit inſtitutum ſuum, & indignum ſe reddidit qui in certatorum Olympicorum numero cenſeatur.

Cæterum non eſt diſſimulandum, malas reſpublicas ut plurimum animis eſſe perniciosas, cum & divinam illuſtrationem repellant, & honeſta inſtituta conſpurcent, & exempla recte vivendi aboleant. Quapropter & initia veræ inſtitutionis animorum impediunt; & doctrinæ, ſi quis bene cœpit, confirmationem. Si quis tamen in tali republica repertus fuerit animus, divino quodam fato confirmatus, is jam in ea durioribus exercitationibus ad majorem virtutis perfectionem acuetur. Verum igitur illud eſt, omnem fortunam, omnem eventum, ſive molliorem, ſive aſperiorem, fructus aliquid atque utilitatis adferre ei, qui prudenti delectu, quod in quaque re ineſt boni, amplectitur.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. λβ'.

p. 154 a.

Προετιμήθη σου τὶς ἐν ἑστιάσει, ἢ ἐν προσαγορεύσει, ἢ ἐν τῷ παρακληθῆναι εἰς συμβουλίαν; εἰ μὲν ἀγαθὰ ταῦτά ἐστι, χαίρειν σε δεῖ, ὅτι ἔτυχεν αὐτῶν ἐκεῖνος· εἰ δὲ κακὰ, μὴ ἄχθου, ὅτι σὺ αὐτῶν οὐκ ἔτυχες· μέμνησο δὲ, ὅτι οὐ δύνασαι, μὴ ταὐτὰ ποιῶν πρὸς τὸ τυγχάνειν τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τῶν ἴσων ἀξιοῦσθαι. πῶς γὰρ ἴσον ἔχειν δύναται ὁ μὴ Φοιτῶν ἐπὶ θύρας τινὸς τῷ Φοιτῶντι; ὁ μὴ παραπέμπων, τῷ παραπέμποντι; ὁ μὴ ἐπαινῶν, τῷ ἐπαινοῦντι; Ἄδικος οὖν ἔσῃ καὶ ἄπληστος, εἰ, μὴ προϊέμενος ταῦτα ἀνθ' ὧν ἐκεῖνα πιπράσκεται, προῖκα αὐτὰ βουλήσῃ λαμβάνειν. Ἀλλὰ πόσου πιπράσκονται θρίδακες; ὀβολοῦ, ἂν οὕτω τύχῃ. ἂν οὖν τις, προέμενος τὸν ὀβολὸν λάβῃ θρίδακας· σὺ δὲ, μὴ προέμενος, μὴ

b.

CAPVT XXXII. (Nobis Cap. XXV.)

Eſt tibi prælatus aliquis in convivio, aut in ſalutatione, aut in adſumtione ad conſilium? Si hæc bona ſunt, gratulari debes illi cui ea contigerint: ſin mala, ne doleas te illa non adeptum. Memento autem, cum eadem non facias ad conſequenda illa quæ in noſtra poteſtate non ſunt, fieri non poſſe ut æqualia tibi tribuantur. Quo pacto enim tantumdem tribuetur ei, qui fores alicujus non frequentat, quantum ei qui frequentat? qui non deducit, quantum ei qui deducit? qui non laudat, quantum ei qui laudat? Injuſtus igitur eris & inexplebilis, ſi, non numerato pretio quo iſta veneunt, gratis ea accipere volueris. At, quanti veneunt lactucæ? Obolo fortaſſe. Si quis igitur, dato obolo, lactucas acceperit; tu vero, pretio non numerato, non

μὴ λάβῃς· μὴ οἷον ἔλαττον ἔχειν τοῦ λαβόντος. ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἔχει θριδακας, οὕτω σὺ τὸν ὀβολὸν, ὃν οὐκ ἔδωκας. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
c. ἐνταῦθα. οὐ παρεκλήθης ἐφ' ἑστιάσιν τινός; οὐ γὰρ ἔδωκας τῷ καλοῦντι, ὅσου πωλεῖ τὸ δεῖπνον· ἐπαίνου δ' αὐτὸ πωλεῖ, θεραπείας πωλεῖ. δὸς οὖν τὸ διάφορον, εἴ σοι λυσιτελεῖ, ὅσου πωλεῖται. εἰ δὲ κἀκεῖνα θέλεις μὴ προίεσθαι, καὶ ταῦτα λαμβάνειν, ἄπληστος εἶ, καὶ ἀβέλτερος. Οὐδὲν οὖν ἔχεις ἀντὶ τοῦ δείπνου; ἔχεις μὲν οὖν, τὸ μὴ ἐπαινέσαι τοῦτον, ὃν οὐκ ἤθελες· τὸ μὴ ἀνασχέσθαι αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῆς εἰσόδου.

non acceperis; noli putare, minus te habere quam is qui accepit. Ut enim ille lactucas habet, ſic tu obolum, quem non dediſti. Ad eundem igitur modum & hic ſe res habet. Ad convivium alicujus non es vocatus? Nec enim dediſti quanti cœnam ille vendit: atqui vendit eam laude, vendit obſequio. Da ergo, ſi tibi commodum eſt, pretium, quo res venditur. Sin iſta non vis præſtare, & tamen hæc accipere, inexplebilis es, & ſtolidus. Nihil-ne igitur habes pro coena? Immo habes; non laudaſſe eum quem nolebas; non pertuliſſe janitorum illius inſolentiam.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 155 a. Καὶ οὗτος ὁ λόγος μέρος τοῦ προτέρου δοκεῖ, πρὸς τὰς λοιπὰς ἐνστάσεις ὑπάντων, τὰς ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἕξεως προσαγομένας. ὁ γὰρ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφων, καὶ τὰ ἐκτὸς ἄλλοις καταλιμπά-

COMMENTARIVS.

Etiam hoc præceptum pars eſſe videtur ſuperioris, reliquis argumentis occurrens, quæ ab iis objiciuntur, qui eodem modo ſunt adfecti. Nam qui ad ſeſe convertitur, & aliis res externas relinquit,

λιμπάνων, καὶ τῆς τῶν πλουσίων καὶ δυναστευόντων θεραπείας καταφρονῶν, ἐν ἀτιμίᾳ δοκεῖ διάγειν, προτιμωμένων αὐτοῦ πολλῶν ἐν ἐστιάσεσι καὶ προσαγορεύσεσι, καὶ τῷ εἰς συμβουλὴν μᾶλλον ἐκείνου παραλαμβάνεσθαι. Καὶ δυνατὸν μὲν ἦν, καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἀπὸ τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, διαλύειν τὴν ἔνστασιν. εἰ γὰρ τὰ μὲν ἀγαθὰ ἡμῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, ταῦτα δὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, οὐκ ἂν εἴη ταῦτα ἡμέτερα ἀγαθά. Ὁ δὲ τοῦτον μὲν τὸν τρόπον παρῆκε τῆς λύσεως, καὶ ὡς κοινὸν, καὶ ὡς ἤδη ῥηθέντα. ἄλλῳ δὲ ἰδίῳ μᾶλλον τοῦ προκειμένου χρῆται, καὶ ἄλλην ὠφέλειαν μείζονα ἀπὸ τῶν τοιούτων τοῖς καλῶς χρωμένοις παραδείκνυσι. b.

Λέγει δὲ, ὅτι ταῦτα, ἐν οἷς ἄλλοι προτιμῶνται τῶν τὸν καλλίονα βίον αἱρουμένων, ἢ ἀγαθὰ πάντως ἐστὶν, ἢ κακά. προσκείσθω δὲ, τοῦ τελείου τῆς διαιρέσεως ἕνεκα, ἢ ἀδιάφορα. πολλὰ γάρ ἐστι καὶ τοιαῦτα. ἀλλ' εἰ μὲν c.

quit, culturamque divitum & potentum deſpicit, ſine honore videtur ætatem degere; cum ei complures *& in ſalutatione, & in convivio, & in petendo conſilio præponantur.* Ac potuiſſet ille quidem rurſus hoc loco, ab eo quod in noſtra poteſtate ſitum eſt, aut non eſt, objectionem iſtam refellere. Nam ſi bona noſtra in nobis ſita ſunt, iſta vero in nobis ſita non ſunt, non erunt iſta noſtra bona. Verum auctor, hac diſſolvendi ratione prætermiſſa, tamquam communi & jam tractata, utitur alia huic loco magis propria, quæ recte utentibus ſubindicet, quo pacto majorem etiam ex hujusmodi rebus fructum capere poſſint.

Ait autem, ea in quibus alii honeſtioris vitæ ſtudioſis præferantur, aut bona eſſe, aut mala. Sed explendæ diviſionis ergo adjiciatur etiam, aut indifferentia. Multa enim talia quoque ſunt. At, ſi indiffe-

μὲν ἀδιάφορα, οὐδὲν μᾶλλον τίμια ἢ ἄτιμά ἐστι. διὸ κατεφρόνησε τούτου τοῦ τμήματος τῆς διαιρέσεως. Ἢ οὖν ἀγαθὰ, ἢ κακά ἐστιν. Εἰ μὲν
p. 156 οὖν ἀγαθὰ, χαίρειν σε δεῖ, φησὶν, ὅτι
a. ἔτυχεν αὐτῶν ἐκεῖνος· τοῦτ' ἔστι τῇ ἐν σοὶ δυνάμει χρῆσθαι, τῇ πᾶσι τὰ ἀγαθὰ βουλομένῃ, καὶ συγχαιρούσῃ τοῖς μετέχουσιν αὐτῶν. Καὶ ὅρα, πηλίκον ἀγαθὸν ἐν τῇ δοκούσῃ ταύτῃ ἀτιμίᾳ κρυπτόμενον ἐξέφηνε. ἡ γὰρ πρὸς Θεὸν ὁμοίωσις κυρίως αὕτη ἐστὶν, ἧς οὐδὲν ἀγαθὸν μεῖζον τοῖς μετ' αὐτόν ἐστιν. ὁ γὰρ Θεὸς δύναμιν ἔχει τὴν ἰσχυροτάτην, πάσης δυνάμεως αἴτιος ὑπάρχων, καὶ βούλησιν τὴν ἀγαθωτάτην·
b. ἀγαθὰ μὲν πάντα, φαῦλον δὲ μηδὲν εἶναι βουληθεὶς, ἐφ' ὅσον δυνατόν ἐστι· παρισουμένης δὲ τῇ βουλήσει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, πάντα ἀγαθύνει, καθόσον ἑκάστῳ μετέχειν δυνατόν ἐστι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος. ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δύναμιν μὲν ἔχειν τὴν ἀκροτάτην ἀδυνατεῖ, πολλῶν

indifferentia, nihilo plus honoris quam ignominiæ habent. Quare hanc diviſionis partem aſpernatus eſt Epictetus. Reſtat igitur, aut bona eſſe, aut mala. *Si* igitur *bona ſunt, gaudere* (inquit) debes, *illum iis eſſe potitum;* hoc eſt, uti debes facultate, quæ tibi ineſt, bene cupiendi omnibus, & gratulandi iis qui bonis rebus potiuntur. Vide autem, quantum boni in iſta, quæ habetur, ignominia deliteſcens, eluceſcat? Eſt enim hæc proprie ſimilitudo cum Deo, qua iis quæ inferiora & poſteriora Deo ſunt, nullum majus bonum contingere poteſt. Deus enim facultate potentiſſima præditus, & omnis facultatis auctor, voluntate etiam optimâ, bona omnia, malum vero nihil eſſe voluit, quatenus fieri poſſet: cum autem par ſit ejus potentia voluntati, omnia bona facit, quatenus unumquodque bonitatem ipſius capere poteſt. Humanus vero animus facultate quidem ſumma præditus eſſe non

poteſt,

λῶν καὶ αὐτῶν τῶν μετὰ Θεὸν τεταγμένων τῇ δυνάμει λειπομένη· βούλησιν δὲ ἔσχεν ἀπὸ Θεοῦ αὐτεξούσιον, πεφυκυῖα πᾶσι τὰ ἀγαθὰ βούλεσθαι, ὅταν αὐτὴ τοῦτο προαιρεθῇ. Εἰκότως c. οὖν κατὰ τοῦτο μάλιστα πρὸς Θεὸν ὁμοιοῦται, καθ' ὅσον κατὰ ταύτην τὴν βούλησιν ἐνεργεῖ· κἂν μὴ δύνηται δὲ πάντα ἀγαθύνειν ὥσπερ ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὅσα δύναται ἀγαθύνουσα, τό γε ἐφ' ἑαυτῇ πάντα ἀγαθύνει, καὶ ὅσα βούλεται. τότε γὰρ ἡ βούλησις ὄντως ἐστὶ βούλησις, καὶ τελεία βούλησις, ὅταν ἡ δύναμις αὐτῇ πᾶσα τοῦ βουλομένου συνεργῇ. τῶν γὰρ ἐφ' ἡμῖν ἐσμὲν κύριοι· καὶ τὸ μὲν βούλεσθαι πᾶσι τὰ ἀγαθὰ, p. 157 ἐφ' ἡμῖν ἐστι. καὶ βούλεται ὁ ἀγαθὸς ἄνθρω- a. πος πάντας ἀνθρώπους εὖ ποιεῖν, καὶ οὐ τούτους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλογα ζῶα καὶ φυτὰ, καὶ μέχρι τῶν ἀψύχων προάγει τὴν βούλησιν. οὐ μέντοι δύναται ὅσα βούλεται· διότι ἡ μὲν βούλησις ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, ἡ δὲ δύναμις αὐτὴ οὐκ ἐφ'

potest, multis etiam Deo posterioribus potentiâ inferior: at voluntatem accepit a Deo liberam, cujus ea natura esset, ut bene cuperet omnibus, modo ipsa id vellet. Merito igitur ista ratione potissimum fit Deo similis, cum pro ista voluntate agit; &, quamvis omnia bona reddere ut Deus nequeat, ea tamen bona reddit quæ potest; adeoque quantum in ipso est, omnia, & quæcunque vult, bona reddit. Tum enim voluntas vere voluntas est, & perfecta voluntas, cum ei facultas omnis ejus qui vult, navat operam. Eorum enim, quæ in nobis sita sunt, domini sumus. Cum autem bene velle omnibus, in nobis situm sit; cupit bonus homo omnibus hominibus benefacere, nec eis tantum, sed & brutis animantibus & stirpibus, ejusque voluntas usque ad inanima etiam porrigitur. Verum non potest, ut vult, bene mereri de omnibus, quod voluntas quidem in nobis

ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν αἰτίων δε-
b. μένη, καὶ κρειττόνων ἡμῶν. καὶ διὰ τοῦτο ἐν
τῇ βουλήσει τὸ ἀγαθὸν ἔχομεν, ὅτι αὐτὸ ἐφ'
ἡμῖν ἐστί. Τοῦτο μὲν οὖν τοιοῦτον.

Εἰ δὲ κατὰ φύσιν κακά ἐστι ταῦτα,
περὶ ὧν ὁ λόγος· μὴ δυσχέραινε, ἀλλὰ καὶ
χαῖρε πάλιν, ὅτι σὺ μὴ ἔτυχες αὐτῶν.
οὕτως ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἀτιμίαν νομί-
σει τὸ μὴ τυγχάνειν τούτων· ἀλλὰ, κἂν ἀγα-
θὰ ᾖ, ἐπὶ τῷ ἄλλον τυχεῖν, κἂν κακὰ, ἐπὶ
τῷ αὐτὸς μὴ τυχεῖν, εὐφρανθήσεται. Οὕτω
μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ συμφέροντος, τὴν δυσχέραντιν,
c. τὴν ἀπὸ τοῦ μὴ τυγχάνειν τῶν εἰρημένων τού-
των, διέλυσεν. εἴτε γὰρ ἀγαθὰ ταῦτα, μεῖ-
ζον ἀγαθὸν ἐκ τοῦ μὴ τυχεῖν ὑπέδειξε τῷ βου-
λομένῳ, τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοιότητα· εἴτε κακὰ,
τὸ μὴ τυχεῖν ἀγαθόν ἐστιν.

Εἶτα ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ, καὶ ἐφεξῆς ἀπὸ τοῦ
δικαίου, ποιεῖται, τὴν ἐπιχείρησιν. Ἀπὸ μὲν
τοῦ

nobis ſita eſt, ipſa facultas vero non item, cum aliarum plurium cauſſarum adjumenta deſideret, earumque præſtantiorum nobis. Quare noſtrum bonum in voluntate ineſt, quoniam in nobis illud ſitum eſt. Et hoc quidem ita ſe habet.

Si vero ea, de quibus hic agitur, ſuapte natura *mala ſunt;* rurſus *ne moleſte ferto*, ſed gaude potius, *ea tibi non accidiſſe.* Sic vir bonus, non potiri iſtis, non ignominiam interpretabitur: ſed, ſive bona illa fuerint, eo quod iis alius potitus fuerit, ſive mala, quod ipſe iis careat, lætabitur. Ad hunc igitur modum loco ab utili, ægritudinem iſtam non potiundi iis quæ dicta ſunt, profligavit. Sive enim ea bona ſunt, oſtendit ei qui vult, majus bonum, quod ex hoc ipſo, quod illis careat, capere poſſit, ſcilicet ſimilitudinem cum Deo: ſive mala, bonum eſſe oſtendit in ea non incidiſſe.

Deinceps ab eo, quod fieri poteſt, argumentatur, & mox dein a juſto. Ab eo quod

τοῦ δυνατοῦ· ὅτι ἀδύνατόν ἐστι, τὸν μὴ θεραπεύοντα τὸν ἑστιάτορα τῶν αὐτῶν παρ' αὐτοῦ τυγχάνειν, ὧν οἱ θεραπεύοντες τυγχάνουσι. θεραπεία δὲ τούτων, ἐστὶ τὸ φοιτᾶν ἐπὶ θύραις, τὸ παραπέμπειν ἐν ἀγορᾷ, τὸ ἐπαινεῖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ γινόμενα, ὁποῖά ποτ' ἂν ᾖ. σὲ οὖν, μὴ ποιοῦντα ταῦτα, εἴπερ βούλει φιλοσοφεῖν, ἀδύνατον τυγχάνειν τῶν αὐτῶν, ὧν οἱ ποιοῦντες τυγχάνουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἄδικόν ἐστι καὶ ἄπληστον, τὸ, μὴ διδόντα ἐκεῖνα, ἀνθ' ὧν πωλεῖ τὸ δεῖπνον, ἐθέλειν λαμβάνειν αὐτό. ἄδικον μὲν γὰρ, τὸ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν· ἄπληστον δὲ, τὸ καὶ τὸ δεῖπνον ἐθέλειν λαβεῖν, καὶ τὸ, ὅσου πιπράσκεται, μὴ δοῦναι. Εἶτα, ὅτι οὐδὲ ἔλαττον ἔξει τούτου τοῦ δειπνοῦντος αὐτὸς μὴ δειπνῶν, δείκνυσιν ἐναργῶς ἀπὸ τοῦ τῆς θριδακος παραδείγματος. ἔχοντος γὰρ ἐκείνου τὸ δεῖπνον, ἔχεις σὺ, φησὶ, τοῦ δείπνου τιμιώτερον, τὴν σαυτοῦ ἐλευθερίαν, τὸ p. 158 a. b.

quod fieri poteſt: *Non poſſe fieri, ut* a convivatore *tribuantur eadem non colenti, quæ colentibus* ipſum tribuantur. Cultura vero eſt, *frequentare fores* ejus, *adſectari* in foro, omnia ejus & dicta & facta *laudare*. Ut igitur tu, qui ut philoſophus iſta non facias, eadem conſequare, quæ qui faciunt, non modo fieri non poteſt: ſed *iniquitatis* etiam eſt, & *inexplebilis cupiditatis, non dantem ea quibus ille cœnam vendit, velle eam accipere*. Iniquum eſt enim, aliena concupiſcere: inſatiabilis vero eſt cupiditatis, cœnam velle accipere, nec tamen pretium velle ſolvere quo illa venditur. Deinde, te cœnæ illius expertem, non eſſe deteriore conditione eo qui cœnet, evidenter *lactucæ* docet exemplo. Nam cum ille cœnam habeat, *tu habes* id, quod cœnâ eſt præſtantius, *libertatem*

τὸ μὴ ἐπαινεῖν ὃν οὐκ ἤθελες, τὸ μὴ ἀνέχεσθαι αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῆς εἰσόδου. εἰ δὲ ταῦτα βούλει καὶ τὸ δεῖπνον ἔχειν, καὶ ἄδικος εἰ, καὶ ἄπληστος· καὶ, τοιοῦτος ὢν, ἀβέλτερος· ὅτι οὐχ ἕξεις, τίνι c. συγκρινόμενος, βελτίων φανήσῃ.

tem non laudandi eum quem nolis, non perferendi ea quæ in ejus veſtibulo perferuntur. Si vero & hæc & cænam habere vis; & iniquus es, & inſatiabilis; &, talis cum ſis, hominum *peſſimus:* quod non erit, quîcum collatus melior deprehendaris.

ΚΕΦ. λγ'.

Τὸ βούλημα τῆς Φύσεως καταμαθεῖν ἔστιν ἐξ ὧν οὐ διαφερόμεθα πρὸς ἀλλήλους. οἷον· ὅταν ἄλλου παιδάριον κατεάξῃ τὸ ποτήριον, πρόχειρον εὐθὺς λέγειν, ὅτι, Τῶν γινομένων ἐστίν. ἴσθι οὖν, ὅτι, ὅταν καὶ τὸ σὸν κατεαγῇ, τοιοῦτον εἶναί σε δεῖ, ὁποῖον ὅτε καὶ τὸ τοῦ ἄλλου κατεάγη. Οὕτω μετατίθει καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα. τέκνον ἄλλου τέθνηκεν, ἢ γυνή; οὐδείς ἐστιν, ὃς οὐκ ἂν εἴποι, ὅτι, Ἀνθρώπινον. ἀλλ', ὅταν τὸ αὐτοῦ τινος ἀποθάνῃ,

CAPVT XXXIII. (Nobis Cap. XXVI.)

Naturæ conſilium ex iis rebus, de quibus nulla inter homines controverſia eſt, cogniſci poteſt. Exempli gratia: ſi alterius puer poculum fregit, in promtu ſtatim habemus dicere, Ex iis hoc eſt, quæ accidere ſolent. Scito igitur, cum & tuum fractum fuerit, talem te eſſe oportere, qualis eras cum alterius frangeretur. Pariter ad majora etiam transfer. Alterius obiit filius aut uxor? Nemo eſt, quin dicat, Humanæ hæc eſſe ſortis. At, ubi ſuus cujuspiam obiit, ſtatim,

θάνῃ, εὐθὺς, Οἴμοι, τάλας ἐγώ. ἐχρῆν δὲ μεμνῆσθαι, τί πάσχομεν, περὶ ἄλλων αὐτὸ ἀκούσαντες. p. 159 a.

ſtatim, Heu mihi! me miſerum! Oportebat autem meminiſſe, quo modo adficiamur, ubi de aliis id audimus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Αἱ κοιναὶ τῶν ἀνθρώπων περὶ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως ἔννοιαι, καθ' ἃς οὐ διαφερόμεθα, ἀλλ' ὁμοδοξοῦμεν ἀλλήλοις οἱ ἄνθρωποι· οἷον, ὅτι τὸ ἀγαθὸν ὠφέλιμόν ἐστιν, καὶ τὸ ὠφέλιμον ἀγαθὸν, καὶ ὅτι τοῦ ἀγαθοῦ πάντα ἐφίεται, καὶ ὅτι τὸ ἴσον οὔτε ὑπερέχει οὔτε ὑπερέχεται, καὶ ὅτι τὰ δὶς δύο τέσσαρα· αὗται οὖν αἱ ἔννοιαι, καὶ ὅσαι τοιαῦται, κατὰ λόγον ὀρθὸν συστᾶσαι ἐν ἡμῖν, καὶ πολλῷ χρόνῳ βασανισθεῖσαι, ἀληθεῖς εἰσι, καὶ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἐφαρμόττουσαι. Αἱ δὲ ἴδιαι ἑκάστου ἔννοιαι, καὶ διαμαρτάνουσι πολλάκις· αἱ μὲν, ἐξ αἰσθήσεως λαμβανόμεναι ἀπατωμένης, ὡς, τὸ τὴν σελήνην ἴσην εἶναι τῷ μεγέθει τοῦ ἡλίου· ἢ ἀπὸ ὀρέξεως ἀλόγου, ὡς ἡ λέγουσα, b.

R 2

COMMENTARIVS.

Communes hominum de rerum natura notiones, in quibus non aliud, ſed *idem ſentimus omnes*: veluti, Bonum eſſe utile, & utile bonum; Bonum ab omnibus adpeti; Aequale nec ſuperare, nec ſuperari; Bis duo eſſe quatuor: hæ igitur notiones, & id genus aliæ, recta ratione in nobis conſtitutæ, longoque tempore exploratæ, veræ ſunt, & cum rerum natura congruentes. Peculiares vero ſingulorum notiones ſæpe hallucinantur: partim a ſenſu decepto acceptæ; cujusmodi eſt, Lunam ejusdem eſſe cum ſole magnitudinis; partim a bruto adpetitu; qualis ea eſt, quæ omnem

volupta-

c. σα, πᾶσαν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι· ἢ ἀπὸ λόγου ἀβασανίστου, ὡς ἡ λέγουσα, δύο ἀρχὰς εἶναι τῶν πάντων, καὶ ἡ τὴν ψυχὴν σῶμα νομίζουσα. αὗται οὖν, καὶ αἱ τοιαῦται, καθ' ἃς διαφερόμεθα, οὐ πάντως εἰσὶν ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐνίοτε αἱ ταύταις ἐναντίαι· καὶ οὐκ ἀσφαλὲς ἀπὸ τούτων ἡμῖν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καταμανθάνειν, ἣν εἶπε βούλημα φύσεως.

Τεκμήριον δὲ τοῦ τῶν μὲν ἰδίων ἀβεβαίου, τῶν δὲ κοινῶν βεβαίου, τὸ, τὸν αὐτὸν ἄνθρω-
p. 160 πον τὸ αὐτὸ πάθος ἄλλως μὲν, ἐὰν αὐτὸς πά-
a. θῃ, ἐμπαθέστερον μᾶλλον, καὶ ἀλογώτερον φέροντα; ἄλλως δὲ, ὅταν ἄλλῳ συμβαῖνον αὐτὸ θεάσηται. ἀπαθέστερον γὰρ αὐτὸ τότε καὶ ἀληθέστερον ὁρᾷ, καὶ συμφωνότερον πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τοὺς μὴ πάσχοντας, μηδὲ πάθει κρίνοντας, ἀλλὰ λόγῳ. καὶ τοῦτο ἐπὶ παραδείγματος εὐτελοῦς, τῆς τοῦ ποτηρίου καταθραύσεως, [δεικνύει.] ὅταν γὰρ ἄλλου παιδά-

voluptatem esse bonum adfirmat: partim a ratione non satis explorata; cujusmodi est eorum, qui duo rerum omnium principia, quive animum corpus esse, statuunt. Hæ igitur, & harum similes, de quibus dissentimus, non omnino veræ sunt, sed interdum eæ quæ sunt hisce contrariæ: neque tutum nobis est, ex his rerum naturam æstimare, quam *naturæ propositum aut voluntatem* adpellat.

Evidens autem illud argumentum est, cum levitatis peculiarium, tum constantiæ communium notionum, quod idem homo eumdem casum aliter, si ipsi acciderit, gravius scilicet & imprudentius fert: aliter, si alteri eum accidisse viderit; tunc enim tranquillius eum & verius intuetur, magisque cum cæteris hominibus consentit, quibus tale nihil accidit, quique non ex adfectu, sed ratione judicant. Atque hoc rei vilis, confracti poculi, exemplo declarat. Nam *cum alterius puer*

παιδάριον κατάξῃ ποτήριον, πρόχειρον ἡμῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀπαθῶς κρίνουσι, λέγειν, ὅτι τῶν γινομένων ἐστὶ τὸ τὸν παῖδά ποτε ῥεμφθῆναι, καὶ προσκροῦσαι ἢ ἀφεῖναι αὐτὸ, καὶ τὸ ὑάλινον προσκρουσθὲν ἢ ἀφεθὲν καταχθῆναι. ὅταν δὲ τὸ ἡμέτερον καταχθῇ, καὶ ἀγανακτοῦμεν, ὡς καινοτέρου τινὸς ἐφ' ἡμῶν γενομένου. καίτοι ἔδει καὶ τότε ἐννοεῖν, ὅτι τῶν γινομένων ἐστίν. Οὕτως οὖν, φησὶ, μετάτιθει καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα. Ἐὰν τέκνον ἄλλου ἀποθάνῃ, ἢ γυνὴ, οὐδείς ἐστιν ὃς οὐκ ἂν εἴποι, ὅτι ἀνθρώπινόν ἐστι τὸ συμβάν· κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας, καὶ τῇ Φύσει συμβαινούσας, κρίνων τότε τὸ γεγονός. τὸ γὰρ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον, ἀνθρώπινόν ἐστι, τῇ Φύσει τοῦ ἀνθρώπου θνητοῦ ὄντος προσῆκον. ἀλλ' ὅταν τὸ αὐτοῦ τινὸς ἀποθάνῃ, εὐθὺς οἴμοι, καὶ τάλας ἐγὼ, καὶ θρῆνοι, καὶ τραγῳδίαι, ὡς ἡμῖν μόνοις παρὰ Φύσιν τινὸς συμβεβηκότος. b. c.

puer poculum confregerit, in promtu nobis *eſt*, cæterisque ſine adfectu judicantibus, *ut dicamus, Ita fieri ſolere*, ut puer aliquando, vagans animo, allidat vitreum poculum, & ut id alliſum aut manu elapſum confringatur. Cum vero noſtrum confractum fuerit, indignamur, quaſi novi aliquid nobis accidiſſet. Atqui tum quoque cogitandum erat, ita ſolere fieri. *Hæc* igitur, inquit, *transfer etiam ad majora. Si filius alterius mortuus eſt, aut uxor: nemo eſt quin dicat, humanum eſſe* illum caſum; facto judicio ſecundum communes notiones, naturæque congruentes. Nam emori hominem, humanum eſt, naturæque hominis mortalis conveniens. *Sed cum ſuus alicui filius moritur, ſtatim* auditur, *Hei mihi! Me miſerum!* ploratus, tragœdiæ: quaſi nobis ſolis contra naturam aliquid accidiſſet.

Memi-

Ἐχρῆν δὲ μεμνῆσθαι, πῶς ἄλλου θρηνοῦντος διατιθέμεθα· ὅτι ἐφιστάνομεν τότε καλῶς, μὴ τὸ πρᾶγμα ταράττειν ἐκεῖνον, Φυσικὸν ὄν, καὶ ἐξ ἀνάγκης συμβαῖνον, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ πάθος ὁ πέπονθε περὶ τὸ πρᾶγμα. διπλοῦν δέ ἐστι τοῦτο· συμπάθειά τε ἄλογος, καὶ ὑπὲρ τὸ δέον γινομένη, ψυχῆς λογικῆς πρὸς σῶμα θνητὸν, καὶ * * εἰκὸς ἀποθανεῖν αὐτὸ, ἀλλ' οὕτω ζῆν, ὡς ἀεὶ συνεσομένῳ. καὶ τοῦτο μάλιστα ἐκπλήττει καὶ θορυβεῖ, τὸ ἀνέλπιστον ἐπιέναι· ἐπεὶ, εἰ ἐμελετᾶτο καὶ συνειθίζετο κατὰ τὴν φαντασίαν, οὐκ ἂν οὕτως ἐτάραττε καὶ ἐλύπει. Τεκμήριον δὲ τούτου ἐναργὲς, οἶμαι, ἐστὶ, τὸ καὶ τοὺς πάνυ περιπαθῶς ἐπὶ τούτοις διατεθέντας, μετ' ὀλίγον χρόνον διὰ τὴν συνήθειαν, ὡς μηδενὸς γενομένου τοιούτου, καταπραΰνεσθαι, καὶ τότε τὰς κατὰ φύσιν ἐννοίας προβάλλεσθαι· ὅτι ἀνθρωπικόν ἐστιν, ὅτι τὸ θνητὸν

p. 161 a. b.

Meminiſſe autem *oportebat*, quomodo alio plorante adfecti ſimus: nempe, cogitare nos tum, ut rectum eſt, non re ipſa, quæ naturalis ſit, & neceſſario eveniat, illum turbari; ſed ſuo, quem de re conceperit, adfectu. Is vero conduplicatus eſt: cum quod præter rationem & ſupra quam decet, rationis particeps animus mortale corpus diligit; tum quod non cogitat, conſentaneum eſſe ut illud ſit moriturum, ſed quod ita vitam inſtituit, quaſi perpetua ejus conſuetudine frui poſſit. Maxime vero hoc percellit & perturbat, quod inexſpectatum accidit. Nam ſi quidem id meditatus eſſet, & cogitando quaſi familiare ſibi feciſſet, non ita perturbaretur atque doleret. Cujus rei illud evidens eſt utique argumentum, quod ii etiam, qui caſum aliquem acerbiſſime tulerunt, paulo poſt ob adſuetudinem, quaſi nihil tale accidiſſet, leniuntur, & tunc notionibus naturæ conſentaneis ſeſe tuentur: humanum eſſe; mortale

neceſſe

θνητὸν ἀποθνήσκειν ἀνάγκη, ὅτι καὶ ἡμεῖς ταχέως καταληψόμεθα. εἰ δὲ μετὰ τὸ συμβῆναι, διὰ τὸν συνεθισμὸν τοῦ χωρισμοῦ, ῥᾳδίως c.
οὕτως αὐτὸν ὑποφέρομεν· καὶ πρὸ τοῦ συμβῆναι, οἶμαι, διὰ τῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν χωρισμὸν συνεθιζόμενοι, οὐκ ἔτι οὕτως αὐτὸν περιπαθῶς ὑποδεξόμεθα.

Αἴτιον δὲ τοῦ μὴ συνεχῶς πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντας τὰ τοιαῦτα, συνεθίζεσθαι πρὸς αὐτά· ἓν μέν, τὸ τοῖς παροῦσιν ἀεὶ συντυποῦσθαι τὰς ψυχὰς τὰς πολλῶν ἀνθρώπων· ὥστε καὶ εὐημερουῦντας, ἀεὶ νομίζειν εὐημερεῖν, καὶ, λυπηροῦ p. 162
συμβαίνοντος τινὸς, μηδέποτε αὐτοῦ ἐλπίζειν ἀπαλλάττεσθαι· ἕτερον δὲ, οὐδὲν ἔλαττον τούτου, ἡ πολλὴ καὶ ἄμετρος περὶ τὰ τοιαῦτα σύμπαθεια, δι' ἣν καὶ ἡ Φαντασία τοῦ χωρισμοῦ λυπηρότατόν ἐστιν αὐτοῖς. οὐδεὶς δὲ ἑκὼν τοῖς λυπηροῖς ἐν διατρίβει. Τὴν οὖν συμπάθειαν μάλιστα μετρητέον, κρίνοντάς τε ὀρθῶς, τί τὸ

neceſſe eſſe mori; nobis etiam fatum brevi impendere. Iam ſi poſt eventum, ob ſejunctionis conſuetudinem, eam tam facile ferimus; pari ratione, ſi ante eventum adſueverimus ſejunctioni, cogitatione eam præcipientes, non amplius adeo perturbatis animis, puto, eamdem excipiemus.

Cauſſa vero, cur talia non continenter ob oculos habemus, nec adeo illis adſueſcimus, una hæc eſt, quod rebus præſentibus vulgo ita conformantur animi hominum, ut & in rebus ſecundis ſibi perſuadeant, eâdem ſemper fortunâ ſeſe uſuros, &, aliquâ moleſtiâ objectâ, numquam ea ſe liberatum iri putent. Altera cauſſa eſt, & ea quidem hac non levior, nimius & immodicus talium rerum amor, unde vel cogitatio ſejunctionis illis fit moleſtiſſima. Nemo vero volens rebus moleſtis immoratur. Amor igitur in primis moderandus eſt; vereque judicandum, qui

συμπάσχον, καὶ τίνι συμπάσχει, ὅτι ἀλλοτρίῳ
b. πράγματι· καὶ τῆς συνηθείας καὶ τοῦ χορτασμοῦ τὸ πολὺ παραιτητέον, καὶ λόγων ἀφεκτέον τὴν συμπάθειαν ἐπιτεινόντων, καὶ ἔτι μᾶλλον τῶν ἔργων.

qui ſis qui ames: quid ſit quod ames; nempe, rem eſſe alienam. Tum, in ipſa conſuetudine cavendum eſt, ne nimis & ſupra modum ea utamur; abstinendumque cum verbis, tum magis etiam factis, quibus adfectio noſtra ultra modum augeatur.

ΚΕΦ. λδ'.

Ὥσπερ σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται· οὕτως οὐδὲ κακοῦ Φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται.

CAPVT XXXIV. (Nobis Cap. XXVII.)

Quemadmodum ſcopus non ponitur aberrandi cauſſa; ſic nec mali natura exſiſtit in mundo.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c. Ὁ περὶ τῆς ὑποστάσεως τῶν κακῶν λόγος μὴ καλῶς διαρθρωθεὶς, καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ἀσεβείας αἴτιος γέγονε, καὶ τῆς τῶν ἠθῶν εὐαγωγίας τὰς ἀρχὰς διετάραξε, καὶ πολλαῖς καὶ ἀλύτοις ἀπορίαις ἐνέβαλε τοὺς μὴ καλῶς αἰτιολογοῦν-

COMMENTARIVS.

Disputatio de NATVRA ATQVE ORTV MALORVM, non bene explicata, cum impietatis erga Deum cauſſa exſtitit; tum morum honeſtæque diſciplinæ principia perturbavit; tum multis, iisque inexplicabilibus, dubitationibus involvit eos, qui cauſſas illius non

λογοῦντας αὐτήν. Εἴ τε ἀρχήν τις λέγοι τὸ κακὸν, ὡς εἶναι δύο τῶν ὄντων ἀρχὰς, τό τε ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακὸν, πολλὰ καὶ μεγάλα ἄτοπα συμβαίνει. τὸ γὰρ ἀρχικὸν τοῦτο ἀξίωμα, p. 163
ἓν ὂν καὶ κοινῶς ὑπάρχον ἀμφοτέροις ἐναντίοις a.
οὖσι, πόθεν αὐτοῖς ἐφήκει, εἰ μὴ ὑπὸ μιᾶς αἰτίας, πρὸς ἀμφοῖν οὔσης; πῶς δὲ ὅλως ἐναντία ταῦτα ἔσται, μὴ ὑφ' ἕν τι κοινὸν γένος τεταγμένα; οὐ γὰρ τὰ διάφορα ἁπλῶς ἐναντία ἐστίν. οὐ γὰρ ἄν τις εἴποι τὸ λευκὸν ἐναντίον εἶναι τῷ θερμῷ, ἢ τῷ ψυχρῷ· ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ κοινὸν γένος πλεῖστον ἀλλήλων διεστη- b.
κότα, ταῦτά ἐστιν ἐναντία· τὸ μὲν λευκὸν τῷ μέλανι, κοινὸν ἔχοντα γένος τὸ χρῶμα, ἄμφω γὰρ ὁμοίως χρώματά ἐστι· τὸ δὲ θερμὸν τῷ ψυχρῷ, ὧν γένος ἡ ἁπτικὴ κατὰ ταὐτὰ ποιότης. Διὰ τοῦτο καὶ ἀδύνατον τὰ ἐναντία ἀρχὰς εἶναι, ὅτι ἀνάγκη προϋπάρχειν αὐτῶν τὸ κοινὸν γένος· καὶ μέντοι καὶ διότι ἀνάγκη πρὸ

non veras reddiderunt. Nam ſive quis principium eſſe dicat Malum, ut duo ſint principia rerum, bonum & malum; multæ magnæque abſurditates ſequuntur. Nam illa principii dignitas, ſi una eademque communiter ambobus inſit inter ſe contrariis, unde eis advenit, niſi ab una cauſſa ad utrumque pertinente. Quo pacto vero omnino contraria erunt iſta, ni ſub uno communi genere collocentur? Neque enim contraria inter ſe ſunt, quæ ſunt prorſus & ſimpliciter diverſa: nec enim quisquam dixerit, album contrarium eſſe calido, aut frigido: ſed quæ uno communi genere comprehenſa, plurimum inter ſeſe differunt, ea contraria ſunt; veluti album nigro, quorum commune genus eſt color, nam utrumque ex æquo color eſt; & calidum frigido, quorum genus eſt tactilis qualitas eodem ſenſu percepta. Quamobrem fieri nequit, ut, quæ contraria ſunt, ſint principia: quia neceſſe eſt, ante illa

eſſe

τοῦ πλήθους τὸ ἓν εἶναι, εἴπερ ἕκαστον τῶν
c. πολλῶν ἓν ἀναγκη εἶναι κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς τοῦ
πρώτου μέθεξιν, ἢ μηδὲν εἶναι ὅλως. ἔτι δὲ, εἰ
ἀναγκη πρὸ πάσης ἰδιότητος ἀρχικὴν εἶναι μονάδα, ἀφ' ἧς πᾶσα ἡ ἰδιότης ἡ ἐν πολλοῖς μεμερισμένη ὑφίσταται· (ἀπὸ γὰρ τοῦ θείου καὶ ἀρχικοῦ καλοῦ πάντα τὰ καλὰ πρόεισι· καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης θείας ἀληθείας, πᾶσα ἀλήθεια·) ἀναγκη οὖν καὶ τὰς πολλὰς ἀρχὰς εἰς μίαν ἀρχὴν ἀνατείνεσθαι, οὔ τινα μερικὴν ἀρ-
p. 164 χὴν οὖσαν ἐκείνην, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἑκάστην,
a. ἀλλ' ἀρχὴν ἀρχῶν ὑπάρχουσαν πασῶν, καὶ ἐξηρημένην, καὶ πάσας εἰς ἑαυτὴν συναιροῦσαν, καὶ πάσαις ἀφ' ἑαυτῆς τὸ ἀρχικὸν ἀξίωμα παρεχομένην ὁμοφυῶς, μετὰ τῆς ἑκάστῃ προσηκούσης ὑφέσεως. Οὕτω μὲν οὖν ἄτοπον, τὸ, δύο ἢ πλείονας ὅλως τοῦ ἑνὸς τὰς πρώτας λέγειν ἀρχάς.

Ἀναγκαί-

esse commune genus; atque etiam quia necesse est, unum esse ante multitudinem; quandoquidem unumquodque multorum aut unum esse necesse est, ob participationem unius, aut nihil esse prorsus. Præterea, si necesse est, ante omnem propriam qualitatem esse principalem unitatem, unde omnis proprietas inter multa distributa oriatur: (nam a divino & principali pulcro pulcra omnia prodeunt; & a prima divina veritate omnis veritas:) necesse est etiam, multa principia ad unum referri principium, quod non ex parte principium quoddam sit, sicut reliqua singula; sed quod sit principiorum omnium principium, & eximium, omniaque cætera in sese contrahat, & omnibus a sese principii dignitatem æquabili quodam modo impertiat, cum ea quidem, quæ unicuique convenit, remissione ac diminutione. Et ita quidem absurdum est, duo, aut omnino plura uno prima principia statuere.

Qui

Ἀναγκάζονται δὲ οἱ δύο λέγοντες τῶν ὅλων ἀρχὰς, τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, καὶ τὸν b.
ἀγαθὸν παρ' αὐτοῖς λεγόμενον Θεὸν μηκέτι πάντων αἴτιον λέγειν, μηδὲ παντοκράτορα δικαίως ἀνυμνεῖν, μηδὲ δύναμιν αὐτῷ τὴν ἀκροτάτην καὶ ὅλην ἀνατιθέναι, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης δυνάμεως, εἴπερ ἄρα καὶ τοῦτο· μηδὲ νομίζειν, πάντα ἀγαθαίνειν καὶ φωτίζειν αὐτὸν, πηγὴν λεγόμενον ἀγαθότητος καὶ φωτός. Οἷα δὲ καὶ ὅσα βλάσφημα εἰς τὸν Θεὸν τοῖς ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ; καὶ γὰρ δειλὸν εἰσάγουσιν αὐτὸν, δεδοικότα τὸ κακὸν ἐγγὺς c.
τῶν ὅρων αὐτοῦ γενόμενον, μὴ καὶ ἐντὸς εἰσέλθῃ. καὶ διὰ ταύτην τὴν δειλίαν ἀδίκως καὶ ἀσυμφόρως μέρη ἑαυτοῦ καὶ μέλη τὰς ψυχὰς οὔσας, ὥς φασι, μηδὲν ἁμαρτούσας πρότερον, ἔρριψε τῷ κακῷ, ἵνα τὰ λοιπὰ τῶν ἀγαθῶν διασώσῃ· ὥσπερ στρατηγός, φασι, πολεμίων ἐπιόντων, μέρος αὐτοῖς τοῦ οἰκείου στρατοῦ προΐεται,

Qui autem duo rerum omnium principia, BONVM & MALVM, esse dicunt; coguntur hi etiam, eum, quem bonum Deum ipsi adpellant, omnium rerum auctorem esse negare, neque ut rerum omnium dominum celebrare, nec summam & omnem ei potentiam tribuere, sed totius potentiæ vix ac ne vix quidem dimidiam partem ei relinquere; denique non credere, eum, qui fons bonitatis & lucis dicatur, bonitatem & lucem omnibus impertiri. Quæ autem & quanta divinæ majestatis probra orationem eorum consequuntur? Nam & timidum inducunt Deum, MALVM ipsius finibus adpropinquans metuentem, ne intra fines quoque penetret; ob eumque timorem injuste atque inutiliter, animos, cum nihil ante peccassent, ut ajunt, sui partes & membra, objicientem MALO, ut bonorum reliquias tueatur; instar Imperatoris, ut ajunt, qui hostibus ingruentibus partem sui exercitus objiciat,

ται, ἵνα τὸ λειπὸν διασώσῃ. ταῦτα γάρ ἐστιν αὐτῶν τὰ ῥήματα, εἰ καὶ μὴ ἐπ' αὐτῶν ἴσως
p. 165 τῶν λέξεων. ὁ δὲ ῥίψας τὰς ψυχὰς κατ' αὐ-
a. τοὺς, ἤτοι ὁ κελεύσας ῥιφῆναι, ἢ ἐλάθετο, ἢ οὐκ ἐνόησεν, οἷα μέλλουσιν αἱ ψυχαὶ πάσχειν ἐκδοθεῖσαι τῷ κακῷ· ὅτι ἐμπίπρανται, καὶ ταγηνίζονται, ὡς φασι, καὶ κακοῦνται παντοίως, μήτε ἁμαρτοῦσαί τι πρότερον, καὶ μέρη τοῦ Θεοῦ οὖσαι. τὸ δὲ τελευταῖον, ὡς φασιν, αἱ ἀσεβεῖς αὐτῶν γενόμεναι· (τοιαῦται δέ εἰσι παρ'
b. αὐτοῖς, οὐχ' αἱ φονεύσασαι, ἢ μοιχεύσασαι, ἤ τι τῶν ἐξαγίστων τούτων ἀπὸ ζωῆς διεφθαρμένης ποιήσασαι, ἀλλ' αἱ μὴ λέγουσαι δύο ἀρχὰς εἶναι τῶν πάντων, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν.) αὗται οὖν, οὐδὲ ἐπιστρέφουσιν ἔτι, φασὶν, εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀλλὰ μένουσι τῷ κακῷ συγκεκολλημέναι· ὥστε καὶ ἀτελῆ μένειν ἐκεῖνον, μέρη αὐτοῦ ἀπολέσαντα.

Καὶ ἀνόητος οὖν ἐστι κατ' αὐτοὺς, (μὴ γὰρ ἐμὸς ὁ λόγος ἔστω) μήτε τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον λογί-

objiciat, ut reliquum conſervet. Hoc enim ipſum illi dicunt, etſi fortaſſe verbis iisdem non utuntur. Qui vero, ut ipſi auctores ſunt, animas projecit, projicive juſſit, aut oblitus eſt, aut non cogitavit, quæ perpetienda eſſent animis MALO traditis; nempe uri eas, & in ſartagine torreri, ut ajunt, & modis omnibus excruciari; idque eum nihil antea peccarint, & Dei partes ſint. Poſtremo illud addunt, ſi quæ earum impiæ fuerint (tales autem apud eos ſunt, non cædibus, non adulteriis, non aliis corruptæ vitæ ſceleribus pollutæ; ſed quæ duo rerum eſſe principia, bonum & malum, negent) eas igitur ad bonum non reverti amplius, ſed MALO adglutinatas permanere. Itaque & imperfectus ille manet, partibus ſuis amiſſis.

Fuerit igitur etiam, iisdemque auctoribus (neque enim hoc a me dictum eſto) amens & vecors Deus, qui

λογίσασθαι δυνηθεὶς, μήτε τὴν τοῦ κακοῦ φύσιν γινώσκων. πῶς γὰρ ἂν εἰσέλθῃ εἰς τὴν τοῦ ἀγα- c.
θοῦ μοῖραν τὸ κακὸν, ἐξ ἀϊδίου διακεκριμένων αὐτοῖς τῶν κλήρων, ὥς φασι, καὶ κατὰ τὰς αὐτῶν φύσεις ἀφωρισμένων; ἀπὸ τίνος οὖν λέγουσι; δῆλον δὲ, ἢ ἐκ ταὐτομάτου· καὶ εἴη ἂν πάντως ἀρχὴ κατ' αὐτοὺς τὸ αὐτόματον· ἢ ἀπό τινος ὑπὲρ ἄμφω ὄντος· ὅπως δ' ἂν ἔχῃ τοῦτο, πρὸ τοῦ κόσμου παρ' αὐτοῖς γενέσθαι. ὡς γὰρ ἐν γῇ τὴν διανομὴν ποιοῦσι· τὰ μὲν τρία μέρη, τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν καὶ βόρειον, τῷ ἀγαθῷ διδόντες· τὸ δὲ μεσημβρινὸν, p. 166
τῷ κακῷ. καὶ γὰρ καὶ τὰ πέντε τοῦ κακοῦ a.
ταμιεῖα, ὡς ἄντρα τινὰ ὑποτίθενται· καὶ δένδρα, καὶ ζῶα πλάττουσιν ἐκεῖ χερσαῖα καὶ ἔνυδρα, μαχόμενα ἀεὶ, καὶ ὑπὸ τοῦ Πενταμόρφου παρ' αὐτοῖς ἐσθιόμενα, καίτοι ἄφθαρτα πάντα λέγονται ἐκεῖνα, ὡς καὶ τὰ πρῶτα ἀγαθά.

διωκι-

qui nec, quid ſibi expediret, reputare potuerit, neque MALI naturam intelligat. Nam quo pacto BONI quaſi provinciam intraſſet MALVM, cum limites eorum ab omni æternitate disterminati ſeparatique fuerint, ut ajunt, & pro ſua natura ſegregati? A quo igitur id factum dicunt? Nempe; ſive caſu & fortuito: ſic illis caſus principium utique fuerit: ſive ab aliquo, quod ſit utroque illorum ſuperius. Quocumque autem pacto illud ſe habeat, adparet, illud ſecundum eos ante mundum fuiſſe. Nam, velut in terra, partitionem faciunt; & orientales, occidentales & ſeptemtrionales partes BONO tribuunt, meridionales vero MALO. Nam & quinque MALI conclavia, velut antra quædam, comminiſcuntur: ibique arbores ſingunt, & animalia terreſtria & aquatica, perpetuo inter ſeſe pugnantia; quæ quamvis immortalia dicantur eſſe omnia, haud ſecus ac prima bona, tamen a quinqueformi, quod ſingunt, monſtro devorentur.

Cum

διωκισμένων δ' οὖν ἐξ ἀρχῆς κατὰ φύσιν τῶν τόπων, πῶς δυνατὸν ἦν εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ
b. μοῖραν τὸ κακὸν εἰσελθεῖν; πῶς δὲ δυνατὸν ἦν τὸ ἐναντίον; οὕτω γὰρ καὶ τὸ λευκὸν, μένον λευκὸν, μέλαν ἔσται· καὶ τὸ φῶς, μένον φῶς, ἐνδέχεται σκότος. Εἰ οὖν ταῦτα ἀδύνατα, πῶς μετὰ τοῦ δειλοῦ καὶ ἀδίκου οὐχὶ καὶ ἀνόητόν ἐστι τὸ ῥίψαι τῷ κακῷ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀπὸ τότε μέχρι καὶ νῦν πράγματα ἔχειν, ὥς φασι, μὴ δυνάμενον αὐτὴν τελέως ἀνακαλέσασθαι, μηδὲ δυνησόμενον, διὰ τὸ τινὰς, ὡς πρότερον ἐμνήσθην, ψυχὰς μένειν κατ' αὐτοὺς ἐν τῷ κακῷ τοῦ λοιποῦ τὸν ἄπειρον αἰῶνα; Καὶ οὐδὲ προ-
c. γνῶναι τοῦτό φασιν αὐτόν· καίτοι τὸ κακὸν προγινώσκειν λέγουσιν τὴν μέλλουσαν ἀποστολὴν κατ' αὐτοῦ πέμπεσθαι, καὶ μηχανὰς πρὸς αὐτὴν ἀναπλάττειν. Πόσῳ δὲ κάλλιον ἦν, ἐᾶσαι τὸ κακὸν περὶ ἑαυτὸ συντριβόμενον, ἤπερ ἐμμίξαι ἑαυτὸ τῷ κακῷ, μηδὲ δυνατὸν ὂν αὐτοῦ περιγενέσθαι;

Cum autem ab initio loca natura distincta fuerint; fieri qui potuit, ut in BONI partem MALVM penetraret? Quomodo vero fieri potuit, [manens] contrarium? Sic enim album, quamvis album maneat, nigrum erit: & lux, cum maneat lux, tenebras admittet. Quæ si fieri nequeunt, nonne cum ignaviæ & iniquitatis, tum vero amentiæ fuerit, animam objicere MALO, & ab eo tempore in hunc usque diem laborioſe eſſe occupatum, ut ajunt, cum eam plane revocare non poſſit, neque umquam poterit, eo quod nonnullæ animæ, hos ſi audias, ut ante memini, ævo infinito maneant in MALO? Idque eum ante ſciviſſe negant: quamvis MALVM dicant præſcire, quid adverſus ſe miſſum eatur, & machinas ejus rei cauſſa præparare. Quanto autem melius fuiſſet, ut BONVM ſineret MALVM per ſe ipſum comminui, quam ut immiſceret ſe malo, quod vincere non poſſet?

γενέσθαι; ἀγένητον γὰρ καὶ ἄφθαρτον καὶ τὸ κακὸν ὁμοίως φασὶν, ὥσπερ καὶ τὸ ἀγαθόν. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄν τις ἐπισκήψειεν, ὅτι ὁμοίως ταῦτα τῷ ἀγαθῷ καὶ τῷ κακῷ ὑπάρχειν φασὶ, τὸ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον, τὸ ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον· ὧν τί ἂν εἴη σεμνότερον; p. 167 a.

Οἷα δὲ καὶ περὶ τῆς κοσμοποιΐας λέγουσι; κίονας τινὰς λέγοντες, οὐκ ἐκείνας,

— αἱ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν·

οὐ γὰρ ἀξιοῦσι μυθικῶς τινὲς τῶν λεγομένων ἀκούειν· ἀλλ', ὁποίας τις τῶν παρ' αὐτοῖς σοφῶν ἐξέφηνεν, ἐκ κραταιοῦ λίθου καὶ ἀναγλύφους αὐτὰς νομίζουσι· καὶ δώδεκα θυρίδας, μιᾶς καθ' ἑκάστην ὥραν ἀνοιγομένης. Αἱ δὲ περὶ τῶν ἐκλείψεων αἰτιολογίαι, θαυμαστὴν σοφίας ὑπερβολὴν ἐνδείκνυνται. λέγουσι γὰρ, τῶν ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ συνδεδεμένων κακῶν, ταραχὴν καὶ θόρυβον ποιούντων ἐν ταῖς ἑαυτῶν συγκινήσεσι, παρα- b.

possit? Ortus enim & interitus MALVM æque, atque BONVM, expers statuunt. Nam & hoc ipsum in eis reprehendas, quod æque hæc in MALO, atque in BONO, inesse statuunt, & ortu & interitu & principio & fine carere utrumque: quibus rebus quid esse queat excellentius?

Iam de Mundi structura quæ dicunt? Esse columnas quasdam, non illas

Quæ cœlos terræque ferunt immobile pondus:

(neque enim fabulose horum quidquam accipi volunt) sed ejusmodi, quales ex ipsorum sapientibus quidam prodidit, quæ solido e lapide sculptæ sint: adduntque duodenas fenestras, quarum singulis horis una aperiatur. Porro, quas causas adferunt defectus solis lunæque, eæ admirabilem quamdam & excellentem sapientiam præ se ferunt. Ajunt enim, siquando mala, quæ in mundi structura colligata sunt, suis commotionibus turbas atque tumultus cieant,

tum

παραπετάσματά τινα τοὺς φωστῆρας ἑαυτῶν προβάλλεσθαι, διὰ τὸ μὴ μετέχειν τῆς ταραχῆς ἐκείνων· καὶ τοῦτο εἶναι τὰς ἐκλείψεις, τὰς ὑπὸ τοῖς παραπετάσμασιν ἀποκρυφὰς αὐτῶν. Πόση δὲ καὶ ἡ περὶ τοῦτο ἀλλοκοτία, τὸ ἐκ πάντων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ μόνους τοὺς δύο φωστῆρας τιμᾶν, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μοίρας λέγοντας αὐτούς, τῶν δὲ ἄλλων καταφρονεῖν, ὡς τῆς τοῦ κακοῦ μοίρας ὄντων; καὶ τὸ φῶς τῆς σελήνης οὐκ ἀπὸ τοῦ ἡλίου νομίζειν, ἀλλὰ ψυχὰς εἶναι, ἃς ὑπὸ νουμηνίας ἕως πανσελήνου ἀπὸ τῆς γῆς ἀναστῶσα, ἀπὸ πανσελήνου πάλιν
p. 168 ἕως νουμηνίας εἰς τὸν ἥλιον μεταγγίζει. Καὶ
a. τί ταῦτα μηκύνω; τέρατα γὰρ πλάττοντές τινα, ἅπερ μηδὲ μύθους καλεῖν ἄξιον, οὐχ ὡς μύθοις χρῶνται, οὐδὲ ἐνδείκνυσθαί τι ἄλλο νομίζουσιν, ἀλλ' ὡς ἀληθέσιν αὐτοῖς τοῖς λεγομένοις πιστεύουσι· πεντάμορφον τὸ κακὸν ἀναπλάττοντες, ἀπὸ λέοντος, καὶ ἰχθύος, καὶ ἀετοῦ, καὶ οὐ μέμνημαι τίνων ἄλλων συγκείμενον, καὶ

tum lumina iſta ſibi vela quædam obducere, ut ab illa perturbatione ſint immunia; nec ſolis & lunæ defectus quidquam eſſe aliud, niſi occultationes ſub illis velis. Quam vero & illud abſurdum eſt, quod ex omnibus corporibus cœleſtibus ſola illa duo lumina colunt, & in BONI parte numerant; cætera vero, ut quæ ad MALVM pertineant, contemnunt? tum quod lunæ lumen non a Sole eſſe exiſtimant: ſed animas eſſe cenſent, quas illa ab interlunio usque ad plenilunium a terra adtrahens, a plenilunio rurſus usque ad interlunium ad Solem transmittat? Quid multis moror? Nam cum monſtra confingant, quæ ne fabularum quidem nomine digna ſunt, pro fabulis ea haberi, aut aliud quid ſignificare nolunt, ſed ut vera credi volunt; quinqueforme fingunt eſſe Malum, ex leone, piſce, aquila, & neſcio quibus aliis duobus compoſitum;

&

καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπιόν τι δεδοικότες. Τοσαύτη τίς ἐστιν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀσέβεια· καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι πάντα ταῦτα ἀνέπλασαν διὰ θεοσεβῆ δῆθεν εὐλάβειαν; μὴ βουλόμενοι γὰρ αἴτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν εἰπεῖν, ἀρχὴν ὑπεστήσαντο ἰδίαν τοῦ κακοῦ, ἰσότιμον αὐτὴν καὶ ἰσοσθενῆ τιθέντες τῷ ἀγαθῷ, μᾶλλον δὲ καὶ ἰσχυροτέραν. μέχρι γὰρ νῦν τέως ἐν πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ἐπιχειρήμασιν ὑπέρτερον φαίνεται γεγονὸς τὸ κακόν. καὶ τοῦτο μὲν τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται παντα χοῦ κατ' αὐτοὺς ἀντεχόμενον, καὶ μηχανώμενον παντοίως μὴ ἀπολέσαι αὐτό. τὸ δὲ ἀγαθὸν, ὡς οὗτοι φασὶν, c. ἑκουσίως ἑαυτὸ τῷ κακῷ συνέμιξε· καὶ δειλῶς, καὶ ἀδίκως, καὶ ἀνοήτως, κατ' αὐτοὺς, μέχρι νῦν διεγένετο· ὥστε φεύγοντες, αἴτιον αὐτὸν τοῦ κακοῦ εἰπεῖν, πάγκακον ὑπογράφουσι· καὶ, κατὰ τὴν παροιμίαν, φεύγοντες τὸν καπνὸν εἰς πῦρ ἐμπεπτώκασιν.

Οὕτω

& hujus monſtri impetum formidant. Tantus ineſt in ſermonibus hisce contemtus numinis atque impietas: & quod mireris, hæc omnia confinxerunt, quaſi religioſa (ſi Diis placet) & Dei reverentiam præ ſe ferentia. Quem cum auctorem mali dicere nollent; peculiare MALI principium ſtatuerunt, pari & dignitate & potentia cum BONO, ac potius eo valentius: nam adhuc quidem in omnibus ſuis conatibus MALVM exſtitiſſe ſuperius adparet. Et malum quidem, ſecundum illos ubique amplectitur BONVM, & quidvis molitur, ne illud amittat. BONVM vero ultro ſeſe cum MALO, ut dicunt iidem, commiſcuit; ſeque ad hunc usque diem & timide & injuſte & amenter geſſit. Itaque dum mali cauſſam dicere Deum recuſant, ab omni pa[illegible]malum eum deſcribunt: &, ut proverbio dicitur, fumum fugientes in ignem inciderunt.

Οὕτω μὲν οὖν ἀσεβὴς περὶ τὸ θεῖον οὗτος ὁ λόγος. Τὰς δὲ ἀρχὰς τῆς φυσικῆς εὐαγωγίας, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, διαφθείρει, τὸ ἐφ' ἡμῖν κατὰ
p.169 a. ἀλήθειαν ἀναιρῶν. τὴν γὰρ τοῦ κακοῦ ἀρχὴν ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον καὶ ἰσχυρὰν ἐπάγει, βίᾳ τὰς ψυχὰς συνωθοῦσαν εἰς τὸ κακόν· ὥστε μηκέτι ἐφ' ἡμῖν εἶναι τὸ ἁμαρτάνειν, ἢ μή· οὕτως ὄντος ἰσχυροῦ τοῦ ἀναγκάζοντος, ὡς μηδὲ ὑπὸ Θεοῦ κατ' αὐτοὺς νικηθῆναι. Καίτοι ἐχρῆν ἐννοεῖν, ὅτι, ἐὰν ὑπὸ ἰσχυροτέρου τινὸς βιαζόμεναι αἱ ψυχαὶ φονεύωσιν, ἢ μοιχεύωσιν, ἤ τι
b. τοιοῦτον πράττωσι τῶν λεγομένων κακῶν, ἀθισμῷ καὶ οὐχ ἑκουσίως, ἀναμάρτητοι ἂν εἶεν. τὰ γὰρ βίᾳ καὶ ἀκουσίως πραττόμενα, ὡς μὴ ὄντα ἁμαρτωλά, καὶ ὑπὸ Θεοῦ καὶ ὑπὸ τῶν νόμων συγγινώσκεται. καὶ οὐκ ἔτι οὐδέν ἐστιν ἁμαρτία ὅλως· οὐ γὰρ κακόν· ἂν ὑπόθηταί τις βιαζομένους ἡμᾶς ὑπὸ ἰσχυροτέρων αἰτίων τὰ τοιαῦτα πράττειν. Εἰ οὖν τούτων ὡς κακῶν ὄντων

Ita igitur impia adverſus Deum eſt iſta ratio. Sed & rectæ inſtitutionis vitæ, a naturâ præſcriptæ, principia, quantum in ipſâ eſt, corrumpit; dum voluntatis Libertatem revera tollit. Nam MALI principium & ortus & interitus expers, & potentiâ valens, introducit, per vim animos in MALVM impellens; ut jam non penes nos ſit, peccare, aut non peccare: quippe cum tanta vis ſit cogentis MALI, ut ne a Deo quidem vinci poſſit. Atqui cogitandum erat, ſi ab aliquo robuſtiore coactæ animæ cædem fecerint, aut adulterarint, aut id genus aliquid aliud perpetrarint, culpâ vacare, impulſione extrinſecus adlata, non ſua voluntate delinquentes. Nam quæ vi & ab invitis fiunt, eis & a Deo & a legibus ignoſcitur. Et omnino ne peccatum quidem amplius eſt; nam ne malum quidem; ſi ſtatuas, a robuſtioribus cauſſis coactos nos talia facere. Quod ſi igitur talium facinorum,

των τὴν αἰτίαν ζητοῦντες, ἀρχὴν ὑπέθεντο κακοῦ· ἐκείνης δὲ ὑποτεθείσης καὶ βιαζομένης, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἔτι κακόν· χαριέντως αὐτοῖς ὁ λόγος περιτέτραπται. συναίγεται γὰρ, ὅτι, εἰ ἔστιν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, οὐκ ἔστι κακὸν ὅλως. εἰ δὲ μὴ ἔστι κακὸν, οὐδὲ ἀρχὴ ἂν εἴη τοῦ κακοῦ. ὥστε, εἰ ἔστιν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, ὡς φασιν, οὔτε κακὸν ἔσται, οὔτε ἀρχὴ τοῦ κακοῦ. c.

Οὕτως οὖν ἐναργῶς ἐλεγχθείσης ταύτης τῆς ὑποθέσεως, ἐάν τις, ἐκκλίνων τοῦτον τὸν ἔλεγχον, τολμήσῃ τὸν Θεὸν αὐτὸν αἴτιον τοῦ κακοῦ λέγειν ὡς καλοῦ, †) συντομώτερον καὶ οὗτος ἀσεβῶν ἐλέγχεται περὶ τὸν Θεὸν, καὶ ψευδόμενος. πῶς γὰρ ἂν ἀληθὴς εἴη ὁ λόγος, ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἀσεβὴς, τὸν τῆς ἀληθείας χορηγόν; Καὶ πρῶτον μὲν, πῶς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς ὢν κατὰ τὴν ἄκραν καὶ ἀπαράτρεπτον ἀγαθότητα, τὸ κα- p. 170 a.

 κὸν

†) ὡς καλοῦ. ὡς κακοῦ legendum puto, *ut mali*, id eſt, *quatenus malum eſt.*

cinorum, ut malorum, cauſſam requirentes, MALI principium ſtatuerunt; eo vero poſito & vim inferente, malum nullum relinquitur; feſtive ſuo ipſi (quod ajunt) gladio jugulantur. Nam inde colligitur: ſi MALI principium ſit, nullum omnino eſſe malum. Si vero malum non eſt, ne principium quidem fuerit MALI. Itaque ſi eſt principium MALI, ut ajunt, nec malum erit, nec mali principium.

Hoc igitur fundamento tam evidenter labefactato: ſi quis, ejusdem plagæ vitandæ cauſſa, Deum ipſum mali auctorem eſſe adfirmare conetur, æque atque boni; majore compendio is quoque & impietatis erga Deum & mendacii reus peragetur. Nam quo modo vera erit iſta ratio, majeſtatis Dei læſæ rea, omnis veri auctoris? Ac primo quidem, quo pacto Deus ſumma & immutabili præditus bonitate, malum

κὸν ἀφ' ἑαυτοῦ παράξει; εἰ γὰρ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν, ὡς οἱ ἀποροῦντες νομίζουσι, πῶς τὸ ἐναντίον ὑπὸ τοῦ ἐναντίου παραχθήσεται; ἔτι δὲ ὁ παράγων τι ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ αἴ-
b. τιος ὢν αὐτῷ τοῦ εἶναι, τὴν αἰτίαν ἔχων αὐτοῦ, καὶ κατ' ἐκείνην ἱστάμενος, παράγει· κατ' αἰτίαν ὢν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅπερ τὸ παραγόμενον καθ' ὕπαρξιν. Ὥστε λανθάνει ἑαυτὸν ὁ λόγος οὗτος, ὅτι, πρὸς τῷ καὶ αὐτὸς ἐναργῶς εἰς τὸν Θεὸν ἀσέβειν, καὶ ἀρχὴν τοῦ κακοῦ, καὶ πρῶτον κακὸν, ὡς ὁ πρότερος, εἰσάγει.

Εἰ οὖν μήτε ἀρχὴν ἔχει τὸ κακὸν, μήτε ὁ Θεὸς τοῦ κακοῦ αἴτιός ἐστι, πόθεν τὸ κακόν;
c. ἀδύνατον γάρ τι ἄνευ αἰτίας γένεσιν ἔχειν. ἢ χρὴ πρῶτον τί ἔστι τὸ λεγόμενον κακὸν διαρθρωθῆναι, καὶ οὕτω, πόθεν ἐστὶν, ζητεῖν; ὁ γὰρ ἀγνοῶν τί ποτέ ἐστιν ἕκαστον, οὐδὲ τὴν αὐτοῦ δύναται εὑρεῖν αἰτίαν. Ῥητέον τοίνυν, ὅτι τοῦτο μὲν

malum a ſemetipſo produceret? Si enim contrarium eſt bono malum, ut adverſarii exiſtimant; quo pacto contrarium a contrario producetur? Præterea, qui aliquid a ſe ipſo producit, eique, ut ſit, cauſſa eſt; is rei productæ auctor eſſe, & ab illius partibus ſtare arguitur: & cauſſaliter ipſe illud eſt, quod res producta eſt ipſo actu. Itaque ratio iſta, præterquam quod adverſus Deum manifeſte impia eſt, rurſus & ipſa, quemadmodum illa ſuperior, principium mali & malum primitivum, imprudens quidem, inducit.

Quod ſi ergo neque principium habet malum, neque auctor mali Deus eſt; MALVM igitur unde exſtitit? Neque enim fieri poteſt, ut ortum habeat quidpiam absque cauſſa. Nempe primum, quid ſit quod MALVM dicitur, explicandum, ac tum demum quærendum fuerit, unde ſit? Qui enim, quid ſit quæque res, ignorat, ne cauſſam quidem illius reperire poteſt. Dicendum igitur, quod hoc

MALVM,

μὲν τὸ κακὸν, ὃ οἱ τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τιθέντες, καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀποροῦντων περὶ αὐτοῦ, ἐννοοῦσίν τινα προηγουμένην ἔχον ὑπόστασιν, ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν, καὶ δύναμιν τῷ ἀγαθῷ παρισουμένην, καὶ ἐναντίαν ἐξίσου· καὶ αὐτὸ δὴ p. 171
τοῦτο τὸ κακὸν οὐσίαν ἄμικτον τῇ ἑαυτοῦ Φύσει πρὸς τὸ ἐναντίον αὐτῷ τὸ ἀγαθὸν, ὡς ἔχει τὸ μέλαν πρὸς τὸ λευκὸν, καὶ τὸ θερμὸν πρὸς τὸ ψυχρόν· τὸ δὴ τοιοῦτον κακὸν, οὐδὲ ἔστιν ὅλως ἐν τῇ Φύσει τῶν ὄντων. εἰ γὰρ ἦν προηγουμένη τις οὐσία, ὥσπερ ἄνθρωπος, εἰ τύχοι, καὶ ἵππος, εἶχεν ἂν πάντως τινὰ κατὰ Φύσιν ἑαυτοῦ τελειότητα, καὶ εἶδος, καθ' ὃ ἐστι τοῦτο ὅπερ ἐστί. πᾶν δὲ εἶδος, ἔχον τὴν κατὰ Φύσιν αὐτοῦ τελειότητα, ἀγαθόν ἐστι, καὶ οὐ κακόν. τοιγαροῦν καὶ ὀρέγεσθαι τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν ἐκεῖνό Φασι, καὶ μετέχειν αὐτοῦ, καὶ ὠΦελεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾶν τὴν μέθεξιν, καὶ πάντα πράττειν πρὸς τὸ μὴ ἀπολέσαι αὐ-

a.

b.

 τὴν.

MALVM, (quod ii, qui principium mali ſtatuunt, & plerique dubitantium de eo, intelligunt principalem quandam & præcipuam habere ſubſtantiam & naturam, ſicut bonum; & potentiam bono parem, & ex æquo oppoſitam; eſſeque idem illud malum rem quamdam, quæ ſuapte naturâ cum bono ipſi oppoſito non ſit permixta; quemadmodum nigrum ſe habeat ad album, & calidum ad frigidum:) tale igitur MALVM, dicendum eſt, prorſus non eſſe in rerum natura. Nam ſi eſſet malum res quædam principalis, (ſive ſubſtantia,) ut, exempli gratia, homo & equus; haberet utique ſuapte natura perfectionem aliquam & formam, qua id eſſet, quod eſſet. Omnis autem forma perfectione ſuæ naturæ conveniente prædita, eſt bonum aliquod, non malum. Itaque etiam hi dicunt, malum illud eſſe boni adpetens & particeps, & fructum ex eo capere, & amare participationem, & omnia facere ne eam perdat.

τήν. πῶς οὖν τὸ τοιοῦτον ὡς ἁπλῶς κακὸν ἐννοεῖν δυνατόν; Ὅπερ δέ ἐστι κακὸν, καθὸ κακοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ λεγόμεθα, καὶ δίκην ὑπέχομεν ὡς κακοὶ, τοῦτο συμβεβηκός ἐστι, καὶ
c. οὐκ ἔστιν οὐσία· εἴπερ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς, καὶ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὑφίσταται. τί γὰρ ἂν εἴη κακὸν, ὃ μή τινός ἐστι κακόν; ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον τούτῳ ἀγαθὸν, συμβεβηκός ἐστι καὶ αὐτό. ἀλλὰ τὸ μὲν Ἀγαθὸν, τὸ κατὰ Φύσιν ἐστὶν ἑκάστου, καθὸ τὴν αὐτοῦ ἔχει τελειότητα· τὸ δὲ Κακὸν, ἡ παρὰ Φύσιν διάθεσις τοῦ ἔχοντος αὐτὸ, καθ' ἣν ἐστέρηται τοῦ κατὰ Φύσιν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. εἰ γὰρ ἦν καὶ τὸ κα-
p. 172 a. κὸν κατὰ Φύσιν διάθεσις καὶ τελειότης τοῦ ἔχοντος αὐτὸ εἴδους, ἀγαθὸν ἂν ἦν καὶ αὐτὸ, καὶ οὐκ ἔτι κακὸν ἐλέγετο.

Ὥστε οὐκ ἔστι τις προηγουμένη Φύσις καὶ ὑπόστασις τοῦ κακοῦ, ὥσπερ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ·

dat. Tale igitur cum ſit, quo pacto ut omnino & ſimpliciter malum cogitari poteſt? Quod vero malum eſt, quo homines mali dicimur, & peccatores, & ut mali plectimur; id vero accidens eſt, non ſubſtantia aut eſſentia: ſiquidem & accedit & recedit abſque ſubjecti interitu, & per ſe non ſubſiſtit. Quid enim erit malum, niſi alicujus malum fuerit? Similiter vero bonum huic oppoſitum, & ipſum eſt accidens. Sed *bonum* hoc, eſt id quod cujusque naturæ convenit,[1] & quo illa ſuam habet perfectionem. *Malum* vero, adfectio contra naturam eſt ejus, cui ineſt; cum careat eo, quod ipſius naturæ convenit, ipſoque bono. Nam ſi malum pariter adfectio eſſet naturæ conſentanea, & perfectio quædam ejus formæ in qua ineſſet; ipſum quoque bonum foret, nec jam malum diceretur.

Non eſt igitur principalis aliqua *natura* & ſubſtantia *mali*, cujusmodi eſt boni:

θοῦ· ἀλλὰ παρυφίσταται τῷ ἀγαθῷ, ἔκπτωσις αὐτοῦ καὶ στέρησις ὑπάρχον. οὕτω γὰρ ἔχει καὶ νόσος πρὸς ὑγίειαν, καὶ κακία ψυχῆς πρὸς ἀρετήν. καὶ ὥσπερ τὸ μὲν περιπατεῖν ὀρθῶς, προηγουμένη τίς ἐστιν ἐνέργεια τοῦ ζώου, καὶ σκοπὸν αὐτὴν θέμενον ὁρμᾷ ἐπ' αὐτήν· τὸ δὲ σκάσαι καὶ χωλεῦσαι περιπατοῦντα, κατὰ ἀποτυχίαν τῆς προηγουμένης ἐνεργείας ἐπισυμβαίνει, καὶ παρυφίσταται αὐτῇ, παρὰ φύσιν οὖσα κίνησις· οὕτως ἔχει πᾶν κακὸν πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ ἀγαθόν· καὶ οὐ δυνατὸν λέγειν οὔτε προηγούμενα ὁμοίως ταῦτα, οὔτε ἰσοστάσια ἀλλήλοις, ὥσπερ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. εἴδη γὰρ ὁμοίως ταῦτα ἄμφω, καὶ οὐδὲν μᾶλλον οὐδὲ ἧττον ἑκάτερον θατέρου, τὴν κατὰ φύσιν ἔχει τελειότητα, οὐδὲ στέρησίς ἐστιν ἕτερου τὸ ἕτερον. ἡ γὰρ στέρησις παραφορὰ καὶ ἀποτυχία τοῦ εἴδους ἐστὶν, ὥσπερ ἡ χωλεία τῆς βαδίσεως. τούτων δὲ ἑκάτερον εἰλικρινὲς ἔχει τὸ καθ' ἑαυτὸ εἶδος, οὐδὲ τὸ ἕτερον ἑτέρου ἔλαττον. b. c.

boni: ſed ſecundario quodam loco exiſtit illud juxta bonum, cujus eſt fruſtratio atque privatio. Sic enim ſeſe & morbus habet adverſus ſanitatem, & pravitas animi adverſus virtutem. Et quemadmodum recte incedere, principalis quædam actio eſt animantis, quam illud propoſitam habet, & ad quam contendit; titubare vero & claudicare ingrediendo, ex fruſtratione principalis actionis accidit, & ejus acceſſio eſt, cum ſit motio præter naturam: ita ſe habet omne malum adverſus bonum ipſi oppoſitum. Neque poſſunt hæc vel æque principalia dici, vel paris inter ſeſe momenti, ut album & nigrum. Nam utrumque hoc genus, nec alterum altero magis aut minus, naturalem habet perfectionem, nec privatio eſt alterius alterum: nam privatio, aberratio & fruſtratio formæ eſt, ut claudicatio inceſſus: horum vero generum utrumque finceram habet ſuam formam, nec alterum altero minus.

ἔλαττον. ἐκεῖ δὲ, τοῦ ἑτέρου κατὰ φύσιν ὄντος, τὸ ἕτερον παρὰ φύσιν· καὶ παρυφίσταται τῷ κατὰ φύσιν τὸ παρὰ φύσιν, τῷ ἀγαθῷ δηλονότι τὸ κακόν. οὐ γὰρ τῷ κακῷ, τὸ
p. 173 a. ἀγαθόν· ὥσπερ οὐκ ἂν λέγοι τις, τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ σκοποῦ παρυφίστασθαι τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ τῇ νόσῳ, τὴν ὑγίειαν· ἀλλὰ τῇ μὲν ἐπιτυχίᾳ, τὴν ἀποτυχίαν· τῇ δὲ ὑγιείᾳ, τὴν νόσον. προηγούμενον γὰρ τοῦ τοξότου τέλος ἐστὶ, τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ σκοποῦ· διὰ γὰρ τὸ ἐπιτυχεῖν, τοξεύει. καὶ τῆς φύσεως προηγούμενον τέλος, ἡ ὑγίεια· διὰ γὰρ τὴν σωτηρίαν καὶ ὑγίειαν τοῦ ζώου, †) καὶ ὅλως τὸ * δι' ὃ γίνεται ἡ ἐνέργεια. ἐπισυμβαίνει δὲ
b. τῷ μὲν σκοπῷ τῆς ἐπιτυχίας, ἡ ἀποτυχία· ὅταν μὴ τύχῃ τοῦ σκοποῦ ἡ ἐνέργεια, μήτε τὸ τέλος ἀπολάβῃ δι' ὃ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου ἀποτυχίαν ἀντ' ἐκείνου. τὸ δὲ ἐπισυμβαῖνον ἀκου-

†) καὶ ὑγίειαν τοῦ ζώου &c. Forſ. καὶ ἡ ὑγίεια τοῦ ζώου· καὶ ὅλως τὸ τέλος ἐστὶ, δι' ὃ γίνεται ἡ ἐνέργεια:

minus. Illic autem, cum alterum ſecundum naturam ſit, alterum contra naturam eſt: & accedit ad id quod ſecundum naturam eſt id quod eſt contra naturam; videlicet malum ad bonum. Neque enim bonum ad malum: ſicut nemo dixerit, ad *aberrationem a ſcopo* accedere adeptionem ſcopi, aut ad morbum accedere ſanitatem: ſed ad adeptionem accedit aberratio, & ad ſanitatem morbus. Nam principalis ſagittarii finis eſt, adtingere ſcopum; eaque de cauſſa ille jaculatur: & naturæ principalis finis eſt ſanitas, quæ ad conſervationem animantis pertinet. Denique finis eſt, ad quem actio refertur. Accedit autem ad propoſitum aberratio, cum actio ſcopum non attigerit, nec eum conſecuta eſt finem, ob quem ſuſcepta fuit, ſed illius loco fruſtrationem. Quod vero præter voluntatem ejus

ἀκουσίως τῷ προηγουμένῳ τέλει, παρυφίστασθαι ἂν λέγοιτο τῷ τέλει δικαίως, ἀλλ' οὐχὶ τὸ προηγούμενον τέλος τῷ ἀκουσίως ἐπισυμβαίνοντι.

Εἰ τοίνυν τοῦ ἀγαθοῦ πάντα ἐφίεται, καὶ πᾶν τὸ ἐνεργοῦν διὰ τὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιτυχεῖν ἐνεργεῖ, ἢ τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ, ἢ τοῦ αὐτῷ δοκοῦντος· δῆλον, ὅτι προηγούμενον μέν ἐστι τέλος πάσης ἐνεργείας, ἡ τοῦ ἀγαθοῦ τεῦξις· ἐπισυμβαίνει δέ ποτε τῇ ἐνεργείᾳ τὸ κακὸν, ὅταν ἡ ἔφεσις μὴ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἀγαθοῦ γίνοιτο, ἀλλὰ τοῦ φαινομένου, ᾧ σύνεστι τὸ ἀγαθόν. ἡδονῆς γάρ τις ἐφιέμενος [μοιχεύει,] καὶ ἐπιθυμῶν εὐπορίας, κλέπτει καὶ καταποντίζει· προηγουμένως μὲν τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἀγαθοῦ ἐφιέμενος, καὶ ἐκείνου ἕνεκα ἐνεργῶν, ἀναγκαζόμενος δὲ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὸ συνὸν αὐτῷ κακὸν λαβεῖν· ἐπειδὴ οὐδεὶς τοῦ μοιχεῦσαι δι' αὐτὸ τὸ μοιχεῦσαι ὀρέγεται, οὐδὲ τοῦ c. p. 174 a.

ejus accedit, qui agit, id juxta finem ſecundario quodam loco exiſtere, merito dici queat: non autem propoſitus finis ſecundario loco exiſtat juxta id, quod præter voluntatem noſtram accedit.

Si ergo bonum adpetunt omnia, & quidquid agit, adipiſcendi boni cauſſa agit, ſive id vere bonum ſit, ſive ipſi eſſe videatur, omnis actionis præcipuum eſſe finem boni adeptionem conſtat: malum vero interdum obiter incidere in actionem, cum non verum bonum deſideratur, ſed quod videtur eſſe bonum, & cui conjunctum eſt bonum. Nam voluptatem adpetens aliquis mœchatur, & divitiarum cupidus furatur aut in mari graſſatur: principaliter quidem id quod ipſi bonum videtur adpetens, & ejus adipiſcendi cauſſa agens; ſed unà cum illo id malum etiam, quod cum eo conjunctum eſt, accipere coactus. Nemo enim adulterium ob ipſum adulterium adpetit, aut furtum

ob

κλέψαι διὰ τὸ κλέψαι, οὐδὲ ἄλλου τινὸς κακοῦ διὰ τὸ κακόν· τῷ, μηδὲ ἐφίεσθαι τοῦ κακοῦ ὡς κακοῦ. εἰ γὰρ ἦν ἀρχὴ καὶ αἴτιον τῶν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τέλος ἦν αὐτῶν, καὶ ἐφετὸν αὐτοῖς, ὥσπερ τὸ ἀγαθόν. οὕτω δὲ πάλιν ἔχον, ἀγαθὸν ἂν ἦν, καὶ οὐ κακόν. τὸ γὰρ ἐφετὸν, ἀγαθόν· καὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἐφετόν. Πάντα οὖν τῆς ἑαυτῶν ὠφελείας ἐρέγεται, ἢ
b. τῆς ἀληθοῦς, ἢ τῆς φαινομένης, ὡς ἀληθοῦς μέντοι καὶ ταύτης. οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ἀπατᾶται, ὥστε τὸ ψεῦδος ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς λαβεῖν, καὶ τὸ εἴδωλον ἀντὶ τοῦ ἀρχετύπου· ἀλλ' ὑπὸ τῆς πτοίας τῆς περὶ τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν, ποτὲ μὲν οὐδὲ ὁρῶμεν τὸ συνὸν αὐτῷ κακὸν, ποτὲ δὲ, κἂν θεασώμεθα αὐτὸ, παραλογιζόμεθα ἑαυτοὺς, ὡς μείζονος ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἐλάττονος δὲ τοῦ συνόντος αὐτῷ κακοῦ. αἱρούμεθα δὲ
c. πολλάκις τὸ μεῖζον ἀγαθὸν μετὰ κακοῦ ἐλάττονος· ὥσπερ καὶ τομὰς καὶ καύσεις ὑπομένομεν, τοῦ

ob ipſum furtum, aut ullum aliud malum eo quod malum ſit: quia malum, quatenus malum eſt, non adpetitur. Nam ſi principium & cauſſa eſſet eorum quæ ab ipſo oriuntur; finis etiam eorum eſſet, & eis adpetendum, ſicut bonum. Si vero ita ſe haberet, bonum eſſet, non malum. Quod enim expetendum eſt, bonum: & quod bonum, eſt etiam expetendum. Omnia igitur utilitatem ſuam adpetunt, ſive veram, ſive imaginariam, ſed eam quoque tamen ut veram. Nemo enim volens decipitur, ut mendacium pro veritate amplectatur, & ſimulacrum pro archetypo. Sed præ ſtupore & admiratione adparentis boni, aliâs non perſpicimus conjunctum cum eo malum; aliâs, quamvis perſpexerimus, ipſi nobis falſo perſuademus, bonum eſſe majus, malum vero cum eo conjunctum minus. Sæpe vero majus bonum eligimus cum minore malo: ſicut ſectiones & uſtiones toleramus, malo

quod

τοῦ ἐν αὐταῖς κακοῦ μεῖζον ἀγαθὸν νομίζοντες τὸ τῆς ὑγιείας τῆς δι' αὐτὰς παραγινομένης. Ὅτι δὲ πάντα τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ, αὐτὸ τὸ κακὸν, εἴπερ ἦν, καὶ ἔπραττέ τι, τῆς ἑαυτοῦ ὠφελείας ἕνεκα πράττειν· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ οἰκείου ἕνεκα. τοιγαροῦν καὶ ὅσα λέγουσιν αὐτὸ πράττειν οἱ ὑποτιθέμενοι, διὰ τὸ μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ παρ' ἑαυτῷ κατέχειν αὐτὸ, καὶ μὴ ἀπολ- p. 175
λύναι, λέγουσιν. Εἰ οὖν μηδὲν ἐφίεται τοῦ κακοῦ, οὐκ ἔστιν ὑπόστασις αὐτοῦ προηγουμένη. ἐπειδὴ δέ ἐστιν ὅλως καὶ γίνεται κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, εἰκότως παρυφίστασθαι λέγεται, καὶ οὐχ ὑφίστασθαι. a.

Ἀλλ' ἔστω, φαίη ἄν τις, καὶ συμβεβηκὸς τὸ κακὸν, καὶ ἀποτυχία τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ παρυφιστάμενον αὐτῷ· καὶ τοιούτου ὄντος, τί ἂν εἴη τὸ αἴτιον ζητεῖ γὰρ ὁ λόγος· ἐπειδὴ πᾶν τὸ b.
γινόμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς γίνεται. εἰ δὲ μὴ, πόθεν

ἔσχε

quod eis ineſt majus bonum ſanitatem judicantes, quæ per eas adquiritur. Bonum vero adpeti ab omnibus, vel ex eo conſtat, quod ipſum malum, ſi eſſet, & aliquid ageret, id ſuæ utilitatis cauſſa ageret, hoc eſt, boni ſui cauſſa, quod idem valet. Quare etiam qui malum ſtatuunt agere aliquid, hi, quidquid illud agat, id dicunt agere adipiſcendi bona cauſſa, ejusdemque conſervandi, & jacturam ejus cavendi. Quodſi igitur nihil adpetit malum, non eſt ejus principalis ſubſtantia. Sed quia omnino eſt illud atque fit eo quo dictum eſt modo; merito, acceſſiſſe & ſecundario loco exſiſtere, non per ſe ſubſiſtere, dicitur.

Verum, Eſto (dicat aliquis) & accidens malum, & fruſtratio boni, & acceſſio ejus: qualecumque fuerit, quænam ſit Cauſſa ejus, quærit ratio; cum omne, quod fit, ab aliqua cauſſa fiat. Sin minus: unde aditus

ei

παραπετάσματά τινα τοὺς φωστῆρας ἑαυτῶν προβάλλεσθαι, διὰ τὸ μὴ μετέχειν τῆς ταραχῆς ἐκείνων· καὶ τοῦτο εἶναι τὰς ἐκλείψεις, τὰς ὑπὸ τοῖς παραπετάσμασιν ἀποκρυφὰς αὐτῶν. Πόση δὲ καὶ ἡ περὶ τοῦτο ἀλλοκοτία, τὸ ἐκ πάντων τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ μόνους τοὺς δύο φωστῆρας τιμᾶν, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μοίρας λέγοντας αὐτούς, τῶν δὲ ἄλλων καταφρονεῖν, ὡς τῆς τοῦ κακοῦ μοίρας ὄντων; καὶ τὸ φῶς τῆς σελήνης οὐκ ἀπὸ τοῦ ἡλίου νομίζειν, ἀλλὰ ψυχὰς εἶναι, ἃς ὑπὸ νουμηνίας ἕως πανσελήνου ἀπὸ τῆς γῆς ἀναστῶσα, ἀπὸ πανσελήνου πάλιν
p. 168 ἕως νουμηνίας εἰς τὸν ἥλιον μεταγγίζει. Καὶ
a. τί ταῦτα μηκύνω; τέρατα γὰρ πλάττοντές τινα, ἅπερ μηδὲ μύθους καλεῖν ἄξιον, οὐχ ὡς μύθοις χρῶνται, οὐδὲ ἐνδείκνυσθαί τι ἄλλο νομίζουσιν, ἀλλ' ὡς ἀληθέσιν αὐτοῖς τοῖς λεγομένοις πιστεύουσι· πεντάμορφον τὸ κακὸν ἀναπλάττοντες, ἀπὸ λέοντος, καὶ ἰχθύος, καὶ ἀετοῦ, καὶ οὐ μέμνημαι τίνων ἄλλων συγκείμενον, καὶ

tum lumina iſta ſibi vela quædam obducere, ut ab illa perturbatione ſint immunia; nec ſolis & lunæ defectus quidquam eſſe aliud, niſi occultationes ſub illis velis. Quam vero & illud abſurdum eſt, quod ex omnibus corporibus cœleſtibus ſola illa duo lumina colunt, & in BONI parte numerant; cætera vero, ut quæ ad MALVM pertineant, contemnunt? tum quod lunæ lumen non a Sole eſſe exiſtimant: ſed animas eſſe cenſent, quas illa ab interlunio usque ad plenilunium a terra adtrahens, a plenilunio rurſus usque ad interlunium ad Solem transmittat? Quid multis moror? Nam cum monſtra confingant, quæ ne fabularum quidem nomine digna ſunt, pro fabulis ea haberi, aut aliud quid ſignificare nolunt, ſed ut vera credi volunt; quinqueforme fingunt eſſe Malum, ex leone, piſce, aquila, & neſcio quibus aliis duobus compoſitum;

&

καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπίκν τι δεδοικότες. Τοσαύτη τίς ἐστιν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἡ περὶ τὸ θεῖον ἀσέβεια· καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι πάντα ταῦτα ἀνέπλασαν διὰ θεοσεβῆ δῆθεν εὐλάβειαν; μὴ βουλόμενοι γὰρ αἴτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν εἰπεῖν, ἀρχὴν ὑπεστήσαντο ἰδίαν τοῦ κακοῦ, ἰσότιμον αὐτὴν καὶ ἰσοσθενῆ τιθέντες τῷ ἀγαθῷ, μᾶλλον δὲ καὶ ἰσχυροτέραν. μέχρι γὰρ νῦν τέως ἐν πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ἐπιχειρήμασιν ὑπέρτερον φαίνεται γεγονὸς τὸ κακόν. καὶ τοῦτο μὲν τοῦ ἀγαθοῦ φαίνεται παντοχοῦ κατ' αὐτοὺς ἀντεχόμενον, καὶ μηχανώμενον παντοίως μὴ ἀπολέσαι αὐτό. τὸ δὲ ἀγαθὸν, ὡς οὗτοι φασὶν, ἑκουσίως ἑαυτὸ τῷ κακῷ συνέμιξε· καὶ δειλῶς, καὶ ἀδίκως, καὶ ἀνοήτως, κατ' αὐτοὺς, μέχρι νῦν διεγένετο· ὥστε φεύγοντες, αἴτιον αὐτὸν τοῦ κακοῦ εἰπεῖν, πάγκακον ὑπογράφουσι· καὶ, κατὰ τὴν παροιμίαν, φεύγοντες τὸν καπνὸν εἰς πῦρ ἐμπεπτώκασιν.

Οὕτω

& hujus monſtri impetum formidant. Tantus ineſt in ſermonibus hisce contemtus numinis atque impietas: & quod mireris, hæc omnia confinxerunt, quaſi religioſa (ſi Diis placet) & Dei reverentiam præ ſe ferentia. Quem cum auctorem mali dicere nollent; peculiare MALI principium ſtatuerunt, pari & dignitate & potentia cum BONO, ac potius eo valentius: nam adhuc quidem in omnibus ſuis conatibus MALVM exſtitiſſe ſuperius adparet. Et malum quidem, ſecundum illos ubique amplectitur BONVM, & quidvis molitur, ne illud amittat. BONVM vero ultro ſeſe cum MALO, ut dicunt iidem, commiſcuit; ſeque ad hunc usque diem & timide & injuſte & amenter geſſit. Itaque dum mali cauſſam dicere Deum recuſant, ab omni pa[illegible]malum eum deſcribunt: &, ut proverbio dicitur, fumum fugientes in ignem inciderunt.

Οὕτω μὲν οὖν ἀσεβὴς περὶ τὸ θεῖον οὗτος ὁ λόγος. Τὰς δὲ ἀρχὰς τῆς φυσικῆς εὐαγωγίας, ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, διαφθείρει, τὸ ἐφ' ἡμῖν κατὰ
p.169 a. ἀλήθειαν ἀναιρῶν. τὴν γὰρ τοῦ κακοῦ ἀρχὴν ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον καὶ ἰσχυρὰν ἐπάγει, βίᾳ τὰς ψυχὰς συνωθοῦσαν εἰς τὸ κακόν· ὥστε μηκέτι ἐφ' ἡμῖν εἶναι τὸ ἁμαρτάνειν, ἢ μή· οὕτως ὄντος ἰσχυροῦ τοῦ ἀναγκάζοντος, ὡς μηδὲ ὑπὸ Θεοῦ κατ' αὐτοὺς νικηθῆναι. Καίτοι ἐχρῆν ἐννοεῖν, ὅτι, ἐὰν ὑπὸ ἰσχυροτέρου τινὸς βιαζόμεναι αἱ ψυχαὶ φονεύωσιν, ἢ μοιχεύωσιν, ἤ τι
b. τοιοῦτον πράττωσι τῶν λεγομένων κακῶν, ἀθισμῷ καὶ οὐχ ἑκουσίως, ἀναμάρτητοι ἂν εἶεν. τὰ γὰρ βίᾳ καὶ ἀκουσίως πραττόμενα, ὡς μὴ ὄντα ἁμαρτωλά, καὶ ὑπὸ Θεοῦ καὶ ὑπὸ τῶν νόμων συγγινώσκεται. καὶ οὐκ ἔτι οὐδέν ἐστιν ἁμαρτία ὅλως· οὐ γὰρ κακόν· ἂν ὑπόθηταί τις βιαζομένους ἡμᾶς ὑπὸ ἰσχυροτέρων αἰτίων τὰ τοιαῦτα πράττειν. Εἰ οὖν τούτων ὡς κακῶν ὄν-

των

Ita igitur impia adverſus Deum eſt iſta ratio. Sed & rectæ inſtitutionis vitæ, a naturâ præſcriptæ, principia, quantum in ipſâ eſt, corrumpit; dum voluntatis Libertatem revera tollit. Nam MALI principium & ortus & interitus expers, & potentiâ valens, introducit, per vim animos in MALVM impellens; ut jam non penes nos ſit, peccare, aut non peccare: quippe cum tanta vis ſit cogentis MALI, ut ne a Deo quidem vinci poſſit. Atqui cogitandum erat, ſi ab aliquo robuſtiore coactæ animæ cædem fecerint, aut adulterarint, aut id genus aliquid aliud perpetrarint, culpâ vacare, impulſione extrinſecus adlata, non ſua voluntate delinquentes. Nam quæ vi & ab invitis fiunt, eis & a Deo & a legibus ignoſcitur. Et omnino ne peccatum quidem amplius eſt; nam ne malum quidem; ſi ſtatuas, a robuſtioribus cauſſis coactos nos talia facere. Quod ſi igitur talium facinorum,

των τὴν αἰτίαν ζητοῦντες, ἀρχὴν ὑπέθεντο κακοῦ· ἐκείνης δὲ ὑποτεθείσης καὶ βιαζομένης, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἔτι κακόν· χαριέντως αὐτοῖς ὁ λόγος περιτέτραπται. συνάγεται γὰρ, ὅτι, εἰ ἔστιν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, οὐκ ἔστι κακὸν ὅλως. εἰ δὲ μὴ ἔστι κακὸν, οὐδὲ ἀρχὴ ἂν εἴη τοῦ κακοῦ. ὥστε, εἰ ἔστιν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, ὡς φασιν, οὔτε κακὸν ἔσται, οὔτε ἀρχὴ τοῦ κακοῦ. c.

Οὕτως οὖν ἐναργῶς ἐλεγχθείσης ταύτης τῆς ὑποθέσεως, ἐάν τις, ἐκκλίνων τοῦτον τὸν ἔλεγχον, τολμήσῃ τὸν Θεὸν αὐτὸν αἴτιον τοῦ κακοῦ λέγειν ὡς καλοῦ, †) συντομώτερον καὶ οὗτος ἀσεβῶν ἐλέγχεται περὶ τὸν Θεὸν, καὶ ψευδόμενος. πῶς γὰρ ἂν ἀληθὴς εἴη ὁ λόγος, ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἀσεβὴς, τὸν τῆς ἀληθείας χορηγόν; Καὶ πρῶτον μὲν, πῶς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς ὢν κατὰ τὴν ἄκραν καὶ ἀπαράτρεπτον ἀγαθότητα, τὸ κακὸν p. 170 a.

S 2

†) ὡς καλοῦ. ὡς κακοῦ legendum puto, *ut mali*, id eſt, *quatenus malum eſt.*

cinorum, ut malorum, cauſſam requirentes, MALI principium ſtatuerunt; eo vero poſito & vim inferente, malum nullum relinquitur; feſtive ſuo ipſi (quod ajunt) gladio jugulantur. Nam inde colligitur: ſi MALI principium ſit, nullum omnino eſſe malum. Si vero malum non eſt, ne principium quidem fuerit MALI. Itaque ſi eſt principium MALI, ut ajunt, nec malum erit, nec mali principium.

Hoc igitur fundamento tam evidenter labefactato: ſi quis, ejusdem plagæ vitandæ cauſſa, Deum ipſum mali auctorem eſſe adfirmare conetur, æque atque boni; majore compendio is quoque & impietatis erga Deum & mendacii reus peragetur. Nam quo modo vera erit iſta ratio, majeſtatis Dei læſæ rea, omnis veri auctoris? Ac primo quidem, quo pacto Deus ſumma & immutabili præditus bonitate,

malum

κὸν ἀφ' ἑαυτοῦ παράξει; εἰ γὰρ ἐναντίον ἐστὶ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν, ὡς οἱ ἀποροῦντες νομίζουσι, πῶς τὸ ἐναντίον ὑπὸ τοῦ ἐναντίου παραχθήσεται; ἔτι δὲ ὁ παράγων τι ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ αἴ-
b. τιος ὢν αὐτῷ τοῦ εἶναι, τὴν αἰτίαν ἔχων αὐτοῦ, καὶ κατ' ἐκείνην ἱστάμενος, παράγει· κατ' αἰτίαν ὢν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅπερ τὸ παραγόμενον καθ' ὕπαρξιν. Ὥστε λανθάνει ἑαυτὸν ὁ λόγος οὗτος, ὅτι, πρὸς τῷ καὶ αὐτὸς ἐναργῶς εἰς τὸν Θεὸν ἀσέβειν, καὶ ἀρχὴν τοῦ κακοῦ, καὶ πρῶτον κακὸν, ὡς ὁ πρότερος, εἰσάγει.

Εἰ οὖν μήτε ἀρχὴν ἔχει τὸ κακὸν, μήτε ὁ Θεὸς τοῦ κακοῦ αἴτιός ἐστι, πόθεν τὸ κακόν;
c. ἀδύνατον γάρ τι ἄνευ αἰτίας γένεσιν ἔχειν. ἢ χρὴ πρῶτον τί ἔστι τὸ λεγόμενον κακὸν διαρθρωθῆναι, καὶ οὕτω, πόθεν ἐστὶν, ζητεῖν; ὁ γὰρ ἀγνοῶν τί ποτέ ἐστιν ἕκαστον, οὐδὲ τὴν αὐτοῦ δύναται εὑρεῖν αἰτίαν. Ῥητέον τοίνυν, ὅτι τοῦτο μὲν

malum a ſemetipſo produceret? Si enim contrarium eſt bono malum, ut adverſarii exiſtimant; quo pacto contrarium a contrario producetur? Præterea, qui aliquid a ſe ipſo producit, eique, ut ſit, cauſſa eſt; is rei productæ auctor eſſe, & ab illius partibus ſtare arguitur: & cauſſaliter ipſe illud eſt, quod res producta eſt ipſo actu. Itaque ratio iſta, præterquam quod adverſus Deum manifeſte impia eſt, rurſus & ipſa, quemadmodum illa ſuperior, principium mali & malum primitivum, imprudens quidem, inducit.

Quod ſi ergo neque principium habet malum, neque auctor mali Deus eſt; MALVM igitur unde exſtitit? Neque enim fieri poteſt, ut ortum habeat quidpiam absque cauſſa. Nempe primum, quid ſit quod MALVM dicitur, explicandum, ac tum demum quærendum fuerit, unde ſit? Qui enim, quid ſit quæque res, ignorat, ne cauſſam quidem illius reperire poteſt. Dicendum igitur, quod hoc

MALVM,

μὲν τὸ κακὸν, ὃ οἱ τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τιθέντες, καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀπορούντων περὶ αὐτοῦ, ἐννοοῦσίν τινα προηγουμένην ἔχον ὑπόστασιν, ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν, καὶ δύναμιν τῷ ἀγαθῷ παρισουμένην, καὶ ἐναντίαν ἐξίσου· καὶ αὐτὸ δὴ p. 171 a.
τοῦτο τὸ κακὸν οὐσίαν ἄμικτον τῇ ἑαυτοῦ Φύσει πρὸς τὸ ἐναντίον αὐτῷ τὸ ἀγαθὸν, ὡς ἔχει τὸ μέλαν πρὸς τὸ λευκὸν, καὶ τὸ θερμὸν πρὸς τὸ ψυχρόν· τὸ δὴ τοιοῦτον κακὸν, οὐδὲ ἔστιν ὅλως ἐν τῇ Φύσει τῶν ὄντων. εἰ γὰρ ἦν προηγουμένη τις οὐσία, ὥσπερ ἄνθρωπος, εἰ τύχοι, καὶ ἵππος, εἶχεν ἂν πάντως τινὰ κατὰ Φύσιν ἑαυτοῦ τελειότητα, καὶ εἶδος, καθ' ὃ ἐστι τοῦτο ὅπερ ἐστί. πᾶν δὲ εἶδος, ἔχον τὴν κατὰ Φύ- b.
σιν αὐτοῦ τελειότητα, ἀγαθόν ἐστι, καὶ οὐ κακόν. τοιγαροῦν καὶ ὀρέγεσθαι τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν ἐκεῖνό Φασι, καὶ μετέχειν αὐτοῦ, καὶ ὠφελεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾶν τὴν μέθεξιν, καὶ πάντα πράττειν πρὸς τὸ μὴ ἀπολέσαι αὐ-

 τήν.

MALVM, (quod ii, qui principium mali ſtatuunt, & plerique dubitantium de eo, intelligunt principalem quandam & præcipuam habere ſubſtantiam & naturam, ſicut bonum; & potentiam bono parem, & ex æquo oppoſitam; eſſeque idem illud malum rem quamdam, quæ ſuapte naturâ cum bono ipſi oppoſito non ſit permixta; quemadmodum nigrum ſe habeat ad album, & calidum ad frigidum:) tale igitur MALVM, dicendum eſt, prorſus non eſſe in rerum natura. Nam ſi eſſet malum res quædam principalis, (ſive ſubſtantia,) ut, exempli gratia, homo & equus; haberet utique ſuapte natura perfectionem aliquam & formam, qua id eſſet, quod eſſet. Omnis autem forma perfectione ſuæ naturæ conveniente prædita, eſt bonum aliquod, non malum. Itaque etiam hi dicunt, malum illud eſſe boni adpetens & particeps, & fructum ex eo capere, & amare participationem, & omnia facere ne eam perdat.

τήν. πῶς οὖν τὸ τοιοῦτον ὡς ἁπλῶς κακὸν ἐννοεῖν δυνατόν; Ὅπερ δέ ἐστι κακὸν, καθὸ κακοὶ καὶ ἁμαρτωλοὶ λεγόμεθα, καὶ δίκην ὑπέχομεν ὡς κακοὶ, τοῦτο συμβεβηκός ἐστι, καὶ
c. οὐκ ἔστιν οὐσία· εἴπερ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς, καὶ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὑφίσταται. τί γὰρ ἂν εἴη κακὸν, ὃ μή τινός ἐστι κακόν; ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον τούτῳ ἀγαθὸν, συμβεβηκός ἐστι καὶ αὐτό. ἀλλὰ τὸ μὲν Ἀγαθὸν, τὸ κατὰ Φύσιν ἐστὶν ἑκάστου, καθὸ τὴν αὐτοῦ ἔχει τελειότητα· τὸ δὲ Κακὸν, ἡ παρὰ Φύσιν διάθεσις τοῦ ἔχοντος αὐτὸ, καθ' ἣν ἐστέρηται τοῦ κατὰ Φύσιν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. εἰ γὰρ ἦν καὶ τὸ κα-
p. 172 a. κὸν κατὰ Φύσιν διάθεσις καὶ τελειότης τοῦ ἔχοντος αὐτὸ εἶδους, ἀγαθὸν ἂν ἦν καὶ αὐτὸ, καὶ οὐκ ἔτι κακὸν ἐλέγετο.

Ὥστε οὐκ ἔστι τις προηγουμένη Φύσις καὶ ὑπόστασις τοῦ κακοῦ, ὥσπερ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ·

dat. Tale igitur cum ſit, quo pacto ut omnino & ſimpliciter malum cogitari poteſt? Quod vero malum eſt, quo homines mali dicimur, & peccatores, & ut mali plectimur; id vero accidens eſt, non ſubſtantia aut eſſentia: ſiquidem & accedit & recedit absque ſubjecti interitu, & per ſe non ſubſiſtit. Quid enim erit malum, niſi alicujus malum fuerit? Similiter vero bonum huic oppoſitum, & ipſum eſt accidens. Sed *bonum* hoc, eſt id quod cujusque naturæ convenit,[1] & quo illa ſuam habet perfectionem. *Malum* vero, adfectio contra naturam eſt ejus, cui ineſt; cum caret eo, quod ipſius naturæ convenit, ipſoque bono. Nam ſi malum pariter adfectio eſſet naturæ conſentanea, & perfectio quædam ejus formæ in qua ineſſet; ipſum quoque bonum foret, nec jam malum diceretur.

Non eſt igitur principalis aliqua *natura* & ſubſtantia *mali*, cujusmodi eſt boni:

θοῦ· ἀλλὰ παρυφίσταται τῷ ἀγαθῷ, ἔκπτωσις αὐτοῦ καὶ στέρησις ὑπάρχον. οὕτω γὰρ ἔχει καὶ νόσος πρὸς ὑγίειαν, καὶ κακία ψυχῆς πρὸς ἀρετήν. καὶ ὥσπερ τὸ μὲν περιπατεῖν ὀρθῶς, προηγουμένη τίς ἐστιν ἐνέργεια τοῦ ζώου, καὶ σκοπὸν αὐτὴν θέμενον ὁρμᾷ ἐπ' αὐτήν· τὸ δὲ σκάζαι καὶ χωλεῦσαι περιπατοῦντα, κατὰ ἀποτυχίαν τῆς προηγουμένης ἐνεργείας ἐπισυμβαίνει, καὶ παρυφίσταται αὐτῇ, παρὰ φύσιν οὖσα κίνησις· οὕτως ἔχει πᾶν κακὸν πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ ἀγαθόν· καὶ οὐ δυνατὸν λέγειν οὔτε προηγούμενα ὁμοίως ταῦτα, οὔτε ἰσοστάσια ἀλλήλοις, ὥσπερ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. εἴδη γὰρ ὁμοίως ταῦτα ἄμφω, καὶ οὐδὲν μᾶλλον οὐδὲ ἧττον ἑκάτερον θατέρου, τὴν κατὰ φύσιν ἔχει τελειότητα, οὐδὲ στέρησίς ἐστιν ἑτέρου τὸ ἕτερον. ἡ γὰρ στέρησις παραφορὰ καὶ ἀποτυχία τοῦ εἴδους ἐστὶν, ὥσπερ ἡ χωλεία τῆς βαδίσεως. τούτων δὲ ἑκάτερον εἰλικρινὲς ἔχει τὸ καθ' ἑαυτὸ εἶδος, οὐδὲ τὸ ἕτερον ἑτέρου

b.

c.

boni: ſed ſecundario quodam loco exiſtit illud juxta bonum, cujus eſt fruſtratio atque privatio. Sic enim ſeſe & morbus habet adverſus ſanitatem, & pravitas animi adverſus virtutem. Et quemadmodum recte incedere, principalis quædam actio eſt animantis, quam illud propoſitam habet, & ad quam contendit; titubare vero & claudicare ingrediendo, ex fruſtratione principalis actionis accidit, & ejus acceſſio eſt, cum ſit motio præter naturam: ita ſe habet omne malum adverſus bonum ipſi oppoſitum. Neque poſſunt hæc vel æque principalia dici, vel paris inter ſeſe momenti, ut album & nigrum. Nam utrumque hoc genus, nec alterum altero magis aut minus, naturalem habet perfectionem, nec privatio eſt alterius alterum: nam privatio, aberratio & fruſtratio formæ eſt, ut claudicatio inceſſus: horum vero generum utrumque finceram habet ſuam formam, nec alterum altero minus.

ἔλαττον. ἐκεῖ δὲ, τοῦ ἑτέρου κατὰ φύσιν ὄντος, τὸ ἕτερον παρὰ φύσιν· καὶ παρυφίσταται τῷ κατὰ φύσιν τὸ παρὰ φύσιν, τῷ ἀγαθῷ δηλονότι τὸ κακόν. οὐ γὰρ τῷ κακῷ, τὸ
p. 173 a. ἀγαθόν· ὥσπερ οὐκ ἂν λέγοι τις, τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ σκοποῦ παρυφίστασθαι τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ τῇ νόσῳ, τὴν ὑγίειαν· ἀλλὰ τῇ μὲν ἐπιτυχίᾳ, τὴν ἀποτυχίαν· τῇ δὲ ὑγιείᾳ, τὴν νόσον. προηγούμενον γὰρ τοῦ τοξότου τέλος ἐστὶ, τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ σκοποῦ· διὰ γὰρ τὸ ἐπιτυχεῖν, τοξεύει. καὶ τῆς φύσεως προηγούμενον τέλος, ἡ ὑγίεια· διὰ γὰρ τὴν σωτηρίαν καὶ ὑγίειαν τοῦ ζώου, †) καὶ ὅλως τὸ * δι' ὃ γίνεται ἡ ἐνέργεια. ἐπισυμβαίνει δὲ
b. τῷ μὲν σκοπῷ τῆς ἐπιτυχίας, ἡ ἀποτυχία· ὅταν μὴ τύχῃ τοῦ σκοποῦ ἡ ἐνέργεια, μήτε τὸ τέλος ἀπολάβῃ δι' ὃ ἐνεργεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου ἀποτυχίαν ἀντ' ἐκείνου. τὸ δὲ ἐπισυμβαῖνον ἀκου-

†) καὶ ὑγίειαν τοῦ ζώου &c. Forſ. καὶ ἡ ὑγίεια τοῦ ζώου· καὶ ὅλως τὸ τέλος ἐστὶ, δι' ὃ γίνεται ἡ ἐνέργεια:

minus. Illic autem, cum alterum ſecundum naturam ſit, alterum contra naturam eſt: & accedit ad id quod ſecundum naturam eſt id quod eſt contra naturam; videlicet malum ad bonum. Neque enim bonum ad malum: ſicut nemo dixerit, ad *aberrationem a ſcopo* accedere adeptionem ſcopi, aut ad morbum accedere ſanitatem: ſed ad adeptionem accedit aberratio, & ad ſanitatem morbus. Nam principalis ſagittarii finis eſt, adtingere ſcopum; eaque de cauſſa ille jaculatur: & naturæ principalis finis eſt ſanitas, quæ ad conſervationem animantis pertinet. Denique finis eſt, ad quem actio refertur. Accedit autem ad propoſitum aberratio, cum actio ſcopum non attigerit, nec eum conſecuta eſt finem, ob quem ſuſcepta fuit, ſed illius loco fruſtrationem. Quod vero præter voluntatem ejus

ἀκουσίως τῷ προηγουμένῳ τέλει, παρυφίστασθαι ἂν λέγοιτο τῷ τέλει δικαίως, ἀλλ' οὐχὶ τὸ προηγούμενον τέλος τῷ ἀκουσίως ἐπισυμβαίνοντι.

Εἰ τοίνυν τοῦ ἀγαθοῦ πάντα ἐφίεται, καὶ πᾶν τὸ ἐνεργοῦν διὰ τὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιτυχεῖν ἐνεργεῖ, ἢ τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ, ἢ τοῦ αὐτῷ δοκοῦντος· δῆλον, ὅτι προηγούμενον μέν ἐστι τέλος πάσης ἐνεργείας, ἡ τοῦ ἀγαθοῦ τεῦξις· ἐπισυμβαίνει δέ ποτε τῇ ἐνεργείᾳ τὸ κακὸν, ὅταν ἡ ἔφεσις μὴ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἀγαθοῦ γίνοιτο, ἀλλὰ τοῦ φαινομένου, ᾧ σύνεστι τὸ ἀγαθόν. ἡδονῆς γάρ τις ἐφιέμενος [μοιχεύει,] καὶ ἐπιθυμῶν εὐπορίας, κλέπτει καὶ καταπροντίζει· προηγουμένως μὲν τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἀγαθοῦ ἐφιέμενος, καὶ ἐκείνου ἕνεκα ἐνεργῶν, ἀναγκαζόμενος δὲ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὸ συνὸν αὐτῷ κακὸν λαβεῖν· ἐπειδὴ οὐδεὶς τοῦ μοιχεῦσαι δι' αὐτὸ τὸ μοιχεῦσαι ὀρέγεται, οὐδὲ τοῦ c. p. 174 a.

 κλέψαι

ejus accedit, qui agit, id juxta finem ſecundario quodam loco exiſtere, merito dici queat: non autem propoſitus finis ſecundario loco exiſtat juxta id, quod præter voluntatem noſtram accedit.

Si ergo bonum adpetunt omnia, & quidquid agit, adipiſcendi boni cauſſa agit, ſive id vere bonum ſit, ſive ipſi eſſe videatur, omnis actionis præcipuum eſſe finem boni adeptionem conſtat: malum vero interdum obiter incidere in actionem, cum non verum bonum deſideratur, ſed quod videtur eſſe bonum, & cui conjunctum eſt bonum. Nam voluptatem adpetens aliquis mœchatur, & divitiarum cupidus furatur aut in mari graſſatur: principaliter quidem id quod ipſi bonum videtur adpetens, & ejus adipiſcendi cauſſa agens; ſed unà cum illo id malum etiam, quod cum eo conjunctum eſt, accipere coactus. Nemo enim adulterium ob ipſum adulterium adpetit, aut furtum

ob

κλέψαι διὰ τὸ κλέψαι, οὐδὲ ἄλλου τινὸς κακοῦ διὰ τὸ κακόν· τῷ, μηδὲ ἐφίεσθαι τοῦ κακοῦ ὡς κακοῦ. εἰ γὰρ ἦν ἀρχὴ καὶ αἴτιον τῶν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τέλος ἦν αὐτῶν, καὶ ἐφετὸν αὐτοῖς, ὥσπερ τὸ ἀγαθόν. οὕτω δὲ πάλιν ἔχον, ἀγαθὸν ἂν ἦν, καὶ οὐ κακόν. τὸ γὰρ ἐφετὸν, ἀγαθόν· καὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἐφετόν. Πάντα οὖν τῆς ἑαυτῶν ὠφελείας ὀρέγεται, ἢ
b. τῆς ἀληθοῦς, ἢ τῆς φαινομένης, ὡς ἀληθοῦς μέντοι καὶ ταύτης. οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ἀπατᾶται, ὥστε τὸ ψεῦδος ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς λαβεῖν, καὶ τὸ εἴδωλον ἀντὶ τοῦ ἀρχετύπου· ἀλλ' ὑπὸ τῆς πτοίας τῆς περὶ τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν, ποτὲ μὲν οὐδὲ ὁρῶμεν τὸ συνὸν αὐτῷ κακὸν, ποτὲ δὲ, κἂν θεασώμεθα αὐτὸ, παραλογιζόμεθα ἑαυτοὺς, ὡς μείζονος ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἐλάττονος δὲ τοῦ συνόντος αὐτῷ κακοῦ. αἱρούμεθα δὲ
c. πολλάκις τὸ μεῖζον ἀγαθὸν μετὰ κακοῦ ἐλάττονος· ὥσπερ καὶ τομὰς καὶ καύσεις ὑπομένομεν, τοῦ

ob ipſum furtum, aut ullum aliud malum eo quod malum ſit: quia malum, quatenus malum eſt, non adpetitur. Nam ſi principium & cauſſa eſſet eorum quæ ab ipſo oriuntur; finis etiam eorum eſſet, & eis adpetendum, ſicut bonum. Si vero ita ſe haberet, bonum eſſet, non malum. Quod enim expetendum eſt, bonum: & quod bonum, eſt etiam expetendum. Omnia igitur utilitatem ſuam adpetunt, ſive veram, ſive imaginariam, ſed eam quoque tamen ut veram. Nemo enim volens decipitur, ut mendacium pro veritate amplectatur, & ſimulacrum pro archetypo. Sed præ ſtupore & admiratione adparentis boni, aliâs non perſpicimus conjunctum cum eo malum; aliâs, quamvis perſpexerimus, ipſi nobis falſo perſuademus, bonum eſſe majus, malum vero cum eo conjunctum minus. Sæpe vero majus bonum eligimus cum minore malo: ſicut ſectiones & uſtiones toleramus, malo quod

τοῦ ἐν αὐταῖς κακοῦ μεῖζον ἀγαθὸν νομίζοντες τὸ τῆς ὑγιείας τῆς δι' αὐτὰς παραγινομένης. Ὅτι δὲ πάντα τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ, αὐτὸ τὸ κακὸν, εἴπερ ἦν, καὶ ἔπραττέ τι, τῆς ἑαυτοῦ ὠφελείας ἕνεκα πράττειν· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ οἰκείου ἕνεκα. τοιγαροῦν καὶ ὅσα λέγουσιν αὐτὸ πράττειν οἱ ὑποτιθέμενοι, διὰ τὸ μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ παρ' ἑαυτῷ κατέχειν αὐτὸ, καὶ μὴ ἀπολ- p. 175
λύναι, λέγουσιν. Εἰ οὖν μηδὲν ἐφίεται τοῦ κα- a.
κοῦ, οὐκ ἔστιν ὑπόστασις αὐτοῦ προηγουμένη. ἐπειδὴ δέ ἐστιν ὅλως καὶ γίνεται κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, εἰκότως παρυφίστασθαι λέγεται, καὶ οὐχ ὑφίστασθαι.

Ἀλλ' ἔστω, φαίη ἄν τις, καὶ συμβεβηκὸς τὸ κακὸν, καὶ ἀποτυχία τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ παρυφιστάμενον αὐτῷ· καὶ τοιούτου ὄντος, τί ἂν εἴη τὸ αἴτιον ζητεῖ γὰρ ὁ λόγος· ἐπειδὴ πᾶν τὸ b.
γινόμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς γίνεται. εἰ δὲ μὴ, πόθεν ἔσχε

quod eis ineſt majus bonum ſanitatem judicantes, quæ per eas adquiritur. Bonum vero adpeti ab omnibus, vel ex eo conſtat, quod ipſum malum, ſi eſſet, & aliquid ageret, id ſuæ utilitatis cauſſa ageret, hoc eſt, boni ſui cauſſa, quod idem valet. Quare etiam qui malum ſtatuunt agere aliquid, hi, quidquid illud agat, id dicunt agere adipiſcendi bona cauſſa, ejusdemque conſervandi, & jacturam ejus cavendi. Quodſi igitur nihil adpetit malum, non eſt ejus principalis ſubſtantia. Sed quia omnino eſt illud atque fit eo quo dictum eſt modo; merito, acceſſiſſe & ſecundario loco exſiſtere, non per ſe ſubſiſtere, dicitur.

Verum, Eſto (dicat aliquis) & accidens malum, & fruſtratio boni, & acceſſio ejus: qualecumque fuerit, quænam ſit Cauſſa ejus, quærit ratio; cum omne, quod fit, ab aliqua cauſſa fiat. Sin minus: unde aditus

ei

ἔσχε πάροδον ὅλως εἰς τὰ ὄντα ὁποιονοῦν κακὸν, τοῦ Θεοῦ, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς τῶν ὄντων πάντων ἀρχῆς, ἀγαθῆς οὔσης; Εἴρηται μέντοι περὶ τούτου καὶ πρότερον, ἔν τε τοῖς περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν λόγοις, καὶ ἐν τῇ τοῦ ἑητοῦ ἐκείνου ἐξηγήσει, Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέλεις· λεγέσθω δὲ καὶ νῦν, συντομώτερον· ὅτι ὁ Θεὸς, πηγὴ καὶ ἀρχὴ πάσης ὢν ἀγαθό-
c. τητος, οὐ τὰ πρῶτα ἀγαθὰ μόνα παρήγαγεν, ὅσα αὐτοαγαθότητές εἰσιν, οὐδὲ τὰ μέσα μόνα μετὰ τούτων, ὅσα ἐν τῷ ἀγαθῷ μένει διαιωνίως, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα, ὅσα καὶ παρατρέπεσθαι πέφυκεν ἤδη, ἀπό τε τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ εἰς τοῦτο δὴ ὃ λέγομεν κακόν. καὶ γὰρ μετὰ τὰ ἀΐδια σώματα τὰ ἀεὶ κατὰ φύσιν ἔχοντα, καὶ τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ ἐνιδρυμένα, ὑπέστη τὰ γινόμενα καὶ φθειρόμενα· καὶ μετὰ τὰς ψυχὰς τὰς ἐν τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ ἱδρυμένας, ὑπέστησαν αἱ
p. 176 παρατρεπόμεναι ψυχαί· ἵνα ἅμα μὲν ὁ πλοῦ-
a. τος

ei qualicumque malo patuit in ea quæ ſunt? cum Deus (Deum autem cum dico, rerum omnium principium dico) ſit bonus? Etſi autem hac de re prius etiam dictum eſt, cum in diſputatione de Libertate voluntatis, tum in explicatione verborum, quibus jubemur ea quæ fiunt ita velle fieri ut fiunt: tamen etiam nunc brevius eam perſtringemus. Nempe Deus, fons & principium omnis bonitatis, non prima bona tantum produxit, quæ per ſeſe bona ſunt; nec, præter hæc, media ſola, quæ in bono æternum permanent; ſed extrema etiam, quorum natura fert, ut ab eo quod ſecundum naturam eſt averti queant, ad hoc ipſum ſcilicet, quod malum dicimus. Etenim poſt æterna corpora, quæ ſuam naturam perpetuo tuentur, & in bono infixa ſunt, ea quoque exſtiterunt, quæ oriuntur atque intereunt: & poſt animas bono ſemper infixas, eæ etiam animæ, quæ ab illo averti poſſunt, exſtiterunt: ut ſimul & immenſa bo-

nitas

τος τῆς τοῦ παράγοντος ἀγαθότητος πάντα παράγῃ τὰ ἀγαθὰ, ὅσα δυνατὸν ἦν ὑποστῆναι· ἅμα δὲ τέλειος ὁ κόσμος ἀποτελεσθῇ, μὴ τὰ πρῶτα μόνα καὶ τὰ μέσα ἔχων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα, ὅπερ ἴδιόν ἐστι τῆς τελειότητος· ἅμα δὲ, ἵνα μὴ τὰ πρῶτα ἢ τὰ μέσα, πανάγαθα ὄντα, ἔσχατα καὶ ἄτιμα εὑρεθῇ, καὶ ἀδρανῆ, καὶ μηκέτι * γινομένων καὶ φθειρομένων. τοιαῦτα γὰρ ἀνάγκη τὰ ἔσχατα εἶναι. b.
ἅμα δὲ καὶ ἀδύνατον ἦν, τοιούτων ὄντων τῶν πρώτων καὶ τῶν μέσων, τῶν μὲν καὶ ταῖς οὐσίαις καὶ ταῖς ἐνεργείαις ἀμεταβλήτων, τῶν δὲ τὴν μὲν οὐσίαν ἀμετάβλητον ἐχόντων, κατὰ τόπον δὲ μεταβαλλόντων τοῖς μέρεσι, [μὴ] καὶ ὑποστῆναι τὰ ἔσχατα ὑπὸ σελήνην ἀπὸ τῆς τῶν οὐρανίων περιτροπῆς, καὶ κατ' οὐσίαν ἤδη μεταβάλλοντα, καὶ παρὰ φύσιν διατιθέμενα.

Διὰ δὴ τοὺς λογισμοὺς τούσδε, καὶ ἄλλους δηλονότι πολὺ τούτων σεμνοτέρους, ὑπέστη τὰ c.
ὑπὸ

nitas auctoris rerum omnia bona conderet, quæ exsistere possent; simulque ut mundo sua perfectio constaret, non prima tantum & media habenti, sed extrema quoque; id quod est proprium perfectionis: simul, ut ne prima & media, cum plane bona essent, extrema & honoris expertia relinquerentur, atque infirma, si extrema quæ orirentur atque occiderent, non exstitissent. Talia enim extrema esse necesse est. Ad hæc fieri non poterat, cum talia essent prima & media; partim & natura & actionibus immutabilia; partim natura quidem immutabilia, sed loci mutationem suis partibus admittentia; quin exsisterent etiam extrema sublunaria, a cœlestium corporum conversione remotissima, quæ per suam essentiam jam & mutabilia essent, & contra naturam sese habere possent.

Ob has igitur rationes & his dubio procul multo graviores, sublunaria

ὑπὸ σελήνην, καὶ ὁ θνητὸς τόπος ἐν ᾧ χώραν ἔσχεν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ παρατροπή· διὰ τὸ δεῖν μὲν καὶ τὸ ἔσχατον ἀγαθὸν ὑποστῆναι, τὸ δὲ ἔσχατον ἐξ ἀναγκης τοιοῦτον εἶναι οἷον καὶ παρατρέπεσθαι. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ὑπὲρ τὸν τόπον τοῦτον οὐδέν ἐστι κακόν· ὅτι ἡ τοῦ κακοῦ φύσις, παρατροπή τις οὖσα τοῦ ἐσχάτου ἀγαθοῦ, τοῦ πεφυκότος παρατρέπεσθαι, ἐνταῦθά ἐστιν, ὅπου τὸ ἔσχατον ἀγαθόν. διὸ καὶ ἡ ψυχὴ, τὴν οὐσίαν εὐγενεστέραν καὶ ἀμετάβλητον ἔχουσα, ὅταν μὲν καθ' ἑαυτὴν ὑπάρ-
p. 177 a. χῃ, οὐδενὸς μετέχει κακοῦ· πεφυκυῖα δὲ ἐν τούτῳ γίνεσθαι τῷ τόπῳ κατὰ σχέσιν, καὶ τοῖς ἐνταῦθα συμπλέκεσθαι σώμασι, (προνοίᾳ τοῦ πατρὸς καὶ δημιουργοῦ τῶν ὅλων, καὶ τὰς τοιαύτας ψυχὰς παραγαγόντος, ἵνα τὰ ἔσχατα συνδεθῇ τοῖς πρώτοις διὰ τῶν ἀλύτων δεσμῶν τῆς ζωτικῆς συνοχῆς,) τοῦ κακοῦ τοῦ ἐνταῦθα κατὰ τὴν παρὰ φύσιν αὐτῶν διάθεσιν ἐν

naria exſtiterunt, & mortalis hæc ſedes, in qua locum haberet a bono averſio. Nam & infimum bonum exſiſtere oportebat: & infimi neceſſario ea natura eſt, ut perverti poſſit. Proptereaque ſupra locum hunc nullum eſt malum; quod mali natura, quæ eſt averſio infimi boni, quod per ſuam naturam poteſt perverti, ibi eſt, ubi & bonum infimum. Idcirco etiam anima, natura generoſiore & immutabili prædita, cum quidem ſola per ſe eſt, nullius eſt mali particeps. Sed quum deſtinata ſit, ut, ad exteriorem habitudinem quod adtinet, in hoc eſſet loco, & cum hujus loci corporibus poſſet conjungi; (quod providentiâ patris & opificis univerſitatis factum eſt, qui tales etiam animas produxit, ut extrema cum primis, inſolubilibus vitalis complexionis vinculis, devincirentur) ejus mali quod hic eſt, ſecundum earum adfectionem naturæ contrariam,

ἐν νόσοις καὶ φθοραῖς, τοῦ ἐπιβάλλοντος αὐτοῖς
κακοῦ, δοκεῖ μεταλαμβάνειν· οὐκ ὄντος οἶμαι b.
κακοῦ τούτου, ἀλλὰ ἀγαθοῦ μᾶλλον μαχομέ-
νων τε ἀλλήλοις, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις τόποις τα-
λαιπωρουμένων, ἀπαλλάττεσθαι τοῦ μόχθου
τούτου διαλυόμενα, καὶ τὰ ἁπλᾶ ἔτι μᾶλλον
κεῖσθαι μάχης ἐλευθερούμενα, καὶ τοῖς οἰκείοις
τόποις καὶ ταῖς οἰκείαις ὁλότησι πρὸς ἐκνεασμὸν
ἀποδιδόμενα. κἂν μεταβάλλῃ δὲ εἰς ἄλληλα,
οὐδὲ ἔχει κακὸν οὐδὲ τοῦτο. γίνεται γὰρ ἕκα-
στον, ὅπερ πρότερον ἦν. τὸ γὰρ ὕδωρ, εἰς c.
ἀέρα μεταβάλλον, ἐξ ἀέρος πάλιν ὕδωρ γίνε-
ται. τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι καὶ ἡ τῶν συνθέτων
διάλυσις, καὶ ἡ τῶν ἁπλῶν εἰς ἄλληλα μετα-
βολὴ, ἀγαθόν ἐστι τοῖς ὅλοις· εἴπερ ἡ ἄλλου
φθορὰ, ἄλλου γένεσίς ἐστι· καὶ τοῦτο αἴτιον
γίνεται τοῦ μένειν ἀνέκλειπτον τὸν τῆς γενέσεως
κύκλον. Ὁρῶμεν δὲ, ὅτι καὶ ἡ φύσις πολλά-
κις, καὶ ἡ τέχνη, ὡς πρότερον εἴρηται, τῶν
μερῶν

trariam, in morbis & corruptionibus, convenientem ſibi capere partem videtur: quod ipſum tamen, ut equidem arbitror, malum non eſt, ſed potius bonum earum rerum, quæ invicem pugnant, & in alienis locis ærumnas tolerant; nempe ut diſſolvantur, ærumnis his liberatæ, & ſimplices potius pugnæque expertes jaceant, ſuisque locis & ſuis totis reſtituantur, renovationis ergo. Atque etiamſi aliud in aliud mutetur, ne in eo quidem quidquam ineſt mali. Fit enim unumquodque id, quod ante fuerat. Nam aqua in aërem mutata, rurſus ex aëre fit aqua. Illud vero maximum eſt, quod & compoſitorum diſſolutio, & ſimplicium mutua commutatio, rebus univerſis conducit; quandoquidem alterius interitus, ortus eſt alterius: eaque cauſſa eſt, cur earum rerum, quæ oriuntur, circulus numquam ceſſet. Ad hæc ſæpe videmus, & naturam & artem (ut ante diximus)

partes

μερῶν διὰ τὸ ὅλον καταφρονεῖ· ἡ μὲν, τὰ ῥεύ-
ματα καὶ τὰ ἀποσκήμματα εἰς τοὺς ἀκροτά-
p.178 τους τόπους ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀπωθουμένη· ἡ
a. δὲ, τέμνουσα καὶ καίουσα καὶ ἐκκόπτουσα τὸ
μέρος πολλάκις διὰ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν. ὥστε
τὰ τοῖς σώμασι συμβαίνοντα, ἀγαθὰ μᾶλλον
ἢ κακὰ ῥητέον· καὶ τὸν αἴτιον αὐτῶν, ἀγα-
θῶν, ἀλλ' οὐ κακῶν αἴτιον. καὶ γὰρ τὰ μὲν
ἁπλᾶ τῶν ὑπὸ σελήνην σωμάτων οὐδὲν ἔχει κα-
κὸν, ἀΐδια καὶ αὐτὰ ὄντα· τὸ δὲ ἐν τοῖς μέρε-
b. σι δοκοῦν εἶναι κακὸν, πλέον μὲν ἔχει τὸ ἀγα-
θὸν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μέρεσιν, ὡς εἴρηται,
τοῖς τε ἁπλοῖς καὶ τοῖς συνθέτοις· πρὸς δὲ τὸ
τῶν ὅλων ἀγαθὸν ἀναφερόμενον, ἀγαθύνεται τε-
λέως. καὶ διὰ ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν εἴη κακὸν
ἡ τῶν σωμάτων παρὰ φύσιν διάθεσις, παντα-
χόθεν ἀγαθυνθεῖσα.

Εἰ δὲ φιλονεικεῖ τις, ὡς εἴρηται καὶ τοῦτο
πρότερον, μὴ καλεῖν αὐτὴν ἀγαθὸν, ὡς παρα-
τροπὴν

partes propter totum aſpernari: naturam, cum fluxiones & abſceſſus e principalibus locis ad extima depellat: artem, cum & ſecet & urat, & ſæpe reſecet partem, conſervandi totius cauſſa. Quæ igitur corporibus accidunt, in bonis potius quam in malis ſunt habenda: eorumque auctor bonorum auctor eſt, non malorum. Etenim ſimplicia corpora quæ ſub luna ſunt, nihil habent mali, cum & ipſa ſint æterna: quod vero in partibus videtur eſſe mali, id in ipſis etiam partibus, ut dictum eſt, tam ſimplicibus quam compoſitis, plus boni habet quam mali; ſin ad bonum univerſi referatur, plane etiam fiet bonum. Ac propterea corporum contra naturam adfectio, malum non fuerit, ut quæ quovis modo in bonum vertitur.

Si quis vero contendit, ut ante a me dictum eſt, non vocandum id eſſe bonum, quod ſit averſio

τροπὴν οὖσαν τοῦ κατὰ φύσιν· μὴ κακὸν εὐθὺς καλείτω, διὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἔχομεν ἀδιάρθρω- c.
τον περὶ τοῦ κακοῦ, ὡς τῷ ἀγαθῷ παντελῶς ἐναντίου· ἀλλ' ἀναγκαῖον μᾶλλον, ὡς καθ' αὑτὸ μὲν μὴ ὂν αἱρετὸν, πολλὴν δὲ μοίραν εἰσάγον εἰς τὸ καθ' αὑτὸ αἱρετόν. εἰ γὰρ ἦν ἁπλῶς κακὸν, οὐκ ἂν συνετέλει πρὸς τὸ ἀγαθόν. τὸ μέντοι ἀναγκαῖον, κἂν μὴ καθ' ἑαυτὸ ᾖ αἱρετὸν, ἀλλὰ τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀνατάσει καὶ αὐτὸ ἀγαθύνεται. καὶ ἔστιν ἀγαθὸν μέντοι καὶ αὐτὸ, εἴπερ ὁπωσοῦν αἱρετόν. καὶ γὰρ τομὰς καὶ καύσεις αἱρούμεθα, καὶ μισθὸν ὑπὲρ αὐτῶν τελοῦμεν, καὶ χάριν ὁμολογοῦμεν τοῖς ἰατροῖς· οὐκ p. 179
ἂν δέον, εἰ κακὸν αὐτὰ ἐνομίζομεν. ἀγαθὸν δὲ a.
ὑφειμένον ἐστὶ, καὶ δευτέρας τοῦ ἀγαθοῦ τάξεως, ὡς μὴ προηγουμένως, ἀλλὰ κατὰ δεύτερόν τινα λόγον ἀγαθὸν ὑπάρχον. ὥστε καὶ ὁ τούτου ποιητὴς, οὐδαμῶς ἂν εἴη κακοῦ αἴτιος, ἀλλ'

averſio ab eo quod ſecundum naturam eſt; is ne ſtatim adpellet MALVM, propter notionem quam de malo habemus confuſam, quaſi id bono ſit prorſus contrarium: ſed Neceſſarium potius adpellet, ut per ſe quidem non expetendum, at multum tamen conferens ad id, quod per ſeſe eſt expetendum. Nam ſi ſimpliciter malum eſſet, nihil ad bonum conferret. At Neceſſaria, etſi per ſeſe non expetenda ſunt, tamen, quoniam ad bonum referuntur, bona & ipſa fiunt: ac ſunt quidem quoque bona & ipſa, quippe utcumque expetenda. Nam & ſectiones & uſtiones eligimus, ac mercedem pro iis ſolvimus, & gratias medicis agimus; haud utique facturi, ſi eas res malas judicaremus. At eſt bonum hoc remiſſius, & ex ſecundario ordine boni; ut non principaliter, ſed ſecundaria quadam ratione ſit bonum. Quamobrem & hujus auctor nequaquam mali auctor ullius fuerit,

ἀλλ' ἢ ἀγαθοῦ, ἢ ἀναγκαίου, δευτέρου τινὸς ὄντος καὶ αὐτοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εἰκότως καὶ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πηγῆς τῶν ἀγαθῶν καθ' ὕφεσιν ἀποῤ-
b. ῥέοντος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἐν τοῖς σώμασι κακοῦ, καὶ τῆς αἰτίας αὐτοῦ, ἀρκείτω τὰ εἰρημένα πρὸς τὸ παρόν.

Ἐπεὶ δὲ κακὰ μάλιστα καὶ ἁμαρτωλὰ δοκεῖ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πταίσματα, εἴρηται μὲν καὶ περὶ τούτων πρότερον· οὐδὲν δὲ κωλύει, καὶ νῦν τούτων τήν τε φύσιν καὶ τὴν αἰτίαν ἀνιχνεῦσαι. καὶ ῥητέον, ὅτι αἱ μὲν τῶν κρειττόνων ἡμῶν ψυχαὶ ἀεὶ ἄνω οὖσαι, καὶ ἐν τῷ ἀγα-
c. θῷ αἰωνίως ἱδρυμέναι, οὐδέποτε οὐδὲν ἔχουσι κακόν. αἱ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων ψυχαὶ, μέσαι οὖσαι τῶν τε ἀνθρωπίνων καὶ τῶν ἐν τοῖς φυτοῖς κατερριζωμένων ψυχῶν, κατὰ μὲν τὸ σωματοειδὲς αὐτῶν, ὅμοιον ἔχουσι τοῖς σώμασι τὸ κακόν· καθ' ὅσον δὲ ὄρεξιν ἔχουσί τινα καὶ ὁρμὴν, τὸ ἐν αὐτοῖς

sed aut boni, aut neceſſarii, quod & ipſum eſt ſecundarium quoddam bonum, meritoque & ipſum ex eodem fonte bonitatis, ſed cum remiſſione quadam, promanat. Ac hæc quidem, quæ de Malo, quod Corporibus ineſſe putatur, ejusque cauſſa diximus, in præſentia ſufficiant.

Quia vero Mala & peccata potiſſimum habentur humani Animi errata, etſi de his quoque ſupra dictum eſt, nihil tamen vetat, quo minus etiam nunc naturam & cauſſam eorum indagemus. Dicendum igitur, eos animos, qui nobis præſtantiores ſunt, ſemper in ſublimi verſantes, & in bono æternum firmiter conſtitutos, nihil umquam habere mali: brutarum autem animantium animas (quæ mediæ ſunt humanarum animarum, & earum quæ in ſtirpibus inſunt radicibus adfixæ) quatenus ſint ejusdem fere generis cum corpore, idem habere malum quod corpora; quatenus vero adpetitum habeant quemdam & impetum, quod in eis

malum

τοῖς κακὸν τῷ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν κακῷ ἔοικε· καὶ ἀπὸ τῶν περὶ ἐκείνου ῥηθησομένων καὶ τοῦτο γνωσθήσεται. Ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, μέση προελθοῦσα τῶν τε ἀεὶ ἄνω μενουσῶν ψυχῶν, διά τε τὴν ἐν τῇ ψυχικῇ οὐσίᾳ ἀκρότητα, καὶ διὰ τὴν τοῦ νοῦ μέθεξιν· καὶ τῶν ἀεὶ κάτω, διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα συγγένειαν τῆς ἀλόγου ζωῆς· καὶ σύνδεσμος ζωτικὸς γινομένη τῶν τε ἄνω καὶ τῶν κάτω· διὰ τῆς αὐτεξουσίου σχέσεως, ποτὲ μὲν πρὸς ἐκεῖνα, ποτὲ δὲ πρὸς ταῦτα ὁμοιοῦται. ἀλλ' ὅταν μὲν ἄνω μένῃ, καὶ νοῦ παντελῶς ἀμέτοχός ἐστι, ἐν ἀγαθῷ ἱδρυμένη. ἀτονήσασα δέ ποτε πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην διαγωγὴν, καὶ τὰ ἀπόῤῥητα καὶ εἰλικρινῆ ἐκεῖνα θεάματα, διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ πρὸς τὰ κάτω ποτὲ ῥέπειν, ὅταν ἐθέλῃ· ταύτην ἀρχὴν ἔχει τῆς ὁποιασοῦν κακίας, τὴν αὐτοθελῆ κάθοδον εἰς τόνδε τὸν θνητὸν τόπον. κἂν φύσιν p. 180 a.

malum ſit, humanorum animorum malo eſſe ſimile: quod quale ſit, ex eo quod de illo dicetur, ipſum quoque cognoſcetur. Humanus autem animus, in medio collocatus eorum animorum, qui ſemper in ſublimi manent, cum ob animalis eſſentiæ celſitudinem, tum propter mentis communionem, & earum animarum, quæ ſemper humi ſunt, ob brutæ animæ cum corpore cognationem: qui adeo vitale quoddam vinculum eſt ſuperiorum & inferiorum: is igitur, pro liberæ voluntatis habitu, aliâs his, aliâs illis fit ſimilis. Cum igitur in ſublimi manet, omnis mali prorſus eſt expers, infixus bono: ſin aliquando nervi ac vires illi defuerint ad beatam illam vitam amplectendam, & ad arcana illa ſinceraque ſpectacula intuenda, propterea quod ejus natura fert, ut aliquando etiam ad inferiora declinet, ſi voluerit; hoc illi initium eſt cujuscunque malitiæ, deſcenſus voluntarius in hunc mortalem locum. Quamvis

c. δὲ ἀμφίβολον ἔλαχεν, οὐκ ἀναγκαζομένη κάτει-
σιν ἢ ἄνεισιν· ἀλλ' οὕτως ὑπέστη, ὡς, ὅταν
αὐτὴ θέλῃ, κατιέναι τε καὶ ἀνιέναι. Καὶ τί
θαυμαστὸν τοῦτο ἐπὶ ψυχῆς αὐτοκινήτου κατ'
οὐσίαν; ὁπότε καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὰ ἀμφί-
βια, ὅσα καὶ ἐν ὕδατι καὶ ἐν γῇ πέφυκε διάγειν, φύσιν μὲν ἔχει τοιαύτην, κατὰ δὲ τὴν
a οἰκείαν ὄρεξιν μεθίσταται ἑκατέρωσε, οὐκ ἀναγ-
καζόμενα ὑπό τινος, ἀλλ' ὅταν αὐτὰ προ-
θυμηθῇ.

Καταβαίνουσα δὲ ἡ ψυχὴ τῇ σχέσει ἐπὶ τὸν
p. 181 θνητὸν τοῦτον τόπον, καὶ μέλλουσα θνητῷ συμ-
a. πλέκεσθαι σώματι, καὶ ζῶον ἓν θνητὸν μετ'
αὐτοῦ συμπληροῦν, ἀλόγους προὐβάλλετο ζωάς·
τὰς μὲν γνωστικὰς, αἰσθήσεις τε, καὶ φαν-
τασίας· τὰς δὲ ὀρεκτικὰς, θυμὸν, καὶ ἐπιθυ-
μίαν· δι' ὧν τὸ θνητὸν ζῶον ἔμελλε γνῶσίν τε
ἔχειν τὴν ἑαυτῷ σύστοιχον, ἣν ἔχει καὶ τὰ ἄλο-
γα

vis enim naturam fortita eſt ancipitem, non tamen coacta vel deſcendit vel adſcendit: ſed ita condita eſt, ut, quum ipſa voluerit, & deſcendat & adſcendat. Et quis hoc in animo per ſuam naturam proprium motum habente miretur? cum & bruta animantia, quæ amphibia dicuntur, quæ & in aqua & in terra habitare poſſunt, naturam quidem talem habent, ſed ex proprio adpetitu aliâs huc, aliâs illuc, ſe conferunt, non ab aliquo coacta, ſed prout ipſis libitum eſt.

Animus vero ſua adfectione & habitudine deſcendens ad mortalem hunc locum, & cum mortali corpore conjungendus, & unum mortale animal cum eo confecturus, vires exſeruit ratione deſtitutas; partim ad cognitionem ſpectantes, nempe ſenſum & phantaſiam; partim ad adpetitionem, nempe iracundiam & cupiditatem: per quas mortale animal & cognitionem haberet ſuæ naturæ congruentem, qua & brutæ pecudes

ſunt

γα ζῶα, καὶ τὸ ἀποῤῥέον ἀεὶ διὰ τροφῆς ἀνυφαίνειν, καὶ διὰ τῆς τοῦ ὁμοίου γεννήσεως τὴν b.
ἀϊδιότητα τοῦ γένους φυλάττειν, καὶ τὰ βλάπτοντα ἀμύνεσθαι· ἅπερ οὐκ ἂν ὑπῆρξε τῷ θνητῷ ζώῳ, μὴ συμπληρωθέντι ταῖς ἀλόγοις ταύταις δυνάμεσι. τίς γὰρ ἄν, καὶ μάλιστα τῶν καθαρειοτέρων, ἠνέσχετο τοσοῦτον χρόνον ἐσθίειν καὶ ἀποπατεῖν, ὡς ἄλογον ζῶον, μὴ ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῆς ἀλόγου ὀρέξεως; τίς δ' ἂν κύημα τηλικοῦτον, τοσοῦτον χρόνον ἐβάσταζε, μὴ τῆς παροίστρου ταύτης ἐπιθυμίας ἀναφλεγούσης, καὶ τῆς τοῦ γένους διαδοχῆς; Ἀλλὰ c.
ταῦτα μὲν, ἤδη καὶ πρότερον εἰρημένα, ἀρκεῖ δηλῶσαι, ὅτι διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ πρὸς σύστασιν τοῦ ζώου αἱ ἄλογοι ὀρέξεις ἐδόθησαν· καὶ οὔπω οὐδὲν κακὸν ἀναφαίνεται.

Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ, κρείττων οὖσα κατ' οὐσίαν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ἀλόγου ζωῆς, καὶ

ſunt præditæ; &, quod decederet, cibo & potu ſemper ſuppleret; & procreatione ſimilium ſui conſuleret ſui generis æternitati; & velut armis muniretur, quibus ea, quæ nocitura eſſent, propulſaret: quæ omnia mortali animanti non contigiſſent, niſi ei facultates iſtæ ad complendam ejus naturam inſitæ fuiſſent. Quis enim, præſertim elegantior, tanto tempore edere & excernere vellet, brutæ pecudis inſtar, niſi a bruto adpetitu incitaretur? Quænam mulier graviditatem tam moleſtam tamque diuturnam toleraret, niſi inſana iſta cupiditas generisque propagatio ſtimularet? Verum hæc, quæ & nunc & ante diximus, ſatis ſunt ad declarandum, boni cauſſa, & quo conſtare poſſet animans, brutas adpetitiones ei eſſe datas. Atque ita nullum adhuc MALVM adparet.

At vero rationis particeps animus, naturâ ſuâ, corpore brutaque vitâ præſtantior, & domina-

ἀρχικὴν ἔχουσα πρὸς ταῦτα φύσιν, ὅταν μὲν
φυλάττῃ πρὸς αὐτὰ τὴν ἑαυτῆς τάξιν, ἐξηρη-
p. 182 μένη τε αὐτῶν, καὶ ὡς ὀργάνῳ κεχρημένη, καὶ
a. τὸ ἀγαθὸν τῆς ὑπουργίας αὐτῶν εἰς τὸ ἑαυτῆς
ἀγαθὸν ἀναφέρουσα· τότε πάντα ἀγαθά ἐστι,
καὶ οὐδαμοῦ κακὸν οὐδὲν παραφύεται. ἐὰν δὲ,
καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ὁμοιότητος ἐπι-
λαθομένη ἡ ψυχὴ, τὸ μὲν ἀρχικὸν ἀποβάλῃ
σκῆπτρον, τῆς ἀρχικῆς δυνάμεως ἀμελήσασα,
ῥέψῃ δὲ ὅλη πρὸς τὸ σῶμα, καὶ τὰς ἀλόγους
b. ζωάς· ὅπερ πάσχει μάλιστα, τὸ σφοδρὸν καὶ
πληκτικὸν τῆς ἡδονῆς τῶν ἀλόγων ὀρέξεων τοῦ
καθαροῦ καὶ προσηνοῦς τῶν λογικῶν προτιμήσα-
σα, καὶ ὅλη ἐνδοῦσα τῇ ἀλογίᾳ, ὡς ἐκείνην ἑαυ-
τὴν ἡγεῖσθαι· τότε παρὰ φύσιν ἀλόγως ἐνερ-
γούσης τῆς λογικῆς, καὶ παρὰ τὴν αὐτῆς ἀξίαν,
τὴν ἀρχικὴν καὶ δεσποτικὴν, αἱρουμένης δουλεύ-
ειν καὶ ἄρχεσθαι, τότε τὸ κακὸν ἀναφύεται·
c. οὔτε ἐν τῷ κρείττονι καθ' αὑτὸ ὄντι χώραν ἔχον,
οὔτε

minatum in hæc ſortitus; cum quidem ſuum adverſus ea ſtatum tuetur, eximens ſeſe eis, eisdemque tamquam inſtrumentis utens, & bonum miniſterii illorum ad ſuum bonum referens; tum vero omnia bona ſunt, neque usquam malum ullum juxta exoritur. Sin ſimilitudinis, quam cum Deo habet, oblitus animus, imperii ſceptrum abjecerit, neglectâ principatus auctoritate, totusque ad corpus & brutam ejus vitam inclinarit: (id quod ei potiſſimum accidit, cum vehementiam & impetum voluptatis brutarumque adpetitionum, puritati & manſuetudini rationalium adpetitionum anteponit, totamque ſe brutæ parti dedit, ut eam ſe ipſum eſſe opinetur) tum igitur, cum animus contra ſuam naturam absque ratione agit, &, contra ſuam dignitatem principatu & dominatu pollentem, ſervire ac parere mavult; tunc malum exiſtit, quod nec in eo, quod melius eſt, locum habet, ſi id per ſe maneat,

οὔτε ἐν τῷ χείρονι ἐφ' ἑαυτοῦ μένοντι· ἀλλ' ὅταν τὸ κρεῖττον τῷ χείρονι συμπλακὲν, ἀμέτρως τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἀντὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ὁμοιότητος ἀναδέξηται. τοῦτο δὲ πάσχει οὐκ ἀναγκαζομένη ὑπό τινος, ἀλλ' αὐτὴ αἱρουμένη [διὰ] τὸ αὐτεξούσιον αὐτῆς καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν. ἡ γὰρ αἵρεσις, ἐφ' ἡμῖν· ἡμέτερον ἔνδοθεν οὖσα κίνημα.

Καί μοι πρόσεχε τὸν νοῦν ἐνταῦθα, μή τι παραλογισθεὶς αὐτὸς, καί σε συνεξαπατήτω τὸν ἐντυγχάνοντα. Ὅτι μὲν γὰρ ἡ αἵρεσις καὶ προαίρεσις, τῆς ψυχῆς οἰκεῖόν ἐστιν ἔνδοθεν κίνημα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἔξωθεν ἀναγκαζόμενον, καὶ προφανές ἐστιν, οἶμαι, καὶ εἴρηται καὶ δέδεικται πρότερον. καὶ, ὅτι κατὰ αἵρεσιν καὶ προαίρεσιν ἡ ψυχὴ ποτὲ μὲν τὸ κρεῖττον ἐκλέγεται, ποτὲ δὲ τὸ χεῖρον ἀντὶ τοῦ κρείττονος, δέδεικται οἶμαι σαφῶς· ἐκ τοῦ, καὶ τὸν Θεὸν, καὶ τοὺς καλῶς κειμένους νόμους, καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἔμ- p. 183 a. b.

T 4 φρονας,

neat, neque in deteriore, ſi id ſuo loco maneat; ſed tunc, cum animus, qui eſt præſtantior, corpori deteriori implicatus, ultra modum ſimilitudinem deterioris amplexus fuerit, eamque prætulerit ſimilitudini præſtantioris. Id vero facit, non coactus ab ullo, ſed ipſe arbitratu ſuo, per libertatem ſuæ voluntatis, & pro ſua poteſtate. Optio enim in noſtra poteſtate eſt, cum noſter motus ſit internus.

Atque hic tu mihi adtende animum, ne ipſe deceptus, te quoque in errorem, Lector, inducam. Nam delectum & voluntatem, internam eſſe animi motionem, & a re nulla externa cogi, perſpicuum eſſe arbitror: prius certe quidem & explicatum id eſt, & demonſtratum. Illud item, animum delectu & voluntate ſua nunc præſtantius eligere, nunc deterius præferre præſtantiori; aperte, opinor, ex eo eſt oſtenſum, quod & Deus & bonæ leges & homines cordati bonas

φρονας, τὰς ἀγαθὰς καὶ κακὰς ἀνθρώπων πράξεις μὴ τοῖς ἔργοις κρίνειν, ἀλλὰ ταῖς προαιρέσεσι· καὶ τιμᾶν, καὶ κολάζειν, καὶ ἐπαινεῖν, καὶ ψέγειν, εἰς μόνην τὴν προαίρεσιν ἀποβλέποντας, ὡς αὐτεξούσιον καὶ ἐφ' ἡμῖν οὖσαν. διὸ τὰ βίᾳ πραττόμενα, κἂν χαλεπώτατα ᾖ, συγγνώμης ἀξιοῦσι· καὶ τὴν ἁμαρτίαν οὐ τῷ πράττοντι, ἀλλὰ τῷ βιαζομένῳ λογίζονται·
c. διότι οὗτος μὲν κατὰ προαίρεσιν ἐβιάσατο, ἐκεῖνος δὲ παρὰ προαίρεσιν ἔπραξεν. εἰ οὖν τοῦ κακοῦ ἡ προαίρεσις αἰτία, τῆς ψυχῆς αὐτοθελὴς οὖσα ἐνέργεια, καὶ οὐ βίᾳ ὠθουμένη· τί ἂν ἄλλο τοῦ κακοῦ λέγοιμεν αἴτιον, ἢ τὴν ψυχήν; καὶ αὐτὴν δὲ, οὐχ ὡς κακοῦ· (οὐδὲν γὰρ αἱρεῖται τὸ κακὸν ὡς κακόν·) ἀλλ' ὡς φαινομένου μὲν ἀγαθοῦ, κρύπτοντος δὲ ἐν αὐτῷ τὸ κακὸν, ὅπερ ἀνάγκη μετὰ τοῦ φαινομένου λαβεῖν ἀγαθοῦ. καὶ εἴρηται καὶ περὶ τούτου πρότερον.

Ἔχοντες

nas & malas hominum actiones non factis & eventu metiuntur, ſed conſilio & voluntate: quodque & remunerantur, & pœnas irrogant, & laudant, & vituperant, ſolum conſilium & voluntatem intuentes, ut quæ noſtri juris noſtrique arbitrii ſint: eis autem, quæ a coactis fiunt, quamvis graviſſima ſint, ignoſcunt; & peccatum non agenti, ſed cogenti tribuunt; quod hic ſua voluntate nolentem coëgerit, ille autem contra ſuam voluntatem coactus egerit. Si ergo mali cauſſa eſt voluntas, quæ integra eſt animi actio, non autem violenta impulſio; quid aliud mali cauſſam dicamus, niſi Animum? At ne ipſum quidem, tamquam mali: (nihil eſt enim, quod malum, quatenus malum eſt, eligat:) ſed tamquam boni, quod ſpeciem quidem boni habet, ſed malum in ſe occultat, quod ſimul cum adparente bono capere neceſſe eſt. Sed & de hoc jam ante dictum eſt.

Repertâ

Ἔχοντες οὖν τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, λαμ- p. 184
πρᾷ τῇ φωνῇ βοῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς κακίας ἀναί- a.
τιος· διότι τὸ κακὸν ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ αὐτεξου-
σίως, καὶ οὐχ ὁ Θεός. εἰ μὲν γὰρ βίᾳ τὸ κα-
κὸν ἔπραττεν ἡ ψυχὴ, τάχα ἄν τις τὸν Θεὸν
ἠτιάσατο, τὸν ἀναιτίως αὐτὴν συγχωρήσαι τοῦ
βιασθῆναι· καίτοι οὐδὲ κακὸν ἦν τὸ βίᾳ πραττ-
τόμενον. κατὰ προαίρεσιν δὲ αὐτὸ αἱρουμένη, αὐ-
τὴ ἂν αἰτία λέγοιτο δικαίως. Εἰ γὰρ λέγοι τις, b.
μηδὲ αὐτῇ συγχωρεῖν τὸν Θεὸν ὀφείλειν αἱρεῖσθαι
τὸ κακὸν, ἓν τῶν δύο λέγει· ἢ, ὅτι πεφυκυῖαν
αὐτὴν ποτὲ μὲν τὸ ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι, ποτὲ δὲ
τὸ κακὸν, ἀναγκάζειν ἔδει μηδέποτε αἱρεῖσθαι τὸ
κακόν· ἢ, ὅτι τοιαύτην ἐχρῆν ὑποστῆσαι, ὡς
μηδὲ πεφυκέναι ποτὲ τὸ κακὸν αἱρεῖσθαι. ἀλ-
λὰ τὸ μὲν πρῶτον αὐτόθεν ἄλογον. μάτην
γὰρ ἡ αἵρεσις ἐφ' ἑκατέρου πεφυκυῖα ἐγίνετο,
εἰ μηδέποτε ἐξῆν αὐτῇ πρὸς ἑκάτερον ἐνεργεῖν. c.

Repertâ igitur mali cauſſa, elata voce clamemus, NVLLIVS MALI CAVSSAM ESSE DEVM; quoniam malum faciet animus libere atquè ultro, non autem Deus. Nam ſi malum animus faceret coactus, fortaſſis aliquis accuſaret Deum, qui illum citra ſuam culpam cogi permiſiſſet: quamquam ne malum quidem foret quidquam, ab invito factum. Sed qui ultro & conſulto aliquid ſusceperit, ipſe merito cauſſa ejus rei & auctor dicitur eſſe. Nam ſi quis dicat, ne permittere quidem animo hominis debuiſſe Deum, ut malum amplecteretur; duorum alterum dicit: aut, cum ejus natura ſit, ut aliâs bonum, aliâs malum amplecti poſſit, cogendum fuiſſe, ne umquam malum amplecteretur: aut, ita fuiſſe eum condendum, ne ejus natura umquam ferret ut malum eligeret. Verum prius illud aperte ſtatim abſurdum eſt. Fruſtra enim ſuâ naturâ utrumque eligere potuiſſet; ſi numquam ei licuiſſet in alteram utram agere partem.

Imo

ἀλλ' οὐδὲ αἵρεσις ἦν ἔτι, παρούσης ἀνάγκης· ἐναντίως γὰρ ἔχει πρὸς τὴν ἀνάγκην ἡ αἵρεσις.

Ὁ δὲ δεύτερος λόγος πρῶτον μὲν ἐννοείτω, ὅτι οὐδεμία τοῦ κακοῦ οὐδέποτέ ἐστιν αἵρεσις· ἔπειτα, ὅτι συμβουλεύειν ἔοικε, τὴν αὐτεξούσιον ταύτην τῆς ψυχῆς οὐσίαν, τὴν αὐτοθελῶς καὶ ἄνευ βίας ποτὲ μὲν τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν αἱρουμένην, ποτὲ δὲ τὸ φαινόμενον, ἀνελεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου,
p. 185 a. [ἢ ὡς οὐκ ἀγαθὸν,] ἢ ὡς μέγα τι κακὸν οὖσαν· καὶ οὐ λογίζεται, πόσων ἀγαθῶν νομιζομένων ἐν τῷ κόσμῳ μεῖζόν τε καὶ τιμιώτερόν ἐστιν ἀγαθὸν ἡ αὐτεξουσιότης. πάντων γὰρ τῶν ὑπὸ σελήνην ὑπερέχει τοῦτο. καὶ οὐδεὶς ἂν ἕλοιτο φυτὸν ἢ ζῶον ἄλογον ὁποιονοῦν γενέσθαι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος. Πῶς οὖν ἔμελλε, τῶν ἐλαττόνων ἀγαθῶν ὑπὸ Θεοῦ παραγενομένων, †) τὸ μεῖζον ἐκείνων μὴ παραγενέσθαι; ἔπειτα, ὅπερ εἴρη-
b. ται καὶ πρότερον, ἀναιρουμένης ἀπὸ τῶν ὄντων τῆς

†) παραγομένων lego, & mox παραγαγέσθαι.

Imo ne delectus quidem relinqueretur, adjunctâ neceſſitate: pugnant enim inter ſeſe delectus & neceſſitas.

Quod autem ad alteram rationem adtinet, primum illud cogitandum eſt, nullum umquam eligi malum. Deinde ſuadere iſta ratio videtur, liberam hanc animi naturam, quæ ſuapte voluntate & absque coactione, aliâs verum bonum amplectitur, aliâs imaginarium, e natura rerum eſſe tollendam, aut ut non bonum, aut ut magnum malum: neque reputat, quot rebus, quæ in mundo bonæ habentur, & majus & æſtimabilius bonum ſit libertas voluntatis. Omnibus enim hæc, quæ ſub luna ſunt, antecellit: nec quisquam eſt, qui aut brutum pecus aut ſtirps eſſe mallet, quam homo. Cum igitur minora bona fuerint a Deo producta, annon & id, quod illis majus eſt, produci debuerat? Deinde, (quod & ſupra dictum eſt) ſublata e rerum natura propen-

τῆς ἑφ' ἑκάτερα ῥοπῆς τῶν ψυχῶν, ἀνάγκη καὶ τὰς πολυτιμήτους ἀνθρωπίνας ἀρετὰς συναναιρεῖσθαι, καὶ τὸ εἶδος ὅλον τὸ ἀνθρώπειον. οὐ γὰρ ἔστιν ἔτι σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη ἀνθρωπίνη, εἰ μὴ καὶ παρατρέπεσθαι πέφυκεν· ἀπερίτρεπτός τε οὖσα, ἀγγελική τις ἂν ἦν, ἢ θεία, καὶ οὐκ ἔτι ἀνθρωπίνη. Ἐκ δὴ τούτου τοῦ λόγου, ἀναγκαία δείκνυται ἡ παρατροπὴ, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν λεγόμενον κακόν· εἴπερ ἄνευ c.
ταύτης οὐκ ἂν παρῆλθον εἰς τὰ ὄντα αἱ ἀρεταὶ αἱ ἀνθρώπιναι, οὐδὲ τὸ εἶδος ὅλως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὥστε, κἂν ὑπὸ Θεοῦ λέγῃ τις παραχθῆναι τὴν παρατροπὴν ταύτην, καθόσον ἀναγκαία ἐστὶ πρὸς τὴν τῶν τοσούτων ἀγαθῶν τῶν παρατρέπεσθαι πεφυκότων ὑπόστασιν, οὐκ ἂν κακοῦ λέγειν αἴτιον αὐτὸν νομίζοιτο δικαίως. καὶ γὰρ τὸν ἰατρὸν σήποντα τὰ ἀποστήματα, καὶ τέμνοντα τὸ σῶμα, καὶ καίοντα καὶ ἀποκόπτοντα

propenſione animorum in utramque partem, ornatiſſimas etiam hominum virtutes unà tolli neceſſe fuerat, & totam omnino hominis naturam. Neque enim juſtitia & temperantia humana relinquitur, niſi etiam perverti animus poſſit: qui ſi perverti prorſus non poſſet, angelicus foret, aut divinus, nec jam humanus. Hac itaque ratione oſtenditur, hanc animi humani facultatem, qua avertere ſeſe ille a bono poteſt, adeoque & malum, quod inde natum perhibetur, eſſe neceſſaria; quod absque iis nec humanæ virtutes, nec ipſum etiam humanum genus in rerum natura exſtitiſſet.

Quapropter etiamſi aliquis a Deo productam iſtam averſionem diceret, quatenus illa ad exiſtentiam tot bonarum naturarum, quæ quidem a bono averti poſſent, neceſſaria fuiſſet; non idcirco MALI auctorem dicere Deum jure exiſtimaretur. Nam & medicum, abſceſſus putrefacientem, & corpus ſecantem, & partes urentem

&

p. 186 τὰ τὰ μόρια, οὐδεὶς νόσου λέγει ποιητικὸν, ἀλλ'
a. ὑγιείας· ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦν χωρὶς τούτων ἐκείνους ὑγιασθῆναι τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ ἡ θεία δίκη τὸ τιμωρὸν εἶδος τῆς δικαιώσεως, τὸ ἐπιτρίβον καὶ αὔξον τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, μέχρι τινὸς τοιοῦτον †) ἐπάγει, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἄλλως ἰαθῆναι, εἰ μὴ ἐνεργήσει πρῶτον, ἢ πολλάκις ἐνίοτε, κατὰ τὴν μανιώδη ἑαυτῆς ὄρεξιν. διὸ καὶ οἱ παιδαγωγοῦντες καλῶς οὐ μέχρι
b. παντὸς ἐναντιοῦνται ταῖς τῶν παίδων ὀρέξεσιν, ἀλλ' ἐνδιδόασι πολλάκις, καὶ συνεργοῦσιν ἐνίοτε· ὡς μὴ δυναμένης τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐξεμέσαι τελέως τὰ τοιαῦτα πάθη, εἰ μὴ ἐνεργήσει ποτὲ κατ' αὐτὰ, καὶ κόρεσθῇ τῆς ἐνεργείας. καὶ οὔτε τὸν παιδαγωγὸν τοῦτον, οὔτε τὴν θείαν δίκην κακοῦ λέγομεν αἰτίαν, ἀλλ' ἀγαθοῦ· διότι τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα γίνεται. καὶ γὰρ τὰ πρὸς σωφροσύνην τείνοντα ἐπιτηδεύματα, σωφρονικὰ λέ-
c. γομεν, καὶ τὰ πρὸς ὑγίειαν ὑγιεινά· πᾶσα δὲ πρᾶξις

†) τοιοῦτον. An τοιούτου?

& abſcindentem, nemo auctorem morbi, ſed ſanitatis potius quisque auctorem dicit; quod ſine his illi homines curari non potuiſſent. Atqui etiam divina juſtitia ultricem illam ſuæ adminiſtrationis partem, quæ incitat & auget animi adfectus, eatenus adhibet, quatenus aliter curari animus non poteſt, niſi prius (atque etiam ſæpius fortaſſe) furioſis prorſus adpetitionibus eſſet obſecutus. Quæ cauſſa eſt, cur etiam boni pædagogi non omnibus puerorum cupiditatibus adverſentur, ſed ſæpe conniveant, interdum etiam obſequantur; quod hujusmodi adfectus non plane poſſit evomere animus pueri, niſi aliquando iis obſecutus fuerit, & ipſa actione ſaturatus. Neque idcirco aut pædagogum illum aut divinam vindictam, mali dicimus eſſe cauſſam, ſed boni, quod boni cauſſa iſta fiant. Etenim quæ inſtituta ad honeſtatem pertinent, ea honeſta; & quæ ad ſanitatem, ſalubria dicimus: denique omnis

πρᾶξις εἰδοποιεῖται τῷ τέλει, οὗ ἕνεκα γίνεται. Ὥστε ὁ Θεὸς, τοῦ ἀναγκαίου τῆς παρατροπῆς εἰ γίνοιτό πως αἴτιος, οὐκ ἂν λέγοιτο δικαίως αἴτιος εἶναι κακοῦ.

Πῶς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀναγκαίου τῆς παρατροπῆς αἴτιος, ἄξιον ἰδεῖν· ὅτι, οὐχ ὡς αὐτὸς ἐνεργῶν τὴν παρατροπήν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὡς ἐνδιδοὺς τῷ αὐτεξουσίῳ τὸ τοιοῦτον τῆς ψυχῆς, ἵνα καὶ χώραν ἐν τῷ παντὶ τὸ τοιοῦτον εἶδος ἔχῃ, καὶ τὰ ἀγαθὰ τοσαῦτα ὑποστῇ, μὴ δυνάμενα χωρὶς τῆς παρατροπῆς ὑποστῆναι. αἴτιος δὲ κυρίως ἐστὶ τῆς αὐτεξουσίου ταύτης οὐσίας, ἀγαθῆς οὔσης, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τιμιωτέρας· ἧς ἐνέργεια παθητικὴ ἐστιν ἡ παρατροπὴ, θελούσης, καὶ οὐκ ἀναγκαζομένης. Ὅτι δὲ ἀγαθή ἐστιν ἡ αὐτεξούσιος αὕτη οὐσία, κἂν παρατρέπεσθαί ποτε πέφυκε, δῆλον οἶμαι καὶ ἐξ ὧν οἱ τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τιθέντες, διὰ τὸ ἀναίτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν p. 187 a.

nis actio ad id genus refertur, ad quod pertinet finis, cujus causſà illa ſuscipitur. Itaque Deus, ſi neceſſariæ averſionis a bono aliquâ ex parte cauſſa eſſet, non idcirco auctor eſſe mali dici merito poſſet.

Quomodo autem ipſius neceſſariæ averſionis a bono ſit auctor, id quoque conſiderandum eſt. Neque enim ipſe averſionem illam efficit; (abſit hoc:) ſed liberæ voluntati eam facultatem conceſſit, quo & hoc genus in univerſitate rerum locum haberet, & tot bona efficerentur, quæ ſine averſione iſta effici non poſſent. Proprie autem auctor eſt liberæ iſtius naturæ, cum bona ſit, & multis mundi bonis pretioſior: cujus actio eſt averſio, ex perturbatione quidem profecta; ſed volentis animi actio, non coacti. Bonam autem eſſe liberam iſtam naturam, etſi aliquando etiam perverti poteſt, vel ex hoc conſtare opinor, quod, qui MALI principium ſtatuunt, eo id ſtatuunt, ut Deum

b. Θεὸν ἀποφαίνειν λέγουσι. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι, οὐ μόνον παράγεσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λέγοντες, ἀλλὰ καὶ μέρος αὐτὴν ἢ μέλος τοῦ Θεοῦ κομπάζοντες εἶναι, πεφυκυῖαν αὐτὴν κακύνεσθαι παραδιδόασιν. εἴτε οὖν κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν κακύνεσθαι λέγουσιν· (ὅπερ ἀκολουθεῖ τοῖς λέγουσιν, ἐφ' ἡμῖν εἶναι τὸ νικῆσαι τὸ κακὸν ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἡττηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δίκας ἀπαιτεῖσθαι τὸν ἡττώμενον, καὶ ἀμοιβῶν ἀξιοῦσθαι τὸν νικήσαντα. ταῦτα γὰρ λέγοντες,
c. οὐκ ἐφιστάνουσιν ὅμως, ὅτι τούτοις ἀδύνατον συναδειν τὸ ἔξωθεν ὠθεῖσθαι πρὸς τὸ κακὸν τὴν ψυχήν.) ἁπλῶς δ' οὖν, εἴτε κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν κακύνεσθαι λέγουσιν, εἴτε ἔξωθεν ὠθουμένην, πεφυκυῖα πάντως κακύνεσθαι κακύνεται· εἰ γὰρ μὴ ἐπεφύκει, οὐκ ἂν ἐκακύνθη. τοιγαροῦν, οὔτε τὸ πρῶτον ἀγαθὸν κακύνεσθαι λέγουσιν, ἐπεὶ μηδὲ πέφυκεν ὅλως, οὔτε τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τὰ προσεχῶς αὐτῷ συνόντα, τὴν

Μητέρα

Deum mali culpâ immunem declarent. Hi enim, cum non modo conditum animum a Deo dicant, ſed etiam partem eum aut membrum eſſe Dei jactitent; talem tamen eum eſſe perhibent, qui malus fieri poſſit. Atqui, ſive eum ſuo arbitrio malum fieri dicant: (quod dicere eos neceſſe eſt, qui in nobis ſitum eſſe fatentur, aut vincere malum, aut ab eo vinci, proptereaque & victum pœnis & victorem præmiis adfici: quæ cum dicunt, non expendunt, cum his externam animi ad malum impulſionem cohærere non poſſe.) Omnino igitur, ſive ſuo arbitrio perverti animum dicant, ſive externa impulſione; eo utique malus fit, quia ſic natura ejus ferebat, ut fieri poſſet. Quod ni ita fuiſſet, non malus evaſiſſet. Quapropter & primum bonum non depravari dicunt, quod id ejus natura prorſus reſpuat; neque cætera bona cum illo proxime conjuncta, ut ea

quam

Μητέρα τῆς ζωῆς, ὡς λέγουσι, καὶ τὸν δημιουργὸν, καὶ τοὺς ἐκεῖ αἰῶνας. Ὥστε καὶ οὗτοι πεφυκυῖαν κακύνεσθαι τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παράγοντες, διὰ τὸ μὴ κακὴν εἶναι τὴν τοιαύτην οὐσίαν, ἀλλ' ἀγαθὴν, οὐ λέγουσιν αἴτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεὸν εἶναι. p. 188 a.

Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τῶν κακῶν ὑποστάσεως, ἀρκείτω τὰ εἰρημένα πρὸς τὸ παρόν. Λοιπὸν δὲ χρὴ τὴν τοῦ Ἐπικτήτου ῥῆσιν ἐπισκέψασθαι, καὶ ἰδεῖν, ὅπως τὰ διὰ τοσούτων εἰρημένα περὶ τοῦ κακοῦ, δι' ὀλίγων ἡμῖν αὐτὸς συλλαβὼν ἐπεδείξατο. Τῆς γὰρ τῶν ἠθῶν εὐαγωγίας περὶ τὴν b. αἵρεσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν φυγὴν τοῦ κακοῦ καταγινομένης, ἀναγκαῖον ἦν ἐπιδεῖξαι τὴν φύσιν τοῦ κακοῦ καινοπρεπῆ τινα οὖσαν. καὶ γάρ ἐστί πως, καὶ οὐκ ἔστι· παρυπόστασις οὖσα, καὶ οὐχ ὑπόστασις. διὸ καὶ φευκτὴ τελέως, ὅτι προηγουμένην ὑπόστασιν οὐκ ἔχει. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἔστι τινὶ αἱρετὴ, καὶ οὐδενί ἐστι σκοπὸς τῷ ποιοῦντι. καὶ γὰρ τῷ οἰκοδόμῳ τῷ οἰκίαν οἰκοδο-

quam Matrem vitæ vocant, & Demiurgum, & qui apud illos Aeones vocantur. Quamobrem etiam hi, qui animum a Deo talem esse conditum perhibent, ut perverti posset; quia talis natura non mala, sed bona sit; non dicunt mali auctorem Deum esse.

Sed hæc hactenus, de natura & ortu malorum. Reliquum est ut Epicteti verba consideremus, & videamus, quemadmodum is ea quæ nos fuse persecuti sumus, brevibus complexus nobis ostenderit. Cum enim disciplina morum in amplectendis bonis & declinandis malis versetur, necesse fuit ostendere mirabilem quamdam Mali naturam. Nam & est quodam modo, & non est; cum accessio quædam rei sit, non ipsa res: eaque de caussa prorsus fugienda est, quod principalem essentiam non habet: propterea a nemine expetitur, nec ullius actionis finis aut *scopus* est. Nam ejus qui domum con-

οἰκοδομοῦντι, σκοπός ἐστι καὶ τέλος ἡ οἰκία, δι' ἣν οἰκοδομεῖ· καὶ τῷ τέκτονι ἡ θύρα, δι' ἣν τε-
c. κταίνει· οὐδὲν δὲ τοῦ κακοῦ ἕνεκα ποιεῖται. Καὶ ἔστιν ὁ τοῦ Ἐπικτήτου συλλογισμὸς, ἐν βραχεῖ τοιοῦτος· Τὸ κακὸν, ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι. τὸ προηγουμένως κατὰ Φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενον, σκοπός ἐστι τῷ ποιοῦντι· καὶ τέλος, ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ· καὶ ὅταν γένηται, τυγχάνει τοῦ σκοποῦ ὁ ποιῶν. εἰ οὖν τὸ προηγουμένως κατὰ Φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενον οὐκ ἔστιν ἀποτυχία σκοποῦ, (ἐπιτυχία γάρ ἐστι,) τὸ δὲ κακὸν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι· δῆλον, ὅτι καὶ τὸ κακὸν οὐ γίνεται προηγουμένως ἐν τῷ
p. 189 κόσμῳ. Καὶ ὅτι μὲν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι τὸ
a. κακὸν, δῆλον ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ῥηθέντων. σκοπὸν γάρ τις θέμενος, ὡς ἀγαθὸν, τὴν ἡδονὴν, τοξεύει ἐπ' αὐτὴν, ὡς ἐπὶ ἀγαθόν· ἤτοι ἐπιτρέχει αὐτῇ βέλους ταχύτερον, τῇ γε φαντασίᾳ· καὶ μὴ ἐπιτυχὼν ἀγαθοῦ, ἀλλὰ παραλλάξας

construit, ſcopus & finis eſt domus, ob quam ædificat: & fabro janua, propter quam fabricat. Mali autem cauſſâ, nihil geritur. Eſt igitur Epicteti ratiocinatio breviter hujusmodi: Malum, aberratio a ſcopo eſt. Quidquid ex propoſito ſecundum naturam in mundo fit; id ſcopus eſt ejus qui facit: & finis, illius adeptio. Quod cum fit, adtingit ſcopum is qui facit. Si igitur id, quod ex propoſita ratione ſecundum naturam in mundo fit, non eſt aberratio a ſcopo; (nam adeptio potius eſt:) malum vero eſt aberratio a ſcopo: malum ex propoſita ratione in mundo non fieri conſtat. Malum autem eſſe aberrationem a ſcopo, ex iis, quæ de eo diximus, clarum eſt. Nam ſi quis ſibi voluptatem tamquam ſcopum & bonum propoſuit; ſagittas eo collineat, tamquam ad bonum; aut etiam ſagittâ ocius ad eam, animi certe quidem impulſione, fertur. Qui ſi bono potitus non fuerit, ſed ab eo fruſtra-

λάξας αὐτὸ, καὶ παρατραπεὶς ἐπ' αὐτοῦ, δῆλον ὅτι ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ, κακυνόμενος. Ὅτι δὲ τὰ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα σκοπὸς γίνεται τοῦ ποιοῦντος, καὶ τέλος ἡ ἐπιτυχία αὐτῶν, δῆλον ἐξ ὧν εἶπον περὶ τοῦ οἰκοδόμου καὶ τοῦ τέκτονος. πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον σκοπὸς τοῦ ποιοῦντός ἐστιν, εἰς ὃν ἀποβλέπων, ὥσπερ βέλη, τὰς ἑαυτοῦ ἐνεργείας ἐκτείνει ἐπ' αὐτόν· καὶ τέλος ἔχει τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ σκοποῦ. Εἰπὼν δὲ οὕτως· οὐδὲ κακοῦ Φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται· διὰ τοῦ τῆς Φύσεως ὀνόματος τὸ κατὰ Φύσιν καὶ προηγουμένως ὑφιστάμενον ἐδήλωσε. b.

Καὶ εἴπερ οὕτω τις ἐδέξατο τὸν συλλογισμὸν, τὴν ἐλάττονα πρότασιν θεὶς διὰ τοῦ, ὥσπερ σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται· (τοῦτο γὰρ σημαίνει, ὅτι τὸ κακὸν ἀποτυχία σκοποῦ ἐστι·) καὶ παραλιπὼν τὴν μείζονα, τὴν λέγουσαν, ὅτι τὸ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ c.

frustratus aberrarit, utique scopum non attingit, & in malum incidit. Ea porro quæ in mundo ex proposito fiunt, scopum esse ejus qui facit; & finem, eorum esse adeptionem; ex iis constat, quæ de ædificatore dixi, & fabro. Id enim omne quod fit, scopus est ejus qui facit: quem intuens, tamquam sagittas, ita suas actiones ad eum dirigit, eumque sibi finem proponit, ut scopum adtingat. Cum autem dicit, *nec mali natura in mundo est; naturæ* nomine id intelligit, quod secundum naturam & primariâ quadam ratione & ex proposito fiat.

Quod si quis sic, ut dixi, accipiat ratiocinationem; minor propositio illis verbis continebitur, *Quemadmodum scopus aberrandi caussa non ponitur:* (hoc enim significat, Malum esse aberrationem a scopo:) tum, prætermissâ majore quæ dicat, Quod ex proposito in mundo fiat,

κόσμῳ γινόμενον οὐκ ἔστιν ἀποτυχία σκοποῦ· (ἐπιτυχία γάρ ἐστι·) συμπέρασμα ἐπήγαγεν, ὅτι τὸ κακὸν οὐ γίνεται προηγουμένως καὶ κατὰ φύσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Δύναται δὲ καὶ ὡς συνημμένον ἀκούεσθαι τὸ ληφθὲν τοιοῦτον· εἰ σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὐ τίθεται, κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ οὐ γίνεται· εἰ γὰρ ἐγίνετο, σκοπὸς ἂν ἦν τῷ ποιοῦντι, πρὸς ὃν ἀποβλέπων ἐποίει· σκοπὸς δὲ πρὸς τὸ φυγεῖν αὐτό· φευκτὸν γὰρ τὸ κακόν. ὥστε οὐ πρὸς τὸ τυχεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν αὐτοῦ ἐτίθετο. εἰ οὖν σκοπὸς πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν αὐτοῦ οὐ τίθεται, οὐδὲ κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται.

p. 190 a.

id non esse aberrationem a scopo, (adeptio cum sit;) subducetur conclusio: Ergo *Malum* ex proposito & *secundum naturam non est in mundo.* Potest vero etiam ut connexum efferri hæc propositio, hoc modo: Si scopus aberrandi causſa non ponitur, mali natura in mundo non exsistit. Nam si exsisteret, scopus esset facientis, quem intuens faceret. Sed scopus est, ut id fugiatur: fugiendum enim est malum. Quare non adtingendi, sed aberrandi causſa poneretur. Si igitur scopus aberrandi ab eo causſa non ponitur, nec mali natura in mundo exsistit.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ.

b.

Εἰ μὲν τὸ σῶμά σου τὶς ἐπέτρεπε τῷ ἀπαντήσαντι, ἠγανάκτεις ἄν. ὅτι δὲ σὺ τὴν γνώμην τὴν σεαυτοῦ ἐπιτρέπεις τῷ τυχόντι, ἵνα, ἐὰν λοιδορήσηταί σοι, ταραχθῇ ἐκείνη καὶ συγχυθῇ, οὐκ αἰσχύνῃ τούτου ἕνεκα;

CONTINVATIO CAPITIS XXXIV.

(Nobis Cap. XXVIII.)

Si corpus tuum aliquis obvio cuique permitteret, indignareris. At, quod tu mentem tuam cuivis permittis, ut, si is conviciatur tibi, hæc turbetur & confundatur, hac de causſa non te pudet?

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. λέ.

Ἑκάστου ἔργου σκόπει τὰ ἡγούμενα, καὶ τὰ ἀκόλουθα αὐτοῦ· καὶ οὕτως ἔρχου ἐπ' αὐτό. εἰ δὲ μή, τὴν μὲν πρώτην προθύμως ἥξεις, ἅτε μηδὲν τῶν ἑξῆς ἐντεθυμημένος· ὕστερον δὲ, ἀναφανέντων δυσχερῶν τινων, αἰσχρῶς ἀποστήσῃ. Θέλεις Ὀλύμπια νικῆσαι; Κἀγὼ, νὴ τοὺς θεούς· καλὸν γάρ ἐστιν. ἀλλὰ σκόπει τὰ ἡγούμενα, καὶ τὰ ἀκόλουθα· καὶ οὕτως ἅπτου τοῦ ἔργου. δεῖ σ' εὐτακτεῖν, ἀναγκοτροφεῖν, ἀπέχεσθαι πεμμάτων, γυμνάζεσθαι πρὸς ἀνάγκην, ἐν ὥρᾳ τεταγμένῃ, ἐν καύματι, ἐν ψύχει· μὴ ψυχρὸν πίνειν, μὴ οἶνον, ὡς ἔτυχεν· ἁπλῶς, ὡς ἰατρῷ παραδεδωκέναι σεαυτὸν τῷ ἐπιστάτῃ. εἶτα, ἐν τῷ ἀγῶνι, παρορύσσεσθαι, ἔστι δὲ ὅτε χεῖρα ἐκβαλεῖν, σφυρὸν στρέψαι, πολλὴν ἄφῃν καταπιεῖν, ἔσθ' ὅτε μαστιγωθῆναι, καὶ μετὰ τούτων πάντων νικηθῆναι. Ταῦτα ἐπισκεψάμενος, ἂν ἔτι c. p. 191 a.

CAPVT XXXV. (Nobis Cap. XXIX. ſect. 1—4.)

Cujusque operis antecedentia ſpecta, & quæ illud conſequuntur: & ſic illud adgredere. Id ni feceris, primum quidem alacriter accedes, utpote qui de conſequentibus nihil cogitaris: poſtea vero, ubi difficilia nonnulla adparuerint, turpiter deſiſtes. Cupis Olympia vincere? Et ego, per Deos: pulcra enim res eſt. At conſidera antecedentia, & conſequentia: & ſic adgredere opus. Oportet ſeveræ diſciplinæ legibus adſtrictum vivere, alimenta ex præſcripto capere, cupediis abstinere, ex neceſſitate exerceri, definita hora, in æſtu, in frigore; frigidam non bibere, non vinum, ut libuerit: verbo ut dicam, magiſtro, veluti medico, tradere te ipſum oportet. Deinde, in certamine, arenâ obrui, nonnumquam vero etiam luxari manum, malleolum diſtorqueri, multum pulveris deglutire, nonnumquam flagris cædi; & cum his omnibus vinci. Hæc ubi conſideraveris, ſi etiam

θέλῃς, ἔρχου ἐπὶ τὸ ἀθλεῖν. εἰ δὲ μὴ, ὡς τὰ παιδία ἀναστραφήσῃ, ἃ νῦν μὲν παλαιστὰς παίζει, νῦν δὲ μονομάχους, νῦν δὲ σαλπίζει, εἶτα τραγῳδεῖ· οὕτω καὶ σὺ, νῦν μὲν ἀθλητὴς, νῦν δὲ μονομάχος, εἶτα ῥήτωρ, εἶτα φιλόσοφος, ὅλῃ δὲ τῇ ψυχῇ οὐδέν. ἀλλ', ὡς πίθηκος, πᾶσαν θέαν, ἣν ἂν ἴδῃς, μιμῇ, καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλου σοι
b. ἀρέσκει. οὐ γὰρ μετὰ σκέψεως ἦλθες ἐπί τι, οὐδὲ περιοδεύσας· ἀλλ' εἰκῇ, καὶ κατὰ ψυχρὰν ἐπιθυμίαν. Οὕτω θεασάμενοί τινες φιλόσοφον, καὶ ἀκούσαντες οὕτω τινὸς λέγοντος ὡς Εὐφράτης λέγει, (καί τοι τις οὕτω δύναται εἰπεῖν ὡς ἐκεῖνος;) θέλουσι καὶ αὐτοὶ φιλοσοφεῖν.

etiam nunc velis, accede ad athleticam. Alioqui puerorum inſtar verſaberis, qui nunc luctatores ludunt, nunc gladiatores; nunc tubâ canunt, mox tragœdum agunt. Sic tu quoque, nunc athleta, nunc gladiator, mox orator, dein philoſophus, toto autem animo nihil; ſed, veluti ſimius, quidquid conſpexeris, imitaris, aliudque ex alio tibi placet. Nec enim cum conſideratione adgreſſus es quidquam, nec ut qui totum perluſtrarit; ſed temere, & ex frigida cupiditate. Sic nonnulli, cum philoſophum viderunt, aut aliquem audiverunt ita diſerentem ut Euphrates diſerit, (quamquam quis ſic dicere, ut ille, poteſt?) volunt & ipſi philoſophari.

ΚΕΦ. λϛ'.

Ἄνθρωπε, πρῶτον ἐπίσκεψαι, ὁποῖόν ἐστι τὸ πρᾶγμα· εἶτα καὶ τὴν σεαυτοῦ φύσιν κατάμαθε, εἰ δύνασαι βαστάσαι. πένταθλος εἶναι βούλει, ἢ παλαι-

CAPVT XXXVI. (Nobis Cap. XXIX. ſect. 5—7.)

Homo, primum conſidera, cujusmodi res ſit: deinde & tuam naturam inſpice, an ferre poſſis. Quinquertio vis eſſe, aut

παλαιστής; ἴδε σεαυτοῦ τοὺς βραχίονας, τοὺς μη- c.
ροὺς, τὴν ὀσφὺν κατάμαθε. ἄλλος γὰρ πρὸς ἄλ-
λο πέφυκε. Δοκεῖς, ὅτι ταῦτα ποιῶν, ὡσαύτως
δύνασαι ἐσθίειν, ὡσαύτως πίνειν, ὁμοίως ὀρέγε-
σθαι, ὁμοίως δυσαρεστεῖν; ἀγρυπνῆσαι δεῖ, πονῆ-
σαι, ἀπὸ τῶν οἰκείων ἀπελθεῖν, ὑπὸ παιδαρίου
καταφρονηθῆναι, ὑπὸ τῶν ἁπαντώντων καταγελα-
σθῆναι, ἐν παντὶ ἧττον ἔχειν, ἐν τιμῇ, ἐν ἀρ-
χῇ, ἐν δίκῃ, ἐν πραγματίῳ παντί. Ταῦτα ἐπί-
σκεψαι· εἰ θέλεις ἀντικαταλλάξασθαι τούτων
ἀπάθειαν, ἐλευθερίαν, ἀταραξίαν. εἰ δὲ μὴ, p. 192
μὴ προσάγαγε· μὴ, ὡς τὰ παιδία, νῦν φιλόσο- a.
φος, ὕστερον δὲ τελώνης, εἶτα ῥήτωρ, εἶτα ἐπί-
τροπος Καίσαρος. ταῦτα οὐ συμφωνεῖ. ἕνα σε δεῖ
ἄνθρωπον, ἢ ἀγαθὸν, ἢ κακὸν, εἶναι· ἢ τὸ
ἡγεμονικόν σε δεῖ ἐξεργάζεσθαι τὸ σαυτοῦ, ἢ τὰ
ἐκτός· ἢ περὶ τὰ ἔσω φιλοτεχνεῖν, ἢ περὶ τὰ
ἔξω· τοῦτ' ἔστιν, ἢ φιλοσόφου τάξιν ἐπέχειν, ἢ
ἰδιώτου.

aut luctator? adspice brachia tua & femora; lumbos considera. Alius enim ad aliud naturâ comparatus est. Putasne, te, hæc agentem, eodem modo posse comedere, eodem modo bibere, eodem modo adpetere, eodem modo moleste ferre? Vigilare oportet, laborare, a familiaribus discedere, a servulo contemni, ab obviis irrideri; ubique inferiorem esse, in honore, in magistratu, in judicio, in omni negotiolo. Hæc considera: si pro his rebus comparare tibi vis perturbationum vacuitatem, libertatem, tranquillitatem, adgredere rem: sin minus, noli accedere; ne, sicut pueruli, nunc philosophus sis, dein publicanus, postea rhetor, post procurator Cæsaris. Hæc inter se non consonant. Unum te hominem, sive bonum eum, sive malum, esse oportet: aut mentis tuæ principatum oportet te excolere, aut ea quæ sunt extrinsecus: aut in rebus internis studium tuum operamque ponere, aut in externis; hoc est, aut philosophi locum tueri, aut hominis plebeii.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Πολλὴν ἐνέργειαν ἐποίησεν ἡ σύγκρισις τοῦ ἐπιτρέποντος ἄλλου, πρὸς ἐμὲ ἐπιτρέποντα· καὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὴν ψυχήν μου. χεῖρον γάρ ἐστιν ὑφ' ἑαυτοῦ βλάπτεσθαι, ἤπερ ὑπ' ἄλλου. εἰ γὰρ μᾶλλον δυσχεραίνομεν ὑπὸ φίλων βλαπτόμενοι, ἢ ὑπὸ τῶν τυχόντων, διὰ τὴν φαντασίαν τῆς οἰκειότητος, καὶ τὸ παρ' ἐλπίδα συμβαίνειν· πολὺ ἂν αὐτοπώτερον εἴη, τὸ αὐτὸν ἑαυτὸν βλάπτειν. καὶ, εἰ τοῦ σώματος βλαπτομένου δυσχεραίνομεν, πο-
c. λὺ μᾶλλον ἔδει δυσχεραίνειν, τῆς ψυχῆς ἡμῶν. εἰ δὲ τὸ μὲν ἄλλον τινὰ ἐπιτρέψαι τὸ σῶμα ἡμῶν τῷ ὑπαντῶντι, ἢ μὴ ἐπιτρέψαι, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν· τὸ δὲ ἡμᾶς ἐπιτρέψαι τὴν γνώμην ἡμῶν τῷ τυχόντι, ἵνα, ἐὰν ἐκεῖνος λοιδορήσῃ ἢ ὑβρίσῃ, αὐτὴ ταραχθῇ καὶ συγχυθῇ, ἢ μὴ ἐπιτρέψαι τοῦτο παθεῖν, ἐφ' ἡμῖν ἐστιν·

COMMENTARIVS.

Magnam efficaciam habet ista comparatio ejus qui *permittit alterum*, cum eo qui *se ipsum permittit;* itemque *corporis*, cum *animo*. Deterius est enim, a semet ipso lædi, quam ab alio. Nam si gravius indignamur, cum lædimur ab amicis, quam cum ab aliis; partim ob cogitationem familiaritatis, partim quod præter exspectationem id nobis accidit; multo absurdius erit, a semet ipso lædi. Si corporis læsionem ægre ferimus; multo molestius ferendæ erant animi læsiones. Iam, si nostri arbitrii non est, an alius aliquis corpus nostrum cuivis obvio permittat nec ne; hoc vero in nobis situm est, an *permittamus* nec ne *primo cuique animum nostrum, ut, si ille convicium aut contumeliam fecerit, hic perturbetur & confundatur:*

ἐστιν· ἀμφότερον αἰσχύνης ἄξιον, τὸ δυσχεραίνειν μὲν τὸ μήτε ἐφ' ἡμῖν ὂν, μήτε εἰς ἡμᾶς γινόμενον κακὸν, ἐνδιδόναι δὲ ἑκόντας τὸ ἡμέτερον κακὸν, ἐφ' ἡμῖν ὂν μὴ ἐνδοῦναι. Καὶ καλῶς οὐκ εἶπεν· οὐ δυσχεραίνεις τούτου ἕνεκα· διότι δυσχεραίνομεν μὲν καὶ ἀγανακτοῦμεν ἐφ' οἷς ἄλλοι ποιοῦσιν εἰς ἡμᾶς κακοῖς, αἰσχυνόμεθα δὲ ἐφ' οἷς αὐτοὶ ποιοῦμεν εἰς ἄλλους. ἔτι δὲ μᾶλλον αἰσχύνεσθαι χρὴ, ἐὰν εἰς ἑαυτούς· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἐὰν ἐφ' ἡμῖν ᾖ τὸ μὴ ποιῆσαι. αἰσχύνεται δὲ ὁ συναισθόμενος τοῦ αἴσχους τῶν κατὰ προαίρεσιν οἰκείων ἁμαρτημάτων. τί δ' ἂν εἴη αἴσχιον τοῦ μὴ δύνασθαι τῆς παρατεθείσης ἐνεργοῦς συγκρίσεως ταύτης τὰς διαφορὰς ἰδεῖν;

tur: utrumque *pudendum* eſt, & id ægre ferre quod neque in noſtra poteſtate, neque noſtrum malum eſt; & malum noſtrum admittere, cum vitare ac propulſare licuiſſet. Recte vero non dixit, *non ſuccenſes eâ cauſſâ.* Succenſemus enim & indignamur ob ea mala, quæ nobis alii faciunt: eorum vero nos *pudet*, quæ in alios ipſi admittimus. Magis vero erubeſcendum, ſi nos ipſos violamus: eoque magis, ſi id cavere nobis licuiſſet. Erubeſcit autem is, qui turpitudine ſuorum peccatorum, quæ ultro commiſit, agnoſcit. Quid vero turpius foret, quam non poſſe propoſitæ efficacis comparationis hujus diſcrimina perſpicere?

b. ΚΕΦ. λζ'.

Τὰ καθήκοντα ὡς ἐπίπαν ταῖς σχέσεσι παραμετρεῖται. Πατήρ ἐστιν· ὑπαγορεύεται, ἐπιμελεῖσθαι, παραχωρεῖν ἁπάντων, ἀνέχεσθαι λοιδοροῦντος, παίοντος. ἀλλὰ, πατὴρ πακός ἐστι. μή τι οὖν πρὸς ἀγαθὸν πατέρα Φύσει ᾠκειώθης; ἀλλὰ πρὸς πατέρα. c. Ὁ ἀδελφὸς ἀδικεῖ. τήρει τοιγαροῦν τὴν τάξιν τὴν σεαυτοῦ πρὸς αὐτόν· μηδὲ σκόπει, τί ἐκεῖνος ποιεῖ, ἀλλὰ, τί σοὶ ποιήσαντι κατὰ Φύσιν ἡ σὴ ἕξει προαίρεσις. σὲ γὰρ ἄλλος οὐ βλάψει, ἂν μὴ σὺ θέλῃς. τότε δὲ ἔσῃ βεβλαμμένος, ὅταν ὑπολάβῃς βλάπτεσθαι. Οὕτως οὖν ἀπὸ τοῦ γείτονος, ἀπὸ τοῦ πολίτου, ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, τὸ καθῆκον εὑρήσεις, ἐὰν τὰς σχέσεις ἐθίζῃ θεωρεῖν.

CAPVT XXXVII. (Nobis Cap. XXX.)

Officia maxime relationibus definiuntur. Pater eſt. Dictatur, curam ipſius eſſe agendam, cedendum ei rebus omnibus, ferendum eſſe ſi convicietur, ſi verberet. At malus eſt pater. Numquid igitur bono patri natura te conciliavit? non, ſed patri. Frater injuſte tecum agit. Serva igitur tu relationem, quæ tibi cum eo intercedit; nec ſpecta, quid ille faciat, ſed quid tibi, ſi voluntatem tuam naturæ conſentaneam ſervare volueris, ſit faciendum. Te enim alius non lædet, niſi tu velis. Tunc autem læſus eris, cum te lædi putâris. Sic igitur a vicino, a cive, ab imperatore, officii rationem invenies, ſi adſueveris relationes conſiderare.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 194 a.

Καθήκοντά ἐστι τὰ γινόμενα κατὰ τὰ ἥκοντα καὶ ἐπιβάλλοντα καὶ κατ' ἀξίαν προσήκοντα ἑκάστοις· καὶ ταῦτά ἐστι τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα τῆς τὴν ὅλην ἀρετὴν περιεχούσης. ἔστι γὰρ δικαιοσύνη, ἡ μὲν, ἀντιδιῃρημένη πρὸς τὰς ἄλλας ἀρετάς· ἡ δὲ, πάσας ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα. δικαιοσύνη γάρ ἐστι, τὸ τὰ κατ' ἀξίαν ἑκάστοις ἀποδιδόναι. διὸ καὶ ἡ ἠθικὴ εὐαγωγία, καὶ ἡ πολιτικὴ, περὶ τὰ καθήκοντα ἀναστρέφονται· ἡ μὲν, δικαιοσύνη ψυχῆς οὖσα, καὶ τὸ καθῆκον ἑκάστῳ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς b. ἀφορίζουσα· ἡ δὲ, δικαιοσύνη πόλεως, καὶ αὐτὴ τῶν τῆς πόλεως μερῶν ἑκάστῳ τὸ πρὸς ἀξίαν ἀποδιδοῦσα. Παιδεύσας τοίνυν τὸν ἀκροατὴν διὰ τῶν προτέρων παραγγελμάτων, καὶ αὐτῶν περὶ τὰ καθήκοντα γινομένων, ἐντεῦθεν λοιπὸν αὐτῷ τὴν τέχνην τὴν περὶ τὰ Καθήκοντα παραδίδωσι, πῶς ἐστιν εὑρίσκειν τε αὐτὰ, καὶ ἐργάζεσθαι.

COMMENTARIVS.

Officia ſunt, quæ fiunt ſecundum id quod convenit, & congruit, & pro dignitate ſive merito debetur cuique: & ſunt hæ ejus juſtitiæ partes, quæ omnem virtutem continet. Duobus enim modis Juſtitia dicitur: uno modo, quatenus ab aliis diſtinguitur virtutibus; altero modo, quatenus omnes in ſe virtutes complectitur. Nam Juſtitia eſt, ſuum cuique tribuere. Quare & recta morum inſtitutio, & diſciplina civilis, in Officiis verſantur: eſtque illa, animi juſtitia, cuique parti animæ officium ſuum præſcribens: hæc, civitatis juſtitia, cuique parti civitatis ſuum pro cujusque dignitate tribuens. Cum igitur ſuperioribus præceptis, quæ & ipſa ad officia pertinent, auditorem erudierit; hîc ei nunc ipſam artem tractandorum officiorum, eorumque cum reperiendorum, tum præſtandorum, tradit.

Et,

καὶ ἅπερ ἄλλοι διὰ πολυστίχων πραγματειῶν
c. συνέταξαν, οἱ μὲν Περὶ Καθηκόντων τὰς πραγ-
ματείας ἐπιγράψαντες, οἱ δὲ Περὶ τῶν ἐν τοῖς
πρακτικοῖς Καλῶν, ὥσπερ Νικόλαος ὁ Δαμα-
σκηνός· ταῦτα οὗτος ἐν ὀλίγοις στίχοις, μετὰ
δραστικῆς ἐμφάσεως, καὶ ἐνεργείας κινούσης τὰς
ψυχὰς, παραδέδωκε.

Ταῦτα δὲ τὰ καθήκοντά ἐστιν, ὡς καθόλου
εἰς μέρη διελεῖν αὐτὰ, τὰ μὲν, πρὸς ἀνθρώ-
πους, καὶ ὅλως πρὸς τὰ ὅμοια· τὰ δὲ, πρὸς
τὰ κρείττονα· τὰ δὲ πρὸς τὰ χείρονα· τὰ δὲ,
ἴσως καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. καὶ τούτων δὲ ἕκα-
p. 195 a. στον πολλὰς ἔχει διαφοράς· ὧν ταῖς κυριωτέ-
ραις καὶ αὐτὸς ἐπεξέρχεται, ἀπὸ τῶν πρὸς ἀν-
θρώπους καθηκόντων ἀρχόμενος. Καὶ καλῶς εὐ-
θὺς ἀπ' ἀρχῆς διδάσκει, πῶς δυνατὸν εὑρί-
σκειν τὰ καθήκοντα· καὶ †) οὐ τὰ αὐτὰ
καθήκει πατρὶ καὶ υἱῷ ἀποδιδόναι, οὐδὲ πολίτῃ
καὶ ξένῳ, οὐδὲ εὐεργέτῃ καὶ τῷ βλάψαντι, ἀλ-
λὰ

†) καὶ γὰρ οὐ legendum videtur.

Et, quæ alii prolixis voluminibus expoſuerunt, quorum alii DE OFFICIIS titulum fecere libris ſuis, alii (ut Nicolaus Damaſcenus) DE EO QVOD IN AGENDO PVLCRVM ET HONESTVM EST; ea Epictetus paucis verſibus luculente nervoſeque, & ad commovendos animos perquam adcommodate, tradidit.

Sunt autem *Officia*, ut in ſummas quasdam partes distribuas, alia, adverſus homines, omninoque adverſus noſtri ſimiles; alia, adverſus præſtantiores; alia, adverſus deteriores; alia etiam fortaſſe, adverſus nos ipſos. Et horum quodlibet multa habet discrimina: quorum præcipua & ipſe perſequitur, ab officiis erga homines exorſus. Ac præclare ſtatim initio docet, quomodo *reperienda* ſint *officia*: nec eadem tribuenda eſſe patri & filio, civi & hoſpiti, bene merito & ei qui læſerit, alia

λοὶ ἄλλοις ἄλλα κατὰ τὴν τῶν σχέσεων διαφορὰν, ἣν πρὸς αὐτοὺς ἔχομεν. ἄλλη γὰρ σχέ- b.
σις πρὸς πατέρα, ὡς πρὸς αἴτιον, μετὰ θεὸν, καὶ ὁλότητα ἡμῶν, καὶ εὐεργέτην· καὶ ἄλλη πρὸς υἱὸν, ὡς πρὸς αἰτιατὸν, καὶ μέρος πως ἡμέτερον.

Ἀλλὰ, τί ποτ' ἔστιν ἡ σχέσις, δεῖ πρότερον ἐννοῆσαι, καὶ οὕτω ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν ἐπιστῆσαι. Ἡ τοίνυν σχέσις, ὡς κοινῶς εἰπεῖν, σύνταξίς ἐστι τινῶν πρὸς ἄλληλα, Φυσικὴ, ἢ προαιρετικὴ, ὁμοίων, ἢ ἀνομοίων· ἡ μὲν, συνα- c.
γωγός· ἡ δὲ, διαστατικὴ, μενούσης τῆς περιγραφῆς τῶν ἐν σχέσει ὄντων. μέση γὰρ ἡ σχέσις ἐστὶ τῶν ἐχόντων τὴν σχέσιν· καὶ ἔχεται ἀλλήλων κατὰ τὴν σχέσιν, ἢ μᾶλλον κατεσχέθη ὑπ' ἀλλήλων· ὥστε καὶ διακριθέντα, καὶ ἄλλα γινόμενα, μὴ τελέως ἀποσπασθῆναι, ἀλλὰ μεῖναι

alia denique aliis; pro ratione relationis, quæ cum quolibet intercedit. Alia ratio eſt adverſus patrem, qui poſt Deum ortus noſtri auctor eſt, & totum cujus pars ſumus, & benefactor noſter. Alia erga filium, cujus ipſi cauſſa ſumus, & qui noſtri quædam pars eſt.

Sed, quidnam ſit *Relatio*, (ſive *adfectio* ea dicenda eſt, ſive *habitudo* quædam) conſiderare prius oportet, quam diverſa officiorum genera perſequamur. Eſt igitur *Relatio*, ut generatim dicamus, mutuus quorumdam ordo & reſpectus inter ſe invicem: isque vel naturâ conſtitutus, vel ſponte ſusceptus; ſimilium, vel diſſimilium: alius, conjungens; alius, ſejungens, eâdem manente eorum definitione quæ ſunt in relatione. Eſt enim relatio, veluti media inter ea quæ ſunt correlata, quæ per ipſam illam relationem mutuo ſeſe adtingunt, aut, rectius ut dicam, alterum altero continetur; ita quidem, ut quamvis alia ſint atque diverſa, tamen alterum

μεῖναι ἀλλήλων ὄντα. διὸ καὶ ἔστι καὶ λέγεται προσάλληλα, τὰ τὴν σχέσιν ἔχοντα. Ἔστι δὲ σύνταξις Φυσικὴ, ὁμοίων συναγωγὸς, ἡ τῶν
p. 196 ἀδελφῶν. διὸ καὶ ὁμοίως πρὸς ἄλληλα ἀποδί-
a. δονται. ὁ γὰρ ἀδελφὸς, ἀδελφοῦ ἀδελφός· καὶ ὁ ἴσος, ἴσου ἴσος· καὶ ὁ συγγενὴς, συγγενοῦς συγγενὴς· καὶ ὁ πολίτης, πολίτου πολίτης. Σύνταξις δὲ Φυσικὴ, ὁμοίων διαστατικὴ, ἡ τῶν ἀλλοτρίων κατὰ γένος. καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ σύνταξίς ἐστι Φυσικὴ, καὶ καθ' ὁμοιότητα. διὸ καὶ λέγεται προσάλληλα καθ' ὁμοιότητα· ὁ γὰρ ἀλλότριος, ἀλλοτρίου ἀλλότριος. διαστατικὴ μέν-
b. τοι ἡ σύνταξις· τὸ γὰρ ἀλλότριον χωριστικὸν τῶν γενῶν ἐστιν, ὥσπερ τὸ συγγενὲς, ἑνωτικόν. διὰ δὲ τὴν ὁμοιότητα, κἂν τε συναγωγὸς, κἂν τε διαστατικὴ, τὰ καθήκοντα τὰ αὐτά ἐστιν ἐφ' ἑκατέρου πρὸς τὸ ἕτερον. Σύνταξις δὲ Φυσικὴ, ἀνομοίων συναγωγὸς, πατρὸς καὶ υἱοῦ πρὸς

alterum maneat alterius: ex quo etiam *mutua*, & græce προσάλληλα, (quasi diceres, *duo quorum alterum alterius est*) nominantur. Est autem ordo naturalis, similes conjungens, relatio fratrum. Quare alterum eorum, quæ in hujusmodi relatione sunt, altero definitur: nam frater, fratris est frater; & par, pari par; & cognatus, cognato cognatus; & civis, civis sui est civis. Ordo sive relatio naturalis, similia sejungens, obtinet inter eos qui sibi invicem quoad genus alieni sunt. Nam & hæc relatio naturalis est, & secundum similitudinem: quare etiam hæc correlata dicuntur quoad similitudinem; alienus enim, alieno est alienus. Est autem relatio sejungens: nam alienum separat familias, cum cognatio conjungat. Sed propter similitudinem, sive sejungens sit relatio, sive conjungens, eadem sunt officia ab utraque parte adversus alteram. Relatio naturalis dissimilia conjungens, est quæ inter patrem & filium

interce-

πρὸς ἀλλήλους. καὶ γὰρ Φυσική ἐστι συναγωγὸς, ἀνομοίων δὲ, διότι οὐκέτι πρὸς τὸ αὐτὸ ἡ ἀπόδοσις, ὡς ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν. ἐκεῖ γὰρ ἐλέγομεν, ὁ ἀδελφὸς, ἀδελφοῦ ἀδελφός· ἐνταῦθα δὲ, ὁ πατὴρ, υἱοῦ πατήρ· καὶ, ὁ υἱὸς, πατρὸς υἱός. ἔστιν οὖν αὕτη σύνταξις, Φυσικὴ, ἀνομοίων συναγωγός· ἀλλὰ τὸ ἀνόμοιον ἔχει, ὡς αἴτιον καὶ αἰτιατόν. Ἄλλη δέ ἐστι σύνταξις Φυσικὴ συναγωγὸς ἀνομοίων, τῶν ὡς ἐναντίων· ὡς ἔχει τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν. καὶ γὰρ ἀνόμοια ὄντα ταῦτα, συνῆκται μὲν πρὸς ἄλληλα, κατὰ δὲ τὴν τοπικὴν ἐναντίωσιν. Σύνταξις δὲ Φυσικὴ, ἀνομοίων διαστατικὴ, ὡς τὸ πέρυσι καὶ τὸ τῆτες. σχέσις γὰρ καὶ αὕτη διαστατικὴ κατὰ χρόνον. c. p. 197 a.

Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ, ὁμοίων συναγωγὸς, ἢ τῶν φίλων· διαστατικὴ δὲ, ἢ τῶν ἐχθρῶν. καὶ γὰρ οἱ ἐχθροὶ συντεταγμένοι μέν εἰσι κατὰ σχέσιν προαιρετικῶς, ὅμοιοι ὄντες. διὸ καὶ πρὸς τὸ

intercedit. Eſt enim conjunctio naturalis, ſed diſſimilium: quia non alter per alterum definitur, ut fit in fratribus. Ibi enim dicebamus, frater, fratris eſt frater: hic vero, pater, filii eſt pater; & filius, patris filius. Eſt igitur hæc relatio naturalis, diſſimilia conjungens. Sed diſſimilitudo ea eſt, quæ eſt inter cauſſam, & id quod a cauſſa proficiſcitur. Eſt vero & alia relatio naturalis diſſimilia conjungens; ut oppoſitorum, cujusmodi eſt dextrum & ſiniſtrum. Nam hæc cum diſſimilia ſint, neceſſitudinem quidem inter ſe quandam habent, ſed ratione loci contrarii. Denique eſt alia relatio naturalis diſſimilia disjungens; veluti, anno ſuperiore, & hoc anno. Eſt enim & hæc relatio tempora discernens.

Relatio voluntate ſuſcepta, & ſimilium conjungens, eſt amicorum: diſſimilium vero disjungens, inimicorum. Nam inimici comparantur inter ſe reſpectu voluntatis, quâ ſimiles ſunt. Quare alter

per

τὸ αὐτὸ ἡ ἀπόδοσις. ὁ ἐχθρὸς, ἐχθροῦ ἐχθρὸς, ὥσπερ ὁ φίλος, φίλου φίλος· διαστατικὴ δὲ ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν ἡ σύνταξις, ὥσπερ ἐπὶ
b. τῶν φίλων ἑνωτική. Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ ἀνομοίων συναγωγὸς, ἡ τοῦ διδάσκοντος καὶ μανθάνοντος, ὡς αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ· ὡς δὲ ὑπεναντίων, ἡ τοῦ πιπράσκοντος καὶ ἀγοράζοντος. Σύνταξις δὲ προαιρετικὴ, κατὰ ἀνομοιότητα διαστατικὴ, ἡ τοῦ διώκοντος καὶ τοῦ φεύγοντος· (ὁ γὰρ διώκων, φεύγοντα διώκει·) συντεταγμένη μὲν κατὰ προαιρετικὴν σχέσιν ἀνομοίων, διαστατικῶς
c. δὲ συντεταγμένη. ἡ μέντοι ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς σχέσις, μέση τις ἔοικεν εἶναι τῶν τε φυσικῶν, καὶ προαιρετικῶν, ὡς ἀμφοτέρων μετέχουσα· καὶ κατὰ ἀνομοιότητα ἀποδιδομένη· ὁ γὰρ ἀνὴρ, γυναικὸς ἀνὴρ, καὶ ἡ γυνὴ, ἀνδρὸς γυνή. μέσην δὲ καὶ οἱ γείτονες ἔχουσι σχέσιν, πρὸς ὁμοιότητα ἀποδιδόμενοι. τὸ δὲ ἄρχον, καὶ τὸ ἀρχόμενον, τὸ μὲν φυσικόν ἐστιν· (ἄρχει γὰρ ἀεὶ τὸ

per alterum definitur: nam inimicus eſt inimici inimicus, ſicut amicus amici. Disjungens autem eſt inimicorum relatio, ſicut amicorum conjungens. Relatio voluntaria disſimilium conjungens, eſt docentis & diſcentis; ut cauſſæ, & ejus quod oritur a cauſſa: item relatio vendentis & ementis; ſed hæc quidem, ut contrariorum. Relatio voluntaria ſejungens disſimilia, eſt perſequentis & fugientis: perſequens enim fugientem perſequitur; & conferuntur hi quoad voluntatis habitum, in quo ſunt dispares; conferuntur autem ita, ut ſejungantur collata. Mariti autem & uxoris relatio media quodammodo eſſe videtur inter naturales & voluntarias, ut & utrarumque particeps, & disſimilitudine definienda. Nam maritus, uxoris eſt maritus; & uxor, mariti uxor. Mediam & vicini habent relationem, ſed quæ ſimilitudine definiatur. Imperans vero & obediens partim naturale eſt; (imperat enim ſemper

per

τὸ κρεῖττον τοῦ χείρονος ἐν τῷ παντί·) τὸ δὲ προαιρετικὸν, ὅταν κατὰ σύνταξιν οἱ μὲν πλού- p. 198
σιοι ἄρχωσιν, οἱ δὲ πένητες ἄρχωνται· τὸ δὲ a.
μικτὸν, ὅταν κοινῇ δόξῃ τοὺς Φρονιμωτέρους ἄρχειν.

Τοσούτων οὖν, ὡς τύπῳ φάναι, τῶν σχέσεων οὐσῶν, ἐν ὁποίᾳ ἂν τούτων πρός τινα τύχωμεν ὄντες, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τῆς σχέσεως εἴδους τὸ πρὸς αὐτὸ καθῆκον ἡμῶν ληπτέον, καὶ φυλακτέον· εἴ τε καὶ ἐκεῖνος φυλάττει τὸ πρὸς ἡμᾶς καθῆκον, εἴ τε καὶ οὔ· καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν φυσικῶν καθηκόντων. τὴν μὲν γὰρ b.
προαιρετικὴν σχέσιν καὶ ὁ ἕτερος, κακῇ προαιρέσει ἢ ἀγαθῇ χρώμενος, διαλῦται δύναται· τὴν μὲν φιλίαν κακῇ, τὴν δὲ ἔχθραν ἀγαθῇ. καὶ γὰρ ἡ προαίρεσις τὴν σχέσιν ταύτην εἰργάσατο· τὴν δὲ φυσικὴν, οὐχ ἡ προαίρεσις, ἀλλ' ἡ φύσις. Διὸ, εἰ μὲν ὁ φίλος ἡμῶν διὰ μοχθηρὰν προαίρεσιν ἐχθρὸς γένηται, ἔλυσε τὴν σχέσιν ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔτι ὀφείλομεν αὐτῷ τὰ πρὸς φιλίαν

per præſtantius deteriori in univerſo: partim voluntarium, cum pactione quadam divites imperant, pauperes vero obtemperant: partim mixtum, cum publice decretum fuerit, ut imperent prudentiores.

Cum igitur (ut paucis complectar) tot ſint *relationes*: quacunque harum cum aliquo conjuncti ſimus, ab ipſa relationis forma *Officium* adverſus eum ducendum eſt & conſervandum; ſive id ille etiam conſervet, ſive non; in naturalibus officiis præſertim. Nam voluntariam relationem etiam alter, mala bonave voluntate dirimere poteſt; amicitiam mala, inimicitias bona. Etenim voluntas eam relationem conſtituit: naturalem vero non voluntas, ſed natura. Quamobrem ſi amicus noſter ob pravam voluntatem fit inimicus: ſolvit relationem noſtram, nec jam ei debemus

λίαν καθήκοντα, οὐκ ἔτι φίλῳ εἶναι βουλομένῳ,
c. ἀλλ' ἐχθρῷ. Εἰ δὲ πατὴρ μοχθηρᾷ χρῆται
τῇ προαιρέσει, τὴν τοῦ πατρὸς σχέσιν οὐκ ἔλυσεν ἡ προαίρεσις· Φυσικὴ γὰρ ἐκείνη, καὶ οὐ προαιρετική· καὶ πρὸς πατέρα ἡ τοιαύτη σχέσις, ἀλλ' οὐκ ἀγαθὸν πάντως πατέρα. κἂν τύχῃ οὖν ὁ πατὴρ κακὸς, ἀλλὰ τὰ τῷ πατρὶ καθήκοντα ἀποδοτέον.

Χρὴ οὖν ἐπιμελεῖσθαι παντοίως αὐτοῦ, καὶ ὅτι αἴτιος ἡμῖν μετὰ Θεὸν τοῦ εἶναι γέγονε, καὶ ὅτι διὰ τὰς ἐπιμελείας αὐτοῦ καὶ
* συμπαθείας ἐτράφημέν τε, καὶ μέχρι τοῦδε
p. 199 προήλθομεν· καὶ, ὡς δανεισαμένους παρὰ τῶν
a. γονέων τὴν ἐπιμέλειαν, ἀποδιδόναι μετὰ τόκων αὐτοῖς εὐγνωμόνως προσήκει, καὶ τοῖς ἐπιτάγμασιν αὐτῶν προθύμως ὑπουργεῖν πᾶσιν, ὅσα μὴ πρὸς κακίαν ψυχῆς ἐκκαλεῖται. ταῦτα γὰρ ἀβαρῶς αὐτοῖς κατὰ τὸ δυνατὸν παραιτητέον, ὡς τῷ πατρὶ τῶν ψυχῶν ἀπαρέσκοντα. καὶ τῶν ἄλλων δὲ χρὴ παραχωρεῖν ἁπάντων, ἢ σώμα-

mus amicitiæ officia, qui amicus esse destitit, & inimicus esse voluit. Verum si *pater* improba voluntate fuerit, patris relationem non solvit voluntas. Ea enim *naturâ* est constituta, non voluntate: & talis est *relatio ad patrem, non ad bonum* utique *patrem.* Etsi igitur malus fuerit pater, tamen officia quæ patri debentur, ei præstanda sunt.

Omnibus itaque modis *observandus est Pater, curandusque;* ut & vitæ nostræ post Deum auctor; & quod ejus curâ & caritate educati huc usque processimus; denique cura parentibus, ut quam ab illis mutuam acceperimus, gratis animis, & cum fœnore, reddenda est; eorumque mandata alacriter exsequenda omnia, iis exceptis quæ animi vitia provocant. Hæc enim citra eorum offensam, quantum fieri potest, recusanda sunt, ut quæ patri animorum displiceat: cæteris vero rebus omnibus cedendum illis est, tam externis

σώματος, ἢ τῶν ἐκτός. εἰ γὰρ τοῖς κατὰ τύ- b.
χην δεσπόταις, ἀργυρίου πριαμένοις, ὑπόκειται
καὶ τὰ σώματα τῶν δούλων, καὶ τὰ ὑπάρχον-
τα, πόσῳ μᾶλλον τοῖς κατὰ Φύσιν γενομένοις
αἰτίοις τοῦ εἶναι; ὥστε καὶ τυπτόντων ἀνέ-
χεσθαι πρᾳότερον τῶν ὑπὸ τοῦ δεσπότου τυ-
πτομένων οἰκετῶν· καὶ λοιδορούντων, ἔτι
μᾶλλον, καὶ ὑβριζόντων. Οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν
Ῥωμαίων νόμοι, καὶ πρὸς τὴν τῆς Φύσεως ὑπερ-
οχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς πόνους οὓς
οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων πονοῦσιν, ἅμα καὶ c.
τοὺς παῖδας παντοδαπῶς ὑποτάξαι βουλόμενοι,
καὶ τῇ τῶν γονέων (οἶμαι) Φυσικῇ φιλοστοργίᾳ
θαῤῥήσαντες· καὶ πιπράσκειν, εἰ βούλοιντο,
τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπέτρεψαν, καὶ φο-
νεύειν ἀτιμωρήτως. οἱ δὲ ἔτι παλαιότεροι τοσοῦ-
τον τοὺς γονέας ἐσέφθησαν, ὡς καὶ θεοὺς αὐ-
τοὺς ὁρμῆσαι καλεῖν· εὐλαβηθέντες δὲ τὴν θείαν
ὑπεροχὴν, τοὺς τῶν γονέων ἀδελφοὺς θείους ἐκά-
λεσαν.

externis rebus, quam ipſo corpore. Nam ſi fortuitis dominis, qui argento numerato ſervos emerant, & corpora & peculia ſervorum parent; quanto magis parebunt eadem illis, qui naturales ortus noſtri auctores fuerunt? Quare & *verbera patrum æquioribus animis ferenda* ſunt filiis, quam ſervis dominorum: multoque magis *convicium* aut contumelia. Itaque veteres Romanorum leges, tum excellentia naturæ conſiderata, tum laboribus, quos filiorum cauſſa parentes ſuſcipiunt, expenſis, tum eo etiam conſilio, ut liberos quovis modo patriæ poteſtati ſubjicerent, ac fretæ (puto) naturali parentum erga liberos pietate, & vendendi illos, ſi vellent, poteſtatem iedere parentibus, & impune occidendi. His vero antiquiores ita veneratæ ſunt parentes, ut deos etiam adpellare eos non dubitarint: & divinam excellentiam reveriti, fratres patrum divinos nomina-

p. 200 a. λεσαν· ἐνδεικνύμενοι τὴν τάξιν, ἣν τοὺς γονέας ἔχειν πρὸς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὑπελάμβανον. Χρὴ δὲ ἐν τοῖς εἰς τοὺς γονέας καθήκουσι μάλιστα μὲν δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν αὐτά, καὶ διὰ τὸ κατὰ φύσιν ἔχουσαν τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν διατηρεῖν· ἤδη δὲ καὶ κατὰ τὴν θείαν ἐννοεῖν δίκην, ὅτι τοιούτους εἰκὸς περὶ ἡμᾶς τοὺς ἡμετέρους παῖδας γενέσθαι, ὁποῖοί τινες ἡμεῖς πρὸς τοὺς γονέας γεγόναμεν.

b. Κἂν ἀδελφὸς οὖν ἀδικῇ, σὺ τὴν πρὸς ἀδελφὸν φυσικὴν τῆς σχέσεως σύνταξιν διατήρει, καὶ τὴν ὁμολογίαν, ἣν ὡμολόγησας τῷ παντὶ, πρὸς τούτους, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἄλλους γονέας, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ συγγενεῖς ἐλθεῖν * αἱρησόμενος. ἐννόει δὲ καὶ, ὅτι τὸ μὲν ἐκεῖνον δικαίως ἢ ἀδίκως σοὶ προσενεχθῆναι οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοί· τὸ δὲ σὸν, ἐπὶ σοί ἐστί. διὸ οὐ χρὴ σκοπεῖν, πῶς προσφέρεται, ἀλλὰ τί σὺ ποιῶν κατὰ φύσιν ἕξεις.

runt, quo demonſtrarent, quam rationem parentum adverſus liberos eſſe exiſtimarent. Sunt autem officia adverſus parentes, maxime quidem ob hoc ipſum, quod ita rectum eſt, præſtanda; ut ea ratione voluntatem noſtram naturæ conſentaneam conſervemus: tum vero etiam divinæ vindictæ ratio habenda eſt, quod conſentaneum eſt, fore ut tales liberorum erga nos animos experiamur, quales nos ipſos adverſus parentes noſtros præbuerimus.

Quod ſi *frater* te læſerit, tu adverſus fratrem naturalem relationis ordinem conſerva, & pactionem univerſitate rerum teſte & arbitra initam, quæ tibi hos, non alios parentes, fratres, atque cognatos deſtinavit. Illud etiam conſidera, ut ille te vel æque vel inique tractet, non eſſe penes te: tuum vero munus penes te eſſe. Quare non eſſe reſpiciendum, quomodo is te utatur; ſed quid tu facias, ut naturæ congruenter vivas.

ἕξεις. οὗ γὰρ κύριος εἶ, τοῦτο σπούδαζε κατὰ τὸ σοὶ πρόσηκον διατιθέναι. ἐν τούτῳ γάρ σου καὶ ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ βλάβη. ἐκεῖνος γάρ, ὅπως ἂν διαγένηται, σὲ οὐ βλάψει, ἐὰν τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν βλάβην ἐπὶ σοὶ ζητῇς. εἰ δὲ ἐν τοῖς ἔξωθεν γινομένοις αὐτὴν ἀφορίσῃς, τότε ὑπὸ σεαυτοῦ ἔσῃ βεβλαμμένος, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ. ἐννόει δὲ καὶ, ὅτι, ἐὰν διὰ τῆς σεαυτοῦ πραότητος καὶ στοργῆς καὶ φίλον σεαυτοῦ τὸν ἀδελφὸν κατασκευάσῃς, αἱ δύο σχέσεις μιγνύμεναι θαυμαστὴν ἕνωσιν ἀπεργάζονται. c. p. 201 a.

Τὰ δὲ περὶ τοὺς τῶν ἀγαθῶν διδασκάλους καθήκοντα, τὰ αὐτά πως τοῖς πρὸς τοὺς γονέας ἐστὶ, μετά τινος τάχα ἐπιτάσεως· ὅτι οἱ τροφεῖς οὗτοι καὶ ἐπιμεληταὶ, οὐ τοῦ σώματος ἡμῶν, ἀλλ' ἡμῶν αὐτῶν εἰσι, καὶ οὐδὲ κατ' ἀνάγκην τὴν φυσικὴν, ὥσπερ οἱ γονεῖς, ἔν τε τοῖς ἀλόγοις ζώοις, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν ἀγαθὴν, μιμουμένην τὴν

vas. Cujus enim rei tu dominus es, eam cura ut pro tui officii ratione exſequare. In eo enim & detrimentum tuum, & emolumentum ſitum eſt. Nam *ille* quidem utcunque ſe geſſerit, *te non lædet*, ſi utilitatem & damnum in te ipſo quæſieris. Sin iſta in externis rebus collocaris, id *damnum* non frater, ſed *tu ipſe tibi dederis*. Denique etiam conſidera, ſi lenitate & caritate tua fratrem amicum etiam tibi feceris; binas relationes permixtas mirabilem effecturas eſſe conjunctionem.

Officia porro erga bonarum artium Doctores eadem ſunt, quæ erga parentes, ac fortaſſe cum aliquo cumulo: quod hi educatores & curatores non corporis noſtri, ſed noſtri ipſorum ſunt: idque nec naturali neceſſitate, ut parentes tum apud brutas animantes, tum apud homines, ſed bona voluntate, divinam bonitatem imitan-

b. θείαν ἀγαθότητα, τὴν τὰς ψυχὰς τὰς εἰς γένεσιν πεσούσας ἐκεῖ πάλιν ἐπανάγουσαν ὅθεν προῆλθον. πλεονάζει δὲ τὰ πρὸς τοὺς διδασκάλους καθήκοντα, τῷ δεῖν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τούτων ἐπιταττομένοις, ὡς Θεοῦ προστάττοντος, ἀπροφασίστως ὑπηρετεῖν. ὁ γὰρ τῶν κατὰ φύσιν ἡμῖν προσηκόντων διδάσκαλος, οὐδὲν ἐπιτάξει τῶν μὴ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀποτεινομένων. Ἐὰν δὲ οἱ γονεῖς ἡμῖν καὶ διδάσκαλοι τῶν ἀγα-
c. θῶν τύχωσιν ὄντες, τότε τῶν δύο σχέσεων συναφθεισῶν, καὶ τὰ καθήκοντα κατ' ἀμφοτέρους ἀποδοτέον, ὡς θεῖόν τινα τύπον προσκυνοῦντας αὐτούς· ὅτι καὶ τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ καλῶς εἶναι, καὶ οὗτοι, ὥσπερ ὁ Θεὸς, γεγόνασιν αἴτιοι.

Τὰ δὲ περὶ τοὺς φίλους καθήκοντα, καὶ τίμια καὶ χρειώδη τυγχάνοντα, συντόμως, ὡς δυνατὸν, ῥητέον. ἐν οἷς πρώτη μέν ἐστιν, ἡ ἐκλογὴ τῶν φίλων· δευτέρα δὲ, ἡ χρῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ διὰ τῆς ἀρίστης χρήσεως φυλακή. ἐξ ὧν ἀποφαίνε-

imitante; quæ animas in hunc ſublunarem mundum delapſas, eo unde venerunt, reducere conatur. Illud etiam præterea præcipuum habent officia adverſus magiſtros, quod omnibus eorum præceptis, tamquam divinis edictis, absque tergiverſatione eſt obtemperandum. Earum enim rerum doctor, quæ ſecundum naturam nobis conveniunt, nihil præcipiet, niſi quod ad hunc finem referatur. Si vero ipſi parentes noſtri ſimul bonarum etiam artium doctores nobis fuerint: tum binis his relationibus conjunctis, etiam officia utrique debita præſtanda erunt, ipſique ut divina quædam imago adorandi, quod & ut eſſemus, & ut bene eſſemus, hi non ſecus ac Deus auctores fuerint.

Iam Amicitiæ officia, quæ & honorabilia, & utilia ſunt, quam breviſſime percurramus. In his primum eſt, amicorum delectus: alterum, tractatio, & optima tractatione conſervatio amicorum, unde

φαίνεται τὸ τῆς φιλίας παντοδαπὸν ἀγαθόν. Τὴν μὲν οὖν ἐκλογὴν ποιεῖσθαι χρὴ, πρῶτον μὲν, εἰς ὁμοιότητα τῶν ἠθῶν ἀποβλέποντα· τὰ γὰρ p. 202
ἀνόμοια, ἀναίρμοστα πρὸς φιλίαν εἰσὶ, κἂν a.
ἄμφω δόξῃ χρηστά· τὰ γὰρ δὴ ἀρχιότερα καὶ σταθηρότερα τῶν ἠθῶν, πρὸς τὰ εὐκίνητα καὶ παράθερμα οὐ συναρμόττει. δεύτερον δὲ ἀφορᾶν χρὴ, πῶς ἐχρήσατο τοῖς προτέροις ἑαυτοῦ φίλοις οὗτος, ὃν πρὸς φιλίαν ἐκλεγόμεθα. καὶ τὸ τρίτον, ὃ καὶ πρῶτόν ἐστι, καὶ μέσον, καὶ ἔσχατον, πότερον ὑπὸ τῶν ἀλόγων ἄρχεται παθῶν, ἢ ὁπωσοῦν ὁ λόγος ἐν αὐτῷ κρατεῖ. τούτῳ δὲ ἀκολούθως τὰς ὀρέξεις ἐπισκεπτέον, b.
πότερον πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν ἐπαινούμενα κινοῦνται, ἢ πρὸς τὰ ἡδέα καὶ ἀσχήμονα, καὶ τοῖς συρφετοῖς ἀνθρώποις ἀρεστά. καὶ ἔτι μέντοι, πότερον εὐήνιοί τινές εἰσιν αἱ ὀρέξεις καὶ ἐκκλίσεις, καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ ῥᾳδίως πειθόμεναι· ἢ σφοδραί τε καὶ ἀχαλίνωτοι, καὶ τὸ φαινόμενον αὐταῖς ἀρε-

unde univerſum amicitiæ bonum exſiſtit. Ac delectus quidem agendus eſt, morum ſimilitudine conſiderata. Diſſimilia enim non facile in amicitiam coaleſcunt, quamvis utraque bona eſſe videantur. Mores enim tardiores & ſtabiliores, non conveniunt cum agilioribus & fervidioribus. Deinde videndum, quo pacto prioribus ſuis amicis uſus ſit is, cujus amicitiam expetimus. Tertium eſt, ac potius & primum & medium & ultimum, utrum brutis cupiditatibus pareat, an utcumque in eo ratio dominetur. Huic conſequens eſt, ut adpetitiones ſpectentur, utrum hæ ad res honeſtas & probatas bonis viris ferantur, an vero ad jucundas & fœdas, & vili hominum vulgo placitas: præterea, num moderatæ tractabilesque ſint adpetitiones eorum & declinationes, rectæque rationi facile pareant; an vehementes & effrenes, & ad id quod ipſis ſolis placet arripiendum

c. στὸν ἀεὶ προτιμῶσαι. αἱ μὲν γὰρ τοιαῦται, πάντα πρὸς τὸ δοκοῦν αὐταῖς βιαζόμεναι, οὐκ εἰσὶ πρὸς φιλικὴν ἕνωσιν ἐπιτήδειοι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν τοῖς ἐκτὸς τιθέμεναι, χρήμασιν, ἢ σώμασιν, ἢ δόξαις πολιτικαῖς, καὶ αὗται πρὸς φιλίαν ἀνάρμοστοι. μεριστῶν γὰρ ὄντων τούτων, ὁ σφοδρότερον ὀρεγόμενος, καὶ τὸ πλέον λαμβάνων, τὸ ἔλαττον ἀπολείπει πάντως, ὡς μηκέτι τὸν φίλον τοῦ ἴσου τυχεῖν. Ἀλλ' ἐπὶ μὲν χρημάτων, καὶ σωμάτων, τοῦτο πρόδηλον. καὶ ὁ δοξοκομπῶν δὲ πάντως καὶ μονοδοξεῖν βούλεται.
p. 203 a. τὰ δὲ ψυχικὰ ἀγαθὰ, ἐπιστῆμαι καὶ ἀρεταὶ, ἀμέριστα τοῖς μετέχουσι παρόντα, τοῦ ἑτέρου μετέχοντος, οὐ μειοῦται ἐν τῷ ἑτέρῳ, ἀλλὰ καὶ αὔξεται. συνεγείρεται γὰρ καὶ συνεκπυροῦται ταῦτα ἐν ταῖς τῶν μετεχόντων ψυχαῖς, καὶ μεταδιδόμενα πολλαπλασιάζεται, καὶ, ὥσπερ ἀπὸ πυρείων παρατριβομένων, ἐν ἐκλάμπει τὸ τῆς ἀληθείας καὶ εὐζωΐας φῶς. Ἔτι δὲ οἱ μὲν πρὸς τὸ

dum ſemper incitatæ? Tales enim, omnia ſuo arbitratu cogere nitentes, non ſunt idonei ad amicitiæ conjunctionem. Atque ea etiam ingenia, quæ ſummum bonum in rebus externis collocant, ut in opibus, aut corporibus aut civili auctoritate & gloria, ne ipſa quidem apta ſunt ad amicitiam. Nam cum hæ res dividi poſſint, qui ea vehementius adpetit, plus capit, & minus relinquit utique, ut amicus paria non obtineat. Ac in pecunia & corporibus id quidem clarum eſt. Sed & gloriolæ captator, unus ſcilicet vult florere gloriâ. Animi vero bona, quæ indiviſa ii habent penes quos ſunt, ut virtutes, ut ſcientiæ, ſi alter eorum fit particeps, in altero idcirco non minuuntur, ſed augentur etiam. Simul enim excitantur & inflammantur hæc in animis eruditorum & bonorum virorum, & aliis communicata multiplicantur, & velut ſilicis & chalybis adtritu lux una veritatis & honeſtæ vitæ inde emicat. Præterea amici in verum bonum

τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν ἀποτεινόμενοι φίλοι, καὶ πρὸς b.
τὸν ὀρθὸν λόγον ἑαυτοὺς ἀποτείνοντες, ἑνὶ κανόνι χρῶνται διακριτικῷ τοῦ συμφέροντος· κοινὸν γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν τὸ ἀγαθὸν, καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος εἷς. κοινοῦ δὲ ὄντος ἐν ταῖς τῶν φίλων ψυχαῖς κανόνος, τοῦ διακρίνοντος τά τε ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερὰ, καὶ τὰ ἡδέα καὶ τὰ λυπηρὰ, ἑνοῦσθαι πρὸς ἀλλήλους αὐτοὺς ἀνάγκη, καὶ πᾶσαν διάστασιν καὶ ταραχὴν ἐκποδὼν γίνεσθαι. ἐὰν δὲ μὴ χρῶνται κανόνι ἀμφω κοινῷ τῷ ὀρθῷ λόγῳ, διασπᾶσθαι ἀνάγκη. c.

Καὶ ἡ μὲν ἐκλογὴ τῶν φίλων τοιαύτη. ἡ δὲ χρῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ φυλακὴ, ἑνὶ λόγῳ, τὸ ὀρθὸν ἕξει διὰ τοῦ τοῖς φίλοις ἡμῶν οὕτω κεχρῆσθαι, ὡς ἡμῖν ἐκείνους χρῆσθαι βουλόμεθα· καὶ τὰ μὲν ἀφ' ἡμῶν εἰς αὐτοὺς γινόμενα ἀγαθὰ καταμικρύνειν ἀεὶ ταῖς ἐννοίαις, τὰ δὲ ἀπ' ἐκείνων εἰς ἡμᾶς μείζονα ἡγεῖσθαι. τὸ δὲ ἐναντίον ἐπὶ τῶν παροραμάτων· τὰ μὲν ἐκείνων καταμικρύνειν· ἐπὶ δὲ τοῖς ἡμετέροις, ὡς ἐπὶ

bonum intenti, & ad rectæ rationis normam res ſuas dirigentes, unâ regulâ utuntur dijudicandæ utilitatis: nam utriusque & bonum commune eſt, & una recta ratio. Cum igitur in amicorum animis regula ſit communis, quæ utilia & noxia dijudicet, itemque jucunda & moleſta; conjungi eos inter ſeſe eſt neceſſe, omnemque diſſenſionem & tumultum tolli e medio. Sin unâ communi regulâ rectæ rationis non uſi ambo fuerint, divelli eos eſt neceſſe.

Ac delectus quidem Amicorum eſt talis. Tractatio autem & conſervatio, uno verbo ut dicam, id quod rectum eſt, tenebit, ſi ſic utamur amicis, ut eos uti nobis volumus. Ac beneficia quidem, quæ a nobis in illos proficiſcuntur, extenuanda ſemper ſunt cogitatione noſtra: contraque amplificanda, quæ in nos illi contulerint. In delictis autem contrarium faciendum; illorumque extenuanda ſunt; noſtra ut majora

p. 204 μείζοσι, μεταγινώσκειν. ἴδιον δὲ μηδὲν ἔχειν
a. ὑπολαμβάνειν, ὃ μὴ καὶ μᾶλλον ἡμῶν τοῖς φίλοις προσήκει· πρωτείων τε παραχωρεῖν ἡδέως, ὡς ἑαυτῷ παραχωρούντα, εἴπερ ὁ φίλος, ἄλλος ἐγώ κατὰ τὸν παλαιόν ἐστι λόγον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνθρώπους ὄντας ἀνάγκη ποτέ τι ἁμαρτεῖν εἰς ἀλλήλους, χρὴ τὴν ἔνστασιν φυλάττοντα τῆς φιλίας πάσῃ δυνάμει, οὕτω τὸ παροραθὲν ἐπανορθοῦν μετὰ πραότητος, πειθόμενον
b. τῷ χρυσῷ ὄντως ἐκείνῳ παραγγέλματι·

Μὴ δ' ἔχθαιρε φίλον σὸν ἁμαρτάδος εἵνεκα μικρᾶς,
Ὄφρα δύνῃ·

καὶ τὴν συγγνώμην πιστὴν καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ προσφέρειν αὐτῷ· ἵνα μὴ τὸ τῆς ἁμαρτίας συνειδὸς ὕποπτον ποιήσῃ τοῦ λοιποῦ τὴν φιλίαν τῷ ἁμαρτόντι, μὴ πιστεύοντι τὸν ἁμαρτηθέντα τὴν αὐτὴν φυλάττειν προαίρεσιν. Δῆλον δὲ, ὅτι οὐ μόνον τῷ φίλῳ χρὴ, ἀλλὰ καὶ τοῖς τοῦ φίλου,
c. τὰς συμπαθεῖς ἐπιμελείας ἀποδιδόναι· ὥστε καὶ

majora improbanda. Proprium vero nihil existimandum est, quin idem magis etiam ad amicos nostros pertineat: & principatu libenter illis est cedendum, quasi nobis ipsis cederemus; siquidem amicus, veteri proverbio, alter ipse est. Quia vero fieri non potest, quin homines aliquando delinquamus, & alii alios offendamus; amicitiæ institutum totis viribus est tuendum, delictumque leniter castigandum, ut vere aureo illi præcepto pareatur,

Crimen ob exiguum tibi amicus ne fuat hostis.

& reditus in gratiam firmus & fidelis tam verbis quam re ipsa declarandus; ne peccati conscientia ei, qui peccavit, de reliquo suspectam faciat amicitiam, non credenti eum qui offensus sit, eamdem retinere voluntatem. Illud vero etiam perspicuum est, non amico tantum, sed & ejus necessariis benevolentiam & officia præstanda esse, ut

καὶ ἐκείνους μηδὲν ἔλαττον οἰκείως ἔχειν πρὸς αὐτὸν νομίζειν, ἢ πρὸς τὸν ἑαυτῶν. ἀπόντος τε οὐδὲν ἧττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἐπιμελεῖσθαι προσήκει· ὅπερ ἐγὼ σύνοιδά τινι τῶν ἐμῶν φίλων. Ἵνα δὲ συντέμω τὸν λόγον, τῆς ἐκλογῆς ὀρθῶς γινομένης, καὶ ἀρχῆς ἀγαθῆς καταβαλλομένης, αὐτὴ λοιπὸν ἡ μετὰ λόγου συμπάθεια πρὸς τὴν χρῆσιν ἄγει τὴν δέουσαν, καὶ τὰ φι- p. 205
λικὰ καθήκοντα ῥᾳδίως διδάσκει. καὶ γὰρ αὐτοφυῶς λοιπὸν, ὡς αὐτῷ, τῷ φίλῳ χρώμενος, ὁ φίλος πάντα ποιήσει τὰ δέοντα. a.

Οἷον δὲ κτῆμα, καὶ πόσων ἀγαθῶν αἴτιον ἡ φιλία, μακροῦ μὲν ἂν εἴη λόγου διεξελθεῖν· λεγέσθω δὲ ὅμως ὀλίγα τὰ νῦν ἐπίκτα. Πρῶτον μὲν οὖν, ἑκάτερος τῶν φίλων δύο μὲν ἕξει ψυχὰς, δύο δὲ σώματα. δῆλον δὲ, ὅτι καὶ τὰ ἐκτὸς κοινά. εἰ δὲ πλείονές εἰσιν οἱ τοιοῦτοι φίλοι, πολλαπλάσιος ἕκαστος αὐτῶν ἐστι καὶ ψυ- b.

ut illos non minus nobiscum, quam cum ipso, conjunctos esse putemus. Nec absens minus, ac potius magis est curandus, quam præsens: quod mihi de meo quodam amico constat. Ut autem paucis complectar: si verus delectus actus fuerit, & quasi fundamenta amicitiæ rite fuerint jacta; jam ipse ille cordatus amor eam adconvenientem usum perducit, & amicitiæ officia facile perdocet. Ultro enim dehinc amicus sic amicum tractans, ut se ipsum, omni fungetur officio.

Quantum vero in Amicitia insit boni, & quot ea bonorum sit causa, prolixam id quidem desiderat commemorationem, sed tamen pauca dicantur quæ in promtu sunt. Ac primum, uterque amicus duos habebit animos, totidemque corpora: nec dubium, quin externa etiam quæ dicuntur bona, communia. Quod si plures tales amici fuerint, unusquisque multis augetur & animis

ψυχαῖς καὶ σώμασι καὶ τοῖς ἐκτός. ἔν τε οὖν τῇ τῶν ὄντων ζητήσει, μέγα φῶς ἀληθείας ταῖς οὕτως ἡνωμέναις ψυχαῖς ἀναφαίνεται· καὶ ἐν τῇ τῆς ἀρετῆς ἀσκήσει ἀπὸ τῶν ἑκάστου πλεονεκτημάτων, εἰς τὸ κοινὸν ἀγομένων, καὶ συγγυμναζομένων, μία τις ὁλοτελὴς ἀρετὴ κοινῶς τε ἅπασι καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ παραγίνεται ῥᾳδίως, καὶ ὑπὸ τῶν κρειττόνων ἐλλαμπομένη διὰ τὴν
ε. τελειότητα. Βουλαί τε ἀσφαλεῖς ἐν τοῖς πλείοσι τοῖς τοιούτοις, καὶ πράξεις ἄπταιστοι, φρονήσει τε ἅμα καὶ δυνάμει πλουσιώτεραι πραττόμεναι. Ἀποδημῶν δὲ τῶν οἰκείων ὁ φίλος, πάρεστιν αὐτοῖς διὰ τοῦ φίλου παρόντος. καὶ οὐ ζῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκων θαῤῥεῖ, ὡς συνθιάγων αὐτοῖς. ἡδὺ δὲ, ὅπως ἐστὶ τὸ χρῆμα. τί γὰρ ἂν εἴη ἡδύτερον φίλου καὶ ὄψεως καὶ ἀκοῆς, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων; πίστις δὲ καὶ θάῤῥος, οὔτε ἐπὶ συγγενείᾳ βεβαίως
p. 206 οὕτω γένοιτο, οὔτε ἐπὶ δυναστείᾳ, ἢ πλήθει
a. χρημά-

animis & corporibus & fortunis. Igitur & in rerum naturæ inquiſitione magna lux veritatis ita conjunctis animis illuceſcit: & in virtutis uſu, ſi, quæ in ſingulis excellunt, ea in commune conferantur & conjunctim exerceantur, una quædam integra & perfecta virtus, cum publice omnibus, tum ſeparatim ſingulis, facile contingit; quæ & a ſuperis illuſtretur, ob perfectionem. Eruntque conſilia, a pluribus talibus inita, tutiora, & incepta certiorem ſucceſſum habebunt, prudentiæ ſimul & virium cumulo accedente. Iam peregre profectus amicus ſuis per amicum præſentem adeſt: nec vivens tantum, ſed & moriens bono animo erit, quaſi apud illos manens. Quanta vero in hac re ſuavitas ineſt? Quid enim jucundius amici conſpectu, ſermone, actionibus? Fides vero, atque fiducia, nec ob cognationem tanta eſſe poteſt, nec ob principatum, nec ob pecuniæ magni-

χρημάτων, ὡς ἐπὶ φίλοις γνησίοις. λέγεται γοῦν, ὅτι Ἀλέξανδρος ἐρωτηθεὶς, ποῦ τοὺς θησαυροὺς ἔχει, τοὺς φίλους ὑπέδειξε. Καὶ παιδαγωγὸς δὲ ἄριστος ὁ φίλος. ὑπ' οὐδενὸς γὰρ οὕτως ἀβαρῶς ἐλέγχεταί τις πλημμελήσας, ὡς ὑπὸ φίλου· οὔτε αἰδούμεθά τινα ἄλλον οὕτως ἐφ' οἷς παραβαίνομέν τι τῶν καλῶς ἐχόντων, ὡς τὸν φίλον. Καὶ τὰς εὐημερίας δὲ καὶ εὐφροσύνας αὔξει παρὼν ὁ φίλος· καὶ τὰς λύπας b.
καὶ φροντίδας οὐδεὶς οὕτως ἐπικουφίζει καὶ παραμυθεῖται, ὡς ὁ φίλος. καὶ γυμνάσιον δὲ πρὸς τὴν ἀρίστην χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσφαλές. καὶ γὰρ πρωτείων τις ἡδέως παραχωρεῖ τῷ φίλῳ, καὶ πλημμελοῦντός τις ἀβαρῶς ἀνέχεται, καὶ τὰ δοκοῦντα ἁπλάστως τις καὶ ἀληθῶς λέγει πρὸς φίλον. ἀμείβεσθαί τε τὰς εὐεργεσίας καὶ εὐνοίας σπουδάζει προθύμως· καὶ τὸ φιλάνθρωπον δὲ καὶ ἀγαθοειδὲς τῆς ψυχῆς πρὸς οὐδένα οὕτως, ὡς πρὸς φίλον, μετ' εὐφροσύνης ἐκτείνεται. σύμμαχός τε ἀπροφά- c.
σιστος,

magnitudinem, quanta propter ſinceros amicos. Alexander certe, interrogatus ubi theſauros ſuos haberet, amicos ſuos fertur monſtraſſe. Eſt vero & pædagogus optimus, amicus. Nam a nemine quisquam ob delictum minore cum offenſa, quam ab amico, arguitur: neque veremur quenquam ſic, neglecto officio aliquo, ut amicum. Res lætas & ſecundas auget amici præſentia; curas & ſolicitudines nemo æque, ac amicus, levat & conſolatur. Eſt vero etiam ad optimum hominum uſum certiſſima exercitatio, amicitia. Nam & princeps locus amico libenter conceditur, & ejus delictis facile ignoſcitur; &, quæ ſentias, citra fucum & vere amico dixeris. Tum pro acceptis beneficiis & benevolentiâ gratiam alacriter animo referre ſtudeas: nec humanitas & bonitas erga quemquam pari hilaritate, atque adverſus amicum exercetur. Nec periculi ſocius

æque

σιστος, καὶ ἄχρι θανάτου, οὐδενὶ ἂν γένοιτο το τοιοῦτός τις, οἷος τῷ Φίλῳ. καὶ εἰ δυνατὸν ἦν στρατόπεδον ἀπὸ Φίλων συνεστάναι, πολλῷ ἂν ἐλάττονες ὄντες οὗτοι, πλείονας ἀντιπάλους ῥᾳδίως κατηγωνίζοντο. Πρὸς τοὺς Φίλους οὖν εὐφόρως ἐν τούτοις ἀσκούμενός τις καὶ συνεθιζόμενος ἀπόνως διὰ τὴν Φιλικὴν συμπάθειαν, εὐκόλως ἂν αὐτοῖς χρήσαιτο, καιροῦ καλοῦντος, καὶ
p.207 a. πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, κατὰ τὸ αὐτῷ προσῆκον. Ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον, ὅτι καὶ ταῖς Φυσικαῖς σχέσεσι τὸ ἀσπαστὸν καὶ συμπαθὲς, καὶ μετὰ προθυμίας τῶν καθηκόντων ἀποδοτικὸν, ἡ Φιλία παρέχεται. καὶ γὰρ καὶ ἀδελφὸς, [καὶ γυνὴ,] καὶ τέκνα, καὶ ἀνὴρ, καὶ γαμετὴ, ἐὰν μὴ Φίλοι ὦσιν ἀλλήλων, κἂν πείθωνται τῷ Ἐπικτήτῳ, καὶ τῇ Φυσικῇ σχέσει τὸ καθῆκον ἀποδιδῶσιν, ἀλλ' οὐ προθύμως, οὐδὲ μετ' εὐφροσύνης, οὐδὲ τὸ ὅλον ἑκουσίως, ἀλλ' ἀμηγέ-
b. πη, καὶ ὡς ἀναγκαζόμενοι, ποιοῦσι· λειτουργίαν τινὰ ἐπικειμένην νομίζοντες ἐκτελεῖν, ἀλλ' οὐκ

æque promtus, vel cum periculo capitis, atque amicus, reperietur. Quod ſi exercitum ex amicis conſcribere liceret; multo pauciores hi facile plures hoſtes profligarent. Si quis ergo ſe erga amicos hisce rebus ſolerter exercuerit, & ob amicitiæ caritatem citra moleſtiam conſuefecerit; facile, cum tempus poſtularit, iisdem rebus adverſus alios etiam homines utetur, pro officii ſui ratione. Eſt vero & illud animadverſione dignum, amicitiam naturalibus etiam relationibus addere hilaritatem, caritatem, & præſtandi officii alacritatem. Nam & fratres, & liberi, & maritus, & uxor, niſi amici inter ſeſe fuerint, quamvis, Epicteto obtemperantes, naturali relationi tribuerint quod convenit, tamen id nec alacriter, nec hilariter, nec ultro denique, ſed veluti coacti facient, tamquam neceſſarium aliquod & urgens munus obituri; non autem

οὐκ ἐπιγήθοντες τοῖς γινομένοις, οὐδ' ὡς προηγούμενα αὐτὰ ἀγαθὰ ἀγαπῶντες, ἀλλ' ὡς ἀναγκαίως χρώμενοι, πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος ἀποπλήρωσιν. Αἴτιον δὲ τοῦ τοσαύτην δύναμιν ἔχειν τὴν σχέσιν τὴν Φιλικὴν, τὸ κατὰ προαίρεσιν αὐτὴν ἐπιτελεῖσθαι. τὰ μὲν γὰρ προαιρέσεως ἐστερημένα, διὰ τῆς Φυσικῆς συνδέδεται σχέσεως· τὰ δὲ προαιρετικὰ, μείζονα τῆς Φ-c. σικῆς συνδέσεως τὴν προαιρετικὴν ἔχει, ὅτι καὶ τῆς ψυχικῆς οὐσίας ἡ λογικὴ καὶ προαιρετικὴ ὑπερτέρα ἐστὶ, καὶ μᾶλλον τῷ ἑνὶ τῷ πάντα ἑνίζοντι πλησιάζουσα.

Καὶ ἔστι μὲν μεγάλα καὶ θαυμαστὰ Φιλίας ἀγαθὰ καὶ τὰ εἰρημένα, πλὴν ἀνθρώπινα τά γε πλεῖστα αὐτῶν· τὸ δὲ μέγιστον καὶ μάλιστα θεῖον αὐτῆς χρῆμα ἀγνοεῖται· ὅτι ἡ καθαρὰ Φιλία, τὰς Φίλας ψυχὰς εἰς ἕνωσιν συνάγουσα, μελέτη καλλίστη γίνεται τῆς πρὸς Θεὸν ἑνώσεως. καὶ γὰρ ἀδύνατον, [πρὸ] τῆς πρὸς τὰς p. 208 ὁμοφύ- a.

autem lætantes ſuis factis, nec eas res ut præcipua bona amplexi, ſed ideo adgreſſi, ne officio ſuo defuiſſe videantur. Ut autem amicitiæ relatio tantam vim habeat, illud in cauſſa eſt, quod conſilio & voluntate ſuſcepta eſt. Nam quæ a voluntate non pendent, ea naturali relatione ſunt devincta: quæ vero conſilio & voluntate ſuſcepta, ea ob id ipſum arctiore vinculo adſtricta ſunt, quod rationis & voluntatis facultas animali naturâ ſuperior eſt, & ad Unum illud, quod omnia unit, propius accedit.

Etſi autem magna ſunt & admirabilia bona hæc amicitiæ, quæ expoſuimus; pleraque tamen humana ſunt. Quod vero in ea maximum eſt, maximeque divinum, ignoratur; quod ſincera amicitia, mentes amicorum in unum contrahens, optima meditatio eſt conjunctionis cum Deo. Neque enim fieri poteſt, ut ad geniorum & Dei conjunctionem

ὁμοφύλους ψυχὰς, κρείττονος ἐνώσεως τυχεῖν. καὶ καλῶς οἱ Πυθαγόρειοι περισσῶς τῶν ἄλλων ἀρετῶν τὴν Φιλίαν ἐτίμων, καὶ σύνδεσμον αὐτὴν πασῶν τῶν ἀρετῶν ἔλεγον. καὶ μιᾶς γὰρ ἡστινοσοῦν τῶν ἀρετῶν ἀπολειπομένης, οὐκ ἐθέλει παραγίνεσθαι Φιλία. τίς γὰρ ἄδικος, ἢ ἀκόλαστος, ἢ δειλὸς, ἢ ἔτι μᾶλλον ἀνόητος, δύνα-
h. ται τὸ τῆς Φιλίας ἀγαθὸν ὑποδέχεσθαι; Χρὴ οὖν τὸν βουλόμενον εἶναι Φίλον, καθαίρειν ἑαυτὸν, ὅση δύναμις, ἀπὸ τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς παθῶν, καὶ τότε τὸν ὅμοιον ζητεῖν, καὶ εὑρόντα περιπτύσσεσθαι, τὸ ἥμισυ τὸ ἑαυτοῦ εὑρηκέναι νομίζοντα, κατὰ τὸν Ἀριστοφάνους μῦθον. Ἀλλα ταῦτα μὲν τῇ περὶ τὴν Φιλίαν ἐπιθυμίᾳ κεχαρίσθω, τῇ καὶν ἐν λόγοις αὐτὴν ἐφιεμένῃ ὁρᾶν, διὰ τὴν παντελῆ σχεδὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν καθ'
c. ἡμᾶς ἀνθρώπων ἀναχώρησιν.

Ἐπανιτέον δὲ ὅθεν ἐξέβημεν, καὶ τὰς λοιπὰς προσθετέον σχέσεις, ὧν ἐμνημόνευσεν ὁ Ἐπίκτητος.

ctionem perveniatur, nisi ea quæ est inter cognatos animos anteceſſerit. Recte igitur Pythagorei præ aliis virtutibus Amicitiam coluerunt, eamque vinculum omnium virtutum eſſe pronunciarunt. Nam ſi vel una quævis abfuerit virtus, adeſſe recuſat amicitia. Quis enim injuſtus, aut intemperans, aut ignavus, aut magis etiam vecors, boni quod eſt in amicitia capax eſſe queat? Debet igitur, qui amicus eſſe vult, ſemet ipſum repurgare, quantum fieri poteſt, a brutis adfectibus, ac tum ſui ſimile quærere; idque inventum amplecti, quaſi dimidio ſui reperto, ſecundum Ariſtophanis fabulam. Atque hæc quidem Amicitiæ deſiderio tributa ſint, quam vel in præceptis cernere optabile eſt, propemodum penitus e vita mortalium noſtra ætate profligatam.

Sed eo redeundum eſt, unde diſceſſimus, & reliquæ *Relationes* perſequendæ, quarum meminit Epictetus.

Ἐπίκτητος. Εἰπὼν γὰρ, δεῖν ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν σχέσεων τὴν διαφορὰν τῶν καθηκόντων εὑρίσκειν· Οὕτω, φησὶ, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ πολίτου σχέσεως τὸ περὶ αὐτὸν καθῆκον ληπτέον. συγγένειά δέ τις ἐστὶ καὶ αὕτη. εἰ γὰρ κοινὴ μήτηρ ἡ πόλις, μητρὶς οὖσα καὶ πατρίς· δῆ- p. 209
λον, ὅτι κατὰ τοῦτο ἀδελφοί πως εἰσὶν οἱ πολῖται. a.
καὶ κατὰ τὸ προφανὲς δὲ τοῦτο, κἂν πόρρωθεν, ἀλλ' οὖν πᾶσι σχεδὸν τοῖς γνησίοις πολίταις, καὶ μὴ μετοίκοις, εὑρίσκεταί τις πρὸς ἀλλήλους συγγένεια. ἀρκεῖ δὲ καὶ τὸ κατὰ τὴν Φύσιν συγγενές. πολλὴν γὰρ ἔχουσι κατὰ τὰς Φύσεις ὁμοιότητα, οὐ μόνον οἱ τῶν αὐτῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν αὐτῶν ἐθνῶν. ὡς συγγενέσιν οὖν τοῖς πολίταις προσενεκτέον, τῆς τε τῶν ἠθῶν b.
εὐαγωγίας αὐτῶν κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπιμελόμενον, ἵνα ἅμα περιγένηται καὶ τὸ ἀγαθοῖς συνοικεῖν ἀνθρώποις, καὶ τοῦ ἀνενδεοῦς ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ τῆς ἐν ταῖς περιστάσεσιν ἐπικουρίας.

Epictetus. Cum enim ex relationum discrimine officiorum discrimen reperiendum esse dixisset: *Sic*, inquit, *& a relatione Civis, officium* erga illum *est reperiendum.* Est autem quædam ea quoque cognatio. Nam si communis mater est civitas, & patrem simul ac matrem repræsentat, ex quo & Patria nominata est; ea ratione quasi fratres quosdam esse cives, constat. Est & illud in promtu, inter omnes germanos cives, (de inquilinis enim non loquor) etsi longinquam, aliquam tamen cognationem intercedere. Sed sufficit etiam illa naturæ & ingenii cognatio, quæ inter cives deprehenditur. Magna est enim ingeniorum similitudo, non in iisdem modo civitatibus, sed etiam nationibus iisdem. *Cives* igitur sic tractandi sunt, ut cognati: & cum morum rectæ institutionis apud eos, pro virili, cura habenda; (quo & is fructus capiatur, ut apud bonos viros habites;) tum ne rerum necessariarum inopia laborent, utque difficilibus in temporibus eis

ρίας· τοῖς τε ὀρφανοῖς παισὶ καὶ ταῖς χηρευούσαις γυναιξὶ πατέρα φαίνεσθαι. δύναται γὰρ ὁ μὲν διὰ χρημάτων, ὁ δὲ διὰ πολιτικῆς δυνάμεως
c. αὐτοῦ ἢ φίλων, οἱ δὲ διὰ συμβουλῆς ἀγαθῆς, οἱ δὲ διὰ σωματικῆς ὑπουργίας, ὁ δὲ, κἂν μηδὲν γοῦν ἄλλο, διὰ συμπαθείας γοῦν τὸν πολίτην παραμυθεῖσθαι.

Ὁ δὲ γείτων, ἐὰν καὶ πολίτης ᾖ, ἔχει τι πλέον πρὸς οἰκειότητα· ὥσπερ γὰρ πόλιν τὴν αὐτὴν καὶ γένος, οὐ μάτην, οὐδὲ ἐκ ταὐτομάτου τυγχάνομεν ἔχοντες, οὕτω καὶ τόπον τὸν αὐτὸν τῆς πόλεως κατά τινα κοινὴν ἀξίαν κληρούμεθα. πλείονα γοῦν οἰκειότητα χρὴ πρὸς τοὺς
p. 210 a. γείτονας τῶν πολιτῶν ἐπιδείκνυσθαι, τά τε ἐπὶ τῶν πολιτῶν εἰρημένα μετά τινος ἐπιτάσεως καὶ ἐπὶ τῶν γειτόνων φυλάττοντα, καὶ μεταδιδόντα ὧν δυνατόν ἐστι, καὶ μεταλαμβάνοντα, καὶ τοῖς τε ἀγαθοῖς αὐτῶν συνηδόμενον, καὶ ἐν τοῖς λυπηροῖς συστυγνάζοντα· νοσούντων τε, ὡς οἰκείων,

eis ſuccurras: denique pupillis atque viduis parentis loco eſſe debes. Poteſt enim alius pecuniâ, alius pro auctoritate magiſtratus, alius per amicos, alius bono conſilio, alius operâ corporis, alius denique (ut cætera deficiant omnia) animi ſaltem propenſione & commiſeratione, civi ſuo ſubvenire.

Civis autem, ſi ſimul *vicinus* fuerit, aliquanto arctiore devincitur neceſſitudinis vinculo. Ut enim urbem eamdem, & familiam eamdem, non temere neque fortuito conſequimur: ſic etiam eumdem urbis locum communi quadam ratione ſortimur. Major igitur benevolentia & familiaritas vicino debetur quam civi: quæque de cive dicta ſunt, uberius & cumulatius in vicino ſervanda, eique & communicanda & accepta referuntur quæ poſſunt omnia: rebus eorum ſecundis gratulandum; adverſis ingemiſcendum; ægrotantes, tanquam familia-

res:

κείων, ἐπιμελεῖσθαι· καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἄλλους αὐτῶν ὁμιλίαις δῆλον εἶναι πᾶσι, τῷ γείτονι τὰ δίκαια προϊσχομένῳ κατὰ τὸ δυνατὸν βοηθήσαντα· καὶ, ἁπλῶς εἰπεῖν, αἰσχύνης νομίζειν ἄξιον, τὸ ἐν οἷς ὁ γείτων δεῖται, δυνατοῖς ἡμῖν, ἐν τούτοις παρ' ἄλλων αὐτὸν ὠφελεῖσθαι. b.

Ἔστι δέ τις σχέσις καὶ πρὸς τοὺς ξένους τοὺς ἐπιδημοῦντας ἡμῖν ὑπὸ τοῦ τοὺς ξένους ἐφορῶντος Θεοῦ συνδεομένη. χρὴ οὖν καὶ τούτοις τὸ καθῆκον ἀποδιδόναι, διά τε τὸν ἐφορῶντα αὐτοὺς Θεὸν, καὶ διὰ τὴν αὔξησιν τῆς ἐν ἡμῖν φιλανθρωπίας, ὀφειλούσης μὴ μόνῃ συνάπτεσθαι τῇ οἰκειότητι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ γένος ὅλον τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκτείνεσθαι· ἔτι μέντοι, ἵνα καὶ ἡμεῖς μετὰ παῤῥησίας ἱκετεύωμεν, ἡμῖν συλλαμ- c.
βάνεσθαι τὸν τοὺς ξένους ἐφορῶντα Θεὸν, καὶ κατὰ τὴν θείαν δίκην καὶ ἡμεῖς τυγχάνωμεν τούτων, ὧν ἡμεῖς τοῖς ξένοις μεταδεδώκαμεν. χρὴ γὰρ ἐννοεῖν, ὅτι καὶ τῷ Θεῷ δανείζει τις τὰς

res, curandi: in negotiis eorum cum aliis palam oſtendendum, nos vicini cauſſam, juſta ſi fuerit, pro virili defenſuros: denique turpe habendum & erubeſcendum eſt, vicinum ea in re ab aliis adjutum fuiſſe, qua adjuvari a nobis potuiſſet.

Eſt vero etiam relatio quædam adverſus peregrinos, qui ad nos veniunt, ab hoſpitum curatore Deo conciliata. Eſt igitur & his officium tribuendum, cum ob curatorem eorum Deum, tum propter incrementum humanitatis noſtræ, quæ non ſolius neceſſitudinis & cognationis rationem habere, ſed ad univerſum hominum genus porrigi debet: tum vero, ut & nos cum fiducia ſupplicare poſſimus Hoſpitali Deo, divinâque providentiâ & ipſi ea conſequamur, quæ hoſpitibus tribuimus. Tenendum enim eſt, quemque ſuam rectam voluntatem & bonas actiones mutuare Deo; eas-

τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις καὶ πράξεις, καὶ μετὰ τόκων μεγάλων, εὐγνωμονέστερον ἀνθρώπων, αὐτὸς ἀποδίδωσι. Καθήκει δὲ μηδαμῶς τὸν ξένον ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἄλλων ἀδικουμένῳ κατὰ τὸ δυνατὸν βοηθεῖν. ἔρημον γὰρ ὄντα ἐπι-
p. 211 ρουρίας ἀνθρωπίνης ὁ τοὺς ξένους ἐφορῶν Θεὸς
a. ἐλεεῖ μᾶλλον, καὶ μᾶλλον ἐκδικεῖ. χρὴ δὲ καὶ πρὸς τὴν χρείαν, ἧς ἕνεκεν ἀφῖκται, συλλαμβάνειν αὐτῷ τὸν δυνάμενον, καὶ ἐπιτηδείων δεομένῳ κατὰ δύναμιν παρασχεῖν· κἂν νοσήσῃ ξένος, ἐφ' ὅσον οἷόν τε, βοηθεῖν, καὶ πρὸς τὴν οἴκαδε ἐπάνοδον συμπράττειν κατὰ τὸ δυνατόν.

Χρὴ δὲ, φησὶν, καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν στρατηγὸν σχέσεως τὸ περὶ τὸν στρατηγὸν καθῆκον εὑρίσκειν τὸν στρατιώτην. καθήκει δὲ καὶ
b. ἐπιτάττοντι ταχέως ὑπακούειν, διὰ τὴν ὀξύτητα τῶν ἐν τοῖς πολέμοις καιρῶν, καὶ ἀνδρικῶς ἀγωνίζεσθαι τῷ στρατηγῷ πειθόμενον, ὡς ἐπ' αὐτῷ οὔσης τῆς τοῦ πολέμου τύχης. καὶ προκινδυνεύειν δὲ καθήκει τοῦ στρατηγοῦ τὸν στρατιώτην·

demque magna cum uſura, & majore cum gratiâ quam homines ſolent, ab eo rependi. Nullo autem modo violandus eſt hoſpes: ſed &, ſi ab aliis violetur, ſumma vi defendendus. Eum enim ope humana deſtitutum, curator hoſpitum Deus magis & miſeratur & ulciſcitur. Eſt & in eo negotio, cujus conficiendi cauſſa venit, adjuvandus ab eo qui poteſt; & victus egenti præbendus pro facultatibus: & in morbo juvandus eſt hoſpes, quantum licet; & quo tutus ad ſuos redeat, quoad poſſis.

Atque etiam militis officium, inquit, *ex relatione erga Imperatorem* eſt reperiendum. Convenit autem & jubenti ſtatim parere, ob ſubitas bellicæ rei converſiones: & fortiter pugnare cum juſſerit Imperator, quaſi in ipſo poſita ſit victoria exercitus: & pro ejus ſalute diſcrimen capitis adi-

re;

τιώτην· διότι ἑνὸς μὲν στρατιώτου πεσόντος, οὐδὲν μέγα τὸ μέρος ἐκεῖνο κατὰ τὸν πόλεμον βλάπτεται· στρατηγοῦ δὲ πεσόντος, κἂν νικῶντες τύχωσιν οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται, καὶ τοῖς φρονήμασιν εὐθὺς καταπίπτουσιν, καὶ ὡς πρόβατα ποιμένος στερηθέντα λύκων ἐπερχομέ- c.
νων ἄλλος ἀλλαχοῦ πρὸς φυγὴν διασπείρονται· ὥστε οὐ μόνον τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ ἡ πατρὶς κινδυνεύει στρατηγοῦ κατὰ τὸν πόλεμον πίπτοντος. δηλοῖ δὲ τὰ ἐπὶ τῷ θανάτῳ Κύρου συμβάντα, ἅπερ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει ἱστόρησεν.

Δῆλον δέ, ὅτι καὶ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἄρχοντάς ἐστί τις τῶν ἀρχομένων σχέσις, καὶ καθήκοντα τὰ πρέποντα τῇ σχέσει. πρέπει δὲ, τοῖς ὄντως ἄρχουσι πάντα πείθεσθαι τοὺς ἀρχομένους, καὶ ὑπακούειν προθύμως, καὶ τιμᾶν ὡς μετὰ Θεὸν εὐεργέτας. οἱ γὰρ ἀληθῶς p. 212
ἄρχοντες, ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἄρχονται, καὶ διὰ a.
πάντων τῶν τοῦ ἀνθρώπου χωροῦσιν ἐπιμελόμενοι. καὶ, ὅπερ ὁ Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν ἰατρῶν

re; quod uno milite cæſo parum in bello ei parti nocetur; duce autem interfecto, vel victores ejus milites ſtatim & animis concidunt, & non ſecus atque oves paſtore carentes, lupis invadentibus alii alio diffugiunt, ut non caſtra tantum, ſed ipſa etiam patria, duce in bello cæſo periclitetur. Idque declarant ea quæ Cyri mortem, ut a Xenophonte ſcribitur, conſecuta ſunt.

Denique etiam populi cum Principibus civitatis quamdam eſſe relationem, perſpicuum eſt, & officia illi relationi congruentia. Legitimis autem & germanis principibus parere in omnibus populus debet, & alacriter obtemperare; & venerari eos, ut qui proxime & ſecundum Deum maxima in rempublicam beneficia conferant. Veri enim principes curationis ſuæ munus ab animo auſpicantur, & omnes hominis partes ſuâ curâ complectuntur. Et, quod de medicis dixit Hippocrates, id uberius

εἶπεν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων ἰδεῖν ἐστι διαψιλέστερον· ἐπ' ἀλλοτρίαις γὰρ ξυμφοραῖς ἰδίας καρποῦνται λύπας μὲν οὐ πάντως, εἴπερ πείθοιντο Ἐπικτήτῳ, φροντίδας δὲ, καὶ πόνους, καὶ τῶν οἰκείων καταφρονήσεις, καὶ ἀσχολίας, ἀφελκούσας αὐτοὺς τῆς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὰ
b. κρείττονα ἐπιμελείας. Χρὴ δὲ μὴ μόνον ὑπουργεῖν, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖν τοῖς ἄρχουσι τοὺς δυναμένους, καὶ συγκινδυνεύεσθαι νομίζειν αὐτοῖς τὴν ἀρχήν. εἰ δὲ ὀνόματι μόνον τύχωσιν ἄρχοντες, τὰ τοῖς ἄρχουσι προσήκοντα μὴ πράττοντες· καὶ οὕτως, ὡς μὲν μοχθηρῶν χρὴ καταγινώσκειν, τὸ δὲ τῇ ἀρχῇ προσῆκον ἀποδιδόναι, πρωτείων παραχωροῦντας, καὶ πειθομένους ἐφ' οἷς κατὰ τὴν ψυχὴν οὐ βλαπτόμεθα. Ἀλλ'
c. ἐπὶ τὰ λοιπὰ κεφάλαια τοῦ Ἐπικτήτου τρεπτέον, μὴ ἐμαυτὸν λάθω προθέμενος μὲν τὰ τοῦ Ἐπικτήτου σαφηνίσαι, περὶ καθηκόντων δὲ βαττολογῶν νῦν.

uberius etiam in eis, qui civitatibus præsunt, videre licet: nam, ob alienos casus, privatis non quidem doloribus adficiuntur, si Epicteto pareant; sed tamen curas & labores subeunt, rem familiarem negligunt, occupationibus detinentur, quibus & a sui & rerum meliorum cura abstrahuntur. Neque vero magistratibus obsequi tantum, sed & operam qui possunt navare debent; atque existimare, in iis niti salutem civitatis. Sin autem verbo tantum principes fuerint, & magistratus officia negligant; improbandi illi quidem erunt, ut sunt improbi; sed quod magistratui convenit, eis præstandum, ut & primas eis deferamus, & his in rebus pareamus, quibus animus non læditur. Sed ad reliqua Epicteti capita convertatur oratio, ne cum præceptorum ejus declarationem mihi proposuerim, imprudens de officiorum ratione verbosius garriam.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. λή.

Τῆς περὶ τοὺς Θεοὺς εὐσεβείας ἴσθι ὅτι τὸ κυριώτατον ἐκεῖνό ἐστιν, ὀρθὰς ὑπολήψεις περὶ αὐτῶν ἔχειν, ὡς ὄντων, καὶ διοικούντων τὰ ὅλα καλῶς καὶ δικαίως· καὶ σαυτὸν εἰς τοῦτο κατατεταχέναι, τὸ πείθεσθαι αὐτοῖς, καὶ εἴκειν πᾶσι τοῖς γινομένοις, καὶ ἀκολουθεῖν ἑκόντα, ὡς ὑπὸ τῆς p. 213 a.
ἀρίστης γνώμης ἐπιτελουμένοις. οὕτω γὰρ οὐ μέμψῃ ποτὲ τοὺς θεούς, οὔτε ἐγκαλέσεις, ὡς ἀμελούμενος. Ἄλλως δὲ οὐχ οἷόντε τοῦτο γίνεσθαι, ἐὰν μὴ ἄρῃς ἀπὸ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν μόνοις θῇς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. ὡς, ἄν γε τι ἐκείνων ὑπολάβῃς ἀγαθὸν ἢ κακὸν, πᾶσα ἀνάγκη, ὅταν ἀποτυγχάνῃς ὧν θέλεις, καὶ περιπίπτῃς οἷς μὴ θέλεις, μέμψασθαί σε καὶ μισεῖν τοὺς αἰτίους. Πέφυκε γὰρ πρὸς τοῦτο πᾶν ζῶον, τὰ μὲν βλαβερὰ φαινόμενα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, φεύγειν καὶ ἐκτρέπεσθαι· b.

CAPVT XXXVIII. (Nobis Cap. XXXI.)

Pietatis erga Deos præcipuum illud esse scito, rectas de illis opiniones habere, ut qui & sint, & omnia bene ac juste administrent; & ad hoc te ab iis constitutum esse, ut illis pareas, & cedas omnibus quæ fiunt, eaque libenti animo sequaris, ut quæ optimo consilio perficiantur. Sic enim nec culpabis umquam deos, nec accusabis, quasi ab iis neglectus. Aliter vero fieri hoc non potest, nisi si ab his, quæ non sunt nostra in potestate, abstuleris boni & mali notionem, in eisque rebus posueris quæ sunt in potestate nostra: quod si enim istorum quidquam bonum aut malum reputaveris, omnino necesse est, ut, quum iis excideris quæ cupis, & in ea quæ non vis incideris, culpes atque odio habeas horum auctores. Natura enim ita comparatum est omne animal, ut, quæ nocentia videantur, & horum causas, fugiat & aversetur;

quæ

τὰ δὲ ὠφέλιμα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, μετιέναι τε καὶ τεθηπέναι. ἀμήχανον οὖν, βλάπτεσθαί τινα οἰόμενον χαίρειν τῷ δοκοῦντι βλάπτειν· ὥσπερ καὶ τὸ αὐτῇ τῇ βλάβῃ χαίρειν ἀδύνατον. Ἔνθεν καὶ πατὴρ ὑπὸ υἱοῦ λοιδορεῖται, ὅταν τῶν δοκούντων ἀγαθῶν εἶναι τῷ παιδὶ μὴ μεταδιδῷ· καὶ Πολυνείκην καὶ Ἐτεοκλέα τοῦτ' ἐποίησε πολεμίους ἀλλήλοις, τὸ, ἀγαθὸν οἴεσθαι τὴν τυ-
e. ραννίδα. διὰ τοῦτο καὶ ὁ γεωργὸς λοιδορεῖ τοὺς θεούς, διὰ τοῦτο ὁ ναύτης, διὰ τοῦτο ὁ ἔμπορος, διὰ τοῦτο οἱ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἀπολλύντες. Ὅπου γὰρ τὸ συμφέρον, ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβές. ὥστε, ὅστις ἐπιμελεῖται τοῦ ὀρέγεσθαι ὡς δεῖ, καὶ ἐκκλίνειν, ἐν τῷ αὐτῷ καὶ εὐσεβείας ἐπιμελεῖται. Σπένδειν δὲ, καὶ θύειν, καὶ ἀπάρχεσθαι κατὰ τὰ πάτρια, ἑκάστοτε προσήκει καθαρῶς, καὶ μὴ ἐπισεσυρμένως, μηδὲ ἀμελῶς· μηδέ γε γλίσχρως, μηδὲ ὑπὲρ δύναμιν.

quæ prosunt autem, horumque causſas, perſequatur & admiretur. Quare fieri nequit, ut, qui ſe lædi putet, eo, quod lædere videtur, gaudeat; ſicut nec ipſa detrimento gaudere ullo modo poſſumus. Hinc quoque patri conviciatur filius, cum is ea, quæ bona videntur eſſe, filio non impertit: & Polynicen & Eteoclem inimicos ſibi invicem hoc fecit, quod tyrannidem bonum eſſe putarent. Propter hoc agricola Deos conviciis inceſſit, propter hoc nauta, propter hoc mercator, propter hoc ii qui uxores aut liberos amiſerunt. Ubi enim utilitas, ibi & pietas. Quamobrem, qui dat operam ut ſic adpetat declinetque, uti oportet, is eo ipſo & pietati dat operam. Libare autem, & ſacrificare & patrio more primitias offerre ſemper convenit caſte, nec ſupine aut negligenter; nec vero parce, nec ſupra facultates.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 214 a.

Παραδοὺς τὰ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους, τοῦτ' ἐστι, τὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθήκοντα, μεταβαίνει λοιπὸν ἐπὶ τὰ πρὸς τοὺς κρείττονας ἡμῶν. δεῖ γὰρ ἀπὸ τῶν προσεχῶν ἀρχόμενον, οὕτως ἐπὶ τὰ ὑπέρτερα ἀναβαίνειν καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι. Καὶ ταῦτα δὲ ἀπὸ τῆς σχέσεως εὑρίσκει. σχέσις μὲν γάρ ἐστιν, ὡς πρὸς αἴτια πρῶτα καὶ ὑπερέχοντα. δῆλον δὲ, ὅτι τοιαῦτα ὄντα, οὐδὲν αὐτὰ δεῖται παρ' ἡμῶν. διότι τὰ b. πρὸς αὐτοὺς καθήκοντα ἡμῖν ἐστι τὰ οἰκειοῦντα καὶ ὑποτάττοντα ἡμᾶς αὐτοῖς. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τὴν σχέσιν καὶ τὴν κατὰ φύσιν σύνταξιν φυλάττειν τὰ αἰτιατὰ πρὸς τὰ πρῶτα καὶ τὰ ἐξηρημένα αἴτια. τιμᾶν οὖν αὐτοὺς δεῖ, καὶ σέβεσθαι, καὶ πείθεσθαι τοῖς ὑπ' αὐτῶν γινομένοις, καὶ εἴκειν αὐτοῖς ἐκόντας, καὶ ἀρεσκομένους, ὡς ὑπ' ἀρίστης γνώμης καὶ ἀγαθῆς προνοίας γινομένοις. Ταῦτα c.

COMMENTARIVS.

Expoſitis officiis adverſus noſtri ſimiles, hoc eſt, homines; nunc ad præſtantiores nobis transit. Eſt enim a proximis inchoandum, & ſic ad ſuperiora, in officiis etiam, adſcendendum. Enimvero hæc quoque ex relatione reperit, quæ nobis eſt cum illis, tamquam primis cauſſis & excellentibus. Cum autem tales ſint, obſcurum non eſt, nihil eos noſtris rebus indigere. Quare officia noſtra adverſus illos eo ſpectant, ut nos illis conciliemus atque ſubiiciamus. In hoc enim ineſt conſervatio relationis & naturalis ordinis, qui rebus creatis intercedit cum primis & eximiis cauſſis. Honorandi ſunt igitur, & pie colendi, & his quæ ab eis adminiſtrantur *obſequendum*, libenterque illis *cedendum*, & in iis adquieſcendum, *ut quæ* & *optimo conſilio*, & ſumma providentia *adminiſtrentur*.

Iſta

δὲ ἡμῖν ὑπάρξει, τῆς τε γνώσεως ἡμῖν ἀληθιζομένης, καὶ τῆς ζωῆς κατὰ φύσιν διατιθεμένης· καὶ τῆς μὲν γνώσεως ὑπολήψεις καὶ δόξας ὀρθὰς περὶ αὐτῶν ἰσχούσης, ὅτι τέ ἐστι πρῶτα τῶν ἄλλων αἴτια, καὶ ὅτι διοικεῖ τὰ παραγόμενα, καὶ προνοεῖ τῶν ὅλων, καὶ ὅτι καλῶς αὐτὰ καὶ δικαίως κατευθύνει· (εἴ τε γὰρ μὴ εἶναί τις αὐτὰ νομίζει· εἴ τε εἶναι μὲν, μὴ προνοεῖν δέ· εἴ τε εἶναι μὲν, καὶ προ-
p. 215 νοεῖν, μὴ δικαίως δὲ καὶ κατὰ λόγον ὀρθὸν προ-
a. νοεῖν· οὔτε τιμήσειεν ἄν καὶ σεφθείη, οὔτε τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτῶν ὑπείκει καὶ πείθεται, ὡς ὑπ' ἀρίστης γνώμης γινομένοις·) τῆς δὲ ζωῆς εὐαρέστως πρὸς τὰ γινόμενα διατιθεμένης, ὡς ὑπὸ ἀρίστης γνώμης διοικουμένων τῶν ὅλων, καὶ μήτε μεμφομένης τι, μήτε ἐγκαλούσης τοῖς αἰτίοις. τοῦτο δὲ οὐκ ἂν σχοίημεν, εἰ μὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἡμῶν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν
b. ζητοῦμεν, ἵνα ἐν τούτοις τὰς ὀρέξεις ἔχωμεν καὶ τὰς

Iſta vero tum nobis contingent, cum & cognitio noſtra vera fuerit, & vita naturæ convenienter inſtituta. *Recte* autem de iis *ſentiemus*, ſi judicaverimus, & eſſe eos primas rerum cauſſas, & res conditas *gubernare*, & conſulere univerſis, eaque *recte & juſte* adminiſtrare. (Sive quis enim Deos eſſe non cenſet; ſive cum ſint, non conſulere rebus humanis; ſive cum & ſint, & rebus humanis conſulant, id tamen & injuſte & imprudenter facere opinatur: is neque colet & venerabitur eos, neque illorum adminiſtrationi obſequetur ac parebit, ut ab optimo conſilio profectæ.) Vita autem naturæ convenienter inſtituetur, ſi adquieſcamus in eis quæ fiunt, utpote optimo conſilio adminiſtratis, *nec reprehendamus quidquam, neque auctores accuſemus.* Hoc autem non conſequemur, niſi bonum & malum noſtrum in rebus noſtri juris quæramus, ut in his & adpetitiones noſtræ

τὰς ἐκκλίσεις, καὶ μήτε ὀρεγόμενοί ποτε ἀποτυγχάνωμεν, μήτε ἐκκλίνοντες περιπίπτωμεν. ἐὰν γὰρ τῶν ἐκτὸς ὡς ἀγαθῶν ὀρεγώμεθα, καὶ ὡς κακά τινα τῶν ἐκτὸς ἐκκλίνωμεν, ἀνάγκη καὶ τῶν ὀρεκτῶν πολλάκις ἀποτυγχάνειν, καὶ τοῖς ἐκκλινομένοις περιπίπτειν. ἀποτυγχάνοντες δὲ ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτοντες οἷς ἐκκλίνομεν, ἀνάγκη μέμφεσθαι καὶ μισεῖν τοὺς αἰτίους τούτων, ἢ τοὺς δυναμένους μὲν παῦσαι, περιορῶντας δέ. πᾶν γὰρ ζῶον, τάχα δὲ c. καὶ πάντα τὰ ὄντα, τοῦ μὲν ἀγαθοῦ ἐφίεται, τὰ δὲ κακὰ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκκλίνει κατὰ φύσιν· καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν βλαβερὰ ἢ ὄντα ἢ δοκοῦντα, ὡς κακὰ, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, ἐκτρέπεται· τὰ δὲ ὠφέλιμα ὁμοίως, ἢ ὄντα, ἢ δοκοῦντα, καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν, ἀσπάζεται καὶ μεταδιώκει, καὶ ὡς μεγάλα τεθαύμακεν. Ἀδύνατον οὖν ἐστι, βλάπτεσθαί τινα οἰόμε-

ſtræ & declinationes verſentur, utque numquam adpetendo fruſtremur, numquam incidamus in id quod declinamus. Si enim res externas ut bonas adpetimus, & quasdam earum ut malas averſamur: ſæpe & fruſtrari deſideriis, & in ea quæ fugias incidere neceſſe erit. Cum autem iis fruſtramur quæ deſideramus, & in ea quæ fugimus incidimus; fieri non poteſt quin culpemus & oderimus auctores harum rerum; aut eos, qui, cum poſſent, eas non avertant, ſed accidere patiantur. *Omnes* enim *animantes*, fortaſſe vero naturæ omnes, bonum adpetunt, eademque ratione *mala* ſecundum naturam *declinant:* eoque *nocentia* quæ aut ſunt aut eſſe videntur, *eorumque cauſſas, averſantur; utilia vero* ſimiliter, ſive vera, ſive falſa, *eorumque cauſſas* amplectuntur & *perſequuntur*, & ut magna *admirantur. Nullo igitur modo fieri poteſt, ut, qui noceri ſibi putat,*

p. 216 νον χαίρειν τῷ δοκοῦντι βλάπτειν· ὥσ-
a. περ καὶ τὸ αὐτῇ τῇ βλάβῃ χαίρειν ἀδύνατόν ἐστιν. ὥσπερ γὰρ πρὸς τὴν βλάβην, οὕτω καὶ πρὸς τὸν ποιοῦντα τὴν βλάβην διατίθεται. ἡ δὲ βλάβη, κακόν· τὸ δὲ κακὸν, φευκτὸν καὶ μισητόν· ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν, αἱρετὸν καὶ ἀσπαστόν.

Καὶ ὅτι ἀνάγκη τὸν αἴτιον νομιζόμενον τοῦ δοκοῦντος κακοῦ μισεῖν καὶ λοιδορεῖν, πιστοῦται τέως ἐκ τοῦ, μηδὲ τὴν φυσικὴν οἰκειότητα ἀρ-
b. κεῖν πρὸς τὸ μὴ μισεῖν τοὺς τῶν φαινομένων ἀγαθῶν ἀποστεροῦντας, ἢ τοῖς δοκοῦσι κακοῖς περιβάλλοντας. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ πατὴρ ὑπὸ υἱέος μισούμενος λοιδορεῖται, ὅταν τῶν δοκούντων ἀγαθῶν μὴ μεταδιδῷ τῷ παιδὶ, ἢ τῶν δοκούντων τι κακῶν ἐπάγει, τύπτων, ἢ συνεθίζων πρὸς ἐγκράτειαν. καὶ Πολυνείκην δὲ καὶ Ἐτεοκλέα, τοὺς Οἰδίποδος παῖδας, καίτοι ἀδελφοὺς ὄντας, τοῦτο ὅμως

putat, eo delectetur quod nocere videatur: ſicut fieri nequit, ut ipſo damno gaudeamus. Sic enim quisque adverſus dantem damnum adfectus eſt, ut adverſus ipſum damnum. Damnum autem malum eſt: malum vero fugiendum, & odio dignum; ſicut bonum optabile, & amplectendum.

Eum autem, qui rei alicujus quæ mala habetur, cauſſa putatur, odium & convicia vitare non poſſe; ex eo ſtatim conſtat, quod nec naturalis neceſſitudo & conjunctio ſatis virium habet ad odium eorum profligandum, qui nos aut bonis quæ habentur privant, aut in ea quæ mala videntur coniiciunt. Nam *propterea & pater inviſus a filio conviciis adficitur, ſi bona quæ videntur filio neget,* aut quod malum habetur infligat, ſive id verberando fiat, ſive ad continentiam adſuefaciendo. Nam & *Polynicem & Eteoclem,* Oedipodis filios, hoc, quamvis fratres, ad duellum

ὅμως καὶ μέχρι τοῦ μονομαχῆσαι καὶ ἀνελεῖν ἀλλήλους προήγαγε, τὸ, ἀγαθὸν δοκοῦσαν τὴν τυραννίδα ὑπ' ἀλλήλων ἀφαιρεῖσθαι νομίζειν. καὶ ὁ γεωργὸς δὲ, ὅταν σπείραντος μὴ ἐπιβρέξῃ, ἢ πλέον ὕσῃ ποτὲ, ἢ ἄλλο τι τῶν βλάπτειν ἢ ὠφελεῖν δοκούντων γένηται ἢ μὴ γένηται, λοιδορεῖ τοὺς αἰτίους· ποτὲ μὲν καὶ λόγοις βλασφημῶν· εἰ δὲ μὴ, τῇ γε ἐννοίᾳ. καὶ οἱ ναῦται δὲ δυσχεραίνουσιν, ὅταν μὴ οἰκεῖος ἄνεμος αὐτοῖς ἐπιπνέῃ, καί τοι πολλάκις ὁ μὲν νότου χρῄζει κατὰ ταὐτὸν, ὁ δὲ βορέου· καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν, ὅτι ἅμα πνεῖν τοὺς ἀντιπειμένους ἀδύνατον· ἀλλὰ μόνον δυσφοροῦσι πρὸς τὸν τῶν ἀνέμων αἴτιον, ὅτι μὴ τοῦ οἰκείου τυγχάνουσιν, ἢ τοῦ ἐναντίου πειρῶνται. καὶ οἱ ἔμποροι δὲ, ὠνούμενοι μὲν, ἀφθονίαν εἶναι βούλονται τῶν ἐμπορευομένων, πιπράσκοντες δὲ, σπάνιν· καὶ ἀγανακτοῦσιν, ἀπότερον ἂν τούτων μὴ γένηται, καὶ τοὺς τὰ ὅλα διοικοῦντας αἰτιῶνται. καὶ οἱ τὰς γυναῖκας δὲ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ ὅλως τὰ φίλτατα ἀπολλύντες, p. 217 a.

lum & cædem mutuam adegit, quod imperium bonum judicabant, & alter eo se ab altero spoliari putabat. Item *agricola*, si post sationem non pluit, aut aliquando plus pluit, aut aliquid aliud quod bonum aut malum habetur fit, aut non fit; auctores aut impiis verbis lacessit, aut certe cogitatione. *Nautæ* quoque moleste ferunt, cum ventus eis secundus non spirat, quamvis sæpe eodem tempore alius austro, alius aquilone egeat: neque cogitant, fieri non posse ut simul contrarii spirent; sed tantum auctori ventorum succensent, quod secundum non habeant, aut contrarium experiantur. *Mercatores*, cum emunt, mercium copiam esse volunt; cum vendunt, penuriam: &, utrum horum factum non fuerit, indignantur, & gubernatores universitatis hujus accusant. *Qui uxores, qui liberos*, qui denique carissima quæque amittunt,

b. λύντες, ὡς ἀποτυχόντες ὧν ὀρέγονται, καὶ περιπεσόντες οἷς ἐξέκλιναν, μέμφονται τοὺς διοικοῦντας. τοὺς γὰρ τὸ δοκοῦν συμφέρον πορίζοντας, ἐκείνους καὶ τιμᾶν καὶ σέβειν πεφύκαμεν. τῇ γὰρ τοῦ συμφέροντος τεύξει, σέβας εὐθὺς ἀνακινεῖται πρὸς τοὺς τὸ συμφέρον παρέχοντας· ὥσπερ τῇ τοῦ ἀσυμφόρου, μῖσος καὶ ἀποστροφὴ πρὸς τοὺς αἰτίους. ὥστε, ὅστις ἐπιμελεῖται τοῦ ὀρέγεσθαι ὡς δεῖ, καὶ
c. ἐκκλίνειν, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὰ ἐκτὸς τείνει τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ἔκκλισιν, οὗτος ἐν ταὐτῷ καὶ εὐσεβείας ἐπιμελεῖται. τυγχάνων γὰρ ἀεὶ ὧν ὀρέγεται, καὶ μὴ περιπίπτων οἷς ἐκκλίνει, διὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι ταῦτα, εὐαρεστεῖ πρὸς τὰ γινόμενα, καὶ τὸ προσῆκον σέβας τοῖς αἰτίοις αὐτῶν ἀποδίδωσιν. ὁ δὲ τῶν ἐκτὸς ὀρεγόμενος, καὶ ταῦτα ἐκκλίνων· εἰ μὴ τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας ἔχει τῇ ἑαυτοῦ δοκήσει συντρεπομένας, καὶ πλοῦτον καὶ πενίαν, καὶ

ὑγίειαν

amittunt, ut fruſtrati iis quæ adpetunt, & in ea prolapſi quæ declinant, gubernatores accuſant. Qui enim id, quod bonum habetur, præbent, eos & colere & venerari, ipſâ naturâ jubente, ſolemus. Nam utilitatis acceptæ reſpectus continuo venerationem excitat adverſus eos qui utilitatem præbent; ſicut damni accepti cogitatio excitat odium & averſationem auctorum. *Quare, qui operam dat, ut, quemadmodum decet, adpetat & declinet*, nec ad externa porrigit adpetitum & declinationem; *is eadem opera & pietati dat operam.* Semper enim ea, quæ deſiderat, adipiſcitur; nec in ea incidit quæ declinat; quia hæc penes nos ſunt. Adquieſcit igitur in iis quæ fiunt, & convenientem cultum auctoribus eorum tribuit. Qui autem res externas deſiderat, easque declinat; niſi voluntati ſuæ obſequentes habuerit & hominum voluntates, & divitias, & paupertatem, & proſperam valetudinem

ὑγίειαν καὶ νόσον, καὶ ζωὴν καὶ θάνατον, καὶ p. 218
νίκας καὶ ἥττας, καὶ μέντοι ἀνέμους καὶ ὄμ- a.
βρους καὶ χάλαζαν, καὶ πάντα τὰ μετέωρα, καὶ τὴν εἱμαρμένην πᾶσαν περιφοράν· ἐπειδὴ εἰς ταῦτα τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἐκκλίσεις ἐξέτεινεν, ἀναγκαίως πολλῶν μὲν ὀρεγόμενος ἀποτυγχάνει, πολλοῖς δὲ ἐκκλίνων περιπίπτει· ὥστε καὶ δυσχεραίνει πάντως, καὶ μέμφεται τοὺς αἰτίους, καὶ ζῇ βίον πρὸς τῷ λυπηρῷ καὶ ἐπιπόνῳ καὶ ἀσεβῇ πρὸς τὸ θεῖον· ὥστε παντοίως εἶναι κακοδαίμονα.

Παραδοὺς δὲ τῆς περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείας b.
τὰ κυριώτατα αἴτια, τήν τε ἄπταιστον περὶ αὐτῶν ἐπιστήμην, καὶ τὸ πείθεσθαι καὶ εἴκειν τοῖς ὑπ' αὐτῶν γινομένοις ἑκόντας καὶ εὐαρεστοῦντας ὡς ὑπὸ τῆς ἀρίστης γνώμης γινομένοις· καὶ δείξας, ὅτι τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι τοῖς μὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθεμένοις, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐκτός· ἐφεξῆς προστίθησι

tudinem & morbum, & vitam & mortem, & victorias & clades, atque etiam ventos, & pluvias, & grandinem, & omnia quæ in ſublimi fiunt, & fatum univerſum; quoniam in iſta adpetitiones & declinationes ſuas convertit, neceſſario multis adpetitionibus fruſtratur, & in multa adverſa incidit. Proinde etiam indignatur utique, & culpat auctores, & vitam agit cum moleſtam & ærumnoſam, tum irreligioſam & impiam adverſus Deum, ut omnibus modis ſit infelix.

Poſtquam Pietatis adverſus Deum præcipuas cauſſas tradidit; nempe, ſi certam de eo ſcientiam habeamus, atque ultro pareamus cedamusque adminiſtrationi ejus, & his quæ ab ipſo geruntur adquieſcamus, ut quæ ab optimo conſilio proficiſcantur: & poſtquam demonſtravit, non poſſe hoc eos facere, qui bonum & malum in voluntate noſtra non collocent, ſed in rebus externis; ordine ſubjun-

θησι καὶ τὰς διὰ τῶν ἐκτὸς τῷ θείῳ προσαγομένας τιμάς. ὧν τὰς νομίμους καὶ ἐνθέσμους
c. ὁ Θεὸς πάντως τοῖς ἀνθρώποις ἐξέφηνεν, ὡς αἱ ἱστορίαι δηλοῦσιν· ἵνα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτῶν τυγχάνωμεν τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος· καὶ τὰ ἐκτὸς, διὰ τῶν προσφερομένων ἀπολαύοντα τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἄφθονά τε ἡμῖν καὶ εὔχρηστα γίνηται. ὡς γὰρ τὴν ψυχὴν, ἧς αἴτιός ἐστιν, ἀνατίθεμεν αὐτῷ, καὶ ἀφιεροῦμεν, ἀποκαθαίροντες αὐτὴν διά τε τῆς ἐπιστημονικῆς περὶ αὐτοῦ ἐννοίας, καὶ διὰ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς·
p. 219 a. οὕτως ἐπὶ ταύτῃ χρὴ καὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπ' αὐτοῦ δοθὲν ἀνατιθέναι καθαίροντας, ἔξωθεν δὲ διὰ τὰς φανερὰς καὶ ἀφανεῖς κηλίδας ἀποῤῥύπτοντας. Ἡ δὲ κεκαθαρμένη διὰ τῶν εἰρημένων τρόπων ψυχὴ, διὰ τοῦ κεκαθαρμένου ὀργάνου, καὶ ἀμφιέσμασι καθαροῖς ὡς δυνατὸν κεχρημένου, καὶ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντων προσφερέτω τὰς ἀπαρχάς. καὶ γὰρ ὅσιον καὶ δικαιόν

subjungit honores, qui per res externas Deo tribuuntur: quorum legitimos & usu receptos Deus utique hominibus ostendit, ut historiæ declarant, quo & nos per eos necessitudine cum ipso conjungamur, & externæ res, per oblationes fruendo illustratione divina, & uberes nascantur, & nostris usibus adcommodatæ. Ut enim animum, cujus is auctor est, ei dedicamus & consecramus, repurgando illum, cum verâ de illo cogitatione, tum vita naturæ consentanea: sic post animum corpus etiam ab ipso datum decet ei consecrari, a maculis tam conspicuis quam latentibus repurgatum. Animus autem his quas dixi rationibus repurgatus, repurgato instrumento, & vestimentis etiam quam purissimis induto, externarum quoque rerum, quas Deus dederit, primitias offerto. Nam jus fasque postulat,

δικαιόν ἐστι, τοῖς δεδωκόσιν ἀπάρχεσθαι· οὐχ ὅτι δεῖται τούτων ὁ Θεός· (οὐδὲ γὰρ τῆς εὐζωΐας δεῖται τῆς ἡμετέρας, οὐδὲ τῶν ὀρθῶν περὶ αὐτοῦ ἐννοιῶν·) ἀλλ' ἡμεῖς διὰ τούτων, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς μέτρον, ἐπιτηδείων γινομένων πρὸς τὴν θείαν ἔλλαμψιν, ὑποδεχόμεθα τὸν Θεὸν, ὅστις ἄξιος. οὕτω καὶ τῶν ἐκτὸς τὰ προσαγόμενα καὶ ἀνατιθέμενα ἀπὸ ζωῆς καθαρᾶς κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον, μεταλαμβάνει καὶ αὐτὰ τῆς θείας ἀγαθότητος, ὡς καὶ θείας ἐνεργείας ἐπιδείκνυσθαι. καὶ γὰρ ἐπιλήψίας τις ὡμολόγησεν ἀπηλλάχθαι καὶ διὰ τῆς τῶν τοιούτων μεταλήψεως· καὶ χαλάζας καὶ θαλάσσης κλύδωνας ἔπαυσε [διὰ] τῶν τοιούτων πολλάκις ὁσίων. καὶ οἱ προσφέροντες ὁσίως αὐτὰ, τῇ πρὸς αὐτὰ σχέσει συμμετέχουσι καὶ αὐτοὶ τῆς θείας ἐλλάμψεως, μετὰ τοῦ καὶ δίκαιον καὶ εὐχάριστον ἔργον ποιεῖν, τὸ τοῖς δεδωκόσιν ἀπάρχεσθαι καὶ ἀνατιθέναι. Ὅπερ δὲ εἶπον,

b.

c.

stulat, iis offerri primitias, qui dederunt: non quod his egeat Deus; (neque enim probitate nostra eget, neque rectis de se opinionibus;) sed nos per hæc, cum pro conveniente ipsis mensurâ ad recipiendam illustrationem divinam idonea facta sunt, Deum suscipimus, quisquis dignus est. Sic externæ res etiam, purâ mente modoque conveniente oblatæ ac dedicatæ, fiunt & ipsæ illustrationis divinæ participes, ita ut divinas quoque vires exserant. Nam & epilepsiâ se quispiam horum communicatione liberatum professus est: & per talia sacra etiam grandines sæpe & maris fluctus sedati sunt. Et qui ea sancte offerunt, ipsi quoque per communicationem, quam cum illis habent, divinæ fiunt illustrationis participes; præterquam quod justi & grati animi officio funguntur, cum divinorum donorum primitias his, qui ea dederunt, offerunt atque consecrant. Per exiguas vero

εἶπον, δι' ὀλίγου τοῦ προσφερομένου καὶ τὸ ὅλον εἶδος ἐκεῖνο ἀνατίθεται καὶ ἀφιεροῦται τῷ θεῷ, καὶ τυγχάνει τῆς ἐπιβαλλούσης αὐτῷ θεόθεν ἐπικουρίας.

Ταῦτα δὲ, φησὶ, προσήκει κατὰ τὰ πάτρια ποιεῖν ἑκάστοις. ὁ μὲν γὰρ Θεὸς
p. 220 a. ἅμα πανταχοῦ πάρεστιν ἀεὶ μετὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν θείων δυνάμεων. ἡμεῖς δὲ καθ' ἓν εἶδος ἀφωρισμένοι, τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, πολλῶν ὄντων τῶν ὑπὸ Θεοῦ παραχθέντων, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου εἴδους ἓν εἶδος ζωῆς νῦν καὶ βίου αἵρεσιν ἑνὸς ἀποτεμόμενοι, καὶ ἐν μέρει βραχεῖ τοῦ παντὸς καὶ αὐτῆς τῆς γῆς ἀπομερισθέντες, ἄλλος ἄλλης θείας ἀγαθότητος μετέχει, καὶ ἐν ἄλλοις τόποις καὶ χρόνοις ἄλλως. ὁρᾷς γοῦν, ὅτι, ὅταν παρ' ἡμῖν ἡμέρα ᾖ, παρ' ἄλλοις νὺξ ἐστί· καὶ, ὅταν ἀλλαχοῦ χειμών,
h. ἀλλαχοῦ θέρος· καὶ ἐνταῦθα μὲν, τάδε φύεται φυτὰ καὶ ζῶα· ἐν ἄλλοις δὲ τόποις, ἕτερα· τῆς τε γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, μεμερισμένως δεχομένων τὰς θείας ἀγαθότητας. Ἕκαστοι οὖν,

vero iſtas primitias, totum genus, ut dixi, Deo conſecratur dedicaturque, & convenientis opis divinæ fit particeps,

Hæc vero, inquit, *patrio ritu fieri debent a ſingulis.* Nam Deus ſimul ubique præſto eſt ſemper, cum omnibus ſuis divinis viribus. Cum autem multa ſint a Deo producta, nos, qui una diſtincta ſpecie conſtemus humana, & ex humano genere unum genus vitæ nunc, & unam ætatis degendæ rationem definitam habemus, & in exigua parte univerſi & terræ adeo ipſius collocati ſimus; alius alio Dei beneficio fruimur, aliisque locis & temporibus aliter. Vides enim, cum aliis dies eſt, aliis eſſe noctem; cum alibi hiems, alibi æſtatem; hic alias naſci & ſtirpes & animantes, in aliis locis alias: cum & terra, & quæ in ea ſunt, divina beneficia diverſis percipiant modis. Singuli igitur,

οὖν, δι' ὧν ὁ Θεός τε ἐξέφηνε, καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς πείρας συνήσθοντο, διαφόροις ὥσπερ τόποις καὶ βίοις, οὕτω καὶ καιροῖς καὶ τρόποις, καὶ τῇ τῶν ἐσθιομένων †) καὶ προσφερομένων ἐναλλαγῇ, τὸ θεῖον ἐξευμενίζονται. καὶ ὅτε κατὰ Θεὸν τὰ περὶ Θεοῦ ὀργιάζεται, δήλη γίνεταί τις ἐν ταῖς ἀφωρισμέναις ἡμέραις ἐνέργεια τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἥτις ἐν ἄλλαις οὐ πάντως c. γίνεται. καὶ γὰρ νοσοῦντες θεραπεύονται, καὶ προλέγεταί τινα τότε τῶν συμφερόντων. οὕτω μεγάλην ἔχει τὴν δύναμιν ἡ τῶν χρόνων διαφορὰ πρὸς τὴν θείαν οἰκειότητα. οὕτω δὲ καὶ ἡ τῶν τόπων, καὶ τῶν λεγομένων, καὶ πραττομένων, καὶ προσφερομένων συναρμογή.

Πάντα δὲ, φησὶ, τὰ πρὸς τὴν θείαν ἀνήκοντα τιμὴν, καὶ καθαρῶς χρὴ ποιεῖν, καὶ μὴ ἐπισεσυρμένως. μὴ καθαρῷ γὰρ καθαρῶν ἐφάπτεσθαι οὐ θεμιτόν ἐστι· τῷ δὲ καθαρῷ καὶ εἰλικρινεῖ εἴ τι νόθον παραμιχθείη, p. 221 μολύνει a.

†) τῶν ϑυομένων legendum ſuſpicatus ſum cum Wolf.

igitur, partim divina pateſactione, partim experientiâ edocti, diverſis ut locis & vitæ generibus, ſic etiam temporibus & modis, victimarum & oblationum varietate, numen placant. Et cum divina feſta ex Dei voluntate celebrantur, ſtatis diebus evidens efficacia divinæ illuſtrationis conſpicitur: quod aliis diebus nullo modo fit. Nam & ægroti curantur, & utilia quædam prædicuntur. Tantam vim habet ad conjunctionem cum Deo nobis conciliandam cum temporum discrimen, tum locorum & dictorum, factorumque & oblationum apta adcommodatio.

Iubet autem omnia, quæ ad divinum cultum pertineant, & *pure* facere, & *non ſordide*. Nam ab impuro pura adtingi nefas eſt: purumque & ſincerum, ſi quid ei adulterinum admiſceatur, eo pollui

μολύνει αὐτό. οὐ χρὴ οὖν ἐπισεσυρμένως ποιεῖν τι· τὸ γὰρ ἐπισεσυρμένον μεταλαμβάνει τινὸς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀκαθαρσίας. οὐδὲ ἀμελῶς χρὴ, φησὶν, οὐδὲν τῶν τοιούτων ποιεῖν, ὥστε διὰ ῥαθυμίαν παραλιμπάνειν τι τῶν δεόντων, ἢ συγχεῖν, ἢ ἐναλλάττειν. ὥσπερ γὰρ, ἐὰν στοιχεῖα τοῦ λόγου ἀφέλῃς, ἢ ὑπαλλάξῃς, οὐκ ἔτι γίνεται τὸ τοῦ λόγου εἶδος· οὕτω καὶ τῶν
h. θείων ἔργων ἢ λόγων ἐὰν ἐλλείπῃ τι, ἢ ὑπήλλακται, ἢ συγκέχυται, οὐκ ἔτι γίνεται ἡ τοῦ Θεοῦ ἔλλαμψις, ἀλλὰ καὶ ἐξυδρεῖ τὴν τῶν γινομένων δύναμιν ἡ τοῦ ποιοῦντος ῥαθυμία· ὥσπερ κυριώτατον εἰς συμπλήρωσιν καὶ τελείωσιν τῶν ἄλλων ἡ σύντονος μετὰ ἐπιστήμης προθυμία τοῦ ποιοῦντος. ὁ δὲ περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν ἀμελὴς καὶ ῥάθυμος φαινόμενος, περὶ τί ἂν τῶν δεόντων σπουδάσειεν; Ἀλλ' οὐδ' ἀσεβῶς, φησὶ, δεῖ προσιέναι· τοῦτ' ἔστιν, ἄνευ σεβασμοῦ. ὅσῳ γὰρ ἂν τιμιώτερα

pollui ſolet. Neque igitur *ſordide* quidquam faciendum; (nam, quod ἐπισύρεται, id de *ſordibus*, quæ humi ſunt, trahit aliquid;) neque *negligenter* in his verſandum, ut per ignaviam aliquid factu neceſſarium aut prætermittamus, aut confundamus, aut permutemus. Sicut enim, ſi elementa ſermoni ſubtrahas aut immutes, non manet eadem forma ſermonis: ſic etiam, divinorum operum & ſermonum ſi quid aut deeſt, aut immutatum eſt, aut perturbatum, illuſtratio divina tollitur: & eorum quæ geruntur vim evanidam reddit ejus, qui illa gerit, ſocordia; ſicut ad complementum & perfectionem aliarum rerum plurimum valet intenta alacritas, cum ſcientiâ conjuncta. Qui vero ſe in Dei cultu negligentem & ſocordem præbet, qua in re ſit ad officium fungendum excitatus? At *neque irreligioſe*, inquit, eſt accedendum: hoc eſt absque veneratione. Quanto enim religioſiores

μιώτερα καὶ σεβασμιώτερα νομίζοιτο τὰ θεῖα, c.
τοσούτῳ μᾶλλον αὐτῶν ὡς τοιούτων μετέχομεν.
καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῷ σεβασμῷ τοῦ θείου κα-
τὰ τὸ δυνατὸν ὑποταττόμεθα, †) καὶ ἀδρυνό-
μεθα. Εἰπὼν δὲ, ὅτι οὐ δεῖ ἀμελῶς ποιεῖν, ηὐ-
λαβήθη, ὡς ἔοικε, μή τις ὑπολάβῃ λέγειν αὐ-
τὸν, ὅτι καὶ ὑπὲρ δύναμιν χρὴ τὰ τοιαῦτα
ποιεῖν. πρῶτον μὲν γὰρ, ποῦ ἂν εἴη τὸ μέτρον
ἄριστον, εἰ μὴ ἐπὶ τῶν θείων, τῶν μετρούντων
πάντα, καὶ ὁριζόντων τοῖς ἀρίστοις ὅροις; ἔπει-
τα, οὐδὲν οὕτω τὰ θεῖα ἔργα συνέχει, ὡς τὸ P. 222
τὴν ταυτότητα συνεχῆ καὶ ἀνέκλειπτον φυλάτ- a.
τειν ἐν αὐτοῖς καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ, μηδὲν κατὰ
τὸ δυνατὸν παραλλάττοντα. ἀδύνατον δὲ ὑπὲρ
δύναμιν πολλάκις αὐτὰ ποιεῖν. Ἔοικασι δὲ οἱ
τὸ θεῖον περισσῶς φιλοτιμούμενοι, ἅμα μὲν
δωροδοκίαν αὐτοῦ καταψηφίζεσθαι, ἅμα δὲ ἀγνο-
εῖν, τίνα χρείαν ταῦτα εἰς τὴν θείαν εἰσά-

†) Mendoſum utique videtur ὑποταττόμεθα. An ἐπιτει-
νόμεθα?

ligioſiores & ſanctiores res divinæ habentur; tanto magis ut talia adtingimus. Nam & ipſi nos cultui numinis, quoad fieri poteſt, ſubmittentes, hoc ipſo veluti grandeſcimus. Cum autem dixiſſet, non eſſe negligenter faciendum; veritus videtur, ne quis dicere ſe putaret, etiam *ſupra vires* iſta eſſe facienda. [Recte igitur adjecit, *Neque ſupra vires.*] Ubi enim modus eſſet optimus, ſi divinis in rebus non eſſet; quæ omnia moderantur, optimisque terminis definiunt? Deinde nihil æque divina continet opera, atque ſi in iis perennis æqualitas conſervetur; &, quoad ejus fieri poteſt, neque dicto, neque facto quidquam immutetur. Neque vero fieri poteſt, ut ſupra vires ſæpe facias. Videntur autem ii qui in ſacris faciendis nimis profuſi ſunt, ſimul & Deum corruptelæ condemnare, & ignorare quem uſum iſta ad honorem Deo habendum conferant, cum nonniſi

γει τιμὴν, ὅτι ἀπαρχαὶ βούλονται εἶναι τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν.

b. Τούτῳ μὲν οὖν τῷ θαυμαστῷ συνοδεύσας, ὡς ἐμοὶ δυνατὸν, καὶ τὸ παρὸν εἶδος τοῦ λόγου διήρθρωται. Ἐπειδὴ δὲ ἀρχόμενος τοῦ κεφαλαίου, συντόμως τὰ περὶ Θεῶν τρία προβλήματα ἐνεδείξατο, ὧν προωμολογημένων δεῖται πᾶσα νομοθεσία, καὶ πᾶσα τῶν ἠθῶν εὐαγωγία, ὅτι καὶ εἰσὶ, καὶ προνοοῦσι, καὶ καλῶς καὶ δικαίως τὰ πάντα κατευθύνουσιν· οὐδὲν κωλύει, διὰ τοὺς κεραυβόλους τῶν ἀνθρώπων, τὰς ἀποδείξεις προσθεῖναι τοῖς προβλήμασι. Φύσει μὲν γὰρ οὐκ ἄνθρωποι μόνοι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ τὰ φυτὰ, καὶ λίθοι, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ὄντα, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον ἐπέστραπται πρὸς τὸν Θεόν. ἄνθρωποι δὲ πρὸς τούτῳ καὶ παρὰ γονέων εὐθὺς ἐκ παίδων συνεθίζονται θεοσεβεῖν, καὶ ταῖς κοιναῖς τῶν ἀνθρώπων ἐννοίαις ἀκολουθοῦσι. πάντες γὰρ ἄνθρωποι, καὶ βάρβαροι καὶ

c.

nisi primitiæ esse debeant eorum quæ divinitus acceperimus.

Ego igitur mirabilem hunc virum secutus, pro virili hanc quoque partem præceptorum ejus declaravi. Sed quia capitis hujus initio, tres *de Diis quæstiones* compendio perstrinxit, quæ ante omnem legum lationem morumque disciplinam certæ compertæque habendæ sunt, *Deos & esse, & providere, & bene justeque administrare omnia;* nihil vetat ob importunos quosdam homines, demonstrationes subjicere quæstionibus. Naturâ enim quidem, non homines modo, sed & brutæ animantes, & stirpes, & lapides, ea denique omnia quæ sunt, pro suis quodque viribus, ad Deum respiciunt. Homines vero præterea a parentibus etiam statim a pueris ad pietatem adsuescunt, & communes hominum sequuntur notiones. Omnes enim homines, tam barbari

bari

καὶ Ἕλληνες, καὶ κατὰ τὸν πρίτερον ἄπειρον χρόνον, καὶ νῦν, κἂν ἄλλοι κατ' ἄλλας ἐννοίας, νομίζουσιν εἶναι Θεόν· πλὴν Ἀκροθοϊτῶν, οὓς ἱστορεῖ Θεόφραστος, ἀθέους γενομένους, ὑπὸ τῆς γῆς ἀθρόως καταποθῆναι· καὶ εἰ δή τις ἄλλος, εἷς, ἢ δύο, κατὰ πάντα τὸν πρότερον αἰῶνα ἱστόρηται. Συμβαίνει δέ τινας, καὶ διὰ τὸ ἀναποδείκτως πιστεύειν, καὶ διὰ τὸ ὁρᾶν, ποτὲ μὲν ἀγαθοὺς δυσπραγοῦντας, †) ποτὲ δὲ κακοὺς ἐν αὐτοῖς ††) εὐροοῦντας, ὀλιγωρεῖν ὧν ἔχουσι προλήψεων, καὶ χώραν διδόναι τῇ τραγῳδίᾳ λέγειν· p. 223 a.

Τολμῶ κατειπεῖν, μήποτ' οὐκ εἰσὶν θεοί·
Κακοὶ γὰρ εὐτυχοῦντες ἐπιπλήττουσί μοι. b.

Καλῶς οὖν ἔχει, τούτους καὶ τῷ Ἐπικτήτῳ πειθομένους, μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τίθεσθαι τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν, καὶ τὰ κακά. οὕτω γὰρ οὔτε ἀγαθὸς δυσπραγήσει ποτὲ, οὔτε

 κακὸς

†) Forsan ἀγαθοὺς δοκοῦντας, δυστυχοῦντας.
††) ἐν αὐτοῖς. An ἐναντίως?

bari quam Græci, cum infinito superiori tempore, tum nunc, quamvis alii aliis rationibus, Deum esse censent; Acrothoitis exceptis, quos narrat Theophrastus, cum nullum colerent numen, subito universos a terra absorptos esse; & si quis forte alius unus atque alter, ab omni ævo, talis fuisse perhibetur. Fit autem, ut nonnulli, quoniam absque demonstratione crediderunt, & quia bonos viros interdum adversâ fortunâ utentes, improbos vero felices vident, parum curent insitas a naturâ ipsâ notiones, & locum faciant tragœdiæ, dicenti,

Deos non esse, dicere an non audeam,
Res improborum tam secundas intuens?

Rectum igitur fuerit, hos etiam, Epicteto obtemperantes, non in rebus externis, sed in nostra potestate sitis, bona & mala nostra collocare. Sic enim neque cum bono viro umquam male agetur, neque ullus improbus

κακὸς εὑρήσει. Καὶ μέντοι, καὶ δι' ἀποδείξεως ὡς δυνατὸν βεβαιῶσαι τὰς ἀναποδείκτους περὶ Θεοῦ προλήψεις, σκεψώμεθα.

Ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεώς ἐστιν, ἰδεῖν πρῶτον,
c. τί σημαίνει τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα. Καὶ ἰστέον, ὅτι οἱ πρῶτον θέντες αὐτὸ, τοὺς ἐν οὐρανῷ περιπολοῦντας, παρὰ τὸ θέειν, τοῦτ' ἔστι τρέχειν καὶ ἐξέως κινεῖσθαι, οὕτως ὠνόμασαν. χρόνῳ δὲ ὕστερον, καὶ ἐπὶ τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς τῶν ὄντων αἰτίας ἀνήγαγον τὸ ὄνομα, καὶ μέχρι τῆς μιᾶς τῶν πάντων ἀρχῆς καὶ αἰτίας. ὥστε δηλοῦν τὸ ὄνομα, ἀρχὴν τῶν ὄντων, καὶ
p. 224 a. αἰτίαν νοητὴν πρωτίστην, καὶ κυριωτάτην. ἢ γὰρ ἐκ ταὐτομάτου καὶ ἀπὸ τύχης πάντα γίνεται τὰ γινόμενα, ἢ ἔχει προηγουμένας αἰτίας, ὑφ' ὧν γίνεται. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ ταὐτομάτου, καὶ ὡς ἔτυχε, γινόμενον, οὔτε αἴτιον ὡρισμένον ἔχει τὸ ποιοῦν, οὔτε σκοπὸς ὡρισμένος

bus erit beatus. Verum tamen etiam videamus, quo pacto per demonſtrationem firmari poſſint illæ de Deo notiones, abſque demonſtratione anticipatæ.

Eſt autem conſiderationis hujus initium inde faciendum, ut, quid DEI nomen ſignificet, videamus. Sciendum igitur, initio θεοὺς, (quos Latini *Deos* vocant) a curſu & motus celeritate, (θεῖν enim currere ſignificat) ſtellas nominatas fuiſſe, quæ in cœlo feruntur. Poſt autem ad incorporeas quoque naturas, & rerum cauſſas mente intelligendas, denique ad unicum omnium rerum principium & cauſſam, id nomen translatum; ut ſignificaret Principium rerum, & Cauſſam, mente comprehendendam, primam omnium atque principem. Quæ enim fiunt, aut caſu atque fortuito fiunt omnia, aut ex antegreſſis cauſſis oriuntur. Enimvero quod caſu & fortuito fit, neque cauſſam effectricem definitam habet, neque finis propoſitus

σμένος ἐστὶ τινί· οὐ γὰρ ἂν ἐκ ταὐτομάτου καὶ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ κατὰ προηγούμενον ὑφίστα τὸ αἴτιον, καὶ σκοπὸν ἐποίει. ἀλλ' οὐ τάξιν οὔτε ἀκολουθίαν τὴν αὐτὴν ἡ τῶν τοιού- b.
των ἀεὶ γένεσις φυλάττει. πάντα δὲ τὰ κατὰ φύσιν καὶ προαίρεσιν γινόμενα, καὶ σκοπὸς ὡρισμένος ἐστὶ τῷ ποιοῦντι. καὶ γὰρ ὁ γεωργὸς σπείρει καὶ φυτεύει, σκοπὸν τιθέμενος τὸ γινόμενον· καὶ ἡ τῶν ζώων σύνοδος εἰς τεκνογονίαν ὁρᾷ· καὶ ἀκολουθία καὶ τάξις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους φυλάττεται τῆς γενέσεως, τῶν μὲν ἐν ἀρχῇ, τῶν δὲ ἐν μέσῳ, τῶν δὲ τῷ πέρατι, κατὰ τὸν αὐτὸν εἱρμὸν παρακολουθούντων. τὸ c.
γὰρ σπέρμα καταβαλλόμενον, ἐπὶ μὲν φυτῶν, τεγγόμενον ὕδατι, ῥίζας ἀφίησι καὶ βλαστούς, εἶτα καλάμην ἢ κλάδους τρέφει, καὶ τὰ ἑξῆς, μέχρι τῆς ἀποδόσεως τοῦ καρποῦ καὶ πεπάνσεως. ἐπὶ δὲ ζώων, ἀρδόμενον τῷ καταμηνίῳ τὸ σπέρμα ἐκτείνεταί τε, καὶ σχηματίζεται εἰς

situs est alicui: etenim causſa efficiens non casu atque fortuito, sed ex proposito, illud protulisset, & scopum illud sibi fecisset. Neque vero earum rerum ortus, quæ temere ac fortuito fiunt, certum ordinem & consecutionem perpetuam servat. Quæ autem secundum naturam & consilio geruntur, ea etiam ad certum finem referuntur. Agricola certe quidem & serit & plantat eo fine, ut aliquid nascatur: & animantium congressus procreationem sobolis spectat: & certa series, certus ordo ab initio ad finem usque procreationis servatur, aliis in initio, aliis medio, aliis in fine pari ordine consequentibus. Nam, in plantis quidem, semen in terram conjectum, & irrigatum aqua, radices agit & germina primum, mox culmum profert, aut ramos alit, cæteraque ordine usque ad fructum & maturitatem. In animalibus autem, semen menstruo sanguine perfusum extenditur, & informatur ut fœtus

τὸ ἔμβρυον· ὃ τρεφόμενον καὶ τελειούμενον ἀποτίκτεται κατὰ τὸν προσήκοντα χρόνον. καὶ ἡ αὐτὴ τάξις ἀεὶ καὶ ἀκολουθία φυλάττεται τῆς
p. 225 γενέσεως. Εἰ οὖν τὰ μὲν κατὰ φύσιν καὶ προ-
a. αίρεσιν γινόμενα, καὶ αἴτιον ὡρισμένον ἔχει, καὶ σκοπὸς ὡρισμένος ἐστὶ τῷ ποιοῦντι, καὶ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν καὶ τάξιν ἀεὶ τὴν αὐτὴν ἀποτελεῖται· δῆλον, ὅτι συνάγεται, τὸ κατὰ φύσιν καὶ προαίρεσιν, καὶ ὅλως πάντα τὰ προηγουμένως ἐν τῷ κόσμῳ γινόμενα, μὴ ἐκ ταὐτομάτου, μηδὲ ὡς ἔτυχε, γίνεσθαι, ἀλλὰ κατὰ προηγουμένας αἰτίας. Δεῖ ἄρα προηγουμένας αἰ-
b. τίας εἶναι τῶν γινομένων. καὶ εἰ γενηταὶ εἶεν αὗται, ἀνάγκη καὶ τούτων ἄλλας αἰτίας εἶναι προηγουμένας, ἕως ἂν ἐπὶ τὰ ἀγένητα ἔλθωμεν· ἅπερ οὐκέτι τῶν γινομένων ἐστὶν, ἀλλὰ ὄντα ταῦτα κυριώτερον λέγεται, ἀγένητα παντελῶς ὄντα, ἅτε ἐν αὐτοῖς ἔχοντα τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι, καὶ οὐκ ἔξωθεν. ὥστε ἡ αὐθυπόστατά

fœtus fiat; qui eo usque alitur & perficitur, donec suo tempore in lucem edatur. Atque hic ortûs ordo atque progressio perpetuo conservatur. Quod si ea quæ naturâ consilioque fiunt, & causſam definitam habent, & eorum auctor certum sibi finem proponit, & progressione atque ordine eodem perpetuo res absolvuntur: utique colligitur, ea quæ naturâ consilioque fiunt, & omnino omnia quæ primario quodam loco sunt in mundo, non casu ac temere fieri, sed per causſas antecedentes. Oportet igitur, eorum, quæ oriuntur, causſas esse antecedentes. Quæ si ipsæ ortæ sunt, necesse est harum rursus alias esse causſas priores; donec ad eas perventum fuerit, quæ nullum habeant ortum: quæ non jam sint ex eorum numero quæ oriuntur, sed quæ res subsistentes dicuntur rectius, cum omni prorsus ortu careant, quippe quæ causſam, cur sint, non extra se, sed in semet ipsis habeant. Itaque primæ causſæ,

στατά ἐστι τὰ πρῶτα καὶ ἀγένητα αἴτια, ἢ κρείττονα τῶν αὐθυποστάτων, ὡς δείξει προϊὼν ὁ λόγος.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἀπὸ τῆς κινήσεως ἀναβαί- c.
νοντες, τὰ πρῶτα κινοῦντα αἴτια, ἢ αὐτοκίνητα εὑρήσομεν, ἢ ἀκίνητα. τὸ γὰρ ἑτεροκίνητον, ὑφ' ἑτέρου τινὸς κινεῖται· τὸ δὲ ἕτερον τοῦτο, ἢ καὶ αὐτὸ ὑφ' ἑτέρου, καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον· ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον· (οὐδὲν γὰρ οὕτως οὔτε κινοῦν ἔσται, οὔτε κινούμενον, μὴ οὔσης ἀρχῆς τῆς κινούσης·) ἢ ἀνάγκη, πρῶτον ἑτεροκίνητον ὑπὸ αὐτοκινήτου κινεῖσθαι, ἢ ὑπὸ ἀκινήτου. ἀλλὰ p. 226 a.
τὸ κατὰ πᾶσαν κίνησιν ἀκίνητον ἵστησι μᾶλλον καὶ πήγνυσι, καὶ τὸ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχειν ἑκάστοις καὶ μὴ μεταβάλλειν παρέχεται. Ἀνάγκη οὖν, τὸ αὐτοκίνητον εἶναι τὸ πρώτως κινοῦν τὰ ἑτεροκίνητα. ταῦτα δέ ἐστι τὰ γινόμενα, καὶ

cauſſæ, ortusque expertes, aut per ſe ſubſiſtunt, aut his etiam ſunt præſtantiores: ut in progreſſu orationis oſtendetur.

Similiter vero, a motione adſcendendo, primas moventes cauſſas inveniemus aut per ſe mobiles eſſe, aut immobiles. Quod enim ſuo motu non cietur, ab alio quopiam cietur, atque id ipſum rurſus ab alio: fitque ſic progreſſio infinita, quam rerum natura reſpuit. Nihil enim iſta ratione futurum eſt, quod vel moveat vel moveatur, ni ſit principium movens. Aut neceſſe eſt, id quod primum alieno cietur motu, ab eo cieri, quod vel per ſeſe moveatur, vel quod ſit immobile. At vero, quod ab omni motu prorſus alienum eſt, id ſiſtit magis, & compingit, & ſingulis rebus id confert, ut in eodem ſtatu permaneant, nec immutentur. Neceſſe igitur eſt, per ſe mobile id eſſe, quod primum movet ea quæ aliunde cientur. Ea vero ſunt, quæ oriuntur

φθειρόμενα, καὶ αὐξόμενα, καὶ μειούμενα, καὶ
κατὰ ποιότητα μεταβάλλοντα, καὶ ἀπὸ τόπων
εἰς τόπους μεταβαίνοντα. οὔτε γὰρ τὸ γινόμε-
b. νον ὑφ' ἑαυτοῦ γίνεσθαι δυνατόν· ἔμελλε γὰρ
εἶναι πρὸ τοῦ γενέσθαι. οὔτε τὸ αὐξόμενον ὑφ'
ἑαυτοῦ αὔξεται· προσθήκη γὰρ αὔξεται τὸ αὐ-
ξόμενον. οὔτε τὸ ἀλλοιούμενον ὑφ' ἑαυτοῦ ἀλ-
λοιοῦται· ὑπὸ ἐναντίας γὰρ ποιότητος ἀλλοιοῦ-
ται τὸ ἀλλοιούμενον. ἀλλ' οὔτε κατὰ τόπον ὑφ'
ἑαυτοῦ μεταβάλλει· σώματα γὰρ ὄντα πάντα
τὰ κατὰ ταύτας κινούμενα τὰς κινήσεις δειχ-
θήσεται, μὴ δυνάμενα εἶναι αὐτοκίνητα. Χρὴ
οὖν τὰ προσεχῆ τῶν γινομένων καὶ ἑτεροκινήτων
c. αἴτια, αὐτοκίνητα εἶναι. καὶ γὰρ, εἰ κατ' ἐπί-
νοιαν σταίη τὰ πάντα, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἄρ-
ξαιτο ἂν τὸ κινητὸν, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ αὐτοκινή-
του. τό τε γὰρ ἀκίνητον ἀεὶ ὡσαύτως ἔχει,
καὶ τὸ ἑτεροκίνητον τὴν τοῦ κινοῦντος περιμένει
δύναμιν.

Δεῖ

& occidunt, quæ augentur & minuuntur, quæ mutantur qualitatibus, quæ ex aliis locis in alia loca transeunt. Neque enim id quod oritur, oriri a ſe ipſo poteſt: (ſic enim eſſet, antequam eſſet) neque id quod augeſcit, a ſe ipſo augetur, ſed acceſſione aliqua facta: neque quod fit aliud, a ſe ipſo fit aliud, ſed per qualitatem contrariam, quæ ei inducitur. Neque, quod ad locum adtinet, a ſe ipſo quidquam movetur; omnia enim, quæ hoc genere motus moventur, corpora eſſe demonſtrabitur; quæ non poſſunt eſſe per ſe mobilia. Oportet igitur, proximas iis, quæ oriuntur & aliunde moventur, cauſſas per ſe eſſe mobiles. Nam ſi univerſa ſtare fingas, non aliunde incipere poterit mobile, niſi a per ſeſe mobili. Nam quod immobile eſt, eodem ſemper modo ſe habet: & quod aliunde movetur, moventis exſpectat facultatem.

Præter-

Δεῖ δὲ καὶ ἁπλᾶς τὰς ἀρχὰς εἶναι. τὰ γὰρ σύνθετα, ἐκ τῶν ἁπλῶν συνέστηκε· καὶ προηγεῖται τῇ φύσει τὰ ἁπλᾶ τῶν συνθέτων. Ἰδωμεν οὖν, κάτωθεν ἀνιόντες, καὶ ἀπὸ τῶν προσεχῶν ἀρχόμενοι, ζητῶμεν, εἰ δυνατὸν τὰ σώματα ἐν ἀρχῆς λόγῳ παραλαμβάνεσθαι, καὶ εἶναι τοιαῦτα, οἵας τὰς ἀρχὰς τὰς πρώτας ὁ λόγος ὑπέθετο· ἢ οὔτε αὐθυπόστατα, οὔτε αὐτοκίνητα εἶναι δύναται ταῦτα τὰ κινούμενα σώματα. τὸ γὰρ αὐτοκίνητον, ἢ μέρει μὲν κινοῦν, μέρει δὲ κινούμενον, λέγεται αὐτοκίνητον· ἢ ὅλον ἑαυτὸ κινοῦν, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ κινούμενον. ἀλλ' εἰ μέρει κινεῖ, καὶ μέρει κινεῖται, περὶ τοῦ κινοῦντος μέρους πάλιν τὰ αὐτὰ ἐρωτητέον, πότερον αὐτοκίνητόν ἐστιν, ἢ ἑτέρωθεν κινούμενον κινεῖ· καὶ εἰ τοῦτο, ἢ ἐπ' ἄπειρον προελευσόμεθα, ἢ αὐτοκίνητον ὑποθησόμεθα τὸ πρῶτον, ὡς ὅλον κινοῦν, καὶ ὅλον κινούμενον. Τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ

p. 227 a.

b.

Præterea principia ſimplicia eſſe oportet. Compoſita enim e ſimplicibus conſtant: itaque ab ipſa natura comparatum eſt, ut ſimplicia compoſitis antecedant. Videamus igitur inferne adſcendendo; & a proximis auſpicando quæramus, utrum corpora ut principia ſumi poſſint, & ut talia, qualia prima principia eſſe oportere ſtatuimus: an vero per ſeſe neque ſubſiſtere, neque moveri poſſint mobilia iſta corpora. Quod enim per ſe mobile ſtatuitur, id aut eo dicitur per ſe mobile, quod partim movens ſit, partim motum; aut quod totum ſe ipſum moveat, & a ſe ipſo moveatur. Verum ſi parte ſui movet, parte movetur; de movente parte rurſus idem eſt quærendum, utrum per ſe mobilis ea ſit, an ita moveat, ut ipſa aliunde moveatur? Quod ſi hoc; aut in infinitum progrediemur, aut per ſe mobile ſtatuemus primum illud, ut quod totum & moveat & moveatur. Eadem & de iis dicenda

τοῦ

ſunt,

τοῦ αὐθυποστάτου ῥητέον. ἀνάγκη γὰρ τὸ πρῶτον καὶ κυρίως αὐθυπόστατον ὅλον ὑφιστάνον εἶναι, καὶ ὅλον ὑφιστάμενον. Τὸ δὲ τοιοῦτον,
c. ἀμερὲς εὐθὺς ἀνάγκη εἶναι, καὶ ἀδιάστατον. μεριστὸν γὰρ καὶ διαστατὸν ὑπάρχον, οὐ δύναται ὅλον ὅλῳ ἑαυτῷ ἐφαρμόττειν, ὡς τὸ ὅλον εἶναι κινοῦν, καὶ ὅλον τὸ αὐτὸ κινούμενον, ἢ ὅλον ὑφιστὰν εἶναι, καὶ ὅλον ὑφιστάμενον. Ἀλλ' οὐδὲ ἁπλᾶ εἶναι τὰ σώματα δύναται, ἐξ ὑποκειμένου τινὸς ὄντα, καὶ εἴδους, καὶ πολλῶν τῶν συμπληρούντων αὐτὸ, μεγέθους, σχήματος, χρώματος, καὶ τῶν τοιούτων· ἅπερ οὐκ ἔστι
p. 328 a. πρωτουργὰ εἴδη, ἀλλὰ μεθέξεις τῶν πρωτουργῶν εἰδῶν ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ ἀνειδέῳ τῷ μετέχοντι γινόμεναι. ὅπου μὲν γάρ ἐστι πρωτότυπα τὰ εἴδη, ἔστιν αὐτὸ τοῦτο ἕκαστον ὅπερ ἐστὶ, καὶ οὐ δεῖται τινὸς τοῦ μετέχοντος ἀνειδέου. ὅπου δὲ μέθεξίς ἐστιν ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων, δεῖ πάντως

sunt, quæ per ſeſe ſubſiſtunt. Neceſſe eſt enim, primum illud & proprie per ſeſe ſubſiſtens, ejusmodi eſſe, quod totum & ſubſiſtere faciat, & ſubſiſtat. Quod vero eiusmodi eſt, in id ſtatim etiam neceſſe eſt neque partitionem neque disjunctionem cadere. Nam ſi dividi & disjungi queat, non poteſt totum ſibi toti ita eſſe aptum, ut totum ſit movens, idemque totum id quod moveatur; aut ut totum ſit id quod conſtituat, & totum id quod conſtituatur. Sed ne ſimplicia quidem eſſe poſſunt corpora, quippe quæ ſubjecto aliquo conſtant, & forma, & multis quibus illa forma compleatur rebus, magnitudine, figura, colore & ſimilibus; quæ non ſunt primæ & efficientes ſpecies, ſed participationes primitivarum ſpecierum, in ſubjecto aliquo nullam formam habente, quod illas participat, exſiſtentes. Ubi enim primogeniæ formæ ſunt; unumquodque id ipſum eſt quod eſt, nec eget ſubjecto informi, quod illud participet. Ubi vero participatio eſt ſpecierum primogeniarum, ibi

omnino

τως ἄλλο εἶναι τὸ μετέχον, ἀνείδεον καθ' αὑτὸ ὑπάρχον.

Εἰ οὖν αἱ μὲν ἀρχαὶ, ἀσώματοι καὶ ἀδιάστατοί εἰσι, καὶ ἁπλαῖ, καὶ πρωτουργοὶ, αὐτοκίνητοί τε, καὶ αὐθυπόστατοι, ἢ κρεῖττον τι τούτων· τὰ δὲ σώματα οὐ δύναται εἶναι τοιαῦτα· δῆλον, ὅτι τὰ σώματα οὐκ ἂν εἶεν ἀρχαί. Τί οὖν ἐστι τὸ αὐτοκίνητον, ὃ φαμεν κινητικὸν ὑπάρχον τῶν σωμάτων ἑτεροκινήτων ὄντων, ἀρχῆς ἔχειν πρὸς αὐτὰ λόγον· ἢ τοῦτό ἐστι τὸ ἔνδοθεν κινοῦν; ἀλλὰ καὶ αὐτὸ, εἰ ὑφ' ἑτέρου ἐκινεῖτο, οὐκ ἂν ἐλέγομεν ἔνδοθεν κινεῖσθαι, ἀλλ' ἔξωθεν, ὡς τὰ σώματα. τὸ γὰρ κυρίως κινοῦν, τὸ πρώτως κινοῦν ἐστιν· ὥσπερ, εἰ διὰ τῆς χειρὸς καὶ ῥάβδου κινῶ τὸν λίθον, ἐγώ εἰμι ὁ κυρίως κινῶν. Τί οὖν ἐστι τὸ ἔνδοθεν τὰ σώματα κινοῦν; τί ἄλλο, ἢ τοῦτο ὃ λέγομεν ψυχήν; καὶ γὰρ τὸ ἔμψυχον, ἔνδοθεν κινεῖται· καὶ

b.

c.

omnino aliud esse oportet quod participat, cum per se informe sit.

Igitur si principia, incorporea & indivulsa sunt, & simplicia, & per se efficacia, & per se mobilia & subsistentia, aut aliquid hisce præstantius; corpora vero talia esse non possunt; corpora principia non esse constat. Quodnam ergo est illud per se mobile, quod dicimus vim habere movendi corpora, quæ alieno motu cientur, & respectu illorum habere principii rationem? Quod vero aliud id est, nisi id quod intrinsecus movetur? At, si id ipsum rursus ab alio moveretur, non per se moveri diceremus, sed extrinsecus, sicuti corpora. Nam proprie movens, est primum movens: veluti, si manu & baculo moveam lapidem, ego sum proprie is qui movet. Quid est igitur quod corpora intrinsecus moveat? Quid aliud, nisi id quod Animam dicimus? Nam quod est animatum, intrinsecus movetur:

&

καὶ τὸ ἔνδοθεν κινούμενον, ἔμψυχον λέγομεν. εἰ τοίνυν ἡ ψυχὴ ἔνδοθεν κινεῖ τὰ σώματα, τὸ δὲ ἔνδοθεν κινοῦν τὰ σώματα τὸ αὐτοκίνητόν ἐστιν, ἡ ψυχὴ ἂν εἴη τὸ αὐτοκίνητον, ἀρχὴ καὶ αἰ-
p. 229 a. τία τῶν γινομένων καὶ κινουμένων ὑπάρχουσα, καὶ λόγους ἔχουσα ἐν αὐτῇ τούτων, καθ' οὓς γίνονται τὰ γινόμενα, καὶ κινοῦνται τὰ κινούμενα. εἰ μὴ γὰρ ἔστι πρωτουργὰ τὰ ἐν τοῖς σώμασιν εἴδη, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοκινήτου προσεχῶς ὑφίστανται, δῆλον ὅτι ἑκάστου εἴδους τῶν ἐν τοῖς σώμασι, καὶ ὅλως γενητῶν, ἡ πρωτουργὸς ἀρχὴ ψυχική ἐστι. καὶ ἐκεῖναί εἰσι τὰ εἰλικρινέστερα, καὶ καθαρώτερα. ἵνα γὰρ ἐφ'
h. ἑνὸς ποιήσωμεν τὸν λόγον· τὸ ἐν σώμασι καλὸν, ἐν σαρξίν ἐστι, καὶ νεύροις, καὶ τοῖς τὸ σῶμα συμπληροῦσιν, εἰ τύχοι, τῶν ζώων· καλλύνον μὲν, ὡς δυνατὸν, ἐκεῖναι· μεταλαμβάνον δὲ καὶ αὐτὸ τῆς ἐκείνων αἰσχημοσύνης, καὶ βεβαπτι-

& quod intrinſecus movetur, animatum dicimus. Quod ſi anima eſt quæ intrinſecus moveat corpora; quod vero corpora intrinſecus movet, per ſe mobile eſt; Anima erit illud per ſe mobile, quod quærimus; principium & cauſſa eorum quæ oriuntur & moventur, horumque rationes in ſeſe continens, ſecundum quas ea fiunt quæ fiunt, & moventur quæ moventur. Quod ſi enim primariæ non ſunt in corporibus formæ, ſed ex eo quod per ſe mobile eſt, proxime conſtituuntur; perſpicuum eſt, cujusque formæ, quæ in corporibus ineſt, & omnino quæ in rebus genitis, primarium principium animam eſſe. Et illæ ſunt formæ (ſive ſpecies) ſinceriores purioresque. Ut enim uno rem exemplo declaremus: pulcritudo corporum in carnibus ſita eſt, & nervis, & omnino in iis quibus expletur corpus atque abſolvitur, ſi ita cadat, animalium: quæ & illa quidem, quantum fieri poteſt, exornat; ſed & deformitatem eorum participat,

βαπτισμένου εἰς αὐτήν. τὸ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ καλὸν, ἀπολελυμένον τούτων ἁπάντων, καὶ οὐκέτι εἰκὼν καλοῦ, ἀλλ' αὐτόκαλον ὑπάρχον, λόγος καθαρός ἐστιν· οὐ πῇ μὲν καλὸν, πῇ δὲ οὐ καλὸν, ἀλλ' ὅλον δι' ὅλου καλόν. διὸ καὶ c.
ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ ἐν αὐτῇ καλὸν ἴδῃ, ἢ τὸ ἐν ἄλλῃ ψυχῇ, ἀτιμάζει τὸ σωματικὸν καλὸν, καὶ περιπτύει αὐτὸ, πρὸς ἐκεῖνό γε παραβάλλουσα. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν ἕκαστον πρωτουργὸν καὶ εἰλικρινές ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ.

Δῆλον δὲ, ὅτι τοῖς σώμασιν ὁμοίως καὶ αἱ ψυχαὶ διήρηνται, ἴδια τὰ σώματα κινοῦσαι. καὶ αἱ μὲν τῶν οὐρανίων εἰσὶν, αἱ δὲ τῶν ὑπὸ σελήνην. ἄτοπον γάρ, τὰ μὲν χείρονα τῶν σωμάτων ἔμψυχα εἶναι καὶ ζῆν, τὰ δὲ κρείττονα ἄψυχα καὶ νεκρά. καὶ λόγον οὖν ἔχουσιν αἱ ψυ- p. 230
χαὶ πρὸς ἀλλήλας, ὅνπερ τὰ σώματα, αἰτίαι a.
οὖσαι αἱ ἐν οὐρανῷ τῶν ὑπὸ σελήνην. καὶ σεμνὸν

ticipat, & in ea demergitur. Animi vero pulcritudo, his ſoluta omnibus, cum non jam imago pulcritudinis, ſed ipſa per ſe pulcra ſit, pura (pulcritudinis) ratio eſt: non partim quidem pulcra, partim vero non pulcra, ſed tota & penitus pulcra. Quare etiam, cum anima vel ſuam vel alterius animæ pulcritudinem perſpexit, pulcritudinem corporis aſpernatur & deſpicit, cum illa altera collatam. Sic vero etiam aliarum formarum quælibet primaria & ſincera eſt in anima.

Perſpicuum eſt autem, ut corpora, ſic etiam animas dividi, quæ ſua corpora movent: aliasque eſſe cœleſtium corporum, alias ſublunarium. Abſurdum eſt enim, cum deteriora corpora ſint animata & vivant, præſtantiora carere animâ atque vitâ. Habent igitur etiam animæ inter ſeſe eamdem rationem atque corpora: cœleſtes enim animæ, earum cauſſæ ſunt quæ infra lunam ſunt. Ac revera

μνὸν μὲν ὄντως καὶ τίμιον τὸ χρῆμα τῆς ψυχῆς, καὶ μάλιστα τῆς οὐρανίας, καὶ εἰς ἀρχῆς λόγον ἐπιτήδειον, ἀλλ' οὔτοι γε τῆς πρώτης. τὸ γὰρ αὐτοκίνητον καὶ αὐθυπόστατον, τῶν μὲν ἑτεροκινήτων καὶ ἑτέρωθεν ὑφισταμένων προϋπάρ-
b. χον· διπλόην δὲ ὅμως ἔχει τινά, κινοῦντος καὶ κινουμένου, καὶ ὑφιστάντος καὶ ὑφισταμένου. δεῖ δὲ πρὸ τοῦ συνθέτου τὸ ἁπλοῦν εἶναι, καὶ πρὸ τῶν δύο τὸ ἕν. Ἔτι δὲ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖται τὸ αὐτοκίνητον· ἀλλὰ κινεῖται ὅμως, καὶ μεταβάλλει· κἂν μὴ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐνεργείας· οὐ τὰς σωματικὰς κινούμενον κινήσεις, (κατὰ γὰρ ἐκείνας, ἀκίνητόν ἐστιν,) ἀλλὰ τὰς ψυχικάς· αἷς ὀνόματά ἐστι,
c. σκοπεῖσθαι, βουλεύεσθαι, διανοεῖσθαι, δοξάζειν· καθ' ἃς αὐτὴ κινουμένη, κινεῖ τὰ σώματα κατὰ τὰς σωματικὰς κινήσεις.

Δεῖ

vera magnificum quiddam & pretioſum eſt Anima, præſertim cœleſtis, & ad principii rationem adcommodata, neque tamen primi. Quod enim per ſe & movetur & ſubſiſtit, quamvis iis, quæ alieno motu cientur & aliunde exſiſtunt, ſit prius, duplicem tamen rationem habet, moventis & mobilis, efficientis & effecti. Oportet autem ſimplex antecedere compoſito, & unum prius eſſe duobus. Præterea quod per ſe mobile eſt, a ſe ipſo quidem cietur; ſed movetur tamen, & mutatur, licet non eſſentiæ ratione, ſed ſecundum actiones: & quidem non corporeis movetur motionibus, (nam quod ad illas adtinet, immobile eſt) ſed quæ animarum ſunt propriæ; quarum nomina ſunt, conſiderare, deliberare, cogitare, opinari: quibus ipſa cum moveatur, corpora movet corporeis motionibus.

Omnino

Δεῖ δὲ πρὸ τοῦ ὁπωσοῦν μεταβάλλοντος εἶναι τὸ τελέως ἀμετάβλητον, ἵνα καὶ τὸ μεταβάλλον μένῃ μεταβάλλον. ἡ μὲν γὰρ κίνησις καὶ μεταβολὴ καὶ τοῖς οὐρανίοις καὶ τοῖς ὑπὸ σελήνην ἀψύχοις ὑπάρχει, τῆς πρώτης κινούσης. τὸ δὲ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως, καὶ περὶ τὰ αὐτὰ, καὶ καθ' ἕνα λόγον, καὶ μίαν p. 231 τάξιν, πόθεν ὑπάρχει τοῖς οὐρανίοις; πόθεν δὲ καὶ ἐν τοῖς ὑπὸ σελήνην ἡ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἀεὶ ἀνακύκλησις, τῶν τε στοιχείων, καὶ τῶν ὡρῶν, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν φυτῶν: κἂν γὰρ τῷ ἀριθμῷ μὴ μένῃ ταὐτὰ τὰ ἀνακυκλούμενα, ὥσπερ ἐπὶ τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ἀποκαθίσταται. ἐκ γὰρ πυρὸς, ἀήρ· καὶ ἐξ ἀέρος, ὕδωρ· καὶ ἐξ ὕδατος, γῆ, καὶ πάλιν πῦρ· καὶ μετὰ ἔαρ, θέρος, καὶ b. μετόπωρον, καὶ χειμὼν, καὶ πάλιν ἔαρ· καὶ ἀπὸ πυροῦ, καλάμη, καὶ βοτάνη, καὶ ἄσταχυς, καὶ πάλιν πυρός· καὶ ἀπὸ ἀνθρώπου, σπέρ-

Omnino autem ante id quod utcumque mutatur, eſſe oportet id quod nullo modo mutetur, ut & id, quod mutatur, mutabile maneat. Motio enim atque mutatio & cœleſtibus & ſublunaribus inanimatis præſto eſt, movente anima prima. Quod vero ſemper eadem ratione, eodemque modo, & circa eadem, & una ratione unoque ordine ſunt, id cœleſtibus unde contigit? Unde vero etiam ſublunaribus contingit perpetuus ex eisdem ad eadem veluti in orbem reditus, tam elementis, quam anni viciſſitudinibus, denique animantibus, atque ſtirpibus? Etiamſi enim numero eadem non permanent hæc in orbem redeuntia, quod fit in cœleſtibus; ſpecie tamen ac formâ in eadem reſtituuntur. Nam ex igne fit aër, & ex aëre aqua, & ex aquâ terra, rurſusque ignis: poſt ver inſtat æſtas, & autumnus, & hyems, rurſusque ver: & e frumento culmus, & herba, & ſpica, & rurſus frumentum: & ab homine ſemen,

σπέρμα, καὶ καταμήνιον, καὶ πάλιν ἄνθρωπος. πόθεν οὖν αὕτη ἡ ταυτότης; ἡ γὰρ κίνησις, ἐκστατική ἐστι, καὶ ἑτεροποιός· δῆλον οὖν, ὅτι ἀπὸ ἀκινήτου τινὸς καὶ παντάπασιν ἀμεταβλήτου αἰτίας, τῆς ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχούσης. καὶ γὰρ τοῦ ποτὲ μὲν τάδε * νοοῦντος ἢ ποιοῦντος, ποτὲ δὲ χρονικὰς τὰς ἐνεργείας ἔχοντος, προηγεῖσθαι ἀνάγκη τὸ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως, καὶ ἐν ἀμερεῖ καὶ ἀκινήτῳ αἰῶνι πάντα ἐνεργοῦν. ὅσῳ γὰρ τοῦτο τοῦ αὐτοκινήτου κρεῖττον, τὸ μὴ μόνον κατ' οὐσίαν ἀμεταβλητον, ἀλλὰ καὶ κατὰ δύναμιν, καὶ κατ' ἐνέργειαν, πρόδηλόν ἐστι. τὸ δὲ κρεῖττον, ἀνάγκη προϋπάρχειν κατ' οὐσίαν τῶν καταδεεστέρων. καὶ χρὴ τὸν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀναβαίνοντα ζητεῖν, εἰ δυνατὸν εἶναί τι κρεῖττον τῆς
p. 232 a. ὑποτεθείσης ἀρχῆς· κἂν εὑρεθῇ, πάλιν ἐπ' ἐκείνου ζητεῖν· ἕως ἂν εἰς τὰς ἀκροτάτας ἐννοίας ἔλθωμεν,

semen, & menstruum, & rursus homo. Unde igitur ista ad idem reversio? Nam ipse motus, discrimen diversitatemque efficit. Perspicuum est igitur, esse hoc ab immobili aliqua & prorsus immutabili caussa, cujus una eademque ratio perpetuo sit. Nam ei quod aliâs [hoc, aliâs illud,] aliâs celeriter cogitat aut agit, aliâs diuturnas habet actiones, antecedere necesse est id, quod uno eodemque modo perpetuo se habeat, & ævo divisionis & motionis experte agat omnia. Quanto enim eo quod per sese movetur sit præstantius illud, cujus non essentia modo est immutabilis, sed & potentia & actio, clarum est. Quod vero præstantius, idem etiam essentiæ ratione prius esse necesse est deterioribus. Et qui ad principia adscendere vult, is quærere debebit, possit-ne aliquid etiam eo esse principio præstantius quod statuimus. Quod si repertum fuerit; rursus in illo quærendum, donec ad supremas cogitationes perve-

ἔλθωμεν, ὧν οὐκέτι σεμνοτέρας ἔχομεν· καὶ μὴ στῆσαι τὴν ἀνάβασιν. οὐδὲ γὰρ εὐλαβητέον μὴ κενεμβατῶμεν, μείζονά τινα καὶ ὑπερβαίνοντα τὰς πρώτας ἀρχὰς περὶ αὐτῶν ἐννοοῦντες. οὐ γὰρ δυνατὸν τηλικοῦτον πήδημα πηδῆσαι τὰς ἡμετέρας ἐννοίας, ὡς παρισωθῆναι τῇ ἀξίᾳ τῶν πρώτων ἀρχῶν, οὐ λέγω καὶ ὑπερπτῆναι. μία γὰρ αὕτη πρὸς Θεὸν ἀνάτασις ἀρίστη, καὶ ὡς δυνατὸν ἅπταιστος· τὸ, ὧν ἐννοοῦμεν ἀγαθῶν, τὰ σεμνότατα καὶ ἁγιώτατα καὶ πρωτουργὰ καὶ ὀνόματα καὶ πράγματα αὐτῷ ἀνατιθέντας, εἰδέναι βεβαίως, ὅτι μηδὲν ἀνατεθείκαμεν ἄξιον. ἀρκεῖ δὲ ἡμῖν εἰς συγγνώμην, τὸ μηδὲν ἔχειν ἐκείνων ὑπέρτερον. b.

Ἀνελθόντος τοίνυν τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ αὐτοκινήτου ἐπὶ τὸ ἀκίνητον καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀμετάβλητον αἴτιον, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον, τῇ τε οὐσίᾳ, καὶ ταῖς c.

pervenerimus, quibus nihil reſtet excellentius; nec prius ab adſcenſu deſiſtendum. Neque enim verendum, ne inanis ſit noſtra progreſſio, majora quædam, quæque prima principia excedant, de iis cogitando. Neque enim fieri poteſt, ut tantum ſaltum faciamus cogitatione noſtra, ut æquemus primorum principiorum dignitatem, ne dicam ſuperemus. Una enim hæc quæ ad Deum fit contentio, eſt optima; & omnis, quantum fieri poteſt, erroris expers: ut, cum eorum bonorum quæ cogitatione perſequimur, graviſſima & ſanctiſſima & primaria tam nomina, quam res, ei tribuerimus, illud perſuaſiſſimum habeamus, nihil nos ipſo dignum ei tribuiſſe. Sed ad veniam impetrandam illud nobis ſatis eſt, quod nihil habeamus, quod iſtis ſit excellentius.

Ratione igitur a per ſe mobili ad immobile progreſſa, & ad cauſſam omnibus modis immutabilem, quæ uno eodemque modo ſemper ſe habet, tam eſſentiâ,

δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις, καὶ ἐν αἰῶνι ἱδρυμένον τῷ τὸν χρόνον τοῖς κινουμένοις συνυποστήσαντι· καὶ τῶν πολλῶν ἀρχῶν, τῶν ἐν τῷ αὐτοκινήτῳ, τὰς ἀρχικωτέρας αἰτίας ἐν τῷ ἀκινήτῳ θεασόμεθα, ἀκινήτους, καὶ αἰωνίας, καὶ ὁλο-
p. 233 a. τελεῖς, καὶ πρὸς ἀλλήλας ἡνωμένας, ὡς ἑκάστην τὰς πάσας εἶναι διὰ τὴν ἕνωσιν, μενούσης ἀσυγχύτου τῆς νοερᾶς διακρίσεως. πόθεν γὰρ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ εἴδεσιν ἡ διάκρισις, εἰ μὴ ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς Θεὸς κατὰ τὰς ἐν αὐτῷ διακεκριμένας αἰτίας αὐτὰ παρήγαγεν; οὐ μέντοι τοιαύτην ὑπονοητέον ἐκεῖ τῶν ἀρχετύπων εἰδῶν τὴν διάκρισιν, οἵα ἐστὶν ἡ τῶν εἰκόνων ἐν-
b. ταῦθα· οὐδὲ ἡ τῶν ψυχικῶν λόγων διάκρισις τοιαύτη ἐστὶν, οἵα ἡ τῶν σωματικῶν. ὥσπερ δὲ ἕκαστος τῶν ὀκτὼ οὐρανῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀστέρων, καὶ μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου οὐρανοῦ, καὶ αὐτοτελὲς μέρος, οὐσίαν τε ἔχων ὁλόκληρον, καὶ δυνάμεις

tiâ, quam viribus & actionibus, & in æternitate collocatam, quæ tempus cum iis quæ moventur produxit; etiam complurium illorum principiorum, quæ ſunt in per ſe mobili, cauſſas ſuperioris ordinis ineſſe in immobili videbimus, immobiles, æternas, perfectas, & inter ſe copulatas, ut unaquæque contineat univerſas ob conjunctionem; ea diſcretione, quæ cogitatione & mente fit, impermiſta manente. Unde enim eſt formarum, quæ in mundo ſunt, diſcrimen, niſi mundi opifex Deus pro cauſſis in ipſo diſtinctis eas produxit? Neque tamen illic tale principalium formarum fingendum eſt diſcrimen, quale eſt hic imaginum: neque rationum animalium diſcretio talis eſt, qualis rerum corporearum. Sed quemadmodum octo cœlorum, & quæ in eis ſunt ſiderum, unumquodque pars eſt totius cœli, & quidem pars abſoluta atque per ſe integra, integram ſuam eſſentiam habens, & vi-

res

δυνάμεις καὶ ἐνεργείας οἰκείας· καὶ οὐ μόνον τὰ ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὸ σελήνην εἰδῶν τῶν ἀεὶ ὄντων ἕκαστον, οἷον τὸ ἀνθρώπου, τὸ ἵππου, c.
τὸ συκῆς, ἢ ἀμπέλου· (ὁλόκληρα γὰρ τούτων ἕκαστα, κἂν μὴ κατὰ τὰ ἄτομα, ὥσπερ τὰ οὐράνια, ἀλλὰ κατὰ τὰ εἴδη, τὰ ταῖς οἰκείαις διαφοραῖς πληροῦντα τὸν κόσμον·) ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἁπλουστέρων γενῶν ἕκαστον τῶν συνιστώντων τὰ εἴδη, οἷον οὐσία, κίνησις, στάσις, ταυτότης, ἑτερότης, κάλλος, ἀλήθεια, συμμετρία, καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ ἐν τῷ σωματικῷ κόσμῳ, ἕκαστον ὅλον καὶ τέλειόν ἐστι κα- p. 234 a.
τὰ τὸ ἑαυτοῦ εἶδος, καὶ πολλὰς †) ἔχον διαφορὰς ἐν ἑαυτῷ. πολλῷ δὲ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ τοῦ παντὸς ψυχῇ ὁλοτελὲς ἕκαστον προϋπάρχει, ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ ἐνταῦθα σωματικοῦ αὐτοκίνητος, συνηρημένως αὐτοῦ τὰς διαφορὰς περιέχουσα. καὶ πρὸς ἐκεῖνο τὰ ἐνταῦθα ἀπεικονί-

†) An καίπερ πολλὰς? *quamvis multas habeat &c.*

res actionesque ſibi proprias: neque vero cœleſtia tantum, ſed etiam unaquæque ex rerum ſublunarium formis ſempiternis, ut hominis, equi, ficûs, vitis: (integra ſunt enim horum ſingula; etſi non quoad individua, ut corpora cœleſtia; at ratione formarum, quæ ſuis quæque differentiis complent mundum:) pari igitur modo ſimpliciorum etiam generum quodlibet formas conſtituentium, veluti eſſentia, motio, ſtatio, identitas, diverſitas, pulcritudo, veritas, concinnitas, cæteraque omnia quæ ſunt in mundo corporeo, in ſua quodque forma (ſive ſpecie) totum & perfectum ineſt, multasque habet differentias in ſe ipſo. Multo vero magis in anima univerſi integrum unumquodque præexiſtit, principium & cauſſa corporearum rerum, quæ hic ſunt, per ſe mobilis, differentias earum copulate in ſe complectens: Et ad illius exemplar, ut perfectius,

σθη, τελειότερον καὶ εἰλικρινέστερον καὶ παραδειγ-
ματικώτερον ὑπάρχον· πολλῷ δὲ ἔτι μᾶλλον
b. καὶ τὰ τούτων ἀρχέτυπα εἴδη, τὰ νοερὰ καὶ
θεῖα. διὰ γὰρ τὴν ἕνωσιν, ὡς εἶπον, ἐν ἐκεί-
νοις οὐ κατὰ ἐπαφὴν οὖσαν, ἢ συνέχειαν, ἢ
κρᾶσιν σωματικὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ἀδια-
στάτων καὶ ἀμερίστων εἰδῶν εἰς ἓν συναλοιφὴν,
μετὰ τοῦ μένειν ἀσύγχυτον τὴν διάκρισιν, τὸ
ὁλοτελὲς ἕκαστον ἔχει· καὶ ἔστιν ἀρχὴ καὶ
πρωτουργὸς ἕκαστον τοῦ καθ' ἑαυτὸ εἴδους, ἄχρι
τῶν ἐσχάτων. αἱ δὲ πολλαὶ ἀρχαὶ πάντων,
ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἔχουσι τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα.
c. ἀνάγκη γὰρ πρὸ τῶν πολλῶν ἓν εἶναι, τὸ αἴ-
τιον. διὸ καὶ τῶν πολλῶν ἕκαστον ἕν ἐστιν· οὐ μέν-
τοι τοιοῦτον, οἷον τὸ πρὸ τῶν πολλῶν. τὸ μὲν
γὰρ ἓν ἀπὸ τῶν πολλῶν, μέρος ἐστὶ τῶν πολλῶν,
καὶ ἐν μέρει τὴν ἁπλότητα τοῦ ἑνὸς ὑπεδέξατο.

Τὸ δὲ πρὸ τῶν πολλῶν ἓν, αἴτιον τῶν πολ-
λῶν ὑπάρχον, προείληφεν ἐν ἑαυτῷ τὰ πολλὰ
κατὰ

fectius, & ſincerius, & luculentius, res terrenæ ſunt effictæ; multoque etiam magis harum rerum primogeniæ formæ intelligibiles & divinæ. Ob unionem enim quæ in illis, ut dixi, eſt, non contactu aut continuitate aut mixtione corporea, ſed inſeparabilium & indiviſibilium formarum copulatione & unione, ita ſuam quodque perfectionem habet, ut impermiſta maneat discretio: & unumquodque principium eſt & primaria cauſſa ſuæ formæ usque ad extremas. Multa vero illa omnium principia, ab uno principio ſortita ſunt principii dignitatem. Nam ante multa illa, unum eſſe oportet, nempe cauſſam. Quare & multorum illorum quodlibet unum eſt; non tamen tale, quale id eſt quod multis antecedit. Nam unum de multis, pars eſt multorum, viciſſimque ſimplicitatem unius ſuscipit.

Id vero unum, quod multis antecedit, multorumque cauſſa eſt, multa illa in ſe ipſo unâ communione

κατὰ μίαν ἕνωσιν, πάντα ὂν πρὸ πάντων, αἰτία αἰτιῶν ὑπάρχον, καὶ ἀρχὴ ἀρχῶν, καὶ Θεὸς θεῶν, ὥσπερ ὑπὸ πάντων αὐτοφυῶς ἂν εὐφημεῖται. Ἔστι δὲ καὶ ἀγαθότης ἀγαθοτήτων. τοῦ γὰρ πρώτου καθ' ἑκάστην ἰδιότητα αἰτίου πάντα ἐφίεται τὰ μετ' αὐτό. οὗ δὲ πάντα ἐφίεται, τοῦτο ἀγαθόν ἐστιν· ἡ δὲ †) τῶν ἀρχῶν ἀρχὴ, ἀγαθότης ἐστὶν ἀγαθοτήτων. Ὁμοίως δὲ, καὶ δύναμις δυνάμεων. ἑκάστη γὰρ ἀρχὴ τὴν ἀκροτάτην ἔχει δύναμιν ἐν τῷ ἑαυτῆς εἴδει· ἡ δὲ τῶν ἀρχῶν ἀρχὴ, τὴν ἀκροτάτην ὑπὲρ πάσας τὰς δυνάμεις. Ἀλλὰ καὶ γνῶσιν ἔχειν ἀνάγκη τὴν ἀκροτάτην. οὐ γὰρ ἄν τι τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων ἀγνοήσειε· πάντα δ' ὑπ' αὐτοῦ παρήχθη ῥᾳδίως. Διὸ ἀνάγκη, καθάπερ ὁ λόγος ἀποδεικτικῶς ἀπὸ τῶν μερῶν ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ ὅλον, (οὐ γὰρ ἂν ἔγνωμεν τὸ ὅλον, ὁπόσον καὶ ὁποῖόν ἐστι, μὴ τὰ

p. 235 a.

b.

†) ἡ οὖν ſuſpicatus ſum, aut ἡ ἄρα τῶν ἀρχ. Et ſic fortaſſe mox iterum.

munione ante continet: eſtque Omnia ante omnia, Cauſſa cauſſarum, & Principium principiorum, & Deus deorum; quemadmodum ab omnibus, naturæ ipſius inſtinctu, celebratur. Eſt vero & Bonitas bonitatum. Nam primam in quaque proprietate cauſſam adpetunt omnia, quæ poſt eam ſunt: quod vero adpetunt omnia, bonum eſt: ergo principium principiorum, bonitas eſt bonitatum. Itemque Poteſtas poteſtatum. Quodlibet enim principium ſummam habet in ſuo genere poteſtatem: principium vero principiorum ſupremam ſuper omnes poteſtates poteſtatem. Sed & Cognitionem ſummam poſſideat neceſſe eſt. Neque enim quidquam a ſe creatum ignoraverit: ſunt autem ab illo facile procreata omnia. Quare neceſſario, quemadmodum ratio per demonſtrationem a partibus ad totum adſcendit; (nec enim cognoviſſemus, quantum eſſet totum, & quale eſſet, niſi partes fuiſſemus

ante

τὰ μέρη προθεασάμενοι· ἀλλ' ἐνὶ πολλάκις μερικῷ περιτυγχάνοντες, ἐκεῖνο τὸ ὅλον ἡγούμε-
c. θα,) οὕτω καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὸ σέβας διὰ τῶν μερῶν ἐπὶ τὸ ὅλον ἀναπέμπεσθαι χρὴ, εἴπερ καὶ ἑκάστη τῶν ἀρχῶν ἀρχή ἐστι, καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοφυὴς πρὸς τὸ ὅλον, ὥσπερ καὶ ὁμώνυμος. οὐ γὰρ ὄνομα μόνον ἐστὶ τὸ κοινὸν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀρχικὸν ἀξίωμα, καὶ ἡ τῶν ἀρχῶν ὑπεροχὴ πρὸς τὰ ἀπ' αὐτῶν, ἀπὸ τῆς μιᾶς καὶ ὅλης ταῖς πολλαῖς καὶ μερικωτέραις
p. 236 ἐνδέδοται. Εἰ δέ τις δυσχεραίνει τῷ αὐτῷ καλεῖν
* ὀνόματι τάς τε μερικὰς καὶ τὴν ὅλην· πρῶτον μὲν οὐκ εὐλόγως δυσχεραίνει, καὶ πράγματι δοκοῦντος εἶναι κοινοῦ τοῦ ἀρχικοῦ· ἔπειτα τὰς μὲν, ἀρχὰς καλείτω· τὴν δὲ, ἀρχὴν ἀρχῶν. κἂν γὰρ καὶ τῶν μερικῶν ἑκάστη ἀρχὴ ἀρχῶν ἐστὶν, ὡς μερικωτέρας ὑφ' ἑαυτὴν ἔχουσα· (ἔστι γὰρ καὶ τοῦ ψυχικοῦ κάλλους ἀρχὴ,

ante contemplati: fit enim interdum, ut, cum in partem aliquam incidimus, ipſum totum illud eſſe exiſtimemus) ſic etiam honos & cultus per partes ad totum eſt referendus; quandoquidem & quodlibet principium eſt principium, eaque ratione agnatum toti, ut & nominis ejusdem particeps. Neque enim nomen tantum eſt commune: ſed & ipſa principalis dignitas & excellentia principiorum præ his quæ ab iis orta ſunt, ab uno illo & toto multis illis & ſingularibus eſt conceſſa. Si quis vero non committendum putat, ut eodem adpellentur nomine ſingularia principia, quo totum: is primum immerito ita exiſtimat, quoniam etiam reipſa dignitas principii communis illis eſſe videtur: deinde cætera quidem nude principia vocet, illud autem Principium principiorum. Etſi enim & ſingularium quodlibet, principium principiorum eſt; cum alia magis particularia principia ſub ſe complectatur; (aliud eſt enim animi pulcritudinis princi-

χὴ, καὶ τοῦ σωματικοῦ ἄλλη· καὶ κοινή πως ἀμφοῖν, ἡ τοῦ καλλους ὡς καλλους ἀρχή·) ἀλλ' b.
ὅμως ἡ κυρίως ἀρχὴ τῶν ἀρχῶν, ἐκείνη ἐστὶν, ἧς ὑπερτέρα ἄλλη οὐκ ἔστιν ἀρχή· οὕτω δὲ καὶ αἴτιον αἰτίων, καὶ Θεὸς θεῶν, καὶ ἀγαθότης ἀγαθοτήτων.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστῆσαι χρὴ, ὅτι τοῦ πάντων αἰτίου, ὑπὲρ πάντα ὄντος τὰ ὄντα, οὐδέν ἐστιν εἰκεῖον ὄνομα· πᾶν δὲ ὄνομα ἐπὶ διακεκριμένην τινὰ ἔννοιαν φέρεται· ἀλλ' ἀπὸ τῶν μετ' αὐτὸν τὰ τιμιώτατα ἐπ' αὐτὸν ἀναπέμπομεν. Καὶ αὐτὸ γοῦν, ὡς εἴρηται, τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα c.
ἀπὸ τῶν οὐρανίων μετῆκται, ὡς ὀξέως κινουμένων, καὶ θεόντων. καὶ εὐσεβῆ καλοῦμεν αὐτὸν, καὶ φιλάνθρωπον, καὶ ἀγαθὸν, καὶ δεσπότην, καὶ ἰσχυρὸν, καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα· ἅπερ καὶ τῶν ἀνθρώπων πολλοῖς ἐφαρμόττειν νομίζομεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ πρώτου τῶν τριῶν προβλη-

principium, & aliud pulcritudinis corporeæ; & commune quodammodo utrisque pulcritudinis, ut pulcritudinis principium:) tamen id quod eſt proprie Principium principiorum, illud eſt, quo nullum eſt ſuperius principium; adeoque Cauſſa cauſſarum, & Deus deorum, & Bonitas bonitatum.

Præterea vero intelligendum potius eſt, cauſſæ omnium, quæ ſuper ea omnia eſt quæ ſunt, nullum eſſe peculiare nomen: (omne enim nomen ad diſtinctam aliquam notionem refertur:) ſed ex iis nominibus, quæ rebus ipſo poſterioribus indita ſunt, honoratiſſima quæque nos illi tribuere. Atque adeo ipſum DEI nomen, ut dictum eſt, a cœleſtibus corporibus eſt translatum, quæ celeriter moveantur & currant. Et pium etiam eum vocamus, & humanum, & bonum, & dominum, & fortem; nec nos pudet, quamquam multis etiam hominibus eadem nomina tribuere ſolemus. Sed, de prima trium quæſtionum,

p. 237 μάτων, τοῦ προθεμένου δεῖξαι, ὅτι εἰσὶ πρῶταί
a. τῶν ὄντων ἀρχαὶ, καὶ Θεὸς, πάντων αἴτιος, ἀρκείτω καὶ ταῦτα· κἂν ὑπολείπωνταί τινες ἔτι τῇ ἀνόδῳ βαθμοὶ πρὸς τὴν τελειοτάτην συμπλήρωσιν. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ τούτων τινὰ περιττὰ δόξει τισὶν, ὡς πρὸς τὸν προηγούμενον τῆς γραφῆς σκοπὸν, τὸ τοῦ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον σαφηνίσαι προθυμηθέντα.

Τὸ δὲ δεύτερον ἦν, ὅτι προνοεῖ καὶ διοικεῖ τὰ
b. ὅλα ὁ Θεός· ὅπερ ἤδη μὲν, οἶμαι, καὶ αὐτὸ διὰ πλείονων ἐν τοῖς προειρημένοις ἀποδέδεικται, οὐ χεῖρον δ' ἂν εἴη καὶ προηγουμένης τυχεῖν ἐπισκέψεως. Εἰσὶ γάρ τινες, οἱ νομίζουσιν εἶναι τὰ θεῖα, καὶ τοιαῦτα, οἷά περ ὁ λόγος αὐτὰ ἐξέφηνεν, ἀγαθὰ, καὶ δύναμιν ἔχοντα τὴν ἀκροτάτην, καὶ γνῶσιν τὴν τελειοτάτην· τῶν μέντοι ἀνθρωπίνων καταφρονεῖν, ὡς μικρῶν καὶ εὐτελῶν ὄντων, καὶ ἀναξίων τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας. τοῦτο δὲ πάσχουσι τὸ πάθος ὑπὸ τῆς δοκού-

num, qua propoſitum fuit demonſtrare, eſſe prima rerum principia, & auctorem omnium rerum eſſe Deum, hæc hactenus dicta ſufficiant; licet gradus adhuc nonnulli a nobis prætermiſſi ſint, quibus ad ſummum faſtigium & ad abſolutiſſimam perfectionem adſcendatur. Scio enim & horum nonnulla viſum iri ſuperflua quibusdam, quod quidem ad principalem ſcripti ſcopum pertineat, qui is eſt, ut Epicteti Enchiridion declaretur.

Alterum erat, Deum curare & adminiſtrare univerſa: quod etſi & ipſum, niſi fallor, copioſe in ſuperioribus eſt demonſtratum, tamen ex profeſſo etiam tractari profuerit. Sunt enim qui exiſtiment, eſſe Numina, & quidem talia, qualia ſunt expoſita, bona, & ſumma potentia prædita, perfectiſſimaque cognitione: ſed ea res humanas contemnere, tamquam parvas & viles, & ſua curatione indignas. In hanc vero ſententiam devenerunt

ex

δοκούσης αὐτοῖς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων c.
ἀνωμαλίας· ὅταν κακοὺς δοκοῦντας ἴδωσιν ἄρ-
χοντας καὶ πλουτοῦντας καὶ ὑγιαίνοντας, καὶ
μέχρι θανάτου γηραιοῦ εὐρεοῦντας, καὶ παισὶ
τὴν εὔροιαν ἐνίοτε παραδιδόντας· τοὺς δὲ ἀγα-
θοὺς ἀπὸ τούτων ἀνήκεστα πάσχοντας, μηδε-
μιᾶς ἑπομένης, ὡς νομίζουσιν, ἐκδικήσεως. ἀπὸ
γὰρ τούτων οἱ μέν, ὡς εἴρηται πρότερον, καὶ τὸ
εἶναι τὸν Θεὸν τολμῶσιν ἀναιρεῖν· οἱ δὲ, τὸ μὲν
εἶναι, καὶ τοιοῦτον εἶναι, διὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας
ὁμολογοῦσι, τῇ δὲ περὶ τὰ ἀνθρώπινα προνοίᾳ p. 238
ἀπιστοῦσι, καὶ μάλιστα ἐν συμφοραῖς ἰδίαις γε- a.
νόμενοι· μὴ γὰρ ἂν τοσαύτην ἀνωμαλίαν συμ-
βῆναι, καὶ τοὺς μὲν κακοὺς ἀτιμωρήτους, τοὺς
δὲ ἀγαθοὺς ἀνεκδικήτους ἀπολείπεσθαι, θείας
προνοίας ἐπιμελομένης. Ῥητέον οὖν καὶ περὶ τού-
του κοινότερον καὶ καθολικώτερον, ἐκ διαιρέσεως
ἐρωτῶντι τὸν λόγον. Εἰ γὰρ ὄντα, μὴ προνοοῦ-
σι,

ex humanarum rerum, quæ videtur, perturbatione; cum vident homines, qui improbi videntur esse, imperiis, opibus, valetudine florere, & usque ad obitum secundis rebus uti, easque interdum liberis suis quasi per manus tradere: bonos autem viros ab his immaniter excarnificari, nulla sequente (ut putant) ultione. His enim de causis, alii (ut prius dictum est) esse etiam Deum negare non dubitant: alii, quamvis & esse Deum, & talem esse, propter communes notiones fateantur, tamen res humanas ab eo curari non credunt, præsertim si cum privatis calamitatibus ipsi conflictantur. Neque enim tantam fore perturbationem rerum, neque improbos ita impunitos, bonos autem viros inultos permansuros, si divina providentia mundum procuraret. Est igitur de his etiam in universum dicendum, & bipartita utendum argumentatione. Nam si dii cum sint, non consulunt

σι, τὰ θεῖα· ἢ ἀγνοοῦντα, ὅτι χρὴ προνοεῖν, οὐ προνοοῦσι, [ἢ γινώσκοντα.] καὶ εἰ τοῦτο, ἢ
b. μὴ δυνάμενα οὐ προνοεῖ, ἢ μὴ βουλόμενα· καὶ εἰ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἢ διὰ τὸ μέγεθος ὑπερβαινόντων τῶν τῇδε τὴν δύναμιν τοῦ θείου, ἢ διὰ σμικρότητα καὶ εὐτέλειαν ἀποφευγόντων τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ. εἰ δὲ δύναται μὲν, οὐ βούλεται δὲ, ἢ διὰ τρυφὴν καὶ ῥαθυμίαν ἀμελεῖ, ἢ πάλιν διὰ σμικρότητα καὶ εὐτέλειαν, κἂν δύνηται, καταφρονεῖ.

Τοιαύτης τῆς διαιρέσεως οὔσης, κοινῶς τέως
c. πρὸς πάντα τὰ τμήματα αὐτῆς ῥητέον· ὅτι τοιοῦτον ὂν τὸ θεῖον, οἷον ὑπόκειται, γνῶσίν τε ἔχον τὴν ἀκριβεστάτην, καὶ δύναμιν τὴν ἰσχυροτάτην, καὶ βούλησιν τὴν ἀγαθωτάτην, καὶ πάντα δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ὄντα παράγον, οὔτε ἀγνοεῖ, ὅτι χρὴ τῶν παρ' αὐτοῦ παραχθέντων ἐπιμελεῖσθαι· (ὅπερ οὐδὲ τῷ νωθεστάτῳ τῶν ἀλόγων ζώων ὑπάρχει· καὶ κεῖναι γὰρ τῶν οἰκείων ἐπιμε-

sulunt rebus humanis; aut, quod ignorant iis esse consulendum, non consulunt; aut scientes. Quod si est; aut quia non possunt, non provident; aut quia nolunt. Iam, si quia non possunt; id fit, aut propter magnitudinem rerum humanarum, Dei potentiam excedentium; aut ob parvitatem & vilitatem, providentiam effugientium. Sin, cum possit, non vult: aut ob delicias & ignaviam eas negligit; aut rursus quod ob parvitatem & utilitatem, quamvis possit, eas aspernatur.

Cum hæ sint argumentationis partes, primum communiter ad omnes ejus sectiones sic dicendum: Cum tale sit Numen, quale descriptum est, cognitione præditum exquisitissima, & potentia firmissima, & voluntate optima, & omnes res a seipso producat: nec ignorat res a se conditas esse curandas, (qui stupor ne in stupidissimas quidem pecudes cadit; nam illæ quoque

ἐπιμελεῖται γεννημάτων·) οὔτε ἀδυνατεῖν εἰκὸς, οὔτε ὡς μειζόνων ὄντων, (πῶς γὰρ ἂν εἴη μεῖζον τὸ παραχθὲν τοῦ παράγοντος;) οὔτε ὡς εὐτε- p. 239
λεστέρων, ἢ κατὰ τὸ τυχεῖν ἐπιμελείας· εἰ γὰρ τοιαῦτα ἦν, διὰ τί ὅλως παρήγετο; ἀλλ' οὔτε τὴν βούλησιν αἰτιατέον, οὔτε ὡς διὰ τρυφὴν καὶ ῥαθυμίαν ἀμελοῦσαν· ἀνθρώπων γὰρ αὐτῶν ταῦτα πάθη, καὶ μοχθηρῶν ἀνθρώπων· ἐπεὶ οὐδὲ τοῖς ἀλόγοις ὑπάρχει ζώοις τὸ διὰ τρυφὴν καὶ ἀργίαν τῶν οἰκείων γεννημάτων ἀμελεῖν. ἀλλ' οὐδ' ὡς εὐτελῶν καταφρονεῖ τούτων, b.
ἅπερ ἠξίωσε παραγαγεῖν. ὥστε κατὰ πάντα τρόπον ἀδύνατον, μὴ προνοεῖσθαι ὑπὸ Θεοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντα.

Ἰδίᾳ δὲ λοιπὸν ῥητέον, πρὸς μὲν τοὺς τῆς θείας ὑπεροχῆς αἰσθανομένους, ἢ δοκοῦντας αἰσθάνεσθαι, τὰ δὲ ἀνθρώπινα καταμικρύνοντας, καὶ ἀνάξια τῆς θείας προνοίας ἡγουμένους· ὅτι οὐδὲ τῶν εὐτελεστάτων ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ παντὶ,

que ſuos curant fœtus:) nec per impotentiam relinquit eas, ſive quod ſint majores; (quî enim major poſſit eſſe res condita ſuo conditore?) ſive quod ſint viliores quam quæ curari poſſint; nam ſi tales erant, cur omnino condebantur? At nec voluntas ejus eſt accuſanda, quaſi vel ob delicias & ſocordiam eas negligat: non enim niſi hominum iſti adfectus ſunt; nec omnium, ſed improborum; cum ne pecudes quidem ita vel delicatæ vel ignavæ ſint, ut fœtus ſuos negligant. Neque vero tanquam viles eas contemnit, quas condere non eſt dedignatus. Sic nullo modo fieri poteſt, quin Deus conſulat rebus a ſe conditis.

Sequitur, ut ſeorſim iis reſpondeamus, qui divinam quidem magnitudinem intelligunt, ac potius intelligere ſibi videntur, at res humanas extenuant, & divinâ providentiâ indignas ducunt. Dicimus ergo primum, non eſſe hominem aut

res

c. παντὶ, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. καὶ γὰρ ζῶόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ψυχὴν ἔχει τιμιωτάτην καὶ λογικὴν, καὶ θεοσεβέστατόν ἐστι πάντων τῶν γενητῶν ζώων. ὥστε οὐκ ἄτιμον οὐδ' εὐτελές ἐστι τοῦ Θεοῦ κτῆμα ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὑπὸ ψυχῆς πραττόμενα λογικῆς. Εἰ δὲ καὶ σμικρόν τις ὑπόθοιτο τὸν ἄνθρωπον, εὐκολωτέραν αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν ὁμολογήσει. ὥσπερ γὰρ αἱ αἰσθήσεις τῶν μειζόνων ῥᾷον ἀντιλαμβάνονται, τῶν δὲ
p. 240 σμικροτέρων χαλεπώτερον· (καὶ γὰρ πρὸς ὄρασιν, καὶ πρὸς ἀκοὴν, τὰ σμικρότερα δυσληπτότερα τῶν μειζόνων·) οὕτως αἱ δύναμεις φέρουσί τε εὐκολώτερον τὰ σμικρότερα, καὶ κρατοῦσιν ἐκείνων μᾶλλον ἢ τῶν μειζόνων. ῥᾷον γάρ ἐστι φέρειν μνᾶν, ἢ τάλαντον· καὶ ἀροῦν ἢ σκάπτειν ἡμίπλεθρον, ἢ πλέθρον. ὥστε, ὅσῳ τις σμικρότερον ὑπόθοιτο, τοσούτῳ μᾶλλον εὐκολώτερον πρὸς ἐπιμέλειαν ὁμολογήσει. Ἔτι δὲ, εἰ τοῦ ὅλου κόσμου

res humanas ex viliſſimis in univerſo. Nam & animans eſt homo, & anima præditus maximi pretii, & rationis capaci: & omnium animalium, quæ quidem generata ſunt, maxime ad Dei cultum eſt idoneus. Quare homo nec inhonorata, neque vilis eſt Dei poſſeſſio: neque viles res humanæ, quas animus rationis particeps adminiſtrat. Quod ſi quis vero etiam exiguam rem ſtatuat eſſe hominem, eo faciliorem ejus eſſe curationem fateatur. Sicut enim ſenſus majora facilius percipiunt, minora difficilius; (nam quo quæque minora ſunt, eo difficilius & videntur & audiuntur) ita vires minora facilius & geſtant & peragunt, quam majora. Facilius enim geſtatur libra, quam talentum: dimidium jugerum facilius aratur & foditur, quam integrum. Quo quis igitur minorem hominem ſtatuerit, eo faciliorem ejus eſſe curationem adſentietur. Porro, ſi totum

mundum

κόσμου ὁ Θεὸς ἐπιμελεῖται, ἀνάγκη καὶ τῶν b.
μερῶν αὐτοῦ προνοεῖν· ὥσπερ καὶ αἱ τέχναι
ποιοῦσι. καὶ γὰρ ἰατρὸς, τοῦ ὅλου σώματος
ἐπιμεληθῆναι προθέμενος, οὐκ ἂν ἀμελήσειε τῶν
μερῶν· οὐδὲ στρατηγὸς, οὐδὲ οἰκονόμος, ἢ πο-
λιτικὸς ἀνήρ. τῶν γὰρ μερῶν ἀμελουμένων,
ἀνάγκη χειρόνως τὸ ὅλον διατίθεσθαι. οὐκ ἂν
οὖν ὁ Θεὸς χείρων φαίνοιτο τῶν ἀνθρώπων ἐπι-
μελητὴς, πρὸς τὴν τῶν ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν, οἵ-
τινες μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ τέχνῃ τῶν τε μερῶν καὶ c.
τοῦ ὅλου ἐπιμελοῦνται, καὶ αὐτῶν μὲν ἕνεκα τῶν
μερῶν, μάλιστα δὲ τοῦ ὅλου ἕνεκεν. Ἡμεῖς δὲ
πρός τινα τῶν γινομένων, ὡς εἴρηται, δυσχεραί-
νομεν, ἀγνοοῦντες ὅπη καὶ ταῦτα τῷ ὅλῳ συν-
τελεῖ.

Εἰ δὲ νομίζοι τις, τὴν περὶ τὰ ἀνθρώπινα
τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, πολὺ τὸ ἀνώμαλον ἔχοντα
καὶ ἐμπαθὲς καὶ τεταραγμένον, ὄχλον ἐμποιεῖν
τῷ Θεῷ, καὶ περισπᾶν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ
μακαριότητος· δῆλός ἐστι τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐπι-
μελητα῀ις

mundum curat Deus, mundi etiam partes eum curare eſt neceſſe: quemadmodum & artifices faciunt. Nam medicus, curâ totius corporis ſuſceptâ, ne partes quidem negliget: neque imperator, neque paterfamilias, neque reipublicæ gubernator. Partibus enim neglectis, totum ipſum pejus adfici eſt neceſſe. Abſit igitur, ut Deus in ſua curatione vincatur hominum diligentiâ, qui unâ eâdemque arte & partes & totum curant, cum ipſarum partium cauſſa, maxime vero propter totum. At nos eventus quosdam (ut dictum eſt) ægre ferimus, ignorantes quatenus iſta quoque conducant univerſo.

Si quis vero exiſtimat, Dei curam rerum humanarum, quæ multum habeant confuſionis, multum perturbationum atque tumultuum, negotium faceſſere Deo, eumque a ſua beatitate abstrahere: eum adparet humanis curatoribus

p. 241 a. μελησταῖς ὁμοίους νομίζων τοὺς Κρείττονας, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιμελείας ἀγνοεῖ, νομίζων ἀνάγκην εἶναι, ὥσπερ ἡμᾶς, οὕτω καὶ τὸν Θεὸν, εἴ τινος ἐπιμελοῖτο, ἀφωρισμένως ἐκείνῳ παρεῖναι, καὶ παρακολουθεῖν ἑκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων, οὐδενὶ σχολάζειν ἄλλῳ δυνάμενον. καὶ οὐκ ἐννοεῖ ὁ τοιοῦτος, ὅτι καὶ νομοθέτης ἐν πόλει τάξας νόμους, τὸν τί ποιοῦντα ἢ πάσχοντα τίνος χρὴ τυγχάνειν, καὶ ἐπιμελητὰς τούτους b. καὶ τῶν σμικροτάτων ἄχρις ἐπιστήσας, καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει μένει, καὶ, ἕως ἂν οἱ νόμοι σώζωνται, δι' αὐτῶν τῆς πόλεως προνοεῖ. οὐκ ἐννοεῖ δὲ, ὅτι πολὺ πρότερον καὶ μᾶλλον ὁ Θεὸς, ὁ τὸ πᾶν ὑποστήσας, ἐμψύχους ἡμῶν οὔσας κατιδὼν τὰς πράξεις, καὶ πολλὴν μὲν ἀρετὴν ἐχούσας, πολλὴν δὲ κακίαν, ἐμηχανήσατο, ποῖόν τινα γινόμενον ἀεὶ, ποίας χρὴ δίκης τυγχάνειν, καὶ τίνας τόπους μεταλλάττειν,

ratoribus ſimiles putare Deos, & rationem curationis ignorare; qui neceſſe eſſe exiſtimet, ſicuti nos, ita Deum etiam, ſi quid curet, ſeorſim illi adeſſe & ſingulas ſuas actiones ita perſequi, ut nulli alii rei vacare interim poſſit. Neque cogitat is qui ita ſentit, vel legislatorem conſtitutis in republica legibus definiſſe, quæ cuique facto pœna, quæ pro injuria ſatisfactio debeatur, easdemque leges curatrices ad minutiſſima quæque ſtatuiſſe; cum ipſe interim a more & habitu ſuo non recedat, &, quamdiu leges durarint, tamdiu per eas urbi conſulat. Neque porro conſiderat, multo prius & magis Deum, univerſi conditorem, cum ab animi arbitrio proficiſci actiones noſtras, multumque habere & virtutis & vitii, perſpexiſſet, rationem excogitaſſe, qua jus cuique ſuum tribueretur; conſtituiſſeque, quæ in loca, ſive deteriora, ſive meliora, quisquis ſit transferendus, & quarum animarum in ſocietate ſit collocandus; quæ animæ deteriores

λάττειν, χείρονας ἢ βελτίονας, καὶ ποίαις συν- c.
τάττεσθαι ψυχαῖς· ὅτι τὰς μὲν κακίους γινο-
μένας ταῖς κακαῖς, τὰς δὲ ἀμείνους ταῖς ἀγα-
θαῖς· καὶ τί χρὴ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, κατ'
ἀξίαν, εἰς ἀλλήλας τε καὶ ὑπ' ἀλλήλων. Τοῦ
μέντοι τοίους ἢ τοίους γίνεσθαι, καὶ τήνδε τὴν
ἀξίαν ἢ τήνδε μεταλαμβάνειν, ταῖς βουλήσεσιν
ἡμῶν ἑκάστων τὰς αἰτίας ὁ Θεὸς ἀπολέλοιπεν.
ὁποῖοι γὰρ ἂν ἐθέλωμεν γίνεσθαι, τοιοῦτοι γι-
νόμεθα, διὰ τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς, καὶ
τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι τήν τε ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν.
πᾶσι τε ἐπέστησεν ὁ Θεὸς δυνάμεις τοῦ κατ'
ἀξίαν ἀποκληρωτικὰς μέχρι τῆς μικροτάτης p. 242
ποιήσεως. 8.

Καὶ οὐχ, ἅπαξ ποτὲ ταῦτα μηχανησάμε-
νος ἐν ἀρχῇ τινι χρόνου, ἀπέστη τοῦ προνοεῖν,
ὥσπερ ἄν τις ἄνθρωπος ἀρκεσθῇ τῇ νομοθεσίᾳ.
οὔτε γὰρ ἀρχὴν ἔχει χρόνου ἡ θεία ἀγαθότης,
ὑφ' ἧς πάντα ἀγαθύνεται, τῷ ἀεὶ εἶναι ἐκείνην·
οὔτε ὁ Θεὸς ποτὲ μὲν πάρεστι, ποτὲ δὲ ἄπε-
στι.

teriores fuerint factæ, eas cum pravis; quæ meliores, cum bonis animabus esse collocandas: denique quid cuique pro merito faciendum aut perferendum sit, inter sese, & a sese invicem. Cæterum causſas, quibus vel boni vel mali fiamus, & talem aut talem mercedem mereamur, eas voluntati cujusque noſtrûm reliquit. Quales enim fieri volumus, tales evadimus, ob animi libertatem, & quia penes nos est tam virtus quam vitia: omnibusque eas vires tribuit Deus, quibus fit ut cujusvis vel minimæ actionis meritam mercedem laturi ſimus.

Neque vero hæc initio ſemel conſtituit, & deinde deſtitit providere; quemadmodum homo fortaſſe contentus fuerit leges tuliſſe. Neque enim initium temporis habet divina bonitas, per quam omnia bona fiunt, quia ſempiterna eſt: neque Deus aliâs adeſt, aliâs abeſt;

στι. σωματικὰ γὰρ ταῦτα. ἀλλ' αὐτός τε ἀεὶ πᾶσι πάρεστι, πάντων ἐξῃρημένος· καὶ ἡ πρόνοια αὐτοῦ, τῷ ἀεὶ αὐτὸν καὶ πανταχοῦ
b. εἶναι, καὶ ἀγαθὸν εἶναι, πᾶσιν ἐφήπλωται τοῖς οὖσι, κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν ἑκάστῳ τῆς ἀξίας διανομήν. καὶ ὥσπερ ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς πάντα φωτίζεται, καὶ τὰ μὲν ὁρᾷ, τὰ δὲ ὁρᾶται, τὰ δὲ θάλλει, τὰ δὲ ζωογονεῖται, καὶ τὰ μὲν λευκαίνεται, τὰ δὲ μελαίνεται, καὶ τὰ μὲν πήγνυται, τὰ δὲ τήκεται, ἕκαστον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιτηδειότητα μετέχον τῆς μιᾶς αὐτοῦ καὶ πολλῆς ἀγαθότητος ἀπραγματεύτως, οὐδὲν εἴς τι τούτων τοῦ ἡλίου πονοῦντος, οὐδὲ περισπωμένου ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ μακαριότητος·
c. οὕτω πολλῷ μᾶλλον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, τῆς καὶ τὸν ἥλιον τῷ κόσμῳ δωρησαμένης, πάντα μετέχει ἀπραγματεύτως, καὶ ἀγαθύνεται, κατὰ τὰ μέτρα τῆς ἑαυτῶν ἐπιτηδειότητος, οὐδὲν εἰς τοῦτο τοῦ Θεοῦ πονοῦντος, οὐδὲ περισπωμένου. οὔτε γὰρ ἀντιπάσχει ποιῶν, ὥσπερ τὰ Φυσικὰ

abeſt; corporum enim iſta ſunt. Sed & ipſe ſemper omnibus adeſt, exemtus ab omnibus: & ejus providentia, quia ipſe ſemper & ubique eſt, & bonus eſt, ad omnes res porrigitur, pro convenienti cuique dignitatis distributione. Et ut a lumine ſolis illuſtrantur omnia, & alia vident, alia videntur, alia virent, alia generantur, tum alia candeſcunt, alia nigreſcunt, alia denſantur, alia liquefiunt; & prout cujusque captus eſt, ita unius & magnæ bonitatis ejus absque negotio fit particeps, nihil moleſtiæ in horum ullo habente ſole, neque a ſua beatitate abstracto; Sic multo magis divina bonitate, quæ & ſolem mundo donavit, omnia fruuntur absque illius moleſtia, & bona fiunt, pro ratione ſui captus, nihil idcirco operoſe laborante Deo, neque distracto. Neque enim cum agit, viciſſim patitur,

Φυσικὰ πράγματα· οὔτε ἐπείσακτον ἔχει τὴν ἀγαθότητα, ἵνα κάμῃ ποτὲ δαπανωμένη· οὔτε ἄλλοτε ἄλλα πεφυκὼς ἐνεργεῖν, ὥσπερ ἡ ἡμετέρα ψυχὴ, ἀδυνατεῖ ποτε πρὸς τὴν πρόνοιαν p. 243
τοῦ κόσμου, ἢ πρὸς τὴν ἀνάτασιν ἐκείνην, τὴν a.
ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν, τὸ τοῦ κόσμου τέλος ἐξηρημένον. εἰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τελειωθεῖσα, καὶ εἰς Θεὸν ἀναχθεῖσα, μετεωροπολεῖν λέγεται, καὶ πάντα τὸν κόσμον διοικεῖν· πόσῳ μᾶλλον ὁ τῆς ψυχῆς ὑποστάτης Θεὸς ἀπερισπάστως προνοήσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων;

Ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα τὰ συμβαίνοντα περὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δοκοῦντας τῶν ἀνθρώπων, b.
ἄξια κινεῖν ἐστι τὴν τῆς προνοίας ἐπιστασίαν. οὐ γὰρ ἀληθές ἐστιν ὃ νομίζομεν, ὅτι ἀγαθοὶ μὲν δυστυχοῦσί ποτε καὶ κακῶς πάσχουσιν, κακοὶ δὲ εὐτυχοῦσί τε καὶ εὐδαιμονοῦσιν· εἴπερ ἀληθῆ ἐστιν ἐκεῖνα, καὶ μὴ μάτην ἐῤῥαψῳδήσαμεν πρότερον, ἀποδεικνύντες, ὅτι Ἀγαθός

patitur, ut res naturales: neque adventitiam habet bonitatem, quæ aliquando exhauſta deficiat: neque eâ naturâ eſt, ut aliâs alia agat, ſicut noſter animus, ac interdum procurando mundo deſit, aut contentioni illi ad bonum, qui præcipuus mundi finis eſt. Nam ſi humanus animus perfectus, & ad Deum reductus, in ſublimi verſari, & totum adminiſtrare mundum dicitur: quanto magis Deus, auctor animi, citra ſolicitudinem & occupationem, conſulet rebus a ſe conditis?

At ne illa quidem, quæ iis accidunt, qui boni aut improbi habentur, eam vim habent, ut loco moveant providentiæ curationem. Neque enim verum id eſt, quod putamus, bonos aliquando calamitoſos eſſe atque miſeros, malos vero fortunatos & beatos: ſi modo illa vera ſunt, quæ ſupra diximus, neque nos canoris nugis occupati fuimus, cum demonſtraremus, eum eſſe

Bonum

ἐκτὸς, ὑπομιμνήσκω τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων·
p. 245 ὅτι οὐδὲ τὰ κακὰ λεγόμενα κακά ἐστι, κἂν πό-
a. νους ἔχωσι, κἂν δυσχερείας· οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ, κυρίως ἀγαθά. ἀλλὰ τὰ μὲν λεγόμενα κακὰ, τῶν τε νοσούντων ἰατρεῖαι, καὶ τῶν ὑγιαινόντων γυμνάσια. τὰ δὲ ἀγαθὰ, καὶ αὐτὰ, πρὸς τὴν χρείαν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν λαμβανόντων καὶ τῶν ἀποστερουμένων δίδοται. καὶ γὰρ πλοῦτος, τῷ μὲν χρήσασθαι δυναμένῳ καλῶς, δίδοται διά τε τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ κατὰ τοῦτο ῥᾳστώνην,
b. καὶ τὴν εἰς ἄλλους εὐποιΐαν, καὶ αὔξησιν τῆς ἀγαθουργοῦ προαιρέσεως· τοῖς δὲ μοχθηροῖς, εἰς τιμωρίαν καὶ κόλασιν. καὶ γὰρ οἱ μὲν φιλάργυροι, πονοῦντες ἅπαντα τὸν βίον περὶ χρηματισμὸν, μετὰ ἀθυμίας, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ δέους ἀεὶ ἐπηρτημένου, οὐδὲν ἀπολαύουσι τῶν χρημάτων. καὶ τίς ἂν εἴη ταύτης δίκη δικαιοτέρα τε καὶ χαριεστέρα; οἱ δὲ ἄσωτοι πάλιν ὄντες, πενέστεροι τῶν προσαιτούντων εἰσί· καὶ
c. ὑπὸ τρυφῆς δέ τινες διαφθείρονται διὰ τὸν πλοῦτον,

dicuntur; eorum illos commonefacio, quæ ante dicta ſunt: nec ea quæ mala dicantur, eſſe mala, tametſi cum laboribus & difficultatibus conjuncta; neque bona, proprie bona: ſed mala quæ putantur, cum ægrotantium medicinas eſſe, tum valentium exercitationes: bona vero & ipſa pro uſu & dignitate tam accipientium quam eorum quibus adimuntur, dari. Nam divitiæ quidem ei, qui recte iis uti poteſt, contingunt, ut & ipſe pro ſe facilius agitet, & aliis habeat benefaciendi facultatem, & ad beneficæ voluntatis incrementum: improbis vero, in pœnam & caſtigationem. Etenim avari, per omnem ætatem in congerendis opibus dies noctesque ſolicite occupati, ſemper impendente metu, nullum ex pecunia fructum capiunt. Qua pœna quæ juſtior eſſe poſſit, & feſtivior? Alii rurſus, luxurioſi, mendicis ſunt egentiores: & præ deliciis pereunt per ipſas divitias,

τον, καὶ κλιμακτῆρσι πολλοῖς περιπίπτουσι, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας κατ' ἀξίαν ἀποτυγχάνουσι, διὰ τὸν πλοῦτον μήτε μανθάνοντές τι ἀγαθὸν, μήτε τὸν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα βίον ἐπιζητοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι. οὕτω δὲ καὶ ὑγεῖαι, καὶ δυναστεῖαι, βλάπτουσι καὶ μᾶλλον τοὺς κακούς. καὶ αἱ μὲν, κολαστικῶς· αἱ δὲ, κατὰ τιμωρίαν δίδονται· ἵνα διὰ τῆς ἐπιτριβῆς τῶν παθῶν κορεσθέντες, ἐξεμέσωσί ποτε τὴν ἐμπάθειαν, καὶ πρὸς κόλασιν λοιπὸν καὶ κάθαρσιν ἐπιτήδειοι γένωνται. μέλει γὰρ τῷ προνοοῦντι τῶν ψυχῶν, οὐ τοῦ τὰς ἐνεργείας κατὰ πάθος ἐπέχειν τὰς ψυχὰς ἢ διὰ φόβον ἢ δι' ἕτερα πάθη, ἀλλὰ τοῦ τὴν ἕξιν αὐτὴν τὴν μοχθηρὰν ἀποτρίψασθαι. Καὶ εἴρηται ταῦτα διὰ πλειόνων πρότερον, καὶ ἐκεῖθεν αὐτῶν ὑπομνησθῆναι δεῖ τὸν δεόμενον. καὶ ἀρκεῖ ταῦτα πρὸς τοὺς ἀναιρεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐπιχειροῦντας τοῖς λόγοις. p. 246 a.

vitias, & in maxima pericula incidunt, neque ſui ipſorum pro dignitate curam gerunt; ob divitias neque boni quidquam diſcentes, neque vitam naturæ humanæ convenientem exquirentes & amplectentes. Sic vero & valetudo, ſic potentia, nocent maxime improbis: ac partim caſtigandi, partim ulciſcendi cauſſa tribuuntur, ut incitatione adfectuum ſaturati, evomant tandem furorem, ac dehinc ad caſtigationem & purgationem idonei reddantur. Nam curatori animorum id curæ eſt, non ut animi propter metum aut propter alios adfectus cohibeant actiones ex adfectibus oriundas; ſed ut ipſe malus habitus & prava conſuetudo deſtruatur. Atque hæc ſupra dicta ſunt copioſius: unde, ſi cui ſit opus, ea repeti poterunt. Ac adverſus eos, qui ſuis diſputationibus Dei providentiam tollere conantur, ſatis multa diximus.

At

p. 237 μάτων, τοῦ προθεμένου δεῖξαι, ὅτι εἰσὶ πρῶταί
a. τῶν ὄντων ἀρχαὶ, καὶ Θεὸς, πάντων αἴτιος, ἀρκείτω καὶ ταῦτα· κἂν ὑπολείπωνταί τινες ἔτι τῇ ἀνόδῳ βαθμοὶ πρὸς τὴν τελειοτάτην συμπλήρωσιν. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ τούτων τινὰ περιττὰ δόξει τισὶν, ὡς πρὸς τὸν προηγούμενον τῆς γραφῆς σκοπὸν, τὸ τοῦ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον σαφηνίσαι προθυμηθέντα.

Τὸ δὲ δεύτερον ἦν, ὅτι προνοεῖ καὶ διοικεῖ τὰ
b. ὅλα ὁ Θεός· ὅπερ ἤδη μὲν, οἶμαι, καὶ αὐτὸ διὰ πλείονων ἐν τοῖς προειρημένοις ἀποδέδεικται, οὐ χεῖρον δ' ἂν εἴη καὶ προηγουμένης τυχεῖν ἐπισκέψεως. Εἰσὶ γάρ τινες, οἳ νομίζουσιν εἶναι τὰ θεῖα, καὶ τοιαῦτα, οἷά περ ὁ λόγος αὐτὰ ἐξέφηνεν, ἀγαθὰ, καὶ δύναμιν ἔχοντα τὴν ἀκροτάτην, καὶ γνῶσιν τὴν τελειοτάτην· τῶν μέντοι ἀνθρωπίνων καταφρονεῖν, ὡς μικρῶν καὶ εὐτελῶν ὄντων, καὶ ἀναξίων τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας. τοῦτο δὲ πάσχουσι τὸ πάθος ὑπὸ τῆς δοκού-

num, qua propoſitum fuit demonſtrare, eſſe prima rerum principia, & auctorem omnium rerum eſſe Deum, hæc hactenus dicta ſufficiant; licet gradus adhuc nonnulli a nobis prætermiſſi ſint, quibus ad ſummum faſtigium & ad abſolutiſſimam perfectionem adſcendatur. Scio enim & horum nonnulla viſum iri ſuperflua quibusdam, quod quidem ad principalem ſcripti ſcopum pertineat, qui is eſt, ut Epicteti Enchiridion declaretur.

Alterum erat, Deum curare & adminiſtrare univerſa: quod etſi & ipſum, niſi fallor, copioſe in ſuperioribus eſt demonſtratum, tamen ex profeſſo etiam tractari profuerit. Sunt enim qui exiſtiment, eſſe Numina, & quidem talia, qualia ſunt expoſita, bona, & ſumma potentia prædita, perfectiſſimaque cognitione: ſed ea res humanas contemnere, tamquam parvas & viles, & ſua curatione indignas. In hanc vero ſententiam devenerunt

ex

δοκούσης αὐτοῖς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων c.
ἀνωμαλίας· ὅταν κακοὺς δοκοῦντας ἴδωσιν ἄρχοντας καὶ πλουτοῦντας καὶ ὑγιαίνοντας, καὶ μέχρι θανάτου γηραιοῦ εὐρεοῦντας, καὶ παισὶ τὴν εὔροιαν ἐνίοτε παραδιδόντας· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἀπὸ τούτων ἀνήκεστα πάσχοντας, μηδεμιᾶς ἑπομένης, ὡς νομίζουσιν, ἐκδικήσεως. ἀπὸ γὰρ τούτων οἱ μέν, ὡς εἴρηται πρότερον, καὶ τὸ εἶναι τὸν Θεὸν τολμῶσιν ἀναιρεῖν· οἱ δὲ, τὸ μὲν εἶναι, καὶ τοιοῦτον εἶναι, διὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ὁμολογοῦσι, τῇ δὲ περὶ τὰ ἀνθρώπινα προνοίᾳ p. 238
ἀπιστοῦσι, καὶ μάλιστα ἐν συμφοραῖς ἰδίαις γε- a.
νόμενοι· μὴ γὰρ ἂν τοσαύτην ἀνωμαλίαν συμβῆναι, καὶ τοὺς μὲν κακοὺς ἀτιμωρήτους, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἀνεκδικήτους ἀπολείπεσθαι, θείας προνοίας ἐπιμελομένης. Ῥητέον οὖν καὶ περὶ τούτου κοινότερον καὶ καθολικώτερον, ἐκ διαιρέσεως ἐρωτῶντι τὸν λόγον. Εἰ γὰρ ὄντα, μὴ προνοοῦσι,

ex humanarum rerum, quæ videtur, perturbatione; cum vident homines, qui improbi videntur esse, imperiis, opibus, valetudine florere, & usque ad obitum secundis rebus uti, easque interdum liberis suis quasi per manus tradere: bonos autem viros ab his immaniter excarnificari, nulla sequente (ut putant) ultione. His enim de caussis, alii (ut prius dictum est) esse etiam Deum negare non dubitant: alii, quamvis & esse Deum, & talem esse, propter communes notiones fateantur, tamen res humanas ab eo curari non credunt, præsertim si cum privatis calamitatibus ipsi conflictantur. Neque enim tantam fore perturbationem rerum, neque improbos ita impunitos, bonos autem viros inultos permansuros, si divina providentia mundum procuraret. Est igitur de his etiam in universum dicendum, & bipartita utendum argumentatione. Nam si dii cum sint, non consulunt

σι, τὰ θεῖα· ἢ ἀγνοοῦνται, ὅτι χρὴ προνοεῖν, οὐ προνοοῦσι, [ἢ γινώσκοντα.] καὶ εἰ τοῦτο, ἢ
b. μὴ δυνάμενα οὐ προνοεῖ, ἢ μὴ βουλόμενα· καὶ εἰ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἢ διὰ τὸ μέγεθος ὑπερβαινόντων τῶν τῇδε τὴν δύναμιν τοῦ θείου, ἢ διὰ σμικρότητα καὶ εὐτέλειαν ἀποφευγόντων τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ. εἰ δὲ δύναται μὲν, οὐ βούλεται δὲ, ἢ διὰ τρυφὴν καὶ ῥαθυμίαν ἀμελεῖ, ἢ πάλιν διὰ σμικρότητα καὶ εὐτέλειαν, κἂν δύνηται, καταφρονεῖ.

Τοιαύτης τῆς διαιρέσεως οὔσης, κοινῶς τέως
c. πρὸς πάντα τὰ τμήματα αὐτῆς ῥητέον· ὅτι τοιοῦτον ὂν τὸ θεῖον, οἷον ὑπόκειται, γνῶσίν τε ἔχον τὴν ἀκριβεστάτην, καὶ δύναμιν τὴν ἰσχυροτάτην, καὶ βούλησιν τὴν ἀγαθωτάτην, καὶ πάντα δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ ὄντα παράγον, οὔτε ἀγνοεῖ, ὅτι χρὴ τῶν παρ' αὐτοῦ παραχθέντων ἐπιμελεῖσθαι· (ὅπερ οὐδὲ τῷ νωθεστάτῳ τῶν ἀλόγων ζώων ὑπάρχει· καὶ κεῖναι γὰρ τῶν οἰκείων ἐπιμε-

sulunt rebus humanis; aut, quod ignorant iis esse consulendum, non consulunt; aut scientes. Quod si est; aut quia non possunt, non providet; aut quia nolunt. Iam, si quia non possunt; id fit, aut propter magnitudinem rerum humanarum, Dei potentiam excedentium; aut ob parvitatem & vilitatem, providentiam effugientium. Sin, cum possit, non vult: aut ob delicias & ignaviam eas negligit; aut rursus quod ob parvitatem & utilitatem, quamvis possit, eas aspernatur.

Cum hæ sint argumentationis partes, primum communiter ad omnes ejus sectiones sic dicendum: Cum tale sit Numen, quale descriptum est, cognitione præditum exquisitissima, & potentia firmissima, & voluntate optima, & omnes res a seipso producat: nec ignorat res a se conditas esse curandas, (qui stupor ne in stupidissimas quidem pecudes cadit; nam illæ quoque

ἐπιμελεῖται γεννημάτων·) οὔτε ἀδυνατεῖν εἰκὸς, οὔτε ὡς μείζόνων ὄντων, (πῶς γὰρ ἂν εἴη μεῖζον τὸ παραχθὲν τοῦ παράγοντος;) οὔτε ὡς εὐτε- p. 239
λεστέρων, ἢ κατὰ τὸ τυχεῖν ἐπιμελείας· εἰ γὰρ τοιαῦτα ἦν, διὰ τί ὅλως παρήγετο; ἀλλ' οὔτε τὴν βούλησιν αἰτιατέον, οὔτε ὡς διὰ τρυφὴν καὶ ῥαθυμίαν ἀμελοῦσαν· ἀνθρώπων γὰρ αὐτῶν ταῦτα πάθη, καὶ μοχθηρῶν ἀνθρώπων· ἐπεὶ οὐδὲ τοῖς ἀλόγοις ὑπάρχει ζώοις τὸ διὰ τρυφὴν καὶ ἀργίαν τῶν οἰκείων γεννημάτων ἀμελεῖν. ἀλλ' οὐδ' ὡς εὐτελῶν καταφρονεῖ τούτων, b.
ἅπερ ἠξίωσε παραγαγεῖν. ὥστε κατὰ πάντα τρόπον ἀδύνατον, μὴ προνοεῖσθαι ὑπὸ Θεοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντα.

Ἰδίᾳ δὲ λοιπὸν ῥητέον, πρὸς μὲν τοὺς τῆς θείας ὑπεροχῆς αἰσθανομένους, ἢ δοκοῦντας αἰσθάνεσθαι, τὰ δὲ ἀνθρώπινα κατασμικρύνοντας, καὶ ἀνάξια τῆς θείας προνοίας ἡγουμένους· ὅτι οὐδὲ τῶν εὐτελεστάτων ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ παντὶ,

que ſuos curant fœtus:) nec per impotentiam relinquit eas, ſive quod ſint majores; (quî enim major poſſit eſſe res condita ſuo conditore?) ſive quod ſint viliores quam quæ curari poſſint; nam ſi tales erant, cur omnino condebantur? At nec voluntas ejus eſt accuſanda, quaſi vel ob delicias & ſocordiam eas negligat: non enim niſi hominum iſti adfectus ſunt; nec omnium, ſed improborum; cum ne pecudes quidem ita vel delicatæ vel ignavæ ſint, ut fœtus ſuos negligant. Neque vero tanquam viles eas contemnit, quas condere non eſt dedignatus. Sic nullo modo fieri poteſt, quin Deus conſulat rebus a ſe conditis.

Sequitur, ut ſeorſim iis reſpondeamus, qui divinam quidem magnitudinem intelligunt, ac potius intelligere ſibi videntur, at res humanas extenuant, & divinâ providentiâ indignas ducunt. Dicimus ergo primum, non eſſe hominem aut

res

c. παντὶ, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. καὶ γὰρ ζῶόν ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ψυχὴν ἔχει τιμιωτάτην καὶ λογικὴν, καὶ θεοσεβέστατόν ἐστι πάντων τῶν γενητῶν ζώων. ὥστε οὐκ ἄτιμον οὐδ' εὐτελές ἐστι τοῦ Θεοῦ κτῆμα ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὑπὸ ψυχῆς πραττόμενα λογικῆς. Εἰ δὲ καὶ σμικρόν τις ὑπόθοιτο τὸν ἄνθρωπον, εὐκολωτέραν αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν ὁμολογήσει. ὥσπερ γὰρ αἱ αἰσθήσεις τῶν μειζόνων ῥᾷον ἀντιλαμβάνονται, τῶν δὲ
p. 240 σμικροτέρων χαλεπώτερον· (καὶ γὰρ πρὸς ὄρασιν, καὶ πρὸς ἀκοὴν, τὰ σμικρότερα δυσληπτότερα τῶν μειζόνων·) οὕτως αἱ δύναμεις φέρουσί τε εὐκολώτερον τὰ σμικρότερα, καὶ κρατοῦσιν ἐκείνων μᾶλλον ἢ τῶν μειζόνων. ῥᾷον γάρ ἐστι φέρειν μνᾶν, ἢ τάλαντον· καὶ ἀροῦν ἢ σκάπτειν ἡμίπλεθρον, ἢ πλέθρον. ὥστε, ὅσῳ τις σμικρότερον ὑπόθοιτο, τοσούτῳ μᾶλλον εὐκολώτερον πρὸς ἐπιμέλειαν ὁμολογήσει. Ἔτι δὲ, εἰ τοῦ ὅλου κόσμου

res humanas ex viliſſimis in univerſo. Nam & animans eſt homo, & anima præditus maximi pretii, & rationis capaci: & omnium animalium, quæ quidem generata ſunt, maxime ad Dei cultum eſt idoneus. Quare homo nec inhonorata, neque vilis eſt Dei poſſeſſio: neque viles res humanæ, quas animus rationis particeps adminiſtrat. Quod ſi quis vero etiam exiguam rem ſtatuat eſſe hominem, eo faciliorem ejus eſſe curationem ſa-

teatur. Sicut enim ſenſus majora facilius percipiunt, minora difficilius; (nam quo quæque minora ſunt, eo difficilius & videntur & audiuntur) ita vires minora facilius & geſtant & peragunt, quam majora. Facilius enim geſtatur libra, quam talentum: dimidium jugerum facilius aratur & foditur, quam integrum. Quo quis igitur minorem hominem ſtatuerit, eo faciliorem ejus eſſe curationem adſentietur. Porro, ſi totum

mundum

κόσμου ὁ Θεὸς ἐπιμελεῖται, ἀνάγκη καὶ τῶν b.
μερῶν αὐτοῦ προνοεῖν· ὥσπερ καὶ αἱ τέχναι
ποιοῦσι. καὶ γὰρ ἰατρὸς, τοῦ ὅλου σώματος
ἐπιμεληθῆναι προθέμενος, οὐκ ἂν ἀμελήσειε τῶν
μερῶν· οὐδὲ στρατηγὸς, οὐδὲ οἰκονόμος, ἢ πο-
λιτικὸς ἀνήρ. τῶν γὰρ μερῶν ἀμελουμένων,
ἀνάγκη χειρόνως τὸ ὅλον διατίθεσθαι. οὐκ ἂν
οὖν ὁ Θεὸς χείρων φαίνοιτο τῶν ἀνθρώπων ἐπι-
μελητὴς, πρὸς τὴν τῶν ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν, οἵ-
τινες μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ τέχνῃ τῶν τε μερῶν καὶ c.
τοῦ ὅλου ἐπιμελοῦνται, καὶ αὐτῶν μὲν ἕνεκα τῶν
μερῶν, μάλιστα δὲ τοῦ ὅλου ἕνεκεν. Ἡμεῖς δὲ
πρός τινα τῶν γινομένων, ὡς εἴρηται, δυσχεραί-
νομεν, ἀγνοοῦντες ὅπη καὶ ταῦτα τῷ ὅλῳ συν-
τελεῖ.

Εἰ δὲ νομίζοι τις, τὴν περὶ τὰ ἀνθρώπινα
τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, πολὺ τὸ ἀνώμαλον ἔχοντα
καὶ ἐμπαθὲς καὶ τεταραγμένον, ὄχλον ἐμποιεῖν
τῷ Θεῷ, καὶ περισπᾶν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ
μακαριότητος· δῆλός ἐστι τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐπι-
μελητα῀ις

mundum curat Deus, mundi etiam partes eum curare eſt neceſſe: quemadmodum & artifices faciunt. Nam medicus, curâ totius corporis ſuſceptâ, ne partes quidem negliget: neque imperator, neque paterfamilias, neque reipublicæ gubernator. Partibus enim neglectis, totum ipſum pejus adfici eſt neceſſe. Abſit igitur, ut Deus in ſua curatione vincatur hominum diligentiâ, qui unâ eâdemque arte & partes & totum curant, cum ipſarum partium cauſſa, maxime vero propter totum. At nos eventus quosdam (ut dictum eſt) ægre ferimus, ignorantes quatenus iſta quoque conducant univerſo.

Si quis vero exiſtimat, Dei curam rerum humanarum, quæ multum habeant confuſionis, multum perturbationum atque tumultuum, negotium faceſſere Deo, eumque a ſua beatitate abstrahere: eum adparet humanis curatoribus

p. 241 μελητὰς ὁμοίους νομίζων τοὺς Κρείττονας, καὶ
a. τὸν τρόπον τῆς ἐπιμελείας ἀγνοεῖ, νομίζων ἀνάγκην εἶναι, ὥσπερ ἡμᾶς, οὕτω καὶ τὸν Θεὸν, εἴ τινος ἐπιμελοῖτο, ἀφωρισμένως ἐκείνῳ παρεῖναι, καὶ παρακολουθεῖν ἑκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων, οὐδενὶ σχολάζειν ἄλλῳ δυνάμενον. καὶ οὐκ ἐννοεῖ ὁ τοιοῦτος, ὅτι καὶ νομοθέτης ἐν πόλει τάξας νόμους, τὸν τί ποιοῦντα ἢ πάσχοντα τίνος χρὴ τυγχάνειν, καὶ ἐπιμελητὰς τούτους
b. καὶ τῶν σμικροτάτων ἄχρις ἐπιστήσας, καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει μένει, καὶ, ἕως ἂν οἱ νόμοι σώζωνται, δι' αὐτῶν τῆς πόλεως προνοεῖ. οὐκ ἐννοεῖ δὲ, ὅτι πολὺ πρότερον καὶ μᾶλλον ὁ Θεὸς, ὁ τὸ πᾶν ὑποστήσας, ἐμψύχους ἡμῶν οὔσας κατιδὼν τὰς πράξεις, καὶ πολλὴν μὲν ἀρετὴν ἐχούσας, πολλὴν δὲ κακίαν, ἐμηχανήσατο, ποῖόν τινα γινόμενον ἀεὶ, ποίας χρὴ δίκης τυγχάνειν, καὶ τίνας τόπους μεταλλάττειν,

ratoribus ſimiles putare Deos, & rationem curationis ignorare; qui neceſſe eſſe exiſtimet, ſicuti nos, ita Deum etiam, ſi quid curet, ſeorſim illi adeſſe & ſingulas ſuas actiones ita perſequi, ut nulli alii rei vacare interim poſſit. Neque cogitat is qui ita ſentit, vel legislatorem conſtitutis in republica legibus definiſſe, quæ cuique facto pœna, quæ pro injuria ſatisfactio debeatur, easdemque leges curatrices ad minutiſſima quæque ſtatuiſſe; cum ipſe interim a more & habitu ſuo non recedat, &, quamdiu leges durarint, tamdiu per eas urbi conſulat. Neque porro conſiderat, multo prius & magis Deum, univerſi conditorem, cum ab animi arbitrio proficiſci actiones noſtras, multumque habere & virtutis & vitii, perſpexiſſet, rationem excogitaſſe, qua jus cuique ſuum tribueretur; conſtituiſſeque, quæ in loca, ſive deteriora, ſive meliora, quisquis ſit transferendus, & quarum animarum in ſocietate ſit collocandus; quæ animæ deteriores

λάττειν, χείρονας ἢ βελτίονας, καὶ ποίαις συν- c.
τάττεσθαι ψυχαῖς· ὅτι τὰς μὲν κακίους γινο-
μένας ταῖς κακαῖς, τὰς δὲ ἀμείνους ταῖς ἀγα-
θαῖς· καὶ τί χρὴ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, κατ'
ἀξίαν, εἰς ἀλλήλας τε καὶ ὑπ' ἀλλήλων. Τοῦ
μέντοι τοίους ἢ τοίους γίνεσθαι, καὶ τήνδε τὴν
ἀξίαν ἢ τήνδε μεταλαμβάνειν, ταῖς βουλήσεσιν
ἡμῶν ἑκάστων τὰς αἰτίας ὁ Θεὸς ἀπολέλοιπεν.
ὁποῖοι γὰρ ἂν ἐθέλωμεν γίνεσθαι, τοιοῦτοι γι-
νόμεθα, διὰ τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς, καὶ
τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι τήν τε ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν.
πᾶσι τε ἐπέστησεν ὁ Θεὸς δυνάμεις τοῦ κατ'
ἀξίαν ἀποκληρωτικὰς μέχρι τῆς μικροτάτης p. 242
ποιήσεως. a.

Καὶ οὐχ, ἅπαξ ποτὲ ταῦτα μηχανησάμε-
νος ἐν ἀρχῇ τινι χρόνου, ἀπέστη τοῦ προνοεῖν,
ὥσπερ ἄν τις ἄνθρωπος ἀρκεσθῇ τῇ νομοθεσία.
οὔτε γὰρ ἀρχὴν ἔχει χρόνου ἡ θεία ἀγαθότης,
ὑφ' ἧς πάντα ἀγαθύνεται, τῷ ἀεὶ εἶναι ἐκείνην·
οὔτε ὁ Θεὸς ποτὲ μὲν πάρεστι, ποτὲ δὲ ἄπε-
στι.

teriores fuerint factæ, eas cum pravis; quæ meliores, cum bonis animabus esse collocandas: denique quid cuique pro merito faciendum aut perferendum sit, inter sese, & a sese invicem. Cæterum causas, quibus vel boni vel mali fiamus, & talem aut talem mercedem mereamur, eas voluntati cujusque nostrûm reliquit. Quales enim fieri volumus, tales evadimus, ob animi libertatem, & quia penes nos est tam virtus quam vitia: omnibusque eas vires tribuit Deus, quibus fit ut cujusvis vel minimæ actionis meritam mercedem laturi simus.

Neque vero hæc initio semel constituit, & deinde destitit providere; quemadmodum homo fortasse contentus fuerit leges tulisse. Neque enim initium temporis habet divina bonitas, per quam omnia bona fiunt, quia sempiterna est: neque Deus aliâs adest, aliâs abest;

στι. σωματικὰ γὰρ ταῦτα. ἀλλ' αὐτός τε ἀεὶ πᾶσι πάρεστι, πάντων ἐξῃρημένος· καὶ ἡ πρόνοια αὐτοῦ, τῷ ἀεὶ αὐτὸν καὶ πανταχοῦ
b. εἶναι, καὶ ἀγαθὸν εἶναι, πᾶσιν ἐφήπλωται τοῖς οὖσι, κατὰ τὴν ἐπιβάλλουσαν ἑκάστῳ τῆς ἀξίας διανομήν. καὶ ὥσπερ ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς πάντα φωτίζεται, καὶ τὰ μὲν ὁρᾷ, τὰ δὲ ὁρᾶται, τὰ δὲ θάλλει, τὰ δὲ ζωογονεῖται, καὶ τὰ μὲν λευκαίνεται, τὰ δὲ μελαίνεται, καὶ τὰ μὲν πήγνυται, τὰ δὲ τήκεται, ἕκαστον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιτηδειότητα μετέχον τῆς μιᾶς αὐτοῦ καὶ πολλῆς ἀγαθότητος ἀπραγματεύτως, οὐδὲν εἴς τι τούτων τοῦ ἡλίου πονοῦντος, οὐδὲ περισπωμένου ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ μακαριότητος·
c. οὕτω πολλῷ μᾶλλον τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, τῆς καὶ τὸν ἥλιον τῷ κόσμῳ δωρησαμένης, πάντα μετέχει ἀπραγματεύτως, καὶ ἀγαθύνεται, κατὰ τὰ μέτρα τῆς ἑαυτῶν ἐπιτηδειότητος, οὐδὲν εἰς τοῦτο τοῦ Θεοῦ πονοῦντος, οὐδὲ περισπωμένου. οὔτε γὰρ ἀντιπάσχει ποιῶν, ὥσπερ τὰ

Φυσικὰ

abeſt; corporum enim iſta ſunt. Sed & ipſe ſemper omnibus adeſt, exemtus ab omnibus: & ejus providentia, quia ipſe ſemper & ubique eſt, & bonus eſt, ad omnes res porrigitur, pro convenienti cuique dignitatis distributione. Et ut a lumine ſolis illuſtrantur omnia, & alia vident, alia videntur, alia virent, alia generantur, tum alia candeſcunt, alia nigreſcunt, alia denſantur, alia liquefiunt; & prout cujusque captus eſt, ita unius & magnæ bonitatis ejus absque negotio fit particeps, nihil moleſtiæ in horum ullo habente ſole, neque a ſua beatitate abstracto; Sic multo magis divina bonitate, quæ & ſolem mundo donavit, omnia fruuntur absque illius moleſtia, & bona fiunt, pro ratione ſui captus, nihil idcirco operoſe laborante Deo, neque distracto. Neque enim cum agit, viciſſim patitur,

φυσικὰ πράγματα· οὔτε ἐπείσακτον ἔχει τὴν ἀγαθότητα, ἵνα κάμῃ ποτὲ δαπανωμένη· οὔτε ἄλλοτε ἄλλα πεφυκὼς ἐνεργεῖν, ὥσπερ ἡ ἡμετέρα ψυχή, ἀδυνατεῖ ποτε πρὸς τὴν πρόνοιαν p. 243
τοῦ κόσμου, ἢ πρὸς τὴν ἀνάτασιν ἐκείνην, τὴν a.
ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν, τὸ τοῦ κόσμου τέλος ἐξηρημένον. εἰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τελειωθεῖσα, καὶ εἰς Θεὸν ἀναχθεῖσα, μετεωροπολεῖν λέγεται, καὶ πάντα τὸν κόσμον διοικεῖν· πόσῳ μᾶλλον ὁ τῆς ψυχῆς ὑποστάτης Θεὸς ἀπερισπάστως προνοήσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ παραγομένων;

Ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα τὰ συμβαίνοντα περὶ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δοκοῦντας τῶν ἀνθρώπων, b.
ἄξια κινεῖν ἐστι τὴν τῆς προνοίας ἐπιστασίαν. οὐ γὰρ ἀληθές ἐστιν ὃ νομίζομεν, ὅτι ἀγαθοὶ μὲν δυστυχοῦσί ποτε καὶ κακῶς πάσχουσιν, κακοὶ δὲ εὐτυχοῦσί τε καὶ εὐδαιμονοῦσιν· εἴπερ ἀληθῆ ἐστιν ἐκεῖνα, καὶ μὴ μάτην ἐξῃρψωδήσαμεν πρότερον, ἀποδεικνύντες, ὅτι Ἀγαθός

 ἐστιν

patitur, ut res naturales: neque adventitiam habet bonitatem, quæ aliquando exhauſta deficiat: neque eâ naturâ eſt, ut aliâs alia agat, ſicut noſter animus, ac interdum procurando mundo deſit, aut contentioni illi ad bonum, qui præcipuus mundi finis eſt. Nam ſi humanus animus perfectus, & ad Deum reductus, in ſublimi verſari, & totum adminiſtrare mundum dicitur: quanto magis Deus, auctor animi, citra ſolicitudinem & occupationem, conſulet rebus a ſe conditis?

At ne illa quidem, quæ iis accidunt, qui boni aut improbi habentur, eam vim habent, ut loco moveant providentiæ curationem. Neque enim verum id eſt, quod putamus, bonos aliquando calamitoſos eſſe atque miſeros, malos vero fortunatos & beatos: ſi modo illa vera ſunt, quæ ſupra diximus, neque nos canoris nugis occupati fuimus, cum demonſtraremus, eum eſſe

Bonum

ἐστιν ἄνθρωπος, ὁ τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν τὸ ἀνθρώπινον ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθεὶς· καὶ ὅτι ὁ
c. τοιοῦτος οὐδὲ ἀποτυγχάνει ποτὲ ὀρεγόμενος, οὐδὲ περιπίπτει ἐκκλίνων. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδέποτε προσλήψεταί τι κακόν. καὶ γὰρ οἱ ἀποροῦντες Κακὰ ταῦτα λέγουσι, τὸ ἀποτυγχάνειν ὧν ὀρεγόμεθα, καὶ περιπίπτειν οἷς ἐκκλίνομεν· ὥστε οὐ δυστυχεῖ ποτε ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ὡς ἄνθρωπος, οὔτε πράττει κακῶς. Πάλιν δὲ κακοὺς ἀνθρώπους πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν τοὺς παρὰ φύσιν, ὡς ἀνθρώπους, διαζῶντας. οὗτοι δὲ,
p. 244 τοῦ αὐτεξουσίου καὶ τοῦ ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπιλαθόμε-
a. νοι, τοῦ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν χαρακτηρίζοντος, ἐν τοῖς ἐκτὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν τὸ ἀνθρώπινον ἀποτίθενται, ἐν ὑγείαις σώματος, καὶ πλούτῳ, καὶ δυναστείαις, καὶ γένει, καὶ τρυφαῖς, καὶ τοῖς τοιούτοις· τὰ δὲ κακὰ, ἐν τοῖς ἐναντίοις. διὸ τῶν μὲν ἐν τούτοις ἀγαθῶν δοκούντων ὀρέγονται· τὰ δὲ, ὡς κακὰ, ἐκκλίνουσιν.

Bonum hominem, qui malum & bonum humanum in rebus noſtræ poteſtati ſubjectis collocaret: ac talis qui ſit, eum numquam fruſtrari adpetendo, neque umquam in id incidere quod declinaret. Quod ſi ita eſt, numquam ei quidquam acciderit mali. Nam & ii qui controverſiam movent, Malum eſſe dicunt, fruſtrari deſideriis, & in ea quæ declines incidere. Quare numquam infortunatus eſt homo bonus, quatenus homo eſt; neque male cum eo agitur. Viciſſim, Malos homines eſſe eos, qui vitam naturæ humanæ contrariam agant, omnes fatentur. Hi vero ſuæ libertatis & poteſtatis obliti, qua natura humana a cæteris diſtinguitur, in rebus externis bonum humanum & malum collocant, in valetudine corporis proſpera, in divitiis, potentiâ, nobilitate, deliciis, & ſimilibus: mala vero in contrariis. Itaque ea quæ in his bona videntur, adpetunt; alia, ut mala, declinant.

σιν. ἀνάγκη δὲ, ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἐπειδὴ μή ἐστιν h.
ἐφ' ἡμῖν ἐκεῖνα, καὶ ὀρεγόμενον ἀποτυγχάνειν,
καὶ ἐκκλίνοντα περιπίπτειν. ταῦτα δὲ ἄμφω,
οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ, οὐδὲ κατὰ τοὺς ἀποροῦντας,
ἀλλὰ κακά. ὥστε οἱ κακοὶ, κακοῖς ὡς ἐπὶ τὸ
πολὺ περιπίπτοντες, ἐὰν ὀλίγον νήψωσιν, αἰ-
σθήσονται, ὅτι οὔτε εὐτυχεῖς, οὔτε εὐδαίμονές
εἰσιν, ἀλλὰ τὰ ἐναντία. Κἂν ὑπόθηται δέ τις,
αὐτοὺς ἐν τοῖς ἐκτὸς, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἢ
καὶ ἀεὶ, εὑροεῖν, ἔτι μᾶλλόν εἰσι κακοδαίμονες.
ὅταν γὰρ τυγχάνωσι τούτων, ἐπιτείνουσι μᾶλ- c.
λον τὴν παρὰ Φύσιν ἑαυτῶν, ὡς ἀνθρώπων, διά-
θεσιν. παντὶ δὲ, τὸ παρὰ Φύσιν αὐτοῦ, κα-
κία καὶ κακοδαιμονία ἐστίν.

Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον βιάζεσθαι χρὴ ταῖς ἀπο-
δεικτικαῖς ἀνάγκαις τοὺς ἀκούοντας, ἀλλὰ καὶ
συμπείθειν, εἰ μέλλουσιν αἱρεῖσθαι τὰ λεγόμενα
περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν δοκούντων ἐν τοῖς

declinant. Neceſſe eſt autem, cum in noſtra poteſtate ſitæ non ſint, & iis quæ adpetuntur fruſtrari, & in ea quæ declinantur incidere. Quæ utraque ne adverſariorum quidem judicio bona ſunt, ſed mala. Quare mali, cum plerumque in mala incidant, ſi paulisper reſipuerint, intelligent, ſe neque fortunatos, neque beatos eſſe, ſed contra miſeros & infelices. Quod ſi quis vero fingat, eos in rebus externis aut plerumque, aut etiam ſemper, ſecunda fortuna uti; magis etiam infelices erunt. Quum enim iis rebus potiuntur, magis confirmantur in eis adfectus & cupiditates naturæ humanæ repugnantes. Cuilibet autem id quod eſt ipſius naturæ contrarium & malum eſt, & calamitoſum.

Sed quoniam non tantum neceſſitate demonſtrationum cogendi ſunt auditores, verum etiam perſuadendo ad noſtram ſententiam adducendi, ſi eos amplecti velis ea quæ de rebus externis, bonis, ut habentur, & malis, dicuntur;

ἐκτὸς, ὑπομιμνήσκω τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων·
p. 245 ὅτι οὐδὲ τὰ κακὰ λεγόμενα κακά ἐστι, κἂν πό-
a. νους ἔχωσι, κἂν δυσχερείας· οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ, κυρίως ἀγαθά. ἀλλὰ τὰ μὲν λεγόμενα κακὰ, τῶν τε νοσούντων ἰατρεῖαι, καὶ τῶν ὑγιαινόντων γυμνάσια. τὰ δὲ ἀγαθὰ, καὶ αὐτὰ, πρὸς τὴν χρείαν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν λαμβανόντων καὶ τῶν ἀποστερουμένων δίδοται. καὶ γὰρ πλοῦτος, τῷ μὲν χρήσασθαι δυναμένῳ καλῶς, δίδοται διά τε τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ κατὰ τοῦτο ῥαστώνην,
b. καὶ τὴν εἰς ἄλλους εὐποιΐαν, καὶ αὔξησιν τῆς ἀγαθουργοῦ προαιρέσεως· τοῖς δὲ μοχθηροῖς, εἰς τιμωρίαν καὶ κόλασιν. καὶ γὰρ οἱ μὲν Φιλάργυροι, πονοῦντες ἅπαντα τὸν βίον περὶ χρηματισμὸν, μετὰ ἀθυμίας, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ δέους ἀεὶ ἐπηρτημένου, οὐδὲν ἀπολαύουσι τῶν χρημάτων. καὶ τίς ἂν εἴη ταύτης δίκη δικαιοτέρα τε καὶ χαριεστέρα; οἱ δὲ ἄσωτοι πάλιν ὄντες, πενέστεροι τῶν προσαιτούντων εἰσί· καὶ
c. ὑπὸ τρυφῆς δέ τινες διαφθείρονται διὰ τὸν πλοῦτον,

dicuntur; eorum illos commonefacio, quæ ante dicta ſunt: nec ea quæ mala dicantur, eſſe mala, tametſi cum laboribus & difficultatibus conjuncta; neque bona, proprie bona: ſed mala quæ putantur, cum ægrotantium medicinas eſſe, tum valentium exercitationes: bona vero & ipſa pro uſu & dignitate tam accipientium quam eorum quibus adimuntur, dari. Nam divitiæ quidem ei, qui recte iis uti poteſt, contingunt, ut & ipſe pro ſe facilius agitet, & aliis habeat benefaciendi facultatem, & ad beneficæ voluntatis incrementum: improbis vero, in pœnam & caſtigationem. Etenim avari, per omnem ætatem in congerendis opibus dies noctesque ſolicite occupati, ſemper impendente metu, nullum ex pecunia fructum capiunt. Qua pœna quæ juſtior eſſe poſſit, & feſtivior? Alii rurſus, luxurioſi, mendicis ſunt egentiores: & præ deliciis pereunt per ipſas divitias,

τον, καὶ κλιμακτῆρσι πολλοῖς περιπίπτουσι, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας κατ' ἀξίαν ἀποτυγχάνουσι, διὰ τὸν πλοῦτον μήτε μανθάνοντές τι ἀγαθὸν, μήτε τὸν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα βίον ἐπιζητοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι. οὕτω δὲ καὶ ὑγεῖαι, καὶ δυναστεῖαι, βλάπτουσι καὶ μᾶλλον τοὺς κακούς. καὶ αἱ μὲν, κολαστικῶς· αἱ δὲ, κατὰ τιμωρίαν δίδονται· ἵνα διὰ τῆς ἐπιτριβῆς τῶν παθῶν κορεσθέντες, ἐξεμέσωσί ποτε τὴν ἐμπάθειαν, καὶ πρὸς κόλασιν λοιπὸν καὶ κάθαρσιν ἐπιτήδειοι γένωνται. μέλει γὰρ τῷ προνοοῦντι τῶν ψυχῶν, οὐ τοῦ τὰς ἐνεργείας κατὰ πάθος ἐπέχειν τὰς ψυχὰς ἢ διὰ φόβον ἢ δι' ἕτερα πάθη, ἀλλὰ τοῦ τὴν ἕξιν αὐτὴν τὴν μοχθηρὰν ἀποτρίψασθαι. Καὶ εἴρηται ταῦτα διὰ πλειόνων πρότερον, καὶ ἐκεῖθεν αὐτῶν ὑπομνησθῆναι δεῖ τὸν δεόμενον. καὶ ἀρκεῖ ταῦτα πρὸς τοὺς ἀναιρεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐπιχειροῦντας τοῖς λόγοις. p. 246 a.

vitias, & in maxima pericula incidunt, neque ſui ipſorum pro dignitate curam gerunt; ob divitias neque boni quidquam diſcentes, neque vitam naturæ humanæ convenientem exquirentes & amplectentes. Sic vero & valetudo, ſic potentia, nocent maxime improbis; ac partim caſtigandi, partim ulciſcendi cauſſa tribuuntur, ut incitatione adfectuum ſaturati, evomant tandem furorem, ac dehinc ad caſtigationem & purgationem idonei reddantur. Nam curatori animorum id curæ eſt, non ut animi propter metum aut propter alios adfectus cohibeant actiones ex adfectibus oriundas; ſed ut ipſe malus habitus & prava conſuetudo deſtruatur. Atque hæc ſupra dicta ſunt copioſius: unde, ſi cui ſit opus, ea repeti poterunt. Ac adverſus eos, qui ſuis diſputationibus Dei providentiam tollere conantur, ſatis multa diximus.

At

b. Ἀλλὰ δὴ τὸ τρίτον τῷ σωτῆρι, κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον· καὶ πρὸς τὸν τρίτον, μετὰ τοῦ σωτῆρος, τῆς ἀθείας λόγον ἴωμεν. ὃς εἶναι μὲν τὰ θεῖα καὶ προνοεῖν τῶν ἀνθρωπίνων ὁμολογεῖ, παρατρέπεσθαι δὲ δώροις, καὶ ἀναθήμασι, καὶ κερματίου διαδόσεσιν, ὡς οἱ νῦν οἴονται· ὥστε τοὺς ἀδικοῦντας, καὶ τοὺς πλεονεκτοῦντας καὶ ἁρπάζοντας, ὀλίγην εἰς ταῦτα μοῖραν δαπανῶν-
c. τας, καὶ τοῖς ὑπὲρ τοιούτων εὔχεσθαι προσποιουμένοις καὶ πείθειν διδόντας, καὶ συγχωρεῖσθαι τὰ αὐτὰ ποιεῖν, καὶ δίκην μὴ διδόναι τῆς ἁμαρτίας. τινὲς δὲ τῶν νῦν, καὶ ἄξιον τοῦτο τῆς θείας νομίζουσιν ἀγαθότητος, τὸ συγχωρεῖν καὶ συγγινώσκειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν· ἀδιορίστως, οἶμαι, καὶ λέγοντες, καὶ γινώσκοντες. Τί οὖν πρὸς τοῦτον ἐροῦμεν τὸν λόγον; Διπλοῦν δὴ ὄντα, διαιρετέον αὐτὸν, εἴς τε τὸν ἀδικοῦντα, καὶ τὸν ἀδικούμενον· καὶ σκοπητέον τὴν λεγομένην

At tertium Servatori, veteri consuetudine. Ad tertiam igitur impietatis rationem, Servatore propitio, accedamus: quæ & esse quidem Numina, & consulere fatetur rebus humanis; sed eadem muneribus & donariis & stipis distributione corrumpi statuit, ut nostræ ætatis homines sentiunt; ita quidem, ut injusti, avari, rapaces, si partem exiguam in hæc impenderint, & in eos erogarint, qui horum caussâ vota se facere & exorare Deum perhibent, non modo pœnas non dent peccati, sed etiam eadem posthac perpetrandi veniam impetrent. E quibus sunt, qui id bonitate Dei etiam dignum esse dicant, connivere & dare veniam delictis: in quo non satis explicate, mihi quidem, & sentire videntur, & dicere. Quid ergo isti rationi respondebimus? Nempe cum duplex ea sit, dividenda est in eam, quæ pertinet ad hos qui injuriam faciunt, & quæ ad illos qui injuriam patiuntur: considerandumque, ista quæ jactatur indulgentia

νην ταῦτην συγχώρησιν καὶ συγγνώμην, τί μὲν εἰς τοὺς ἀδίκους δρᾷ, πῶς δὲ τοῖς ἀδικουμένοις προσφέρεται. p. 247 a.

Εἰ μὲν γὰρ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμόν ἐστι τοῖς ἀδίκοις, τὸ συγχωρεῖσθαι ἀδικεῖν, καὶ μὴ διδόναι δίκην, τάχα ἂν εἴη παρὰ Θεοῦ ἡ συγχώρησις. πᾶν γὰρ ἀγαθὸν ἐκεῖθεν ἐφήκει τοῖς οὖσιν. εἰ δὲ κακὸν τὸ μέγιστόν ἐστιν αὐτοῖς, καὶ συνεργεῖσθαι πρὸς τὸ ἀδικεῖν, καὶ μὴ διδόναι δίκην τῶν ἁμαρτημάτων, πῶς οὖν ἂν εἴη τούτων ὁ Θεὸς αἴτιος; ὃς διὰ πολλῶν ἀποδέδεικται λόγων, τῶν μὲν ἀγαθῶν πάντων αἴτιος ὑπάρχειν, κακῶν δὲ ἀναίτιος. ἀδικία τοίνυν, καὶ πλεονεξία, καὶ ἀκολασία, καὶ ὕβρις, παρὰ Φύσιν οὖσαι διαθέσεις τῆς ψυχῆς, (εἴπερ τὰ ἐναντία τούτοις κατὰ Φύσιν,) δῆλον ὅτι νόσοι καὶ αἶσχη καὶ κακία τῆς ψυχῆς εἰσιν. ὁ γοῦν αὔξων ταῦτα τῇ συγχωρήσει, καὶ ἀνίατα καταλιμπάνων, ἐπιτείνει δῆλον ὅτι τὴν κακίαν. εἰ δὲ καὶ δωροδοκῶν αὐτὸ ποιεῖ, πῶς οὐκ ἂν χείρων φαίνοιτο b.

dulgentia & venia, quid & injuſtis faciat, & quo modo adfectos injuriis tractet?

Nam ſi bonum atque utile eſt injuſtis, permitti eis injurias, neque pœnas eos dare; fortaſſis a Deo proficiſcatur iſta indulgentia. Bona enim omnia inde ad omnia perveniunt. Sin id maximo eis malo eſt, & adjuvari ad injuriam, & non dare pœnas delictorum; quo pacto iſtorum auctor erit Deus? quem bonorum omnium auctorem eſſe, & mali omnis culpâ vacare, multis verbis demonſtratum eſt. Injuria vero, avaritia, luxuria, contumelia, cum adfectiones animi ſint naturæ contrariæ, (ſiquidem horum contraria naturæ ſunt conſentanea) morbi nimirum & probra & vitia ſunt animorum. Quæ qui ſuâ indulgentiâ fovet atque alit, nec medicinam adhibet, is malitiam utique auget. Id vero ſi muneribus etiam delinitus facit; an non mediocri-

bus

c. καὶ τῶν μέσων ἀνθρώπων; τίς γὰρ ἐπιμελεῖσθαι τινὸς ἑλόμενος, διὰ δωροδοκίαν αὐτὸ περιορᾷ κακυνόμενον; ἆρα ἰατρὸς τῶν νομίμων ἕλοιτό τις ἂν τῷ βλαπτομένῳ ὑπὸ σιτίων ἢ ποτῶν τινων, δῶρα λαμβάνων, ἢ ἱκετευόμενος, ἐπιτρέπειν αὐτῷ χρῆσθαι τοῖς βλάπτουσιν ἀδεῶς, καὶ συνεργεῖν πρὸς τὴν χρῆσιν; ἀλλὰ τὸν τομῆς ἢ καύσεως δεόμενον ἀτημέλητον ἂν καταλίποι, δώροις πειθόμενος; Εἰ οὖν ἰατρικὴ τῆς πονηρίας ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ δίκη, πῶς δυνατὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἰατρικῆς χείρονα φαίνεσθαι.

p. 248 a. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδικουμένων προνοεῖν λεγόμενος, καὶ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, ἴδωμεν ὅπως καὶ τούτοις χρῆται, παραιτητὸς ὢν τοῖς ἀδικοῦσι συνεργεῖν διὰ τὰ δῶρα. Καί τοι, τίς ἂν μέτριος ὢν [στρατηγὸς, δωροδοκούμενος ὑπὸ τῶν] πολεμίων, προδοίη ἂν αὐτοῖς τὸ στρατόπεδον; ἢ ποιμὴν, τοῖς λύκοις τὰ πρόβατα; καὶ τί λέγω

bus etiam hominibus deterior habeatur? Quis enim eſt, qui ſuscepta rei alicujus curatione, largitionibus corruptus depravari eam ſinat? Numquis ergo germanus medicus, eum qui cibis & potionibus aliquibus lædi-tur, pretio aut precibus adductus, rebus noxiis audacter frui patietur, & ad earum uſum adjutabit? Num ea quæ ſectionem uſtionemve deſiderant, acceptis muneribus, incurata relinquet? Quod ſi igitur medicina quædam improbitatis eſt vindicta divina; fieri quî poteſt, ut ſit humanâ medicinâ deterior?

Iam cum eorum etiam qui injuriis adficiuntur, rationem habere dicatur, curamque ſuscipere; videamus & hos quomodo tractet, ſiquidem largitionibus eorum, qui injuriam faciunt, flecti ſe patitur, ut adjuvet eos in facienda injuria. Age vero, quis vel mediocris imperator hoſtibus ob largitiones prodat exercitum? Quis oves lupis opilio?

Et

λέγω ποιμήν; ἆρα οἱ ποιμενικοὶ κύνες ἔλοιντο
ἄν, μοῖραν τινὰ τῶν ἁρπασθέντων προβάτων
παρὰ τῶν λύκων λαμβάνοντες, ἐπιτρέπειν αὐ- b.
τοῖς τὰ λοιπὰ διαρπάζειν; πῶς οὖν οὐκ ἀσε-
βὴς ὁ λόγος, περὶ Θεοῦ τι λέγων, ὅπερ οὐδὲ
κυσὶ προσήκει ποιεῖν; Ὅλως δὲ, δώροις παρά-
γεσθαι τὸν Θεὸν ὑπὸ τῶν ἀδικούντων, πῶς
ἔχει λόγον; ὑπὸ μὲν γὰρ τῶν εὐσεβούντων δῶ-
ρα πολλάκις ὁ Θεὸς ὑποδέχεται, οὐκ αὐτῶν
δῆλον ὅτι τῶν δώρων δεόμενος· ἀλλὰ τῶν προσα-
γόντων, ὥσπερ ψυχικῶς, οὕτω καὶ διὰ τῶν
ἐκτὸς, πρὸς αὐτὸν ἀνατεινομένων. καὶ εἰ μὲν c.
προσῆγον οἱ κακοὶ τὰ δῶρα, δίκης τυχεῖν καὶ
ἰατρευθῆναι δεόμενοι, τάχα ἂν ἀπεδέχετο τὰ
δῶρα ὁ Θεὸς καὶ παρὰ τούτων. εἰ δὲ, ἵνα χεί-
ρονες γένωνται· πῶς ἔχει λόγον; κἂν γὰρ μη-
δὲν ἄλλο ἐπλημμελήσαμεν, ἤρκει τὸ δώροις ἐλ-
πίζειν παραπείθειν τὸν Θεὸν, ἔτι μᾶλλον ἀπο-
στῆσαι αὐτοὺς τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος.

Τίς

Et quid opilionem dico? Num canes paſtorales, acceptâ laceratarum ovium parte, diripiendum reliquum gregem lupis concedunt? Et quî non erit impia ratio, quæ Deo id tribuat, quod & canibus ſit indignum? Denique omnino, ab injuſtis Deum, largitionum ope, ſeduci, quid habet rationis? Nam a religioſis quidem hominibus ſæpe munera Deus acceptat, non quod his egeat ſcilicet, ſed quia ii a quibus offeruntur, ut animis, ita etiam externis rebus ad eum ſe convertunt. Quod ſi munera improbi offerrent, orantes pœnam ſibi irrogari, & adhiberi medicinam; fortaſſis ne ipſorum quidem munera Deus repudiaret. Sin, ut deteriores fiant; quæ ratio eſſe poſſit? Nam, ſi nihil aliud peccaremus, illud ipſum, quod ſperaremus Deum nos muneribus corrupturos, ſatis eſſet quo magis etiam ab ejus familiaritate removeremur.

Quæ

Τίς οὖν ἐστιν οὗτος ὁ λόγος, πολὺς περι-
φερόμενος; καὶ πόθεν ἔχει τὴν ἀρχήν; ὁ λέ-
γων, δώροις, καὶ ἀναθήμασιν, εὐχαῖς τε καὶ
p. 249 εὐποιΐαις, καὶ ἱκετείαις, μεταπείθεσθαι τὸ
a. θεῖον; καὶ συγγινώσκειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν; ἴσως
γὰρ οὐ μάτην πιστεύεται. Μή ποτε οὖν, ἁπλῶς
μὲν οὕτω λεγόμενος, [οὔτε εὐσεβὴς] οὔτε ὅσιος
ἀποδέχεσθαι· μεταμελομένων δὲ γνησίως τῶν
ἁμαρτανόντων, ταῦτα συντελεῖ πρὸς τὴν ἐπὶ
τὸ θεῖον ἐπιστροφὴν, τεκμήρια τῆς μεταμελείας
γινόμενα, καὶ τῆς οὐ μόνον κατὰ ψυχὴν ὑπο-
καταικλίσεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σῶμα, γο-
νυκλινούντων τε, καὶ προσκυλιομένων, καὶ τὰ
b. ἐκτὸς ἀνατιθέντων τε, καὶ δαπανώντων εἰς τὰ
τῷ θεῷ ἀρεστά. οὔτε γὰρ, ἁμαρτανόντων
ἡμῶν, ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται, ἢ ὀργίζεται, ἢ
χωρίζεται ἐξ ἡμῶν· οὔτε μεταμελομένων ἡμῶν,
αὐτὸς ἐπιστρέφεται, ἢ πρόσεισιν ἡμῖν ἀγαθυν-
θείς. ἀνθρωπικὰ γὰρ ταῦτα, καὶ πόρρω τῆς
κατὰ

Quæ eſt igitur iſta ratio, pervulgata illa quidem, & unde ortum ſuum habet, quæ muneribus, & donariis, & precibus, & beneficiis, & ſupplicationibus ait a ſententia deduci Deum, flectique ut veniam det peccantibus? Fortaſſis enim non temere fides ei adhibetur. Videndum igitur, ne, ſiquidem hoc ita ſimpliciter dicatur, nefas ſit utique dictu, & ſine ſcelere probari non poſſit; ſed, ſi eos, qui peccarunt, ex animo delictorum pœnitet, conducant iſta ad reverſionem ad Deum, cum ſint argumenta pœnitentiæ, & ſubmiſſionis non animi modo, ſed etiam corporis, cum genibus flexis & proſtrati res externas offerunt, & ſumtus faciunt in ea quæ Deo grata eſſe queant. Neque enim, cum nos delinquimus, Deus aut avertitur, aut iraſcitur, aut recedit a nobis: neque, pœnitentibus nobis, ipſe revertitur, aut accedit ad nos placatus. Humana iſta ſunt, & a divina beatitate,

κατὰ πάντα ἀμεταβλήτου θείας μακαριότητος. ἀλλ' ἡμεῖς, κακυνθέντες διὰ τῆς εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐκπτώσεως, καὶ ἀνομοιωθέντες πρὸς τὴν θείαν ἀγαθότητα, διὰ τοῦ ἀδίκοι καὶ ἀνόσιοι καὶ ἄφρονες γίνεσθαι, ἀποσπῶμεν ἑαυτοὺς ἐκεῖθεν· οὐ δυνάμενοι μὲν οὐδέποτε φυγεῖν τὴν ἐπὶ πάντα διήκουσαν αὐτοῦ πρόνοιαν· ἀλλ' ὡς νοσοῦντες τότε δι' ἑαυτοὺς τῇ τῆς πονηρίας ἰατρικῇ, τῇ δίκῃ, ἐπίβασιν ἐν ἑαυτοῖς παρέχομεν, πρὸς τὴν τοιαύτην πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Θεοῦ ἐπιτηδείους ἑαυτοὺς παρέχοντες. ἀνακτώμενοι δὲ τὸ κατὰ φύσιν ἑαυτῶν, καὶ πρὸς αὐτὸν ὁμοιούμενοι, (ὁμοίωσις δὲ πρὸς Θεὸν, δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι) πρόσιμέν τε αὐτῷ, καὶ οἰκειούμεθα. καὶ ταύτην τὴν ἡμῶν ἐπιστροφὴν πρὸς αὐτὸν, ὡς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς λέγομεν· τοιοῦτόν τι πάσχοντες, οἷον οἱ πέτρας τινὸς παραλίας κάλων ἐξάψαντες, καὶ τῷ ἐκεῖνον ἐπισπᾶσθαι ἑαυτούς τε καὶ τὸ ἀκάτιον τῇ πέτρᾳ προσά- c. p. 250 a.

titate, ab omni parte immutabili, remotiſſima. Sed nos depravati, & contra naturam prolapſi, divinæque bonitatis diſſimiles facti per injuſtitiam, impietatem atque amentiam, ipſi nos a Deo avellimus. Et providentiam quidem ejus ad omnia pertinentem numquam effugere poſſumus: ſed tunc, veluti ægrotantes noſtrâ culpâ, vindictæ, quæ medicina eſt improbitatis, aditum in nobis ipſis præbemus, ad hoc genus providentiæ & curæ divinæ idoneos nos præbentes. Tum vero, recuperato ſtatu naturæ conſentaneo, recuperatâque ſimilitudine cum Deo, (ea vero Dei ſimilitudo eſt, ſapientiâ duce fieri juſtum & ſanctum) Deum accedimus, & cum Deo conjungimur. De hac autem noſtra ad eum converſione perinde loquimur, ac ſi Deus ad nos converteretur: non ſecus atque ii qui fune marinæ petræ injecto, quia per illum & ſe ipſos & naviculam ad rupem adtrahunt,

προσάγοντες, καὶ δι' ἀπειρίαν τοῦ γινομένου δοκοῦντες οὐκ αὐτοὶ προσιέναι τῇ πέτρᾳ, ἀλ-
b. λὰ τὴν πέτραν κατ' ὀλίγον ἐπ' αὐτοὺς ἰέναι. μεταμέλειαι δὲ, καὶ ἱκετεῖαι, καὶ εὐχαὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀναλογοῦσι τῷ κάλῳ. διὰ γὰρ ἐκείων τοῖς ἀποσπασθεῖσιν ἡ ἐπιστροφή· οὐχὶ λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ γινομένη· τῷ τοὺς μὲν ἀδικηθέντας παρ' ἡμῶν, ἢ ὑβρισθέντας, ἢ ὁπωσοῦν ἐπηρεασθέντας, θεραπεῦσαι, αὐτοὺς, ἢ ἀπογόνους αὐτῶν· μισῆσαι δὲ τὴν ἀδικίαν· καὶ τῷ, τοὺς ἀδίκους ἀποστραφέντας, τοῖς τὸ δίκαιον ἀσπαζομένοις συζῆν, ἑαυτοὺς κολάζοντας.
c. καὶ [ἕως] ἂν τελέως καθαρθῶμεν, δεῖ ταύτῃ κεχρῆσθαι συνεχῶς, μὴ ἐκλυομένους τοῖς διαλείμμασι, καὶ ἑαυτῷ γινόμενον δίκην.

Τεκμήριον δὲ καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ὄντως μεταμελείας, τὸ μηκέτι τὰ αὐτὰ ἁμαρτεῖν, μηδὲ τὰ ἐκείνων ἐλάττονα. δεῖ γὰρ ἀνισοτοιχοῦντα, ὥσπερ οἱ πλέοντες, ἐπὶ τὸ ἐναντίον μεθίστασθαι.

hunt, ob imperitiam ejus rei non ſe putent ad rupem accedere, ſed rupem paulatim ad ipſos adpropinquare. Nam pœnitentia, ſupplicationes, vota, & ſimilia, funis illius rationem habent. Per eas enim res datur avulſis reditus: qui fit non dictis, ſed factis; cum læſos a nobis, aut contumelia vel damno quocumque adfectos, officiis proſequimur, vel ipſos, vel eorum poſteros; cum odimus injuriam; cum injuſtos averſati, eorum conſuetudinem qui juſtitiam venerantur, expetimus, nosque ipſos caſtigamus. Et, donec plane repurgati fuerimus, hac converſione continenter eſt utendum, nec langueſcendum intermiſſionibus: & quemque in ſe ipſum vindicare oportet.

Evidens autem argumentum atque effectus eſt veræ pœnitentiæ, rurſus nec eadem committere, ac ne minora quidem illis. Debemus enim tamquam navigantes, navi in alteram partem inclinante, in contrariam transire partem.

σταsθαι. Ὅτι δὲ ἡ ἀληθὴς μεταμέλεια ἀρκεῖ πρὸς τελείαν κάθαρσιν, δῆλον ἐκ τοῦ, καὶ τὸν Θεὸν εἰς τοῦτο τὸ τέλος ὁρᾶν τῆς καθάρσεως. p. 251
πάντα γὰρ τὰ εἰς ἡμᾶς γινόμενα, κολαστικά a.
τε, καὶ τιμωρὰ, καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν ᾅδου, τέλος ἔχει τὸ μεταμεληθῆναι τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς ἑαυτῆς ἀτυχήμασι, καὶ μισῆσαι μὲν τὴν κακίαν καὶ τὴν παρὰ φύσιν ζωὴν, ἑλέσθαι δὲ ἐκοῦσαν καὶ ἀσπάσασθαι τὴν ἀρετήν. καὶ ἐπιστημονικαί τινές εἰσι τῆς λογικῆς ψυχῆς τελειότητες, ἐάν τις ἑαυτῷ γένηται δίκη. τάχα [δὲ]
καὶ θᾶττον οὗτος κατορθοῖ, διὰ τὸ αὐτοπρο- b.
αιρέτως κολάζεσθαι. καὶ γὰρ ὀδύνης χρεία, καὶ λύπης, τοῖς διὰ τρυφὴν καὶ ἡδονὴν ἁμαρτοῦσιν. οἱ γὰρ γνησίως μεταμελόμενοι, ταῖς πικροτάταις τοῦ συνειδότος αἰκίαις ἑαυτοὺς κολάζουσιν· αἵτινες ὀδυνηρότεραι τῶν σωματικῶν εἰσι κολάσεων, καὶ τηκτικώτεραι, καὶ μᾶλλον ἐκείνων δυσπαραμύθητοι.

Ταῦτα

partem. Veram autem pœnitentiam ſatis ad perfectam purgationem eſſe, conſtat ex eo, quod & Deus hunc purgationis finem ſpectat. Omnis enim caſtigatio & ultio, quæ nobis infligitur tam hic, quam apud inferos, eum finem habet, ut animam ſuarum calamitatum peccatorumque pigeat, utque improbitatem & vitam naturæ repugnantem oderit, utque ultro amplectatur & diligat virtutem. Suntque etiam perfectiones quædam animæ rationalis ad ſcientiam pertinentes, cum quis ipſe ſibi fit vindicta. Atque hic fortaſſis citius rem bene gerit, quod ultro & ſua ſponte caſtigatur. Cruciatum enim & dolorem animi poſtulant, qui deliciis & voluptatum illecebris ineſcati peccaverunt. Quos enim vere delictorum & peccatorum pœnitet, hi acerbiſſimis conſcientiæ cruciatibus ſe ipſos mulctant: qui magis dolorifici ſunt, & ad macerandum animum majorem vim habent, quam corporis cruciatus, & conſolationem minus admittunt.

Hæc

Ταῦτα πρὸς τὴν τρίτην ἀθεΐαν εἰρήσθω, χει-
c. ρίστην οὖσαν ἐν ταῖς τρισίν. αἱρετώτερον γὰρ,
μὴ εἶναι μᾶλλον, μηδὲ προνοεῖν, ἢ ὄντα τινα,
καὶ προνοεῖν δοκοῦντα, ἐπιβουλεύειν τοῖς προνοου-
μένοις. τοῦτο γὰρ κακῶς εἶναι ἐστίν. αἱρούμε-
θα δὲ μὴ εἶναι μᾶλλον, ἢ κακῶς εἶναι. τούτου
δὲ αἴτιον, τὸ ὑπέρτερον εἶναι τὸ ἀγαθὸν τοῦ
ὄντος, καὶ εἶναι καὶ τοῦ ὄντος ἀρχὴν τὸ ἀγα-
θόν· ὥστε καὶ τέλος πάντων ἐκεῖνο, καὶ ἐκεί-
νου ἕνεκα πάντα. καὶ γὰρ καὶ τὸ εἶναι, ὡς
p. 252 ἀγαθὸν, ἀσπαζόμεθα. διὸ, ὅταν κακῶς ὦμεν,
a. ἀγαπῶμεν μᾶλλον μὴ εἶναι.

Πλείονα δὲ ἴσως, ὡς πρὸς τὸν προκείμενον
σκοπὸν, προήχθην εἰπεῖν περὶ τῶνδε τῶν προ-
βλημάτων· διότι πάσης εὐζωΐας, καὶ τελειώ-
σεως ψυχικῆς, ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶν ἡ πρὸς
τὸν Θεὸν ἀνάτασις, διά τε τῶν ὀρθῶν περὶ
αὐτοῦ προλήψεων, ὅτι τέ ἐστι, καὶ
προνοεῖ

Hæc contra tertium impietatis genus dicta ſunto, quod trium illorum peſſimum eſt. Optabilius eſt enim, potius non eſſe, neque providere; quam, ſi ſis, & providere videaris, iis inſidiari quibus provideas. Hoc enim eſt male eſſe. Malumus autem non eſſe, quam male eſſe. Cujus rei cauſſa eſt, quod BONVM ESSE ſublimius atque melius ſit quam ESSE, & quod Bonum ſit etiam ejus, quod eſt, principium. Quare finis etiam omnium hoc eſt; & hujus cauſſâ fiunt omnia. Nam & ipſum Eſſe, tanquam Bonum, amplectimur. Quare, cum male nobis eſt, non eſſe malumus.

Longius vero fortaſſe, quam hoc inſtitutum poſtulabat, explicandis hisce quæſtionibus ſum provectus; eo quod omnis honeſtæ vitæ & perfectionis animi principium & finis eſt ad Deum converſio, cum & vere de eo ſentimus, *eſſe Deum, & conſulere rebus humanis,* &

προνοεῖ καλῶς, καὶ δικαίως τὰ πάντα κατευθύνει· καὶ διὰ τοῦ πείθεσθαι καὶ εἴκειν ἑκόντα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γινομένοις, b.
ὡς ὑπὸ ἀρίστης γνώμης ἐπιτελουμένοις. κἂν γὰρ αὐτοκίνητος ᾖ ἡ ψυχὴ καὶ αὐτεξούσιος, καὶ ἐν ἑαυτῇ τὰς ἀρχὰς ἔχῃ τῶν τε ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν· ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ παρήχθη τοιαύτη, ἑαυτὴν κινοῦσα. διὸ ἕως μὲν ἐρρίζωται τῷ ἑαυτῆς αἰτίῳ, καὶ σώζεται, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἔχει τελειότητα, μεθ' ἧς αὐτὴν ὑπέστησεν ὁ Θεός· ἀποσπάσασα δὲ ἑαυτὴν, καὶ ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ ἀπορριζώσασα ἐκεῖθεν, μαραίνεται καὶ φθίνει, αἰσχρὰ καὶ ἀσθενὴς γινομένη, ἕως ἂν c.
πάλιν ἐπιστραφῇ καὶ ἑνωθῇ πρὸς τὴν αἰτίαν, καὶ οὕτως ἀπολάβῃ τὴν ἑαυτῆς τελειότητα. ἀδύνατον δὲ ἐπιστραφῆναι γνησίως, μὴ τούτων ἐν αὐτῇ τῶν τριῶν προβλημάτων γνωστικῶς τε καὶ ζωτικῶς διηθρωμένων. τίς γὰρ ἂν θέλοι πρὸς τὸ μὴ ὂν ἀνατείνεσθαι; ἢ τὸ ὂν μὲν, μηδὲν

& *bene juſteque* omnia gubernare; & cum *paremus atque ultro cedimus iis, quæ ab ipſo geruntur, tamquam ab optimo conſilio profectis.* Etſi enim per ſeſe mobilis eſt anima, & ſui juris, & in ſeſe principia habet bonorum & malorum; tamen a Deo ita condita eſt, ut ſe ipſa moveret. Quapropter dum ſuo auctori tamquam radici inhæret, conſervatur, & ſuam habet perfectionem, cum qua Deus eam condidit: ſin ab eo ſeſe avellerit, & ſuam quaſi radicem (quantum in ipſa eſt) deſeruerit; marceſcit & contabeſcit, turpis & infirma facta, donec denuo ad ſuum auctorem converſa, cum eoque conjuncta, perfectionem ſuam recuperet. Neque vero fieri poteſt, ut vere convertatur, niſi tribus his quæſtionibus & mente perceptis, & ipſa vivendi ratione comprobatis. Quis enim aut ad id quod non ſit, convertatur? aut quod, cum

δὲν δὲ φροντίζον ἡμῶν; ἢ τὸ ὂν μὲν, καὶ φροντίζον, ἐπὶ κακῷ δὲ καὶ ἐπὶ βλάβῃ τὴν φροντίδα ποιούμενον;

fit, nil nos curet? aut quod, cum & fit, & curet, illam curam malo fine ac nocendi ſtudio ſusceperit?

---

p. 253 a.

ΚΕΦ. λϑ'.

Ὅταν μαντικῇ προσίῃς, μέμνησο, ὅτι, τί μὲν ἀποβήσεται, οὐκ οἶδας, ἀλλὰ ἥκεις ὡς παρὰ τοῦ μάντεως αὐτὸ πευσόμενος· ὁποῖον δέ τι ἐστὶν, ἐλήλυθας εἰδὼς, εἴπερ εἶ φιλόσοφος. εἰ γὰρ ἔστι τὶ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, πᾶσα ἀνάγκη, μήτε ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι, μήτε κακόν. Μὴ φέρε οὖν πρὸς τὸν μάντιν ὄρεξιν ἢ ἔκκλισιν· μηδὲ τρέμων b. αὐτῷ πρόσει, ἀλλὰ διεγνωκὼς, ὅτι πᾶν τὸ ἀποβησόμενον, ἀδιάφορον, καὶ οὐδὲν πρὸς σέ· ὁποῖον δ' ἂν ᾖ, ἔσται αὐτῷ χρήσασθαι καλῶς, καὶ τοῦτο οὐθεὶς κωλύσει. θαρρῶν οὖν, ὡς ἐπὶ συμβού-

CAPVT XXXIX. (Nobis Cap. XXXII.)

Cum ad conſulendum vatem accedis, memento, quid ſit quidem quod eventurum ſit, ignorare te, venire autem, ut ex vate id cognoſcas; ſed quale illud ſit, priusquam acceſſeris, tibi cognitum eſſe, ſi modo ſis philoſophus. Quod ſi enim ex eorum eſt numero quæ in noſtra non ſunt poteſtate, neceſſe eſt utique, nec bonum illud eſſe, nec malum. Quare ad vatem adpetitionem ne adferas, aut declinationem: neque tremens eum accede, ſed ut qui compertum habeas, quidquid eventurum ſit, id indifferens eſſe, & nihil ad te pertinere; qualecumque vero id fuerit, fore ut tibi eo recte liceat uti, neminemque fore qui prohibere hoc poſſit. Itaque fidenti animo ad Deos,

συμβούλους ἔρχου τοὺς θεούς. καὶ λοιπὸν, ὅταν τί σοι συμβουλευθῇ, μέμνησο τίνας συμβούλους παρέλαβες, καὶ τίνων παρακούσεις ἀπειθήσας. Ἔρχου δὲ ἐπὶ τὸ μαντεύεσθαι, καθάπερ ἠξίου Σωκράτης, ἐφ' ὧν ἡ πᾶσα σκέψις τὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν ἔκβασιν ἔχει, καὶ οὔτε ἐκ λόγου, οὔτε ἐκ c.
τέχνης τινὸς ἄλλης ἀφορμαὶ δίδονται πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ προκείμενον. ὥστε, ὅταν δέησῃ συγκινδυνεῦσαι φίλῳ ἢ πατρίδι, μὴ μαντεύεσθαι, εἰ συγκινδυνευτέον. καὶ γὰρ, ἂν προείπῃ σοι ὁ μάντις φαῦλα γεγονέναι τὰ ἱερὰ, δῆλον, ὅτι θάνατος σημαίνεται, ἢ πήρωσις μέρους τινὸς τοῦ σώματος, ἢ φυγή· ἀλλ' αἱρεῖ ὁ λόγος, καὶ σὺν τούτοις παρίστασθαι τῷ φίλῳ, καὶ τῇ πατρίδι συγκινδυνεύειν. Τοιγαροῦν τῷ μείζονι μάντει πρόσεχε, p. 254
τῷ Πυθίῳ, ὃς ἐξέβαλε τοῦ ναοῦ τὸν οὐ βοηθήσαντα ἀναιρουμένῳ τῷ φίλῳ. a.

Deos, tamquam ad conſiliarios, accede. Deinde vero etiam, quum tibi aliquid conſultum fuerit, memento, quosnam adhibueris conſiliarios; & quibus inobediens futurus ſis, ſi non parueris. Accede autem ad vatem conſulendum, quemadmodum Socrates voluit, iis de rebus, in quibus tota conſideratio ad eventum refertur, & ubi nec ex ratione, nec ex alia quadam arte ſubſidia ſuppetunt ad id, de quo agitur, perſpiciendum. Sic, ubi tempus poſtulaverit, ut pro amico aut pro patria periculum ſuscipias, non conſulere vatem debebis, ſitne illud ſuscipiendum. Nam ſi vel maxime prædixerit tibi vates, infauſta fuiſſe auſpicia, adparet quidem, aut mortem tibi ſignificari, aut membri alicujus truncationem, aut exſilium: at ratio ſuadet, etiamſi hæc eventura ſint, tamen amicum non deſerere, & diſcrimen pro patria non recuſare. Itaque majori illi vati adtendito, Pythio, qui e templo eum ejecit, qui amico, cum interficeretur, opem non tulerat.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὰ πρὸς ἀνθρώπους καθήκοντα, καὶ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, μέλλων περὶ τῶν πρὸς ἑαυτὸν καθηκόντων λέγειν, εἶδέ τι μέσον εἶδος, ἅμα καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν καθῆκον ἀπαιτοῦν, τὸ τῆς μαντείας. Τριχῇ δὲ
b. διαιρεῖ τὸν λόγον· λέγων, περὶ τίνων χρὴ μαντεύεσθαι, καὶ πῶς διακείμενον μαντεύεσθαι, καὶ πῶς τοῖς μαντεύμασι κεχρῆσθαι. ἤρξατο δὲ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ μέσου, τάχα καὶ πρῶτον αὐτὸ δοκιμάζων εἶναι· πῶς χρὴ διαθέντα ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ μαντεύεσθαι ὅλως ἰέναι· ὅτι οὔτε ὄρεξιν προβαλλόμενον, οὔτε ἔκκλισιν. ἐπεὶ ἀνάγκη, τρέμοντα προσιέναι τῇ μαντείᾳ· εἰ μὲν ὀρεγόμεθα, δεδοικότες μὴ ἀδύνατον αὐτὸ εἴπῃ ὁ μάντις· εἰ δὲ
c. ἐκκλίνομεν, δεδοικότες μὴ προαγορεύῃ ἔσεσθαι αὐτό. Πῶς οὖν ὑπάρξει τὸ μήτε ὄρεξιν μήτε ἔκκλισιν προσαγαγεῖν; ἐὰν ἐννοήσῃς, φησὶν, ὅτι τῶν

COMMENTARIVS.

Poſt officia adverſus homines & Deum, de cujusque officiis erga ſe ipſum dicturus; medium quoddam genus eſſe vidit, quod officium & erga Deum & erga nos ipſos poſtularet, divinationem. Tripertita eſt autem oratio. Nam & quibus de rebus ſint conſulendi vates dicit, & quo animo adeundi, & quo pacto reſponſis eorum ſit utendum? Auſpicatus autem eſt a medio, quod ipſe primum fortaſſe ſtatuit: *quo animo ſit adeundus vates;* ſcilicet *& adpetitione & declinatione ſepoſitâ.* Nam *trementes accedamus* neceſſe eſt; ſive adpetimus, timentes ne id fieri poſſe neget vates; ſin declinamus, timentes ne id fore prædicat. Quo pacto autem & adpetitionem & declinationem vitabimus? Si cogites, inquit, externa

τῶν ἐκτός ἐστι ταῦτα, περὶ ὧν μαντευόμεθα. περὶ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν οὐ χρεία μαντείας. τίς γὰρ μαντεύσεται, εἰ χρὴ τῶν κατὰ Φύσιν ὀρέγεσθαι, τὰ δὲ παρὰ Φύσιν ἐκκλίνειν; εἰ οὖν ταῦτα περὶ ὧν μαντευόμεθα, τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν, εἰ πλευστέον, εἰ γαμητέον, εἰ τὸν ἀγρὸν ὠνητέον· τῶν δὲ μὴ ἐφ' ἡμῖν οὔτε ὀρέγεσθαι χρὴ, οὔτε ἐκκλίνειν αὐτά· δῆλον, ὅτι οὐ χρὴ τῷ μάντει προσφέρειν ἢ ὄρεξιν, ἢ ἔκκλισιν. καὶ γὰρ, τί τὸ ἀποβαῖνόν ἐστιν, οὐκ ἴσμεν· αὐτὸ γοῦν τοῦτο παρὰ τοῦ μάντεως ἥκομεν πευσόμενοι. ἀλλ' ὁποῖόν ἐστι, φησὶν, οἶδας, ἐὰν ἦς φιλόσοφος· ὅτι τῶν μὴ ἐφ' ἡμῖν οὔτε ἀγαθόν ἐστιν οὐδὲν, οὔτε κακόν· ὥστε οὐδὲ ὀρεκτὸν, οὐδὲ ἐκκλιτόν. καὶ γὰρ οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, καὶ τὰ σημεῖα συγχεῖσθαί φασιν ὑπὸ τῆς τῶν μαντευομένων ὀρέξεως. καὶ τοῦτο δέ σοι πρὸς ἀταραξίαν συντελέσει μαντευομένῳ, τὸ εἰδέναι, p. 255 a. b.

externa esse ea, de quibus vatem consulimus. Nam in iis quæ nostræ potestati parent, vate non est opus. Quis enim ex illo quærat, an res naturæ consentaneæ sint expetendæ, eidemque contrariæ declinandæ? Si igitur ea, de quibus percontamur, *non penes nos sunt:* ut, an sit navigandum? an contrahendum matrimonium? an ager emendus? tum, si quæ penes nos non sunt, nec adpetenda, nec declinanda sunt; ad vatem nec adpetitionem, nec declinationem adferendam esse constat. *Quid* enim *eventurum* sit, *ignoramus:* igitur *id unum quæsituri accedimus ad vatem. Sed cujusmodi id sit, nosti,* inquit, *siquidem es philosophus;* nempe, eorum quæ nostri arbitrii non sunt, neque bonum esse quidquam, neque malum; eoque nec adpetendum, nec declinandum. Nam harum rerum periti, signa etiam dicunt aviditate consultorum confundi. Atque hoc tibi vatem consulenti ad animi constantiam conferet, quod

ὅτι, ὁποῖα ἂν ᾖ τὰ ἀποβαίνοντα, ἐπὶ σοί ἐστιν ὠφεληθῆναι ἀπ' αὐτῶν· καὶ ὅσῳ μᾶλλον δυσχερέστερα, τοσούτῳ μᾶλλον ὠφεληθῆναι, καλῶς αὐτοῖς χρώμενον. θαρρῶν οὖν, φησὶ, ταῦτα, καὶ μηδὲν δεδοικὼς, ἔρχου ἐπὶ τὴν θείαν συμβουλήν.

Εἶτα λοιπὸν τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καθῆκον· ὅτι, ὅταν συμβουλευθῇς, ἀκολούθει πάν-
c. τως τοῖς συμβουλευθεῖσι. ὁ γὰρ Θεῷ συμβουλεύοντι μὴ πειθόμενος, τίνι ἂν πεισθείη; καὶ μέντοι τὸ ἀπειθεῖν ποτε τοῖς μαντεύμασιν, οὐκ ἀλλαχόθεν γίνεται, ἢ ἐκ τοῦ ὀρέξεις οἰκείας καὶ ἐκκλίσεις προβάλλεσθαι. ὥστε τὸ μήτε ὀρεγόμενον μήτε ἐκκλίνοντα προσιέναι, μὴ μόνον εἰς τὸ θαρρεῖν τε καὶ μὴ τρέμοντα προσιέναι συντελεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πείθεσθαι τῇ θείᾳ βουλῇ.

Εἶτα ἐφεξῆς ἐπάγει περὶ τῶν ὧν χρὴ
p. 256 a. μαντεύεσθαι· ὅτι περὶ ἐκείνων μὲν τῶν πραγμάτων,

quod ſcis, *quidquid eveniat, penes te eſſe fructum ex eo capere;* eoque majorem, quo res aſperiores fuerint, ſi tu modo recte illis uſus fueris. *Fidenti igitur* (inquit) *animo*, & nihil iſtorum metuens, ad expetendum divinum conſilium accede.

Sequitur deinde officium adverſus Deum; ut *datum conſilium* omnino *ſequaris*. Qui enim Deo ſuadenti non obtemperarit, cuinam obtemperabit? Quod vero aruſpicum reſponſis aliquando non obtemperatur, illud ipſum in cauſſa eſt, quod noſtras adpetitiones & declinationes non coërcemus. Quare nec adpetentem nec declinantem accedere, non illud modo confert, ut fidenter & absque trepidatione accedas; ſed & hoc, ut divino conſilio pareas.

His expoſitis, ſubjicit, *quibus de rebus ſint conſulendi vates?* iis nimirum, quarum exitus ſit nobis

μάτων, ὧν τὸ τέλος ἄδηλόν ἐστιν ἡμῖν, ἕως ἂν ἐκβῇ τὸ πρᾶγμα· οὐ δυναμένων ἡμῶν ἀπὸ φρονήσεως, ἢ τῆς περὶ ἐκεῖνα τὰ πράγματα τέχνης καὶ ἐμπειρίας, τὸ τέλος ἐννοῆσαι. οὐδεὶς γὰρ ἂν μαντεύσαιτο, εἰ χρὴ τραφῆναι ἢ καθευδῆσαι τὸν ἄνθρωπον· δεῖται γὰρ τούτων πάντως τὸ ζῶον. ἀλλ' οὐδὲ, εἰ χρὴ φιλοσοφῆσαι, ἢ κατὰ φύσιν ζῆν· δῆλα γάρ ἐστι b.
ταῦτα τῷ ἔμφρονι, ἐπωφελῆ ὄντα. οὐδὲ, ὁποῖος ἔσται ὁ κτιζόμενος οἶκος· ἡ γὰρ τέχνη προείληφε τὸ εἶδος. οὐδὲ ὁ γεωργὸς, εἰ χρὴ σπεῖραι, ἢ φυτεῦσαι· τῷ γὰρ γεωργῷ ταῦτα ἀναγκαῖα. τὸ δὲ πότε, ἢ ποῦ, ἢ ποῖα σπέρματα ἢ φυτὰ, εἰ μὴ προείθισται ταῦτα, ἢ ἄλλως ἐν ἀρχῇ ἐστι, μαντεύσαιτο ἄν. καὶ εἰ πλευστέον, μάλιστα τοῦ καιροῦ μὴ πάντῃ ἀδεοῦς ὄντος. οὐ μέντοι μαντευτέον, εἰ χρὴ προελθεῖν εἰς ἀγορὰν, ἢ ἐπὶ τὸν ἀγρὸν ἐξελ- c.

nobis incertus ante rem peractam; cum ex ingenio, & arte ad illas pertinente, atque experientia, exitum animo prospicere non possumus. Nemo enim vatem consulit, an homini cibo & somno sit utendum? omnino enim his eget animal. Nec, an philosophandum sit, aut naturæ congruenter vivendum? cordato enim homini perspicuum est, hæc esse utilia. Neque, domus quæ ædificatur, qualis sit futura? ars enim formam ejus antea delineavit. Nec agricola quærit, sit-ne plantandum aut serendum? hæc enim agricolæ sunt necessaria. At, quonam tempore, aut ubi loci, aut qualia semina, qualesque plantæ, si hæc ante usitata non fuerint, aut non ita pridem innotuerunt, talia fortasse quæret ex vate. Item, an navigandum sit; alieno præsertim & periculoso tempore. Non tamen rogandus vates, an prodeundum sit in forum, aut exeundum in agrum.

Quam-

θεῖν· καίτοι τούτοις ἕπεταί τι τέλος ποτὲ δ' σχερὲς, ἀλλ' ὡς ἐπιτοπλεῖστον κατὰ νοῦν ἐκβαίνει· ἀρκεῖ δὲ, ὡς ἔοικε, τὸ ἐπιπλεῖστον, πρὸς τὸ μὴ δεῖσθαι μαντεύεσθαι. ἐπεὶ, κἂν ἐκ λίγου τινὸς ἢ τέχνης ἀφορμαὶ δίδῶνται πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ προκείμενον, οὐ πάντως ἀναγκαῖα ἔσται ἡ ἔκβασις. οὔτε γὰρ ἡ Φύσις, οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε ἡ προαίρεσις ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἀναγ-
p.257 καῖαν ἔχουσι τὴν ἔκβασιν. ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ ὡς
a. ἐπιτοπολὺ, πρὸς τὸ μὴ δεῖσθαι μαντείας. τὸ γὰρ ἐπὶ πάντων ἐθέλειν μαντεύεσθαι, δειλοὺς ποιεῖ, καὶ ἀπράκτους, καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα νομίζειν παρασκευάζει.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ἄξιον ἐπισκέψεως, εἰ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν ὅλως οὐ μαντευτέον· πῶς χρὴ ὑπολαβεῖν περὶ τῆς ψυχῆς; πότερον θνητή ἐστιν, ἢ ἀθάνατος; καὶ, εἰ χρὴ τῷδέ τινι διδασκά-
b. λῳ χρήσασθαι; πολλοὶ γὰρ τῶν παλαιῶν Φαίνονται περὶ τῆς Φύσεως τῶν ὄντων ἐρωτήσαντες· καίτοι

Quamvis enim & hæc aliquando eventus incommodus ſequatur; plerumque tamen ex ſententia ſuccedant: id autem, quod frequentius accidit, haruſpicina egere non videtur. Licet enim ex ratione aliqua aut arte præſidia ſuppetant ad perſpiciendum id quod propoſitum eſt; non tamen eventus erit omnino neceſſarius. Neque enim natura, neque ars, neque conſilium & voluntas in rebus externis neceſſarium habent eventum: attamen id quod plerumque fit, ſatis cauſſæ eſt, cur vate non egeamus. Nam divinatio de rebus omnibus, timidos reddit & ignavos, &, ut parva magni fiant, facit.

Illud vero conſideratione dignum eſt, an de rebus noſtræ poteſtati ſubjectis vates omnino conſulendi non ſunt; verbi cauſſa, quo modo ſentiendum ſit de anima, ſitne ea mortalis an immortalis? aut, an hoc præceptore ſit utendum? Conſtat enim, multos veterum de rerum natura conſuluiſſe oracula: quamvis,

καίτοι τὸ ὑπολαμβάνειν τοίως ἢ τοίως, ἡμέτερον φαμὲν, καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν εἶναι. μήποτε οὖν τὰ ἀποδείξει λογικῇ ληπτὰ, δι' ἀποδείξεως δεῖ μανθάνειν; οὕτω γὰρ ἡ ἐπιστημονικὴ γενήσεται γνῶσις, ἐὰν ἀπὸ τῆς αἰτίας ἡ ἀπόδειξις γένηται. τὸ δὲ ἀκοῦσαι παρὰ Θεοῦ, ὅτι ἀθάνατός ἐστιν ἡ ψυχὴ, πίστιν μὲν ποιεῖ βεβαίαν, ὡς εἰκὸς, οὐ μέντοι ἐπιστήμην τοῦ πράγματος. c.
εἰ δέ τις ἀξιοῦται παρὰ Θεοῦ καὶ τὰς αἰτίας μανθάνειν, καὶ ἐπιστήμων γίνεσθαι, ἄλλο τοῦτο εἶδός ἐστι τῆς ἀγαθότητος, καὶ οὐ τὸ μαντικόν. τοῦτο γὰρ ἔοικεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τὰς ἀδήλους ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἐκβάσεις προαγορεύειν. διὸ καὶ εἰ ἠρώτησάν τινες περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων, ἀλλὰ σπάνιοί γε οὗτοι, καὶ οὐχ οἱ πρωτεύσαντες ἐν φιλοσοφίᾳ, ἀλλ' οἱ συνειθισμένοι p. 2
πιστευτικὴν ἔχειν καὶ οὐκ ἐπιστημονικὴν πίστωσιν· τοῦ Θεοῦ βουλομένου, ὡς ἔοικεν, αὐτοκίνητον οὖσαν τὴν ψυχὴν, δι' ἑαυτῆς τὸ ἀληθὲς ἐρᾶν. a.

quamvis, hoc aut illo modo ſentire de rebus, noſtrum opus eſſe dicamus, & in noſtra poteſtate ſitum. Videntur autem ea quæ ratione percipi ac demonſtrari poſſunt, ex demonſtratione cognoſcenda eſſe. Sic enim ſcientifica parabitur cognitio, ſi per cauſſam demonſtratio facta fuerit. Audiſſe autem ex Deo, immortalem eſſe animam, fidem quidem firmam parit, uti par eſt, non tamen rei ſcientiam. Si quem vero cauſſas etiam edocere dignatur Deus, & ſcientem reddere; aliud hoc divinæ bonitatis genus eſt, non illud quod in divinatione ineſt; cujus munus eſt, exitus actionum humanis ingeniis obſcuros prædicere. Quamobrem etſi quidam de rerum natura oracula conſuluerunt; tamen hi & rari fuere, nec principes philoſophorum, ſed ii qui credere aliquid, quam ſcientia rem comprehendere, maluerunt: cum quidem probabile ſit, velle Deum, ut anima per ſe mobilis, per ſeſe etiam verum cernat.

Atque

Ἀμέλει καὶ ὁ Ἐπίκτητος, καὶ ὁ Σωκράτης, ἐοίκασιν ἀπαγορεύειν ἐκεῖνα ἐρωτᾶν, ἃ δύναται καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ γινώσκειν. τοιγαροῦν οὐδὲ ἀποδέχεται τὸν ἐρωτῶντα, εἰ χρὴ συγκινδυνεῦσαι τῷ Φίλῳ ἢ τῇ πατρίδι. ὁ γὰρ
b. ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει συγκινδυνεύειν. κἂν δύσκολα οὖν μαντευθῇ τινα, οὐδὲν ἧττον χρὴ συγκινδυνεύειν. τίς οὖν χρεία τοῦ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐρωτᾶν, ἐφ' ὧν δῆλόν ἐστι τὸ πρακτέον; Φαίνεται δὲ ὁ Θεὸς καὶ τοῖς ἐρωτήσασί ποτε, εἰ χρὴ τὸν ἱκέτην ἐκδοῦναι, πάνυ μεμφόμενος. ἃ γὰρ ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει δεῖν πράττεσθαι, ταῦτα δεῖ ποιεῖν, καὶ μὴ ἐρωτᾶν, κἂν
c. ἔπηταί τι δύσκολον ἡμῖν περὶ τὸ σῶμα, ἢ τὰ ἐκτός. χρὴ γὰρ τὸ ἡμέτερον ἀγαθὸν προτιμᾶν τῶν τοῦ σώματος, ἢ τῶν ἐκτὸς, καὶ τούτων εἰς ἡμᾶς ἐχόντων τὴν ἀναφοράν.

Ἀποδείξας δὲ, ὅτι οὐ χρὴ περὶ τῶν τοιούτων μαντεύεσθαι, ἐκ τοῦ, ὁποῖα ἂν γένη-

Atque adeo Epictetus quoque, & Socrates, illa ſciſcitari vetare videntur, quæ anima per ſe cognoſcere poteſt. Eum certe non probat Epictetus, qui roget, *an periculi ſocietas pro patria aut amico ſit ineunda*. Recta enim ratio præſcribit, diſcrimen illud non eſſe recuſandum. Quamvis igitur difficilia quædam prædicta fuerint; nihilominus ſubeundum periculum. Quorſum igitur adtinet de iis interrogare, de quibus conſtat quid ſit agendum? Illud etiam patet, Apollinem iis qui rogarunt, an ſupplex dedendus eſſet, graviter ſuccenſuiſſe. Quæ enim recta ratio fieri jubet, ea facienda ſunt, nec de his interrogandum, licet cum moleſtiis atque periculis corporum & fortunarum conjuncta fuerint. Oportet enim noſtrum bonum anteferre bonis corporis & rebus externis, licet & hæ ad nos quodammodo referantur.

Poſtquam vero demonſtravit, de hujusmodi rebus non conſulendos eſſe vates,

eo

γένηται τὰ ἱερὰ, δεῖν πάντως συγκινδυνεύειν, πιστοῦται τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν Θεὸν ἐκβαλεῖν τὸν μὴ βοηθήσαντα ἀναιρουμένῳ τῷ Φίλῳ. δύο γάρ τινες εἰς Δελφοὺς ἀπιόντες, λῃσταῖς περιπεπτώκασι· καὶ τοῦ ἑτέρου ὑπ' p. 259
αὐτῶν ἀναιρουμένου, ὁ ἕτερος, ἢ φυγὼν, ἢ a.
ἀδεῶς μὴ ἐπαμύνας, ἦλθεν εἰς τὸ μαντεῖον· καὶ ὁ Θεὸς ἐξέβαλεν αὐτὸν, εἰπών·

Ἀνδρὶ φίλῳ θνήσκοντι παρὼν πέλας οὐκ ἐπαμύνας,
ἦλυθες οὐ καθαρός· περικαλλέος ἔξιθι σηκοῦ.

Καὶ δῆλον μὲν, ὅτι, καὶ βουλόμενος, οὐ πάντως ἂν ἐῤῥύσατο τοῦ θανάτου τὸν φίλον· ἀλλ' ὅμως ἔδει συγκινδυνεῦσαι, καὶ συναποθανεῖν, εἰ b.
καὶ τοῦτο ἦν ἀνάγκη βοηθοῦντα παθεῖν. διὰ τὴν προαίρεσιν οὖν ταύτην, ἀκάθαρτον αὐτὸν ἔκρινεν ὁ Θεὸς, ὡς προδόντα τὸν φίλον διὰ τὴν περιττὴν περὶ τὸ σῶμα συμπάθειαν· ὥσπερ ἐπ' ἄλλου, καὶ ἀποτυχίας γενομένης, τὴν προαίρεσιν ὅμως

eo quod, cujuscumque modi victimæ fuerint, omnino tamen auxilium patriæ & amico sit ferendum; idem etiam *Apollinis* auctoritate confirmat, *qui eum, qui amico, cum interficeretur, opem non tulisset, fano ejecerit.* Nam duo Delphos petituri, in latrones inciderunt, a quibus cum alter interficeretur, alter aut fuga elapsus, aut alioqui non opitulatus, ad oraculum venit; e quo eum ejecit Apollo, his verbis:

Cede meis adytis, cædis reus; intereuntem
Qui socium non juveris, etsi proximus esses.

Quanquam autem constat, eum, quamvis voluisset, utique amicum periculo mortis non erepturum fuisse; tamen periculi societas non fuit deserenda, sed ferendum auxilium, licet una pereundum fuisset. Ob eam igitur voluntatem Deus eum pollutum judicavit, ut qui ex nimio corporis amore amicum deseruisset: quemadmodum in alio voluntatem probavit

ὅμως ὁ Θεὸς ἀπεδέξατο. πάλιν γὰρ ἄλλων δύο τινῶν λῃσταῖς περιπεσόντων, καὶ τοῦ ἑτέρου κρατηθέντος ὑπὸ τῶν λῃστῶν, ὁ ἕτερος ῥίψας ὡς κατὰ λῃστοῦ τὸ ἀκόντιον, ἐκείνου μὲν διήμαρτεν, ἔβαλε δὲ
ε. τὸν φίλον καὶ ἀνεῖλε· καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ μαντεῖον, οὐκ ἐτόλμησεν εἰσελθεῖν, ὡς ἀκάθαρτος τῷ φόνῳ τοῦ φίλου. καὶ ὁ Θεὸς ἐξεφώνησε πρὸς αὐτὸν τάδε τὰ ἔπη·

Ἔκτεινας σὸν ἑταῖρον, ἀμύνων· οὐ σε μιαίνει
αἷμα φόνου· σὺ πέλεις καθαρώτερος ἢ πάρος ἦσθα.

Εἰ γοῦν ἀπὸ τοῦ φόνου τοῦ φίλου οὐ μόνον οὐκ ἐμολύνθη, ἀλλὰ καὶ καθαρώτερος γέγονεν ἢπερ ἦν πρότερον, διὰ τὴν ὀρθὴν προαίρεσιν· δῆλον, ὅτι οὐκ ἐν τῇ πράξει, ἀλλ' ἐν τῇ προ-
p. 260 αἱρέσει τῶν ἀνθρώπων, τὸ κατορθοῦν ἐστι, καὶ
a. ἁμαρτάνειν. Ἐπιστῆσαι δὲ χρὴ, ὅτι καὶ ταῦτα τὰ προσεχῶς εἰρημένα, ἀφ' οὗ ἐπεσημηνάμην, καὶ τὰ ἑξῆς ῥηθησόμενα πάντα, πρὸς μέσην ἕξιν ἁρμόττει, τὴν ἤδη πως προκεκοφυῖαν, καὶ ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὖσαν. καὶ γὰρ ἐνταῦ-

probavit Deus, quamvis adverſo eventu. Cum enim rurſus alii duo in latrones incidiſſent, & alter a latronibus eſſet comprehenſus; alter, conjecto in unum e latronibus jaculo, eo fruſtratus, amicum percuſſit & interemit. Profectus igitur ad oraculum, ædem, ut cæde amici pollutus, ingredi non eſt auſus. Deus autem hos verſus edidit:

Te cruor haud maculat: nunc purior, atque fuiſti.
Eſt occiſus enim tibi, dum defendis, amicus.

Si igitur cæde amici non modo non pollutus eſt, ſed purior etiam factus, quam fuerat, ob bonam voluntatem; conſtat, recte facta non in caſu atque eventu, ſed in conſilio & voluntate poſita eſſe. Conſiderandum autem eſt, & hæc, quæ modo dicta ſunt, (ex quo ſignificavi,) & quæ deinde dicentur omnia, referri ad medium habitum ejus qui nonnullos progreſſus habet, & in philoſophia verſatur. Etenim & hoc

ἐνταῦθα, εἴπερ εἶ, φησὶ, φιλόσοφος· καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς πολλαχοῦ τὸ τοιοῦτον ἐπισημαίνεται.

& hoc loco ait, *Siquidem es philoſophus:* & in iis, quæ ſequuntur, ſæpius etiam tale quid ſignificatur.

ΚΕΦ. μ'.

Τάξον τινὰ ἤδη χαρακτῆρα σαυτῷ καὶ τύπον, ὃν φυλάξεις ἐπί τε σεαυτοῦ ὢν, καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνων.

CAPVT XL. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 1.)

Præſcribe jam tibi formam aliquam atque typum, quem ſerves, ſive ſolus tecum ſis, ſive in hominum congreſſu verſeris.

ΚΕΦ. μά. b.

Καὶ σιωπὴ τὸ πολὺ ἔστω· ἢ λαλείσθω τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δι' ὀλίγων. σπανίως δέ ποτε, καιροῦ παρακαλοῦντος ἐπὶ τὸ λέγειν, λέξον μὲν, ἀλλὰ περὶ οὐδενὸς τῶν τυχόντων· μὴ περὶ μονομαχιῶν, μὴ περὶ ἱπποδρομιῶν, μὴ περὶ ἀθλητῶν, μὴ περὶ βρωμάτων ἢ ποτμάτων, τῶν ἐκασταχοῦ· μάλιστα δὲ μὴ περὶ ἀνθρώπων, ψέγων, ἢ ἐπαινῶν, ἢ συγκρίνων.

CAPVT XLI. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 2.)

Et quidem ſilentium tene ut plurimum: aut neceſſaria loquere, & paucis. Raro vero aliquando, tempore invitante te ad verba facienda, dices tu quidem, ſed non de rebus trivialibus; non de gladiatorum ſpectaculis, non de circenſibus, non de athletis, non de cibis aut potionibus, quæ ubivis in ſermonem veniunt: maxime vero, non de hominibus, neque vituperans, neque laudans, neque alium cum alio conferens.

ΚΕΦ.

c. ΚΕΦ. μβ'.

Ἂν μὲν οὖν οἷός τε ᾖς, μετάγαγε τοῖς σοῖς λόγοις καὶ τοὺς τῶν συνόντων ἐπὶ τὸ προσῆκον. εἰ δὲ ἐν ἀλλοφύλοις ἀποληφθεὶς τύχοις, σιώπα.

CAPVT XLII. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 3.)

Quod ſi igitur potes, tuis ſermonibus ſermones etiam eorum, quibuscum verſaris, eo quo decet transduc. Sin ab extraneis fueris circumventus, taceto.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐντεῦθεν τὰ πρὸς ἑαυτὸν καθήκοντα τῷ ποσῶς προκεκοφότι καὶ ἤδη φιλοσοφοῦντι παραδοὺς, Τάξαι, φησὶν, ἤδη χρὴ, καὶ ὁρίσαι χαρακτῆρα διαγωγῆς τὸν καθήκοντα τῷ τοιούτῳ βίῳ, πρὸς ὃν χρὴ καὶ τὰ κατὰ μέρος συναρμόττειν. οἷς ἐπεξιὼν αὐτὸς, δι' αὐτῶν καὶ τὸν ὅλον χαρακτῆρα τοῦ βίου παρίστησι, παραγγέλλων φυλάττειν αὐτὸν, ἐφ' ἑαυτοῦ τε ὄντα καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνοντα. τοῦτο δὲ οἶμαι σημαίνει, τὸ δεῖν ἀεὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν ταυτότητι διαμένειν, μίαν τὴν αὐτοῦ ζωὴν ἀεὶ διαζῶντα· καὶ μὴ τοῖς ἔξωθεν προσπίπτουσι,

p. 261 a.

COMMENTARIVS.

Hinc incipiens, ejus qui aliquantum profecit, & jam philoſophatur, officia erga ſe ipſum tradere: *Conſtituenda jam* (inquit) *atque definienda eſt certa quædam ætatis degendæ ratio*, iſti vitæ generi conſentanea, ad quam ſingulæ actiones ſunt dirigendæ. Quas ipſe auctor recenſens, per eas formam & normam totius vitæ præſcribit, *ſive ſolus ſis, ſive inter alios verſeris*, tenendam: illud ſcilicet indicans, in eodem ſtatu & habitu, quoad fieri poſſit, perſeverandum eſſe, & ſuam cuique vitæ rationem ſervandam; nec externorum caſuum

πίπτουσι, ποικίλοις οὖσιν, Εὐρίπου δίκην συμμεταβρέοντα. ἐλέγετο οὖν καὶ ὁ Σωκράτης ἐν b.
τῷ αὐτῷ καταστήματι ἀεὶ ὁρᾶσθαι, καὶ μήθ' ὑπὸ τῶν ἡδέων, μήτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν δοκούντων, μετακινεῖσθαι, διὰ τὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ζωὴν ἀεὶ τὴν ἑαυτοῦ διαζῆν. Καὶ τάχα αὐτός ἐστιν ὁ εἷς χαρακτὴρ, ὃν δεῖ τάξαι καὶ ὁρίσαι, ὃν ἐνεδείξατο συντόμως διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι δεῖ τὸν αὐτὸν φυλάττειν, ἐφ' ἑαυτοῦ τε ὄντα, καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνοντα.

Τῶν δὲ οἰκείων τῷ τοιούτῳ χαρακτῆρι πρῶτον καὶ κυριώτατον· Σιωπὴ, φησὶ, τὸ πο- c.
λὺ ἔστω. ἡ γὰρ ὅλη σπουδὴ τῶν παιδευτικῶν λόγων ἐστὶν, ἐπιστρέψαι τὴν ψυχὴν εἰς ἑαυτὴν, ἀπό τε τῶν ἐκτὸς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀλόγων ἐν αὐτῇ παθῶν, καὶ τοῦ σώματος· ὥστε τὴν ἑαυτῆς ζωὴν τὴν αὐτὴν ἀεὶ ζῆν. Πρὸς δὲ τοῦτο ἡ σιωπὴ τὰ μέγιστα συντελεῖ. διὸ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τῆς καθ' ἑαυτοὺς διαγωγῆς ἀρχὴν ἀνυσιμωτάτην συνέταττον τὴν πενταετῆ σιωπήν. ὥσπερ

ſuum varietate, Euripi inſtar, mutandam. Socrates certe fertur, eodem ſemper habitu fuiſſe, a quo nec lætis nec triſtibus rebus dimoveretur, quod unam eamdemque vitæ rationem, ſuam utique, perpetuo ſequeretur. Ac fortaſſe eſt hic unus ille *vitæ typus*, quem conſtituere ac definire debemus; quem breviter indicavit, cum ait, *Eumdem eſſe ſervandum, ſive tecum agas, ſive cum aliis verſeris.*

Ejus autem typi, ſive formæ, primum & maxime proprium eſt *frequens ſilentium.* Omnis enim inſtitutionis ratio eo refertur, ut & a rebus externis, & a brutis ſuis adfectibus, & a corpore, ad ſe ipſum revocetur animus, ut ſuam vitam, quæ ſemper eadem eſſe debet, vivat. Quam ad rem *ſilentium* plurimum confert. Quæ cauſſa Pythagoreis fuit, efficaciſſimum diſciplinæ ſuæ jaciendi fundamentum, quinquennii ſilentium.

ὥσπερ γὰρ αἱ αἰσθήσεις ἔξω τείνουσι τὴν ψυχὴν, συνεργοῦσαν αὐταῖς, ὡς δηλοῦσιν οἱ μύοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅταν ἑαυτοὺς βούλωνται συναγαγεῖν,
p. 262 καὶ συστρέψαι, καὶ διεγεῖραι τὸ προσεκτικὸν τῆς
a. ψυχῆς· οὕτω καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, οὐ συνεργούσης τότε ταῖς αἰσθήσεσιν, ἀλλ' αὐτῆς ἐνεργούσης, ἐκχέει μᾶλλον τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ ἔξω. καὶ ταύτης τῆς ἐκχύσεως ἴαμα, ἡ σιωπή. οὐ παντελῆ δὲ σιωπὴν ἐπιτάττει. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἐκεῖνο τὸ εἶδος παρακαλεῖ τὸ Πυθαγόρου, τὸ παντελέως ἀνειμένον καὶ θεοειδὲς, ἀλλ' ἐπὶ τὸ
b. πολιτικὸν, καὶ συμμετρότερον ἀνθρώποις. ἢ οὖν σιωπᾷν, φησὶ, χρή· ἢ λαλεῖν τὰ ἀναγκαῖα, καὶ διὰ βραχέων, ἐρωτῶντά τε καὶ ἀποκρινόμενον. καὶ συντόμως ὥρισε τὸ εἶδος ἐκείνων περὶ ὧν χρὴ λαλεῖν, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα χρὴ εἶναι ταῦτα, πρός τε τὴν κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς διαγωγὴν, καὶ τὴν τοῦ ζώου χρείαν. τὰ γὰρ τοιαῦτα, καὶ ὀλίγα ὄντα, καὶ πραγμα-

tium. Ut enim ſenſus animum, ipſis operam navantem, ad externa trahunt; (quod ii declarant, qui, cum ſeſe colligere volunt, & in ſeſe deſcendere, & animi attentionem excitare, claudunt oculos:) ſic animum etiam oratio, tum non tam operam navantem ſenſibus, quam per ſeſe ipſum agentem, magis ad externa effundit: cujus effuſionis remedium eſt ſilentium. Nec tamen perpetuum indicit ſilentium, neque ad Pythagoricum illud genus prorſus ſacrum & divinum adhortatur; ſed ad civile, & hominibus adcommodatius. *Aut igitur tacendum eſt*, inquit; *aut neceſſaria dicenda, & pauca*, ſive interroges, ſive reſpondeas. Ac formam eorum, de quibus ſit dicendum, compendio deſcripſit: ea eſſe *neceſſaria* oportere, cum ad vitam degendam naturæ animi conſentaneam, tum ad uſum animantis. Nam talia cum & pauca ſint, & ad

πραγματικώτερα, καὶ μὴ διάκενα, μηδὲ ἀόριστα, οὐ ταράττει ὁμοίως, οὐδὲ διασπᾷ τὴν φαντασίαν πρὸς τὸ ἀόριστον. ὥρισε δὲ καὶ τὸ τοῦ λόγου εἶδος, ὅτι σύντομον, καὶ διὰ βραχέων. εἰ γὰρ τὸ περιφαντάζεσθαι τὰ πράγματα περὶ ὧν ὁ λόγος, καὶ μὴ κατακρατεῖν αὐτῶν τῆς οὐσίας, πολυλογίαν ποιεῖ· τὸ διαβαίνειν εὐθυβόλως εἰς αὐτὰ τὴν νόησιν, καὶ τὸ συνῃρημένον τῆς οὐσίας αὐτῶν καὶ κυριώτατον ὁρᾶν, καθ' ὃ ὑφέστηκεν ἕκαστον, καὶ τὸν λόγον τὸν περὶ αὐτῶν εἰς τὰ κυριώτατα συνῃρημένον προφαίνει. c.

Εἰ δέ ποτε, φησὶ, χρεία καὶ μακροτέρου γένηται λόγου, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, λέγειν, οὐκ ἐρωτῶντα μόνον ἢ ἀποκρινόμενον, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτοῦ τὸν λόγον ἀποτείνοντα,) κἂν τὸ τοῦ λόγου οὖν εἶδος ἀμειφθῇ ποτε δι' ἀνάγκην, ἀντὶ βραχέος μακρότερον γενόμενον· ἀλλὰ τῶν γε πραγμάτων, περὶ ὧν οἱ λόγοι, τὸ εἶδος τὸ p. 263 a.

ad res agendas pertineant, nec inania ſint & indefinita; non æque turbant & abstrahunt cogitationem ad res infinitas. Deſcripſit & formam orationis, eam oportere ſuccinctam eſſe, & *brevem*. Nam, ſi vagari, & in ſuperficie hærere earum rerum de quibus ſermo habetur, nec earum naturam habere perceptam, loquacitatem gignit; e contrario, ſi mens eas directe intueatur, & naturam earum velut in faſcem collectam & vim ac præcipua capita perſpexerit; ſermo etiam qui de eis habebitur, ad præcipua capita revocatus, erit brevis.

Si quando autem, inquit, pluribus etiam verbis erit opus: (hoc enim ſibi vult verbum *dicere*; cum non reſpondemus tantum, aut interrogamus; ſed cum quis ſolus loquitur & perpetua utitur oratione:) ſi igitur, inquit, orationis aliquando neceſſario mutata forma fuerit, ut pro breviori longior ſit adhibenda; at rerum tamen, de quibus verba

τὸ αὐτὸ μενέτω τῷ προτέρῳ· περὶ ἀναγκαίων γινομένου τοῦ λόγου, ἢ προτρέποντος ἐπ' ἀρετὴν, ἢ διδάσκοντος, ἢ συμβουλεύοντος, ἢ παραμυ-
b. θουμένου, ἢ συζητοῦντος τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀλήθειαν, ἢ τοῦ Θεοῦ τήν τε ὑπεροχὴν καὶ τὴν πρόνοιαν ἀνευφημοῦντος, καὶ σύλληψιν πρὸς τὸν κατὰ φύσιν βίον αἰτοῦντος δι' εὐχῆς· ἀλλὰ μὴ περὶ τῶν τυχόντων, περὶ ὧν οἱ τυχόντες διαλέγονται. μήτε οὖν περὶ μονομαχιῶν, ἢ ἱπποδρομιῶν, ἢ τῶν τοιούτων· μήτε βρωμάτων, ἢ πομάτων, οἷς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα χρῶνται. οἱ γὰρ περὶ τῶν τοιού-
c. των λόγοι, καὶ τὴν φαντασίαν αὐτοῖς προσηλοῦσιν· ἔστι δὲ ὅτε καὶ τὴν ὄρεξιν συνεφέλκονταί τε, καὶ συντυποῦσιν ἑαυτοῖς τὴν ζωήν.

Μάλιστα δὲ, φησὶ, μὴ περὶ ἀνθρώπων ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ψέγοντα, ἢ ἐπαινοῦντα, ἢ συγκρίνοντα, ὅτι ὁ δεῖνα τοῦδε καλλίων ἢ χείρων, κατὰ τάδε ἢ τάδε. καὶ ὅτι

fiunt, genus idem cum priore maneat: ut de rebus neceſſariis ſermo habeatur, ſive ad virtutem adhortando, ſive docendo, ſive conſulendo, ſive conſolando, ſive de veritate naturaque rerum inquirendo & disputando, ſive Dei excellentiam & providentiam celebrando, & auxilium ad degendam vitam naturæ congruentem votis ab illo expoſcendo: *non* autem *de rebus vulgaribus*, de quibus verba fieri vulgo ſolent. Neque igitur *de compoſitionibus gladiatorum, neque de ludis Circenſibus*, aut id genus aliis: neque *de cibis ac potu*, quibus hic vel ille utatur. Nam qui ſermones hujusmodi de rebus habentur, cogitationem etiam illis adfigunt: atque interdum etiam adpetitum adtrahunt, & vitam ſibi conformem faciunt.

In primis vero vetat, *ne de hominibus verba faciamus, ſive vituperando, ſive laudando, ſive comparando*, illum hoc eſſe honeſtiorem aut deteriorem, in his aliisve rebus. Nam,

ὅτι μὲν καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῶν λόγων ἐπὶ τὸ ἐκτὸς τείνεσθαι ποιεῖ τὴν ψυχήν, ἑαυτῆς ἀφισταμένην, καὶ ἀλλοτριοπραγμονοῦσαν, καὶ ματαιοπονοῦσαν, δῆλόν ἐστι. Διὰ τί δὲ, μάλιστα μὴ περὶ ἀνθρώπων, ψέγοντα, ἢ ἐπαινοῦντα, ἢ συγκρίνοντα; Τί γὰρ ἔχει τοῦτο χεῖρον ἐκείνων; ἢ πρῶτον μὲν οὗτος, πρὸς ἓν ὁ λόγος, εἴπερ ἀρχὴν [ἐποιήσατο] τοῦ Φιλοσοφεῖν, ἐκείνων ὡς ἐπίπαν ἀπέστη τῶν σπουδασμάτων περὶ μονομάχους, καὶ ἀθλητὰς, καὶ τὰ τοιαῦτα, περὶ δὲ ἀνθρώπων μᾶλλον ἂν ποιοῖτο τοὺς λόγους. πρὸς ἃ οὖν ἐπιρρεπῶς ἔχει, τούτων μάλιστα αὐτὸν ἀναχαιτίζει· ὡς εἰ ἔλεγε, σὺ μάλιστα τοῦτο φυλάττου. ἔπειτα, τῶν αὐτῶν παθῶν ὁμοίως κινουμένων ἐφ' ἑκατέρου τῶν λόγων, (καὶ γὰρ συμπάθειαι, καὶ ἀντιπάθειαι, καὶ ἐπὶ τούτων καὶ ἐπ' ἐκείνων συγκινοῦνται τοῖς περὶ αὐτῶν λόγοις,) ἴδιόν τι πάθος ἀκολουθεῖ τοῖς κριτικοῖς τῶν ἀνθρώπων λόγοις, τὸ ὑπεροπτικὸν καὶ τετυφωμένον. ὁ γὰρ κρί-

p. 264 a.

b.

Nam, hoc quoque ſermonum genus facere, ut animus ad externa feratur, a ſemet ipſo averſus, alienaque curet, & fruſtra laboret, perſpicuum eſt. Cur vero *maxime* vetat, *ne de hominibus loquamur, vituperando, laudando aut comparando?* Quid enim hoc habet pejus cæteris? Nempe primum illud, quod is cum quo agitur, initio ſuſceptæ philoſophiæ, illis ſtudiis gladiatorum & pugilum & ſimilibus relictis, de hominibus potius loqui amat. Ad quæ igitur præ cæteris propenſus eſt, ab iis eum maxime retrahit; quaſi dicat, hoc tu maxime caveto. Deinde, cum iidem adfectus æque utrisque ſermonibus moveantur; (nam & ſtudia & odia tam in his quam in illis concitantur, cum verba de iis fiunt:) peculiaris etiam quidam adfectus eos comitatur, qui ſibi cenſuram de hominibus ſumunt, nempe deſpicientia & ſuperbia. Nam

qui

νων ἀνθρώπων βίους, ὡς ὑπερέχων αὐτῶν ποιεῖται τὴν κρίσιν. καὶ γὰρ νεμεσητὴ μᾶλλον ἡ ἁμαρτία ἡ περὶ τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρωπίνων βίων, ἥπερ ἡ ἐν τοῖς παίζουσι διαμαρτάνουσα.

c. Οὐ μόνον δὲ, φησὶ, τοῦ λέγειν τὰ τοιαῦτα ἀφεκτέον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀκούειν. καὶ γὰρ δι' ἀκοῆς φαντασίαι κινοῦνται καὶ ὀρέξεις ἄλογοι τῶν ἀκουόντων. καὶ μέντοι καὶ οἱ λέγοντες τὰ τοιαῦτα, ὅταν τινὸς τῶν σεμνοτέρων δοκούντων παρόντος μὴ ὑποσταλῶσιν, ἀναιδέστεροι γίνονται, καὶ παῤῥησίαν ἀναίσχυντον καὶ ἀκατάπληκτον ἐν ἑαυτοῖς τρέφουσι. διό φησιν, εἰ μὲν οἷός τε εἶ, μέταγε τοὺς τοιούτους τῶν συνόντων λόγους ἐπὶ τοὺς σπουδαιο-
p. 265 τέρους. εἰ δὲ ἀπολῃφθῇς ἐν ἀνθρώποις
a. κατ' ἄλλο εἶδος ζωῆς τὸ διεφθαρμένον τραφεῖσί τε καὶ συνεθισθεῖσιν, οὓς ἀλλοφύλους ἐκάλεσε· σιώπα, φησὶ, καθαίρων ἑαυτὸν μετὰ τῆς σιωπῆς τῇ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστροφῇ.

qui vitas hominum judicat, ſic judicium fert, quaſi illis eſſet ſuperior. Atque etiam odioſius peccatum eſt, in dijudicanda hominum vita errare, quam in rebus ludicris.

Neque vero dicendis ſolum iſtis, ſed audiendis etiam eſt abſtinendum. Nam & per auditum vanæ cogitationes excitantur & adpetitiones brutæ audientium. Ad hæc, qui talia dicunt, niſi auctoritate gravis alicujus viri deterreantur, fiunt impudentiores, & audaciam inverecundam nihilque reformidantem alunt. Quamobrem ait, *ſiquidem potes, traduc tales ſermones eorum, quibuscum verſaris, ad res graviores. Si vero circumventus fueris ab hominibus, qui aliud vitæ inſtitutum ſequuntur*, prava inſtitutione & conſuetudine corrupti, *taceto*, (inquit) ipſe te ſilentio repurgans, & converſione ad temet ipſum.

ΚΕΦ. μγ'.

Γέλως μὴ πολὺς ἔστω· μηδὲ ἐπὶ πολλοῖς, μηδὲ ἀνειμένος.

CAPVT XLIII. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 4.)

Riſus ne multus ſit, nec ob multa, nec effuſus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὸ κοινὸν παράγγελμα τῷ Φιλοσοφοῦντι τῆς ἐν ταὐτῷ τοῦ ἤθους μονῆς, πρὸς ἣν μεγάλην ἡ σιωπὴ μοῖραν συμβάλλεται, τὴν μεγίστην ἐκτροπὴν τῆς περιχαρείας ἀναστέλλει, τὴν διὰ τοῦ γέλωτος· διὰ ταύτης ἴσως καὶ τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ τῆς λύπης ἐνδεικνύμενος. τῆς γὰρ ψυχικῆς περιχαρείας ὑπερέκχυσίς ἐστιν ὁ γέλως, διὸ γίνεται τοῦ πνεύματος ἀνοιδισκομένου, καὶ ψόφον καχλασμῷ παραπλήσιον ἀποτελοῦντος. ἐκτρέπει οὖν τὴν καταστηματικὴν καὶ ἵλεω διάθεσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· ὥσπερ καὶ τὸ κλαίειν καὶ τὸ ἀνακωκύειν, ἐκ τῶν ἐναντίων, λυμαίνεται τὴν ἐν συμ- b. c.

Dd 3 μετρίᾳ

COMMENTARIVS.

Poſt commune præceptum philoſophanti datum, ut in iisdem moribus permaneat, quam ad rem plurimum conferat ſilentium: maximum vitium exſultantis Lætitiæ reſtringit, quæ Riſu declaratur: eademque fortaſſe ratione etiam contrarium huic vitium, nimiam Mœſtitiam, improbat. Nam lætantis animi ebullitio quædam *riſus* eſt; fitque ſpiritu intumeſcente, & ſonitum edit ebullitioni non diſſimilem. Evertit igitur conſtantem & placidam animi corporisque habitudinem; quemadmodum &, ab altera parte, ploratus & ejulatus moderationis

μετρίας ταυτότητα. διὰ ταῦτα οὖν χρὴ φυλάττεσθαι τὸν γέλωτα, μάλιστα τὸν ἐπὶ πολλοῖς. κἂν χρεία ποτὲ γέλωτος, ἵνα μὴ ἀμειδεῖς τελείως μένοντες, τό τε ἦθος τὸ ἑαυτῶν δυσκολώτερον ἐργαστώμεθα, καὶ τοῖς συνοῦσι σκαιοὶ καὶ χαρίτων ἐπιδεεῖς δόξωμεν· ἀλλ' ὀλίγα ἐστὶ τὰ γέλωτος ἄξια. ὁ οὖν ἐπὶ πολλοῖς γελῶν, δῆλός ἐστι ῥᾳδίως ὑπὸ περιχαρείας χαυνούμενος. διὸ οὐδὲ πολλάκις χρὴ τοῦτο
p. 266 a. πάσχειν, οὐδὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμένειν γελῶντα· οὗτος γὰρ ὁ πολύς· οὔτε ἐκκεχυμένον εἶναι καὶ συγκεχωρημένον τελέως τὸν γέλωτα· ταῦτα γὰρ οἶμαι νῦν τὸ ἀνειμένον σημαίνειν· ἀλλὰ μειδιάματι μᾶλλον ἐοικέναι, ἐν τοῖς χείλεσιν ὀλίγην τὴν παράλλαξιν ἐργαζόμενον.

ration is ſtabilitati obſtat. Ob hæc itaque riſus eſt vitandus, *frequens* præſertim. Quod ſi quando riſum res poſtulet, ne ſine ullo riſu moribus aſperioribus evadamus, & familiaribus ſtupidi & gratiæ omnis expertes videamur, pauca certe riſu digna ſunt. Unde qui crebro ridet, eum adparet facile efferri lætitia. Quamobrem id non ſæpe admittendum eſt; nec diu durare debet riſus; (hic enim eſt *multus*, quem dicit;) nec effuſus eſſe, neque immodicus; (hic enim eſt, puto, quem ἀνειμένον nunc dicit:) ſed labiis leviter diductis fieri, ut non magna vultus adpareat mutatio.

ΚΕΦ. μδ'.

Ὅρκον παραίτησαι, εἰ μὲν οἷόν τε, εἰς ἅπαν· εἰ δὲ μή, ἐκ τῶν ἐνόντων.

CAPVT XLIV. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 5.)

Iusjurandum recuſa, ſi fieri poteſt, omnino; ſin minus, quoad fieri poterit.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Καὶ ἐν τούτῳ τῷ καταλόγῳ τῶν εἰς ἑαυτὸν καθηκόντων, μετὰ τὸ ἀναστεῖλαι τὰς μεγάλας καὶ ἀθρόας ἐκτροπὰς τῆς ἐν ταὐτῷ τοῦ ἤθους μονῆς, ἀπὸ τοῦ πρὸς Θεὸν ἄρχεται σεβασμοῦ. ὁ γὰρ ὅρκος μάρτυρα τὸν Θεὸν καλεῖ, καὶ μεσίτην αὐτὸν καὶ ἐγγυητὴν ἐφ' οἷς λέγει προίσχεται. τὸ γοῦν ἐπὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασι (ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, μικροῖς καὶ εὐτελέσι) τὸν c. Θεὸν παράγειν, καταφρόνησίν τινα πρὸς αὐτὸν ὑπογράφει. διὸ χρὴ παραιτεῖσθαι τὸν ὅρκον, εἰ μὲν δυνατόν, τελέως· καὶ πόνον καὶ ζημίαν τὴν δυνατὴν μᾶλλον αἱρούμενον, ἢ ὀμνύναι· εἰ δὲ ἀνάγκη ποτὲ ἢ φίλον ἀπὸ κινδύνου διὰ τούτου ῥύσασθαι, ἢ ὑπὲρ γονέων ἢ πατρίδος πίστιν παρασχεῖν, πᾶν μᾶλλον ὑπομεῖναι κάλλιον, ἢ παραβῆναι τὴν διὰ Θεοῦ μέσου γενομένην ὁμολογίαν.

COMMENTARIVS.

In hac enumeratione officiorum erga ſemet ipſum, poſt repreſſas magnas & vehementes conſtantis animi & morum ſui ſimilium everſiones, a veneratione Dei orditur. Ius-jurandum enim Deum citat teſtem, & ſequeſtrum ac ſponſorem facit eorum quæ dicuntur. Ob res humanas autem (quod perinde eſt ac ſi parvas & viles dicas) Deum producere, contemtum ejus quendam innuit. *Recuſandum* igitur eſt *jus-jurandum*, *ſiquidem fieri poteſt*, *omnino*: & labor ac mulcta quævis, quam poſſis luere, toleranda potius, quam jurandum. Sin id aliquando neceſſe fuerit, ut vel amicum e periculo eripias, vel pro parentibus aut patria ſpondeas; quidvis perpeti præſtabilius fuerit, quam pactionem religione numinis ſancitam violare.

p. 267 a.

ΚΕΦ. μέ.

Ἐστιάσεις τὰς ἔξω καὶ ἰδιωτικὰς διακρούου. ἐὰν δέ ποτε γίνηται καιρὸς, ἐντετάσθω σοι ἡ προσοχὴ, μήποτε ἄρα ὑπορρυῇς εἰς ἰδιωτισμόν. ἴσθι γὰρ, ὅτι, ἐὰν ὁ ἑταῖρος ᾖ μεμολυσμένος, καὶ τὸν συναναστριβόμενον αὐτῷ συμμολύνεσθαι ἀνάγκη, κἂν αὐτὸς ὢν τύχῃ καθαρός.

CAPVT XLV. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 6.)

Convivia cum hominibus extraneis & disciplina non imbutis recusa. Quod si quando vero inciderit tempus, intendatur tua adtentio, ne in idiotæ statum imprudens recidas. Scito enim, si quis socio utatur polluto, necesse esse, ut ipse etiam, qui cum eo conversetur, simul polluatur, quamvis per se purus fuerit.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς περὶ Θεὸν ἀδιαφορίας, τὴν πολυκέφαλον ἀναστέλλει ἐπιθυμίαν, μετρῶν αὐτήν· ἀπὸ τῆς ἀναγκαιοτάτης, τῆς περὶ τὰς τροφὰς, ἀρξάμενος, καὶ διὰ τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τὴν μίξιν ἐλθών. καὶ γὰρ αἱ μὲν τῶν λογίων ἀνδρῶν ἑστιάσεις τροφὰς καὶ πόσεις καὶ τὰ ἐν συμποσίοις τερπνὰ

COMMENTARIVS.

Repressa levitate adversus Deum, multicipitem quoque reprimit cupiditatem, eique modum adhibet; a maxime necessaria auspicatus, cibi & potus cupiditate: deinde per alias corpori servientes, ad conjunctionis adpetitum procreandi causa progreditur. Nam eruditorum virorum convivia, fercula quidem & pocula cæterasque suavitates compotatio-

πνὰ πάρεργα ποιοῦνται, λόγων δὲ εἰσι κατὰ τὸ ἀληθὲς κοινωνίαι τε καὶ διατριβαί· ὡς δη- c.
λοῖ τὰ ὑπὸ Πλάτωνος, καὶ Ξενοφῶντος, καὶ Πλουτάρχου, καὶ ἄλλων, ἱστορηθέντα συμπόσια. αἱ δὲ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, εἰς τρυφὴν τεταμέναι καὶ τὰς σωματικὰς ἀπολαύσεις, τῷ σιτισμῷ τῶν ἀλόγων ζώων ἐοίκασι. διὸ καλῶς εἴρηται, ὅτι ἡ χωρὶς λόγων τράπεζα, φάτνης οὐδὲν διαφέρει. χρὴ οὖν τὸν ἐπιεικῆ τὰς ἔξω τῆς ἑαυτοῦ ἐνστάσεως ἰδιωτικὰς ἑστιάσεις παραιτεῖσθαι. εἰ δέ ποτε γένηται καιρὸς αὐτῶν, ἢ ἑορτῆς τινος ἀπαιτούσης, ἢ πατρὸς p. 2.68
ἀναγκάζοντος, ἢ συμπεριφορᾶς ἕνεκεν, ἢ ἄλλης χρείας κατεπειγούσης, ἐντετάσθω σοι, φησὶν, ἡ προσοχή· τοῦτ' ἔστιν, ἐγρηγορείτω τὸ προσεκτικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ φυλαττέτω αὐτὴν ἐν ἑαυτῇ μένουσαν, μήποτε ἑαυτῆς ἀποστᾶσα, καὶ ἰδιωτικαὶς ὀρέξεις προβαλλομένη, εἰς τὴν τῶν ἰδιωτῶν ἀποῤῥυῇ τάξιν, καὶ συμμολυνθῇ τοῖς ἰδιώταις διὰ τῶν ἀλόγων ὀρέ-

potationum non præcipue ſpectant: ſed revera ſunt ſermonum communicationes & disputationes; ut indicant Platonis, Xenophontis, Plutarchi & aliorum convivia. Vulgaria vero, quæ ad voluptatem unice referuntur, & ad corporum oblectationes, paſtioni brutarum mutarumque pecudum non fere ſunt diſſimilia. Unde recte dictum eſt, inter menſam absque ſermonibus, & præſepe, nihil intereſſe. Decet igitur virum bonum *vulgaria convivia, ſuo inſtituto non congruentia, recuſare. Si vero*, ut iis interſit, *tempus aliquando tulerit;* ſeu feſto aliquo poſtulante, ſeu patre cogente, aut etiam obſequii gratia, aliave quapiam graviore de cauſſa: *intendatur* (inquit) *animadverſio*, & vigilet animus, ſeque intra ſemet ipſum contineat; ne ſe ipſo relicto, & popularibus cupiditatibus æſtuans, *ad vulgi conditionem recidat*, & una cum vulgo brutis adpetitionibus inquinetur.

ξεων. ὁ γὰρ τοῖς μεμολυσμένοις ἑαυτὸν ἐκδοὺς,
b. καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ὀρέξεις προβαλλόμενος, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ συναναστρίβεσθαι) κἂν πρότερον ἦν καθαρὸς, καθαρὰς ἔχων τὰς ὀρέξεις, μολύνεται διὰ τούτων. μολυσμὸς γάρ ἐστι τῷ καθαρῷ ἡ τοῦ ἀκαθάρτου μίξις.

netur. Nam qui ſe inquinatis dedit, eorumque cupiditates ſequitur; is, quamvis antea purus, puras haberet cupiditates, per illos *contaminatur*. Polluitur enim id quod purum eſt, impuro commiſtum.

ΚΕΦ. μϛ'.

Τὰ περὶ τὸ σῶμα μέχρι τῆς χρείας ψιλῆς παραλάμβανε· οἷον, τροφὰς, πόμα, ἀμπεχόνην, οἰκίαν, οἰκετίαν. τὸ δὲ πρὸς δόξαν, ἢ τρυφὴν, ἅπαν περίγραφε.

CAPVT XLVI. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 7.)

Quæ ad corpus pertinent, ea non ultra, quam inopis uſus poſtulat, adſume: ſic alimenta, potum, veſtitum, domum, famulitium. Quidquid vero ad oſtentationem ſpectat, aut ad luxum, totum illud circumcide.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c. Τὰ παραλαμβανόμενα τοῦ σώματος ἕνεκεν, πρῶτον κτήσασθαι ἀνάγκη, καὶ οὕτω χρήσασθαι αὐτοῖς. αὐτὸς δὲ, περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν νῦν λέγων, ὕστερον ἐρεῖ περὶ τῆς κτήσεως. καὶ

COMMENTARIVS.

Quæ tuendi corporis cauſſa adhibentur, in primis parare neceſſe eſt: ac tum demum iis utendum. Auctor vero nunc de uſu eorum loquitur, poſt etiam de iis comparandis dicturus. Ac fortaſſe

τέχνα μὲν καλὸν ἦν, μηδενὸς δεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον, ψυχὴν ὄντα λογικήν. ἐπεὶ δὲ καὶ ὀργάνῳ χρῆται σώματι φθαρτῷ, ἀρκεῖ τὰ ἀναγκαῖα προσφέρειν αὐτῷ, καὶ μὴ ὀλισθαίνειν εἰς περιττότητα. ἀλλ' ὥσπερ ὁ τέκτων τοῦ σκεπάρνου προνοῶν, ἀρκεῖται μέγεθος αὐτῷ καὶ σχῆμα περιποιεῖν τὸ προσῆκον, καὶ ἀκμὴν ἐστομωμένην, οὐ μέντοι ἐπίχρυσον αὐτὸ ποιεῖν ἐρέγεται ἢ διάλιθον, διότι καὶ εἰς τὴν δαπάνην ἐπιβλαβῶς ἔμελλε περιέλκεσθαι, καὶ παρὰ τὸν λόγον τῆς τέχνης ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ὀργάνου, καὶ ἄχρηστον αὐτὸ τῇ τέχνῃ ποιεῖν· οὕτω χρὴ καὶ περὶ τὸ ὄργανον ἡμῶν ἡμᾶς διατίθεσθαι, τὰ πρὸς χρείαν αὐτῷ μόνα προσφέροντας· ἐν μὲν τροφαῖς καὶ πόμασι, τῶν κατὰ φύσιν τρεφόντων τὸ ἀνθρώπειον σῶμα τὰ εὐπόριστα καὶ φυσικώτερα ἐκλεγομένους. ταῦτα γὰρ εὐθὺς καὶ καθαρώτερα εὑρίσκεται, καὶ λιτότερα, καὶ ὑγιεινότερα. τραφῆναι γὰρ δεῖται τὸ ζῶον, οὐ μέντοι τοιαῖσδε καὶ τοιαῖσδε ποικιλίαις τροφῶν. οὐδὲ p. 269 a. b.

taſſe bene ageretur cum homine, ſi nulla re egeret, cum ſit animus rationis particeps. Sed quia etiam mortalis *corporis* inſtrumento utitur; ſatis eſt, tribuere huic neceſſaria, nec ad luxuriem delabi. Sicut enim fabro ſatis eſt in curanda bipenni, efficere ut iſta ſit magnitudine & figura convenienti, & acie prædita: nec eam auro bracteare cupit, aut gemmis exornare, quod & ſumtibus exhauriretur, & contra rationem artis curaret inſtrumentum, atque arti inutile redderet: ita & nos adverſus noſtrum inſtrumentum adfecti eſſe debemus, nec illi niſi ea quæ uſus & neceſſitas poſtulat offerre: e *cibis & potionibus*, ea quæ ſecundum naturam corpus humanum alunt, parabilia & naturæ convenientiora deligendo. Hæc enim ſtatim & puriora deprehenduntur, & ſimpliciora, & ſalubriora. Victu enim opus eſt animanti: ſed non tali aut tali ciborum varietate.

Neque

οὐδὲ γὰρ πρὸς Θεωρίωνας καὶ Παξάμονας ἡμᾶς
ἡ Φύσις ὠκείωσε, καὶ τὴν μαγειρικὴν κακοτεχ-
νίαν, ἀλλὰ πρὸς τροφήν, τὸ ἀπορρέον ἀνυφαί-
c. νουσαν. καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, δηλοῦσιν οἱ
δι' ἀπορίαν ἀναγκαζόμενοι φυσικώτερον τρέφε-
σθαι, πολλῷ τῶν τρυφώντων ὄντες ὑγιεινότεροι·
ὥσπερ ἄγροικοι μὲν τῶν πολιτικῶν, δοῦλοι δὲ
τῶν δεσποτῶν, καὶ τῶν πλουτούντων οἱ πένη-
τες. τὰ γὰρ περιττὰ καὶ ἐσκευωρημένα βαρεῖ
τὴν φύσιν, ὡς δολερὰ καὶ ἀλλόφυλα, καὶ τοῦ
γένους τῶν δηλητηρίων ὄντα, κατά τινα τρό-
πον. διὸ καὶ πνεύματα καὶ ῥεύματα ἐξ αὐ-
τῶν γεννᾶται φθοροποιά. χρὴ οὖν καὶ τῷ πο-
σῷ, καὶ τῷ ποιῷ, πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ ὀρ-
γάνου χρῆσιν τὰ προσφερόμενα μετρεῖν· ἵνα
p. 270 μὴ καὶ τῷ πορισμῷ τῆς περιττῆς δαπάνης κα-
a. τατριβώμεθα, καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον τοῦ
ὀργάνου ἐπιμελώμεθα, καὶ ἀχρηστότερον αὐτὸ
ποιῶμεν. μακάριον δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς οὕτω
τετράφθαι, καὶ συνειθίσθαι. οὕτω γὰρ καὶ τῷ
σώματι

Neque enim Theorionibus & Paxamonibus natura nos conciliavit, & malis culinariorum artibus, ſed victui; quo id, quod deceſſerit, inſtauretur. Atque hoc ita ſe habere, ii declarant, qui ob inopiam uti naturali victu coguntur, multo delicatis & luxurioſis ſaniores; ut agricolæ oppidanis robuſtiores, ſervi dominis, pauperes divitibus. Nam ſupervacanea, & arte conquiſita, naturam onerant, ut doloſa & aliena, & ex genere venenorum quodammodo: quare & flatus & fluxiones inde generantur pernicioſæ. Eſt igitur & multitudo & qualitas ciborum ac potionum naturali uſu inſtrumenti metienda, ne & parandi ſumtu ſupervacaneo vexemur, & ſecus, ac recta ratio præſcribit, inſtrumentum curemus, idque ad uſum ineptius reddamus. Magnæ autem felicitatis eſt, ab ineunte ætate ita enutritum eſſe, & adſuefactum. Sic enim & corpori

σώματι ἀνεκτὴ, καὶ ἐπωφελὴς, καὶ ἡδεῖα ἔσται ἡ φυσικὴ καὶ λιτὴ καὶ ἀπέριττος δίαιτα.

Οὕτω δὲ καὶ περὶ ἐσθῆτα καλὸν ἔχειν. Σωκράτης μὲν γὰρ ἐλέγετο καὶ θέρους καὶ χειμῶνος τοῖς αὐτοῖς ἀμφιέσμασι κεχρῆσθαι. τοῖς b.
δὲ ὡς πρὸς Σωκράτην τρυφῶσιν, ἀρκέσει πρὸς τὰς ὑπερβολὰς τῶν ὡρῶν μεταμφιέννυσθαι, λίνῳ τε τῷ ἀπὸ γῆς, καὶ τῶν συνήθων ἡμῖν ζώων τοῖς ἐρίοις χρωμένοις. τὸ δὲ τοὺς ἐν τῇ δύσει ποταμοὺς ἀνερευνᾶν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀποδέρειν ζῶα, καὶ Σηρῶν τῶν ἀνατολικῶν δεῖσθαι, καὶ τῶν μονιμωτάτων παρ' ἡμῖν ὑλῶν, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ παρ' ἐκείνοις τῶν σκωλήκων νήματα ἀνταλλάττεσθαι, πολλῆς ἂν εἴη c.
τρυφῆς τε καὶ ἀλογιστίας. Ἀλλὰ καὶ περὶ οἴκους οὕτως ἔχειν χρή. Κράτητι μὲν γὰρ ὁ πίθος ἤρκεσεν εἰς οἴκησιν, καὶ γαμετὴν ἔχοντι τὴν καλὴν Ἱππαρχίαν. ἡμῖν δὲ ἔστω μὲν οἶκος, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀρκῶν, καὶ τῷ μεγέθει καὶ

corpori tolerabilis & adcommodata & ſuavis erit, naturalis illa & tenuis & ſimplex diæta.

Eadem & in *veſtitu* ratione uti convenit. Socrates certe veſtibus iisdem & hieme & æſtate uſus perhibetur. Iis vero qui Socrati collati delicate vivunt, ſatis erit adverſus caloris & frigoris intemperiem, lino e terra nato, & uſitatorum nobis animalium lana & velleribus uti. At vero flumina Occidentis perſcrutari, & quæ in iis ſunt animalia excoriare; & Serum orientalium egere opera, & fila vermium pretioſiſſimis & firmiſſimis apud nos rebus auro atque argento redimere, magni fuerit & *luxus*, & inconſiderantiæ. Eadem porro & *domiciliorum* ratio eſſe debebit. Nam Crateti quidem domum idoneam præbuit dolium, quamvis pulcram Hipparchiam uxorem habenti. Nobis autem ſit ſane domus, ſed ad uſum adcommodata, tam magnitudine,

καὶ τῷ καλλωπισμῷ· ἀνδρῶνα μὲν ἔχων εἰς χρείαν, καὶ γυναικωνῖτιν· (τάχα δὲ καὶ τοῦτο περιττόν·) οὐ μέντοι τριακοντάκλινον οἴκημα
p. 271 a. πάντως, καὶ τοίχοις καὶ ἐδάφει λιθόστρωτον, ἀπὸ ποικίλων κατηνθισμένον, οὐδὲ καθ' ἕκαστον μῆνα διαφόρους ἔχον καταγωγάς. οὔτε γὰρ ἡ χρεία τὰ τοιαῦτα ἀπαιτεῖ, καὶ δυστυχές ἐστι τὸ τοιούτοις συνεθισθέντα τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀπαρέσκεσθαι. ἐῶ λέγειν, ὅτι τὸν τοῦτοις προστετηκότα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τούτοις ἀναίγκη τίθεσθαι, καὶ ἑαυτοῦ τελέως ἐπιλανθάνεσθαι· κἂν ἐκπέσῃ τούτων, (πολλὰ δὲ τὰ τῆς ἐκπτώ-
b. σεως κύρια·) κλαίειν ἀνάγκη καὶ ὀδύρεσθαι, καὶ τότε κακοδαιμονᾶν ἡγεῖσθαι· καίτοι κακοδαιμονέστερον εἴχομεν μᾶλλον ὅτε τούτοις ἐνετρυφῶμεν.

Τῷ δὲ αὐτῷ λόγῳ καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκετῶν χρηστέον, πρός τε τὴν χρείαν βλέποντι, καὶ τὴν ἄλλην περιουσίαν· ἵνα καὶ τρέφωνται

dine, quam ornatu; quæ & virorum quidem & mulierum diſtincta habeat conclavia; quamvis & hæc fortaſſis ſupervacanea fuerint: nec vero opus eſt, ut habeat exedram quæ triginta lectulos capiat, aut ut parietibus & pavimento marmoreo ac teſſellato & picturato ſit, aut ſingulis menſibus diſtincta habeat diverſoria. Neque enim uſus iſta poſtulat; & miſerum eſt, hujusmodi habitationi adſuetum, alias omnes improbare. Neque jam dico, qui his impenſe delectetur, eum felicitatem etiam in hisce collocare, ſuimet ipſius prorſus oblitum. Qui ſi his exciderit, (quod quidem multis de cauſſis accidere poteſt) plorare neceſſe erit, & lamentari, ſeque infelicem tum judicare: quamquam infeliciores tunc eramus, cum hisce deliciis circumflueremus.

Conſimili ratione *ſervorum* etiam eo numero eſt utendum, qui ſit ad uſum & rei familiaris copias adcommodatus; ut & neceſſaria

φωνται αὐτάρκως, καὶ ἐργάζωνται ἅμα μὲν ἐπιμελῶς, ἅμα δὲ ἀθλίπτως. οἱ γὰρ ἐν ταῖς προόδοις προηγούμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες πολλοὶ, καὶ τοῦτο ἔργον ἔχοντες, λανθάνουσι τὸν δεσπό- c.
την φύλακες ὄντες αὐτοῦ πικροί· ὡς μήτε ἀπελθεῖν που καθ' αὑτὸν δύνασθαι, μήτε ἰδίᾳ κοινολογήσασθαί τινι λεληθότως, μήτε πρᾶξαί τι τῶν ἀρεσκόντων αὐτῷ, τοῖς οἰκέταις ἀπόῤῥητον. εἰσὶ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὀχληροὶ, τά τε ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὰ μὲν κλέπτοντες, τὰ δὲ ἁρπάζοντες, καὶ τύπτοντες, καὶ ὑβρίζοντες ἀδεῶς, τῇ τῶν συνδούλων ἐπικουρίᾳ. ὑπό τε οὖν τούτων καὶ ὑπὸ τῆς ἀργίας παντοδαπῶς p. 272
διαφθειρόμενοι, ἐχθροὶ πάντως εἰσὶν οἱ πλεῖστοι τῶν δεσποτῶν καὶ πολέμιοι, ἀνάγκην ἐχόντων, διὰ τὸ τούτους τρέφειν τρυφῶντας καὶ καλλωπιζομένους καὶ ἀκολασταίνοντας, πόσα μὲν πονεῖν, πόσα δὲ ἀγρυπνεῖν, πόσους δὲ κολακεύειν, καὶ πίσσις δουλεύειν, καὶ, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τοῦ κατὰ φύσιν προσήκοντος ἀνθρώ-

necessaria eis præbeantur, & operæ exigantur cum diligentes, tum tolerabiles. Qui enim, cum in publicum prodeunt, multos circumducunt anteambulones & pediſſequos, quorum id unum munus eſt; hi non animadvertunt, ſe moleſtos ſui cuſtodes & obſervatores circumducere, ut neque ſuo arbitratu quoquam abire, neque privatim & clanculum cum ullo colloqui, nec, quæ viſa fuerint, agere clam famulis poſſint. Sunt iidem & aliis hominibus moleſti, res in foro venales partim furando, partim rapiendo, atque impune verberando & inſultando, conſervorum ſubſidio freti. Et ab his ipſis igitur, & ignavo otio, prorſus corrupti, plerique profecto ſunt inimici & hoſtes dominorum: qui quo iſtorum delicias & elegantias & luxuriam alant, quos labores, quas vigilias tolerare? quam multis item adulari & ſervire neceſſe habent? &, quod malorum caput eſt, a vita naturæ humanæ

ἀνθρώπεις βίου διαμαρτάνειν. Ἀλλ' οὗτος μὲν
b. ὁ βίος, πόρρω τῆς Ἐπικτήτου παιδαγωγίας ἀπερρίμμένος, τῆς ἀξίας ἑαυτῷ δίκης ἀπολαυέτω. ὁ δὲ ἤδη φιλοσόφων ἀνὴρ, καὶ τῇ οἰκετίᾳ πρὸς τὴν ἀπέριττον χρείαν συμμετρημένῃ προσχρήσεται. ὀλίγη δέ ἐστιν αὕτη, καὶ διὰ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, καὶ διὰ τὸ τὰ πολλὰ αὐτουργεῖν· ὥστε οἰκέτου δεῖσθαι, ἢ νοσοῦντα, ἢ τῆς χρείας δεομένης συλλήπτορος, ἢ καὶ δι' ἀσχολίαν ἐνίοτε τὴν πρὸς καλλίονα.
c. ὥσπερ καὶ ὁ θαυμαστὸς οὗτος Ἐπίκτητος, μόνος τὸν πολὺν χρόνον διατελέσας, ὀψέ ποτε γυναῖκα προσελάβετο παιδίου τροφὸν, ὅπερ ἐκτίθεσθαι μέλλον ὑπό τινος τῶν αὐτοῦ φίλων διὰ πενίαν, αὐτὸς λαβὼν ἀνεθρέψατο.

Ὀνομάσας δὲ ἕκαστον τῶν ἐν χρείᾳ, κοινῶς ἐπήγαγεν, ὅτι ἐν πᾶσι χρὴ τὸ περιττὸν ἀφαιρεῖν· ἅπαν τὸ περιττὸν εἰς δύο συνελὼν εἴδη, τὴν τρυφὴν, καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἐκτὸς δόξαν. ταῦτα

humanæ conveniente deſciſcere? Sed talis vita, plurimum ab Epicteti inſtitutione abhorrens, meritas luat pœnas! Homo autem philoſophus, etiam *ſervitiis* ad neceſſarium uſum adcommodatis utetur. Hic vero exiguus eſt, cum ob tenuem vitæ rationem, tum quod ſuis ipſe manibus pleraque adminiſtrat; ut ei famulo ſit opus aut ægrotanti, aut cum res adjutorem deſiderat, aut interdum ob rerum meliorum occupationem: quemadmodum & admirandus hic Epictetus, cum majorem ætatis partem ſolus exegiſſet, ſero tandem mulierculam nutricem adſcivit puero, quem ab amico quodam ſuo, propter inopiam exponendum, ipſe ſusceptum educavit.

Nunc ſingulis rebus neceſſariis nominatis, in genere ſubjungit, ſupervacanea ubique eſſe repudianda. Duo autem ſupervacaneorum genera conſtituit, *delicias* & *popularem opinionem*. Hæc

ταῦτα μὲν γὰρ τὰ δύο ἐστὶν ἐν πᾶσι τοῖς εἰρημένοις, ὧν ἕνεκα τὴν χρείαν ὑπερβαίνομεν, καὶ οὐδὲν ἄλλο. τοσαύτη δὲ ἦν ἡ σπουδὴ τοῖς θείοις ἀνδράσι πρὸς τὸ περιττὸν ἅπαν ἀποσκευάσασθαι, p. 273 a.
ὥστε τὸν Διογένην φασὶ σκύφος ξύλινον ἀεὶ περιφέροντα ἐν τῇ πήρᾳ, ᾧ τὸ ὕδωρ ἀρυόμενος ἔπινεν. ἐπειδὴ ποταμὸν διαβαίνων ἐθεάσατό τινα ταῖς χερσὶν ἀρυόμενον καὶ πίνοντα, ἔῤῥιψε τὸ σκύφος εἰς τὸν ποταμὸν, εἰπών, μηκέτι δεῖσθαι αὐτοῦ, τῶν χειρῶν τὴν χρείαν ποιουσῶν.

Hæc enim duo ſunt in omnibus iis quæ dixit, ob quæ neceſſarium uſum tranſiliamus, nec aliud quidquam. Tanto autem ſtudio ſupervacanea omnia repudiarunt viri divini, ut Diogenem dicant, ligneum ſcyphum ſemper circumferentem in pera, e quo hauſtam aquam potaret, quum per flumen transiens, quemdam manibus haurientem bibentemque vidiſſet, ſcyphum in flumen projeciſſe; quod eo ſibi nihil eſſet opus, volâ eumdem uſum præbente.

ΚΕΦ. μζ'. b.

Περὶ ἀφροδίσια εἰς δύναμιν πρὸ γάμου καθαρευτέον· ἁπτομένῳ δὲ, ὧν νόμιμόν ἐστι, μεταληπτέον. μὴ μέντοι ἐπαχθὴς γίνου τοῖς χρωμένοις, μηδὲ ἐλεγκτικός· μηδὲ πολλαχοῦ τὸ, ὅτι αὐτὸς οὐ χρῇ, παράφερε.

CAPVT XLVII. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 8.)

A venere, quantum fieri poteſt, ante nuptias purus eſto: ſin attigeris, ea utere quæ nihil flagitioſi habeat. Neque vero, ſi tu non uteris, moleſtus ſis eis qui utuntur, neque eos quavis occaſione reprehende; nec paſſim jactes, te ea non uti.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πάσης μὲν σωματικῆς ἡδονῆς ἡ ἐγκράτεια τὴν μὲν λογικὴν ψυχὴν ἀναῤῥώννυσι, καὶ θαῤῥεῖν τῇ πείρᾳ ποιεῖ, ὅτι δύναται κρατεῖν τῆς ἀλογίας· c. τὰς δὲ ἀλόγους ὀρέξεις συστέλλει κατὰ δύο τρόπους, μαραινομένας τῇ τε ἀργίᾳ, καὶ συνεθιζομένας ἡττᾶσθαι τοῦ λόγου. ἡ δὲ ἐγκράτεια τῆς ἡδονῆς τῆς περὶ τὰς μίξεις, ὅσῳ πληκτικωτέρα τῶν ἄλλων ἐστὶ, τοσούτῳ χρησιμωτέρα τέ ἐστι τῇ ψυχῇ καὶ τιμιωτέρα ἐκείνη. Ὅτι δὲ οὐ μόνον ὁ λόγος ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἀρίστων νόμων παιδαγωγεῖται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ὀρέξεων αἱ σφοδρότητες ὅτι μὴ βίᾳ μόνον χαλινοῦνται, ἀλλὰ καὶ εὐηνίως ὑποστέλλονται, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ p. 274 τὴν περὶ τροφὴν ὄρεξιν, καὶ τὴν περὶ μίξιν, καίa. τοι φυσικὰς οὔσας καὶ βιαίους, καλῶς συνεθιζομένας, ἀβιάστως ἠρεμεῖν. οἵ τε γὰρ ταῖς νηστείαις συνεθισθέντες, οὐκ ἐνοχλοῦνται ὑπὸ τῶν

COMMENTARIVS.

Omnis corporeæ voluptatis continentia, animum rationis participem corroborat, & facit, ut experimento fretus, coërceri posse brutam partem confidat: belluinas autem adpetitiones contrahit duobus modis, marcescentes otio, & adsuetudine rationi succumbentes. Continentia vero libidinum, quanto hæ acrius stimulant, quam aliæ voluptates, tanto est utilior animo, ac pretiosior. Non autem rationem solum bona doctrina & legibus optimis erudiri, sed brutarum etiam adpetitionum vehementiam, non solum vi refrenari, sed etiam placide admittere frena posse, ex eo constat, quod & cibi adpetitus & coitus, quamquam naturalis & violentus, si recte adsuescat, sine vi adquiescit. Nam & jejuniis adsuefacti, non vexantur ab adpetitu,

τῶν ὀρέξεων, ἀλλὰ καὶ βαρύνται παρὰ τὸ τῆς νηστείας ἔθος ἐσθίοντες· ἥ τε περὶ τὴν μίξιν ὄρεξις ἐν τοῖς ἀθλητικοῖς, καίτοι σαρκῶν ἐμπιπλαμένοις καὶ σφριγῶσιν, ὅμως ἠρεμεῖ, συνεθισθέντων διὰ τὸν ἐν Ὀλυμπίοις στέφανον ἀπὸ θαλλοῦ ἐλαίας. τοῦ δὲ ἔθους καὶ τοῦ νόμου τὴν b.
πρὸς ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὸν μίξιν ἀποκωλύσαντος, ἴσμεν, ὅπως, ὡς ἀπ' αὐτῆς στεχθεῖσαι τῆς φύσεως, οὕτως ἀκίνητοι παντελῶς εἰσιν αἱ ὀρέξεις, ἐν οἷς μὴ ποινήλατός τις μανία ἐνέσκηψε. Τὸ δὲ πρὸ γάμου καθαρεύειν, χρήσιμον καὶ ἄλλως ἐστὶ, καὶ δίκαιον, ἵνα τὴν τῆς παρθενίας πίστιν, ἣν ὁ ἀνὴρ παρὰ τῆς γυναικὸς ἀπαιτεῖ, καὶ ἡ γυνὴ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀντιλαμβάνῃ. εἰ δὲ ἀνάγκη, φησὶ, πρὸ γάμου, ὃν νόμιμόν ἐστι, μεταλητέον. τὸ γὰρ c.
παρὰ νόμον, πάντως μὲν καὶ ἀσεβές ἐστιν· οὐ γὰρ ἂν μάτην ὁ νόμος αὐτὸ περιέγραφεν· ἔστι δὲ καὶ πολλῆς ἀκρατείας τεκμήριον. πρὸς δὲ

adpetitu, ſed moleſtiis etiam adficiuntur, cum præter jejunii conſuetudinem comedunt: & adpetentia coitus in pugilibus, quamvis & carnibus impleantur, & vegeto corpore ſint, tamen quieſcit; quod continere adſueverunt, ob oleagineam germinis in Olympiis corollam. Iam cum lex & conſuetudo ſororis & fratris conſuetudine interdicat, adpetitiones non ſecus ac ab ipſa natura cohibitas prorſus immobiles eſſe novimus; niſi forte aliquos furoris intempe-

riæ, & diræ ſcelerum ultrices agitarint. *Ante nuptias* autem *caſte vivere*, præter alias utilitates, etiam juſtum eſt; ut caſtitatis fides, quam maritus ab uxore ſtipulatur, etiam uxori viciſſim a marito ſervetur. Sin ante nuptias neceſſe fuerit; ea utendum venere eſt, qua per leges licet. Quod enim legi repugnat, idem eſt & impium: neque enim lex fruſtra illud circumſcripſiſſet: eſt vero idem & magnæ incontinentiæ ſignum: deinde

adſue-

τούτοις συνεθίζει καὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς μιμουμένους αὐτὸν, καὶ τῶν ἄλλων καταφρονεῖν νόμων.

Ἀπεχόμενος δὲ, φησὶ, τῶν τοιούτων, μὴ γίνου ἐπαχθὴς τοῖς χρωμένοις, μηδὲ ἐλεγκτικός· μηδὲ πολλαχοῦ, ὅτι αὐτὸς οὐ χρῇ, παραίφερε. καὶ γὰρ τοῖς ἀκούουσι πικροί εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἔλεγχοι καὶ
p.275 ὀνειδισμοὶ, ὅτι οὐδὲ τοὺς διδασκαλικοὺς ἐλέγχους
a. ὁμαλῶς φέρομεν. αἴτιον δὲ τῆς δυσφορίας οἶμαι, τὸ, ἕως ἂν ἐλεγχθῶμεν, οἴεσθαι λανθάνειν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ ἡμαρτηκέναι δοκεῖν. καὶ τούτου δὲ αἴτιον, τὸ τῇ δόξῃ τῶν ἐκτὸς κεχρῆσθαι πρὸς τὴν ἑαυτῶν κρίσιν, ἀλλὰ μὴ ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ τοῖς Κρείττοσι· ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῇ ἀληθείᾳ. ἐὰν δὲ ὁ ἐλέγχων μὴ μόνον ἀνακαλύπτῃ τὸ
b. ἡμῶν ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἀναμάρτητον λέγων, ὥσπερ ἐν ἀγῶνι νικηφόρον ἑαυτὸν καθ' ἡμῶν ἀνακηρύττῃ, τότε καὶ κατὰ σύγκρισιν ἡττᾶσθαι δοκοῦντες, ἔτι [μᾶλλον] βαρούμεθα,

adſuefacit & ipſum, & imitatores ejus, ad alias quoque leges contemnendas.

Cæterum, ſi talibus abstines, *ne ſis iis*, inquit, *qui utuntur, moleſtus; neve eos arguas, nec te abstinere paſſim jactato.* Audientibus enim acerbæ ſunt iſtæ criminationes atque opprobria. Neque enim vel præceptorum objurgationes æquis animis ferimus. Cujus moleſtiæ, puto, cauſſa eſt, quod errata & peccata noſtra latere putamus, donec arguamur: eoque ne peccaſſe quidem nos putamus. Iam hujus ipſius rei cauſſa eſt, quod opinionem aliorum ad nos ipſos dijudicandos adhibemus, non nosmet ipſos, & Deum; hoc eſt, veritatem. Quod ſi is, qui arguit, non peccatum modo noſtrum retegit, ſed & ſe peccati expertem facit, & velut in certamine ſuam de nobis victoriam proclamat; tum & per collationem vinci nos magis etiam ægre ferimus,

μεθα, προστιθέντος τι τῷ βάρει τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν τὸν λέγοντα. βαρύτερον γὰρ τοῦτο, διὰ τοῦ τὸν ἀνταγωνιστὴν κριτὴν γίνεσθαι. καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἐλέγχοντα, καὶ τὴν αὐτοῦ σύγκρισιν παραφέροντα, βλάπτει ὁ τοιοῦτος ἔλεγχος· ἔξω τεινων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ μήτε ἀπέχεσθαι τῶν τοιούτων, μήτε ἐλέγχειν διὰ τὸ ἀγαθὸν ποιῶν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἄλλους ἐλέγχων αὐτὸς εὐδοξῇ. οὕτως δὲ ἐλεγχομένῳ προσφερόμενος, †) βαρύτερον ποιεῖ τὸν ἐλέγχον, μετὰ τοῦ ῥᾴδιον αὐτῷ τὴν τοῦ ἁμαρτήματος ἀπολογίαν παρασκευάζειν τὴν σύγκρισιν. εὔκολον γὰρ εἰπεῖν, Ἀλλ' ἐγὼ οὐκ εἰμι φιλόσοφος· καὶ εὐθὺς συγγνώμην ἑαυτῷ νέμειν. c.

†) In mss. est οὗτος δὲ ἐλεγχομένῳ προσφαινόμενος vel προφαινόμενος.

mus, eo qui ſe ipſe laudat, ægritudinem augente. Eſt enim id tanto gravius, quod adverſarius ſe judicem facit. Atque is etiam qui alium arguit, & ſuum exemplum profert, ſibi ipſe ea re nocet: etenim animum ad res externas extendens, facile eo delabitur, ut non virtutis ſtudio abstineat talibus, aut alios arguat; ſed quo aliis arguendis gloriam ipſe conſequatur. Qui autem ſic agit cum eo quem arguit, præterquam quod objurgationem graviorem facit, defenſionem etiam alteri faciliorem reddit per ipſam comparationem. In promtu enim eſt, ut ille dicat, Atqui ego non ſum philoſophus: ſtatimque ſibi ignoſcat.

p. 276 a.

ΚΕΦ. μή.

Ἐάν τίς σοι ἀπαγγείλῃ, ὅτι ὁ δεῖνά σε κακῶς λέγει, μὴ ἀπολογοῦ πρὸς τὰ λεχθέντα· ἀλλ' ἀποκρίνου, διότι, Ἠγνόει γὰρ τὰ ἄλλα τὰ προσόντα μοι κακὰ, ἐπεὶ οὐκ ἂν ταῦτα μόνα ἔλεγεν.

CAPVT XLVIII. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 9.)

Si quis tibi renunciat, alterum male de te loqui; noli te adverſus ea, quæ contra te dicuntur, defendere; ſed reſponde: Nempe ignorabat ille cætera, quæ mihi inſunt, vitia; alioqui non hæc ſola erat dicturus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τοῦτο πρὸς τὸν θυμὸν ἔοικε τείνειν· καὶ γὰρ ὁ θυμὸς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἀπαγγελίαις κινεῖται· καὶ τὸ φιλότιμον καὶ κενόδοξον αἰτιᾶται, b. ἅπερ καὶ αὐτὰ τοῦ θυμοῦ κινήματά ἐστι. Διὰ τί δὲ παραινεῖ, μὴ ἀπολογεῖσθαι; διὰ τί δὲ, καὶ ἄλλοις κακοῖς ὑπεύθυνον αὐτὸν λέγειν; μή ποτε γὰρ καὶ ἄμετρος ἡ μετριότης αὕτη δόξῃ; Ἢ σύμφωνα καὶ ταῦτα τῷ προκειμένῳ σκοπῷ ἐστι, βουλομένῳ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ἀναχαιτίζειν, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἐπιστρέφειν, ὥστε ἑαυτῇ

COMMENTARIVS.

Hoc ad iracundiam reprimendam pertinere videtur. Nam hujusmodi nunciis commovetur ira; & ambitio vanaque gloria coarguitur, quæ & ipſæ ſunt iracundiæ commotiones. Cur vero *defenſionem* vetat? Cur *aliorum etiam peccatorum ſe reum fateri* jubet? An non immoderata videri debet iſta moderatio? Nempe & hæc præcepta inſtituto auctoris conſentanea ſunt; quo a rebus externis abstrahatur animus, & ad ſemet ipſum revocetur, ut

ἑαυτῇ ζῆν, καὶ μὴ τοῖς ἐκτός. ὁ δὲ ἀπολογούμενος, καὶ μὴ τῷ ἑαυτοῦ συνειδότι ἀρκούμενος, καὶ τῇ κρίσει τοῦ πάντα εἰδότος Θεοῦ, c. δῆλός ἐστιν ἀρέσκειν ἀνθρώποις βουλόμενος. διὸ, ἐὰν ἐκείνους καὶ ψευδῆ λέγων πείσῃ ὅτι οὐχ ἁμαρτάνει, ἀναπέπαυται, ὡς μηδὲν ἁμαρτάνων· ἀρκούμενος τῷ πεῖσαι τοὺς κριτὰς, οὓς ἑαυτῷ προὐβάλλετο. ἐὰν δὲ τῶν ἔξω καταφρονῶν, ἑαυτοῦ κριτὴς ἀδέκαστος γένηται, ἐξελέγχεται τὸ ἁμάρτημα διὰ τῆς αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος μαρτυρίας. τὸ δὲ καὶ κατηγορεῖν ἑαυτοῦ, ὡς καὶ ἄλλα ἔχοντος κακὰ, τὰς ῥίζας αὐτὰς ἐκκόπτει τῆς φιλοδοξίας. δεινὸν γὰρ τὸ p. 277 πάθος, καὶ προσισχημένον τῇ ψυχῇ, καὶ ἐρριζωμένον, καὶ εἰς ἑαυτὸ περιτρεπόμενον. καὶ γὰρ δοκοῦμεν μὴ φιλοδοξεῖν, διὰ τοῦ * * φιλοδοξοῦντες. καὶ λανθάνει πάθος ὂν αἰσχρὸν τῇ ψυχῇ, τὸ δοκεῖν ἐπ' ἀγαθοῖς ἐθέλειν φιλοδοξεῖν· οὐκ ἐννοούντων ἡμῶν, ὅτι μολύνει τὸ ἀγαθὸν, a.

ut ſibi, non aliis, vivat. Qui vero ſe defendit, ſuâ conſcientiâ non contentus, & judicio ſcientis omnia Dei; hunc ſatis adparet hominibus placere velle. Quamobrem, ſi illis falſo etiam perſuaſerit, ſe non peccare, adquieſcit, quaſi nihil peccans; contentus, iis hoc, quos ſibi judices delegit, perſuaſiſſe. Sin cæteros aſpernatus, incorruptus ipſe ſui judex exſtiterit, peccatum ejus teſtimonio ipſius auctoris convincitur. Iam vero *ſeſe accuſare, ut aliis etiam peccatis obſtrictum;* id vero eſt ipſas gloriæ cupiditatis radices excidere. Mirus enim is adfectus eſt, & tenaciter adhærens animo, & radicitus ei infixus, atque etiam in ſe ipſum retro converſus. Putamus enim, nos non adpetere gloriam, cum eo, quod boni ſimus, eam adpetimus: nec animadvertimus, turpem eſſe morbum animi, ob res bonas velle florere gloriâ. Nec enim conſideramus, eo adfectu inquinari bonum,

καὶ οὐ συγχωρεῖ ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι, οὐδὲ προη-
b. γουμένως ἐφετὸν, εἴπερ μὴ δι' ἑαυτὸ αἱρούμεθα
αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ δόξαν. γίνεται
γὰρ σκοπὸς μὲν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν ἡ δόξα·
πρὸς ταύτην δὲ ἀναγκαίως παραλαμβανομένη
τυχὸν ἡ δικαιοσύνη, ἵνα δι' αὐτὴν εὐδοξῶμεν.

Δοκεῖ δὲ τοῖς μὲν ἔχουσιν ἄλλα πάθη, χρή-
σιμον. πολλῶν γὰρ καὶ σφοδρῶν παθῶν κρα-
τοῦμεν διὰ φιλοδοξίαν· καὶ τὰ ἐπιπονώτερα δι'
αὐτὴν αἱρούμεθα πολλάκις, ἅπερ καὶ τῶν σφο-
c. δρῶν κολάσεων οὐδέν ἐστι μετριώτερα. διὸ καὶ
ἔσχατος λέγεται τῶν παθῶν χιτὼν, ἡ φιλο-
δοξία· διότι, τῶν ἄλλων πολλάκις δι' αὐτὴν
ἀποδυομένων, αὕτη προσίσχεται μᾶλλον τῇ ψυ-
χῇ. κατ' ἀλήθειαν δὲ, οὔτε ἐκείνων ἀπαλλάτ-
τει τῶν παθῶν ἡ φιλοδοξία, ἀλλὰ τὰς εἰς τὸ
ἐμφανὲς αὐτῶν ἐνεργείας ἐπέχει μόνον· οἱ γὰρ
δι' αὐτὴν μὴ πορνεύοντες τῷ ἔργῳ, ταῖς φαν-
τασίαις αἰσχημονοῦντες οὐ παύονται· ὥστε συμ-
βαίνει

num, ut bonum non maneat, nec primario loco expetendum; ſi non per ſeſe id, ſed ob conſequentem gloriolam, amplectamur. Fit enim ſic ſcopus & bonum noſtrum, gloriola: ad quam quidem conſequendam neceſſario fortaſſis adhibebitur, ſi ita ceciderit, juſtitia, ut propter eam gloriolâ fruamur.

Eſt autem hic adfectus quidem ad alios adfectus reprimendos utilis. Multos enim & vehementes adfectus gloriæ cupiditate ſuperamus: & ejus cauſſâ graviſſimos labores interdum ſuſcipimus, acerbis ſuppliciis nihilo leviores. Quare etiam extrema tunica reliquorum adfectuum dicitur gloriæ cupiditas; propterea quod, aliis ſæpe propter hanc depoſitis, ipſa magis animo adhæreſcat. Revera autem, nec illis adfectibus liberat gloriæ cupiditas: ſed eorum actiones, quo minus in apertum erumpant, tantum coërcet. Qui enim propter eam re ipſa non ſcortantur, hi fœdis cogitationibus tamen numquam ſunt otioſi. Ita fit,

βαίνει μήτε τὰ ἄλλα πάθη παύειν αὐτὴν, καὶ
αὐτὴν ἐπιτείνεσθαι χαλεπώτερον, διὰ τὴν τῆς p. 278
ἐνεργείας τῶν ἄλλων παθῶν ἐποχήν. Ἔοικεν a.
οὖν, νέῳ μὲν ὄντι χρήσιμος γίνεσθαι κατ' ἀρ-
χὰς πρὸς χαλιναγωγίαν τῶν τῆς νεότητος πα-
θῶν. εἰ δὲ καὶ προκόπτοντι τὴν ἡλικίαν ἐμ-
μένοι, μέγας ὄλεθρος· οὔτε γὰρ ἐᾷ τὴν ψυ-
χὴν εἰς ἑαυτὴν ἐπιστρέφεσθαι, κεχηνυῖαν πρὸς
τὰς ἐκτὸς δόξας· οὔτε ἀγαθὸν οὐδὲν προηγου-
μένως αἱρεῖσθαί ποτε, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑπομένην
εὐδοξίαν, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, μηδέποτε ἀγαθὸν b.
ὡς ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι. Οἷον δὲ καὶ ἄλλο τοῖς
τοιούτοις ἤθεσι συμβαίνει, γέλωτος ἄξιον; ἀτι-
μάζοντες γὰρ, ὡς ἔπιπαν, καὶ περιπτύοντες
τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ μηδενὸς ἀξίους
λόγου ἡγούμενοι, ὅμως, ὡς μεγάλων ὄντων τι-
νῶν, ἀπὸ τῆς δόξης αὐτῶν ἠρτήμεθα, ὡς ἀπὸ
τριχός. Τοιαύτην οὖν οὖσαν τὴν φιλοδοξίαν, οὐ-
δὲν ἄλλο δύναται οὕτως ἐκκόπτειν, ὡς ἡ μετριότης
τοῦ ἤθους, καὶ τὸ ἐξαγορεύειν τὰ ἑαυτῶν κακά.

fit, ut neque cæteros adfectus reprimat, & ipsa magis augeatur ob repressam aliorum adfectuum actionem. Videtur igitur adolescenti quidem esse utilis initio, ad ejus ætatis adfectus coërcendos. Sin progressu ætatis remanserit, magna est ejus pernicies. Neque enim ad sese converti patitur animum, externæ gloriolæ inhiantem; neque bonum quidquam suo nomine expeti umquam, sed ob consequentem gloriam, hoc est, numquam bonum ut bonum amplecti. Iam quid etiam aliud risu dignum hisce moribus accidit? Nam cum omnino contemnamus & despuamus vulgus hominum, nec ullius esse pretii judicemus; tamen quasi magni viri sint, ab eorum opinione tamquam a filo pendemus. Cum igitur hujusmodi sit gloriæ cupiditas, nihil eam æque exstirpare potest, ac animi moderatio, suorumque peccatorum confessio.

Caven-

c. Προσέχειν δὲ χρὴ, μὴ καὶ τοῦτο κενοδόξως ποιήσωμεν· ἐπεὶ, ἐὰν γνησίως γίνηται, οὔτε τὸ ἐλπίζειν ἔτι εὐδοξίαν περιλιμπάνεται· καὶ, εἴπερ ἦν ἀναγκαῖον ἐπιτεθῆναι τοῦ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων γνώριμα γίνεσθαι τὰ ἡμέτερα πλεονεκτήματα, τὰ δὲ ἐλαττώματα πᾶσιν, ἐξεκέκοπτο ἂν ἡ Φιλοδοξία, καὶ τὸ δι' εὐδοξίαν ποιεῖν ἃ ποιοῦμεν, μηκέτι ἐλπιζόντων αὐτήν.

Cavendum tamen, ne id quoque vanitate quadam faciamus. Nam ſiquidem ex animo fiat, ne ſpes quidem ulla gloriæ relinquitur. Quod ſi neceſſitas nobis imponi poſſet, ne virtutes noſtræ ulli mortalium innoteſcerent, vitia vero univerſis; exciſa jam eſſet gloriæ cupiditas, quam ſperare deſiiſſemus, nec quidquam per oſtentationem faceremus.

ΚΕΦ. μϑ'.

p. 279 a. Εἰς τὰ θέατρα τὸ πολὺ παριέναι οὐκ ἀναγκαῖον. εἰ δέ ποτε καιρὸς εἴη, μηδενὶ σπουδάζων Φαίνου ἢ σεαυτῷ· τοῦτ' ἔστι, θέλε γίνεσθαι μόνα τὰ γινόμενα, καὶ νικᾷν μόνον τὸν νικῶντα. οὕτω γὰρ οὐκ ἐμποδισθήσῃ. βοῆς δὲ, καὶ τοῦ ἐπιγελᾷν τινι, ἢ ἐπιπολὺ συγκινεῖσθαι, παντελῶς ἀπέχου. καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι μὴ πολλὰ b. περὶ τῶν γεγενημένων διαλέγου, ὅσα μὴ φέρει πρὸς τὴν σὴν ἐπανόρθωσιν. ἐμφαίνεται γὰρ ἐκ τοῦ τοιούτου, ὅτι ἐθαύμασας τὴν θέαν.

CAPVT XLIX. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 10.)

Theatra frequentare nulla neceſſitas urget. Sin tempus aliquando, ut adeas, ſuaſerit; ita te gere, ut adpareat, nulli te ſtudere, niſi tibi ipſi: hoc eſt, fac velis fieri ea duntaxat quæ fiunt, & vincere eum ſolum qui vincit. Sic enim non impedieris. Adclamare vero & adridere alicui, aut corporis agitatione quosvis illius motus effingere; his rebus proſus abstine. Et poſtquam diſceſſum eſt, multa de iis quæ facta ſunt ne diſſeras, niſi quæ ad tuam ſpectant emendationem. Alioquin adparebit, admiratum te eſſe ſpectaculum.

ΚΕΦ.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐ μόνον τροφῶν καὶ μίξεων ἄλογοί εἰσιν ἐπιθυμίαι, ἀλλὰ καὶ θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων. πῶς οὖν ἔχειν χρὴ πρὸς ταῦτα, διδάσκει, λέγων· Εἰς τὰ θέατρα συνεχῶς παριέναι οὐκ ἀναγκαῖον· μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον, τὸ μὴ συνεχῶς παριέναι. θεατρικὸς γὰρ ὁ c. βίος ἐστὶ τῶν τοῖς θεάτροις ἐσχολακότων. εἰ δέ ποτε καιρὸς εἴη, ἢ κατὰ νόμον ἑορτῆς καὶ τοιούτοις ἀγῶσι τιμωμένης, ἢ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πολλοὺς συμπεριφοράν· (βαρεῖς γὰρ φαίνονται αὐτοῖς οἱ τὴν συνήθη διαγωγὴν ὑπερτρέχειν δοκοῦντες·) ἢ διὰ πεῖράν τινα καὶ δοκιμασίαν, πῶς μὲν πέρυσιν εἴχομεν πρὸς τὰ τοιαῦτα, πῶς δὲ ἐν τῷ παρόντι; ἢ δι' ἄλλην τινὰ χρείαν λόγον ἔχουσαν· [ἐὰν] καιρὸς γένηται παρελθεῖν εἰς τὸ θέατρον, ἐντεταχθαι δεῖ καὶ τότε τὴν p. 280 προσοχὴν ἡμῶν, ὥστε ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, καὶ μὴ a. τοῖς

COMMENTARIVS.

Non epularum tantum atque libidinum ſunt brutæ cupiditates, ſed & ſpectaculorum & recitationum. Quo pacto igitur erga hæc adfecti eſſe debeamus, docet. *Crebro*, inquit, *in theatra venire non eſt opus:* ſed illud potius eſt opus, ne crebro in ea venias. Theatrica enim eorum vita eſt, qui theatris vacant. Si quando autem tempus tulerit, aut ob ritum feſtivitatis, cui & ludorum habetur honos, aut popularis obſequii cauſſa: (inviſi enim populo eſſe ſolent, qui conſuetam vitæ rationem negligere videntur) aut experimenti periculique faciendi cauſſa, quomodo ſuperiori anno erga talia adfecti fuerimus, quomodo in præſentia; aut ob aliam probabilem rationem ſi tempeſtivum fuerit prodire in theatrum; intento tunc etiam animo eſſe oportebit, & excitare animadverſionem, ut apud nos ſimus, nec iis quæ ibi

τοῖς ἐκεῖ γινομένοις ἐκδίδοσθαι· ἀλλὰ τὸν νικῶντα θέλειν νικᾶν, καὶ τὰ γινόμενα ὡς γίνεται· τοῦτ' ἔστι, μήτε ὄρεξιν μήτε ἔκκλισιν ἐπ' αὐτὰ φέροντα, ὡς τῶν ἐκτὸς τὰ ἐξωτάτω ὄντα. ὥστε καὶ τὸ κατάστημα μὴ σεμνὸν μὲν οὕτω, ὡς βαρὺ τοῖς παροῦσι φαίνεσθαι, σταθερὸν δὲ μετά τινος εὐχαρείας· ὡς μήτε ἐπιβοᾶν ἢ συγκινεῖσθαι ἐπὶ τοῖς νικῶσι, μήτε γελᾶν ἐκκεχυμένως ἐπὶ τοῖς γε-
b. λοίως λεγομένοις· ἀλλὰ τοὺς μὲν κριτικῶς ἐπαινεῖν, τοὺς δὲ τῷ μειδιάματι ἀποδέχεσθαι.

Καὶ μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι, φησὶ, τῆς θέας, μὴ πολλὰ περὶ τῶν γεγενημένων διαλέγου, τῶν μηδὲν φερόντων πρὸς τὴν σὴν ἐπανόρθωσιν. οὐ γὰρ παιδευτικά ἐστι τὰ γενόμενα, ἵνα καὶ λόγου τις αὐτὰ πλείονος ἀξιώσῃ. ἢ οὖν οὕτως ἀκουστέον τοῦ Ὅσα μὴ φέρει πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν, ὡς ἐπὶ πάντων εἰρημένου τῶν λόγων, οὓς περὶ τῶν ἐν τῇ θέᾳ γεγενημένων ποιούμεθα· ἢ, εἰ

ibi fiunt nos addicamus, ſed *cum vincere velimus qui vincit, & ea, quæ fiunt, ita fieri ut fiunt:* hoc eſt, ut nec adpetitionem nec declinationem ad illa adferamus, ut quæ ex rerum externarum numero maxime ſint externa. Itaque vultus ea conſtantia eſſe debet, quæ nec odioſa ſit præſentibus, & gravitatem habeat ſuavitate temperatam: ut neque *adclames*, neque adſurgas victoribus; nec *effuſe rideas* ob ridicula dicta; ſed alios cum judicio laudes, alios leniter arridendo probes.

Cum autem *a ſpectaculo diſceſſum fuerit*, ne *multa*, inquit, *de iis quæ acciderunt, verba facito, cum ad emendationem tui nihil faciant.* Neque enim ita erudiunt ea quæ ibi fiunt, ut aliquo numero eſſe debeant. Sive igitur ſic accipienda illa verba ſunt, *quæ non faciunt ad tui correctionem*, quaſi ad omnia ea pertineant, quæ de his loquimur quæ in ſpectaculo geſta ſunt: ſive

ἢ, εἰ τῷ Ὅσα προκείμενόν τι μέρος τῶν λε- c.
γομένων ἀποτέμνεται, τάχα ἂν εἴη συμβου-
λεύων, ἐκεῖνα μόνα λέγειν, ὅσα φέρει τι πρὸς
τὴν ἡμετέραν ἐπανόρθωσιν. εἴη δ' ἂν τοιαῦτα,
τὰ διελέγχοντα ἡμῶν τὰ μὴ καλῶς ἀναστρα-
φέντα πρὸς τὴν θέαν κινήματα. τὸ δὲ περιττὰ
περὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ θέᾳ γεγενημένων διαλέγε-
σθαι, τεκμήριόν ἐστιν ἐναργὲς, τοῦ μέγα τι
νομίσαι καὶ ἀξιάγαστον τὴν θέαν· ὅπερ ἄνευ p. 281
δημώδους συμπαθείας οὐκ ἂν γένοιτο. a.

ſive certam aliquam eorum, quæ dicuntur, partem intelligens, ſuadet fortaſſe, ea ſolum dicenda, quæ ad noſtram emendationem faciant: cujusmodi fuerint ea, quæ noſtros motus parum decoros in ſpectaculo coarguant. Multa vero verba facere de his, quæ in ipſo ſpectaculo geſta ſunt, argumentum evidens fuerit, te ſpectaculum illud, magnificum & admirabile quiddam judicare: id quod ſine plebejo adfectu fieri non poteſt.

ΚΕΦ. ν'.

Εἰς ἀκροάσεις τινῶν μὴ εἰκῇ μηδὲ ῥᾳδίως πάρ-
ιθι. παριὼν δὲ, τὸ σεμνὸν καὶ τὸ εὐσταθὲς καὶ
ἅμα ἀνεπαχθὲς φύλασσε.

CAPVT L. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 11.)

Ad recitationes nonnullorum nè temere neque facile accedas. Sin acceſſeris, gravitatem ſerva, & cura, ut ſimul conſtantiam tueare. ſimul vero nemini ſis moleſtus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὰς θέας, περὶ τῶν ἀκροάσεων λέγει,
ἃς οἱ περὶ λόγους ἔχοντες ῥητορικούς τε καὶ
ποιητικοὺς,

COMMENTARIVS.

Poſt ſpectacula, de *Recitationibus* diſſerit, quas homines eloquentiæ & poëticæ ſtudioſi, oſtentandæ

ποιητικοὺς, εἰς ἐπίδειξιν τῆς ἑαυτῶν εὐγλωττίας
b. ποιοῦνται· ποτὲ μὲν ἐγκωμιάζοντες τινὰς τῶν ἐν δυνάμει, ποτὲ δὲ πάτρια πόλεων λέγοντες, ἢ τόπους ἐκφράζοντες, ἢ δικανικὰ μελετῶντες προβλήματα, ἤ τι τοιοῦτον. χρὴ οὖν, φησὶ, μή τε εἰς ταύτας, ἐπιδεικτικὰς οὔσας, καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς βλεπούσας, ῥᾳδίως παριέναι, καὶ ἄνευ τινὸς λόγου τὴν πάροδον ἐπιτρέποντος, ἢ διὰ Φιλίαν τοῦ λέγοντος, ἢ διὰ δυνα-
c. στείαν τοῦ ἐγκωμιαζομένου, ἢ διὰ συμπεριφοράν τινα. πολλὴ γὰρ ἡ ταύτης χρεία πολλαχοῦ, διὰ τὸ πραΰνειν τοὺς φθονοῦντας τοῖς τῆς δημώδους συνηθείας ἀναχωροῦσι. Παριὼν δὲ, φησὶν, εἰς τὴν ἀκρόασιν, τὸ σεμνὸν καὶ εὐσταθὲς, καὶ ἅμα τὸ ἀνεπαχθὲς φύλασσε. τὸ σεμνὸν, ἐν τῷ κατὰ καιρὸν ἐπαινεῖν, καὶ συμμέτρως. τὸ εὐσταθὲς, ἐν τῷ μήτε κινεῖσθαι ἀτάκτως, μήτε ἐπιβοᾶν, μήτε παραφθέγγεσθαί τι παρὰ τὸν καιρόν· ἀλλ' ἐν κόσμῳ καὶ ταυτότητι τό τε ἦθος καὶ τὸ σῶμα

tandæ facundiæ ergo ſuscipiunt, aliâs potentes aliquos laudando, aliâs inſtituta civitatum enarrando, aut loca deſcribendo, aut forenſes quæſtiones tractando, aut ſimile quidpiam. *Negat* igitur *ad has*, ut oſtentationi comparatas, & res externas ſpectantes, *facile accedendum*, & ſine ratione acceſſum permittente; ſive id fiat ob amicitiam declamantis, ſive ob potentiam ejus qui laudatur, ſive obſequii alicujus cauſſa, quo interdum uti oportet ad eos mitigandos, qui his invident qui a populari conſuetudine recedere volunt. *Sin autem*, inquit, *ad recitationem acceſſeris; gravitatem, conſtantiam, ſimulque facilitatem conſerva.* Gravitatem: ut tempeſtive & modice laudes: Conſtantiam: ne perturbate movearis, neque adclames, aut quidquam importune interloquaris; ſed cum in moribus, tum in corporis habitu, modeſtiam conſtantiam-

σῶμα διαφυλάττειν. τὸ δὲ ἀνεπαχθὲς, ἐν τῷ μήτε σύννουν περιττῶς φαίνεσθαι, ὡς ἄλλο τι πεφροντικότα· μήτε σιωπᾶν ὑπὲρ τὸ δέον, ἀλλ' ἐπαινεῖν τὰ μετρίως λεγόμενα· μήτε κρίνειν πικρῶς αὐτὰ, μήτε διελέγχειν, ὡς οὐκ ἀληθῶς ἢ οὐκ ἐμμέτρως ἢ οὐκ εὐφραδῶς εἴρηται. πάντως δὲ ἀνεπαχθὲς καὶ εὐάρεστον, μετὰ τοῦ δικαίου, τὸ συνηδόμενον φαίνεσθαι τῷ λέγοντι, ἐφ' οἷς καλῶς λέγει· τῷ δὲ ἐγκωμιαζομένῳ, ἐφ' οἷς ἀληθῶς καὶ δικαίως τιμᾶται. p. 282 a.

stantiamque conſerves. Facilitatem: ne tetrico ſis vultu, quaſi aliis curis intentus; neque ultra quam ſatis eſt taceas, ſed laudes commode dicta, nec acerbe judices, aut redarguas, ut aut parum vere, aut inconcinne, aut invenuſte dicta. Illud autem non modo facilitatis & benignitatis, ſed & juſtitiæ eſt, ſi oratori recte dicenti, & ei qui vere meritoque laudatur, congratulari videaris.

ΚΕΦ. νά. b.

Ὅταν τινὶ μέλλῃς συμβαλεῖν, μάλιστα τῶν ἐν ὑπεροχῇ δοκούντων, πρόβαλε σαυτῷ, τί ἂν ἐποίησεν ἐν τούτῳ Σωκράτης ἢ Ζήνων. καὶ οὐκ ἀπορήσεις τοῦ χρήσασθαι προσηκόντως τῷ ἐμπεσόντι.

CAPVT LI. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 12.)

Conventurus aliquem, eorum maxime qui præ cæteris eminere videntur, ipſe tibi propone, quid in hoc facturus fuerit Socrates aut Zeno. Sic non incertus hærebis, quo pacto, quidquid inciderit, eo convenienter uſurus ſis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οἱ πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρεφόμενοι, καὶ ἑαυτοῖς βουλόμενοι ζῆν, ἀήθεις ὡς ἐπίπαν εἰσὶ τῆς πρὸς
c. τοὺς δυνάστας ἐντεύξεως. διὸ παραδείγματα προὔθηκεν αὐτοῖς Σωκράτην, καὶ Ζήνωνα, πρὸς οὓς ἀποβλέποντες εὑρήσουσι τὸν τρόπον τὸν ἑαυτοῖς καθήκοντα τῆς ἐντεύξεως. ἐννοητέον οὖν, πῶς ἄρα Σωκράτης καὶ Ζήνων τοῖς τοιούτοις ἐνετύγχανον· ὅτι οὐ πλαστῶς, οὐδὲ προσποιητῶς, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἔμφρονα μεγαλοφροσύνην παρέχοντες, πάσης ὑπεροψίας καὶ ἀλαζονείας καθαρεύουσαν· μήτε ταπεινούμενοι τῷ ὄγκῳ τῆς δυναστείας, μήτε ὑπερηφάνως αὐ-
p. 283 a. τῶν καταφρονοῦντες. Τοῦ δὲ αὐτοῦ ἤθους ἐστὶ, τὸ μήτε κολακεύειν, μήτε διελέγχειν ὑβριστικῶς· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῖς καλῶς γινομένοις συμμέτρως ἐπαινεῖν, καὶ ἀπὸ τούτων ἄρχεσθαι τοῦ λόγου· ὡς οἱ ἰατροὶ τὰ πικρὰ τῶν φαρμάκων πολλάκις μέλιτι ἐπαλείφουσι· καὶ τότε τῶν μὴ καλῶς γινομένων μὴ πικρὸν ἐξεταστὴν φαίνεσθαι,

COMMENTARIVS.

Qui ad ſemet ipſos converuntur, & ſibi vivere volunt, haud fere *magnates accedere* conſueverunt. Quare *Socratis exemplum* nobis proponit, & *Zenonis:* in quos intuentes, rationem viſuri ſimus, qua illi nobis ſint adeundi. Cogitandum igitur, quo pacto Socrates & Zeno cum talibus congreſſi eſſent: nihil fictum aut ſimulatum præ ſe ferentes, ſed veram atque prudentem animi magnitudinem adhibentes ab omni deſpicientia & arrogantia puram: non humiles & abjecti ob faſtigium dignitatis, nec vero ſuperbe illos contemnentes. Ejusdem vero moris eſt, nec adulari iis, nec contumelioſe illos arguere: ſed ob recte facta modice collaudare, & inde auſpicari ſermonem, ſicut medici acerba medicamina melle ſæpe prælinunt: ac tum demum eorum quæ perperam fiunt, non acerbum inſectatorem ſe præbere,

νεσθαι, ἀλλὰ συνδιορθωτὴν ηγεμονικόν τε ἅμα, καὶ συμπαθῆ, καὶ συναχθόμενον, εἰ αἱ καλαὶ πράξεις ὀλίγοις ἐνίοτε παροράμασιν ἐπιθολοῦνται. Πάντως δὲ οἶμαι τὸ τοιοῦτον ἐπεδείκνυσαν b.
οἱ περὶ τὸν Σωκράτην καὶ Ζήνωνα, πόσα μὲν ἀναίρετα ἔχουσιν αἱ δυναστεῖαι καὶ ὑπεροχαὶ δοκοῦσαι τῶν ἀνθρώπων· τί δὲ τὸ ἐν αὐταῖς αἱρετόν· ὅτι τὸ ἀγαθουργὸν μόνον· ὥστε τοὺς τούτου καταφρονοῦντας, τὰ μὲν κακὰ ἔχειν τοῦ πράγματος, τῶν δὲ ἀγαθῶν ἀποστερεῖσθαι. Δῆλον δὲ, ὅτι προτύπωμα μὲν ἑαυτῷ χρὴ προτιθέναι Σωκράτην καὶ Ζήνωνα· τὸ δὲ μέτρον τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς φυλάττειν, καὶ τὰ ἐκείνῃ σύμ- c.
μετρα προσφέρειν αὐτοφυῶς. οἷον γάρ ἐστι, ζωὴν ἔχοντα προκόπτουσαν ἔτι, καὶ τῆς Ἐπικτήτου παιδαγωγίας δεομένην, τοῖς Σωκράτους ἢ Ζήνωνος λόγοις κεχρῆσθαι; πῶς γὰρ οὐκ ἂν φανείη καταγέλαστος ὁ τοιοῦτος; Καὶ Ἀντίγονος, ὁ μετὰ Ἀλέξανδρον μέγας βασιλεὺς τῆς Συρίας γενόμενος, εἰπεῖν λέγεται, μηδέποτε ἑαυτῷ

bere, ſed correctorem ſolicitum, qui dolere ſe ſignificet, quod præclaræ actiones paucis interdum delictis contaminentur. Ac meâ quidem ſententiâ Socrates, Zeno, & ſimiles, omnino demonſtrarunt, quam multa habeant nequaquam expetenda principatus & faſtigia rerum humanarum: & unum in iis expetendum eſſe, benefaciendi facultatem; quam qui negligant, eos & mala illius rei experiri, & bono fraudari. Perſpicuum eſt autem, Socratis quidem & Zenonis exemplum eſſe nobis proponendum; ſed ſuæ cuique vitæ modum conſervandum, &, quæ ei conſentanea ſint, ultro adhibenda. Cujusmodi enim foret, ſi is, qui adhuc in eo eſt ut proficiat in vitâ, quique Epicteti puerili inſtitutione etiamnunc indiget, Socratis aut Zenonis uti vellet ſermonibus? Quo pacto is deriſum vitaret? Nam Antigonus, qui poſt Alexandrum in Syria magnus rex fuit, dixiſſe fertur: num-

τῷ συνειδέναι ἀγωνιάσαντι, εἰ μὴ ὅτε Ζήνωνι συντυγχάνοι, καίτοι πολλοῖς ἄλλοις φιλοσοφοῦσιν ἐνέτυχεν. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ Ἐπίκτητος τὰ περὶ τὰς ἐντεύξεις τῶν τοιούτων καθήκοντα παραδίδωσιν, ἀπὸ τῶν πρὸς τοὺς δυναστὰς καὶ ἐν ὑπεροχῇ ἀρχόμενος.

p. 284 a.

quam se angi & æstuare solitum, quod sciret, nisi quando cum Zenone congrederetur, quamquam multos alios philosophos adiisset. Ab hoc igitur loco Epictetus officia in congressibus servanda tradit, ab iis auspicatus, quæ ad principes & potentes pertinent.

ΚΕΦ. νβ'.

Ὅταν φοιτᾷς πρός τινα τῶν μέγα δυναμένων, πρόβαλε· ὅτι οὐχ εὑρήσεις αὐτὸν ἔνδον, ὅτι ἀποκλεισθήσῃ, ὅτι ἐντιναχθήσονταί σοι αἱ θύραι, ὅτι οὐ φροντιεῖ σου. κἂν σὺν τούτοις ἐλθεῖν καθήκῃ, ἐλθὼν φέρε τὰ γινόμενα, καὶ μηδέποτε εἴπῃς αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν, ὅτι. Οὐκ ἦν τοσούτου. ἰδιωτικὸν γὰρ, καὶ διαβεβλημένον πρὸς τὰ ἐκτός.

CAPVT LII. (Nobis Cap. XXXIII. sect. 13.)

Aditurus aliquem ex magnatibus, cogita, fieri posse, ut eum intus non invenias, ut excludaris, ut fores in os tibi incutiantur, ut nullam tui rationem habeat. Quod si cum his omnibus officii tui fuerit adire eum, adi, & fer ea quæ fiunt, nec deinde dic ipse tecum, Non erat tanti. Est enim plebejum hoc, & offendi rebus externis.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τὸ αὐτό πως ἐλέγετο καὶ πρότερον, ἐν ἐκείνῳ τῷ κεφαλαίῳ, τῷ, Ὅταν ἅπτεσθαί τινος ἔργου μέλλῃς, ὑπομίμνησκε σεαυτὸν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν, ἐπὶ τοῦ λούσασθαι προάγει τὸν λόγον· ἐνταῦθα δὲ, ἐπὶ μείζονος παραδείγματος, τῆς πρὸς δυνάστην ἀφίξεως. καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰς τοῦτο συνεπλήρωσε τὸν λόγον, εἰς τὸ καταφρονῆσαι τῶν συμβαινόντων, καὶ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν κατὰ φύσιν ἔχουσαν διατηρῆσαι· ἐνταῦθα δὲ, ἀσφαλῶς προβουλεύσασθαι, καὶ μὴ χαύνως, ἀλλ' ἐγγυτάτω τῆς ἀληθείας ὑποτίθεσθαι [λέγων] τὰ συμβησόμενα δυσχερῆ. ἑλόμενοι γὰρ τὴν πρὸς τὸν δυνάστην ἄφιξιν, κἂν ἀκολουθήσῃ τὰ εἰρημένα, συμβαινόντων αὐτῶν μεταμελόμεθα πολλά, καὶ λέγομεν, μὴ εἶναι ἄξιον τὸ τυχεῖν τῶν συμβεβηκότων· ἢ διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ καλῶς ἑλέσθαι, ἢ διὰ τὸ πλέον τοῦ δέοντος ὑπὸ τῶν γι-

b.

c.

 νομένων

COMMENTARIVS.

Idem fere dicit quod ſupra: Rem aliquam adgreſſurus, commonefac te ipſum, & reliqua. Sed illic quidem ad lavationem oratio deducitur: hic vero majus exemplum proponitur, *congreſſus magnatum.* Illic orationis exitus fuit, contemnenda ea eſſe quæ fiant, & ſuum inſtitutum naturæ conſentaneum tuendum: hic vero, maturo conſilio providendum, nec oſcitanter, ſed proxime veritatem animo proponendas eſſe impendentes moleſtias. Susceptâ enim acceſſione ad principem, quamvis ſequi poſſent ea quæ dicta ſunt; ſi incidunt illa, valde nos eorum pœnitet, dicimusque indignum eſſe talia pati, ſive quod principio non recte conſuluimus, ſive quod ſupra quam decet eventis illis ſumus

νομένων ταραχθῆναι. ἰδιωτικὸν δὲ ἑκάτερον, καὶ
p. 285 a. οὐ καλῶς χρώμενον τοῖς ἐκτὸς, οὐδὲ ὡς ἔχει φύσεως, ἀλλὰ μεγάλα αὐτὰ νομίζον. Προειπὼν δὲ περὶ τῆς ἐντεύξεως τῶν ἐν ὑπεροχῇ μὲν, ἀκωλυτώτερον δὲ ἐντυγχανόντων, ὅπως αὐτοῖς προσφέρεσθαι χρὴ, ὅτι κατὰ τὸν Σωκρατικὸν καὶ Ζηνώνειον τύπον· νῦν περὶ τῶν ταραχύτερον ὑπαντώντων εἰπεῖν προτίθεται, †) ὅπως χρὴ καὶ πρὸς τὴν τούτων ἔντευξιν παρασκευάζεσθαι· ὅτι, εἰ μὲν μὴ ἀνάγκη τις καλεῖ, παραιτητέον·
b. εἰ δὲ ἀνάγκη, καὶ δόξει μετὰ τῶν ἀναιρέτων αὐτὴν ἑλέσθαι, φέρειν τὰ προσπίπτοντα, μὴ μεταμελόμενον.

†) προτίθεται. An προστίθεται? pergit.

ſumus perturbati. Utrumque autem plebejum eſt, & eorum qui rebus externis non recte utuntur, neque ita ut eorum natura fert, ſed eas magnifacientium. Locutus autem prius de acceſſu eorum, qui eminent quidem dignitate, ſed tamen facilius ſe conveniendos præbent, quo pacto cum his agendum ſit, more Socratico & Zenonio ſcilicet: nunc de iis qui aſperiorem difficilioremque acceſſum habent, dicere inſtituit, quo pacto & ad eorum congreſſum paratus eſſe debeas: primum, niſi neceſſitas aliqua coëgerit, eſſe prætermittendum: ſin & neceſſarium & conſultum eſſe videatur, etiam moleſtiis illis propoſitis accedere; ferenda eſſe quæ acciderint, ſine pœnitentia.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νγ'.

Ἐν ταῖς ὁμιλίαις ἀπέστω τὸ ἑαυτοῦ τινων ἔργων ἢ κινδύνων ἐπὶ πολὺ καὶ ἀμέτρως μεμνῆσθαι. οὐ γὰρ, ὡς σοὶ ἡδύ ἐστι τὸ τῶν σῶν κινδύνων μεμνῆσθαι, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἡδύ ἐστι τὸ τῶν σοὶ συμβεβηκότων ἀκούειν.

CAPVT LIII. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 14.)

In congreſſibus abſit iſtud, ut tua facta quædam aut pericula frequenter & immodice commemores. Non enim, quemadmodum tibi periculorum tuorum meminiſſe jucundum eſt, ſic & aliis jucundum, quæ tibi acciderint audire.

ΚΕΦ. νδ'. c.

Ἀπέστω δὲ καὶ τὸ γέλωτα κινεῖν. ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τρόπος εἰς ἰδιωτισμὸν, καὶ ἅμα ἱκανὸς τὴν αἰδῶ τὴν πρός σε τῶν πλησίον ἀνιέναι.

CAPVT LIV. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 15.)

Abſit vero etiam, ut riſum velis movere. Lubricum enim hoc genus eſt, quo in plebejorum hominum morem facile prolabaris; ſimulque eam vim habet, ut aliorum in te minuat obſervantiam.

ΚΕΦ. νέ.

Ἐπισφαλὲς δὲ καὶ τὸ εἰς αἰσχρολογίαν προελθεῖν. ὅταν οὖν τι συμβῇ τοιοῦτον, ἂν μὲν εὔκαιρον

CAPVT LV. (Nobis Cap. XXXIII. ſect. 16.)

Periculoſum vero eſt etiam, ad ſermonis obſcœnitatem progredi. Cum igitur hujusmodi aliquid inciderit, ſi quidem per

p. 286 a. ρου ᾖ, καὶ ἐπίπληξον τῷ προελθόντι· εἰ δὲ μή, τῷ γε ἀποσιωπῆσαι, καὶ ἐρυθριᾶσαι, καὶ σκυθρωπάσαι δῆλος γίνου δυσχεραίνων τῷ λόγῳ.

temporis rationem licuerit, increpa illum qui eo progreſſus fuerit: quod ſi id non potes, at conticendo & erubeſcendo, & demiſſo vultu, oſtende, ſermone illo te indignari.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Μετὰ τὴν ἔντευξιν τῶν ἐν ὑπεροχῇ, καὶ περὶ τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς λέγει· πῶς χρὴ καὶ ταύτην ποιεῖσθαι, ἀνεπαχθῆ τε ἑαυτὸν τοῖς ἐντυγχάνουσι, καὶ ἀκαταφρόνητον παρεχόμενον, b. καὶ μέντοι καὶ ὠφέλιμον εἰς δύναμιν αὐτοῖς. τὸ μὲν γὰρ μὴ μεμνῆσθαι τῶν ἑαυτοῦ ἔργων ἢ κινδύνων ἐπὶ πολὺ καὶ ἀμέτρως, ἅμα μὲν τὸ ἐκ τούτου ἐπαχθὲς ἀφαιρεῖται· βαροῦνται γὰρ οἱ ἄνθρωποι τοῖς ἑαυτοὺς ἐπαινοῦσιν, ὡς αὐτοὶ διὰ τούτων ὑπ' αὐτῶν κατηγορούμενοι καὶ ὀνειδιζόμενοι κατὰ σύγκρισιν· ἅμα δὲ τὸ ἔξω βλέπον καὶ φιλόδοξον τῆς ψυχῆς συστέλλει, καὶ μεγαλοφροσύνην ἐνδείκνυται.

Πρότε-

COMMENTARIVS.

Poſt congreſſum cum magnatibus, de congreſſu plebejorum dicit, quo pacto & in eo gerere te debeas, ut iis quibuscum vivas, neque moleſtus, neque contemtui ſis, ſed potius pro virili commodes. Nam *ſua facta aut pericula non prolixe atque immodice commemorare*, ſimul faſtidium tollit, quod creare ea res ſolet: (moleſte enim ferunt homines hos qui ſeſe laudant; quaſi ipſi verbis iisdem accuſentur, & per collationem probris adficiantur:) ſimul vero etiam animum foras prominentem & gloriæ cupidum retinet, & generoſum quiddam præ ſe fert.

Cum

Πρότερον δὲ εἰπὼν, μὴ δεῖν αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς γελᾶν, μηδὲ πολὺν γέλωτα, μηδὲ ἀνειμένον εἶναι· νῦν λέγει, μηδὲ τοῖς ἄλλοις δεῖν γέλωτα κινεῖν. καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν, εἰπών· ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τρόπος εἰς ἰδιωτισμόν. τὸ γὰρ τοιαῦτα λέγειν ὡς γέλωτα κινεῖν τοῖς ἰδιώταις, σημαίνει πάντως ἀρεστὰ εἶναι ἐκείνοις, καὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἕξεως οἰκεῖα. ὁμοίως οὖν, ἢ καὶ μᾶλλον αὐτῶν, ἰδιώτην νομίζουσι τὸν γέλωτα κινοῦντα· ὥστε κἂν τύχωσιν αἰδούμενοι πρότερον αὐτὸν, ἱκανόν ἐστι τοῦτο χαλάσαι τὴν πρὸς αὐτὸν τῶν πλησιαζόντων αἰδώ. Τινὲς δὲ καὶ τῶν δοκούντων ἐμφρόνων γελωτοποιοῦσι, βουλόμενοι χαρίεντες φαίνεσθαι. c. p. 287 a.

Αἰσχρολογεῖν δὲ ὅτι μὲν αὐτὸς οὐκ ἀνέξεται ὁ καὶ ποσῶς προκεκοφέναι δοκῶν, πρόδηλον. ἀλλ', οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀνέχεσθαι κατὰ τὸ δυνατὸν, συμβουλεύει. ἀλλ', εἰ μὲν εὔκαιρον εἴη, τοῦτ' ἔστιν, εἰ μὲν νέος εἴη ὁ

Cum autem prius dixerit, non esse ob multa ridendum, neque risum multum esse oportere, neque effusum: nunc aliis *risum movere* vetat, caussa adjecta, *esse lubricum id genus, quo facile ad plebejos mores delabaris.* Nam si ea dicas, quæ plebeculæ risum moveant, indicio est, ea grata illi esse, & apta plebejis moribus. Aeque igitur, aut magis etiam se ipsis, eum qui risum movet, idiotam judicant: ut, si prius eum reveriti fuerint, satis hoc *ad observantiam ejus extenuandam* virium habeat. Sunt tamen & ex iis qui prudentes habentur, qui risum moveant, ut faceti ac lepidi habeantur.

Iam eum, qui utcumque profecerit, *ab obscœnis verbis* sibi temperaturum, in promtu est. At ne alios quidem ferendos, si vitare possis, monet. Sed, *si tempus ferat*, hoc est, si adolescens eo prove-

προαχθεὶς εἰς τοῦτο, καὶ μὴ ἀναιδὴς, μηδὲ
b. ὑπὸ πλούτου ἢ ἀξιώματος κεχαυνωμένος, καὶ
ἐπιπλήξεις, φησίν. οὔτε γὰρ αὐτῷ τῷ
αἰσχρολογοῦντι, οὐτ' αὐτοῖς τοῖς παροῦσι φα-
νήσῃ φορτικός. εἰ δὲ τύχῃ πρεσβυτικώτερος,
καὶ σοβαρὸς τὸ ἦθος, καὶ πλούτῳ ἐπηρμένος
ἢ ἀξιώματι· τὸ μὲν ἐπιπλῆξαι, βαρύ· πρὸς
δὲ τῷ ἀπραίτῳ, καὶ ἀπεχθεῖ, καὶ ἐχθρο-
ποιῷ, καὶ καταγέλαστος ἡ παῤῥησία δόξει. τί
c. οὖν χρὴ τότε ποιεῖν; τῷ σιωπῆσαι δῆλος
γίνου δυσχεραίνων. Καὶ ὅρα, ὅπως τὸ
προσῆκον ἐφύλαξε τῇ διαφορᾷ μέτρον. ἐπὶ μὲν
τῶν περὶ μονομαχιῶν, ἢ ἱπποδρομιῶν, ἢ βρω-
μάτων, καὶ πομάτων ποιουμένων τοὺς λόγους,
ἢ περὶ ἀνθρώπων, ἐπαινούντων, ἢ ψεγόντων,
ἐὰν οἷόν τε ᾖ, φησὶ, μέταγε αὐτούς· ἐνταῦθα
δὲ, ἐὰν εὔκαιρον ᾖ, καὶ ἐπιπλῆξαι κελεύει.
καὶ ἐκεῖ μὲν, εἰ μὴ δυνατὸν μεταγαγεῖν, σιώ-
πα, φησί· * * καὶ δῆλος γίνου δυσχεραίνων.

provectus fuerit, non inverecundus, neque divitiis & dignitate inflatus, *hunc*, inquit, *increpabis* etiam. Neque enim vel ipsi turpiloquo, vel iis qui aderunt, videberis arrogans. Sin natu grandior & insolens fuerit, & ob divitias elatus, aut dignitatem; increpare quidem grave fuerit, &, præter inanem operam & odium ac simultatem, ridicula etiam libertas illa videbitur. Quid tum ergo faciendum? *Silentio*, inquit, *molestiam præ te ferto.* Ac dispice, quo pacto convenientem illi discrimini modum observarit. Nam de gladiatoriis aut Circensibus ludis, itemque de epulis & potionibus cum verba fiunt, aut cum homines laudantur, aut vituperantur; si fieri potest, inquit, alio traduc sermones eorum. Hic vero, si tempestivum fuerit, etiam objurgare jubet. Atque illic, si traduci non possint sermones, taceto, inquit; hic vero adjicit, *& molestiam præ te ferto.*

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νϛ'.

p. 288 a. "Οταν ἡδονῆς τινος φαντασίαν λάβῃς, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, φύλασσε σαυτὸν, μὴ συναρπασθῇς ὑπ' αὐτῆς· ἀλλ' ἐκδεξάσθω σε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀναβολήν τινα παρὰ σεαυτοῦ λάβε. ἔπειτα μνήσθητι ἀμφοτέρων τῶν χρόνων· καθ' ὃν τε ἀπολαύσεις τῆς ἡδονῆς, καὶ καθ' ὃν, ἀπολαύσας, ὕστερον μετανοήσεις, καὶ αὐτὸς σεαυτῷ λοιδορήσῃ· καὶ τούτοις ἀντίθες, ὅπως ἀποσχόμενος χαιρήσεις, καὶ ἐπαινέσεις αὐτὰς σεαυτόν. ἐὰν δέ σοι καιρὸς φανῇ ἅψασθαι τοῦ ἔργου, πρόσεχε, μὴ ἡττήσῃ σε τὸ προσηνὲς αὐτοῦ καὶ ἡδὺ καὶ ἐπαγωγόν· ἀλλ' ἀντιτίθει, πόσῳ ἄμεινον τὸ συνειδέναι σεαυτῷ ταύτην τὴν νίκην νενικηκότι. b.

CAPVT LVI. (Nobis Cap. XXXIV.)

Quod ſi voluptatis alicujus imaginem animo conceperis, ſicut in aliis rebus, obſerva te ipſum, ne ab ea abripiaris: ſed exſpectet te res iſta; & moram aliquam fac ut impetres a te ipſo. Deinde utriusque temporis memento; cum illius, quo fruiturus es voluptate; tum illius, quo, poſtquam fruitus eris, pœnitentia deinde ducēris, & ipſe te increpabis: atque his oppone, quo modo, ſi abstinueris, gaviſurus ſis, & ipſe te laudaturus. Quodſi vero nihil impedire intellexeris, quin adtingas rem, cave, ne te vincant ejus blanditiæ & ſuavitates & illecebræ: ſed oppone, quantum præſtet conſcire tibi, victoriam iſtam reportaſſe.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἡ σωματικὴ ἡδονὴ βλαβερωτάτη ἐστὶ τῇ ψυχῇ. ἑκάστη γὰρ ὥσπερ ἧλος προσηλοῖ τὴν

COMMENTARIVS.

Voluptas corporis nocentiſſima eſt animo. Quæ- libet enim, quaſi cla- vis aliquibus adfigit ani- mum:

ψυχὴν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ὀλιγοχρόνιον
c. αὐτὴν ἐποίησεν. καὶ γὰρ ἐπὶ τροφῶν καὶ πο-
μάτων, ἕως τότε ἐστὶν ἡ ἡδονὴ, ἕως ἂν ἐν τῷ
στόματι αὐτῶν αἰσθανώμεθα· καταποθέντων
δὲ, οἴχεται τελέως. καὶ ἐπὶ τῆς μίξεως κατ'
αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μόνον τῆς ἐνεργείας,
ἡ τῆς ἡδονῆς αἴσθησις γίνεται· παρελθούσης
δὲ αὐτῆς, ἡ συναίσθησις ὡς μηδὲ γεγονυίας ἐστί.
καὶ δῆλον δὲ, ὅτι ἐν τῷ αἰσθητὴ εἶναι, ἡ ἡδονή
ἐστι. τὸ γὰρ μὴ αἰσθανόμενον, οὐδὲ ἥδεται
ὅλως. Ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τὰ ἐκτὸς ἡδοναὶ, οἷον
περὶ ἐσθῆτα, ἢ κόσμον, ἢ χρήματα, ἢ κτή-
ματα, καὶ αὗται ὀλιγοχρόνιοί εἰσιν. ἡσθέντες
p. 289 γὰρ ἐπὶ τῇ κτήτει τούτων, μετὰ τὰ συνεθι-
a σθῆναι αὐτοῖς οὐκέτι ἡδονῆς ἐπ' αὐτοῖς αἰσθανό-
μεθα. ἀφαιρουμένων δὲ αὐτῶν, λύπη σφοδρὰ
διαδέχεται, πολὺ μονιμωτέρα τῆς ἡδονῆς. οὕ-
τω μὲν οὖν ἡ ἡδονὴ, ἐλάχιστον ἐπιμείνασα χρό-
νον, καὶ μάλιστα ἡ σωματικὴ, ἄπεισι, τὴν
βλάβην τὴν ἑαυτῆς τῇ μὲν ψυχῇ πάντη καὶ
πάντως καταλιποῦσα, πολλάκις δὲ καὶ τῷ σώ-
ματι,

mum: eaque de cauſſa Deus eam fecit brevem. Nam & in cibis & potionibus tamdiu voluptas durat, quamdiu in ore eas ſentimus: cum vero deglutivimus, prorſus interit. Et in coitu, ipſo tantum actionis tempore ſentitur voluptas: quod cum præteriit, perinde eſt ac ſi nulla fuiſſet. Ac in hoc ipſo ineſſe voluptatem perſpicuum eſt, quod ſenſu percipiatur. Quod enim non ſentit, etiam voluptate caret omnino. Sed & externarum rerum oblectationes, uti veſtium, ornamentorum, pecuniæ, poſſeſſionum, parum & ipſæ durant. Harum enim adeptione exhilarati, ubi eis adſuevimus, voluptatem porro nullam ſentimus. Sin eæ nobis eripiantur, dolor vehemens ſuccedit, voluptate multo durabilior. Ita voluptas ubi per exiguum tempus duravit, maximeque voluptas corporis, abit, noxâ ſuâ modis omnibus animo relictâ,

ματι, ὅταν ἀσύμμετρος ἡ ἀπόλαυσις γένηται. ἡ δὲ τῆς ἡδονῆς ἐγκράτεια, μόνιμον ὠφέλειαν b. ποιεῖ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ, καὶ ἡδονῆς ἄλλο εἶδος, τὸ κατὰ φύσιν συνυπάρχον, ἀβλαβές τε, καὶ ἄληκτον.

Τούτων οὖν οὕτω προειλημμένων, ἴδωμεν, τί φησιν ὁ Ἐπίκτητος. Ὅταν, φησὶν, ἡδονῆς τινος φαντασίαν λάβῃς, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, οἷον πλούτου, ἢ δυναστείας, ἢ τῶν ἄλλων τινὸς τῶν ἐκτὸς, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς· φύλαττε σεαυτὸν εὐθὺς, μὴ συναρπάσῃ σε ἐπὶ τὸ ἔργον ἡ φαντασία· ἀλλὰ τοῦτο μὲν περιμεινάτω ὀλίγον· σὺ δὲ ἀνα- c. βολήν τινα σεαυτῷ πορίσας διὰ τῆς τοιαύτης συστροφῆς, ἐννόησον τοὺς χρόνους, τόν τε τῆς ἀπολαύσεως, ἐλάχιστον ὄντα, καὶ τὸν ἐφεξῆς πολὺν, βλάβης ὄντα καὶ μεταμελείας μεστὸν, ἐν ᾧ σεαυτὸν ἐγκαλεῖς ἡττηθέντα. καὶ τούτοις ἀντίθες τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἐγκρατευσάμενος,

lictâ, interdum vero etiam corpori, ſi fruitio exceſſerit modum. At continentia voluptatum, durabilem adfert & corpori & animo utilitatem, & aliud voluptatis genus parit, quod per ipſam naturam cum illa conjunctum eſt, illudque innoxium & perpetuum.

Nunc his ita expoſitis, videamus quid dicat Epictetus: *Cum voluptatis*, inquit, *alicujus imaginem animo conceperis, ut in aliis*, veluti divitiis, principatu, aut ſimilibus rebus externis, ita & in hac, ac mágis etiam: ſtatim *ipſe te cuſtodi, ne viſum illud atque imago* ad rem ipſam *te abripiat:* ſed ea quidem paulisper exſpectet; tu vero impetratâ a te ipſo, per iſtam in te ipſum converſionem, morâ quadam, conſidera duo tempora, cum ſuavitatis illud breviſſimum, tum ſecuturum noxæ diuturnum, & pœnitentiæ plenum, in quo ipſe te victum accuſabis. Et his oppone illud tempus, quo, ſi te continueris,

σάμενος, ὠφελείᾳ καὶ ἡδονῇ καθαρᾷ ἐπὶ πολὺν χρόνον σύνει, σαυτὸν ἐπαινῶν καὶ ἀποδεχόμενος. ἐὰν γὰρ ταύτῃ ἀποκαθάρῃς τὴν σύγκρι-
p. 290 σιν, ῥᾳδίως ἠρεμήσει ἡ ὄρεξις, αἰσχυνομένη τὴν
a. ἐνέργειαν τῆς ἥττης. κἂν αὖθις τοῦτο καὶ αὖθις ποιῇς, οὐκ ἔτι ἐνοχλήσει ταπεινουμένη. εἰ δὲ παύεται ἡ ἡδονὴ εὐθέως μετὰ τὸ ἔργον, καὶ οὐδὲν διαφέρει τότε ὁ ἀπολαύσας τοῦ μὴ ἀπολαύσαντος, πλὴν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ἀπολελαυκέναι, οὐκ ἔχει τινὰ λόγου ἀξίαν ἡδονή. δηλοῖ [δὲ] ἡ μνήμη τῶν ἐν ὀνείροις ἀπολαύσεων, ἀμυδρὸν ἴχνος ἡδονῆς ἔχουσα. ἐπεὶ δ' ἔστιν ὅτε τι-
b. νῶν ἡδονῶν καὶ κατὰ λόγον ὀρθὸν μεταλαμβάνομεν, οἷον διὰ παιδοποιΐαν, ἢ λουτροῦ μετὰ πυρετόν· ὅταν, φησὶ, καιρὸς φανῇ ἅψασθαι τοῦ τοιούτου ἔργου, πρόσεχε, μή σε ἡττήσῃ τὸ προσηνὲς αὐτοῦ, καὶ ἀγωγόν· ὥστε σεαυτοῦ ἐκστάντα, ὅλον ἐκδοθῆναι τῇ

nueris, & diuturnam utilitatem & ſinceram voluptatem percipies, te ipſum & laudaturus & adprobaturus. Nam ſi iſtam comparationem in planum deduxeris, facile conquieſcet adpetitus, certæ cladis verecundiâ. Quod ſi iterum atque iterum feceris; ita deprimetur, ut moleſtus eſſe deſinat. Quod ſi vero voluptas ſtatim poſt opus deſinit, ac tum nihil inter eum intereſt qui eam percepit, & eum qui non percepit, excepta cogitatione præteritæ ſuavitatis, nihil habet voluptas magni æſtimandum: idque declarat eorum memoria, quibus in ſomnis fruimur; quæ obſcurum habet voluptatis veſtigium. Sed quia interdum voluptatibus nonnullis recte frui poſſumus, cujusmodi eſt conjunctionis adpetitus procreandorum liberorum cauſſa, aut balnei poſt febrem; *cum*, inquit, *tempus adfuerit* hujuscemodi alicujus *operis adtingendi*, vide *ne te ſuavitas illius atque illecebræ decipiant*, ut tui oblitus totum te voluptati

τῇ ἡδονῇ· ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ σύγκρινε, πόσῳ κάλλιόν ἐστι τὸ κρατῆσαι τῆς ἡδονῆς, τοῦ ἡττηθῆναι αὐτῆς· δῆλον γὰρ, ὅτι τοσούτῳ, ὅσῳ κάλλιον τὸ δεσπόζειν τῶν ἀλόγων παθῶν, τοῦ δουλεύειν αὐτοῖς, καὶ ἄνθρωπον εἶναι μᾶλλον, ἢ θηρίον.

luptati tradas; *ſed* eo tempore *contentionem facito, quanto pulcrius ſit vincere voluptatem, quam ab ea vinci:* tanto nimirum, quanto pulcrius eſt imperare brutis adfectibus, quam ſervire; & hominem eſſe, quam beſtiam.

ΚΕΦ. νζ'.

c.

Ὅταν τι, διαγνοὺς ὅτι ποιητέον ἐστὶ, ποιῇς, μηδέποτε φύγῃς ὀφθῆναι πράσσων αὐτὸ, κἂν ἀλλοῖόν τι μέλλωσιν οἱ πολλοὶ περὶ αὐτοῦ ὑπολαμβάνειν. εἰ μὲν γὰρ οὐκ ὀρθῶς ποιεῖς, αὐτὸ τὸ ἔργον φεῦγε. εἰ δὲ ὀρθῶς, τί φοβῇ τοὺς ἐπιπλήξοντας οὐκ ὀρθῶς.

CAPVT LVII. (Nobis Cap. XXXV.)

Cum facis aliquid, quod faciendum re deliberata judicaveris; numquam fuge ne id faciens conſpiciaris, tametſi iniquius de eo judicium facturum ſit vulgus. Etenim, ſi non recte facis, ipſum factum fuge: ſin recte, quid eos metuis, qui non recte reprehenſuri ſunt?

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 291 a.

Πολλὴν σπουδὴν ποιεῖται τοῦ τὸ ἀγαθὸν δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν αἱρεῖσθαι, ἵνα καὶ ὄντως ἀγαθὸν ᾖ, καὶ μὴ

COMMENTARIVS.

Vehementer in eo elaborat, ut bonum id ipſum quod bonum ſit, amplectamur, non autem

μὴ διὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν. ὁ γὰρ διὰ ταύτην αἱρούμενός τι, ταύτην εἶναι τίθεται τὸ ἀγαθὸν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο. διὸ, εἰ μὲν ὀρθῶς διέγνωκεν, ὅτι δέον ἐστὶ τόδε τι μὴ ποιῆσαι, φυγεῖν δεῖ τὴν πρᾶξιν, οὐκ ἀγαθὴν
b. οὖσαν· εἰ δὲ ὀρθῶς διαγνοὺς ποιεῖ, οὐ χρὴ φεύγειν τὸ ἀφθῆναι ποιοῦντα, διὰ τοὺς οὐκ ὀρθῶς μεμφομένους τὸ γινόμενον. ἐπεὶ συμβαίνει, τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὀρθῶς γινωσκόμενον ὅτι ἀγαθόν·) προτιμᾶν τὸ μὴ ἀγαθὸν, ἀλλὰ κακὸν, ὡς ψεῦδος. τοιαύτη γάρ ἐστιν ἡ τῶν πολλῶν μὴ ὀρθὴ περὶ τοῦ πραττομένου ὑπόληψις. πρὸς δὲ τούτῳ συμβαίνει, τὸ τῷ ὀρθῷ λόγῳ κριθὲν ἀγαθὸν, κακὸν ἡγεῖσθαι,
c. φεύγοντα αὐτό. τὸ γὰρ φευκτὸν, κακόν. καὶ ἔτι μέντοι συμβαίνει τῷ τοιούτῳ, ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀφισταμένῳ, εἰς τὰς τῶν πολλῶν δόξας ἀποφέρεσθαι, καὶ ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ζητεῖν, καὶ τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ ψευδές.

autem propter popularem opinionem. Nam qui propter hanc aliquid expetit: in ea ipſa bonum collocat, non in illo. Quamobrem, ſi quis recte perſpexit, aliquid non eſſe faciendum, ipſa res eo fugienda eſt, quia non bona. Sin aliquid recte deliberatum ſuscepit, non debet propter eos, qui factum id perperam reprehendant, recuſare quo minus palam id agat. Fit enim ea ratione, ut vero bono (id enim eſt, quod *recte bonum judicatum eſt*) non bonum, ſed malum, ut eſt mendacium, præferatur. Talis enim eſt vulgi non recta de eo quod ſit opinio. Præterea fit, ut, quod recta ratio bonum judicavit, id malum putetur & fugiatur. Quod enim fugiendum, id malum. Denique ſit & illud, ut qui a ſe ipſo & a rebus discedit, ad vulgi opiniones deferatur, atque ibi bonum & malum quærat, itemque verum & mendacium.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. νή.

Ὡς τὸ, Ἡμέρα ἐστὶ, καὶ, Νύξ ἐστι, πρὸς μὲν τὸ διεζευγμένον μεγάλην ἔχει ἀξίαν, πρὸς δὲ τὸ συμπεπλεγμένον ἀπαξίαν· οὕτω καὶ τὸ τὴν μείζω μερίδα ἐκλέξασθαι, πρὸς μὲν τὸ σῶμα ἐχέτω ἀξίαν, πρὸς δὲ τὸ, τὸ κοινωνικὸν ἐν ἑστιάσει, οἷον δεῖ, Φυλάξαι, ἀπαξίαν ἔχει. Ὅταν οὖν συνεσθίῃς ἑτέρῳ, μέμνησο, μὴ μόνον τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἀξίαν τῶν παρακειμένων ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸν ἑστιάτορα αἰδῶ Φυλάξαι. [Alii vulgo, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸν ἑστιάτορα οἵαν δεῖ Φυλαχθῆναι.] p. 292 a.

CAPVT LVIII. (Nobis Cap. XXXVI.)

Quemadmodum illud, Dies eſt, &, Nox eſt, ad ſejunctionem quidem magnam habet æſtimationem, ad conjunctionem autem rejectaneum eſt: ſic etiam, majorem portionem ſibi eligere, ad corpus quidem quod adtinet, æſtimationem utique habeat; ſed, communitatis officium ſi ſpectes, pudoremque in convivio ſervandum, rejectaneum eſt. Quod ſi igitur alicujus conviva es, memento, non modo adpoſitorum erga corpus æſtimationem ſpectare, verum etiam pudorem ſervare adverſus convivatorem.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τῶν ὑποθετικῶν συλλογισμῶν, ὧν οἱ Στωϊκοὶ τὴν τεχνολογίαν ἐλεπτούργησαν, οἱ μέν εἰσι διεζευγμένοι, οἱ δὲ συνημμένοι, ἤτοι συμπεπλεγμένοι. Διεζευγμένοι μέν· ἐν οἷς, τοῦ ἑτέρου ὄντος, b.

COMMENTARIVS.

Syllogismi hypothetici, in quibus enucleandis Stoici laborarunt, partim ſunt disjuncti, partim conjuncti, ſive complexi. *Disjuncti*, in quibus cum eſt alterum,

ἔντος, τὸ ἕτερον πάντως οὐκ ἔστι· καὶ, τοῦ ἑτέρου μὴ ὄντος, πάντως τὸ ἕτερον ἐστίν. ὡς, ὅταν εἴπω· Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νὺξ ἐστίν· ἀλλὰ μὴν νὺξ ἐστίν· ἡμέρα ἄρα οὐκ ἔστιν. Οὕτω μὲν, τοῦ ἑτέρου τιθεμένου, ἀναιρεῖται πάντως τὸ ἕτερον. τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑτέρου τίθεται τὸ ἕτερον, ὅταν εἴπω· Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα οὐκ ἔστι· νὺξ ἄρα ἐστίν· ἢ· Ἀλλὰ μὴν νὺξ οὐκ ἔστιν· ἡμέρα ἄρα ἐστί. Τοιοῦτον μὲν οὖν τὸ διεζευγμένον· ἐν ᾧ τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστιν, ὡς ἀξίωμα, τοῦτ' ἔστιν, ὡς ἐναργῶς καὶ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἀληθὲς, παραλαμβάνεται. ταῦτα γὰρ, Ἀξιώματα ἐκάλουν οἱ Στωϊκοί. Τὸ δὲ Συμπεπλεγμένον ἐστὶν, ὅταν δύο τινῶν συμπεριπεπλεγμένων ἀλλήλοις οὕτως, ὥστε τὸ μὲν ἡγούμενον εἶναι, τὸ δὲ ἑπόμενον, τῇ μὲν θέσει τοῦ ἡγουμένου ἀκολουθεῖ τὸ ἑπόμενον, τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑπομένου ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον. οἷον συμπέπλεκται ἀληθῶς· Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ

c.

alterum, nullo modo alterum eſſe poteſt: & cum alterum non eſt, utique eſt alterum; ut cum dico: Aut dies eſt, aut nox eſt. Atqui nox eſt. Dies ergo non eſt. Sic cum alterum ſtatuitur, alterum utique tollitur: alterius vero negatione, alterum adfirmatur; ut cum dico: Atqui dies non eſt; Nox igitur eſt. Aut, Atqui nox non eſt; Dies ergo eſt. Ac tale quidem eſt disjunctum, in quo illud, *Aut dies eſt, aut nox eſt*, axiomatis loco, hoc eſt, tamquam evidens, & ſecundum communes notiones verum, adhibetur. Ea enim Axiomata vocabant Stoici. *Copulatum* vero eſt, cum duobus inter ſeſe ita complexis, ut alterum antecedat, alterum conſequatur, adfirmationem antecedentis ſequitur conſequens, negatione vero conſequentis unà tollitur antecedens. Veluti vere hæc copulantur: Si dies eſt, nox

οὐκ ἔστιν. ἀληθῶς γὰρ τῷ, Ἡμέρα ἐστὶν, p.293
ἡγουμένῳ, ἕπεται τὸ, Νὺξ οὐκ ἔστιν. ἐπὶ γοῦν a.
τούτου συμπεπλεγμένου, τῇ μὲν θέσει τοῦ ἡγουμένου τίθεται τὸ ἑπόμενον· Ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ ἄρα οὐκ ἔστι. τῇ δὲ ἀναιρέσει τοῦ ἑπομένου, ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον· Ἀλλὰ μὴν οὐχὶ νὺξ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἔστι δηλονότι· (αἱ γὰρ δύο ἀναιρέσεις μίαν ποιοῦσι συγκατάθεσιν·) ἡμέρα ἄρα οὐκ ἔστι. τοιοῦτον μὲν οὖν καὶ τὸ συμπεπλεγμένον, ἢ συνημμένον.

Ἀλλ' ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐπι- b.
κτήτου λεγόμενον. Τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστι, ἐπὶ μὲν τοῦ διεζευγμένου συλλογισμοῦ, ὡς ἀξίωμα ἀναμφίλεκτον παραλαμβάνεται· ἐπὶ δὲ τοῦ συνημμένου οὐκ ἔτι. τὸ γὰρ ἐκεῖ παραλαμβανόμενον ἀξίωμα τὸ συμπεπλεγμένον ἐστὶ τὶ, Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ ἔστιν. ὥσπερ οὖν, φησὶ, τὸ, Ἤτοι ἡμέρα ἐστὶν, ἢ νύξ ἐστι, πρὸς μὲν τὸ διεζευγμένον μεγάλην ἔχει ἀξίαν· ἀπ' αὐτοῦ γὰρ ἤρτηται πᾶς ὁ διε-

nox non eſt. Nam ſi vere hoc antecedit, Dies eſt; ſequitur illud, Noctem non eſſe. In copulato igitur adfirmatione antecedentis adfirmatur conſequens: Atqui dies eſt; Nox igitur non eſt. Negatione vero conſequentis, una tollitur etiam antecedens: Atqui non nox non-eſt, ſed eſt ſcilicet; (nam duæ negationes, unam efficiunt adfirmationem) Dies igitur non eſt. Ac tale quidem eſt complexum, ſive copulatum.

Iam autem Epicteti verba videamus. Scilicet illud, Aut dies eſt, aut nox eſt, in ſyllogismo disjuncto, ut pronunciatum certum adhibetur: ſed in copulato non item. Nam quod ibi adhibetur pronunciatum, complexum eſt, Si dies eſt, nox non eſt. *Sicut igitur*, inquit, *illud*, AVT DIES, AVT NOX EST, *ad ſejunctionem quidem magnam vim habet;* (ab eo enim pendet omnis

ὁ διεζευγμένος συλλογισμός· πρὸς δὲ τὸ συμ-
c. πεπλεγμένον ἀπαξίαν· διασπᾷ γὰρ τὴν συμπλοκὴν τὴν λέγουσαν, Εἰ ἡμέρα ἐστὶ, νὺξ οὐκ ἔστιν· οὕτω καὶ ἐν συμποσίῳ, τὴν μείζονα μερίδα ἐκλέγεσθαι, πρὸς μὲν τὸ σῶμα χρειώδες ἐστι καὶ ὠφέλιμον, καὶ ἐξαίρετον· πρὸς δὲ τὸ φυλάξαι τὸ κοινωνικὸν ἐν ἑστιάσει, ἀπαξίαν ἔχει· διαστᾷ γὰρ καὶ τοῦτο τὴν κοινωνίαν, ὡς τὸ συμπεπλεγμένον ἐκεῖνο. Ὅταν οὖν συνεσθίῃς ἑτέροις, μὴ μέμνησο μόνον τὴν πρὸς τὸ σῶμα τὸ σὸν ὁρᾶν ἀξίαν ἐν τοῖς παρακειμένοις, καὶ ἐκλέγεσθαι ἀπ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς τὸ κοινωνικὸν τῆς ψυχῆς, ὃ χρὴ φυλάττειν ἀνεπίληπτον.

p. 394 a. Δῆλον δὲ, ὅτι, κἂν ἐπὶ ἑστιάσεως ἐποιήσατο τὸν λόγον, κοινῶς ἐπὶ πάσης κοινωνίας τείνειν αὐτὸν χρὴ καὶ συναναστροφῆς. τὸ γὰρ πλεονεκτικὸν πᾶσαν διασπᾷ κοινωνίαν· ὥσπερ τὸ,

omnis ſyllogismus disjunctivus;) *ad conjunctionem vero plane nullam;* (divellit enim complexionem, quæ ait, Si dies ſit, noctem non eſſe:) *ſic etiam in convivio majorem eligere partem, corpori quidem utile eſt,* & conducibile, *& optabile; ad ſervandam autem communitatem in convivio, nihil valet.* Nam & hoc dirimit communitatem, ut complexum illud. Quare, ſicubi cum aliis comedis, memento, ut non modo eam æſtimationem reſpicias, quam habent cibi adpoſiti pro tuo corpore; ſed & eam, quæ pertinet ad communitatis officium animi, quod citra reprehenſionem ſervandum eſt.

Quamvis autem de *convivio* verba faciat; tamen, ad omnem ſocietatem vitæque conſuetudinem in genere hæc eſſe transferenda, perſpicuum eſt. Cupiditas enim plus habendi, quam alii, omnes dirimit neceſſitudines: ſicuti æquabi-

τὸ, ἕκαστον τοῦ ἐπιβάλλοντος τυγχάνειν, συνέχει, καὶ αὔξεσθαι καὶ διαμένειν ποιεῖ. καὶ γὰρ ἡ τῶν λῃστῶν κοινωνία, καίτοι ἐκ τοιούτων ἀνδρῶν συνεστῶσα, ἕως τότε σώζεται, ἕως φυλάττει τοῦτο τὸ παράγγελμα, τὸ μὴ πλεονεκτεῖν ἀλλήλους. διὰ γὰρ τοῦτο τῆς δικαιο- b.
σύνης τὸ ἴχνος, καὶ ἡ ἀδικία ἐκείνη συνίσταται. Προτρέψας δὲ πρότερον πολλαχοῦ τὸν ἀκροατὴν πρὸς ἐλευθερίαν, καὶ ἐν ἄλλοις πρὸς ἀνδρείαν, καὶ μεγαλοψυχίαν, καὶ πρὸς φρόνησιν, καὶ πρὸς σωφροσύνην· ἐν τούτῳ πρὸς δικαιοσύνην αὐτὸν παρακαλεῖ, τὸ πρὸς αὐτὴν ἐμπόδιον τὴν πλεονεξίαν εἰσηγούμενος.

æquabilitas, cum ſuum cuique tribuitur, easdem continet, auget, conſervat. Nam & latronum communitas, quamvis ex talibus conflata viris, tantisper durat, dum præceptum hoc ſervatur, non fraudandos ſocios. Ob hoc enim juſtitiæ veſtigium, etiam injuſtitia illa permanet. Cum autem prius multis locis auditorem hortatus fuerit ad libertatem, & in aliis ad fortitudinem, ad magnitudinem animi, ad prudentiam & temperantiam; in hoc eum ad juſtitiam vocat, cujus impedimentum avaritiam eſſe docet.

ΚΕΦ. νθ'. c.

Ἐὰν ὑπὲρ δύναμιν ἀναλάβῃς τι πρόσωπον, καὶ ἐν τούτῳ ἠσχημόνησας, καὶ, ὃ ἠδύνασο ἐκπληρῶσαι, παρέλιπες.

CAPVT LIX. (Nobis Cap. XXXVII.)

Si quam perſonam, quæ ſupra tuas vires eſt, induxeris; cum in hac ipſa indecore te geres, tum eam, quam ſuſtinere potueras, omiſeris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οὐ τὸ ἁπλῶς ἄριστον ἐπιτηδεύειν χρὴ, ἀλλὰ τὸ τῶν ἡμῖν συμμέτρων ἄριστον. οὐδὲν γὰρ ἐν ἀσυμμέτροις ὑποδοχαῖς ἐπιγίνεται. διὸ χρὴ μὴ
p.295 προπετῶς τὰ μείζονα προσωπεῖα περιβάλλε-
a. σθαι, διδασκάλου, ἢ φιλοσόφου, ἢ ἐν νηὶ κυβερνήτου, ἢ ἐν πόλει ἄρχοντος. κάλλιον γὰρ, ἐν ὑφειμένῳ προσώπῳ εὐδοκιμεῖν, περικρατοῦντα τοῦ προσώπου, καὶ ὑπερβάλλοντα αὐτὸ, ἢ ἐν ὑπερέχοντι ἀσχημονεῖν, ἀπολειπόμενον τῆς ἀξίας αὐτοῦ. καὶ κάλλιον, παιδαγωγὸν ἄριστον εἶναι, ἢ διδάσκαλον εὐτελῆ· καὶ οἰκονόμον χρηστὸν, ἢ ἄρχοντα μοχθηρόν. πρὸς γὰρ τῷ
b. ἀσχημονεῖν ἐν τῷ μείζονι προσώπῳ, (οὐ κατὰ δόξαν ἀσχημονεῖν λέγω, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος·) καὶ, ὅπερ ἠδυνάμεθα συμμέτρως ἐπιτηδεύοντες κατορθοῦν, ἀπόλλυ-

μεν.

COMMENTARIVS.

Non ei ſtudendum, quod per ſeſe optimum eſt; ſed ei, quod eſt ex iis, quæ nobis adcommodata ſunt, optimum. Nullus enim ea, quæ ſupra modum ſuſcipiuntur, fructus conſequitur. Quare non temere *perſonæ majores* induendæ ſunt, ut doctoris, aut philoſophi, aut in nave gubernatoris, aut in urbe magiſtratus. Præſtat enim *perſonam inferiorem* cum laude ſuſtinere, ut non par modo ſis, ſed etiam ea ſuperior; quam indecore gerere ſuperiorem, nec illius dignitati reſpondere. Honeſtiusque eſt, optimum eſſe pædagogum, quam ineptum doctorem; & bonum adminiſtratorem rei familiaris, quam improbum magiſtratum. Nam majorem perſonam indecore gerere (hoc autem indecorum non ad opinionem, ſed ad ipſius rei naturam referatur) illud etiam habet mali, quod eam perdimus, quam noſtris rebus aptam belle ſuſtinere poſſemus.

μεν. ἀμείνων γὰρ ὑποκριτὴς ἐν τραγῳδίᾳ καὶ κωμῳδίᾳ ὁ δοῦλον καλῶς ὑποκρινόμενος, τοῦ ἐν προσωπείῳ δεσπότου ἢ βασιλέως μὴ κατορθώσαντος. Καὶ τοῦτο δέ μοι πρὸς δικαιοσύνην ὁρᾷ τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ ἄξιον ἐν τῷ βίῳ πρόσωπον ἐκλέγεσθαι παραινοῦν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν. c.

possemus. Melior enim histrio & in comœdia est, & in tragœdia, qui servum bene repræsentat, quam is qui domini aut regis personam male agit. Et hoc ego caput rursus ad justitiam refero, quod quemque jubet personam se dignam eligere, nec ad altiora adspirare.

ΚΕΦ. ξ'.

Ἐν τῷ περιπατεῖν καθάπερ προσέχεις, μὴ ἐπιβῇς ἄλλῳ, ἢ στρέψῃς τὸν πόδα σου· οὕτω πρόσεχε, μὴ καὶ τὸ ἡγεμονικὸν βλάψῃς τὸ σεαυτοῦ. καὶ τοῦτο ἐὰν ἐφ' ἑκάστου ἔργου παραφυλάσσωμεν, ἀσφαλέστερον ἁψόμεθα τοῦ ἔργου.

CAPVT LX. (Nobis Cap. XXXVIII.)

Quemadmodum in ambulando caves, ne clavum calces, pedemve distorqueas: sic etiam cave, ne principalem tui partem lædas. Id si in quovis negotio observaverimus, tutius adgrediemur opus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. p. 296 a.

Διχῶς ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ βλάπτεται· καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἑαυτὴν ἐμπείρουσα, καὶ δι' αὐτῶν προσκολλωμένη τῷ σώματι, ὅτε ὑποφθέγγεται

COMMENTARIVS.

Bifariam humanus animus læditur. Aut cum brutis adfectibus adfixus, per eosdem corpori adglutinatur; reclamans ille quidem nonnihil, atque ægre

φθέγγεται μὲν δυσχεραίνουσά πως, ἡττᾶται δὲ τοῖς πάθεσι, τυραννουμένη ὑπ' αὐτῶν νενευρωμένων· ἢ κατὰ τὴν ἑαυτῆς κρίσιν διαστρεφεῖσα, ὅτι οὐδὲ διακρίνει αὐτὴν ὡς ἄλλην ἀπὸ τῶν ἀλόγων παθῶν. Παραγγέλλει οὖν ὁ παιδαγωγὸς, ἀμφότερα ταῦτα φυλάττεσθαι κατὰ
b. τὴν ἐν βίῳ διαγωγὴν, ἣν ἀπείκασε τῷ περιπατεῖν· ὥστε μήτε τοῖς ἀλόγοις πάθεσιν ἐμπαρῆναι, ἅπερ, σωματικὰ ὄντα, δίκην ἥλων προσηλοῖ τὴν συγκολληθεῖσαν αὐτοῖς ψυχὴν τῷ σώματι. ποῖος δὲ ἦλος οὕτω προσηλοῖ, ὡς τὰ ἄλογα ταῦτα πάθη, ποιοῦντα τὴν ψυχὴν ἓν νομίζειν ἑαυτὴν καὶ αὐτὰ καὶ τὸ σῶμα; Τὴν δὲ διαστροφὴν τοῦ δοξαστικοῦ καὶ περιπεζίου τῆς ψυχῆς μέρους, καθ' ὃ κοινωνεῖ τῷ σώματι καὶ ταῖς σωματικαῖς ζωαῖς ἡ ψυχὴ, τῷ τὸν
c. πόδα στρέψαι οἰκείως ἀπείκασε· καὶ παρακελεύεται, ὥσπερ ἐν τῷ περιπατεῖν φυλάττομεν τὸ σῶμα, οὕτως ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν κατὰ τὸν βίον ἔργων τὴν λογικὴν ψυχὴν, τὴν κατὰ φύσιν

ægre ferens, ſed ſuperatus ab adfectibus, qui corroborati tyrannidem in eum exercent: aut cum ſuopte judicio corrupto, ſe ipſum non discernit ut diverſum a brutis adfectibus. Monet igitur pædagogus, horum utrumque in degenda vita cavendum eſſe, quam ſimilem *ambulationi* facit; ne quis brutis adfectibus ſuccumbat: qui, cum ſint corporales, clavorum inſtar adglutinatum ſibi animum corpori adfigunt. Quis vero clavus ſic adfigit, ut bruti iſti adfectus? qui efficiunt, ut putet animus, & ſe ipſum & illos & corpus eſſe unum? Perverſitatem autem opinationis, & ejus partis animi, quæ quaſi terræ adfinis cum corpore aliquid & cum bruta vita commune habet, *diſtortioni pedis* apte comparat: & hortatur, ut, quemadmodum in ambulando corpori cavemus, ſic in vitæ negotiorum tractatione cavendum eſſe animo ratione prædito, qui naturæ

φύσιν ἡγεμονοῦσαν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ζάῳ, καθ' ἣν καὶ χαρακτερίζεται τοῦτο τὸ ζῶον, φυλάσσειν· ἵνα μὴ λάθῃ ἑαυτὴν ἢ τοῖς πάθεσιν ἐμπυριζομένη διὰ λαιμαργίαν, ἢ τὴν κρίσιν καὶ τὴν δόξαν αὐτῆς διαστρεφομένη διὰ ῥαθυμίαν. ἐὰν γὰρ ἐφ' ἑκάστου παραφυλάττωμεν ἑαυτοὺς, ὥσπερ οἱ βαδίζοντες, ἀσφαλέστερον ἑκάστου p. 297 a.
τῶν ἔργων ἀψόμεθα. κἂν γὰρ συμβῇ τις ὀλίγος ὄλισθος, παρεφυλαττόντων ἡμῶν, ῥαδίως αὐτὸν ἐπανορθοῦμεν. κἂν γὰρ, μικρὸν ὑφέντες, τῷ ἥλῳ ἐπιβῶμεν, ἢ ἀῤῥύθμως τὸν πόδα ἀποθῶμεν, διὰ τὸ παρατηρεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ ἥλου εὐκόλως ἀποσπῶμεν τὸν πόδα μὴ ἐμπειρόμενον, καὶ τοῦ ποδὸς τὴν βάσιν εὐκόλως μεταῤῥυθμίζομεν.

turæ inſtituto principatum in animali humano obtinet, quo animal hoc a cæteris diſtinguitur; ne vel adfectibus inflammetur ob aviditatem, vel judicium atque opinatio ejus pervertatur ex ſocordia. Nam ſi qualibet in re nos ipſos obſervaverimus, ut ii qui ambulant; tutius quamque rem ſuscipiemus. Quodſi enim modicus etiam aliquis lapſus contigerit, eum tamen per iſtam animadverſionem facile corrigemus. Etſi enim paulum connitentes clavum calcaverimus, aut inconcinne pedem promoverimus; propter obſervationem & a clavo pedem facile retrahimus non inſixum, & greſſum pedis levi opera aliter dirigimus.

ΚΕΦ. ξά. b.

Μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ πους ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, φυλάξεις τὸ μέτρον. ἐὰν δὲ ὑπερβῇς, ὡς κατὰ

CAPVT LXI. (Nobis Cap. XXXIX.)

Modus poſſeſſionis unicuique corpus eſt, ſicut pes calcei. Si igitur in hoc conſtiteris, modum ſervabis. Sin transieris, veluti

κρημνοῦ λοιπὸν ἀνάγκη φέρεσθαι. καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποδήματος· ἐὰν ὑπὲρ τὸν πόδα ὑπερβῇς, γίνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοῦ γὰρ ἅπαξ ὑπὲρ τὸ μέτρον, ὅρος οὐθείς ἐστιν.

veluti per præceps debinc te ferri necesse est. Quemadmodum & circa calceum usu venit: si pedis modum transieris, sit deauratus calceus, dein purpureus, dein acu pictus. Illius enim, quod semel modum transierit, nullus prorsus est terminus.

c. ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐν τοῖς περὶ τὸ σῶμα, οἷον ἐσθῆσι, τροφαῖς, κτήμασι, χρήμασι, δύο ταῦτά ἐστιν, ἥτε κτῆσις αὐτῶν, καὶ ἡ χρῆσις. εἰπὼν οὖν πρότερον περὶ τῆς τούτων χρήσεως, ὅτι κατὰ τὴν ψιλὴν τοῦ σώματος χρείαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν δεῖ παραλαμβάνειν, πᾶν τὸ περιττὸν ἀφαιροῦντας, τὸ πρὸς δόξαν ἢ τρυφὴν ἀποτεινόμενον· νῦν περὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν διδάσκει, μέτρον καὶ ταύτης λέγων εἶναι τὸ σῶμα. εἰ γὰρ τῆς μὲν κτήσεως μέτρον ἡ χρῆσις· (διὰ
p. 398 a. γὰρ τὸ χρήσασθαι κτώμεθα·) τῆς δὲ χρήσεως μέτρον τὸ σῶμα, καὶ ἡ τούτου χρεία· δῆλον,

COMMENTARIVS.

In rebus ad corpus ſpectantibus, ut in veſtibus, in victu, in poſſeſſionibus, in pecuniis, duo hæc ſunt: eorum adquiſitio, & uſus. Prius igitur de uſu locutus, eatenus iis utendum eſſe, quatenus ad nudam corporis curationem faciant, omne ſupervacuum quod ad gloriam aut delicias pertineat, removendo; nunc de *adquiſitione* eorum docet, & *hujus* quoque *modum* dicit eſſe *corpus*. Nam ſi adquiſitionis modus eſt uſus; (eo enim adquirimus, ut utamur,) & ipſius uſus modus eſt corpus, ejusque neceſſitas;

δῆλον, ὅτι καὶ τῆς κτήσεως μέτρον ἂν εἴη τὸ σῶμα, καὶ ἡ τούτου χρεία. διὸ, εἰ μὲν εἰς ταύτην τις ἀπίδοι τὴν χρείαν, δέρμασιν ἀρκεσθήσεται λιτοῖς· τῷ μὲν ἐπικειμένῳ, πρὸς θάλψιν καὶ φρουρὰν τοῦ ποδός· τῷ δὲ ὑποκειμένῳ, πρὸς τὸ μὴ ἀμέσως ἐπιβαίνειν τοῖς βλάπτουσιν. ἐὰν δὲ ὑπερβῇ τις τὴν χρεῖαν τοῦ ποδὸς ἐπὶ καλλωπισμὸν καὶ τρυφήν, γίγνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα, φησὶ, πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοιαύτη δὲ ἦν, ὡς ἔοικε, παρὰ Ῥωμαίοις καὶ περὶ τὰ πορφυρᾶ καὶ κεντητὰ περιεργία, ὥστε καὶ τῶν καταχρύσων αὐτὰ προτιμᾶσθαι. b.

Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως, καὶ τῶν τῷ σώματι, χρειωδῶν· ἐάν τις τὸ μέτρον ὑπερβῇ τῆς χρείας, καὶ τὸν κατ' αὐτὴν ὅρον, εἰς τὸ ἀόριστον λοιπὸν φέρεται, ἄλλα ἄλλοις προστιθεὶς, ἕως ἂν εἰς τὸ βαρύτατον ἐνεχθῇ τῆς τε τρυφῆς καὶ τῆς κενοδοξίας, (διὰ γὰρ ταῦτα ἡ ἐκτροπὴ,) καὶ τῆς ἀκολουθούσης τῇ ἐκτροπῇ πολυ- c.

neceſſitas; perſpicuum eſt, etiam adquiſitionis modum eſſe corpus, ejusque neceſſitatem. Quare ſi quis ad eam neceſſitatem reſpexerit, pellibus ſimplicibus erit contentus, quarum ſuperiores foveant pedem & muniant, ſoleæ vero id præſtent, ne pede nudo calcentur noxia: *ſin id quod pes exigit exceſſerit*, & ad ornatum & delicias deflexerit; *auratus fit calceus*, inquit: *deinde purpureus, poſt interpunctus*. Tanta autem fuiſſe videtur apud Romanos in conficiendis calceis purpureis & interpunctis curioſitas, ut auratis etiam præferrentur.

Eadem vero eſt & rei familiaris ratio, ac rerum corpori neceſſariarum. Si quis enim menſuram neceſſitatis transierit, ejusque terminum; jam ſine termino vagabitur, alia aliis adjiciendo, donec ad extremas delicias & vanitatem præceps feratur; (propter has enim fit ille exceſſus) & ad multiplicem, quæ exceſſum ſequitur,

πολυδεοῦς ἐνδείας, †) καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ θλίψεως. ἂν γὰρ δέκα κτησώμεθα, εἴκοσι βουλόμεθα· κἂν εἴκοσι, τεσσαράκοντα· καὶ ἑφεξῆς· καὶ πέρας οὐδὲν τῆς εἰς τὸ ἀχανὲς τῆς ἀπληστίας ὠθήσεως. δῆλον δὲ, ὅτι καθ' ἕκαστον τῶν πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος παραλαμβανομένων, ἡ τὸν ὅρον ἐκβᾶσα φύσεως κτῆ-
P. 239 a. σις εἰς ἀοριστίαν ἐκπίπτει· ὥστε καὶ τοῦ σκοποῦ λοιπὸν ἐπιλανθάνεσθαι, καὶ τῆς χρείας, εἰς ἣν συντελεῖ, ὅτι ἡ τοῦ σώματός ἐστιν αὕτη. τοιγαροῦν καὶ προϊέμεθα τὸ σῶμα πολλάκις δι' ἀπλήστου τῆς τούτων κτήσεως. Μήποτε δὲ τὸ τοῦ ὑποδήματος παράδειγμα, ἐὰν κατὰ τὸ μέγεθος ληφθῇ, καὶ μὴ κατὰ τὸν καλλωπισμὸν ὑπερβαῖνον τὸ μέτρον, *** προσκόπτοντας ἡμᾶς ἐπ' αὐτῷ πολλάκις, καὶ πίπτον-
b. τας, καταχρημνίσῃ ποτέ; Χρὴ δὲ ἀπὸ τῶν περὶ τῆς χρήσεως εἰρημένων, καὶ τὰ περὶ τῆς κτήσεως διαιρεῖν. Εἴη δ' ἂν καὶ ταῦτα τὰ κεφάλαια,

†) Forſ. πολυειδοῦς ἐνδ.

tur, indigentiam, & hujus comitem adflictationem. Nam ſi decem paravimus, volumus habere viginti; ſi hæc, quadraginta: & ſic deinceps: nec ullus finis eſt prolabendi in vaſtum illud atque immenſum pelagus inſatiabilis cupiditatis. Conſtat enim, in ſingulis iis, quæ ad uſum corporis adhibentur, adquiſitionem, quæ limites excedit, recidere in infinitum; ut jam & ſcopi & uſus obliviſcatur ad quem pertinet, qui corporis eſt curatio. Quare nonnumquam etiam ipſius corporis curam abjicimus, dum iſta ſine modo cumulamus. Fortaſſe vero calcei exemplum, ſi is magnitudini pedis reſponderit, nec ornatu modum exceſſerit, *** ſæpe nos idcirco offendentes & prolapſos, denique in præcipitium aget. Ex iis porro quæ de uſu dicta ſunt, ea quoque dijudicari debent, quæ ad adquiſitionem pertinent. Pertinent autem & hæc capita,

φάλαια, τὸ προσῆκον μέτρον ἐν τῇ κτήσει καὶ χρήσει τῶν ἐκτὸς διδάσκοντα φυλάττειν, πρὸς δικαιοσύνην ἡμᾶς ἀπευθύνοντα.

capita, convenientem modum in adquirendis & utendis rebus externis docentia, ad juſtitiæ rationem.

ΚΕΦ. ξβ'.

Αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. τοιγαροῦν, ὁρῶσαι, ὅτι ἄλλο μὲν οὐδὲν αὐταῖς πρόσεστι, μόνον δὲ συγκοιμῶνται τοῖς ἀνδράσι, ἄρχονται καλλωπίζεσθαι, καὶ ἐν τούτῳ πάσας ἔχειν τὰς ἐλπίδας. προσέχειν οὖν ἄξιον, ἵνα αἴσθωνται, διότι ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ τιμῶνται, ἢ τῷ κόσμιαι φαίνεσθαι καὶ αἰδήμονες. c.

CAPVT LXII. (Nobis Cap. XL.)

Mulieres ſtatim a decimo quarto anno Dominæ a viris adpellantur. Itaque, cum videant nihil ſibi adeſſe, niſi quod cum viris concumbant, ornare ſe incipiunt, & in hoc ſpes habent omnes. Operæ ergo pretium eſt ſtudere, ut ſentiant, non ob aliud quidquam honorem ſibi haberi, niſi quod modeſtas ſe præbeant ac verecundas.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

p. 309 a.

Ἐνδοὺς καὶ γαμεῖν τοῖς τὸν κατὰ φύσιν αἱρουμένοις βίον, καὶ τὴν καθήκουσαν αὐτοῖς περὶ γυναικὸς ἐπιμέλειαν διὰ βραχέων ἐνδείκνυται παρα-.

COMMENTARIVS.

Etiam matrimonio iis qui vitam naturæ conſentaneam ſequuntur conceſſo; qua ratione his curandæ ſint uxores, paucis oſtendit:

παραβάλλων αὐτῇ τὴν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων χρῆσιν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείνῃ ἑπομένων κακῶν ταύτην ῥυθμίζων. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ, φησὶν, b. ἄνθρωποι τὰς γυναῖκας εὐθὺς ἐκ νέας ἡλικίας κολακεύουσι, καὶ τιμῶσι, κυρίας καλοῦντες, οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκεν ἢ τοῦ συγκοιμᾶσθαι. διὸ εἰκότως ἐκεῖναι περὶ τοῦτο παρασκευαζόμεναι, καλλωπίζονται, καὶ ἐν τούτῳ πάσας ἔχουσι τὰς ἐλπίδας. καὶ οὐκ ἔστιν αὐτὰς αἰτιᾶσθαι τοσοῦτον, ὅσον τοὺς ἄνδρας, τοὺς διὰ τοῦτο τιμῶντας. διὸ χρὴ συναίσθησιν αὐ- c. ταῖς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρασχεῖν, ὅτι οὐδενὸς ἄλλου ἕνεκα παρ' ἡμῶν τιμηθεῖεν ἄν, εἰ μὴ τοῦ τά τε ἤθη κεκοσμῆσθαι, καὶ δι' αἰδοῦς ὑποκατακεκλίσθαι τῷ ἀνδρί. ταῦτα γὰρ ἔχουσα, καὶ πρὸς οἰκονομίαν λοιπὸν, καὶ παιδοτροφίαν, καὶ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπιμέλειαν, καὶ τὸν λιτὸν βίον ῥᾳδίως συνεθισθήσεται· ἅπερ ταῖς καλαῖς ἐσομέναις γυναιξὶ προσήκει.

dit: cum eaque id confert, quod vulgus hominum facere ſolet, eorumque delicta corrigit, & ad normam hanc revocat. Plerique mortales, inquit, *mulieribus* a prima ætate *adulantur*, & honorem habent, easque *dominas* vocant, ſolius concubitus cauſſa. Quare non immerito illæ ad hoc ſeſe parantes, comuntur, & in ornatu ſpem ſuam omnem collocant. Nec tam illæ reprehendendæ ſunt quam mariti, qui eas propterea colunt. Quare ab initio ſtatim ſic informandæ conſuefaciendæque ſunt, ut intelligant, ſe non alia ulla de cauſſa a nobis honoratum iri, niſi quod ſint ornatis modeſtisque moribus, & marito verecunde pareant & obſecundent. Quibus dotibus ſi prædita fuerit mulier, jam & ad tuendam rem familiarem, & ad educationem liberorum, & ad mariti curationem, & ad vitæ frugalitatem facile adſueſiet: quæ officia honeſtas matronas decent.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ξγ'.

p. 301 a.

Ἀφυίας σημεῖον, τὸ ἐνδιατρίβειν τοῖς περὶ τὸ σῶμα· οἷον, ἐπὶ πολὺ γυμνάζεσθαι, ἐπὶ πολὺ ἐσθίειν, ἐπὶ πολὺ πίνειν, ἐπὶ πολὺ ἀποπατεῖν, ὀχεύειν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν παρέργῳ ποιητέον· περὶ δὲ τὴν γνώμην ἡ πᾶσα ἔστω ἐπιστροφή.

CAPVT LXIII. (Nobis Cap. XLI.)

Abjectioris ingenii indicium eſt, Corporis ſtudio immorari; ut, nimium temporis conſumere in exercendo, in comedendo, in potando, in alvo dejiciendo, in coëundo. Sed hæc obiter facienda: circa Mentem autem omnis tua cura verſator.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ὥσπερ οἱ εὐφυεῖς περὶ τὰ τῆς φύσεως τῆς οἰ- b.
κείας ἄκρα καὶ τέλεια καὶ ἀκριβῆ σπουδάζουσι, καὶ τούτοις ἐν διατρίβουσιν· οὕτως οἱ ἀφυεῖς περὶ τὰ εὐτελῆ καὶ ἔσχατα, καὶ ὁλοσχερῆ, καὶ τοῖς πολλοῖς βάσιμα, ἐν διατρίβουσιν. Ἀνθρώπῳ οὖν κατὰ ψυχὴν λογικὴν οὐσιωμένῳ, χρωμένην τῷ σώματι ὡς ὀργάνῳ, τὸ ἀποστῆναι μὲν τῶν κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς ἐνεργειῶν, ἓν

COMMENTARIVS.

Quemadmodum ingenioſi homines in ſummis, perfectis & exquiſitis naturæ ſuæ rebus elaborant & immorantur: ita ſtupidi & hebetes in imperfectis, extremis, generalibus, & vulgo tritis verſantur. Itaque, ſi homo, cujus ab animo rationis compote natura pendet, qui corpore ut inſtrumento utitur, omiſſis naturalibus animi actio-

ἐν διατρίβειν δὲ τῷ σώματι, σημεῖον ἀφυΐας
c. ἐστίν· ὥσπερ αἴτιον τούτου, ἡ ἀφυΐα. τίς γὰρ τεχνίτης λόγου ἄξιος περὶ τὴν τῶν ὀργάνων θεραπείαν δαπανᾷ τὸν καιρὸν, τῆς τέχνης τῆς χρωμένης αὐτοῖς ἀμελῶν; Οὐ μόνον δὲ ἀφυΐας ἐστὶ σημεῖον, τὸ ἐνδιατρίβειν τοῖς περὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ συμπαθείας περιττῆς. οἷς γὰρ χαίρομεν, καὶ οἷς συμπάσχομεν, τούτοις ἐνδιατρίβομεν. Χρὴ οὖν, φησὶ, τὴν μὲν περὶ τὸ σῶμα ἀσχολίαν, πάρεργον ἡγεῖσθαι· τὴν δὲ προηγουμένην σπουδὴν περὶ τὸ χρώμενον τῷ σώματι ποιεῖσθαι· αὕτη γὰρ δικαία τῶν περὶ αὐτὸ καθηκόντων ἡμῖν διανομή.

actionibus corpori immoretur; *abjectioris* id *ingenii signum* est, quemadmodum & causſa hujus rei est abjectius ingenium. Quis enim artifex alicujus pretii, in curandis inſtrumentis terit tempus, arte, quæ his uſura est, neglecta? Neque vero obtuſi tantum & abjectioris ingenii ſignum est, *occupari circa corpus*; ſed immodici, etiam ejus amoris. Quibus enim rebus gaudemus atque adficimur, iis immoramur. Est igitur, inquit, occupatio corporis, *acceſſia* quædam judicanda: præcipua vero cura ei impendenda, quod corpore utitur. Hæc enim juſta est noſtri adverſus illud officii distributio.

ΚΕΦ. ξδ'.

p. 302 c. Ὅταν σέ τις κακῶς ποιῇ, ἢ κακῶς λέγῃ, μέμνησο, ὅτι καθήκειν αὐτῷ οἰόμενος ποιεῖ ἢ λέγει. οὐχ οἷόντε οὖν, ἀκολουθεῖν αὐτὸν τῷ σοὶ φαινο-

CAPVT LXIV. (Nobis Cap. XLII.)

Cum tibi quispiam male fecerit, aut male dixerit, memento, illum, convenire id ſibi putantem, facere id aut dicere. Fieri igitur non poteſt, ut id ſequatur ille, quod tibi

Φαινομένῳ, ἀλλὰ τῷ ἑαυτῷ. ὥστε, εἰ κακῶς αὐτῷ Φαίνεται, ἐκεῖνος βλάπτεται, ὅστις καὶ ἐξηπάτηται. καὶ γὰρ τὸ ἀληθὲς συμπεπλεγμένον ἄν τις ὑπολάβῃ ψεῦδος, οὐ τὸ συμπεπλεγμένον βέβλαπται, ἀλλ' ὁ ἐξαπατηθείς. Ἀπὸ τούτων οὖν ὁρμώμενος, πρᾴως ἕξεις πρὸς τὸν λοιδορούντα. ἐπιφθέγγου γὰρ ἑφ' ἑκάστῳ, ὅτι, Ἐδόξεν αὐτῷ. b.

tibi videatur, ſed quod ipſi. Quare, ſi male hoc ei videtur, ipſe læditur, idem qui deceptus eſt. Etenim enunciatum connexum quod verum ſit, ſi quis falſum eſſe opinatus fuerit, non eo connexum læſum erit; ſed is qui deceptus eſt. Ab his initiis profectus, æquo animo conviciatorem feres. Ad ſingula quippe dices: Ita viſum eſt illi.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο τὸ παράγγελμα εἰς ἀνεξικακίαν προκαλεῖται καὶ πραότητα, διχόθεν ἐπιχειροῦν· καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ὅτι ἕκαστος τῇ ἑαυτοῦ Φαντασίᾳ καὶ τῷ Φαινομένῳ αὐτῷ καλῶς ἔχειν ἀκολουθεῖ, εἰ μὴ καὶ ἄλλῳ ὁμοίως Φαίνοιτο. Οὐ χρὴ οὖν ἀγαναντεῖν, εἰ τῷ Φαινομένῳ αὐτῷ καλῶς ἔχειν ἀκολουθεῖ. καὶ γὰρ καὶ σὺ τούτῳ ἀκολουθεῖς, καὶ πάντες ἄνθρωποι. τίς οὖν ἂν πρὸς τὴν κοινὴν Φύσιν ἀγαναντοίη, νοῦν ἔχων; Εἰ δ', ὅτι τὸ μὴ καλῶς μηδὲ δικαίως c.

COMMENTARIVS.

Et hoc præceptum ad patientiam & manſuetudinem adhortatur, duplici argumento utens: primo, quod quilibet ſuam opinionem & *judicium, quod rectum ipſi videtur, ſequitur*, licet alteri ſecus videatur. Non igitur ægre ferendum, id eum ſequi, quod ipſi rectum videatur. Nam & tu & omnes homines idem faciunt. Quis ergo ſanus naturæ communi ſuccenſeat? Si vero, quia id, quod neque

que

καίως ἔχον, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν αὐτῷ, διὰ τοῦτο ἀγαναικτεῖς, καὶ αὕτη ἄτοπος ἡ ἀγανάκτησις. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ βεβλαμμένος, καὶ οὐχὶ σύ. ὁ γὰρ τὸ μὴ καλῶς ἔχον, καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνων, ἠπάτηται. ὁ δὲ ἠπατημένος, βλάπτεται. ὁ γοῦν κακῶς σέ τι ποιῶν ἢ κακῶς λέγων, αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος· κἂν οὐδὲ σὺ, οὐδὲ τῶν μέγα
p. 303 a. δυναμένων τις αὐτὸν ἰσχύσειε βλάψαι· εἴπερ τὰ μὲν ἔξωθεν ἐπιβλαβῆ δοκοῦντα, εἰς σῶμα γίνεται, καὶ τὰ ἐκτός· ὥστε μηδὲ αὐτοῦ κυρίως εἶναι βλάβην. ἡ δὲ ἀπάτη, τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν αὐτὸς ὑφέστηκεν. Ὅτι δὲ αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος ὁ ἀπατηθείς, καὶ οὐκ ἐκεῖνος περὶ ὃν ἠπατήθη, ἔδειξεν ἐναργῶς ἐκ τοῦ κατὰ τὸ συμπεπλεγμένον. οἷον, εἰ τὸ, Εἰ ἡμέρα ἐστιν, ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἐστιν, ψευδός τις
b. ὑπολάβοι, οὐ τὸ συμπεπλεγμένον βέβλαπται· αὐτὸ γὰρ ἔχει τὴν ἑαυτοῦ ἀλήθειαν· ἀλλ' ὁ ἀπατηθεὶς περὶ αὐτοῦ. οὕτω καὶ ὁ παρὰ τὸ καλῶς

que honeſtum neque rectum eſt, recte ſe habere ille putavit, eo illi ſuccenſes; ea quoque indignatio abſurda eſt: nam ille, non tu, damnum facit. Qui enim honeſtum putat quod eſt inhoneſtum, deceptus eſt. Deceptus vero damnum facit. *Qui ergo tibi male dicit aut facit*, ipſe eſt cui nocetur; quamvis neque tu, neque potentiſſimus quisquam, ei nocere poſſet. Externa enim incommoda quæ habentur, corpori aut rebus externis incommodant: quare nec ipſi proprie damnum adferunt. Opinionis autem error, animi damnum eſt, in quo animo ineſt natura ejus. Eſſe autem damnum ei datum, qui deceptus ſit, non ei ſuper quo ſit deceptus; evidenter exemplo *connexi* demonſtrat. Veluti: hoc, Si dies eſt, ſol ſupra terram verſatur: hoc igitur ſi quis falſum putet; non ipſum connexum damnum facit, cui ſua conſtat veritas; ſed is, qui falſum de eo ſentit. Sic etiam qui ſecus ac decet,

καλῶς ἔχον λοιδορῶν σε ἢ κακοποιῶν, αὐτός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος· σὺ δὲ οὐδὲ βέβλαψαι, οὐδὲ πέπονθάς τι κακόν· μάλιστα, ἐὰν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ᾖ ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐννοῶν οὖν, καὶ ὅτι ἀνάγκη ἕκαστον τῷ φαινομένῳ αὐτῷ ἀκολουθεῖν, καὶ ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν ὁ βεβλαμμένος, καὶ οὐχὶ σὺ, πρᾴως ἕξεις c.
πρὸς τὸν λοιδορούντα, καὶ μεγαλοφρόνως· ἐὰν καὶ συνεθίσῃς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τοιούτων ἐπιφθέγγεσθαι, ὅτι, Ἔδοξεν αὐτῷ· ἀνάγκη δὲ, τῷ δοκοῦντι ἀκολουθεῖν.

decet, tibi conviciatur aut malefacit, ipſe eſt cui noceatur: tibi vero ne nocitum quidem eſt, neque mali quidquam datum: præſertim, ſi in rebus, quarum poteſtas in nobis ſita eſt, vis & natura boni atque mali collocata eſt. Quare cogitans, neceſſe eſſe, quemque id ſequi quod ipſi videatur, & ipſum eſſe qui faciat damnum, non te, *lenem te* & magnanimum *præbebis adverſus conviciatorem;* ſi te adſuefeceris, ut in quolibet horum ſtatim tibi ipſe dicas: *Ita viſum eſt ei;* neceſſe vero eſt, ut quisque id, quod ipſi viſum fuerit, ſequatur.

ΚΕΦ. ξέ.

Πᾶν πρᾶγμα δύο ἔχει λαβάς, τὴν μὲν φορητήν, τὴν δὲ ἀφόρητον. ὁ ἀδελφὸς ἐὰν ἀδικῇ, ἐντεῦθεν αὐτὸ μὴ λάμβανε, ὅτι ἀδικεῖ· αὕτη p. 304
γὰρ ἡ λαβὴ ἐστιν αὐτοῦ οὐ φορητή. ἀλλὰ ἐκεῖ- a.
θεν μᾶλλον, ὅτι ἀδελφὸς, ὅτι σύντροφος· καὶ λήψῃ αὐτὸ καθ' ὃ φορητόν.

CAPVT LXV. (Nobis Cap. XLIII.)

Vnáquæque res duas habet anſas: unam, qua ferri poteſt; alteram, qua ferri non poteſt. Frater ſi injuriam fecerit; non ab ea parte hanc rem cape, quod injuriam ille facit: hæc eſt enim anſa rei, qua ferri non poteſt: ſed ab ea parte potius, quod frater eſt, quod unà tecum enutritus. Sic capies eam, quâ parte ferri poſſit.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πάντα τὰ ἐν γενέσει πράγματα, ἐξ ἐναντίων συγκείμενα, κατὰ τὶ μὲν συμφωνεῖ καὶ συναρμόττει πρὸς ἄλληλα, καὶ φορητά ἐστιν ἀλλήλοις· κατὰ τὶ δὲ ἀσυμφωνεῖ καὶ ἀφόρητά ἐστιν. οἷον, τὸ πῦρ, θερμὸν καὶ ξηρὸν
b. ὑπάρχον, κατὰ μὲν τὸ θερμὸν συμφωνεῖ τῷ ἀέρι, καὶ φορητόν ἐστιν αὐτῷ· κατὰ δὲ τὸ ξηρόν, ἀντίκειται καὶ μάχεται. Οὕτω καὶ ἀδελφὸς ἐὰν ἀδικῇ, καὶ οὗτος δύο ἔχει λαβάς· τὴν μὲν, φορητὴν, τὴν τοῦ ἀδελφοῦ· τὴν δὲ, ἀφόρητον, τὴν τοῦ ἀδικεῖν. Δῆλον δὲ, ὅτι πρὸς μὲν τὰ φορητὰ εὐκόλως διακείμεθα, καὶ πράως, καὶ εὐαρέστως· πρὸς δὲ τὰ ἀφό-
c. ρητα δυσχεραίνομεν, καὶ τραχυνόμεθα, καὶ δυσαρεστοῦμεν. Εἰ τοίνυν εὐθυμεῖν δεῖ, καὶ εὐαρεστεῖν, καὶ πράως ἔχειν πρὸς ἅπαντα· ἐπειδὴ πάντα τὰς δύο λαβὰς ἔχει, τήν τε φορητὴν, καὶ τὴν ἀφόρητον, ἀπὸ τῆς φορητῆς αὐτῶν δράττεσθαι χρή. πάντα γὰρ

ὄντως

COMMENTARIVS.

Omnes res in hoc mundo, quia conſtant e contrariis, *aliqua ex parte* inter ſeſe conſentiunt & conveniunt, ac *tolerabiles ſunt; aliqua ex parte* diſſentiunt, & ſunt *intolerabiles*. Velut, ignis, qui eſt ſiccus & calidus, ratione caloris cum aëre conſentit, eſtque ei tolerabilis: quatenus vero ſiccus, eidem opponitur & repugnat. Sic etiam *frater, ſi læſerit injuriâ*, & hic *duas habet anſas;* alteram tolerabilem, qua eſt frater; alteram intolerabilem, qua eſt injurius. Notum autem eſt, nos ea quæ tolerabilia ſunt, leniter, facile, placideque ferre: intolerabilia vero averſari, graviterque & iniquis animis pati. Quamobrem ſi ſemper bono & manſueto eſſe animo, ſi acquieſcere volumus; *quoniam res omnes duas* illas *habent anſas*, tolerabilem unam, alteram intolerabilem, *eâ prehendemus eas, qua ſunt tolerabiles*. Nam omnia

plane

ἔντως ἐστὶ τοιαῦτα· πλοῦτος, πενία, ὑγεία, νόσος, γάμος, ἀγαμία, τέκνα, ἀτεκνία, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ἐν τῷ βίῳ. καὶ γὰρ πλούτου, φορητὸν μὲν, ἡ εὐπορία· ἀφόρητον δὲ, ἡ ἀσχολία καὶ περιολκή. καὶ πενίας, φορη- p. 305
τὸν μὲν, ἡ ἡσυχία καὶ ἀπραγμοσύνη· ἀφό- a.
ρητον δὲ, ἡ ἀπορία. καὶ ὑγείας μὲν φορητὸν, ἡ ῥαστώνη καὶ ἡ εὐχρηστία· ἀφόρητον δὲ, ἡ αὐθάδεια καὶ ἐμπάθεια. τῆς δὲ νόσου, φορητὸν μὲν, ἡ μετριότης τῶν ψυχικῶν παθῶν· ἀφόρητον δὲ, ἡ ταλαιπωρία. καὶ γάμου, φορητὸν μὲν, ἡ παιδοποιία, καὶ θεραπεία· ἀφόρητα δὲ, τό τε πολυδεὲς, καὶ ἡ ἄλογος συμπάθεια. καὶ ἡ ἀτεκνία δὲ, τὸ εὔλυτον ἔχει, b.
καὶ τοῖς καλλίοσι σχολαστικὸν, καὶ τὸ μὴ φροντίζειν καὶ τῆς μετὰ θάνατον εὐπορίας, καὶ τὸ μέγιστον, ὡς οἶμαι, τὸ μὴ ἀναγκάζεσθαι καὶ κακοῖς οὖσιν ἐνίοτε τοῖς τέκνοις συμπάσχειν· συμβαίνει γὰρ τῇ κακίᾳ συμπάσχειν.

plane ſunt talia, divitiæ, paupertas, ſanitas, morbus, conjugium, vita cælebs, liberi, orbitas: cætera denique univerſa, quæ in vita verſantur. Nam divitiarum tolerabilis eſt abundantia; intolerabilis vero occupatio & ſolicitudines. Paupertatis tolerabilis eſt tranquillitas & otium, ſed intolerabilis egeſtas. Sanitatis tolerabilis eſt vacuitas doloris & expeditus membrorum uſus: intolerabilis contumacia & adfectuum agitatio. Morbi tolerabilis eſt moderatio animorum, ſed intolerabilis ærumna. In conjugio tolerabilis eſt procreatio liberorum, & obſervantia: intolerabilis vero multarum rerum indigentia, & rationis expers dilectio. Orbitas hoc habet, ut expedita ſit, & vacare nos ſinat rebus pulcrioribus, nec de copiis poſt obitum relinquendis curare cogat; &, quod meo judicio maximum eſt, ut non neceſſe habeat liberos interdum malos amare: tunc enim fit, ut improbitas ametur.

Iam

Καὶ ὕβρις δὲ καὶ λοιδορία, φορητὰ ἔχουσιν,
ἔστι μὲν ὅτε, καὶ τὸ γινώσκειν ἃ πρότερον
ἠγνοοῦμεν τῶν ἡμετέρων· ἀεὶ δὲ, τὸ προκα-
c. λεῖσθαι τὸ ἐν ἡμῖν ἀνεξίκακον. καὶ ἡ πάντων
φευκτοτάτη ἡμῖν, ἡ τοῦ σώματος κόλασις, φο-
ρητὴν ἔχει τὴν γυμνασίαν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν
κάθαρσιν. πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα μέγα ἀγα-
θὸν ἔχει, τὸ ἀνδρικῶς ὑπομεῖναι. καὶ γὰρ τοῦ
μὴ περιπεσεῖν, τὸ, περιπεσόντα καλῶς διαγενέ-
σθαι, ὠφελιμώτερόν ἐστι τῷ ἀνθρώπῳ· εἴπερ
τὸ μὲν μὴ περιπεσεῖν, τοῦ σώματος καὶ τῶν
ἐκτός ἐστιν ἀγαθὸν, τὸ δὲ καλῶς διαγενέσθαι,
τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροὶ δύο λαβὰς
ἔχουσι· καὶ ἔστιν ἀπ' ἐκείνων ὠφεληθῆναι, πι-
p. 306 κρότερον ἡμῶν ἐξεταζόντων τὰ πάθη, καὶ
a. ἀσφαλεστέρους γίνεσθαι ποιούντων. καὶ ὅ γε
Χαιρωνεὺς Πλούταρχος βιβλίον ὅλον [περὶ] τῆς
ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὠφελείας συνέγραψεν.

Iam contumelia & convicium tolerabilia iſta habent, interdum quidem, quod ea de rebus noſtris cognoſcimus quæ prius ignorabamus; ſemper vero, quod noſtra patientia provocatur. Et, quam omnium maxime fugimus, adflictio corporis, tolerabilem habet animi exercitationem & purgationem. Sed in his omnibus magnum inest bonum, ſi fortiter tolerentur. Nam in ea incidiſſe, animique conſtantiam retinuiſſe, præclarius eſt, quam non incidiſſe: quoniam in ea non incidere, corporis bonum eſt & rerum externarum; ſed ea pulcre tuliſſe, animi bonum eſt. Quin & inimici duas habent anſas: & fructum ex eis capere licet, in adfectus & perturbationes noſtras acrius inquirentibus, atque efficientibus ut ſimus cautiores. Qua de re Plutarchus Chæronenſis integrum volumen ſcripſit, de Utilitate ex hoſtibus capienda.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ξς'.

Οὗτοι οἱ λόγοι ἀσύνακτοι· Ἐγὼ σοῦ πλουσιώτερός εἰμι, ἐγὼ σοῦ ἄρα κρείσσων· ἐγὼ σοῦ λογιώτερος, ἐγὼ σοῦ ἄρα κρείσσων. ἐκεῖνοι δὲ μᾶλλον συνακτικοί· Ἐγὼ σοῦ πλουσιώτερός εἰμι, ἡ ἐμὴ ἄρα κτῆσις τῆς σῆς κρείσσων· ἐγὼ σοῦ λογιώτερος, ἡ ἐμὴ ἄρα λέξις τῆς σῆς κρείσσων. σὺ δέ γε οὔτε κτῆσις εἶ, οὔτε λέξις. b.

CAPVT LXVI. (Nobis Cap. XLIV.)

Hæ ratiocinationes non ſunt concludentes: Ego ſum te ditior; ergo te ego melior. Ego te ſum facundior; ergo ego te melior. At illæ potius concludendi vim habent: Ego te ſum ditior; mea igitur poſſeſſio melior eſt tuâ. Ego te facundior; mea igitur dictio melior tuâ. At tu quidem nec poſſeſſio es, nec dictio.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Οἱ περὶ λόγους ἐσπουδακότες, ὡς ἐπίπαν καὶ εἰς τὴν περὶ λέξιν καὶ σύνταξιν σπουδὴν ἐκφέρονται· ὅπερ οὐ προσήκει τῷ φιλοσοφοῦντι, εἰ μὴ ἄρα ἐπιμελῶς ἀχθεὶς ἐκ παιδὸς διὰ τῶν ἐγκυκλίων λόγων, αὐτοφυῆ, καὶ οὐκ ἐπιτετηδευμένην ἔχει τὴν τοιαύτην εὐφράδειαν. κἂν τοῦτο δὲ τύχῃ, οὐ βούλεται ἐπ' αὐτῷ μέγα c.

COMMENTARIVS.

Homines literarum ſtudioſi plerique etiam poliendæ *orationis* & ſcriptionis ſtudio feruntur: quod philoſopho indignum eſt, niſi forte aliquis a puero in liberalibus artibus adcurate inſtitutus, eam dicendi facultatem, quaſi naturalem, & non ſtudio quæſitam ſibi compararit. Quod ſi cui etiam contigit, non idcirco magnos ſibi ſpiritus ſumet

φρονεῖν τὸν φιλοσοφοῦντα, ὡς μὴ τοῦτο ἔχοντα τέλος, μηδὲ κατὰ τοῦτο οὐσιωμένον. λέξις μὲν γὰρ ὅταν ᾖ καλὴ, ἔχει τὸ οἰκεῖον ἀγαθόν· καὶ ὁ τὴν καλλιλεξίαν τέλος πεποιημένος, ποιητής ἐστιν, ἢ συγγραφεύς. ὁ δὲ κατὰ ζωὴν λογικὴν οὐσιωμένος, καὶ τέλος ἔχων τὸ κατὰ φύσιν αὐτῆς, οὐκ ἄν, εὐφραδέστερος ὢν τινος,
p. 307 a. κρείττονα ἑαυτὸν λέγοι· δικαίως ἐκείνου. οὐ γάρ ἐστιν αὐτὸς ἡ λέξις, οὐδὲ τέλος τίθεται τὴν λέξιν, ὥστε κατ' ἐκείνην εἰδοποιεῖσθαι, ὡς πᾶς τεχνίτης κατὰ τὴν τέχνην. ἀλλὰ τὸ δίκαιον εἰπεῖν· Ἡ ἐμὴ λέξις, τῆς σῆς καλλίων. καὶ ἔστι τὸ μὲν προηγούμενον πρὸς τὸν φιλοσοφοῦντα, τὸ τὴν περὶ λέξιν αὐτοῦ ποιὰν ἀναστεῖλαι· παραδείγματι δὲ, τῷ πλουσιωτέρῳ, χρῆται, καὶ μετριάζων ἅμα τὴν ἐπίπληξιν.

sumet homo philoſophus; ut qui hunc finem ſibi propoſitum non habeat, nec inde pendeat. Nam *dictio* quidem elegans ſi fuerit, ſuum habet bonum: & is cui propoſita eſt dictionis elegantia, poëta eſt, aut hiſtoricus. Is vero cujus virtus ſita eſt in vita rationi conſentanea, quique finem illi convenientem propoſitum habet; quamvis alio diſertior, eo ſe tamen eſſe meliorem, nullo jure dicet. Neque enim ipſe dictio eſt, neque finis ejus eſt dictio, ut ex ea formam ſuam conſequatur, ſicut ex arte ſua quivis artifex. Sed dicendum id, quod verum eſt: *Mea dictio eſt elegantior tuâ.* Spectat igitur præcipue quidem hominem philoſophiæ ſtudioſum, quem ab admiratione dictionis & ſtyli vult revocare: exemplo autem utitur hominis *opulentioris* altero, quo ſimul temperet increpationem.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ξζ'.

b.

Λούεταί τις ταχέως; μὴ εἴπῃς, ὅτι, Κακῶς· ἀλλ' ὅτι, Ταχέως. πίνει τις πολὺν οἶνον; μὴ εἴπῃς, ὅτι, Κακῶς· ἀλλ' ὅτι, Πολύν. πρὶν γὰρ διαγνῶναι τὸ δόγμα, πόθεν οἶσθα, εἰ κακῶς; Οὕτως οὐ συμβήσεταί σοι. ἄλλων μὲν φαντασίας καταληπτικὰς λαμβάνειν, ἄλλοις δὲ συγκατατίθεσθαι.

CAPVT LXVII. (Nobis Cap. XLV.)

Lavat aliquis maturius? Ne dicas, Male; ſed, Maturius. Bibit aliquis multum vini? Ne dicas, Male; ſed, Multum. Prinsquam enim conſilium ejus perſpexeris, unde noſti, an male fecerit? Sic tibi non accidet, ut aliarum quidem rerum viſa comprehenſibilia accipias, aliis vero adſentiaris.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Τὴν περὶ τῶν πραγμάτων κρίσιν, ἀκριβεστέραν ἡμᾶς ἔχειν βούλεται, ὥστε μήτε ψέγειν ἡμᾶς τινα, μήτε ἐπαινεῖν ἐφ' οἷς ποιεῖ, εἰ μὴ τὸν σκοπὸν μάθωμεν, εἰς ὃν ἀποβλέπων ποιεῖ. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ εἰδοποιῶν τὸ γινόμενον. διὸ καὶ τύπτων τις, ὠφελεῖ· καὶ τρέφων, βλάπτει· καὶ κλέπτων, ἐνίοτε δικαιοποιεῖ· καὶ

c.

COMMENTARIVS.

Iudicio nos de rebus ſolidiore eſſe vult, ut neque vituperemus, neque laudemus facta cujusquam niſi ſcopo ejus cognito, ad quem illa referuntur. Ex eo enim vel bonum vel malum fit factum. Itaque & qui verberat, prodeſt; & qui alit, nocet: &, qui furatur, interdum recte facit; &, qui

παρέχων, ἀδικεῖ. χρὴ οὖν, φησὶ, τὰ μὲν γινόμενα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ κρίνειν, καὶ, εἰ λούεταί τις ταχέως, ὅτι ταχέως λούεται, λε-
p. 308 γειν· μὴ μέντοι ποιότητα προστιθέναι, ἢ ὅτι
a. καλῶς, ἢ ὅτι κακῶς, ἕως ἂν τὸν σκοπὸν μάθωμεν. τί γὰρ, εἰ καμὼν, καὶ ἀγρυπνήσας νύκτωρ, καὶ δεόμενος τῆς τοῦ λουτροῦ θεραπείας; ἀλλ' ὁ σκοπὸς ἐπιφέρει τὴν ποιότητα τοῦ καλῶς, ἢ μὴ καλῶς. καὶ τοῦτον δεῖ περιμένειν πρὸ τοῦ τῷ ταχέως λούεσθαι τὸ κακῶς ἢ καλῶς προσφέρειν. καὶ γὰρ πολὺν οἶνον πίνειν ἐστὶ, καὶ διὰ κρᾶσιν σώματος, καὶ
b. διὰ κατάστασιν ἀέρος, ὥσπερ πρὸ κυνὸς, καὶ ὑπὸ κύνα, καὶ διὰ λοιμώδες χωρίον. Εἰ δὲ μὴ οὕτως ποιοῦμεν, ὥστε τὰς μὲν πράξεις αὐτὰς, ὡς ἔχουσι, κρίνειν, καὶ λέγειν, ὅτι ταχὺ, ὅτι πολὺ, τὴν δὲ ποιότητα μὴ προσφέρομεν, ἕως ἂν τὸν σκοπὸν μάθωμεν· συμβαίνει, ἄλλων μὲν αἰσθάνεσθαι, (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, Φαντασίας καταληπτικὰς λαμβάνειν, τοῦτ' ἔστιν,

qui præbet, injuſte. Sunt igitur, inquit, facta ipſa per ſe judicanda: &, ſi quis mature lavat, dicendum, *mature eum lavare:* nec vero adjicienda qualitas, quaſi recte aut *male* faciat, donec ejus conſilium cognoverimus. Quid enim, ſi ob morbum, aut ob lucubrationem, aut aliam ob cauſſam, curatione lavationis eguit? Conſilium autem & finis in cauſſa eſt, ut recte ſecusve ſit factum. Et hic exſpectandus eſt, priusquam maturior lavatio, bona malave dicatur. Nam & *multum vini bibere* licet, ſive ob corporis temperiem, ſive ob qualitatem aëris, ut ante caniculam, & ſub caniculam; ſive ob locum peſtilentem. Niſi autem ita fecerimus, ut ipſa facta, uti ſunt, judicemus; & dicamus *mature*, aut *multum;* qualitatem vero non adjiciamus, ante conſilium cognitum: fit, ut alia ſentiamus, (hoc enim ſignificat *Φαντασίας καταλη-πτικὰς λαμβάνειν*) id eſt,

ἔστιν, ἐπ' ἄλλων μὲν καταλαμβάνειν τὸ φαινόμενον,) ὡς τὸ ταχὺ, καὶ πολύ· ἐπ' ἄλλοις δὲ συγκατατίθεσθαι, τοῦτ' ἔστι, τὴν κρίσιν ἐπάγειν, τὸ φανὲν ἢ κακῶς ἢ καλῶς λέγοντας. ἄτοπον δὲ τοῦτο, τὸ, ἄλλο τι θεασάμενον, ἄλλο τι περὶ αὐτοῦ λέγειν. καὶ βούλεται μὲν, οἶμαι, μήτε ἐπαινεῖν, ὡς ἔτυχε, μήτε ψέχειν· μᾶλλον δὲ παραιτεῖσθαι τὸ ψέγειν ἀδίκως· δι' ὃ ἐπὶ τούτου ποιεῖται τὸν λόγον. καὶ τοῦτο ἂν εἴη πρὸς δικαιοσύνην συντεῖνον. c.

est, alia sensibus nostris percipiamus, nempe illa, mature, & multum; aliis vero adsentiamur, hoc est, judicium iis nostrum interponamus, id quod visum est laudando aut vituperando. Absurdum autem est, cum aliud videris, de alio ferre judicium. Ac vult quidem, ni fallor, ne temere laudemus aut vituperemus; maxime vero, ut injuste vituperare recusemus: eâque causâ de hoc loquitur. Pertinet autem & hoc ad justitiam.

ΚΕΦ. ξή. p. 309 a.

Μηδαμοῦ σεαυτὸν εἴπῃς φιλόσοφον, μηδὲ λάλει τὸ πολὺ ἐν ἰδιώταις περὶ τῶν θεωρημάτων· ἀλλὰ ποίει τὸ ἀπὸ τῶν θεωρημάτων. οἷον, ἐν συμποσίῳ μὴ λέγε, πῶς δεῖ ἐσθίειν· ἀλλ' ἔσθιε, ὡς δεῖ. μέμνησο γὰρ, ὅτι οὕτως ἀφῃρήκει παν-

CAPVT LXVIII. (Nobis Cap. XLVI. 1.)

Nusquam te ipse dic Philosophum; nec loquere multum inter rudes de præceptis, sed fac id quod præcepta docent. Verbi caussa, in convivio non dic, quemadmodum oporteat comedere; sed ede, quemadmodum oportet. Memento enim, sic usquequaque ostentationem abjecisse

ταχόθεν Σωκράτης τὸ ἐπιδεικτικὸν, ὥστε ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν βουλόμενοι φιλοσόφοις ὑπ' αὐτοῦ συσταθῆναι, κἀκεῖνος ἀπῆγεν αὐτούς· οὕτως ἠνείχετο παρορώμενος.

jecisse Socratem, ut, cum veniſſent ad eum qui vellent ab illo commendari philoſophis, ipſe eos adduceret: ita æqua animo ſe neglectum ferebat.

---

b. ΚΕΦ. ξϑ'.

Κἂν περὶ θεωρήματός τινος ἐν ἰδιώταις ἐμπίπτῃ λόγος, σιώπα τὸ πολύ. μέγας γὰρ ὁ κίνδυνος, εὐθὺς ἐξεμέσαι ὃ οὐκ ἔπεψας. Καὶ ὅταν εἴπῃ σοί τις, ὅτι οὐδὲν οἶσθα, καὶ σὺ μὴ δηχθῇς, τότε ἴσθι, ὅτι ἄρχῃ τοῦ ἔργου. ἐπεὶ καὶ τὰ πρόβατα οὐ χόρτον φέροντα ποιμέσιν ἐπιδεικνύει πόσον ἔφαγεν· ἀλλὰ, τὴν νομὴν ἔτω πέψαντα, ἔρια ἔξω φέρει καὶ γάλα. καὶ σὺ τοίνυν μὴ τὰ θεωρήματα τοῖς ἰδιώταις ἐπιδείκνυε, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν πεφθέντων τὰ ἔργα.

CAPVT LXIX. (Nobis Cap. XLVI. 2.)

Atque etiam, ſicubi de præcepto quodam inter rudes inciderit ſermo, tace utplurimum. Magnum enim periculum habet, ſtatim evomere id quod non concoxeris. Denique, ſi tu, cum aliquis tibi dixerit, nihil te noſſe, non mordearis, tunc ſcito, te rem inchoare. Nam & oves non adferentes gramen monſtrant paſtoribus quantum comederint; ſed, pabulo intus concocto, lanas & lac proferunt. Sic & tu non præcepta rudibus oſtende, ſed facta, quæ concocta præcepta ſequuntur.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ. c.

Πρὸς τὸν ἔτι προκόπτοντα τοὺς λόγους ποιούμενος· (οὐ γὰρ πρὸς τέλειον φιλόσοφον· ἐκεῖνος γὰρ οὐκ ἐδεῖτο τούτων τῶν παραινέσεων· οὐδ' ἂν εἴποι πρὸς αὐτὸν, ὅτι κίνδυνος εὐθὺς ἐξεμέσαι ἃ οὐκ ἔπεψας·) ἐπειδὴ τοῖς ἔτι προκόπτουσι τὸ φιλόδοξον καὶ ἐπιδεικτικὸν ἐνοχλεῖ πάθος, διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων αὐτὸ καθαίρειν προέθετο· ὥσπερ διὰ τούτου. *_* †) καὶ ψεῦδος ἦν τὸν χωνευόμενον χαλκὸν ἀνδριάντα λέγειν, καὶ τὸ ἔμβρυον, ἄνθρωπον· οὕτω δὲ καὶ τὸν ἔτι προκόπτοντα, φιλόσοφον λέγειν, ψεῦδος. εἰ δέ τις καὶ πρὸς τὸ μέγεθος ἀπίδοι τῆς ζωῆς τοῦ ὄντως φιλοσόφου, καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἣν ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οὐ μόνον ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἀσεβὲς λέγειν δόξει. ὁ δὲ μὴ λέγων ἑαυτὸν φιλόσοφον, οὐκ ἄν, οὐδ' ἐν τῇ τάξει τοῦ φιλοσόφου τάττων ἑαυτὸν τῇ διδασκαλικῇ, διδάσκειν p. 310 a. b.

†) Suppleo ὡς γὰρ.

COMMENTARIVS.

Cum eo qui adhuc proficit loquens, (neque enim cum perfecto philoſopho, qui his admonitionibus non eget: cui non diceret, *periculum eſſe ne ſtatim evomeret, quod non concoxiſſet)* quod iis qui adhuc proficiunt, gloriæ cupiditas & oſtentatio adhæret, eos adfectus multis argumentis repurgare ſtudet; ut & hoc ipſo: Quemadmodum falſum eſt, æs quod conflatur adhuc, ſtatuam dicere; & fœtum in utero conceptum, hominem: ſic eum etiam qui adhuc proficit, dicere philoſophum, eſt falſum. Quod ſi quis vero etiam conſideret, quanta res ſit vita veri philoſophi, & quantum is cæteris mortalibus antecellat; non modo falſo id, ſed & impie dici videatur. Qui ſe vero philoſophum eſſe negat, is nec docendi munus, quod eſt philoſophorum, ſibi ſumet, docere, quæ

σκειν ἐπιχειροίη. Πῶς οὖν ἂν γυμνάσαιτο, φαίη τις, προκόπτων; Εἰ τὸ πρὸς ἰδιώτας λαλεῖν ἀπηγόρευσεν, ἐν οἷς οὐ γυμνασίας ἕνεκεν, ἀλλ' ἐπιδεικτικῶς οἱ λόγοι λέγονται. Πῶς οὖν πρὸς τούτους ἁρμόσεται; Εἰ τὰ ἔργα ἐπιτελοίη τὰ ὑπὸ τῶν λόγων διδασκόμενα, καὶ μὴ τοὺς λόγους ἐκφυσᾷ κενούς. καὶ γὰρ οὐ τὸ λέγειν ἐστὶ τὸ τέλος, ἀλλὰ τὸ πράττειν τὰ λεγόμενα.

c. Ἐν συμποσίῳ οὖν εὑρεθεὶς, μὴ λέγε, πῶς δεῖ ἐσθίειν· ἀλλ' ἔσθιε ὡς δεῖ· οὕτω γὰρ καὶ, ὅταν τοῦ διδάσκειν γένηται καιρὸς, οἱ λόγοι προϊόντες, δραστήριοι φανήσονται. οἷον γάρ ἐστι, διδάσκειν μὲν, ὅπως δεῖ ἐσθίειν, ἢ ὅπως δεῖ φέρειν τὰς περιστάσεις, αὐτὸν δὲ τοῖς ὑφ' ἑαυτοῦ τατταμένοις νόμοις μὴ ἐμμένειν; Μή μόνον δὲ, φησὶν, ἀπέχου τοῦ καταίρχειν τῶν τοιούτων λόγων· ἀλλὰ κἂν ἄλλοι τινὲς ἰδιῶται περὶ τούτων διαλέγωνται, μὴ θελήσῃς ὡς ἐν ἰδιώταις φανῆναι διδάσκαλος·

que alios inſtituet. At quo pacto, inquies, ſe is exercebit, qui proficit? Si inter idiotas loqui non ſuſtinet, apud quos non exercitationis, ſed oſtentationis ergo verba fiunt. Quomodo ergo ſe illis adcommodabit? Si re ipſa ea præſtiterit, quæ verbis docentur, nec inania verba efflarit. Finis enim eſt, non oratio, ſed actio eorum quæ dicuntur.

Cum igitur *in convivio fueris, noli dicere quo-*

modo ſit edendum, ſed ede uti decet. Sic enim etiam, ſi docendi ſe dederit occaſio, vires & nervos tua habebit oratio. Cujusmodi enim eſt, docere quomodo ſit edendum, aut quomodo ferendæ ſint res adverſæ, ſi legibus a te latis ipſe non parueris? Non ſolum autem, inquit, ipſe caveto ne tales ſermones ordiaris: ſed &, ſi qui alii indocti de his diſſeruerint, ne velis inter ineruditos haberi doctor.

διάτκαλος· ἐπεὶ κινδυνεύσεις ἐξεμέσαι, ἃ οὐκ ἔπεψας. ὥσπερ γὰρ τὰ πεφθέντα σιτία τὴν ἕξιν τρέφει τοῦ σώματος, οὕτω καὶ οἱ πεφθέντες λόγοι τὴν ἕξιν τρέφουσι τῆς ψυχῆς· ἀφ' ἧς λοιπὸν, ὡς ἀπὸ μονίμου ῥίζης, οἱ καρποφόροι λόγοι προέρχονται. εἰ δέ τις πρὸ τοῦ τὴν ἕξιν τελειωθῆναι, οὓς ἤκουσε λόγους, προάγει, κινδυνεύει τῷ ὄντι ἐξεμεῖν ἃ οὔπω ἔπεψεν. ἐμέτῳ γὰρ σιτίων ἔοικε τὸ αὐτοὺς b. ἐκείνους, οὓς ἤκουσέ τις, προάγειν, ἀλλὰ μὴ ἐκ τῆς ἐν ἑαυτῷ ἕξεως. Ἐπειδὴ δὲ ἔξω νεύσασα ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν παραδειγμάτων ὠφελεῖται, τὸν Σωκράτην παράγει, καί τοι τελέως ὄντα φιλόσοφον, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάντων ἀνδρῶν σοφώτατος ἀποφανθῆναι, τοσοῦτον ἀφελόντα τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τὸ ἐπιδεικτικὸν, ὥστε, τινῶν ἀνοήτων αὐτοῦ μὲν καταφρονούντων, δι' αὐτοῦ δὲ βουλομένων ἄλλοις συστῆναι πρὸς παίδευσιν, ἀπάγειν αὐτοὺς, καὶ συνιστάνειν σοφισταῖς· ὥσπερ Ἱπποκράτη c. τὸν

doctor. *Periculum* enim *erit, ne ea evomas, quæ non concoxeris.* Ut enim cibi concocti habitudinem corporis alunt; ſic & concocti ſermones, animi habitum nutriunt: e quo poſtea, ut e ſtabili radice, frugiferi ſermones efflorescunt. Si quis vero, habitu nondum confirmato, ſermones quos audivit, protulerit; revera periculum eſt, ne evomat ea quæ nondum concoxerit. Eſt enim vomitui ciborum ſimile, ea ipſa verba proferre, quæ audieris; ſed ea non ex proprio animi habitu proferre. Quia vero foras prominens animus bonis exemplis juvatur; *Socratem* producit, quamvis perfectum philoſophum, adeo ut ab Apolline omnium ſapientiſſimus pronuntiaretur, *qui oſtentationem a vita ſua* usque adeo *removit*, ut, cum a vecordibus quibusdam contemneretur, qui ab eo ſe aliis præceptoribus commendari volebant, eos abduceret, ac ſophiſtis commendaret: ſicut Hippocratem

τὸν Ἀπολλοδώρου, δεηθέντα αὐτοῦ, τῷ Πρωταγόρᾳ συνέστησε. καὶ ἐν Θεαιτήτῳ δὲ αὐτὸς λέγει, ὅτι, πολλοὺς μὲν ἤδη ἐξέδωκα Προδίκῳ, πολλοὺς δὲ ἄλλοις σοφοῖς τε καὶ θείοις ἀνδράσι.

Μὴ μόνον δὲ, φησὶ, κατὰ τοῦτο ἀφέλῃς τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ δοξοκόμπον, κατὰ τὸ μὴ λέγειν τὰ θεωρήματα ἐν ἰδιώταις, ἢ ἐκείνων λεγόντων σιωπᾷν· ἀλλὰ καὶ, ἐὰν εἴπῃ σοί τις, ὅτι οὐδὲν οἶσθα, μὴ δηχθῇς. τοῦ-
p. 312 a. το γὰρ ἀγαθὸν τεκμήριον τοῦ καταφρονεῖν τῆς ἔξω δόξης, πλέον τοῦ μὴ λαλεῖν τὰ θεωρήματα. οὔπω γὰρ ἐξ ἐκείνου δῆλον ἦν, ὅτι νομίζεται παρὰ τοῖς ἐκτὸς μηδὲν εἰδέναι. ἂν δὲ καὶ ἀκούσας τοῦτο μὴ δηχθῇς, καί τοι πρότερον ἐνίοτε δακνόμενος ἐπ' αὐτῷ, τότε ἴσθι, ὅτι ἄρξω τοῦ ἔργου, δι' ὃ καὶ [ὑπ' αὐτοῦ] οἱ πολλοὶ λόγοι παρελήφθησαν, καὶ ἡ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ σπουδὴ, ἵνα ἐργάσῃ τὰ κατὰ φύσιν,
b. οὐχ ἵνα λέγῃς καὶ ἀκούῃς αὐτά. τὸ γὰρ, ἀκού-

tem Apollodori filium rogatus Protagoræ commendavit. Et in Theæteto ipſe ait, ſe multos jam Prodico tradidiſſe, multos aliis ſapientibus & divinis viris.

Neque vero in eo ſolum, inquit, oſtentationem removebis, ne apud imperitos præcepta recites, illisve loquentibus taceas: ſed etiam, *ſi quis te nihil ſcire dixerit, ne mordearis.* Hoc enim certius argumentum eſt externæ gloriæ contemtionis, quam ſi præcepta non recitaris. Nam ex hoc nondum conſtat, te aliis videri nihil ſcire. Sin, quamvis id audieris, non moleſte tuleris, ante moleſte ferre ſolitus; tum vero te auſpicatum eſſe opus ſcito, propter quod & multi illi ſermones habiti fuerunt, & ipſum philoſophiæ ſtudium ſuſceptum; ſcilicet, ut præſtares ea, quæ natura poſtulat, non ut diceres & audires. Nam ſi tu,

cum

ἀκούσαντά σε ὡς οὐδὲν οἶσθα, μὴ δηχθῆναι, ἔργον ἤδη ἐστί· καταφρόνησις γάρ ἐστι τῆς ἔξωθεν εὐδοξίας καὶ ἀδοξίας. καὶ, κἂν δεικνύναι χρή ποτε τὴν ἑαυτοῦ προκοπὴν διδασκάλῳ ἐπιζητοῦντι, τὰ ἔργα δεικνύναι, τὰ ἀπὸ τῶν πεφθέντων λόγων καὶ τὴν ἕξιν θρεψάντων ἐκδιδόμενα, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς λόγους. καὶ γὰρ τὰ πρόβατα, οὐ τὸν χόρτον ἐξεμέσαντα, δείκνυσι τοῖς ποιμέσι πόσον ἔφαγεν· ἀλλὰ, τὴν νομὴν πέψαντα, ἔριά c. φέρει καὶ γάλα.

cum audis *nihil te ſcire*, non morderis; non jam verba hæc ſunt, ſed eſt *res*, quam tu præſtas: nempe contemtus popularis famæ & infamiæ. Quod ſi quando magiſtro, quantum profeceris requirenti, oſtendendum fuerit; *facta* illi oſtendenda ſunt, *a concoctis præceptis* & habitu confirmato *profecta*, non autem verba. *Neque enim oves gramen revomentes* paſtori *oſtendunt*, quantum comederint: *ſed* paſcuis concoctis *lanam ferunt & lac.*

ΚΕΦ. ό.

Ὅταν εὐτελῶς ἡρμοσμένος ᾖς κατὰ τὸ σῶμα, μὴ καλλωπίζου ἐπὶ τούτῳ· μήδ', ἂν ὕδωρ πίνῃς, ἐκ πάσης ἀφορμῆς λέγε, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαί ποτε πρὸς πόνον θέλῃς, σεαυτῷ, καὶ μὴ τοῖς ἔξω. μὴ τοὺς ἀνδριάντας περιλάμβανε· ἀλλὰ, διψῶν ποτε σφοδρῶς, ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἔκπτυσον, καὶ μηδενὶ εἴπῃς.

CAPVT LXX. (Nobis Cap. XLVII.)

Quod ſi tenui uteris corporis cultu, ne ob id tibi placeas. Neque, ſi aquam bibis, quavis occaſione dic, aquam te bibere. Quod ſi quando ad laborem exercere te velis, tibi ipſi id fac, non extraneis: non ſtatuas amplectere: ſed, ſi quando vehementer ſitieris, frigidam hauſtam exſpuito, & nemini dicito.

ΕΞΗΓΗ-

p. 313 a.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλαὶ προφάσεις εἰσὶν, ἐφ' αἷς εὐδοξεῖν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις βουλόμεθα. οἱ μὲν γὰρ, τὰς πράξεις τὰς ἑαυτῶν διηγούμενοι, τὰς εὐδοξίας θηρῶνται· οἱ δὲ, ἐπὶ εὐφραδίᾳ· οἱ δὲ, ὡς διδάσκαλοι τῶν δεόντων· ἄλλος δ' ἐπὶ λιτότητι καὶ καρτερίᾳ. Τοὺς οὖν προτέρους ἤδη ἰατρεύσας, πρὸς τοῦτον νῦν ποιεῖται τὸν λόγον· παραινῶν, μήτε αὐτὸν καλλωπίζεσθαι ἐπὶ
b. λιτότητι καὶ ἀσκήσει, (κοινὸς γὰρ ὁ λόγος·) τοῦτ' ἔστι, μὴ χαυνοῦσθαι, μηδὲ μέγα τι νομίζειν ἔχειν· ἀλλ' ἐννοεῖν πρῶτον, πόσῳ λιτότεροι ἡμῶν εἰσιν οἱ πτωχοὶ, καὶ πόσῳ καρτερικώτεροι· ἔπειτα, κἂν τοῦτο λόγου ἄξιον ἔχωμεν, πόσα ἄλλα ἀγαθὰ οὐκ ἔχομεν, ἅπερ ἄλλοι ἔχουσι. βλάπτει δὲ τὸ ἐπί τινι πλεονεκτήματι χαυνοῦσθαι καὶ πρὸς τὸ μήτε αὐτὸ ἐκεῖνο ἀποκαθαίρειν, ἤδη μέγα αὐτὸ νομίζοντα

COMMENTARIVS.

Multæ ſunt cauſſæ, cur ab hominibus laudari nos cupiamus. Nam alii factis ſuis commemorandis gloriam venantur; alii ob eloquentiam; alii, ut doctores officiorum; alius propter frugalitatem & tolerantiam celebrari cupit. Prioribus igitur illis medicina jam adhibita, cum hoc nunc ſermonem habet; monens, ne *ipſe ſibi placeat* ob frugalitatem ſuam, & exercitationem: (nam in utrumque valet hoc præceptum:) id eſt, ne quis infletur, neve magnum quiddam ſe conſecutum arbitretur: ſed cogitet primum, quanto ſint mendici nobis frugaliores, quantoque tolerantiores? deinde, etiamſi habeamus hoc aliqua laude dignum, cogitemus, quot alia bona non habeamus, quibus alii ſint præditi? Superbire autem ob prærogativam aliquam, cum ob hoc ipſum nocet, quod id, quod iam magnum putes,

ζοντα εἶναι, μήτε ἄλλων ἐφίεσθαι, ἀρκούμενον ἐκείνῳ. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπιδεικτικῶς, φησὶν, αὐτὰ ποίει· ὥστε, ἐὰν ὑδροποτῇς, ἐκ παντὸς τρόπου πρὸς τοὺς διαλεγομένους περιάγειν εἰς τοῦτο τοὺς λόγους, εἰς τὸ εὐκαίρως δόξαι λέγειν, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαι θέλῃς, καὶ πρὸς πόνον καὶ πρὸς ἐγκράτειαν καὶ πρὸς καρτερίαν γυμνάσαι, κατὰ σαυτὸν ποίει τοῦτο, καὶ μὴ φαίνου τοῖς ἔξω, μηδὲ θέλε ὁρᾶσθαι ὑπὸ πολλῶν· ὥσπερ οἱ ὑπὸ πολλῶν βιαζόμενοι δυνατοτέρων, καὶ βουλόμενοι τὸ πλῆθος εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, εἰς τοὺς ἀνδριάντας ἀναβαίνοντες ἀποκράζουσι τὴν βίαν, καὶ συνάγουσι περὶ ἑαυτοὺς τὸ πλῆθος. Μὴ ἐπιδεικτικῶς οὖν, ἀλλ' ἐπὶ σαυτοῦ γυμνάζου· ὥστε, σφοδρῶς διψήσας, ἐπισπᾶσαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἀποπτύσαι, καὶ μηδὲ μετὰ τοῦτο εἰπεῖν τινι ὅ τι ἐποίησας. ὁ γὰρ ἐπιδεικτικῶς ταῦτα ποιῶν, πρῶτον μὲν ἔξω κέχηνεν ὅλος, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐξεχύθη· ἔπειτα τὰ ἀγαθὰ c. p. 314 a.

τῆς

tes, non repurges; tum quod alia non desideres, illo contentus. At vero etiam cave, inquit, per ostentationem illa facias; ut, si aquam bibas, quovis modo in colloquiis sermonem eo deducas, ut per occasionem *te* dicas *aquam bibere*. Et *cum te ad laborem*, ad continentiam, ad tolerantiam *vis exercere;* solus id facito, *nec spectari velis* ab aliis, aut conspici a multis, ut ii quibus multi potentiores vim faciunt, qui, ut opem populi implorent, statuis conscensis quiritantur, & multitudinem circa se congregant. Non igitur per ostentationem, sed solus exercere; ut vehementer sitiens, frigidam hausta exspuas, ac ne post quidem cuiquam dicas quid feceris. Nam qui ostentationis ergo ista facit, is primum totus foras prominet, & a se ipso ad externa est effusus: deinde

τῆς λιτότητος καὶ καρτερίας ἀπώλεσε, τέλος
b. αὐτῶν τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ποιούμενος. αἱ δὲ ἀσκήσεις αὗται καὶ καρτερίαι ὠφελοῦσι, συνεθίζουσαι τὸ σῶμα, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἄλογα πάθη, μὴ κατεξανίστασθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπακούειν καὶ σκληρότερον ἐπιτάττοντι. καὶ μέντοι καιροῦ καλοῦντος, ὁ τληπαθὴς οὐκ ἀναγκάζεται διὰ φερεπονίαν τὴν ἐλευθερίαν προΐεσθαι.

bona frugalitatis & tolerantiæ perdit, ad opinionem popularem illas referendo. Exercitationes vero istæ & tolerantiæ prosunt, quod consuefaciunt corpus & brutas ejus adfectiones, ne contra rationem insurgant, sed & duriora imperanti pareant. Itaque, tempore postulante vir tolerans, ob laborum adsuetudinem, non cogitur amittere libertatem.

ΚΕΦ. οά.

c. Ἰδιώτου στάσις καὶ χαρακτήρ· οὐδέποτε ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ ὠφέλειαν ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. Φιλοσόφου στάσις καὶ χαρακτήρ· πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ.

CAPVT LXXI. (Nobis Cap. XLVIII. 1.)

Plebeii hominis ſtatus & nota: numquam a ſe ipſo utilitatem aut damnum exſpectat, ſed ab externis. Philoſophi ſtatus & nota: omnem utilitatem, & damnum omne, a ſe ipſo exſpectat.

ΚΕΦ. οβ'.

Σημεῖα προκόπτοντος· οὐδένα ψέγει, οὐδένα ἐπαινεῖ, οὐδένα μέμφεται, οὐδενὶ ἐγκαλεῖ, οὐδὲν

CAPVT LXXII. (Nobis Cap. XLVIII. 2. 3.)

Signa proficientis ſunt: neminem vituperat; neminem laudat; de nemine queritur; neminem incuſat; nihil

δὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγει, ὡς ὄντος τινὸς, ἢ εἰδότος τι. ὅταν ἐμποδισθῇ τι, ἢ κωλυθῇ, ἑαυτῷ ἐγκαλεῖ. κἂν τις αὐτὸν ἐπαινῇ, καταγελᾷ τοῦ ἐπαινοῦντος αὐτὸς παρ' ἑαυτῷ· κἂν ψέγῃ, οὐκ ἀπολογεῖται. περίεισι δὲ, καθάπερ οἱ ἄῤῥωστοι, εὐλαβούμενός τι κινῆσαι τῶν καθισταμένων, πρὶν πῆξιν λαβεῖν. ὄρεξιν ἅπασαν ἦρεν ἐξ ἑαυτοῦ· τὴν δ' ἔκκλισιν εἰς μόνα τὰ παρὰ Φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν μετατέθεικεν. ὁρμῇ πρὸς ἅπαντα ἀνειμένῃ χρῆται. ἂν ἠλίθιος ἢ ἀμαθὴς δοκῇ, οὐ πεφρόντικεν. ἐνί τε λόγῳ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάσσει καὶ ἐπίβουλον. p. 315 a.

hil de ſe ipſo dicit, ut qui ſit aliquis, aut ſciat aliquid. Cum in re quapiam impeditur aut prohibetur, ſe ipſum incuſat. Quod ſi quis eum laudat, ridet laudantem ipſe apud ſe: ſi vituperat, non ſe purgat. Circumit autem, ægrotantium inſtar, metuens, ne quid eorum, quæ componi cœperant, moveatur, priusquam nactum ſit firmitatem. Adpetitionem omnem ex ſe ſuſtulit: declinationem vero in ea ſola transtulit, quæ contra naturam quidem, ſed quæ in noſtra poteſtate ſunt. Impetu ad omnia utitur remiſſo. Si ſtolidus aut rudis videatur, non curat. Denique, ut uno verbo dicam, tamquam hoſtem, ſe ipſum obſervat, & tamquam inſidiatorem.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b.

Πρὸς πέρας ἤδη τῶν παραινέσεων ἐλθὼν, καὶ μέλλων ἐπάγειν τὸ συμπέρασμα, ὅτι χρὴ μὴ ἐπὶ τῶν εἰρημένων λόγων μένειν, ἀλλ' ἔργα αὐ-

τῶν

COMMENTARIVS.

Poſteaquam tandem ad finem admonitionum pervenit, concluſionem additurus, non eſſe in iis, quæ dicta ſunt, reſiſtendum, ſed vita & moribus

τῶν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ τέλος τίθεσθαι τὸ λέγειν καὶ ἀκούειν, ἀλλὰ τὸ ἐργάζεσθαι, πρῶτον ἡμῖν τὰς τρεῖς ἕξεις παραδίδωσιν, τὰς
c. πάντας ἀνθρώπους περιλαμβανούσας. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, οἱ μὲν, ἰδιῶται· οἱ δὲ ἐκ διαμέτρου τούτων, φιλόσοφοι· οἱ δὲ, ἀφισταμένοι μὲν τῶν ἰδιωτῶν, προσχωροῦντες δὲ τοῖς φιλοσόφοις· οὓς προκόπτοντας καλεῖ, πρὸς οὓς καὶ τὰ πρότερον εἴρηται. καὶ τούτους δὲ διεῖλεν ἐν τοῖς λόγοις, εἴς τε τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι, καὶ εἰς τοὺς ποσῶς ἤδη προκεκοφότας.

Ἑκάστην οὖν τῶν εἰρημένων τριῶν ἕξεων ὑπογράφει· ἰδιώτου λέγων στάσιν καὶ χα-
p. 316 ρακτῆρα, τὸ μηδέποτε ἐξ αὐτοῦ προσδοκᾶν
a. ὠφέλειαν, ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. ὄντων γὰρ ἐφ' ἡμῖν τοῦ τε λόγου, καθ' ὃν οὐσιώμεθα, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καθ' ἃ τοῖς ἀλόγοις ζώοις κοινωνοῦμεν· ὁ μὲν λόγος, κοινὸς

bus doctrinam exprimendam; neque dicere ſolum atque audire, finem ſtatuendum, ſed actionem & opus: primum nobis tres habitus tradit, quibus omnes homines comprehenduntur. Nam hominum alii ſunt *indocti;* alii, his oppoſiti, *philoſophi;* alii, qui & ab indoctis recedunt, & ad philoſophos accedunt, quos *Proficientes* vocat, & quibus ſuperiora etiam dicta fuerunt. Et hos quidem in his ſermonibus rurſus diviſit in eos, *qui incipiunt erudiri*, & in eos *qui jam nonnihil profecerunt.*

Unumquemque igitur horum trium habituum deſcribit, cum dicit: *Indocti ſtatum & notam eſſe*, numquam bonum aut malum a ſemet ipſo exſpectare, ſed a rebus externis. Nam cum in noſtra poteſtate ſit ratio, in quo eſſentia hominis ineſt, & brutæ adfectiones, quas cum brutis animantibus communes habemus; ratio quidem, ut

νὸς Ἑρμῆς ἐστιν πᾶσι, κατὰ τὴν παροιμίαν. κἂν γὰρ ἀριθμῷ διαφέρωσιν οἱ ἐν ἡμῖν λόγοι, ἀλλὰ τὸ εἶδος ἕν· οὕτως, ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ἀνατείνεσθαι, καὶ τὰ αὐτὰ κακὰ ἐκκλίνειν, καὶ ἀληθῆ τὰ αὐτὰ ἡγεισθαι πάντας κατὰ τὸν λόγον, καὶ πάλιν ψευδῆ τὰ αὐτά. ὥστε τὸν ἐν ἑκάστῳ λόγον κανόνα εἶναι διακριτικὸν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους. εἰδῶν δὲ ἀσωμάτων, καὶ ἀμερίστων, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων, ἐφίενται οἱ λόγοι· οἷον σωφροσύνης, καὶ δικαιοσύνης, καὶ φρονήσεως· ὧν ὅλου ἕκαστος ἑκάστου μετέχει, οὐ μειουμένου τῇ μεταλήψει. [ἃ] διὰ τὸ κατὰ λόγον ὀρθὸν κρίνεσθαι οὐ μάχεται, ἀλλὰ συμφωνεῖ, ἐν πᾶσι τὰ αὐτὰ ὄντα. τὰ δὲ ἄλογα πάθη, οἷον θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, καὶ τὰ τούτων εἴδη, κἂν τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ᾖ ἐν ἐμοὶ καὶ σοὶ, ἀλλ'

b.

c.

ut proverbio dicitur, communis omnibus eſt Mercurius. Etenim licet numero differant rationes, quæ in diverſis hominibus ſunt; at ſpecie ſunt unum quiddam; ita quidem, ut & ad eadem bona contendant, eademque mala declinent, eademque vera ducant omnes homines ratione duce, ac viciſſim falſa eadem. Itaque ratio, quæ in quolibet homine ineſt, inſtrumentum eſt & regula dijudicandi boni & mali, veri & falſi. Adpetens autem eſt ratio, quæ in unoquoque eſt, formarum incorporearum & indiviſibilium, & ſemper eodem modo conſimiliterque ſeſe habentium; veluti modeſtiæ, juſtitiæ, ſapientiæ: quarum totarum ratio cujuſque hominis eſt particeps, ita ut illæ non imminuantur iſta participatione. Eædemque, quatenus recta ratione judicantur, non pugnant, ſed in omnibus conſentiunt, & in omnibus hominibus ſunt eædem. Bruti autem adfectus, velut ira, cupiditas, eorumque ſpecies, quamquam ſpecie iidem & in me ſint, & in te; at

ἄλλων μὲν ὰ ἐν ἐμοὶ θυμὸς ὀρέγεται, ἄλλων δὲ ὁ ἐν σοί· καὶ αἱ ἐπιθυμίαι διάφοροι, καὶ τὰ τούτων ὀρεκτά· καὶ αἱ ἐκκλίσεις διάφοροι, καὶ ἴδιαι ἑκάστων. κἂν τῶν αὐτῶν δὲ τῷ ἀριθμῷ ὀρέγονται, ἀλλὰ σωματικὰ ταῦτα, καὶ
p. 317 a. ἄτομα, καὶ μεριστὰ, καὶ τῇ τοῦ ἑνὸς μεταλήψει μειούμενα· οἷον χρήματα, ἢ σώματα, ἢ χωρία. κἂν τιμὴν εἴπῃς, ἢ ἀρχὴν, ἢ δυναστείαν, διὰ τὸ ἄτομα εἶναι καὶ ταῦτα, οὐ δύναται ὅλων ἕκαστος μετέχειν· μειοῦται γὰρ τῇ μεταλήψει. διὸ περὶ ταῦτα αἱ διάφοροι κρίσεις ἴδιαι ἑκάστων, καὶ αἱ μάχαι, καὶ αἱ στάσεις, καὶ οἱ πόλεμοι.

Ἰδιώτης οὖν ἐστιν, ὁ καταλιπὼν μὲν τὸν
b. κοινὸν κανόνα, καὶ τὸ κοινὸν ἐφετὸν, εἰς κρίσιν δὲ ἰδίαν καὶ ὀρεκτὸν ἴδιόν τι ἄτομον, καὶ σωματικὸν, ἑαυτὸν περιγράψας. ἐν τοῖς ἐκτὸς δὲ τὰ τοιαῦτα. ὅπου δὲ ὄρεξις τέτακται καὶ ἔκκλισις, εἴ τε κατὰ φύσιν, εἴ τε παρὰ φύσιν, ἐκεῖ

at meus adfectus alia desiderat, alia tuus: & sunt cupiditates diversæ, earumque objecta: diversæ quoque declinationes, & propriæ cujusque. Quodsi etiam eadem numero adpetant; sunt tamen illa corporea, & singularia, & divisibilia, denique talia, quæ alterius participatione minuantur; veluti pecuniæ, corpora, aut prædia. Et ut honorem dicas, aut magistratum, aut dominatum; eo quod & hæc singularia sunt, non potest quilibet ea tota possidere: minuuntur enim participatione. Quare diversa de his judicia sunt, & propria cujusque: pugnæ item, seditiones & bella.

Indoctus igitur est, qui relicta communi regula, & optabili communi, ipse sibi peculiare judicium, & optabile proprium & individuum & corporeum circumscripsit: quod genus in rebus externis est. Ubi autem adpetitio & declinatio versatur, sive secundum naturam;

ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν δοκεῖ καὶ τὸ κακόν. ἀγαθὸν γὰρ τὸ ὀρεκτὸν, κακὸν δὲ τὸ φευκτὸν νομίζεται. Ὁ δὲ φιλόσοφος, ἀποστὰς τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ ἀπὸ * * σεως, καὶ ἀλλότρια ἐκεῖνα τελέως ἡγούμενος, ἅτε κεκαθαρμέ- c.
νος ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἤδη καὶ τῆς σκιᾶς τῶν ὄντων, εἰς ἑαυτὸν, καὶ τὸ ὄντως ὄν, καὶ τὰ κοινὰ εἴδη τοῦ λόγου τὰ ἐν αὐτῷ, ἐπιστρέφεται, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκει. κακὸν γὰρ ἐν ἑαυτῷ χώραν οὐκ ἔχει. Οὕτως οὖν τὰ κατὰ διάμετρον ἀλλήλων χαρακτηρίσας, ἐφεξῆς ἐπάγει τὰ τοῦ προκόπτοντος σημεῖα· πρὸς ὃν καὶ ὁ προῤῥηθεὶς πᾶς ἀπετείνετο λόγος, οὔτε γὰρ πρὸς τὸν Φιλόσοφον· οὐ γὰρ παιδα- P. 318
γωγεῖσθαι καὶ διδάσκεσθαι, ἀλλὰ παιδαγωγεῖν ἤδη καὶ διδάσκειν ἐκεῖνος ἠξίωται. ἀλλ' οὐδὲ Φιλοσόφου ἴδιον, τὸ μηδένα ψέγειν, μηδένα ἐπαινεῖν· [καὶ γὰρ ψέγειν καὶ ἐπαινεῖν] κατὰ καιρὸν τῷ διδασκάλῳ καὶ διορθωτῇ πρέ-

ram; ibi bonum quisque ponit, & malum. Bonum enim habetur quod adpetitur, malum vero quod fugitur. *Philosophus* autem, relictis externarum rerum * * cupiditatibus, easque prorsus alienas judicans; ut jam a simulacris repurgatus, & ab umbra rerum ad semet ipsum, & ad id quod vere est, conversus, communes rationis formas, quæ in ipso insunt, amplectitur, & bonum in ese deprehendit. Malum enim in ipso locum non habet. Sic igitur iis, quæ e diametro pugnant, definitis; deinceps ea subjungit, quæ sunt ejus *qui proficit*, ad quem omnis disputatio superior pertinebat. Neque enim ad philosophum. Ejus enim ea dignitas est, ut jam non instituatur & erudiatur; sed ipse instituat atque erudiat. Ac ne philosophi quidem proprium est *vituperare neminem*, *laudare neminem*: sed id, pro tempore, magistrum & correctorem decet,

σκειν ἐπιχειροίη. Πῶς οὖν ἂν γυμνάσαιτο, φαίη τις, προκόπτων; Εἰ τὸ πρὸς ἰδιώτας λαλεῖν ἀπηγόρευσεν, ἐν οἷς οὐ γυμνασίας ἕνεκεν, ἀλλ' ἐπιδεικτικῶς οἱ λόγοι λέγονται. Πῶς οὖν πρὸς τούτους ἁρμόσεται; Εἰ τὰ ἔργα ἐπιτελοίη τὰ ὑπὸ τῶν λόγων διδασκόμενα, καὶ μὴ τοὺς λόγους ἐκφυσᾷ κενούς. καὶ γὰρ οὐ τὸ λέγειν ἐστὶ τὸ τέλος, ἀλλὰ τὸ πράττειν τὰ λεγόμενα.

c. Ἐν συμποσίῳ οὖν εὑρεθεὶς, μὴ λέγε, πῶς δεῖ ἐσθίειν· ἀλλ' ἔσθιε ὡς δεῖ· οὕτω γὰρ καὶ, ὅταν τοῦ διδάσκειν γένηται καιρὸς, οἱ λόγοι προϊόντες, δραστήριοι φανήσονται. οἷον γάρ ἐστι, διδάσκειν μὲν, ὅπως δεῖ ἐσθίειν, ἢ ὅπως δεῖ φέρειν τὰς περιστάσεις, αὐτὸν δὲ τοῖς ὑφ' ἑαυτοῦ τατταμένοις νόμοις μὴ ἐμμένειν; Μὴ μόνον δὲ, φησὶν, ἀπέχου τοῦ καταίρχειν τῶν τοιούτων λόγων· ἀλλὰ κἂν ἄλλοι τινὲς ἰδιῶται περὶ τούτων διαλέγωνται, μὴ θελήσῃς ὡς ἐν ἰδιώταις φανῆναι διδάσκαλος·
p. 311 2.

que alios inſtituet. At quo pacto, inquies, ſe is exercebit, qui proficit? Si inter idiotas loqui non ſuſtinet, apud quos non exercitationis, ſed oſtentationis ergo verba fiunt. Quomodo ergo ſe illis adcommodabit? Si re ipſa ea præſtiterit, quæ verbis docentur, nec inania verba efflarit. Finis enim eſt, non oratio, ſed actio eorum quæ dicuntur.

Cum igitur *in convivio fueris, noli dicere quomodo ſit edendum, ſed ede uti decet.* Sic enim etiam, ſi docendi ſe dederit occaſio, vires & nervos tua habebit oratio. Cujusmodi enim eſt, docere quomodo ſit edendum, aut quomodo ferendæ ſint res adverſæ, ſi legibus a te latis ipſe non parueris? Non ſolum autem, inquit, ipſe caveto ne tales ſermones ordiaris: ſed &, ſi qui alii indocti de his diſſeruerint, ne velis inter ineruditos haberi doctor.

δάσκαλος· ἐπεὶ κινδυνεύσεις ἐξεμέσαι, ἃ οὐκ ἔπεψας. ὥσπερ γὰρ τὰ πεφθέντα σιτία τὴν ἕξιν τρέφει τοῦ σώματος, οὕτω καὶ οἱ πεφθέντες λόγοι τὴν ἕξιν τρέφουσι τῆς ψυχῆς· ἀφ' ἧς λοιπὸν, ὡς ἀπὸ μονίμου ῥίζης, οἱ καρποφόροι λόγοι προέρχονται. εἰ δέ τις πρὸ τοῦ τὴν ἕξιν τελειωθῆναι, οὓς ἤκουσε λόγους, προάγει, κινδυνεύει τῷ ὄντι ἐξεμεῖν ἃ οὔπω ἔπεψεν. ἐμέτῳ γὰρ σιτίων ἔοικε τὸ αὐτοὺς b.
ἐκείνους, οὓς ἤκουσέ τις, προάγειν, ἀλλὰ μὴ ἐκ τῆς ἐν ἑαυτῷ ἕξεως. Ἐπειδὴ δὲ ἔξω νεύσασα ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν παραδειγμάτων ὠφελεῖται, τὸν Σωκράτην παράγει, καί τοι τελέως ὄντα φιλόσοφον, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάντων ἀνδρῶν σοφώτατος ἀποφανθῆναι, τοσοῦτον ἀφελόντα τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τὸ ἐπιδεικτικὸν, ὥστε, τινῶν ἀνοήτων αὐτοῦ μὲν καταφρονούντων, δι' αὐτοῦ δὲ βουλομένων ἄλλοις συστῆναι πρὸς παίδευσιν, ἀπάγειν αὐτοὺς, καὶ συνιστάνειν σοφισταῖς· ὥσπερ Ἱπποκράτη c.
τον

doctor. *Periculum* enim *erit, ne ea evomas, quæ non concoxeris.* Ut enim cibi concocti habitudinem corporis alunt; ſic & concocti ſermones, animi habitum nutriunt: e quo poſtea, ut e ſtabili radice, frugiferi ſermones efflorescunt. Si quis vero, habitu nondum confirmato, ſermones quos audivit, protulerit; revera periculum eſt, ne evomat ea quæ nondum concoxerit. Eſt enim vomitui ciborum ſimile, ea ipſa verba proferre, quæ audieris; ſed ea non ex proprio animi habitu proferre. Quia vero foras prominens animus bonis exemplis juvatur; *Socratem* producit, quamvis perfectum philoſophum, adeo ut ab Apolline omnium ſapientiſſimus pronuntiaretur, *qui oſtentationem a vita ſua* usque adeo *removit*, ut, cum a vecordibus quibusdam contemneretur, qui ab eo ſe aliis præceptoribus commendari volebant, eos abduceret, ac ſophiſtis commendaret: ſicut Hippocra-

tem

τὸν Ἀπολλοδώρου, δεηθέντα αὐτοῦ, τῷ Πρωταγόρᾳ συνέστησε. καὶ ἐν Θεαιτήτῳ δὲ αὐτὸς λέγει, ὅτι, πολλοὺς μὲν ἤδη ἐξέδωκα Προδίκῳ, πολλοὺς δὲ ἄλλοις σοφοῖς τε καὶ θείοις ἀνδράσι.

Μὴ μόνον δὲ, φησὶ, κατὰ τοῦτο ἀφέλῃς τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ δοξοκόμπον, κατὰ τὸ μὴ λέγειν τὰ θεωρήματα ἐν ἰδιώταις, ἢ ἐκείνων λεγόντων σιωπᾶν· ἀλλὰ καὶ, ἐὰν εἴπῃ σοί τις, ὅτι οὐδὲν οἶσθα, μὴ δηχθῇς. τοῦ-
p. 312 a. το γὰρ ἀγαθὸν τεκμήριον τοῦ καταφρονεῖν τῆς ἔξω δόξης, πλέον τοῦ μὴ λαλεῖν τὰ θεωρήματα. οὔπω γὰρ ἐξ ἐκείνου δῆλον ἦν, ὅτι νομίζεται παρὰ τοῖς ἐκτὸς μηδὲν εἰδέναι. ἂν δὲ καὶ ἀκούσας τοῦτο μὴ δηχθῇς, καί τοι πρότερον ἐνίοτε δακνόμενος ἐπ' αὐτῷ, τότε ἴσθι, ὅτι ἤρξω τοῦ ἔργου, δι' ὃ καὶ [ὑπ' αὐτοῦ] οἱ πολλοὶ λόγοι παρελήφθησαν, καὶ ἡ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ σπουδή, ἵνα ἐργάσῃ τὰ κατὰ φύσιν,
b. οὐχ ἵνα λέγῃς καὶ ἀκούῃς αὐτά. τὸ γὰρ, ἀκού-

tem Apollodori filium rogatus Protagoræ commendavit. Et in Theæteto ipſe ait, ſe multos jam Prodico tradidiſſe, multos aliis ſapientibus & divinis viris.

Neque vero in eo ſolum, inquit, oſtentationem removebis, ne apud imperitos præcepta recites, illisve loquentibus taceas: ſed etiam, *ſi quis te nihil ſcire dixerit, ne mordearis.* Hoc enim certius argumentum eſt externæ gloriæ contemtionis, quam ſi præcepta non recitaris. Nam ex hoc nondum conſtat, te aliis videri nihil ſcire. Sin, quamvis id audieris, non moleſte tuleris, ante moleſte ferre ſolitus; tum vero te auſpicatum eſſe opus ſcito, propter quod & multi illi ſermones habiti fuerunt, & ipſum philoſophiæ ſtudium ſuſceptum; ſcilicet, ut præſtares ea, quæ natura poſtulat, non ut diceres & audires. Nam ſi tu,

cum

ἀκούσαντά σε ὡς οὐδὲν εἰσθα, μὴ δηχθῆναι, ἔργον ἤδη ἐστί· καταφρόνησις γάρ ἐστι τῆς ἔξωθεν εὐδοξίας καὶ ἀδοξίας. καὶ, κἂν δεικνύναι χρή ποτε τὴν ἑαυτοῦ προκοπὴν διδασκάλῳ ἐπιζητοῦντι, τὰ ἔργα δεικνύναι, τὰ ἀπὸ τῶν πεφθέντων λόγων καὶ τὴν ἕξιν θρεψάντων ἐκδιδόμενα, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς λόγους. καὶ γὰρ τὰ πρόβατα, οὐ τὸν χόρτον ἐξεμέσαντα, δείκνυσι τοῖς ποιμέσι πόσον ἔφαγεν· ἀλλὰ, τὴν νομὴν πέψαντα, ἔρια c. φέρει καὶ γάλα.

cum audis *nihil te ſcire*, non morderis; non jam verba hæc ſunt, ſed eſt *res*, quam tu præſtas: nempe contemtus popularis famæ & infamiæ. Quod ſi quando magiſtro, quantum profeceris requirenti, oſtendendum fuerit; *facta* illi oſtendenda ſunt, *a concoctis præceptis* & habitu confirmato *profecta*, non autem verba. *Neque enim oves gramen revomentes* paſtori *oſtendunt*, quantum comederint: *ſed* paſcuis concoctis *lanam ferunt & lac.*

ΚΕΦ. ό.

Ὅταν εὐτελῶς ἡρμοσμένος ᾖς κατὰ τὸ σῶμα, μὴ καλλωπίζου ἐπὶ τούτῳ· μήδ', ἂν ὕδωρ πίνῃς, ἐκ πάσης ἀφορμῆς λέγε, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαί ποτε πρὸς πόνον θέλῃς, σεαυτῷ, καὶ μὴ τοῖς ἔξω. μὴ τοὺς ἀνδριάντας περιλάμβανε· ἀλλὰ, διψῶν ποτε σφοδρῶς, ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἔκπτυσον, καὶ μηδενὶ εἴπῃς.

CAPVT LXX. (Nobis Cap. XLVII.)

Quod ſi tenui uteris corporis cultu, ne ob id tibi placeas. Neque, ſi aquam bibis, quavis occaſione dic, aquam te bibere. Quod ſi quando ad laborem exercere te velis, tibi ipſi id fac, non extraneis: non ſtatuas amplectere: ſed, ſi quando vehementer ſitieris, frigidam hauſtam exſpuito, & nemini dicito.

ΕΞΗΓΗ-

p. 313 a.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Πολλαὶ προφάσεις εἰσὶν, ἐφ' αἷς εὐδοξεῖν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις βουλόμεθα. οἱ μὲν γὰρ, τὰς πράξεις τὰς ἑαυτῶν διηγούμενοι, τὰς εὐδοξίας θηρῶνται· οἱ δὲ, ἐπὶ εὐφραδίᾳ· οἱ δὲ, ὡς διδάσκαλοι τῶν δεόντων· ἄλλος δ' ἐπὶ λιτότητι καὶ καρτερίᾳ. Τοὺς οὖν προτέρους ἤδη ἰατρεύσας, πρὸς τοῦτον νῦν ποιεῖται τὸν λόγον· παραινῶν, μήτε αὐτὸν καλλωπίζεσθαι ἐπὶ
b. λιτότητι καὶ ἀσκήσει, (κοινὸς γὰρ ὁ λόγος·) τοῦτ' ἔστι, μὴ χαυνοῦσθαι, μηδὲ μέγα τι νομίζειν ἔχειν· ἀλλ' ἐννοεῖν πρῶτον, πόσῳ λιτότεροι ἡμῶν εἰσιν οἱ πτωχοὶ, καὶ πόσῳ καρτερικώτεροι· ἔπειτα, κἂν τοῦτο λόγου ἄξιον ἔχωμεν, πόσα ἄλλα ἀγαθὰ οὐκ ἔχομεν, ἅπερ ἄλλοι ἔχουσι. βλάπτει δὲ τὸ ἐπί τινι πλεονεκτήματι χαυνοῦσθαι καὶ πρὸς τὸ μήτε αὐτὸ ἐκεῖνο ἀποκαθαίρειν, ἤδη μέγα αὐτὸ νομίζοντα

COMMENTARIVS.

Multæ ſunt cauſſæ, cur ab hominibus laudari nos cupiamus. Nam alii factis ſuis commemorandis gloriam venantur; alii ob eloquentiam; alii, ut doctores officiorum; alius propter frugalitatem & tolerantiam celebrari cupit. Prioribus igitur illis medicina jam adhibita, cum hoc nunc ſermonem habet; monens, ne *ipſe ſibi placeat* ob frugalitatem ſuam, & exercitationem: (nam in utrumque valet hoc præceptum:) id eſt, ne quis infletur, neve magnum quiddam ſe conſecutum arbitretur: ſed cogitet primum, quanto ſint mendici nobis frugaliores, quantoque tolerantiores? deinde, etiamſi habeamus hoc aliqua laude dignum, cogitemus, quot alia bona non habeamus, quibus alii ſint præditi? Superbire autem ob prærogativam aliquam, cum ob hoc ipſum nocet, quod id, quod iam magnum putes,

ζοντα εἶναι, μήτε ἄλλων ἐφίεσθαι, ἀρκούμενον ἐκείνῳ. Ἀλλὰ μηδὲ ἐπιδεικτικῶς, φησὶν, αὐτὰ ποίει· ὥστε, ἐὰν ὑδροποτῇς, ἐκ παντὸς τρόπου πρὸς τοὺς διαλεγομένους περιάγειν εἰς τοῦτο τοὺς λόγους, εἰς τὸ εὐκαίρως δόξαι λέγειν, ὅτι ὕδωρ πίνεις. Κἂν ἀσκῆσαι θέλῃς, καὶ πρὸς πόνον καὶ πρὸς ἐγκράτειαν καὶ πρὸς καρτερίαν γυμνάσαι, κατὰ σαυτὸν ποίει τοῦτο, καὶ μὴ φαίνου τοῖς ἔξω, μηδὲ θέλε ὁρᾶσθαι ὑπὸ πολλῶν· ὥσπερ οἱ ὑπὸ πολλῶν βιαζόμενοι δυνατοτέρων, καὶ βουλόμενοι τὸ πλῆθος εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, εἰς τοὺς ἀνδριάντας ἀναβαίνοντες ἀποκρά- p. 314
ζουσι τὴν βίαν, καὶ συνάγουσι περὶ ἑαυτοὺς τὸ πλῆθος. Μὴ ἐπιδεικτικῶς οὖν, ἀλλ' ἐπὶ σαυτοῦ γυμνάζου· ὥστε, σφοδρῶς διψήσας, ἐπισπᾶσαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἀποπτύσαι, καὶ μηδὲ μετὰ τοῦτο εἰπεῖν τινι ὅ τι ἐποίησας. ὁ γὰρ ἐπιδεικτικῶς ταῦτα ποιῶν, πρῶτον μὲν ἔξω κέχηνεν ὅλος, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐξεχύθη· ἔπειτα τὰ ἀγαθὰ τῆς

c. a.

tes, non repurges; tum quod alia non desideres, illo contentus. At vero etiam cave, inquit, per ostentationem illa facias; ut, si aquam bibas, quovis modo in colloquiis sermonem eo deducas, ut per occasionem *te* dicas *aquam bibere*. Et *cum te ad laborem*, ad continentiam, ad tolerantiam *vis exercere;* solus id facito, *nec spectari velis* ab aliis, aut conspici a multis, ut ii quibus multi potentiores vim faciunt, qui, ut opem populi implorent, statuis conscensis quiritantur, & multitudinem circa se congregant. Non igitur per ostentationem, sed solus exercere; ut vehementer sitiens, frigidam hausta exspuas, ac ne post quidem cuiquam dicas quid feceris. Nam qui ostentationis ergo ista facit, is primum totus foras prominet, & a se ipso ad externa est effusus: deinde

τῆς λιτότητος καὶ καρτερίας ἀπώλεσε, τέλος
b. αὐτῶν τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ποιούμενος. αἱ δὲ ἀσκήσεις αὗται καὶ καρτερίαι ὠφελοῦσι, συνεθίζουσαι τὸ σῶμα, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἄλογα πάθη, μὴ κατεξανίστασθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπακούειν καὶ σκληρότερον ἐπιτάττοντι. καὶ μέντοι καιροῦ καλοῦντος, ὁ πληπαθὴς οὐκ ἀναγκάζεται διὰ φερεπονίαν τὴν ἐλευθερίαν προΐεσθαι.

bona frugalitatis & tolerantiæ perdit, ad opinionem popularem illas referendo. Exercitationes vero istæ & tolerantiæ prosunt, quod consuefaciunt corpus & brutas ejus adfectiones, ne contra rationem insurgant, sed & duriora imperanti pareant. Itaque, tempore postulante vir tolerans, ob laborum adsuetudinem, non cogitur amittere libertatem.

ΚΕΦ. οά.

c. Ἰδιώτου στάσις καὶ χαρακτήρ· οὐδέποτε ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ ὠφέλειαν ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. Φιλοσόφου στάσις καὶ χαρακτήρ· πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ.

CAPVT LXXI. (Nobis Cap. XLVIII. 1.)

Plebeii hominis status & nota: numquam a se ipso utilitatem aut damnum exspectat, sed ab externis. Philosophi status & nota: omnem utilitatem, & damnum omne, a se ipso exspectat.

ΚΕΦ. οβ'.

Σημεῖα προκόπτοντος· οὐδένα ψέγει, οὐδένα ἐπαινεῖ, οὐδένα μέμφεται, οὐδενὶ ἐγκαλεῖ, οὐδὲν

CAPVT LXXII. (Nobis Cap. XLVIII. 2. 3.)

Signa proficientis sunt: neminem vituperat; neminem laudat; de nemine queritur; neminem incusat; nihil

δὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγει, ὡς ὄντος τινὸς, ἢ εἰδότος τι. ὅταν ἐμποδισθῇ τι, ἢ κωλυθῇ, ἑαυτῷ ἐγκαλεῖ. κἂν τις αὐτὸν ἐπαινῇ, καταγελᾷ τοῦ ἐπαινοῦντος αὐτὸς παρ' ἑαυτῷ· κἂν ψέγῃ, οὐκ ἀπολογεῖται. περίεισι δὲ, καθάπερ οἱ ἄῤῥωστοι, εὐλαβούμενός τι κινῆσαι τῶν καθισταμένων, πρὶν πῆξιν λαβεῖν. ὄρεξιν ἅπασαν ἦρεν ἐξ ἑαυτοῦ· τὴν δ' ἔκκλισιν εἰς μόνα τὰ παρὰ Φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν μετατέθεικεν. ὁρμῇ πρὸς ἅπαντα ἀνειμένῃ χρῆται. ἂν ἠλίθιος ἢ ἀμαθὴς δοκῇ, οὐ πεφρόντικεν. ἐνί τε λόγῳ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάσσει καὶ ἐπίβουλον. p. 315 a.

hil de ſe ipſo dicit, ut qui ſit aliquis, aut ſciat aliquid. Cum in re quapiam impeditur aut prohibetur, ſe ipſum incuſat. Quod ſi quis eum laudat, ridet laudantem ipſe apud ſe: ſi vituperat, non ſe purgat. Circumit autem, ægrotantium inſtar, metuens, ne quid eorum, quæ componi cœperant, moveatur, priusquam nactum ſit firmitatem. Adpetitionem omnem ex ſe ſuſtulit: declinationem vero in ea ſola transtulit, quæ contra naturam quidem, ſed quæ in noſtra poteſtate ſunt. Impetu ad omnia utitur remiſſo. Si ſtolidus aut rudis videatur, non curat. Denique, ut uno verbo dicam, tamquam hoſtem, ſe ipſum obſervat, & tamquam inſidiatorem.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b.

Πρὸς πέρας ἤδη τῶν παραινέσεων ἐλθὼν, καὶ μέλλων ἐπάγειν τὸ συμπέρασμα, ὅτι χρὴ μὴ ἐπὶ τῶν εἰρημένων λόγων μένειν, ἀλλ' ἔργα αὐτῶν

COMMENTARIVS.

Poſteaquam tandem ad finem admonitionum pervenit, concluſionem additurus, non eſſe in iis, quæ dicta ſunt, reſiſtendum, ſed vita & moribus

τῶν ἐπιτηδεύειν, μηδὲ τέλος τίθεσθαι τὸ λέγειν καὶ ἀκούειν, ἀλλὰ τὸ ἐργάζεσθαι, πρῶτον ἡμῖν τὰς τρεῖς ἕξεις παραδίδωσιν, τὰς
c. πάντας ἀνθρώπους περιλαμβανούσας. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, οἱ μὲν, ἰδιῶται· οἱ δὲ ἐκ διαμέτρου τούτων, φιλόσοφοι· οἱ δὲ, ἀφιστάμενοι μὲν τῶν ἰδιωτῶν, προσχωροῦντες δὲ τοῖς φιλοσόφοις· οὓς προκόπτοντας καλεῖ, πρὸς οὓς καὶ τὰ πρότερον εἴρηται. καὶ τούτους δὲ διεῖλεν ἐν τοῖς λόγοις, εἴς τε τοὺς ἀρχομένους παιδεύεσθαι, καὶ εἰς τοὺς ποσῶς ἤδη προκεκοφότας.

Ἑκάστην οὖν τῶν εἰρημένων τριῶν ἕξεων ὑπογράφει· ἰδιώτου λόγων στάσιν καὶ χα-
p. 316 ρακτῆρα, τὸ μηδέποτε ἐξ αὐτοῦ προσδοκᾶν
a. ὠφέλειαν, ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔξω. ὄντων γὰρ ἐφ' ἡμῖν τοῦ τε λόγου, καθ' ὃν οὐσιώμεθα, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καθ' ἃ τοῖς ἀλόγοις ζώοις κοινωνοῦμεν· ὁ μὲν λόγος, κοινὸς

bus doctrinam exprimendam; neque dicere ſolum atque audire, finem ſtatuendum, ſed actionem & opus: primum nobis tres habitus tradit, quibus omnes homines comprehenduntur. Nam hominum alii ſunt *indocti;* alii, his oppoſiti, *philoſophi;* alii, qui & ab indoctis recedunt, & ad philoſophos accedunt, quos *Proficientes* vocat, & quibus ſuperiora etiam dicta fuerunt. Et hos quidem in his ſermonibus rurſus diviſit in eos, *qui incipiunt erudiri*, & in eos *qui jam nonnihil profecerunt.*

Unumquemque igitur horum trium habituum deſcribit, cum dicit: *Indocti ſtatum & notam eſſe*, numquam bonum aut malum a ſemet ipſo exſpectare, ſed a rebus externis. Nam cum in noſtra poteſtate ſit ratio, in quo eſſentia hominis ineſt, & brutæ adfectiones, quas cum brutis animantibus communes habemus; ratio quidem, ut

νὸς Ἑρμῆς ἐστιν πᾶσι, κατὰ τὴν παροιμίαν. κἂν γὰρ ἀριθμῷ διαφέρωσιν οἱ ἐν ἡμῖν λόγοι, ἀλλὰ τὸ εἶδος ἕν· οὕτως, ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ἀνατείνεσθαι, καὶ τὰ αὐτὰ κακὰ ἐκκλίνειν, καὶ ἀληθῆ τὰ αὐτὰ ἡγεῖσθαι πάντας κατὰ τὸν λόγον, καὶ πάλιν ψευδῆ τὰ αὐτά. ὥστε τὸν ἐν ἑκάστῳ λόγον κανόνα εἶναι διακριτικὸν τοῦ τε ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψεύδους. εἰδῶν δὲ ἀσωμάτων, καὶ ἀμερίστων, καὶ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων, ἐφίενται οἱ λόγοι· οἷον σωφροσύνης, καὶ δικαιοσύνης, καὶ φρονήσεως· ὧν ὅλου ἕκαστος ἑκάστου μετέχει, οὐ μειουμένου τῇ μεταλήψει. [ἃ] διὰ τὸ κατὰ λόγον ὀρθὸν κρίνεσθαι οὐ μάχεται, ἀλλὰ συμφωνεῖ, ἐν πᾶσι τὰ αὐτὰ ὄντα. τὰ δὲ ἄλογα πάθη, οἷον θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, καὶ τὰ τούτων εἴδη, κἂν τῷ εἴδει τὰ αὐτὰ ᾖ ἐν ἐμοὶ καὶ σοὶ, ἀλλ' b. c.

ut proverbio dicitur, communis omnibus est Mercurius. Etenim licet numero differant rationes, quæ in diversis hominibus sunt; at specie sunt unum quiddam; ita quidem, ut & ad eadem bona contendant, eademque mala declinent, eademque vera ducant omnes homines ratione duce, ac vicissim falsa eadem. Itaque ratio, quæ in quolibet homine inest, instrumentum est & regula dijudicandi boni & mali, veri & falsi. Adpetens autem est ratio, quæ in unoquoque est, formarum incorporearum & indivisibilium, & semper eodem modo consimiliterque sese habentium; veluti modestiæ, justitiæ, sapientiæ: quarum totarum ratio cujusque hominis est particeps, ita ut illæ non imminuantur ista participatione. Eædemque, quatenus recta ratione judicantur, non pugnant, sed in omnibus consentiunt, & in omnibus hominibus sunt eædem. Bruti autem adfectus, velut ira, cupiditas, eorumque species, quamquam specie iidem & in me sint, & in te; at

ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν δοκεῖ καὶ τὸ κακόν. ἀγαθὸν γὰρ τὸ ὀρεκτὸν, κακὸν δὲ τὸ φευκτὸν νομίζεται. Ὁ δὲ φιλόσοφος, ἀποστὰς τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ ἀπὸ * * σεως, καὶ ἀλλότρια ἐκεῖνα τελέως ἡγούμενος, ἅτε κεκαθαρμέ- c.
νος ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἤδη καὶ τῆς σκιᾶς τῶν ὄντων, εἰς ἑαυτὸν, καὶ τὸ ὄντως ὄν, καὶ τὰ κοινὰ εἴδη τοῦ λόγου τὰ ἐν αὐτῷ, ἐπιστρέφεται, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀγαθὸν εὑρίσκει. κακὸν γὰρ ἐν ἑαυτῷ χώραν οὐκ ἔχει. Οὕτως οὖν τὰ κατὰ διάμετρον ἀλλήλων χαρακτηρίσας, ἐφεξῆς ἐπάγει τὰ τοῦ προκόπτοντος σημεῖα· πρὸς ὃν καὶ ὁ προῤῥηθεὶς πᾶς ἀπετείνετο λόγος, P 318
οὔτε γὰρ πρὸς τὸν Φιλότοφον· οὐ γὰρ παιδα- a.
γωγεῖσθαι καὶ διδάσκεσθαι, ἀλλὰ παιδαγωγεῖν ἤδη καὶ διδάσκειν ἐκεῖνος ἠξίωται. ἀλλ' οὐδὲ Φιλοσόφου ἴδιον, τὸ μηδένα ψέγειν, μηδένα ἐπαινεῖν· [καὶ γὰρ ψέγειν καὶ ἐπαινεῖν] κατὰ καιρὸν τῷ διδασκάλῳ καὶ διορθωτῇ πρέ-

ram; ibi bonum quisque ponit, & malum. Bonum enim habetur quod adpetitur, malum vero quod fugitur. *Philosophus* autem, relictis externarum rerum * * cupiditatibus, easque prorsus alienas judicans; ut jam a simulacris repurgatus, & ab umbra rerum ad semet ipsum, & ad id quod vere est, conversus, communes rationis formas, quæ in ipso insunt, amplectitur, & bonum in ese deprehendit. Malum enim in ipso locum non habet. Sic igitur iis, quæ e diametro pugnant, definitis; deinceps ea subjungit, quæ sunt ejus *qui proficit*, ad quem omnis disputatio superior pertinebat. Neque enim ad philosophum. Ejus enim ea dignitas est, ut jam non instituatur & erudiatur; sed ipse instituat atque erudiat. Ac ne philosophi quidem proprium est *vituperare neminem*, *laudare neminem*: sed id, pro tempore, magistrum & correctorem decet,

πει. οὐ μέν τοι οὐδὲ πρὸς ἰδιώτην ἁρμόζουτιν οἱ ῥηθέντες λόγοι, εἰ μὴ ἀποταξάμενος τῷ ἰδιωτισμῷ ἑαυτὸν ἐγχειρίσει τῷ παιδαγωγοῦντι πρὸς φιλοσοφίαν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς προκοπῆς καταδέξεται.

b. Τῶν γοῦν συντόμως τὸ πρότερον ῥηθέντων τὰ νῦν λεγόμενα, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων τὰ πλεῖστα, ὑπομιμνήσκοντά τε ἡμᾶς ἐκείνων, καὶ μνημονεύειν αὐτῶν διὰ τῆς συντομίας παρέχοντα. Τὸ δὲ, ὡς ἐχθρὸν ἑαυτὸν παραφυλάττειν, εἴρηται διὰ τὸ ὑποπτεύειν ἑαυτοῦ τὴν μήπω πεπηγυῖαν ἕξιν, καὶ διὰ τὸ σπουδάζειν πικρότερον τὰ ἑαυτοῦ κινήματα κρίνειν· ὥσπερ τὰ τῶν ἐχθρῶν κρίνομεν, οὐδὲν διὰ συμπάθειαν ἐνδιδόντες,
c. ὅπερ εἰώθαμεν οἱ πολλοὶ ἐφ' ἑαυτῶν τε πάσχειν, καὶ ἐπὶ τῶν φίλων. μάσθλης δὲ, ὁ ἔνλυτός ἐστιν, τοῖς μεμαλαγμένοις δέρμασιν ὅμοιος ὤν.

decet. Neque vero etiam inerudito conveniunt ii ſermones; niſi, relicta inſcitia, ſe inſtituendum philoſophiæ tradiderit, & principium profectus faciendi admiſerit.

Compendio nos igitur ſupra dictorum commonefaciunt ea quæ nunc dicuntur, iisdemque pleraque verbis; ut illa nobis in memoriam revocata, ob ipſam brevitatem numquam excidant. Eſſe autem cuique *ſe ipſum ut hoſtem obſervandum*, propterea dictum eſt, ut ſuſpectum habeat ſuum *nondum confirmatum habitum*, & ut in motus ſuos acerbius inquirere ſtudeat; ſicut in inimicorum delicta inquirimus, nihil illis ex amore concedentes: id quod plerique erga nos ipſos facere ſolemus, & erga amicos. μάσθλης vero, eſt homo *enervatus*, maceratis & humiditate emollitis loris ſimilis.

ΚΕΦ. ογ'.

Ὅταν τις ἐπὶ τῷ νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι τὰ Χρυσίππου βιβλία σεμνύνηται, λέγε αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν· ὅτι, Εἰ μὴ Χρύσιππος ἀσαφῶς ἐγεγράφει, οὐδὲν ἂν εἶχεν οὗτος, ἐφ' ᾧ ἐσεμνύνετο. Ἐγὼ δὲ τί βούλομαι; καταμαθεῖν τὴν Φύσιν, καὶ ταύτῃ ἕπεσθαι. ζητῶ οὖν, τίς ἐστιν ὁ ἐξηγούμενος· καὶ ἀκούσας, ὅτι Χρύσιπ- p. 319
πος, ἔρχομαι πρὸς αὐτόν. ἀλλ' οὐ νοῶ τὰ γε- a.
γραμμένα· ζητῶ οὖν τὸν ἐξηγούμενον. καὶ μέχρι τούτων οὔπω σεμνὸν οὐδέν. ὅταν δὲ εὕρω τὸν ἐξηγούμενον, ἀπολείπεται χρῆσθαι τοῖς παρηγγελμένοις· τοῦτο αὐτὸ μόνον σεμνόν ἐστιν. ἂν δὲ αὐτὸ τοῦτο, τὸ ἐξηγεῖσθαι, θαυμάσω· τί ἄλλο ἢ γραμματικὸς ἀπετελέσθην ἀντὶ φιλοσόφου; πλήν γε δὴ, ὅτι ἀντὶ Ὁμήρου Χρύσιππον ἐξηγούμενος. Μᾶλλον οὖν, ὅταν τις εἴπῃ μοι, b.
Ἐπανάγνωθί μοι Χρύσιππον, ἐρυθριῶ, ὅταν μὴ δύνωμαι ὅμοια τὰ ἔργα καὶ σύμφωνα ἐπιδεικνύειν τοῖς λόγοις.

CAPVT LXXIII. (Nobis Cap. XLIX.)

Si quis eo gloriatur, quod Chryſippi ſcripta intelligat interpretarique poſſit; dic ipſe tibi: Niſi obſcure ſcripſiſſet Chryſippus, nihil haberet hic homo, quo gloriaretur. Ego vero quid volo? Naturam cognoſcere, eamque ſequi. Quæro itaque, quis ſit ejus interpres: &, poſtquam audivi, Chryſippum eſſe, eum adeo. At non intelligo ſcripta ejus: quæro ergo enarratorem. Atque hactenus quidem præclari nihil. Quum autem enarratorem invenero, reliquum eſt, ut utar præceptis: hoc unum præclarum eſt. Sin ipſam per ſe enarrationem fuero admiratus; quid aliud, niſi Grammaticus evaſero, loco philoſophi? eo dumtaxat excepto, quod pro Homero Chryſippum interpretor. Potius igitur, cum quis mihi dixerit, Prælege mihi Chryſippum! erubeſco, cum facta nequeo ſimilia atque conſona verbis oſtendere.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Διαστήσας τὰς τρεῖς ἕξεις, τὰς ἐν τοῖς ἀνθρώποις φυομένας, ἰδιώτου, καὶ φιλοσόφου, καὶ προκόπτοντος, καὶ τῶν πρὸς τὸν προκόπτοντα ῥηθέντων συντόμως ὑπομνήσας, τὸ συμπέρασμα λοιπὸν ἐπάγει διά τε τούτου καὶ τῶν ἑφε-
c. ξῆς· ὅτι χρὴ τὰ ἔργα τὰ ὑπὸ τῶν λόγων παραδοθέντα ἐργάσασθαι. τέλος γὰρ τῶν λόγων, τὰ ἔργα, ὧν ἕνεκα καὶ οἱ λόγοι ἐζητήθησαν. μάλιστα γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀληθὲς εἰπεῖν τὸ τοῦ ῥήτορος· ὡς ἅπας λόγος, ἂν ἀπῇ τὰ ἔργα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν. Χρὴ οὖν, φησὶν, ἐξ ἀρχῆς ἐννοεῖν, τί ἂν βούλοιτο ἄνθρωπος ὁ τὸ ἑαυτοῦ ἀγαθὸν ζητῶν· ὅτι βούλεται εὑρεῖν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τίς ἐστιν, καὶ τί ταύτῃ ποιεῖν ἢ πάσχειν προσήκει·
p. 320 οἷον, ὅτι ζωὴ λογικὴ, χρωμένη τῷ σώματι ὡς
a. ὀργάνῳ· καὶ, χρὴ τῇ ταύτης τελειότητι τὴν ἑαυτοῦ ὄρεξιν καὶ ἔκκλισιν συναρμόσαι. Ζητῶν οὖν

COMMENTARIVS.

Tribus habitibus, qui exſiſtere in homine ſolent, diſtinctis, indocti, philoſophi, & proficientis: & iis quæ proficienti dicta fuere, compendio repetitis; jam concluſionem addit, & hoc & iis quæ ſequuntur capitibus: nempe, actiones eas, quæ verbis expoſitæ ſint, eſſe ſuscipiendas. Finis enim orationis eſt actio, cujus etiam cauſſa uſurpata fuit oratio. In his enim veriſſima eſt ſummi oratoris ſententia: Omnem orationem, ſi facta deſint, vanum atque inane aliquid videri. Eſt igitur, inquit, initio conſiderandum, quidnam velit homo, ſuum bonum quærens? Vult autem *reperire, quæ ſua natura ſit*, & quid ſibi ſit faciendum aut patiendum: ſcilicet, hominem eſſe animam ratione præditam, corpore utentem ut inſtrumento; ac, debere illius animæ perfectioni ſuam adpetitionem & declinationem adcommodare. Cum

οὖν τοῦτο, ἀκούω ὅτι Χρύσιππος ἔγραψε περὶ τούτων. λαβὼν τὸ βιβλίον, οὐκ ἴσχυσα ἐπ' ἐμαυτοῦ νοῆσαι τὰ γεγραμμένα· καὶ ζητῶν τὸν ἐξηγούμενον, ἐνόησα τί λέγει ὁ Χρύσιππος. καὶ οὕτω σεμνὸν οὐδὲν, οὐδὲ τῷ ἐξηγουμένῳ, οὐδὲ τῷ νοήσαντι. οὐδὲ γὰρ b. Χρύσιππος περὶ τούτου ἔγραψεν ἐπὶ τῷ ἐξηγήσασθαι καὶ νοῆσαι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ χρήσασθαι τοῖς γεγραμμένοις. ἐὰν οὖν χρήσωμαι τοῖς γεγραμμένοις τούτοις, τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῶν μετέσχον. ἐὰν δὲ θαυμάσω τὸν ἐξηγούμενον, ὅτι καλῶς ἐξηγεῖται, καὶ νοῆσαι δύνωμαι, καὶ αὐτὸς ἐξηγεῖσθαι, καὶ πάντα ἁπλῶς τὰ ἄλλα μοι παραγίνεται, πλὴν τοῦ χρήσασθαι τοῖς γεγραμμένοις· τί ἄλλο, ἢ γραμματικὸς, c. ἐξετελέσθην, ἀντὶ φιλοσόφου; μέρος γὰρ ἐν τῆς γραμματικῆς τὸ ἐξηγητικόν ἐστι. διαφέρω δὲ τοῦ γραμματικοῦ, ὅτι Χρύσιππον ἀντὶ Ὁμήρου ἐξηγοῦμαι. ἀλλὰ καὶ τὸ ψιλῶς ἀναγινώ-

Cum igitur hoc quæro, audio *Chryſippum de his ſcripſiſſe*. Librum in manus ſumtum per me intelligere non poſſum. *Quæſito interprete*, intellexi quid dicat Chryſippus. Nec dum quidquam præclarum eſt vel interpretis factum vel auditoris. Neque enim Chryſippus ea de re ſcripſit, ut eſſet qui interpretaretur, quique intelligeret; ſed ut in vita ſcripta illa ſequeremur. Si ergo ſcriptis illis uſus fuero; tunc boni eorum particeps factus ſum. Sin admiror interpretem ob egregiam interpretationem: ſi intelligere, atque ipſe etiam interpretari poſſum: denique ſi cætera omnia fuero conſecutus, eo excepto quod ſcriptis non utor: quid aliud niſi *grammaticus ſum factus, pro philoſopho?* Eſt enim Grammaticæ pars, ſcriptorum enarratio. Illud unum inter me & grammaticum intereſt, quod ego pro Homero Chryſippum enarro. Atqui ſimpliciter legen-

ἀναγινώσκοντα τὰ Χρυσίππου, ἢ ἄλλῳ αἰτήσαντι παραναγινώσκοντα, μὴ χρῆσθαι αὐτοῖς, οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. αἰσχύνοιτο γὰρ ἄν τις δικαίως, εἰ νοσῶν, καὶ βοηθήματα τῆς νόσου εὑρίσκων γεγραμμένα, ἀναγινώσκοι μὲν ἂν αὐτὰ σαφῶς τε καὶ διηρθρωμένως, καὶ ἄλλοις
p. 321 a. ἐξηγοῖτο, εἰ δέοι, μὴ χρῷτο δὲ τῆς ἑαυτοῦ νόσου τοῖς βοηθήμασιν.

legentem Chryſippum, aut alteri petenti enarrantem, non parere præceptis illius, reprehendendum ſane eſt. Aegrotans enim, & remedia morbi ſcripta inveniens, merito profecto erubeſcat, ſi ea perſpicue diſtincteque legat, atque aliis etiam, ſi ita res fert, declaret, ipſe autem morbi ſui remediis non utatur.

ΚΕΦ. οδ'.

Ὅσα προτίθεταί, τούτοις, ὡς νόμοις, ὡς ἀσεβήσων, ἂν παραβῇς, ἔμμενε. ὅ τι δ' ἂν ἐρῇ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔτ' ἔστι σόν.

CAPVT LXXIV. (Nobis Cap. L.)

Quæcumque propoſita habes, ea veluti leges, veluti impius futurus, ſi transgrediaris, ſerva. Quid vero alius quispiam de te dicturus ſit, noli curare: hoc enim non amplius tuum eſt.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

b. Μία χελιδὼν, ὡς φησιν ἡ παροιμία, ἔαρ οὐ ποιεῖ. οὕτω, καὶ μία χρῆσις, ἢ δύο τῶν ὑπὸ Χρυσίππου ῥηθέντων, ἕξιν οὐκ ἐμποιεῖ· ἀλλὰ δεῖ,

COMMENTARIVS.

Vna hirundo, ut proverbio dicitur, non facit ver. Ita, ſi ſemel atque iterum Chryſippi præceptis parueris, habitum non confirmabis. Sed eſt,

δεῖ, φησὶ, τῷ προτεθέντι ὡς ἀγαθῷ καὶ ὠφελίμῳ ἐμμένειν βεβαίως· ὡς ἀσεβὲς νομίζειν τὸ παραβῆναι. εἰ γὰρ τὰς ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν ὁμολογίας παραβαίνειν, ἄτοπον καὶ ἀσεβὲς δοκεῖ, ὡς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως, δι' ὧν τὰ πάντα ὑφίσταται καὶ μένει, ὅσον ἐφ' ἡμῖν, ἀκυρουμένων· πῶς οὐκ ἀσεβὲς, τὸ τὴν πρὸς φιλοσοφίαν καὶ εὐζωΐαν ὁμολογίαν παραβαίνειν; παραβαίνει δὲ ὁ συντιθέμενος μὲν τοῖς λεγομένοις καὶ γεγραμμένοις. ὡς καλῶς καὶ ἀληθῶς ἔχουσιν, εἶτα καὶ ἀρξάμενος τῆς χρήσεως αὐτῶν, μὴ ἐμμένων δὲ αὐτοῖς. ἔμμενε οὖν, φησί· τί δὲ ἐρεῖ τις περὶ σοῦ, μὴ ἐπιστρέφου· τὰ πρότερον ῥηθέντα ἐνδεικνύμενος, ὅτι πολλοὶ ἔσονται οἱ λέγοντες, ὅτι, ἄφνω σοφὸς ἡμῖν ἐπανελήλυθε· καὶ, πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρύς; καὶ τὰ τοιαῦτα. οὐ γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ εἰπεῖν τι ἢ μὴ εἰπεῖν ἐκείνους. ἔοικε δὲ ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ c. p. 322 a.

eſt, inquit, *in eo quod propoſitum fuerit* tamquam bono & utili, *conſtanter permanendum: & religioni habendum, id violare.* Nam ſi vilium rerum pactionibus non ſtare, indecorum & nefas habetur; quippe quo veritas & fides, quibus omnia transiguntur rataque permanent, (quantum quidem in nobis eſt) abrogatur: annon multo magis erit impium, pacta & conventa, quæ cum philoſophiâ & honeſtâ vitâ inita ſunt, violare? *Violat* autem ea, qui, cum dictis & ſcriptis adſentiatur, ut honeſtis & veris, iisque uti cœperit, non tamen in iis perſeveret. *Perſevera* igitur, inquit: *quid vero alii de te loquantur, curare noli.* Quibus verbis innuit id, quod ſupra dictum eſt, fore multos qui dicant, ſubito te ſapientem rediiſſe: quique rogent, unde iſtud ſupercilium? & id genus alia. Non enim, quid illi dicant, aut non dicant, noſtri eſt arbitrii. Videtur autem adludere

ad

ἀνὴρ τὸ παρὰ τῶν Πυθαγορείων συμβολικῶς εἰρημένον ἐνδείκνυσθαι. ἔλεγον δὲ ἐκεῖνοι· Εἰς τὸ ἱερὸν ἀπερχόμενος, μὴ ἐπιστρέφου· ἐνδεικνύμενοι, ὅτι τὸν εἰς Θεὸν ὁρμηθέντα, οὐ χρὴ δίγνωμόν τι ἔχειν, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀντεχόμενον.

ad id, quod Pythagorei per ambages dicunt; Si ædem sis ingressus, non debere te converti. Quo significant, qui ad Deum se contulerit, non esse debere ancipiti animo, neque res humanas curare.

ΚΕΦ. οέ.

b. Εἰς ποῖον ἔτι χρόνον ἀναβάλλῃ τὸ τῶν βελτίστων ἀξιοῦν σεαυτὸν, καὶ ἐν μηδενὶ παραβαίνειν τὸν διαιροῦντα λόγον; Παρείληφας τὰ θεωρήματα, οἷς ἔδει σε συμβάλλειν, καὶ συμβέβληκας. ποῖον οὖν ἔτι διδάσκαλον προσδοκᾷς, ἵνα εἰς ἐκεῖνον ὑπερθῇ τὴν ἐπανόρθωσιν ποιῆσαι τὴν σεαυτοῦ; Οὐκ ἔτι εἶ μειράκιον, ἀλλὰ ἀνὴρ ἤδη τέλειος. ἂν νῦν ἀμελήσῃς καὶ ῥαθυμήσῃς, καὶ ἀεὶ προθέσεις ἐκ προθέσεως

CAPVT LXXV. (Nobis Cap. LI.)

In quodnam tandem tempus differs te optimis quibusque rebus dignum judicare, & nulla parte violare Rationem quæ rerum distinctionem docet. Accepisti præcepta, quibus adsentiri debebas, & adsensus es. Quem igitur etiamnum præceptorem exspectas, ut in illum rejicias correctionem tui? Non amplius es adolescentulus, sed vir jam perfecta ætate. Quod si nunc negligens fueris cessaverisque, & prorogationem ex proroga-

σεως ποιῇ, καὶ ἡμέρας ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ὁρίζῃς, μεθ' ἃς προσέξεις σεαυτῷ, λήσεις σεαυτὸν οὐ προκόψας, ἀλλ' ἰδιώτης διατελέσεις καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων. Ἤδη οὖν ἀξίωσον σεαυτὸν βιοῦν ὡς τέλειον καὶ προκόπτοντα· καὶ πᾶν τὸ βέλτιστον Φαινόμενον ἔστω σοι νόμος ἀπαράβατος. κἂν ἐπίπονόν τι, ἢ ἡδύ, ἢ ἔνδοξον, ἢ ἄδοξον προσάγηται, μέμνησο, ὅτι νῦν ὁ ἀγὼν, καὶ ἤδη πάρεστι τὰ Ὀλύμπια, καὶ οὐκ ἔστιν ἀναβάλλεσθαι οὐκέτι· καὶ ὅτι παρὰ μίαν ἡμέραν καὶ ἓν πρᾶγμα καὶ ἀπόλλυται προκοπὴ, καὶ σώζεται. Σωκράτης οὕτως ἀπετελέσθη, ἐπὶ πάντων τῶν προσαγομένων αὐτῷ μηδενὶ ἄλλῳ προσέχων ἢ τῷ λόγῳ. σὺ δὲ, εἰ καὶ μήπω εἶ Σωκράτης, ὡς Σωκράτης γε εἶναι βουλόμενος ὀφείλεις βιοῦν. c. p. 323 a

rogatione nectis, alibsque semper atque alios tibi dies constituis, post quos curam tui gerere incipias, imprudenti tibi accidet, ut numquam proficias, sed rudis totam vitam ad mortem usque transigas. Iam nunc igitur dignum te censeto, qui vivas ut homo perfecta ætate, & ut proficiens: &, quidquid optimum cognoveris, id lex sit tibi, quam transgredi non liceat. Denique sive molestum aliquid tibi oblatum fuerit, sive jucundum, sive gloriosum, sive inglorium; memento, nunc certamen obvenisse, nunc adesse Olympia, nec differre licere amplius; ac per unum diem, per unamque rem bene maleve gestam, vel perire profectum vel servari. Socrates hoc modo is, qui fuit, evasit; cum in omnibus, quæ ipsi offerrentur, nullius rei respectum haberet nisi Rationis. Tu vero, etsi nondum es Socrates, tamen ita vivere debes, ut qui Socrates esse velit.

ΕΞΗΓΗ-

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο προσῆκον ἦν ἀκοῦσαι τὸν τυχόντα τελέως †) τῶν παραινέσεων, τὸ μὴ μέλλειν λοιπὸν, μηδὲ ἀναβάλλεσθαι. Ἀεὶ γὰρ

— — ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.

b. Ἀργίας πρόφασις, ἡ ἀναβολή. Εἰς ποῖον οὖν ἔτι χρόνον, φησὶν, ἀναβάλλῃ τὸ ἀξιοῦν σεαυτὸν τῆς καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων χρήσεως; ταῦτα γάρ ἐστι τὰ βέλτιστα, ὡς τελειότατα, καὶ σκοπὸς ὄντως καὶ τέλος τῶν λόγων· καὶ τοῦ ἐν μηδενὶ παραβαίνειν τὸν ὀρθὸν λόγον, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν πάντα ἐνεργεῖν, καὶ ὀρεγόμενον, καὶ ἐκκλίνοντα; Καὶ ἄλλος μὲν ἂν εἶπεν· * μένω ἀκοῦσαι τῶν τε λογικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν θεωρημάτων. σὺ δὲ ἤδη πως προκεκοφὼς ἐπὶ φι-
c. λοσοφίαν, προειληφὼς τὰ θεωρήματα, οἷς πρέπτερον χρὴ συνθέσθαι ὡς καλῶς εἰρημένοις, καὶ τότε

†) Pro τελέως, legendum τέως ſuſpicatus ſum.

COMMENTARIVS.

Illud quoque decebat audire eum, qui hactenus præcepta accepit, non eſſe cunctandum & differendum diutius. Recte enim Heſiodus:

Differ opus, numquam non conflictabere damnis.

Ignaviæ prætextus mora eſt. *In quod igitur*, inquit, *tempus prorogas, quo minus dignum ipſe te judices*, qui ſingulis iis quæ dicta ſunt, utaris: (hoc eſt enim *optimum* & perfectiſſimum, & finis ac meta præceptorum) *& nusquam a recta ratione recedas*, ſed, ut ea jubet, adminiſtres omnia, tam adpetendo, quam declinando? Ac alius quidem dixerit: Exſpecto, dum artis diſſerendi & doctrinæ moralis præcepta audiero. Tu vero, qui jam nonnullos in doctrina morum progreſſus habeas, præceptaque perceperis, quibus primum adſentiendum eſt, ut veris & bonis, ac tum

τότε ἐργάσασθαι αὐτὰ, συνέθου αὐτοῖς. ποῖον οὖν ἔτι διδάσκαλον προσδοκᾷς, ἵνα εἰς ἐκεῖνον ὑπερθήσῃ τὴν ἐπανόρθωσιν τὴν ἑαυτοῦ; ἄλλοις ἡ ἡλικία ἐστὶ νεάζουσα· σὺ δὲ οὐκ ἔτι μειράκιον εἶ, ἀλλὰ ἀνὴρ ἤδη τῇ γνώμῃ τέλειος, ὥστε οὐδὲ ἔξωρος γέρων. ἐὰν τοίνυν ῥαθυμῇς, ἢ διὰ τῆς ἀμελείας προθεσμίας ἐκ προθεσμιῶν ποιῇ, καὶ ἡμέρας ἄλλας p. 324 a. ἐπ' ἄλλαις ὁρίζῃς, μεθ' ἃς προσέξεις ἑαυτῷ, ἐλπίδα μὲν κενὴν ἐν σεαυτῷ τρέφεις, τὸ σήμερον καὶ αὔριον ἐννοῶν· λήσεις δὲ σεαυτὸν, οὐ προκόψας, ἀλλ' ὑποκόψας τῷ κατ' ὀλίγον συνεθισμῷ τῆς ῥαθυμίας, καὶ ἰδιώτης διατελῶν, καὶ ζῶν καὶ ἀποθνήσκων. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνα τούτων ἄρχει, καὶ μέγα ὄφελος ἡ τῆς φύσεως προπαρασκευὴ, ἣν ἐκεῖθεν ἔχομεν· οὕτω καὶ τὰ b. ἐνταῦθα τῶν ἐκεῖ ἀρχὴ καὶ προευτρεπισμός.

μία

tum parendum eſt; tu, inquam, eis adſenſus es: quem igitur adhuc magiſtrum exſpectas, in cujus adventum correctionem tui ipſius differas? Alii ſunt adoleſcentuli. *Tu* vero *non amplius es adoleſcentulus, ſed vir* perfecta prudentia, atque adeo nec decrepitus ſenex. Quod ſi *ceſſas*, aut per incuriam aliud atque aliud tempus, *aliam atque aliam diem tibi præfinis, qua te ipſum ſis curaturus;* ſpe inani lactaris, diem hodiernum & craſtinum cogitando: ſed *imprudens* paulatim *regrediere magis, quam progredieris,* adſuetudine ſocordiæ, *& rudis atque indoctus permanebis & vivens & moriens.* Sicut enim ea, quæ in ſuperiori animorum noſtrorum ſede gerebantur, ſunt initium eorum quæ hic geruntur, & magnum adjumentum eſt præparatio naturæ, quam inde huc adtulimus: ſic &, quæ hic geruntur, ſunt initium & præparatio eorum, quæ in futura vita ſequentur.

μία γὰρ ἡ ὅλη ζωὴ, καὶ εἷς βίος, τῇδε κἀκεῖσε μεταβαλλόμενος.

Ἤδη οὖν ἀξίωσον, φησὶν, ἑαυτὸν βιοῦν ὡς τέλειον· οὐχ ὡς τέλος ἀπειληφότα· ἐκεῖνος γὰρ οὐ δεῖται τούτων τῶν λόγων· ἀλλ' ὡς κατὰ τὸ προκόπτειν τέλειον, τῷ ἀεὶ προκόπτειν, καὶ μηδαμοῦ διακόπτειν τὴν προκοπήν. ἀλλὰ πᾶν τὸ φαινόμενόν σοι καλῶς ἔχειν, νόμον ἡγοῦ, τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ προστάττοντα. πᾶσι δὲ τοῖς προσπίπτουσιν ἔξεστι χρῆσθαι καλῶς, καὶ τοῖς ἐναντίοις, ἐάν [γε] κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον. κἂν ἐπίπονον [μὲν] οὖν τι κἂν ἡδὺ προσαχθῇ, κἂν ἔνδοξον, κἂν ἄδοξον, δράττου τοῦ προσαγομένου, κἂν μικρὸν ᾖ, μὴ καταφρονῶν αὐτοῦ, κἂν μέγα, μὴ ἀποδειλιῶν· μηδὲ συγχώρει παρατρέχειν αὐτῷ, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστου νόμιζε τὸν περὶ τῆς ἀρετῆς
p. 325 a. ἀγῶνα ἤδη προκεῖσθαι, ὥστε ἀνάγκην εἶναι, ἢ στεφανοῦσθαι ἢ ἀποκηρύττεσθαι· οὐ γάρ ἐστι

Una enim & continua eſt vita, quæ & inde huc, & hinc iſtuc transfertur.

Iam igitur, inquit, *vivendum tibi eſſe ſtatue tamquam perfecto:* non quod perfectionem ſis conſecutus, (talis enim præcepta hujusmodi non deſiderat:) ſed quaſi ratione progreſſuum perfectus, qui numquam progredi deſiſtas, numquam ceſſes aut remolleſcas. Sed quidquid tibi rectum videbitur, id legem putato, quæ idem exſequi jubeat. Omnibus autem iis quæ inciderint, recte uti licebit, atque etiam rebus inter ſeſe contrariis, ſi eas recta ratione moderere. *Sive* igitur *res laborioſæ, ſive ſuaves objiciantur, ſive gloria, ſive ignominia;* cape id quod offertur: ſive parvum illud fuerit, non contemne; ſive magnum, non reformida: neque illud præterfluere ſine, ſed in unoquolibet tibi *certamen* eſſe propoſitum ſtatuito, in quo aut coronari ſit neceſſe, aut repudiari. Nec enim

ἐστι λοιπὸν, ἐνεστηκότος τοῦ ἀγῶνος. Οὐ χρὴ δὲ παροράν οὐδεμίαν ἡμέραν, οὐδὲ ἓν πρᾶγμα, νομίζοντα, μηδὲν ἐκ τῆς τούτων καταφρονήσεως βλάπτεσθαι.

Παρὰ μίαν γὰρ ἡμέραν, καὶ ἓν πρᾶγμα, ἡ σὴ προκοπὴ καὶ σώζεται, φησὶ, καὶ ἀπόλλυται. πῶς τοῦτο; ἢ ὅτι μίαν ἡμέραν καὶ ἐφ' ἑνὶ πράγματι ῥαθυμήσας τις, ἀργότερος καὶ ῥαθυμότερος γίνεται, ὥστε ἄλλου προσπίπτοντος, ἀτονώτερον μᾶλλον ὄντα ἢ πρότερον, ἡττᾶσθαι αὐτῷ μᾶλλον ἢπερ τῷ πρότερον· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἄλλου· καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον αὐξανομένην τὴν ἀτονίαν, ἀπολλύναι τὴν προκοπὴν τελέως τοῦ ὀρθοῦ λόγου; σώζεται δὲ καὶ αὔξεται ἡ προκοπὴ κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον. ἀπὸ γὰρ τῆς μιᾶς ἡμέρας καὶ τοῦ ἑνὸς πράγματος ἐγγίνεταί τι σημεῖον, ὁπόση οὖν προκοπή· ὥστε τῷ ἑξῆς προσπίπτοντι ἀπροσκοπώτερον ὑπαντᾶν, καὶ ἔτι μᾶλλον τῷ ἑξῆς. οὕτω δὲ, b.

enim aliud eſt reliquum, inſtante certamine. Nec vero ullus dies eſt negligendus, nec ulla res; ex ejus contemtu nihil ad te damni rediturum exiſtimando.

Per unum enim diem, & unam rem, tua, inquit, *progreſſio & conſervatur, & perit.* Quomodo iſtud? niſi quod is, qui uno die & in una re ceſſarit, ſegnior fit atque remiſſior, ut alia re incidente minus habeat virium quam prius, & magis in ea ſuccumbat quam in priori; rurſusque magis, incidente aliâ; (donec, auctâ paulatim ſocordiâ, funditus perierit rectæ rationis progreſſio: quæ ratione contraria conſervatur atque augetur. Nam ab uno die & una re exiſtit unum punctum, (unus gradus;) & qualiscumque fit acceſſio, ut, quidquid poſtridie inciderit, eo minus offendaris; & minus etiam die tertio. *Sic* vero &

φησὶ, καὶ ὁ Σωκράτης ἀπετελέσθη ἀν-
c. δρῶν ἁπάντων σοφώτερος, ἐθίσας αὐτὸν ἐν μηδενὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν αὐτοῦ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ παντὸς τοῦ προσπίπτοντος πείθεσθαι μηδενὶ ἄλλῳ ἢ τῷ λόγῳ, ὃς αὐτῷ λογιζομένῳ βέλτιστος καταφαίνοιτο. σὺ δὲ, εἰ μήπω εἶ Σωκράτης, ἀλλ' οὖν, ὡς Σωκράτης γε εἶναι βουλόμενος, ὀφείλεις βιοῦν. ὁ δὲ πρὸς παράδειγμά τι βλέπων, καὶ ἐξομοιωθῆναι βουλόμενος ἐκείνῳ, οὐκ ἐνδίδωσιν, ἀεὶ πρὸς τὴν μίμησιν αὐτοῦ παραβαλλόμενος.

ro & *Socrates*, inquit, videretur. *Tu vero ſi omnium virorum ſapientiſſimus evaſit;* cum ſe conſuefeciſſet, ne ulla in re ſui correctionem procraſtinaret, ſed in caſu quolibet alii nemini pareret, niſi ei rationi quæ ipſi cogitanti optima *nondum es Socrates, at ſic, ut qui Socrates eſſe velis, vivere debes.* Qui vero exemplum aliquod intuetur, & ad ejus ſimilitudinem contendit, non remittit, quin ſemper in eo imitando elaboret.

ΚΕΦ. ος'.

p.326 a. Ὁ πρῶτος καὶ ἀναγκαιότατος τόπος ἐστὶν ἐν Φιλοσοφίᾳ, ὁ τῆς χρήσεως τῶν θεωρημάτων· οἷον, τὸ μὴ ψεύδεσθαι. ὁ δεύτερος, ὁ τῶν ἀποδείξεων· οἷον, πόθεν ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι. τρίτος, ὁ αὐτῶν τούτων βεβαιωτικὸς καὶ διορθωτικός· οἷον,

CAPVT LXXVI. (Nobis Cap. LII.)

Princeps & maxime neceſſarius in Philoſophia locus eſt, qui ad uſum ſpectat præceptorum; verbi cauſſa, Non mentiri. *Alter, demonſtrationum; verbi cauſſa,* Quibus ex rationibus efficiatur, non eſſe mentiendum. *Tertius, is qui ad horum ipſorum confirmationem enodationemque pertinet;*

οἷον, πόθεν ὅτι τοῦτο ἀπόδειξις; τί γάρ ἐστιν ἀπόδειξις; τί ἀκολουθία; τί μάχη; τί ἀληθές; τί ψεῦδος; Οὐκοῦν ὁ μὲν τρίτος τόπος ἀναγκαῖος διὰ τὸν δεύτερον. ὁ δὲ δεύτερος διὰ τὸν b.
πρῶτον. ὁ δὲ ἀναγκαιότατος, καὶ ὅπου ἀναπαύεσθαι δεῖ, ὁ πρῶτος. Ἡμεῖς δὲ ἔμπαλιν ποιοῦμεν. ἐν γὰρ τῷ τρίτῳ τόπῳ διατρίβομεν, καὶ περὶ ἐκεῖνον ἔστιν ἡμῖν ἡ πᾶσα σπουδή· τοῦ δὲ πρώτου παντελῶς ἀμελοῦμεν. τοιγαροῦν ψευδόμεθα μέν· πῶς δὲ ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι, πρόχειρον ἔχομεν.

tinet; verbi cauſſa, Vnde fiat, ut hæc ſit demonſtratio? quidnam ſit demonſtratio? quid conſecutio? quid repugnantia? quid verum? quid falſum? Igitur tertius locus neceſſarius eſt propter ſecundum; ſecundus autem, propter primum: maxime vero neceſſarius, & in quo adquieſcere oporteat, primus eſt. At nos contra facimus. In tertio enim loco moramur, & circa hunc omne noſtrum ſtudium occupatur; primum autem prorſus negligimus. Itaque mentimur quidem: qua ratione vero demonſtretur, non eſſe mentiendum, in promtu habemus.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

c.

Ἐπειδὴ τῷ φιλοσοφοῦντι καὶ βουλομένῳ τὴν ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν τελειότητα ἀπολαβεῖν, τήν τε ζωτικὴν, καὶ τὴν γνωστικὴν, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιστημονικῶς γινώσκειν, [τί μὲν τὸ ἀγαθὸν,] τί δὲ τὸ ἀληθές· ἵνα μὴ, δοξαστικῶς αὐτοῖς προσβάλλων, καὶ ἀλόγως τοῖς λέγουσι πιστεύων

COMMENTARIVS.

Philoſophanti, ut qui perfectionem naturæ ſuæ convenientem, cum in vivendo, tum in cognoſcendo, conſequi cupiat, neceſſe eſt, quidnam ſit verum, certâ ſcientiâ comprehendere; ne, ſi opinione tantum fretus, magiſtris absque ratione ac rebus

ἄνευ μαθήσεως, ἅμα μὲν διαμαρτάνῃ, ἅμα δὲ ἄλλοτε ἐπ᾽ ἄλλο μεταβαίνειν ἀναγκάζηται· ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ γνῶσις, δι᾽ ἀποδείξεως γίνεται· τίς δέ ἐστιν ἡ ἀπόδειξις, (ὅτι ὁ
p. 327 a. συλλογισμὸς, δι᾽ ἐναργῶν προτάσεων τεχνικῶς συντιθεμένων συναγόμενος·) καὶ τίνες αἱ ἐναργεῖς προτάσεις, καὶ πόσοι τῆς συνθέσεως αὐτῶν τρόποι, τῆς λογικῆς ἐστι πραγματείας διδάξαι· ἐπειδὴ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, τρεῖς εἰσιν ἐν φιλοσοφίᾳ τόποι ἀναγκαιότατοι· πρῶτος μὲν, ὁ τῆς χρήσεως τῶν θεωρημάτων, τὸ σωφρονεῖν ἐν ἔργῳ, τὸ μὴ ψεύδεσθαι· δεύτερος δὲ, ὁ τῆς ἀποδεί-
b. ξεως, ὁ μετὰ αἰτίας ἀποδεικνὺς, ὅτι δεῖ ταῦτα πράττειν· τρίτος δὲ, ὁ διὰ τῶν λογικῶν μεθόδων βεβαιωτικὸς, καὶ διαιρετικὸς, τοῦ, ταύτην ἀπόδειξιν εἶναι, καὶ μὴ ἠπατῆσθαι ἡμᾶς· καὶ διδάσκων, τί ἀπόδειξις, τί ἀκολουθία, τί μάχη· ὅτι ἀκολουθεῖ

rebus inexploratis crediderit, simul & a scopo aberret, simul etiam aliâs ad aliud transire cogatur. Scientifica autem cognitio demonstratione comparatur. Quidnam vero sit *demonstratio*, (nempe ratiocinatio, quæ ex evidentibus propositionibus rite collocatis concludatur,) & quænam propositiones firmamenta rationum non desiderent, quotque modis inter sese componantur: id docere, artis disserendi munus est. Quæ cum ita sint, *tres sunt in philosophia loci* maxime necessarii. *Primus, in usu* positus *præceptorum:* verbi caussa, tenendam modestiam in factis, veritatem in dictis esse colendam. *Alter, demonstrationis:* qui rationibus convincit, hæc esse facienda. *Tertius, qui* logicæ artis præceptis *confirmat, dilucideque declarat, esse eam demonstrationem*, & non deceptos esse nos: ac docet, *quid sit demonstratio, quid consecutio, quid pugna:* consequentia

ἀκολουθεῖ μὲν τὰ ὁλικώτερα τοῖς μερικωτέροις· εἰ γὰρ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ζῷόν ἐστι· μάχεται δὲ τὰ ἀντικείμενα, τὸ τὶς καὶ τὸ οὐδείς, καὶ τὸ πᾶς καὶ οὐ πᾶς· καὶ ἀδύνατον ἀλλήλοις συναληθεύειν ταῦτα, ἢ ψεύδεσθαι. δείκνυσι δὲ καὶ, ὁποῖος μέν ἐστιν ἀληθὴς συλλογισμὸς, ὁ ἐκ ποίων προτάσεων, καὶ κατὰ ποίαν σύνθεσιν· πῖος δὲ ψευδής. c.

Καὶ δῆλον, ὅτι οὗτος μὲν ὁ τρίτος τόπος, ὁ τὴν λογικὴν διδάσκων μέθοδον, ἀναγκαῖός ἐστι διὰ τὸν δεύτερον, ἵνα ἐπιστημονικῶς γινώσκωμεν, τίνα τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν ἐστι, καὶ ὅπως αὐτὰ χρὴ περιποιεῖσθαι· ὅτι δι' αὐτῶν αὐτὰ τῶν ἔργων περιποιούμεθα. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ ἀναγκαιότατος, καὶ τὸ τέλος ὅπου παύεσθαι δεῖ. διὰ γὰρ τοῦτον, καὶ τούτου ἕνεκα, οἱ ἄλλοι παραλαμβάνονται. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἀνάπαλιν ποιοῦμεν. ἐν γὰρ τῷ τρίτῳ τόπῳ διατρίβομεν καὶ p. 328 a.

ſequentia eſſe anguſtioribus ea, quæ latius pateant: ut, ſi homo ſit, eſſe animal: contraria inter ſeſe pugnare; verbi gratia, aliquis, nemo; omnis, non omnis: neque poſſe fieri ut hæc ſimul vera ſint aut falſa. Oſtendit etiam, quænam vera ſit ratiocinatio; e quibus conſtans propoſitionibus; quâ compoſitione; quænam rurſus falſa.

Perſpicuum eſt autem, hunc quidem *tertium locum*, qui logica præcepta docet, neceſſarium eſſe propter ſecundum, ut certâ ſcientiâ comprehendamus, quæ noſtra bona ſint, & quomodo paranda; nempe, nonniſi factis noſtris parari ea poſſe. Et hic quidem *maxime* eſt *neceſſarius*, & omnis inſtitutionis finis, *in quo quieſcere oportet*. Ob hunc enim, & hujus gratia, cæteri adhibentur. *Nos vero contra facimus. Nam in tertio loco immoramur* potiſſimum; alterum

μάλιστα· καὶ ἐπ' ὀλίγον ἐν τῷ δευτέρῳ· τοῦ δὲ πρώτου ἀμελοῦμεν, δι' ἓν οἱ ἄλλοι. τοιγαροῦν ψευδόμεθα μέν· ὅπως δὲ ἀποδείκνυται, ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι, καὶ διὰ τίνων λογικῶν μεθόδων, πρόχειρον ἔχομεν. καίτοι ἔδει, μαθόντας πῶς χρὴ ἀποδεῖξαι ὅτι οὐ χρὴ ψεύδεσθαι, ἐφεξῆς ἀποδεικτι-
h. κῶς καὶ ἐπιστημονικῶς γνῶναι, ὅτι οὐ χρὴ ψεύδεσθαι· ἐγνωκότας δὲ αὐτὸ, διατελεῖν τὸ λοιπὸν ἐργαζομένους, ὡς τούτου ἕνεκα καὶ τὰ πρότερον παραδοθέντα. Πάνυ οὖν καὶ εὐμεθόδως καὶ ἐντρεπτικῶς ἡμᾶς καὶ διὰ τούτου τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τὴν ἐργασίαν τῶν προτρεπτικῶν λόγων ἐχειραγώγησεν.

rum leviter adtingimus: *primum vero*, cui serviunt cæteri, *negligimus. Proinde mentimur quidem; quomodo autem demonstretur, non esse mentiendum*, & quibus dialecticis viis; *id in promtu habemus.* Enimvero decebat, cum didicissemus, quomodo esset demonstrandum, Mentiri non oportere, deinde demonstratione certâque scientiâ cognoscere, non esse mentiendum: idque ubi cognossemus, in agendo perpetuo occupari, ut cujus rei gratia superiora quoque tradita essent. Optimo igitur ordine, & acerrime, in hoc etiam capite nos ad præstanda ea, quæ præcipiuntur, veluti manu duxit.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. οζ'.

c.

Ἐπὶ παντὸς πρόχειρα ἐκτέον ταῦτα·

Ἄγου δέ με, ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ' ἡ Πεπρωμένη,
ὅποι ποθ' ὑμῖν εἰμι διατεταγμένος.
ὡς ἕψομαί γε ἄοκνος· ἢν δέ γε μὴ θέλω,
κακὸς γενόμενος, οὐδὲν ἧττον ἕψομαι.

CAPVT LXXVII. (Nobis Cap. LIII. 1.)

Quavis occaſione in promtu habenda ſunt hæc:

Duc me, ô Iupiter, & tu, Fatum,
quocumque à vobis deſtinatus fuero.
Sequar quippe impiger. Sin noluero,
ignavusque fuero, nihilo ſane minus ſequar.

ΚΕΦ. οή.

Ὅστις δ' ἀνάγκῃ συγκεχώρηκεν καλῶς,
σοφὸς παρ' ἡμῖν, καὶ τὰ Θεῖ' ἐπίσταται.

CAPVT LXXVIII. (Nobis Cap. LIII. 2.)

Quisquis neceſſitati recte ſe adcommodarit,
ſapiens apud nos habetur, & divina cognoſcit.

ΚΕΦ. οθ'.

Ὦ Κρίτων, εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γενέσθω. Ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ.

CAPVT LXXIX. (Nobis Cap. LIII. 3. 4.)

O Crito! ſi Diis ita viſum fuerit, ita fiat. Me vero Anytus & Melitus occidere quidem poſſunt; nocere mihi non poſſunt.

p. 329 a. ΕΞΗΓΗΣΙΣ.

Ἐπειδὴ τοὺς κατὰ διέξοδον ἡμῖν παραδοθέντας παιδευτικοὺς λόγους συνῃρημένως τινὲς τῶν παλαιοτέρων παραδεδώκασι, συμβουλεύει πρόχειρα ἔχειν ἐκεῖνα πανταχοῦ· ὡς ἅμα μὲν εὐμνημόνευτα, ἅμα δὲ τῇ μαρτυρίᾳ τῶν κλεινῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν εὐστόχως ἀποφανθέντων, βεβαιοῦντα ἡμῶν τὴν ἐπὶ τοῖς παρῃνημένοις πε-
b. ποίθησιν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον, Κλεάνθους ἐστὶ τοῦ Στωϊκοῦ, τοῦ ἀπὸ τῆς Ἀσσοῦ· ὃς μαθητὴς μὲν ἐγένετο Ζήνωνος, διδάσκαλος δὲ Χρυσίππου. τούτου καὶ ἀνδριάντα θαυμαστὸν ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσσῷ ἐθεασάμην, δόγματι τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀνατεθέντα. Εὔχεται δὲ οὗτος ἐν τοῖς ἰαμβείοις τούτοις, ἄγεσθαι ὑπὸ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ διὰ πάντων ἐν τάξει φοιτώσης αἰτίας ποιητικῆς τε καὶ κινητικῆς· ἣν Πεπρωμένην καὶ Εἱμαρμένην ἐκάλει· ἐπαγγελλόμενος, ἄοκνος

COMMENTARIVS.

Quia præceptiones ad inſtituendum hominem pertinentes, quas ſuſe adhuc expoſuit, veterum nonnulli compendioſe tradiderunt; illorum dicta in promtu ſemper habenda eſſe monet, ut & memoratu facilia, & quæ ob teſtimonium præſtantium virorum, ipſorumque dictorum concinnitatem, fiduciam noſtram de hisce admonitionibus confirment. Primum eſt Cleanthis dictum, Stoici philoſophi, Aſſo nati, qui fuit Zenonis diſcipulus, Chryſippi magiſter: cujus etiam ſtatuam admirabilem in ipſa urbe Aſſo vidi, in viri ejus honorem ex Romani ſenatus decreto dedicatam. Precatur autem in iis jambis, ut *a Deo ducatur*, &, quæ ab eo per omnia ordine transit, cauſſa effectrice & motrice, quam *Fatum* adpellabat: pollicens *ſe ſtrenue*

κνος καὶ ἑκὼν ἕψεσθαι. ἂν γὰρ ἀντι- c.
τείνω, φησὶ, μόνον ὅτι κακὸς ἔσομαι, καὶ
οἰμώζων καὶ στένων ἀκολουθήσω. ἀνάγκη γὰρ
ἀκολουθεῖν τὸ ἀσθενέστερον τῷ ἰσχυροτέρῳ, καὶ
τὸ αἰτιατὸν τῷ αἰτίῳ. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ
Ἐπίκτητος ἐνεδείξατο διὰ τοῦ κεφαλαίου, ἐν
ᾧ ἔλεγε, Μὴ ζήτει τὰ γινόμενα γίνεσθαι ὡς θέ-
λεις, ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα ὡς γίνεται, καὶ
εὐροήσεις. Συνεκτικὸν δέ ἐστι τοῦτο πάσης εὐα-
γωγίας, τὸ συντάττειν ἑαυτὸν τοῖς ὅλοις, καὶ
θέλειν ὅλον εἶναι μετ' ἐκείνων, ἀλλὰ μὴ ἑαυτὸν
ἀπὸ τοῦ ὅλου ἀποσπῶντα, καὶ εἰς μικρὸν καὶ p. 330
οὐδὲν περιγράφοντα, ἀντιτείνειν τοῖς ὅλοις, καὶ a.
βούλεσθαι καὶ τὰ ὅλα τῷ οὕτως εὐτελεῖ μέρει
ἀκολουθεῖν.

Καὶ τὸ δεύτερον δὲ, ἔστι μὲν Εὐριπίδου τοῦ
τραγικοῦ· τὴν δὲ αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ τοῦτο.
Ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἡ ἐπὶ τὸ ἄνω καὶ τὴν θείαν
αἰτίαν πάντα ἄγουσα, ἑκόντα τε καὶ ἄκοντα.

καὶ

nue atque ultro *ſecuturum*. *Nam ſi repugnaro*, inquit, *nil aliud conſequens erit, niſi ut ego pravus*, plorans & gemens *ſim ſecuturus*. Neceſſe enim eſt, imbecilliora ſequi ea quæ fortiora ſunt, &, quæ orta ſunt, ſequi cauſſas, e quibus pendent. Quod ipſe etiam Epictetus innuit in eo capite, quo ait: Noli velle, ut ea quæ fiunt, ita fiant ut tu vis; ſed ita velis ea fieri quæ fiunt, ut fiunt: ſic facillime agitabis. Hoc enim diſciplinam morum omnem continet, conjungere ſe cum univerſo, & totum cum eo eſſe velle: non autem ab univerſo ſeſe avellentem, & in anguſtias, ac potius ad nihilum redactum, univerſo repugnare, & velle ut univerſum partem tam vilem ſequatur.

Alterum dictum Euripidis eſt Tragici, eamdemque ſententiam continet. *Neceſſitas* enim eſt, quæ ad ſuperna divinamque cauſſam reducat omnia, tam invita quam voluntaria.

καὶ ὁ ταύτῃ συμφαίνων, καὶ ἀκολουθῶν, καὶ μὴ
ἀντιτείνων, ἀλλ' ἀόκνως ἑπόμενος, σοφὸς ὄν-
τως ἐστί· τήν τε τῶν ὄντων φύσιν, καὶ τὴν
b. τῶν ὅλων καὶ τῶν μερῶν διαφορὰν καλῶς ἐπι-
στάμενος, καὶ * τῆς θείας δυνάμεως κατὰ τὸ
προσῆκον τιμῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ τρίτον, τὸ, Ὦ Κρίτων, εἰ
ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ γε-
c. νέσθω· ἔστι μὲν οὖν ἐκ τοῦ Πλατωνικοῦ Κρί-
τωνος, Σωκράτης δὲ ὁ λέγων· καὶ αὐτὸ δὲ τῆς
αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται συντομώτερον. ὁ γὰρ τοῦ-
το μὴ λέγων μόνον, ἀλλὰ καὶ ζῶν οὕτως, τὸν
ἀπὸ τῶν ὅλων ἑαυτοῦ μερισμὸν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ
Θεοῦ φυγὴν ἰᾶται, καὶ τῶν χειρόνων πάντων
ἀφίσταται, τοῖς ὅλοις ἑαυτὸν ἐνδιδοὺς, καὶ τῷ
Θεῷ. Καί μοι δοκεῖ διὰ τούτων ὁ ἀνὴρ οὗτος
τῶν μαρτύρων ἐπὶ τέλει προστεθέντων ἐνδείκνυ-
p. 331 a. σθαι, ὅτι πᾶσα ἡ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τε-
λειότης, εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἐπιστροφὴν, καὶ
τὴν πρὸς αὐτὸν σύνταξιν ὑποκρύφουται.

Τὸ

luntaria. Cui qui adſentitur, & comitatur, nec renititur, ſed ſtrenue ſequitur, vere *ſapiens* eſt: rerumque naturam, & partium ac totius diſcrimen ſatis intelligit, & honorem habet eum qui decet divinæ potentiæ.

Sed & tertium illud, *Si Diis ita viſum fuerit, ita fiat;* eſt quidem ex Platonis Critone, Socrates autem illud effatus eſt: cæterum eamdem ſententiam majore compendio complectitur. Qui enim non tantum ita loquitur, ſed ita etiam vivit; is ſeparationi ſui ab univerſo, & fugæ a Deo medetur, & a deterioribus omnibus recedit, univerſo & Deo mancipatus. Ac videtur mihi hic vir per hosce teſtes in fine citatos innuere, omnem humani animi perfectionem converſione ad Deum, ejusque conjunctione abſolvi & conſummari.

Quod

Τὸ δὲ ἐπὶ τέλει προστεθὲν, τὸ, Ἐμὲ δὲ Ἄνυτος καὶ Μέλιτος ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὔ· ἔστι μὲν ἀπὸ τῆς Πλατωνικῆς τοῦ Σωκράτους ἀπολογίας, περὶ Ἀνύτου καὶ Μελίτου, τῶν Σωκράτους κατηγόρων, εἰρημένον· τέλος δὲ ἀρχῇ συνάπτει, ὑπομιμνῆσκον ἡμᾶς τῶν ἐν ἀρχῇ ῥηθέντων, ὅτι ὁ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν τιθέμενος, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐκτὸς, οὔτε ἀναγκασθήσεται ὑπό τινος, οὔτε βλαβήσεταί ποτε. b.

Quod autem extremum adjectum eſt, *Me vero Anytus & Melitus occidere ſane poſſunt, lædere autem non poſſunt:* ſumtum illud eſt ex Apologia Platonica Socratis, & in accuſatores Socratis Anytum & Melitum dictum: finem autem principio connectit, dum initio dicta in memoriam revocat, eum qui bonum & malum in rebus in noſtra poteſtate ſitis collocet, non autem in rebus externis, neque coactum iri umquam, neque læſum iri ab ullo.

Ταῦτα εἶχον τοῖς τὰ Ἐπικτήτου μεταχειριζομένοις πρὸς σαφήνειαν τῶν εἰρημένων συμβαλέσθαι κατὰ δύναμιν· εὐχαριστῶν καὶ αὐτὸς τῇ προφάσει τῆς περὶ τοὺς τοιούτους λόγους διατριβῆς, ἐν προσήκοντι καιρῷ μοι γινομένῃ τυραννικῆς περιστάσεως. Εὐχὴν δὲ ἐπὶ τέλει τοῖς παροῦσιν οἰκείαν προσθεὶς, ἐπ' αὐτῇ καταπαύσω τὸν λόγον. c.

Ἱκετεύω

Hæc habui, quæ Epicteti ſtudioſis, ad dicta illius declaranda, pro mea virili conferrem: gaudens & ipſe, datam mihi occaſionem de hujusmodi præceptis commentandi, quæ quidem occaſio peropportune in hoc tempus, quo tyrannide premimur, incidit. Conſentaneo autem voto his adjecto, concludam hunc Commentarium.

Supplico

Ἱκετεύω σε, Δέσποτα, ὁ πατὴρ καὶ ἡγεμὼν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, ὑπομνησθῆναι μὲν ἡμᾶς τῆς ἑαυτῶν εὐγενείας, ἧς ἠξιώθημεν παρά σου· συμπράξαι δὲ ὡς αὐτοκινήτοις ἡμῖν, πρός τε κάθαρσιν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ πρὸς τὸ ὑπερέχειν καὶ ἄρχειν αὐτῶν, καὶ ὡς ὀργάνοις κεχρῆσθαι κατὰ τὸν
p. 332 a. προσήκοντα τρόπον· συμπράττειν τε καὶ πρὸς διόρθωσιν ἀκριβῆ τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου, καὶ ἕνωσιν αὐτοῦ πρὸς τὰ ὄντως ὄντα, διὰ τοῦ τῆς ἀληθείας Φωτός. καὶ τὸ τρίτον καὶ σωτήριον· ἱκετεύω, ἀφελεῖν τελέως τὴν ἀχλὺν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ὀμμάτων, Ὄφρ' εὖ γινώσκωμεν (κατὰ τὸν Ὅμηρον) ἠ μὲν Θεὸν, ἠδὲ καὶ ἄνδρα.

Supplico tibi, Domine, pater & dux rationis noſtræ, ut noſtræ nobilitatis recordemur, qua tu nos ornaſti: & ut nobis præſto ſis, ut iis qui per ſeſe moventur, quo & a corporis contagio, brutorumque adfectuum, repurgemur, eosque ſuperemus & regamus, &, ſicut decet, pro inſtrumentis iis utamur. Deinde ut nobis adjumento ſis ad adcuratam rationis noſtræ correctionem, & conjunctionem ejus cum iis, quæ vere ſunt, per lucem veritatis. Et tertium, quo ſalus maxime continetur, ſupplex oro, ab oculis animorum noſtrorum caliginem prorſus abstergas, ut (quod apud Homerum eſt) & Deum & hominem bene noſcamus.

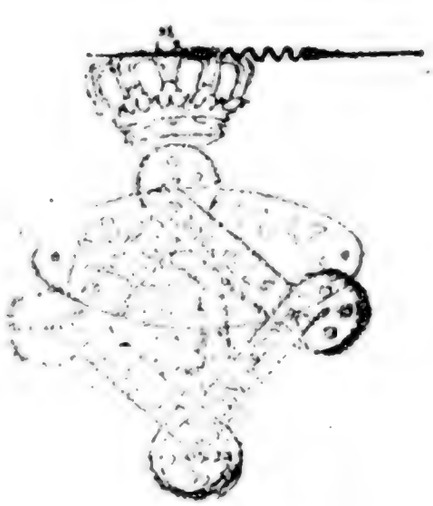

INDEX

INDEX RERVM.

[*Numeri referuntur ad editionem Heinſianam Lugd. Bat. MDCXL. cujus Paginæ ad oras hujus Editionis notatæ ſunt.*]

Accuſare ſe ipſum. 276. 277
Acrothoïtæ; natio ἄθεος. 222. 223
Actionum omnium finis. 173
Admirationis uti fiamus participes. 139
Adverſæ res tolerantem fortiorem reddunt. 91. *(Mala.)*
Aegritudo uti profliganda? 157
Aegroti cultu divino ſanati. 220
Aemulatio. 131. 132
Aequabilitas. 294
Aeternitas, temporis expers. 242
Affectus bruti. 3. 4. 296. 316
Αἵρεσις, προαίρεσις. 14
Alexander Magnus cum Diogene. 123
Aliena: quæ non *In poteſtate noſtra*; triplicia. 53. cur ſic appellanda? 107. 118. relinquenda 137. *(Externa.)*
Alii quid dicant, nil ad nos 322
Ambitio, perturbationum extrema tunica. 106. 277
Amicus, alter ipſe. 204. dimidium animæ, & altera corporis pars. 208. tot animos habet, totidemque corpora, quot amicos. 205
Amicorum omnia communia, proprium nihil. 204. 205
Amici, ſunt theſaurus. 206
Amicitia. 149. 150. 198. vinculum omnium virtutum, ſed è vita profligata. 208. plus quam fraternitas & cognatio. 207
Amicitiæ delectus. 201. 202. tractatio. 203. ſummus apex, & bona. 205. 207. vires. 206. vinculum, bona voluntas. 207
Amittere, & reddere; quorum illud

illud ineruditorum; hoc eruditi. 107
Anaxagoras. 125
Anima humana; liberæ, ſed ancipitis naturæ, & velut ἀμφιβίου. 180 ſqq. immortalis. 257. principium per ſe mobile. 228. quomodo mobilis & immobilis. 230. *Animarum diverſi ordines.* 179 ſq. 229 ſq.
Anſæ rerum quarumque duæ. 304
Antigonus rex, cum Zenone congreſſurus, angitur. 283
Anytus. 331.
Apollinis reſponſum memorabile. 258 ſq.
Appetitio. 16 ſq. 22 ſq. 36. 48 ſqq. 99. 148
Arrianus, Epicteti enchiridii concinator. 1
Ars, & natura. 177
Aruſpices. *vide Vates.*
Aſſuetudo laborum. 314. lenire poteſt. 161
Aſtrologorum conjecturæ, ex inſtrumentis. 25 ſqq.
Athei. 222
Atheiſmi cauſſæ. 223. 237
Avaritia. 158 fugienda. 294
Avarorum infelicitas. 245
Auguria, nil ad bonum virum. 129
Axiomata. 292.

B.

Beatitudo vera. 3
Beatus. *vide Fortunatus.*
Bene faciendi facultas, expetenda principibus res. 283
Bonitas bonitatum. 235. 236. 242
Bonitatis divinæ excellentia. 96. abuſus. 246
Boni mali-ve ſimus, in nobis ſitum eſſe. 97. 98
Boni, nunquam calamitoſi. 243 ſeq.
Boni adeptio, omnium actionum finis. 173
Boni veri, & boni jucundi ſtudium. 14
Bonum & malum. 317
Bonum, rerum omnium fons & principium. 9
Bonum maius, minus. 174
Bonum ſecundarium. 178 ſq.
Bonum imaginarium. 184
Bonum, expetendum. 174. ob ſe ipſum. 291
Bonum animi corporis, externarum rerum. 305
Bonum in omnibus rebus. 304
Bonum animi, ubi ſitum? 48. 95. 99. 101
Bonum & malum, in noſtra poteſtate. 16. 17. 31. 137. 215. 223. 243. 303
Bonorum triplex ordo. 96. 175 ſeq.

C.

Calamitoſus, & infortunatus. 46
Calcei purpurei & interpuncti à Romanis prælati auratis. 298
Canis noſter internus. 135
Caſus & fortuna. 165. 224
Caſtigationis finis. 251
Caſtitas ante nuptias. 274
Cato Major. 57
Cauſarum ordo. 225
Cauſſa cauſſarum. 236
Choragus ſcenæ, deus. 127. 128
Chryſippus. 320. 321. 329
Ciborum varietas. 269

Circu-

Circulum orientium & mutantium nunquam ceſſare. 177.
Civitas, mater paterque civium. 208
Cives, fratres. 208 ſq.
Clavi animi, voluptates. 188. & affectus bruti. 296
Cleanthes. 329
Coactum omne, à culpa immune. 169. 183
Cochleam obiter tollere. 77
Cogitationes, actiones philoſophi. 74
Cogitationes fœdæ. 277
Cognatio, & alienum. 196
Communitas conviviorum, neceſſitudinis, latronum. 294
Confeſſio propriorum malorum. 278
Congemiſcere poteſt bonus vir; non etiam dolore affici. 125
Congreſſuum officia. 282 ſqq.
Conſcientia contentum eſſe 276
Conſcientiæ cruciatus. 251
Conſilium cognoſcendum, priusquam de actione alterius iudices. 307 ſq.
Continentiæ & temperantiæ differitas. 103 ſq.
Continentia voluptatis. 273. 289
Contraria, quæ? 163
Contrariis conſtant omnia. 304
Contumelia, non ab alienis rebus, ſed nobis ipſis. 134
Converſio ad deum. 249 ſqq. 322. 331
Conviciorum patientia. 105. 303
Convivator, deus. 122
Convivium hujus vitæ, uti adminiſtrandum? 122 ſq.
Convivia. 266
Conviviorum communitas. 293
Corpus, principium eſſe non poſſe. 228. animi inſtrumentum. 120. non pars, 6, 85. 86. Corporis functionibus nimis immorari. 301 Corporis rerum uſus. 268 ſq. acquiſitio, & poſſeſſio. 297 ſq. Corporis reſolutio in ſua elementa nil habet mali. 177 ſq.
Cothurnus. Poſt cothurnum clavam ſumere; proverb. 139
Crates. 50. 64. 102. 112. 123. 270
Cruciatus, & mors. 64
Cruciatus conſcientiæ. 251
Culpam in alios conferre, ineruditorum eſt. 69
Cultus divinus. 219 ſqq.

D.

Damnum, & damnum qui dat, pari odio habentur. 216
Damnum quisque facit ſibi; non aliis; nec alius. 303
Declinatio & adpetitio. 16 ſq. 36. 48. 99. 148
Delectus voluntatis. 183. noſtrum opus. 184
Depravatio. 96. 249
Deus deorum 236. convivator. 122. 126. mali cauſſa non eſt. 184. 185. 187. muneribus non corrumpitur. 246. omnipræſens. 242. omniſcius. 276. rerum omnium principium. 175. ſimul & ubique præſto eſt ſemper, cum omnibus ſuis divinis copiis & virtutibus. 219. 220. temporis, vel initii, expers. 242. veritas. 275
Deus, unum, bonum, fons, principium, finis. 9
Dei nomen, & etymologia. 223. 236
Deum eſſe, & providere hominibus, demonſtratur. 222 ſqq.
Deo quæcunque attribuimus, ſeu nomina, ſeu res, nihil eorum dei dignitatem exæquat. 232. 235 ſq.

Diogenes. 50. 102. 112. 123. 124. 273
Diſcentium officia erga doctores. 201
Diſputationes, quales eſſe debeant? 263
Diſſentienti à te cur non debeas iraſci? 302
Diſſimilitudo. 196
Diſſolvi, non malum. 177
Divinatio. 254. 257. nil ad eruditum. 129
Divini, id eſt, parentum fratres. 199
Divinus, & Divinum, quid? 124
Divitiæ improbis in pœnam datæ. 245
Divitias aſpernari, penes nos. 127
Divitibus corporalis ſanitas infirmior quam pauperibus. 269
Docere, cujus munus. 310
Dolore vir bonus non afficitur. 125
Dolorum tolerantia. 64. 90
Domiciliorum luxus. 270
Dominæ, à quibus appellentur mulierculæ, et cur? 300
Dominus, quis? 120. & quarum rerum? 150. 157

E.

Elatio, ἔπαρσις. 71
Eloquentia, recitationes. 281. 320
Eloquentia non plus quam pecunia meliores reddit poſſeſſores. 306. 307
Enchiridion, quid? & quis uſus ejus? 2
Enchiridii præſentis dictio & oratio qualis? 3. id quibusnam ſcriptum? 4
Epicteti claudicatio, paupertas, domuncula. 102. vita. 272.
Epilepſia, officiis erga deum curata. 219
Epulæ. 269
Erubeſcere. 193
Eruditus, quis? 67. 69. (*Philoſophus*, *Bonus*. *Sapiens*.)
Eruditi in perverſa rep. quæ conditio? 153
Evomere ſermones nondum concoctos. 311
Euripides. 330
Exercitationis animi duo capita. 66
Exercitatio confirmat. 89. 91
Exercitatio laborum, continentiæ, tolerantiæ. 313 ſq.
Exilii remedium. 135 ſq.
Exprobrationes. 275. 286
Externa, (quæ non *In poteſtate noſtra*. *Aliena*) 71. Externorum rectus uſus. 75. 78 ſq. criminatio. 120

F.

Facundiæ oſtentatio. 281
Familiari rei ſtudere; & bulbum tollere obiter. 77
Famulitium immodicum. 271
Fatalis cœli converſio. 18. 26
Fatum. 127. 329 ſq.
Felicitas vera. 3. in qua re poſita. 47
Feſta divina. 220
Finis, quid? 173. actio. 315. 329. ſcopi adeptio. 188
Formarum, quæ in mundo ſunt, discrimen. 233 ſq.
Fortitudo, & tolerantia, uti differant? 104
Fortuna, & caſus. 165. 224
Fortunatus, & calamitoſus. 45 ſq.
Fratres parentum, divini appellati. 199
Fratrum officia. 200
Fuga. *vide Appetitio*.

G.

Gemere uti vir bonus poſſit? 125
Gloria externa, contemnenda. 311 ſq.

Gloriæ cupiditas, extrema cæterorum vitiorum tunica. 106. 277 ſq.
Gradatim proficiendum. 50. 54 ſq. 60. 111
Grammaticus. 320
Gravibus in rebus nil, præter opinionem, grave. 134

H.

Habitus, affectio, σχέσις, relatio. 195
Hebetis ingenii ſigna. 301
Heraclitus. 123
Hippocrates, Apollodori fil. 311
Homo, eſt animus rationis particeps. 5. 101. in univerſo præcipuum quid. 239
Hominum tria genera. 315
Honeſtum, & turpe. 147
Honos, 145 ſq.
Hoſpitalis deus. 210
Hoſpitibus officia debita. 210

I.

Iactantia propriæ virtutis. 274 ſq. 286
Idiota. 315
Ignavia, à viro ſapiente aliena. 39. 42. labefacit. 89
Ignominia. 145 ſq.
Illuſtratio divina. 219. 221
Immobile, rerum præſtantiſſimum. 231
Improbitatis medicina, pœna. 249
Indignari. 193
Ineruditus, quis? 67 ſq. 315 ſqq.
Infinitum. Progreſſio in infinitum abſurda. 225
Infortunati uti fiamus? 45 ſq.
Ingenii hebetis ſigna. 301
Ingrati, amentes. 149 ſq.
Inimicus nullus bono viro. 37
Iniurias non puniri, malis maximo malo foret; & deo indignum. 247
In poteſtate noſtra quæ? 7 ſq. 15 ſqq. 30 ſq. 125. 130. 146. vel ſecus. 3. 71. (*Aliena. Externa.*) Cujusmodi utraque? 34. ut adminiſtranda? 35. 39 ſq. 53. 117.
Iniquitas. 149. 158
Interitus unius, ortus alterius. 94
Interitus corporis, non eſt malum. 100
Invictos eſſe, penes nos eſt. 130
Invidia. 131 ſq.
Invitus nil facit ſapiens. 37
Iracundia reprimenda. 276
Irriſionis cauſſæ, ratio, tractatio. 137 ſqq.
Iudicare caute debemus actiones alienas. 307 ſq.
Iuſtitia. 194.
Iuſtitiæ divinæ pars ultrix. 186
Iusjurandum. 266

L.

Lacedæmoniorum flagellatio. 64. 90
Lædi à ſe ipſo, lædi animum, deterius, quam, ab alio, quam corpus. 192. Lædi a nemine poteſt vir bonus. 331.
Lætitia vera. 157
Lavatum ire. 56. Lavari maturius. 307
Laudare ſe ipſum. 274 ſq. 286. Laudari velle. 313
Liberorum erga parentes officia, qualia ſint? 198 ſqq.
Liber, quis? 120
Libera homini voluntas. 137
Libera natura, mali cauſſa & principium. 183. 187
Libertas, cœnâ præſtantior. 158
Libertas, delectum ſecum infert. 183
Libertas voluntatis, & naturæ, quantum bonum? 16. 23. 28. 34. 185. 187
Libertatis ſtudium, quale, & quantum?

quantum? 39. 49. una ad libertatem via. 133
Libidinum continentia. 273. 289
Loquendum paucis & quænam? 262
Ludi, & theatra, nil erudiunt. 280
Lunæ & ſolis defectus. 167
Luxuries. 269 ſq.
Luxurioſi, mendicis egentiores. 245

M.

Magiſtratum eſſe nolle, penes nos. 127
Magiſtratum adipiſci. 149
Magnanimitas, & ſupercilium. 138
Magnates adire. 282. 284
Mali nunquam fortunati, vel beati. 243 ſq.
Malitiæ animi cauſſa & origo. 94 ſqq.
Malum. *cf. Bonum.*
Malum, & bonum, à nonnullis conficta principia. 159. 164
Malum accedit; natura non extat. 175
Malum, accidens eſſe, non eſſentiam. 171. 172. 175. In malo quis? 130
Malum, ut malum, nullus animus amplectitur. 97. 174 ſq. 97. 175. 184
Mali natura & ortus. 162 ſqq. Mali principium, an ſit? 170 ſq.
Mali cauſſa, animus, & natura libera. 183. 187. non deus. 184 ſq.
Mali natura mirabilis; quæ eſt, & non eſt. 188
Mali quinque conficta conclavia. 166
Mala quæ dicuntur, ſunt medicinæ dei multiformes. 92 ſq. 245
Mala, boni cauſſa fieri. 186
Manſuetudo. 302
Mare, generationis ſymbolum. 76
Matronarum officia. 300
Medicina corporum & animorum duplex. 89 ſqq. Medicina improbitatis, pœna. 249.
Melitus. 331
Menœceus diis manibus ſe devovit pro patria. 60
Menſa abſque ſermonibus, præſepe. 267
Mercatores. 217
Mercurius communis. 316
Meſſalinus. 1
Militis officium. 211
Minima. A minimis incipienda eſt exercitatio. 55.
Miracula, cum divino cultu conjuncta. 219 ſq.
Mobile primum. 226 ſqq.
Moderatio animi. 276 ſqq.
Modeſtia boni viri. 38
Mœſtitia. 265
Moleſtarum, & jucundarum rerum, perturbationes. 113
Moleſtia. *(Dolor. Mala.)* Moleſtia, & ſuavitas, conjuncta. 14
Mora & dilatio in exſequendis præceptis. 323. 325
Morbos, & de iis pravas opiniones evitare. 48. Morbum vitare, non penes nos; ſed ejus rectus uſus. 127. Morbi corporis, non malum. 92. 94. 100
Morbi animi cauſſa & origo. 94 ſqq.
Mors, & opinio de illa 62 ſqq. Mortis remedium. 135. 136
Mortis tui filii, & alieni, exemplum & uſus. 160
Motus. *vide Mobile.*
Multitudo unitatem præſupponit. 163
Mundi columnæ, & feneſtræ duodecim, figmenta nonnullorum. 167
Munera, ſacrificia, piorum. 248. *(Primitiæ.)*

Mutari in aliud, nullum malum eſt. 177

N.

Natura, & ars. 177
Natura; quod ſecundum naturam. 189
Navigium, fati, ſortis, providentiæ ſymbolum. 76 ſq. Navis gubernator, deus. *ibid.*
Nautæ, quum adverſus ventus. 216
Neceſſaria, bona, utcunque experenda. 178 ſq.
Neceſſariis acquieſcendum. 268
Neceſſitas. *(cf. Fatum.)* Neceſſitas duplex. 23. Neceſſitas cum delectu pugnat. 184. Neceſſitas peccandi, quæ ne à deo quidem vinci poſſit, quibus dicatur? 169
Negligentia. *Mora. Socordia.*
Nicolaus Damaſcenus. 194
Nihil ſcire. 116. 311. Nihil ſcire velle videri. 141 ſq.
Nocere. Nemo alii nocet, ſed ſibi, 302 ſq.
Notiones communes. 159

O.

Oblivio, malorum omnium cauſſa. 42
Obſcœna verba cavenda. 287
Oculos claudi, in attentione animi. 262
Officia. 194. Variorum officiorum ratio ex variis relationum generibus deducitur. 198 ſqq.
Officia ergo ſe ipſum. 254. 266
Omina, nil ad eruditum. 129
Opera noſtra, quæ *In poteſtate noſtra.*
Opes parare. 149
Opinari, noſtrum opus, ſeu in poteſtate noſtra. 31
Opinio popularis. 272. 291
Opinio; quæ noſtra eſt, & noſtrum bonum. 72. 125. in qua ſola bonum & malum noſtrum. 146
Opinionis malum. 22 ſq. 48. 62. 65 ſq. 293. 303
Optimo per ſe, non ideo ſtatim ſtudendum. 294
Oratio absque factis, vana. 319
Oſtentatio. 313. *(cf. Gloria.)*
Otium. 272

P.

Pædagogus in nobis, quis? 70
Pædagogi boni. 186
Parentes, dii appellati. 199
Parentum fratres, divini appellati. 199
Parentum, apud Romanos in liberos poteſtas. 199
Patientia. 105. 302
Pauperibus ſanitas corporis firmior quam divitibus. 269
Paupertas, an malum? 64. opinio de ea. 65
Paupertatem vitare, non penes nos; ſed ejus rectus uſus. 127.
Paxamon. 269
Peccare. Vti peccemus? 40. 68
Peccatorum ortus. 14. Peccata, quæ? 57. *Conf. Pœnitentia.*
Pedis distortio, & opinatio perverſa, comparata. 296
Penes nos, quæ - nam? *(In poteſtate noſtra.)*
Perdere. *(Amittere.)*
Peregrinorum cura, & officia in eos. 210
Perfectio, quid? 324. 331. Perfectionis proprium. 176. Perfectionis gradus omnes habere non poſſunt creaturæ. 237
Periculum, ignavum virum non admittit. 42
Periculorum præmeditatio. 59
Periodus boni & mali in animis, 252

Permiſſio mali. 184. *(Malum.)*
Perſeverantia in præceptorum executione. 321
Perſonæ ſuscipiendæ, vel ſupra, vel intra vires noſtras. 294 ſq. Perſonam ſcenæ hanc, aliam - ve, accipere & habere, non penes nos; ſed eam belle repræſentare. 127
Phantaſia quomodo utendum? 43. 73
Philoſophiâ nil majus eſt datum 139
Philoſophiæ principium & finis. 138. loci communes tres. 326
Philoſophus, quis? 309. 310. 315. 317. 318. *(Eruditus, Sapiens, Bonus.)* quem locum teneat in repub. 151 ſq. cui - nam debeas velle videri? 141
Pietas, & utilitas, conjuncta. 80
Pietatis ſtudium. 217. Pietate noſtra Deus non eget. 219.
Plato. 63. *(Conf. Socrates.)*
Plebejus. 286. *(Idiota. Ineruditus.)*
Poculi confracti exemplum, & applicatio. 160
Pœnarum infernalium finis. 251. *(conf. Improbitas.)*
Pœnitentia. 249 ſq. *(Converſio.)*
Prædictiones, cum cultu divino conjunctæ. 220
Præmeditatio. 113
Præſepe *vid. Menſa.* —
Primitiæ cur deo dandæ? 219
Principatus & faſtigia rerum multa habent nequaquam expetenda. 283. *(Magnates.)*
Principium fons, finis, deus, unum, bonum. 9. Principium omnium rerum deus, 175. Principium primum demonſtratur. 225. ejus dignitas. 232. 234. Principium principiorum. 236
Principia incorporea. 228
Principia rerum duo nonnulli ſtatuunt, unum bonum, alterum malum. 162 ſqq.
Principum officia. 212
Προαίρεσις. 13 ſq.
Prodicus. 311
Proficiens, nondum philoſophus. 309 ſq.
Progredi ſemper, vera perfectio. 324
Propria. (quæ *In poteſtate noſtra. conf. Aliena.)*
Proprietates multas ex unitate aliqua ortas oportet eſſe. 163
Proſpera omnia ſignificantur erudito & bono viro. 129
Protagoras. 311
Providentia dei. 237 ſq. non humanorum curatorum ſimilis, ut moleſtiis fatigetur. 240 ſq.
Pudere. 193
Puer in nobis, quis? 70
Pulcritudo corporum & animi. 229
Purgatio perfecta, quæ? 250
Purum impuro miſtum polluitur. 268
Pythagoreorum ὑποθῆκαι. 3. ſilentium. 261

Q.

Quid res ſit, ignorans, rei cauſſam noſſe nequit. 170
Quinqueforme malum. 166. 168

R.

Ratio, communis Mercurius. 316
Recitationes, eloquentia, poëtica, & ſcriptorum enarratio. 281. 320
Reddere, eruditi eſt; perdere, inerudiri. 107
Relatio, affectio, σχέσις. 193 ſqq.
Religio. 221
Reſipiſcentia. *(Pœnitentia.)*
Reſolutio in ſimplicia, non eſt mala. 92

Reſpectus,

Reſpectus, affectio, σχέσις. (*Relatio.*)
Reſpondendum paucis. 262
Respublicæ, bonæ, malæ. 153
Riſus. 265. (*Irriſio.*) Riſum movere. 287
Rudis, & ſciens. 18. (*Idiota. Inerudítus.*)

S.

Sanitas, naturæ principalis finis. 173
Sapiens. 330. (*Philoſophus. Eruditus. Bonus.*)
Scena eſt hæc vita. 127
σχέσις, affectio, reſpectus, relatio. 195 ſqq.
Sciens, & rudis. 18
Scopus in hoc mundo. 188
Sequi quod rectum videtur, nemo ægre ferre debet in alio. 302
Sermo noſter, qualis eſſe debeat? 262. Sermones concocti & frugiferi. 311 ſq.
Servire, vel non, penes nos non eſt; ſed in eo rectus uſus. 127
Servorum numerus nimius. 271
Servus, quis? 120
Silentium. 261. 265. 287. 311 ſq.
Similitudo cum deo. 156. 250
Simulatio bonum virum non decet. 125
Socordia. *vide Mora.*
Socrates. 5. 62. 63. 85. 91. 135. 153. 258. 261. 270. 282. 283. 285. 311. 325. 330. 331
Solis & lunæ defectus. 167
Spectacula, nil erudiunt. 279
Spei conditio. 59
Studium, & contemptus, quarum rerum? 117 ſq.
Studium libertatis quantum eſſe oporteat? 39. 49
Stultus. 119
Suavitas, & moleſtia, conjuncta. 14
Subditorum in magiſtratus officia. 212
Succenſere. 193
Superbire. 313
Supercilii elatio. 138
Supervacaneorum genera. 272
Syllogiſmi. 292

T.

Tacendi conſuetudo. 135
Ταυτότης quid? 233
Temperantiæ & continentiæ differitas. 103 ſq.
Tempeſtas, officiis erga deum ſedata. 219.
Temporum discrimen. 220
Tempus cum iis, quæ moventur, productum. 232
Tempus, initium habet. 242
Temporis conſideratio, quam proficua? 289.
Theatra nil erudiunt. 279
Theorion. 269
Θεὸς, unde nomen? 223. 236
Timidus. 61
Tirones; qui erudiri incipiunt. 67 ſq. 89. 315 ſqq.
Tolerantia, & fortitudo, uti differant? 104
Totum, cognoſcendum ex partibus. 235
Turpe, quid? 146 ſq.
Tyrannis non tollit libertatem. 29
Tyrannide graſſante commentarium hunc ſcripſit Simplicius. 331

V.

Vacuitas à perturbationibus, quanti ematur? 113 ſq.
Vates uti conſulendi? 254. viro bono mali nil vaticinari poſſunt. 255
Valetudo corporis, improbis noxia. 245. firmior pauperibus, quam divitibus. 269
Veritas, deus. 275

Verum & mendacium, non in populari opinione. 291
Veſtimentorum luxus. 270
Vicinorum officia. 209 ſq.
Victoria continentiæ, qualis? 289 ſq.
Victus tenuitas, naturæ conſentanea, & virtutis magnitudini. 91
Videri ſibi, ſufficit; non alii. 141
Videri. Quod nobis videtur, id ſequimur. Id conſiderare, quantum ſit bonum? 302 ſq.
Vincere oportet, aut vinci: & utrumque in nobis ſitum. 187
Vindicta divina. 186. *(Improbitas. Pœna.)*
Vindictam ſibi ipſi fieri. 251
Virtus, unde ἀρετὴ dicta. 14
Viſis quomodo utendum? 43. 73
Vita hæc, convivium. 122 ſq. ſcena. 127
Vita ſancte inſtitui quî poſſit. 215. Vita moleſta, ærumnoſa, irreligioſa, impia. 218
Vnitas, ante multitudinem. 163
Vniverſi ordo, jus, distributio. 81 ſq. 84. 98. 103
Vnum, deus, bonum, fons, principium, finis. 9
Voluntarii, & ejus quod in noſtra poteſtate, differitas. 30
Voluntas, mali, bonique cauſſa. 98. In ea ſola bonum & malum noſtrum 146. 157
Voluntas libera. *(Libertas.)*
Voluntas vera & perfecta. 156
Voluptas cum moleſtia conjuncta. 14
Voluptas, ejusque illecebræ, animi ægri clavus. 86. 288. non magni æſtimanda. 290. Voluptates earumque umbræ. 47.
Voluptatis continentia, & victoria. 289 ſq. Voluptatum abſtinentia, timore doloris, non eſt vera liberatio. 87
Vomitui ſimile, erudita verba proferre ex animo nondum confirmato. 311 ſq.
Vtile, & inutile. 147
Vtilitas, cum pietate conjuncta. 80. *(Bonum.)*
Vultus conſtantia. 280
Vxorum officium erga maritos. 300

X.

Xenophon. 153

Y.

Ὑποθῆκαι Pythagoreorum. 3

Z.

Zeno. 50. 102. 112. 282. 283. 285. 329.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE

EMEN-

EMENDANDA.

In Græco contextu.

Pag. 18. lin. 3. *pro* αὐτεξοῦσιοι *ſcribe* αὐτεξούσιοι
— 19. l. 2. *pro* εις ὅ *ſcr.* εἰς ὅ
— 22. l. 9. *pro* ἱδρυμένα *ſcr.* ἱδρυμένα
— 24. l. ult. *pro* τῶντε *ſcr.* τῶν τε
— 27. l. 13. *pro* νομίζη *ſcr.* νομίζῃ
— 41. l. 5. *pro* Φύσιν *ſcr.* Φύσιν,
— 46. l. 4. *pro* συντυπούμεναι, *ſcr.* συντυπούμεναι·
— — l. 5. *pro* περιφορᾶς *ſcr.* περιφορᾶς,
— — l. 6. *pro* ὀρέξεις *ſcr.* ὀρέξεις,
— 61. l. 16. *pro* ἐφ' ἡμῖν *ſcr.* ἐφ' ἡμῖν,
— 67. l. 5. *pro* παιδευομένους *ſcr.* παιδευομένους·
— 69. l. 16. *pro* ποιεῖ· *ſcr.* ποιεῖ.
— 70. l. 6. *pro* τεύξεως, αὐτῶν *ſcr.* τεύξεως αὐτῶν
— 73. l. ult. *pro* γαλυνιασθῆναι *ſcr.* γαληνιασθῆναι
— 84. l. 8. *pro* ἐκκλίσεως *ſcr.* ἐκκλίσεως,
— 90. l. 6. *pro* γελοίοις, *ſcr.* γελοίοις.
— 92. l. 2. *pro* ἀτυχεῖ *ſcr.* ἀτυχεῖ·
— — l. 3. *pro* ἀπογινώσκει· *ſcr.* ἀπογινώσκει.
— 99. l. 10. *pro* μεταβολαὶ *ſcr.* μεταβολαὶ,
— 108. l. 17. *pro* ἐπ' ἐμοὶ, *ſcr.* ἐπ' ἐμοί·
— 128. l 4. *pro* τουτ' *ſcr.* τοῦτ'
— 136. l. 1. *pro* τὶ *ſcr.* τι
— — l. 15 *pro* κακὸν, *ſcr.* κακὸν·
— 140. l. ult. *pro* ἰατρεύεσθαι *ſcr.* ἰατρεύεσθαι,
— 141. l. 17. *pro* ἦλος *ſcr.* ἥλος
— 144. l. 1. *pro* πρότερον, καὶ *ſcr.* πρότερον καὶ
— 150. l. 13. *pro* Ἰατρικὴ *ſcr.* ἰατρικὴ.
— 160. l. 9. *pro* ὃ μετ' *ſcr.* ὃν μετ'
— 178. l. 7. *pro* λόγω, *ſcr.* λόγῳ,
— 179. l. 5. *pro* προσδεήσεται; *ſcr.* προσδεήσεται·
— 184. l. 12. *pro* πρῖαιτο *ſcr.* πρίαιτο
— 187. penult. *pro* ἀπιστει *ſcr.* ἀπίστει
— 203. l. 7. *pro* τινος *ſcr.* τινὸς
— 211. l. 3. & 5. *pro* τουτ' *ſcr.* τοῦτ',
— 224. l. 13. *pro* αὐτοὶ *ſcr.* αὐτοὶ,
— — l. — *pro* μέγεθος, ἐν *ſcr.* μέγεθος ἐν
— — l. 15. *pro* Φησὶ, *ſcr.* Φησὶ,

Pag. 228. lin. 13. *pro* κριτης *ſcr.* κριτὴς
— — l. 16. *pro* ἀγαθός, *ſcr.* ἀγαθὸς,
— 232. l. 2. *pro* Ναί· *ſcr.* Ναί.
— 239. l. 1. *pro* δύναμα *ſcr.* δύναμαι
— 249. l. 10. *pro* δριμὸν *ſcr.* δριμὺν
— 254. l. 9. *pro* ἐξέφην. *ſcr.* ἐξέφηνεν.
— 256. l. ult. *pro* ποιεῖται, τὴν *ſcr.* ποιεῖται τὴν
— 261. l. 17. *pro* αὐτοῦ τινὸς *ſcr.* αὐτοῦ τινος
— 262. l. 5. *pro* ὁ πέπονθε *ſcr.* ὃ πέπονθε
— 263. penult. *pro* ἐν διατρίβει. *ſcr.* ἐνδιατρίβει.
— 271. l. 7 ſq. *pro* κίονας τινὰς *ſcr.* κιονάς τινας
— 273. l. 4. *pro* εὐλάβειαν; *ſcr.* εὐλάβειαν
— 275. l. 12. *pro* οὗτος *ſcr.* οὗτος
— 287. l. 3. *pro* μᾶλλον *ſcr.* μᾶλλον,
— 302. l. 1. *pro* ἀποφαίνειν *ſcr.* ἀποφαίνειν,
— 337. l. 2. *pro* ὁ μιλίαις *ſcr.* ὁμιλίαις
— — l. 8. *pro* ἡμῖν *ſcr.* ἡμῖν,
— 338. l. 6 *pro* ἐπιρουρίας *ſcr.* ἐπικουρίας
— 343. l. 14. *pro* σύντάξιν *ſcr.* σύνταξιν
— 369. l. 11. *pro* Φυτῶν: *ſcr.* Φυτῶν;
— 375. l. 3. *pro* ἀν *ſcr.* ἀν-
— 393. l. 1. *pro* ταῦτην *ſcr.* ταύτην
— 416. l. 9. *pro* οὐ *ſcr.* Οὐ
— 430. l. 9. *pro* τοῦτοις *ſcr.* τούτοις
— 432. l. 13. *pro* προσελάβετο *ſcr.* προσελάβετο,
— 440. l. 5. *pro* ταῦτην *ſcr.* ταύτην
— 454. l. 10. *pro* λέγει· *ſcr.* λέγει,
— — l. 11. *pro* ποιεῖσθαι, *ſcr.* ποιεῖσθαι·
— 458. l. 14. *pro* μετὰ τὰ *ſcr.* μετὰ τὸ
— 460. l. 3 *pro* ταύτη *ſcr.* ταύτην
— 471. l. 2. *pro* χαρακτερίζεται *ſcr.* χαρακτηρίζεται
— 476. l. 4. *pro* ἡληκίας *ſcr.* ἡλικίας
— 477. l. 17. & 19. *pro* ἐν διατρίβουσιν *ſcr.* ἐνδιατρίβουσιν
— — l. 18. *pro* εὐτελῆ *ſcr.* εὐτελῆ,
— 478. l. 1. *pro* ἐν διατρίβειν *ſcr.* ἐνδιατρίβειν
— 489. l. 8 *pro* ψέχειν· *ſcr.* ψέγειν·
— 497 l. 8. *pro* ἐγκράτειαν *ſcr.* ἐγκράτειαν
— 504. l. 2. *pro* εἰ μὴ *ſcr.* εἰ μὴ,
— — l. 3. *pro* ἰδιωτισμῶ *ſcr.* ἰδιωτισμῷ,
— 511. l. 1. *pro* ὑριζης *ſcr.* ὁρίζης

Emendanda in Verſione Latina.

Pag. 13. col. a. lin. 6. *pro* agentem *ſcribe* utentem
— — col. b. ult. *pro* imperabit *ſcribe* eſſe id quod imperet
— 36 a. ult. *pro* triplicem, quoque *ſcribe* triplicem quoque
— 39. a. l. 16. *pro* aliquid *ſcr.* aliquid quidem
— 46. b. l. 8. *pro* animi ſortiuntur *ſcr.* animi pro ſuo priſtino habitu ſortiuntur
— 47. a. penult. *pro* ejus *ſcr.* eorum
— 52. a. l. 2. *pro* Fit etiam *ſcr.* Fit vero etiam

Pag. 54. b. lin. 6. *pro* voluiſſet: *ſcribe* voluiſſet:)
— 58. b. l. 12. *pro* Quare ea *ſcr.* Quare et
— 60. a. l. 8. & nec *dele* &
— 62. a. l. 16. *pro* ita eſt: *ſcr.* ita eſt,
— — b. l. 6. *pro* deſideramus: *ſcr.* deſideramus,
— 83. a. l. 6. *pro* oporteret *ſcr.* oportet
— 84. b. l. 6. *pro* ordine ſubj. *ſcr.* continuo ſubj.
— 85. b. l. 8. pro *molire* ſcr. *moliri*
— 93. a. l. 4. pro *cava* ſcr. *cara*
— — b. l. 15. *pro* habendo *ſcr.* habendo,
— 107. a. l. 5. *pro* urendos, præbent. *ſcr.* urendos præbent.
— 118. a. l. 8. *pro* præbere *ſcr.* præbere nos
— 131. a. l. 3. *pro* eos usque *ſcr.* , etiam eo usque
— 138. b. l. 8. *pro* hærent; *ſcr.* hærent,
— 150. a. l. 11. *pro* adquieſcimus? *ſcr.* adquieſcamus?
— 152. b. l. 12. *pro* iterando *ſcr.* iteranda
— 157. a. l. 9. *pro* involuntaria *ſcr.* involuntariis
— 158. a. ult. & b. l. 1. *pro* bonum ſua natura & optabile *ſcr.* quod ſecundum naturam ſit, id & optabile
— 160. a. l. 5. *pro* ut prorſus averti *ſcr.* ut averti
— 161. a. l. 9. *pro* & ſitum *ſcr.* eſt ſitum
— 163. b. l. 13. *pro* ægritudine. *ſcr.* ægritudine. Atque ita id, quod propoſitum erat, demonſtratum eſſe arbitror
— — l. 16 — 18. *Dele verba* id quod — — — arbitror,
— 164. a. l. 7. *Poſt* cogitur *dele interrogandi ſignum.*
— 168. a. ult. *pro* laborioſus *ſcr.* laborioſas
— 186. b. antepen. *pro* ad ſe *ſcr.* in ſe
— 188. a. l. 9. *pro* compos, *ſcr.* eſt compos,
— 198. b. l. 10. *pro* maxime *ſcr.* maximi
— 206. a. l. 15. *pro* docet *ſcr.* docet,
— 209. a. l. 4. pro *vis*; ſcr. *volueris*;
— 212. a. l. 11. *pro* is compendio *ſcr.* nunc compendio
— 216. a. l. 10. *pro* ipſis *ſcr.* eisdem
— 218. a. l. 2. *pro* te non commoveat *ſcr.* te commoveat
— 224. b. l. 5 ſqq. *ſic ſcribe:* ipſi etiam admirabuntur, quum philoſophiæ pulcritudinem gravitatemque in eo, quem pridem irriſerant perſpexerint.
— 225. b. l. 1. *poſt* & merito, *adde:* & adnuentibus prudentibus omnibus,
— 228. a. l. 15. *pro* adpetenti philoſ. *ſcr.* adpetenti jam philoſ.
— 236. a. l. 10. *pro* quam bonum: *ſcr.* quam bonum; (corrigens illius ſeveritatem occulta copulatione; quo fit ut — — — — ingeneret:)
— 240. a. l. 12. *pro* parare *ſcr.* & parare
— — b. l. 1 ſq. *pro* maxima ex parte *ſcr.* plerumque
— 242. b. penult. *pro* es. *ſcr.* es:
— 250. b. l. 1. *pro* impediunt *ſcr.* omnino impediunt
— 270. a. l. 7. *pro* enim album *ſcr.* enim & album
— 274. b. l. 11. *pro* eis & a Deo *ſcr.* eis, utpote nihil peccati habentibus, & a Deo
— 283. a. l. 15. *pro* bona cauſſa *ſcr.* boni cauſſa
— 284. a. l. 13 ſq. *pro* nunc brevius eam *ſcr.* nunc, brevius quidem, eam

Pag. 289. b. lin. 1. *pro* referuntur *ſcribe* conferunt
— — — l. 11. *pro* remiſſius *ſcr.* inferius
— 292. a. l. 1. *pro* enim *ſcr.* vero
— 296. b. l. 4. *pro* integra *ſcr.* ſpontanea
— 300. b. l. 1. *pro* omnibus *ſcr.* quovis modo
— 301. b. l. 7. *pro* cum bona ſit *ſcr.* quæ bona eſt
— 302. a. l. 2. *pro* Hi enim *ſcr.* Nam & hi
— 311. b. l. 7. *pro* turpitudine *ſcr.* turpitudinem
— 315. a. l. 4. *pro* Alia ratio *ſcr.* Alia enim ratio
— 316. a. l. 16. *pro* Ordo ſive *ſcr.* Ordo vero ſive
— 317. b. l. 15. *pro* Nam inimici *ſcr.* Nam & inimici
— — b. l. 18. *pro* Quare alter *ſcr.* Quare & alter
— 319. a. l. 2. *pro* univerſo: *ſcr.* univerſo:)
— 353. a. ult. *pro* prædicuntur *ſcr.* tunc prædicuntur
— 355. a. *extr.* & b. *init. ſic ſcribe:* Ubi enim modus eſſet optimus, niſi in rebus ad Deos pertinentibus, qui omnia &c.
— 360. a. l. 7. *pro* ſi ea *ſcr.* ſi igitur ea
— 369. a. l. 14 ſq. *pro* unoque ordine ſunt *ſcr.* eodemque ordine moventur.
— 377. a. l. 5. *pro* ut pulcritudinis *ſcr.* ut pulcritudinis,
— 386. a. l. 8. *pro* porrigitur *ſcr.* peræque porrigitur
— 387. a. ult. occupationem, *dele comma.*
— 389. b. l. 8 ſq. *Sic diſtingue:* id, quod — — — contrarium, & malum
— 393. a. l. 11. *pro* inde *ſcr.* ab eo
— 401. b. l. 12 ſqq. *Sic ſcribe:* his quæſtionibus perſpicue enucleatis, & efficaciter mente perceptis.
— 408. a. l. 5. *pro* ſuccedant *ſcr.* ſuccedunt
— 417. b. l. 11. *pro* ut iſta ſit *ſcr.* ut ſit
— 435. a. l. 9. *pro* continere *ſcr.* continere eam
— 451. a. l. 2. *pro* ſupra: *ſcr.* ſupra, in illo capite:
— 458. a. l. 13. *pro* Ac in *ſcr.* At in
— 472. b. l. 2. *pro* gloriam *ſcr.* oſtentationem
— — *extr. pro* ejusque neceſſitas; *ſcr.* & quæ huic ſunt neceſſaria;
— 473. a. l. 3 ſq. *pro* ejusque neceſſitatem. *ſcr.* & quæ ei neceſſaria ſunt.
— 476. a. penult. *pro* mariti *ſcr.* viri
— 478. b. l. 1. *pro* immodici, etiam *ſcr.* immodici etiam
— 488. b. l. 6 ſq. *pro* & ſub caniculam, *ſcr.* aut ipſa caniculæ hora,
— 495. b. l. 2. pro *præceptis* ſcr. *præceptis*
— 499. l. 8. pro *quæ contra naturam quidem* &c. ſcr. *quæ & contra naturam ſunt, & in noſtra ſita ſunt poteſtate.*
— — b. l. 2. *pro* reſiſtendum *ſcr.* conſiſtendum
— 503. a. l. 1. *ſic ſcribe:* ſive ſecundum naturam ea ſit, ſive contra naturam; ibi bonum &c.
— 509. a. l. 3. *pro* bono & utili *ſcr.* bonum & utile.

B.5.
C.R.
S.I.
1804.222

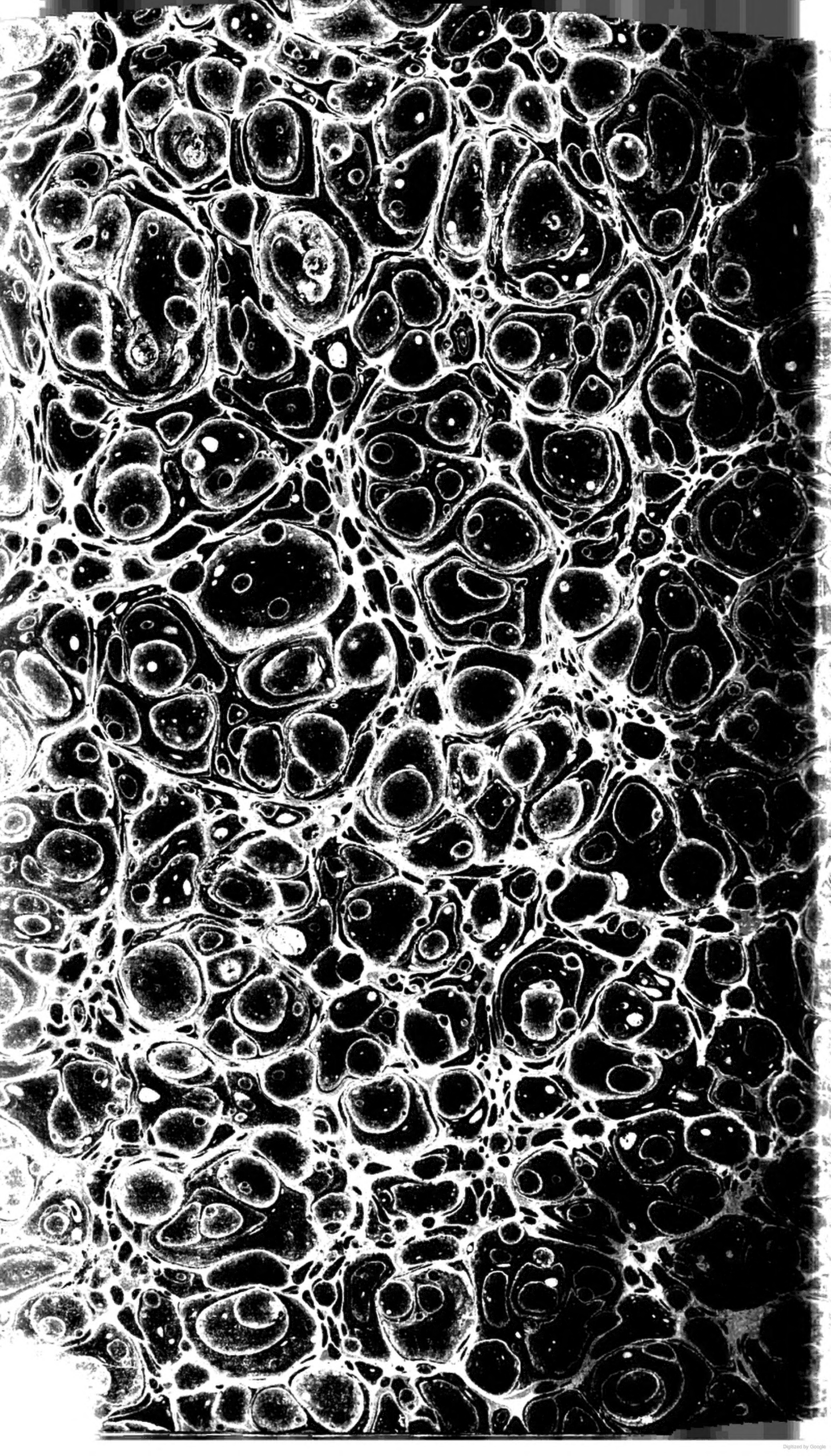
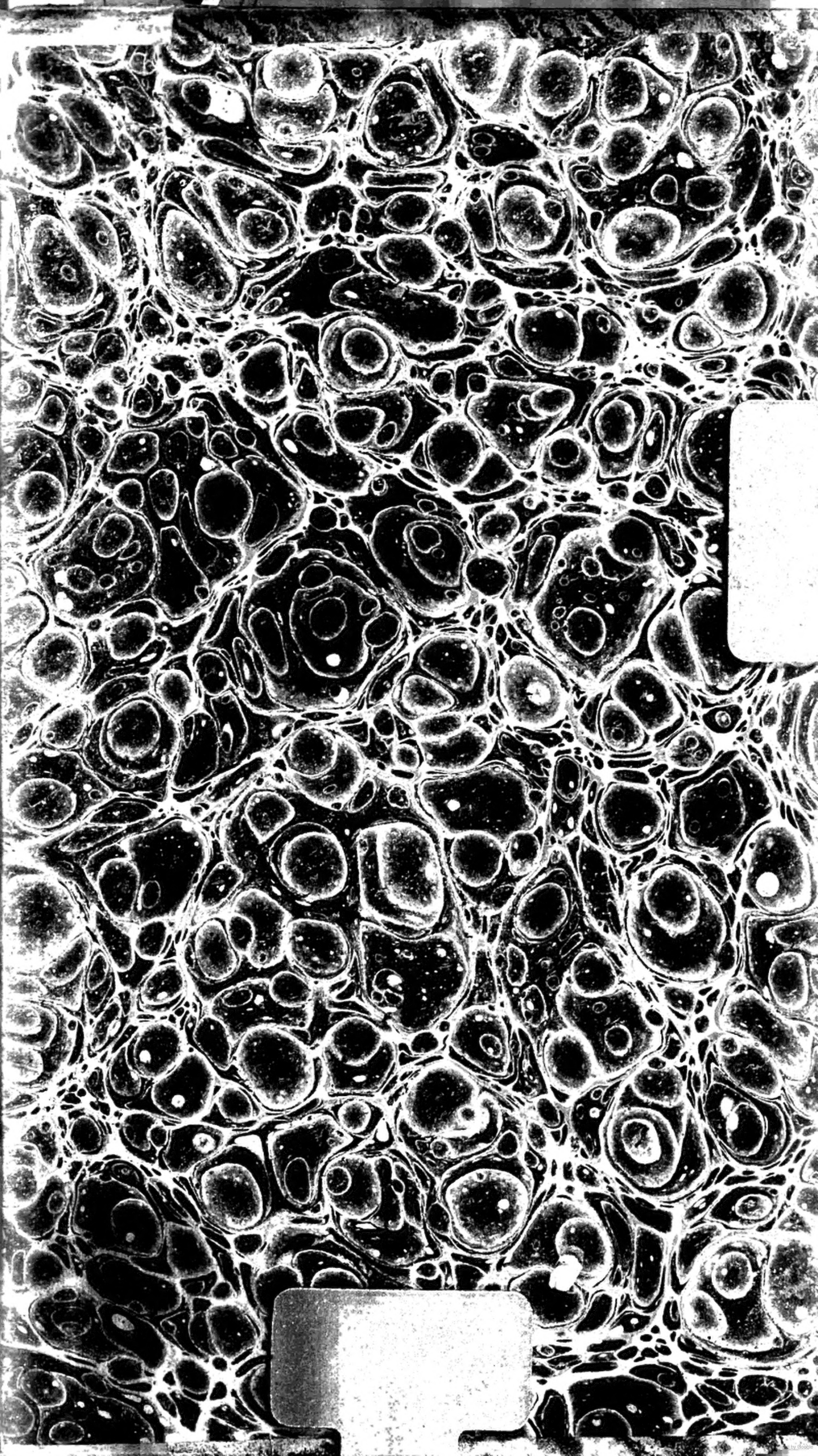
Digitized by Google